

25/5

పట్టిహాయనమాతృక

శ్రీ నాయని సుబ్బారావు

నను గంటి వొక్క శారద

దినావరార్థమున, కనులు తెరిచి లేచి నోయి. No

న్నను చూడనేర్పు లోల

ననిలత్వర మాయమైతి వమ్మ! వికారీ!

కలికి వెన్నెల కెల్లునలు ముంచుకొనివచ్చు

లిల కెక్కిని పున్నపూలు పొడిచి,

అవర సంధ్యారాగ మలముకొన్న విధాన

తరుణ మందార వల్లుగులు విరిసి,

ననరు హిరణ్యలేతుని రస్మింజను చా

చ్చున ప్రాద్దాతిగుడు పూలు నిగిడి,

తొలకెందు నవ్వానలయ నీలముల నూ

దిరి నల్లకలునదొంతరలు కదలి

అవసుద్యుగ నన్దవిశ్వాన రమ్య

కదలిత ఎచ్చిరిలోచి సుజ్వలిత మొక మ

హాయుగాకృతి నా కన్నులందు పొడిచి

లఘువదేండ్ల కీనాడు నిన్నరయ గంటి!

నీవలె నారలుగ వరమ విన్నుల వస్సులతా వరిష్ఠుర

ద్భావలు నన్నుపాకిరిగు తల్లులు, తల్లిని నీ వొకరువై

యూ విధి పట్టి మాతృకా మేల రహింసువు కాంచక రీ

లా వలమానవ ద్దన విలాస విమోహిత చిత్రవృత్తివై!

ప్రకృతి స్వభావసిద్ధము

వికారి నామ మృదేమి నిష్కారము నీ

కరుతోభయించు హాదన

వికార పరివేషముగ్ని విభువైయుంక!

అతడు నీయందు చైతన్య మావహించి

పట్టి దార వికార సంసక్త చిత్త

వైః సీతోడ తెగని నయ్యాట లాడు

విడు

ఆంధ్రవ్రత - వికారి సంవత్సరాది నందిక

ఉత్సాహ నవ వసంతోత్సాహి తోదార్య
మహిత నద్భావ సంపద చిగిర్చి,
అంతర్బహిష్కాతవాభీల వైదాఘ
తప్త మానసము బద్దలుగ పగిలి,
అంతరంగ స్నేహసంతతామృత వృష్టి
సంతోషము తటంకముగ పాటి,
రమ్యశృంగార శారద కృపాజ్యోత్స్న ర
సోద్రిత హృదయ ముట్టుతలూగి,

పొలము వాఙ్మయ హేమంతపూర్వశిశిర
నలినమున సర్వవాసనల్ పండబాటి,
చలిత వివిధ వికార సంస్కర సార
శీలమీ జీవకకు నీడు చాలు నచ్చె !

మఱల వసంత మూడిగ
మెఱయితున్న నీ రగులపు మెఱమెచ్చు నీ
తెరవెనుక భాగవత ము
కృతలేదిక నాకు సంతగట్టకు తిల్లి !

రాగిత్య ముడిపి న్వంద్యపు
కాగుడు చల్లార్చి కాల కబళన సంప
ద్యోగము నయించు నంత
ర్యాగము సిద్ధింపజేయు మమ్మ ! వికారీ !

ఆంధ్రప్రదేశ్ జాతకఫలము

శ్రీ రాజ్యపల్లి గోపాలకృష్ణమాచార్యులు

2

గ్రహులలో అధిష్ఠితులైన కార్యములను జగత్తును శ్రేయస్కరముగా నుండుటకై సంప్రదాయము. సామాన్యముగా, వ్యక్తి జీవితమునకు సంబంధించిన కార్యములకే ఇట్టి నియములు అవసరమైనపుడు, దేశమందలి, ఆధవా రాష్ట్రమునందలి, ప్రజా సమదాయముయొక్క శ్రేయోభివృద్ధికే ఆధారమైన రాజ్యాభిషేకము నకు సుభిషిషాత్వము సేవలందుట యంతి అవశ్యకమో ప్రత్యేకముగా విన్నవించుట అవసరము. కావుననే, రాజ్యాధికార స్వీకారమునకు, కాలనిర్ణయముచేయు సంవర్ధమున ఎన్నియో నియములను మహాత్మా శాస్త్రము చేర్చినది యుండును. మన గోళమున ప్రాచీనకాలపు మహారాజులు ఈ మహాత్మా శ్రేయములను ఎరిగి శ్రద్ధతో పాటించెడివారు. వారుకోరినది ప్రజాసంజనమే గానీ, ప్రజలపై యధికారముకాదు. "రాజా ప్రకృతిరంజనాత్" అని మహాత్మా మహాకవి రాజరజ్యమునకు నిర్వచనమును ప్రసాదించి యుండు గ్రంథము లెఱింగినది. కావుననే, దేశ శ్రేయోమై లెగిన మహాత్ములను విద్వంసులను విద్వంసులకొలుపు రాజాస్థానములలో శాస్త్రోపాధ్యక్షులై యుండు గణ్యమైన వానిని ఆ కాలములో అధించి యుండునది. శాస్త్రోపాధ్యక్షుని సాహాయ్యములేని రాజు దానిలో తేరాను అంధునివంటివానిని ప్రాచీనులు చెప్పినది.

"అప్రదిమా యథా రాత్రి అనాదిత్యం యథా సర్వః,

తిథా నాంవత్సరం రాజా, భ్రమ త్యంభో భూభ్యవః"

(మహాభాష్యమునకు)

ఇదేకాని, ఈ ఇగుపెదవ శతాబ్దమున రాజులు లేరు; రాజులకములు నశించినవి. అట్టిచో ఈ నియములేలే? అనవచ్చును. రాజులు పోయిన; మఱి కిరీటులుపోయినవి. వాస్తవమే. కాని ప్రజలున్నారు. రాజ్యము లున్నవి. పరిపాలనను సాగివలసినదే యున్నది. ప్రజల బాగుగలను కలముపోటుతో—ఖైదీసాహాయ్యము ఉండనే యున్నది—సూపించించినగల అధికార యున్నది. ప్రజా సత్తాకారజ్యములలోనైనా ఈ అధికారమును నిరంకుశముగనో, సాంకుశముగనో, ప్రధానమంత్రిగానీ, ముఖ్యమంత్రిగానీ, తన అనుయాయులవలెను నిర్వహించుచున్నాడు. రాజ్యస్థిమహాయనా, రాజ్యములు పోలేను. కిరీటులను తగ్గినది కాని, పరిపాలన భారము తగ్గలేదు. ఇట్టి అధికారస్వీకారమునకు వ్యక్తి శ్రేయ దృష్టితో కాకపోయినా, దేశ శ్రేయదృష్టితోనైనా, సభ్యులూర్త ముక్కులేదని చెప్పగలమా? రాజ్యాభిషేకమునకు విధించిన నియములే మంత్రిపట్టస్వీకారమునకు సయితము అన్వయించ వలయునని మహాత్మా శాస్త్రము విధించినది.

"అభిషేకోక్త కాలేషు, యావరాజ్యాభిషేచనమ్;

మహిషీ, మంత్రి, సామంతి, గణానామ్ పట్టబంధనమ్."

(శ్రీశృతిపార్వము)

ఇప్పటికాలమున మనగోళములో ఇట్టి అధికారపట్టు కట్టు కొన్నవా రెందెలు సామాన్యముగా న్వాస్తవ్యత్యములను మహాత్ములే, దేశసేవాపరాధులులే. ఈ దాదానియములతోనే వారి బాం నిర్వహణమునకు నిర్దేశముచున్నారనుట నిస్సంశయము. కాని, దైత్యక్ష సహాయము లేనికాలమున వారి మహత్తరభార భవనమునకు పూను, కొన్నచో, వారి కవల పురుషులకొరకై, ఎంత గొప్పదే కాంగను. ఎంత సాధించగలరు? వానినంతి అపరిమితమో, విద్యుచ్ఛక్తి సహాయమో లేదన్నదా, సాధి ఎంత నిపుణుడైనా, ఎన్నివార్లు మరలు శ్రమిస్తా, నైలుబండిని గమ్యస్థానము చేర్చలేకుందా?

కాని, ప్రాచీనుల అధికారాయులు, ఆచర్యములు, దునించని నాగరికత ప్రవలి చోషణపాదిన కాలమిది. అందులో అతి ప్రాచీనమైన శాస్త్రోపాధ్యక్షులైన అనేకులకు అర్థములేని నిరాదరము. కొందరికి ఆకారలర్హ్యముకూడా. ఈ శాస్త్ర నియములకు ఏ మార్పిడినా విలువ యున్నదా, లేదా, యని విద్యార్థులు గమనించుటగా నిర్వహణమై అధునిక పద్ధతులతో, ఇతర శాస్త్ర విషయములను బృహదయంతిగా, వారిచే పరిశోధనలు చేయించుటగా గావలసంకలు విమోచనము. కాలమిది!

కాని, ఇప్పటి రాజ్యాంగ పద్ధతులలో అధికార స్వీకారమునకు సుభిషిషాత్వములు స్వీయించు ఆచారము మృగ్యమైనది. మేము పురాణంవంటి ఈ క్రింది దృష్టాంతములు పాఠకముకోయులు గమనించుచుండును:—

(i) వ్యయసంవత్సర భాద్రపద కృత్తి సప్తమినాడు, విశాఖ నక్షత్రమునకు సోమవారమున (3-9-1948), 11-16 A. M. (I. S. T.) లో సాక్షుని కలకత్తాను కాలన్వహగలలో, స్వతింత్రియోగ మహాసామ్రాజ్యమునకు కంకణ బంధనాపముగ తాత్కాలిక గౌరవ చాతీయప్రభుత్వము లేవో నగనమనందు అంధులను! విశాఖనక్షత్రము ద్వంద్వతత్త్వ మునుట త్రివిధము. ఇంగ్లండు, అగ్ని దాని యధిపతులు. భౌతికశాస్త్ర విభజనము జరుగుచు అప్పుడే. శాస్త్రతమైన సత్యపోగు వైరుమూలించినది.

(ii) సర్వజిత్తు సంవత్సరమున అధికారావధి కృష్ణ దినానికి నాడు, పుష్యమీనక్షత్రమునకు గురువారమున (14-8-1947), మహానిధి సమయముందు సాయనమిగులారంభిల్లుమన, భారత దేశమునకు అధినివేశస్వాతంత్ర్యమునుట! గ్రహరాజుల రవి అస్తమించియున్న కాలమున కటిక చీకటిలో సంపాదించిన ఈ స్వాతంత్ర్య సోపానమునకు ప్రకాశ మెట్లు రాగను?

(iii) విగోధిసంవత్సర మాఘ కృత్తి అష్టమినాడు, అశ్విని నక్షత్రమునకు గురువారమున, శ్వేతీపాతయోగములో విక్తిరణ

మండు, (24-1-1950) 10-30 A. M. (I.S.T.) లో భయానకమైన సాయన మేడరాశి కి క భాగ లగ్నములో నుండగా, లగ్నాధిపతి కుజుడు సప్తమభాగములో నుండి లగ్నమందలి రాహువుతో హోరాహోరి పోరుచుండగా, సంపూర్ణస్వాతింత్రయముతో ప్రజాసత్తాక సామాజ్యము భారతదేశములో ఆరంభమయినది. ముహూర్తము ఎంత శోభాయమానముగ నున్నదో, వాఙ్మయమునవసరము. ఈ తొమ్మిది సంతర్పరములకాలములో దీనిఫలము అనుభవముతో ఎట్లు సమన్వయమయినదో, వారివారికి తోచినరీతి వా దూహించుకోవచ్చును.

భారత ప్రభుత్వమే దైవబలము చాలక అల్లాడుచున్నపుడు, అందరి రాష్ట్రప్రభుత్వములకు దైవబల మెంత లభించగలదు? తల్లి నీడలోని పిల్లలకదా? దైవశక్తి లోపమును మనూష్య పురుష కారకశక్తితో పరిరంజించుట రాజనీతి దురంధరులగు మహనీయుల శేషము కార్యదీక్షతో కంటికి విద్రలేక పాటుపడుచున్నారు. ఏటికి ఎదురీతవంటిది!

ఇతర రాష్ట్రముల మాట అట్లుంచి, మన ఆంధ్రరాష్ట్రమునకు దైవసహాయ్య మేమనుచున్నదో కొంత పరిశీలించిముగా! గత విజయ సంవత్సర భాద్రపద శృష్ట నవమివాడు, పునర్వసూ నక్షత్రయుక్త గురువారమున, (1-10-1950) 7-10 A.M. (I.S.T.) కాలమందు, సాయన తులాలగ్నమున, ఆంధ్ర మహాజనుల చింతపా ఫలముగ తుంగభద్రానదీతీరమున కందనవౌలుపురమందు ప్రత్యేక— ఆంధ్రరాష్ట్రము నెలకొల్పబడినదికదా? అప్పటి గ్రహస్థితి ఈ క్రింది చక్రము చూపగలదు:—

	ఆంధ్ర తార 21°-18'		గు 26-9
	(సాయనము)		X 21-8 చ 21-8 వ 22-45
రా 29-87	ఆంధ్రరాష్ట్రారంభము		పుణ్య 5-36 య 24-16
	రాజ 11-54	౦ 7.35 రాజ్య 22.3 1 22.3 ౨ 24.17 ౩ 23.2 ౪ 27.27	గు 8-25 గు 10-19

ఈ రాష్ట్ర నిర్మాణకాలమునందలి గ్రహఫలమునుగూర్చి పలు పురుషోరాశిస్త్రోత్థాలు తమ యభిప్రాయములను ఈతఃకే వెలిబుచ్చియున్నారు. అత్యుత్తమయోగములు ఈ ముహూర్తమందు కలవని, ఉత్పేక్షపమానములతో కొందఱు తెగపాగడిరి. లోప రూఢియుగ మున్నది అతిశయోక్తులతో వేఱు కొందఱు

తెగడిరి. అరవసోదరుల యాజమాన్యమునుండి తప్పించుకొని బతుట పడినవో, 'బలుసాకయినాతిని బ్రతుకవచ్చు'వని భాించిన వారు ముహూర్తగుణములను వేసోళ్ల ప్రశంసించినారు. 'నీటి గాని చేప బయటపడితే చాలదు. బాగుపడి బ్రుకినపుడుకదా సంతోషము!' అను నభిప్రాయము కలవారు భావి ఫలములను గుర్తించి ముహూర్తదోషములను తెక్కపెట్టినారీ. ఈ రెండు పక్షముల వారి ఊహలలోకూడ కొంత సత్యము లేకపోలేదు. పితృపక్షపు దినములలో రాష్ట్రనిర్మాణము శుభనూచకమా యని కొందఱు కంకంచగా, అమరజీవి పాటి శ్రీరాములను పితృపక్షమున కెక్కించిన ఫలముగా సాధించిన ఈ రాష్ట్రమునకు ఆ ఫలయము తగియేయున్నదని ప్రతివాదులు సమర్థించిరి. చరలగ్నము, దర నవాంశి, దరనక్షత్రము, చరరాశిచంద్రుడు, అనుయోగములు రాష్ట్రమునకు సైర్యము నెట్లు నూచించగలవని కొందఱు సంశయించినారు. చిన్న ఆంధ్రరాష్ట్రము వికలాంధ్రము కావలయునని, కందనవౌలుపురము విడిచి రాజధాని భాగ్యనగరమునకు బయలుదేర వలయునని, పర్యసౌభాగ్యములతో సరిరాష్ట్రములలో ముందంజ వేయవలయునని కోరుచున్న ముక్కోటి యాంగ్రుల పురోగమన కార్యప్రణాళికలకు ఈ ముహూర్తము ప్రాధి నిచ్చుచున్నదని ప్రతివాదము వచ్చినది.

"ఒకా సర్వ కృతాః ప్రాక్తాః తిథయో నవమిం విహ."

అని అధికార స్వీకారమునకు 'తిత్త' తిథియగు నవమి నిషేధించ బడుటచే, ఆంధ్రుల కోరికలు, రిత్తియగు నేమాయని కొందఱు భావించగా, శ్రీరామచంద్రమూర్తి యంతటి అవతారపుగవుడు జనించిన తిథి—అందులో అతని నక్షత్రమే పునర్వసు—ఆంధ్ర రాజ్యము రామరాజ్యమగునని నూచించు అత్యుత్తమయోగమును సమాధానము వచ్చినది. సరేకాని, పదునాలుగు సంవత్సరముల దీర్ఘ కాలము నాంచీరిలకట్టి, ఆకలములు తిని, అరణ్యవాసశీలమును సహించి, భార్యావియోగదుఃఖము ననుభవించి, సముద్రమును దాటి శక్రువులతో హోరాహోరి పోరాడి, గల్పిన యనంతరిమే కదా శ్రీరామచంద్రుని రామరాజ్య మారంభించుట? అను అధిక్షేపము రాకపోలేదు. కష్టపడియే సుఖమెట్లురాగలదు? వచ్చె నేని అది సుఖమే యనిపించదు, అని దానికి ప్రత్యుత్తరము. ఇట్టి పక్ష పాతిపు ఊహలకు, వాదములకు, ఆద్యంతము బంధింపు. అది యట్లుండె.

ముహూర్తకాలములో లగ్నము తుల. చతుర్థ పంచమాధిపతి యగుటచే రాజయోగకారకుడైన శని ఉచ్చబలముతో తమభావ ముండే యుండటం అమూల్యమగు సుగుణము. ఆ లగ్నమండే శనితో చేరి బుధుడున్నాడు. మండగతితోనైనను, ప్రతిభతో రాజనీతి నడపుచు ఆంధ్రులు సక్రమాభివృద్ధిని పొందగలరని యోగములు నూచించుచున్నవి. ధర్మస్థానమందలి బృహస్పతియొక్క శుభ త్రికోణ దృష్టి లగ్నమునకేకాక, శనిని, ధర్మస్థానాధిపతియగు బుధునికీని కలుగుట దైవానుగ్రహము. రాజనీతిలో ధర్మదృష్టికి ప్రాధాన్యము కలదని, ఎగుడు దిగుడు తెన్నిబచ్చినా అభివృద్ధి చూపట్టగలదని, ఈ బృహస్పతి నూడన. రాజ్యభావబిందువంటే

2 రాజ్యాధిపతి చంద్రుడు ప్రజారంజకముగా రాష్ట్ర
3 సాగించునని వాగ్దాన మిచ్చుచున్నాడు. ఆంధ్రతొర
4 (తమందలి యోగతొర) యొక్క పరిపూర్ణ కటాక్ష
5 ఈ లగ్నమునకు లభించుట గొప్ప విశేషము. దశమకేంద్ర
6 ప్రభావశాలి భగవాండు నిరర్థకముగా రాజనీతి నిర్వ
7 నని చాటుచున్నాడు. ఇవన్నియు గొప్ప సుగుణములే.

8 "ని, లగ్నాధిపతి కుక్రుడు నీచరాశిలో నిలిచి దుర్బలు
9 డు. ఇది చాలక, పరమనీచభాగకు అతిన్నిహితుడుగా
10 డుడు గ్రహరాజా రవి, ఆదర్శ (లాభ) స్థానాధిపతి. రవి
11 దుర్బలమైనపుడు ఎన్ని రాజయోగములుండినా ఫలించుట కష్టము.

12 "జాకశ్య దశమేభాగే స్థితిః కమలబోధనః,
13 పహస్రం రాజయోగానాం, నాశివేవ కరోత్యసా."
14 అని కల్యాణవర్ణనాశ్రయము. ఆదర్శమైన విశాలాంధ్రమును ఆం
15 ద్రులు సాధించలేకపోయినారు.

16 "ఆంధ్రత్వి మాంధ్రభాషాచ, నాశ్విన్య తిపః ఫలమ్."
17 అని స్మరించుచు లక్షలకొలది యాంధ్రులు మదరాసు రాష్ట్ర
18 మున కొందఱు, మైసూరు రాష్ట్రమున కొందఱు, ఉత్తర రాష్ట్ర
19 మున మరికొందఱు, నీలిచిహ్నము, గుటుకలు మ్రొంచుచుండగా,
20 విశాలాంధ్రము ఎట్లు సాధ్యము? లగ్న లాభాధిపతులను కుక్రువులు
21 దుర్బలమై కార్యమును సాధించలేకపోయినారు. యథాభావ
22 సంత్పత్తిచేందక మరి ఏరేమి చేయుగలరు? లగ్న మం ద లి

బుధశకులతో ఇంగ్లనుడు చేరియున్నాడు. దీనికి దశమ భావ
నిర్యాహకుడగు భగవానినుండి ప్రబల కేంద్రజే! కుట్రలు,
కుతింత్రిములు, పలుపుడు, చేషములు మార్పు ప్రతిపక్షాలవలన
పాలకవర్గమునకు చిక్కులు కలుగునని, లేదా, ఎత్తుల కెగురెత్తుగా
రాజనీతియే అట్టి సాపాదములు కొన్నింటిని అశ్రయించవలసి
యందునని కాని, దీని నూచన. సమగ్రానుసారముగ యీ రెండు
ధర్మములకును రాష్ట్ర పరిపాలనములో అనుభవమునకు వచ్చుట
అసంభవము కాదు.

దశమవరుణుడు మార్పుల నభిలషించువాడు. మంత్రివర్గము
లలో తిలుచుగా మార్పులు రాగలవని. అర్థము. రాజధానిమార్పు సహా
ఈ వగలుగ్రహకార్యమే. ఈ మార్పులవలన పాలకవర్గము కొన్ని
చిక్కులనుభవించునని, ఇంద్రా విగుణుల నకును చిక్కి చీకాకుపడి
యున్న లగ్నాధిపతి కుక్రుడు తెలుపుచున్నాడు. మరియు, పాలక
వర్గమును కూలగొయ్యుటకై స్వార్థపరులొకపైపున, సంఘవిద్రోహ
కారులను విప్లవవాదు లొకపైపున చేయుపన్నాగములచేరి నుండి
తెచ్చించుకొనుటకై రాజ్యాంగమువారు పాటుపడవలసియుండుననుట
సహా ఈ పాపకర్తలము. సాధాపతి కుజుడు వ్యయభావము నాశ
యించుట వ్య గూఢకర్మమును ఆరీక క్షేమము తెల్పుగలడు. ఉన్నభావాధి
పతియగు బృహస్పతి కంభవీక్షిణములోనున్న చతుర్థ పంచమాధిపతి
శని హాళికజనాభ్యుదయము, విధ్యాభివృద్ధి, కార్మిక జనక్షేమము,
ఇవి ఈ రాష్ట్రపు ప్రభావాధిపతులుగ నుండగలవని నూచించుచు

ఉత్తమమైన లాభి కేషను చిహ్నము

★ "వీడాల్" ★

ప్రపంచంలో విక్త్రీ సుప్రసిద్ధమైన మోటారు ఆయిల్

టైడ్ వాటర్ ఆయిల్ కంపెనీ (ఇండియా) లిమిటెడ్.

విజయం:

పారి అండ్ కంపెనీ, లిమిటెడ్,

(ఇంజనీరింగు డిపార్టుమెంటు)

మద్రాసు-1.

న్నాడు. దళితులకుందలి చంద్ర వరుణులు వ్యవసాయభివృద్ధి, జలాశయ నిర్మాణము, విద్యుచ్ఛక్తి సంపాదనము, అను సమస్యలతో ఆ సాధారణ ప్రజాశీలంలో కార్యక్రమము జరుపబడునని తెలుపుచున్నాడు.

ఆంధ్రరాష్ట్రపు జాతకఫలపుష్కల సామాన్యవ్యభావము ఇట్టిదనవచ్చును.

కాని, ఇప్పటి పద్ధతులలో ప్రజా పరిపాలనము ప్రధానముగా ముఖ్యమంత్రి ఆధీనము. అనుటచే, ఏ ముహూర్తమున ఏ వ్యక్తి ముఖ్య మంత్రి కాగలడో, అతని జాతకదశాఫలవ్యభావముతో మిలితమై ముహూర్తఫలము రాష్ట్ర జాతకదశలలో వ్యక్తము కాగలదనుట మునుపరారు. మంత్రివర్గము మారి త్రొత్తి మంత్రివర్గము వచ్చినచో, ఫలవ్యభావములో సహకారత మార్పు చూపబడితప్పదు. అనగా, రాష్ట్ర జాతకదశలకు అనుగుణమైన జాతక ఫలముగల వ్యక్తియే ముఖ్య మంత్రి కాగలడనియు, అతని దశావ్యభావము ముహూర్త ఫలముతోచేరి రాష్ట్రమునకు రాగల మంచి చెడ్డలకు సూచకముగననియు, సారాంశము.

ఇంతేకాదు. భారత ప్రభుత్వమునకు లోబడి దాని శాసనమును పాటించవలసినభాగ్యుని రాష్ట్ర ప్రభుత్వమునకున్నది. అనుటచే తాత్కాలిక భారతమహాప్రధాని జాతకముతో అనుకూలసంబంధములు చూపువ్యక్తియే రాష్ట్రమునకు ముఖ్యమంత్రి యగుట స్పృహణీయము. అట్లు కానిచో, కేంద్రప్రభుత్వపు సానుభూతిలేక విరసము పుట్టగలదు. రాష్ట్ర ప్రభుత్వము సక్రమముగా ప్రజాహితకార్యములు చేయజాలదు. ఏ సుహానీయును ముఖ్యమంత్రి ఆయివాసలే, మరి యొక్కటి. కేంద్రప్రభుత్వ మిప్పుడు అభిలభారత కాంగ్రెస్ అధిర్వములతో కార్యక్రమమును సాగించుచున్నది. ఆ సంస్థ అధిర్వములను వ్యతిరేకించు రాష్ట్ర ప్రభుత్వము నిలుచుట కష్టము. నిలిచినా, పనులలో సారక్ష్మియింపదు. అట్లుగుటంబట్టి, రాష్ట్ర ప్రభుత్వపు మంత్రివర్గము ఆ సంస్థ యాజమాన్యమునకు చేరినచే యగుట సామాన్యముగా తిప్పనిసరి యగుచున్నది. చెప్పవచ్చిన దేమనగా, రాష్ట్రము బాగుపడవలె నన్నచో, ముఖ్యమంత్రికి భారత మహాప్రధానియొక్కయు, కాంగ్రెసు సంస్థయొక్కయు, సానుభూతి అత్యవసరమునుట, మొత్తముమీద, ఇది చాల చిక్కుసమస్య యగుచున్నది. కాని, దీనిని నిరాచరించలేము. ఉన్న పరిస్థితిని లేదనుకొనుట ఏమి నీతి?

ఆంధ్రరాష్ట్ర మారంభమయినప్పటినుండి మూడు సంవత్సరములలో గెండు మంత్రివర్గములు బాబరిష్టముపాలై మారినవి. మూడవ మంత్రివర్గము వచ్చునప్పటికి ఆంధ్రరాష్ట్రము విశాలమయి తెలంగాణాతో చేరి, ఆంధ్రప్రదేశ్మయినది. పురుటింటి "లారి" వంటి కంచనవోలుపురమును వదిలి, ఆంధ్ర రాజ్యలక్ష్మీ తనయొగ్గరికు తగిన భాగ్య నగరమును బయ్యారముతో చేరుకొనిగిరినది.

గుర్తుభిన్నాను సంవత్సరమున ఆశ్వియుజకృష్ణ చతుర్దశినాడు, చిత్ర నక్షత్రయుక్త గురువారమున (1-11-1956) ఆంధ్రప్రదేశ్ రాష్ట్రావతరణమునకు భారత ప్రభుత్వము సుముహూర్తమును నిర్ధరించినది. రాజ్యాధికారస్వీకారమునకు కృష్ణపక్షమందలి కడపటి మూడుతిథులు గర్హములని ప్రాచీనులు చెప్పిరి. "కుక్షపక్షతి కస్త

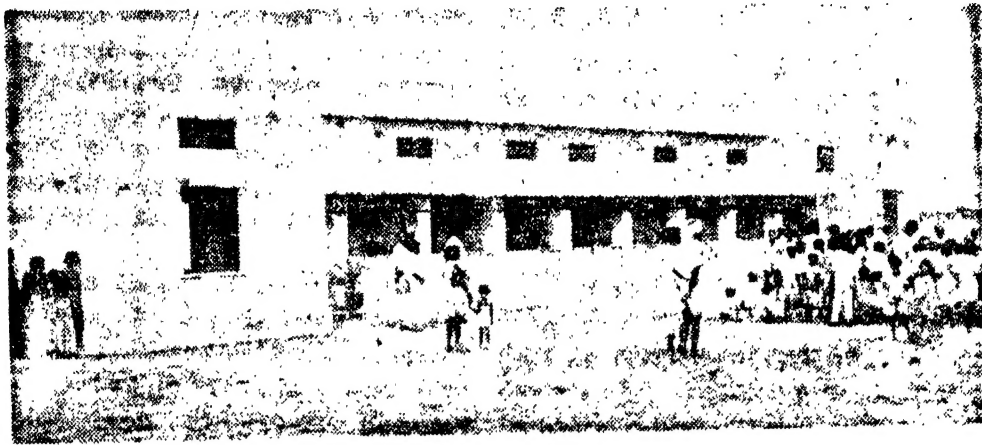
స్వాస్థ్యో, కృష్ణచాంత్య త్రింక విహా" అని. అందులో, ఆహాతు ఘోషమున విష్టికరణము. అది పూర్వార్ధ విష్టియగుటచే, ముఖ్యముగా పగటి ముహూర్తమునకు ప్రబలవోషకారి.

"కార్య నాశకరీ విష్టి" అని ప్రమాణము. గురువారముతో కూడిన చిత్రనక్షత్రమునంద్యమట. "చిత్రావ, పితృశ్రాంత్యం, గురువారణ, వర్తయేత్." అని ప్రమాణము. ఈ మున్నగు ముహూర్త శాస్త్రనియమములేవియు పాటించబడినట్లు సోదరు. ఐక మత్యము లేని ఆత్రిగాండ్రు ఆంధ్రులనోటిగయ్యాళితనమునకు జంకి, నేయివేయక 'పప్పు పెట్టిపోయమా' నన్న సామెతగా, సవత్నీ మార్పివాత్సల్యము చూపి, 'మీ రాజ్యము మీరు తీసికొండి. మీ తలవ్రాత!' అని ముహూర్తము పెట్టినట్లున్నదే కాని, ఆంధ్రప్రజా సౌభాగ్యమును లక్ష్యములో నుంచుకొని నిర్ధరించినది కాదనవచ్చును. "ముహూర్తము మంచిదికాదు. మార్పువలెను." అని భారత ప్రభుత్వమునకు విన్నవించు డ్రాయి మెందరికి కడుచే ఉండెను పో, "సభాస్యక్రమం" అను న్యాయముపైనే పలువురు నాయకులకు దృష్టియనుట సత్యమారముకాదు. కష్టపడి సంపాదించిన కనకకరీలును గరించుటకు తలబాస తలయొగ్గక, ఆకాశమునది చుక్కలను లెక్క పెట్టుచు, కాలవిశేషమును చేయునోపక—ఆధనా చేదస్త్రము— ఎందఱి కుంపిగలరు?

ఆనాడు రమారమి 10-30 A. M. (I. S. T.) లో మంత్రి వర్గ నిర్మాణము జరుగునని కింపవంతి యుంకినది. కాని కాంగ్రెసు వర్గ నాయకులుగా ఎన్నుకొనబడియుండెన శ్రీ.యంత నీలం సంజీవ రెడ్డి నిర్ణీతదినమును మార్చలేకపోయినా, ముహూర్తకాలమైనా తన జాతకమునకు అనుకూలముగ నుంపవలయునని కాబోలు, కాలమును 9-15 A. M. (I. S. T.) కి మార్చి ముఖ్యమంత్రి పట్టమును స్వీకరించినాడు. ప్రస్తుత మంత్రివర్గ ప్రభుత్వమునకు ఇదే జన్మ కాలము. ఈ క్రింద కుంపిరి అప్పటి గ్రహస్థితిని చూపగలదు:—

కు 16-7	ఆంధ్ర తాక 21-20	కే 29-56	
	(సాయనము)		
	ఆంధ్రప్రదేశ్ మంత్రివర్గ జాతకము		న 6-56
I 18-21 శ 2-16	ఇ 0-29 బ 1-16 ఝ 8.42-13 రా 11-34 త 9-2 ధ 29.56	న 0-38 చ 19-28	య 0-12 కు 23-54 X 24-39

లగ్నము గుమస్సులో కన్యాంశ. 'చాపి సర్వ కుఖం స్వాస్థ్యో' అని దాగ ప్రకృతైన లగ్నమిది. దీనిలక్ష్యము గొప్పది.

సంగంధ హరిజన హాస్టల్

ఆంధ్రప్రదేశ్ సాంఘిక సంక్షేమ కార్యకలాపములు

ఆంధ్రప్రదేశ్ సంచలనమైన యాయేడాదికి సాంఘిక సంక్షేమ కార్యక్రమ ప్రణాళికల క్రింద 288 లక్షల రూపాయలకు పైగా ఖర్చు చేయవలసి యున్నది. ఈ ప్రణాళికల ద్వారా షెడ్యూల్డ్ జాతులు, షెడ్యూల్డ్ కులములు, ఇతర వెనుకబడిన తరగతులు, విముక్తజాతులను ప్రోత్సహించు పేదలైన పురుషులను లాభము పొందగలరు.

షెడ్యూల్డ్ జాతులవారు నివసించే యేతే ప్రాంతములో, కొద్దిగా పాఠశాలలు పెట్టబడుచున్నవి. రాకపోకల వసతులు అభివృద్ధి అగుచున్నవి. మలేరియాజ్వర నివారణోపాయములు ప్రవేశపెట్టబడినవి. క్రొత్త నివాసములు యేర్పాటుచుకుని సాగిపోతున్నవి. ఈ అనాగరిక జాతుల ఆర్థికాభివృద్ధికి అన్ని విధాల సత్వర చర్యలు తీసుకొనబడుచున్నవి. ఆంధ్రా షెడ్యూల్డ్ ట్రైబ్స్ కో ఆపరేటివ్ ఫైనాన్సు అండ్ డెవలప్ మెంటు కార్పొరేషన్ వారి విస్తృత కార్యక్రమములవలన పదివేల అనాగరికజాతుల కుటుంబాలు అభివృద్ధిలోకి రావు. చెంచులు, యానాదులు, యెరుకలు, సుగాలు వీరి అభివృద్ధికి కూడా ప్రణాళికలు అమలుపెట్టబడినవి. అలాటమెంట్లు పెంచుట, స్కాలర్ షిప్ లు అధికం చేయుట, ఇతర వసతులు కలిగించుట

ద్వారా హరిజనులు మొదలైన వెనుకబడిన తరగతులవారికి విద్యావసరాలు యెప్పటికప్పుడు సృష్టిచేయబడుచున్నవి. హరిజనులకు ఉచితంగా విదేశీనృపాలు యిచ్చేందుకై ప్రభుత్వ న్యాయమూల్యభూములు కొనబడుచున్నవి. హరిజనులకై కుటీరపరిశ్రమ, కేంద్రాలలో బ్రెయినింగ్ - కష్ - ప్రొడక్షన్ సెంటర్లు, పారిశ్రామిక పరిశ్రమల సంస్థలు ప్రారంభింపబడుచున్నవి. న్యాయమైన వ్యవహారములలో హరిజనులకు న్యాయరక్షణ కూడా కల్పింపబడుచున్నది.

రాష్ట్రములో యిప్పుడు ముప్పది మూడు వెల్ థేర్ ఎక్స్ లుషన్ ప్రాజెక్టులు పనిచేయుచున్నవి. సోషియల్ అండ్ మారల్ హైజ్ స్క్రీము క్రిందను ఆఫ్టర్ కేర్ ప్రోగ్రాములక్రిందను అయిదు ప్రభుత్వ గృహములున్నా 20 జిల్లా రక్షణ కేంద్రాలున్నా రాష్ట్రములో ప్రారంభింపబడిన ఇందులో చేరేవారికి తగిన నృత్యులలోను చేతులలోను శిక్షణ ఇచ్చి, వారికి జీవనోపాధులు కలిగించబడును.

ఈ విధముగా రాష్ట్రములో అధికంగా వెనుకబడిన తరగతులవారు, పేదజనులు సుఖంగా జీవింపగలిగి పేదలకు, తగిన వసతులు కలిగింప ప్రభుత్వం పూనికతో పనిచేస్తూంది.

జనపర్యవేష అండ్ పబ్లిక్ రిలేషన్స్ డి. ఆంధ్రప్రదేశ్, హైదరాబాద్, (ఆంధ్రప్రదేశ్)

అదర్శములు అంతకంటే గొప్పవి. లగ్నాధిపతి దేవతరువు. జ్ఞానము ముఖము, అభివృద్ధి, సర్వవృద్ధి, అనునవి ఇతని ప్రధానగుణములు. ఇట్టి గ్రహము రాజ్యస్థానపు కార్యనిర్వాహకత్వము వహించుట అవ్యుచ్ఛలము. కన్నులపండువుగా దళిమకేంద్రబిందువంటే తళి తళి మెరియుచున్న ఈ గురువు ఈ మంత్రివర్గ పరిపాలనములో రాష్ట్ర సౌభాగ్యము పర్యవేక్షణముగా వికాసము చెందునని వాగ్దాన మిచ్చుచున్నాడు. లగ్న సవాంశాధిపతియు రాజ్యభావాధిపతియు, అగు బుధుడు లాభభావములో నుండుట సయితము అభ్యుదయ నూచకమే. లాభభావమంటే చంద్రుండుండుట, ఆ భావాధిపతి శుక్రుడు స్వత్రేత్ర బలముతో, క్షోత్రమాంశలో, రాజ్యభావ మంటే నిలుచుట, అను నీ యోగములు ఆంధ్రప్రదేశము పరి రాష్ట్రములలో ముందంజ వేయగలదని చాటుచున్నది. శుభ గ్రహములకు గురు, బుధ, శుక్ర, చంద్రులు నల్వరును ఉపచయ స్థానములలో నిలిచియుండుట భాగ్యము.

ముఖ్యముగా చోరిక జనాభ్యుదయము, వ్యవసాయాభివృద్ధి, ఖనిజసంపద పయోగము, అనునవి చతుర్థాధిపతియగు గురువు యొక్క లక్ష్యములు. పశ్చిమపతియగు శుక్రుడు రాజకీయోద్వేగుల యొక్కయు, కార్మిక సంఘముల యొక్కయు షేషదృష్టి కలవాడు. వృత్తికారాళిలో పనునొకంపద భాగములో నున్న రాజ్య సహాయము జలాశయములు, భవనములు, విర్మించు ప్రణాళికలతో మంత్రివర్గము పురోగమించునని నూచించుచున్నది. ఈ కార్యక్రమమును కొనసాగించుటకు వలసిన ఉత్సాహశక్తి మంత్రివర్గము నకు సమృద్ధిగా కలదని, ధనుస్సులో పడునెనిమిదవ భాగంలో నున్న లగ్నము ప్రకటించగలదు. ప్రాచీనాంధ్రప్రభవము పునరుజ్జీవింపకలవన్న కుతూహలముతో ఆంధ్రతార పంచమ భావములోనుండి ఆకర్షించుచున్నది. ఇదన్నియు రమ్యములైన యోగములు.

అయిన నేమి, ఈ మహారమున లోపములు లేవనికాదు. సమృద్ధిగ నే యున్నది. గ్రహరాజుగు రవి, ధనాధిపతి శనిసహా, వ్యయభావమునందు ఆ భావబిందువునకు చెరియొకవేపున సమాంతరములో నిలిచి, కక్షికి మించిన వ్యయము చెయవలసినచుటచే ఆర్థికస్థితి లోటుపడునని ధంకా వాయించుచున్నారు. దళిమాధిపతి బుధుడు ఇంద్రసంయోగములో నున్నాడుకదా. స్వపక్షమండేయు త్రేతాలలగు స్నేహితులు, కుట్రలుపన్ను హితశత్రువులుసహా ఉండగలరని నూచన. నాల్గంట కుజుడు క్రమ అధికమయినా తగినంత ఫలము కావరాని కారణముగ, పాలకవర్గమునకు గుళురాహిత్యమును, మనోవ్యథను సంపాదించిపెట్టగలడు. పక్ష భావమందలి కేతువు 'అపరిహార్య పురాతన దుష్కర్మ పరిపాకమును' చూపు భాగములో నిలిచి పెగా యముని కేంద్రవేగపాలయినాడు. రాజకీయోద్వేగులలో నేలినయముములు కైధిల్యము క్రమక్రమముగా పాచ్చి కార్యనిర్వాహము కంటకప్రాయముననని, దురాశావిష్టులగు కార్మికుల గొంతెక్కు కొరికల మూలమున చిక్కులున్నవని, ఈతిబ్బలచే ప్రజాసామాన్యముయొక్క షేమరొగ్యములు తృప్తి కరముగ నుండవని, నిరుక్కొగ సమస్య క్లిప్తపరిస్థితులను తెచ్చిపెట్టునని ఈ యోగము తెలుపగలదు. ఆర్థికస్థితి అందుకొలేనట్టి వ్యయ ప్రణాళికలు సిద్ధమగుట, ఇరుగు బాగుగు రాష్ట్రముల సానుభూతి లేకుండుట, మున్నగు కారణములచే అభివృద్ధి కార్యకలాపములు

అనుకొన్నరీతిగా జరుగుటకు ప్రతిబంధక సామగ్రి యేర్పడగలదని యముని కేంద్రవేగలోనున్న ద్వితీయ తృతీయాధిపతి శని చెప్పగలడు. మరియు, రాజనీతిని విమర్శించుపట్ల వారాష్ట్రాత్రికలు సహృదయత్వమును, సానుభూతిని చూపకపోవచ్చును. ధర్మస్థానాధిపతియైన గ్రహరాజు రవి వరుణకేంద్రవేగ సభిలషించుచుండుటచే, అనేక సందర్భములలో రాజ్యాంగపు కార్యములను న్యాయ సానములు కఠిన విమర్శకు గురిచేయుట అసంభవముకాదు. విపక సానుల చేయవాడితనముకూడ తన ప్రభావమును అపువపుడు చూపగలదు.

ఈ గుణదోషముల సమష్టి ఫలము ఈ మంత్రివర్గ పరిపాలనములో కనుపట్టవలసి యున్నది. సత్కార్యముల కన్నెయో ప్రతిబంధకములు. ఓషికతో వానినెదుర్కొని నిర్వహించుటే ధీరోదాత్తి నాయకుల లక్ష్యము. లగ్నాధిపతి బృహస్పతి రాజ్యభావములోనుండి "నేనన్నా"నని భుజము తిట్టుచున్నాడు. ఈ మహారములోని ఉత్తమ గుణ మిది.

అయిన నేమి? ఆంధ్రరాష్ట్ర జాతక స్వభావమునకు లోబడి కదా, ఈ మంత్రివర్గ జాతకము తనశక్తిని ప్రదర్శించగలదు?

రవివరుణులకు కేంద్రవేగ కలదుకదా? అది మంత్రివర్గమును విచ్చిన్నము చేయజాలదా? అని భావించువారుండురు. ఆ వేగ కలదనుట సత్యమే. కాని, వరుణ కేంద్రమును దాటి రవి పురోగమించుచున్నాడని గమనించితిమేని, విప్లవకారుల గాయించి ఎల్లొలిప్పించుకొని గండముగపెంచి మంత్రివర్గము తనకార్యమును నాగించుననియే దీని నూచన. ఇప్పటి రాజనీతి పద్ధతులలో రాజ్యాధికారము పాపపుచేతులవాని పర్యాయము! యోగ్యత, స్వార్థత్యాగము, దళిభక్తి, మానవ నేవాభిలాష, ప్రధానములు కావు. అధికార పదకొంక్షి ప్రబలి ఆత్మనేవా పరాయణత్వము జనులలో అధికమై అనవసర స్పర్థలకు త్రోవ చూపుచున్న కాలమిది.

"ఘటం భింద్యాత్, పటం భింద్యాత్, కుర్యాద్వాగ్ధాభిస్వసం, యేనకే నాపుష్పపాదేన, ప్రసిద్ధః పురుషోధవేత." అనునీతితో జనులు నానావిధములగు ఉపాయముల నాశ్రయించి అధికారములకు చేతులు చాచుచుండుట యిప్పటి సామాన్యలక్షణము. అగుటచే, మంత్రివర్గమునకు ప్రతిహతపక్ష మొకటి సర్వదా సిద్ధముగ నేయుండి, ఎప్పుడు సమయము దొరుకునో యని, కాచుకొనియుండుట అసహజముకాదు. ఇట్టి పరిస్థితులలో వి మంత్రివర్గమైనా, శత్రుబాధ ననుభవించుట తప్పనిది. చేనిక పనులు తృప్తికరము కావని, చేయనిది దురుద్దేశమునని, దోషము లేంచుచు దండోరాజేయుట ఆంతకష్టముకాదు.

'తస్యైస్సవారు శండ్కోపతంపంబు,
లర్విజనులకెల నుండు తస్య,
తస్యైస్సవారు తమ తస్యైస్సవారు
అన్నాడు మన జేమన్న.

ఇన్ని చిక్కులుండగా, ఈ మంత్రివర్గ మేమి సాధించగలదందులేమా? ఉద్దేశము మంచిదై, కష్టముల నెదుర్కొను ఓషిక యుండి, లక్ష్యసిద్ధితో కార్యక్రమమును జరిపినచో, మంత్రివర్గము సాధ్యమైనంత ప్రజాహితీమును సాధించవచ్చును.

"కర్మణ్యే వాధికారస్తే; మాధరేషు కదాచన."

అను గీతాచార్యుని నూత్ని స్యరించుచు తృప్తి చెందుదము గాక.

ముఖ్యమంత్రి జాతక ఫలము ననుసరించియే కదా మహార ఫలము చెల్లవలయును? ఆ సౌకర్య మెట్లున్నదో కనుగొనుటకు

జాతకముహూర్తమును కుతూహలపడుగు రచనకొందును. ఏ వ్యక్తి అయినా, అధికారపదవి అందుకొన్నాడని వినినతోడనే, అతని జాతకమునకు కార్తాంతికులకు లెక్కపెట్టలేనన్ని రాజసాగములు కనిపించుట సామాన్యవాదము. ఇంద్రుడు, చంద్రుని అతని గూర్చి సంతోషమును వర్ణించువారు పరశ్వేతము. కానీ, రాజ్యాధికారములో నున్న వ్యక్తుల జాతకములను పత్రికలలో ప్రకటించి విమర్శించుట అంత గుచీకరమైన పనికాదు. అందువల్ల యోగములన్నియు సర్వోత్తమములని పోగుచేసి వందవగానలపత్రిక యగునుగాని, జ్యోతిర్మూర్తి మనబడు. అసహనము లెక్క పెట్టుటకు భూమికంటే పోలి, నారి ప్రతిపక్షులకు చేయూరి ఇచ్చినట్లునటచే రాష్ట్ర పరిపాలనను సుఖముల కల్పించిన వారగుదును. ఈ దృష్టితో ఆ జాతక విమర్శ ఇచట చేయలేదని మనవి. అవసరము కూడ.

(చంద్రుని సంఖ్యనుకూలము లగిన ముఖ్యాంశములు కొన్నింటిని మాత్రము ఇక్కడ చూపుటకు నిశ్చయించుట చాలసమకొందును :-

- (i) పూర్వ సహాయుడైన నున్న అతని చరిత్రచిహ్ని నిండు త్రికోణ సంఖ్యలతో చరిత్రమునవచ్చుచే, అతడీ మంత్రవిద్యను చేయుదును;
- (ii) అతని చరిత్రపూర్వసహాయుడు అభివృద్ధి సహాయుడనకు పరిణామము పడుదును అని చెప్పెడి;
- (iii) అతని చరిత్ర పరిపాలనకు ముందే శత్రుసహాయమును పొంద కొనసాగినట్లయితే అతడు మునుపటికే;
- (iv) అతని చరిత్ర పరిపాలనలో సహాయుడు చరిత్ర సుగువుతో సహాయుడైనట్లు గానగించుచుండి అతడీ పట్టణమును స్వీకరించుదు;
- (v) కంఠమునా భాగముగా రాజసాగం దొరకును ప్రేమకు చూడవలసిన వ్యక్తి అతనిగాను చెంపొంది అతని రాజసహాయము నకు పరిపూర్ణ భయభ్రమిస్తే ఇచ్చినకాలము;
- (vi) అంద్రునితో జాతకమునది రాజసహాయునిగానే అంద్రప్రదేశ్ రాజ్యముగానున్నది. ఇంతకంటే మంత్రములు దాని చేతుల లభించగలను? ఈ గంపించిని అతని చరిత్రరాజ్యసహాయుడు ప్రభుత్వము ప్రధానమునకు వచ్చినకాలమునకే అతడీ అధికార స్వీకారము చేయును.

ఇట్టి ప్రవాసములను గల వ్యక్తి మంత్రవర్తనాచర్యునిగా ప్రసంగించును. అందుగా కౌంట్లను సంస్థా జాతకముతో ఇతని జాతకమునకు గల సంబంధములు కొన్ని చూడుము :-

- (i) కౌంట్లను కవిత ఇతని పూర్వసహాయుడైన పరిపూర్ణ కటాక్షము;
- (ii) కౌంట్లను ఇంద్రునికి ఇతని రాజసహాయుడైన నికరముగా ప్రత్యక్షము లుట్టెట్టి;
- (iii) రాధాస్థానమునకు ఇతడి చంద్రునికి కౌంట్లను లగ్నాధిపతి నుజుని నుండి నిండుగా గుప్త ముట్టెట్టి;
- (iv) ఇతని పరుణానికి ఆ సంస్థ పరుణుడే సహాయుడు;
- (v) ఇతని రాజ్యస్థానమునకు ఆ సంస్థ కుట్రనితో ప్రబలమైతి;
- (vi) ఇతని మంపలేశ్వరసహాయుడనకు కౌంట్లను బృహస్పతి రక్షి.

ఇక భారత ప్రధానమంత్రి శ్రీయుతి నెహ్రూపంత్రికిని జాతకముతో ఇతనికి సోదరములు కొన్ని కలవు. పండితుని చరిత్రరాజ్యాధిపతి తుక్రను ఇతని రాజసహాయుడు చేగుకొన్నాడు. అతని రవి సుగువులు ఈ సహాయుడనకు అనుకూలురు. అతని రాజ్య సహాయుడే ఇతని చరిత్ర రాజసహాయుడు ఇచ్చడాశ్రయించుట. అతని బుధుడు ఇతని చరిత్రనికి ఇచ్చును నిండుమిత్రుడు.

ఇప్పుటికింత గాను. కౌంట్లను కౌంట్ల ఇతనికి పట్టుకొమ్మయని, భారత మహాప్రభుని నానాధాని యెరి మంత్రమునకు కలదని, పై సంబంధములు ఇచ్చినందుమన్నవి. ఈ సాహాయ్య సంపదతో, విశ్వాసపాత్రులను అనుకూలులతో, ముఖ్యమంత్రి రాష్ట్రపతిలననుకూల సాగించుచున్నాడు. అతని మంపలేశ్వర సహాయుడనకు లగ్నాధిపతి సుగువులు మున్నవని సమకొన్నాడు కదా? అట్టి సుగువు చూడవలసిన దేశమంతట చంద్రములనంటే ఆ సహాయుడు నకు నిండుగా ప్రభుత్వ స్వీకారమును నిర్వహించుటయు ఈ మహా రథ విశేషములు. రాజ్యాంగమునకు,

అందుకు కొంత ప్రభు

నోవ, కౌంట్లను నానా పాత్రులను

ఆ సుగువు కంకణము కట్టించువాడనట! చంద్రమైనంత అభివృద్ధి రాష్ట్రమున కలదు సందాచించి ఉత్సాహము.

అంద్రప్రదేశ్ మునుపటి చరిత్ర సంబంధము లయినది.

మానవ నీతి నడుచుచున్నది. ఇప్పుడు (1959) ఆ జాతకమునకు చరిత్రరాజసాగం ముట్టుకునా గమించుట.

- I) చరిత్రచిహ్ని రాజ్యసహాయుడు చేగుచున్నాడు;
- II) సంబంధముతో అనుకూలమునకు ముఖ్య సహాయుడు ప్రవేశించి బృహస్పతి కుట్రలతోనక కంకణము;
- III) చరిత్రసాగం చరిత్ర కేంద్రమునవచ్చును అతి సన్నిహితు మునుచున్నాడు.

ఈ చరిత్రయు విశేషములే అందుకు సంబంధములేదు. ముట్టుకలేదనియు మాపట్టె. కాని చరిత్రచంద్రుడు కనుచిన కేంద్రముగా వ్యవహరించును. కంపించును చంద్రునిగలవకు విశేష ప్రాధాన్యము. పూర్వ సహాయుడే సాగించినాడు. అట్టి సంతోషమునెవని కౌంట్లను? 1958 అంతర్జాతీయములో చరిత్రమంత్ర ప్రభుత్వకేంద్ర ప్రకటించి కౌంట్లను కౌంట్లను వాడుచున్నాడు. కానీ, భవిష్యత్తు మును గంచుచున్న మునుపటికే చరిత్ర 1958 కౌంట్లనునకు చరిత్రచంద్రుడు వ్యక్తిగతమునకు సంబంధములు. ప్రభుత్వము చేయుచునకే, చంద్రునిగలవకు ప్రభుత్వము లగ్నాధిపతిగలవకు ప్రభుత్వము లగ్నాధిపతిగలవచ్చును. ఇట్లుగా, చంద్రునిగలవకు చంద్రునిగలవకు కేంద్రమును సమీక్షించుచు మంత్రము పట్టుకునకే, అతని సహాయుడు కాదుకొంతో, 7-2-1958 నానా కౌంట్లను కనుచు ముదిరినాడు. శత్రువుల ప్రయత్నములకు కౌంట్లను కౌంట్లను కౌంట్లను? అట్టి కౌంట్లతో ఇంద్రుని బుధునిగలవకు కౌంట్లను, పరిపాలన ప్రాంతమునకు మరల జనప్రభుత్వ కౌంట్లను సుగువుగలవకు. కౌంట్లను చరిత్ర చంద్రుడు గంపించునకే సుగువు. శత్రువుల చరిత్రలయల ముల కొంత లెలయెట్టును. కౌంట్లను మునుపటి, రాజసహాయుడే ప్రభుత్వముతో, ఈ విషయము సుగువులకు గలదునకు చంద్రునిగలవకు గాక చంద్రులు లగ్నము. కౌంట్లను సందాచించును. అంద్రప్రభుత్వము నుండియు, అంద్రప్రదేశ్ జాతకమునకు అందుకు సుగువునులే లభించగలవు.

ఇక, వల జాతక, కౌంట్లను జాతకముల ప్రవాసితో ముఖములను సుగువులకు సహాయుడు సహాయుత్తి. కౌంట్ల ప్రవేశమంతటితో విరిమింతయు. ముఖములకు సుగువులను, అగినవరిగా, సహాయుడు ప్రభుత్వము సాగించి కౌంట్లను సహాయుడు సహాయుడు ప్రవాసితో, అంద్రప్రదేశ్ సాభాగ్యము ఇతోధికముగ ప్రభుత్వమునకు చరిత్ర సాభాగ్యముతో అంద్రప్రదేశ్ విశేషస్థానమును సందాచించుటయు నిర్వహించును. సర్వేశ్వరుడారితి ఆమగ్నమిండుగాక!

“స్వస్తి ప్రభాభ్యుత; పరిపాలనతో
స్వామ్యున మార్గము మహా మహాశాః”

కమలాప్త కన్యకు కైమోడ్పు

శ్రీ బూర్గుల రామకృష్ణరావు

మూతా! పాశకపాతకారిణి! నిర్మల ప్రత్యూష శోభా దటా
యాతుండై లలితేంద్రసీలపటలోద్యత్సిన్నగ ముగ్ధాకృత్తి
ప్రాతర్దర్శన మాచరించు నెవడా భవ్యాత్ము చిత్తంబు డి
మూతశ్యామల కోమలాచ్యుతకళా పూర్ణంబు గాకుండునే?

పాతక భంగమాంగళిక భంగిమమున్ శితికంఠ కంఠశో
భాతరళమ్ము నీజలము వర్ణన కెవ్వడు మాటకారి? నీ
పూతతరాంబు పూరముల మున్నులువేయు వరాకుడిని, రం
భాతరుణి కరవ్యజన మంజుల మింద్రపదంబు గెల్చెడిన్.

చానాంధీకృత గంధ సింధురఘుటోద్యద్గండపాళీమిళ
ద్గానోన్మత్త మిళిందమైన నృపతిద్వారానకున్ మ్రొక్కెదన్;
నానామూల ఫలంబు సీతలమునన్ మాసింద్రవృత్తి నదా
ధ్యానాప్తిన్ దినముల్ గ్రమించెద గతాయానమ్ములన్ సూరజా!

లోనన్ మాక్తికపుంజ మంజుమ వెలిన్ లోలేంద్ర సీలప్రభల్
నీ నీరద్యుతులౌట, మున్నులిడువానిన్ బ్రాహ్మరూపద్యయిన్
గానంజేయు క్షణంబు శ్రీహరిహరాకారంబునన్ దల్లి! త్వ
త్పానీయం బది నాకు సమ్మదము సంపాదించు నెల్లప్పుడున్.

పాపకదంబముల్ బలిసి బాధలువెట్టుట, కాలుడుగ్రతన్
జూపుట, మానసాబ్జమున యుద్రధవభ్రమ పొంగిరేగుటల్,
నీ పరిభేలదూర్చి రమణీయ రసస్మృతి కొంత కొంత మా
చూపుల కందుదాకనె, యశోవిమలా! కమలాప్తకన్యకా!

‘కాళిందీ’యని కొతుకాన నెపుడేగానీ భవన్నామ వ
ద్దాళిన్బల్కిన వానికిన్ గరమునం దట్టాడు మేల్సిద్ధు, లు
ల్లోల ధ్యాంతకులాంతకారిణివి నీలో మున్నులంబెట్టు చే
వేళం డేలు జనమ్ము దివ్యమహిమల్ విస్సంపగా శక్యమే?

స్వర్ణస్త్రయి, నపేయపాయ, గురుతల్పస్థాయి, బ్రహ్మఘ్నునిన్
దూర్ణం బోమ ధృతవ్రతమ్ములగు నీతోయమ్ము లల్పాల్పముల్
తీర్ణప్రేతపతి ప్రతాపకలనా ధిక్కారహుంకార పూ
ర్ణాస్రౌతముముం దవేల నిక బ్రాయశ్చిత్త సంభారముల్?

(పండితరాయల రచనకు అనుకాదము.)

తృతీయ ప్రణాళిక : కొన్ని సూచనలు

శ్రీ కె. వి. రమణ

ద్వితీయ పంచవర్ష ప్రణాళిక అమలులోకి వచ్చి మూడు సంవత్సరాలు గడిచిపోయాయి. అప్పుడే తృతీయ ప్రణాళిక దాని స్వరూపం, ఆశయాలు, ఖర్చు పెట్టవలసిన మొత్తం మొదలయిన విషయాలమీద చర్చలు ఆరంభమయ్యాయి. ఓటిమీద పలువురు పలువిధములైన అభిప్రాయాల్ని చెబుతున్నారు. ఈ అభిప్రాయాలు ద్వితీయ ప్రణాళిక సాధించిన ఫలితాల అంచనాల మీద ఆధారపడిన వస్తువూ. ఈ ఫలితాలను విమర్శించేవారిని రెండువర్గాలుగా విడదీసి వారి అభిప్రాయాల్ని చర్చించవచ్చు.

ఒక వర్గంవారు—ద్వితీయ ప్రణాళికలో యిట్లుంటున్న ఎక్కువ కల్గాయని దీనికి ముఖ్యకారణం—ద్వితీయ ప్రణాళిక మనశ్శక్తికి మించినదిగా తయారు చెయ్యబడిందంటారు. దేశంలో ప్రజలు ఆదా చేయగలిగిన మొత్తాన్ని ఎక్కువగా లోటుబడ్డటువిధానం అవలంబించి ఖర్చు పెట్టారు. ప్రథమ ప్రణాళికలో ఈవిధంగా ఖర్చుచేసిన డబ్బు 450 కోట్ల రూపాయలే అయినా ద్వితీయ ప్రణాళిక మొదటి మూడు సంవత్సరాలలోనే ఈవిధంగా 900 కోట్లకు పైగా పోయిందన్నారు. దీనికి తోడు కమిషియన్ బ్యాంకులు యిచ్చే అప్పులు కూడా బాగా పెరిగిపోయాయి. తత్ఫలితంగా దేశంలో ధనం సమృద్ధి పెరిగింది.

(గత సంవత్సరంమీద మార్పులు—కోట్లరూపాయలలో)

ధనం	1951-53	1953-54	1954-55	55-56
సమృద్ధి	-214	+29	+129	+264

ఈ పరిస్థితుల్లోనే ఈ తృతీయ ప్లాన్ కేటాబు ముందరించటంవల్ల ప్రజల ధనరూపంలోని ఆదాయాలు మాత్రం పెరిగిపోవుట సందేహించింది. తత్ఫలితంగా ధరలు పెరిగాయి.

ధరల సూచిక	మే 55	మే 56	డిసెంబరు 56	ఆగస్టు 57
	89	98	108	112

అంతే ధరల శాతములో 14 వరకు పెరిగాయి. ఈవిధంగా ధరలు పెరగటంవల్ల పరిమితాదాయులవారి జీవనప్రమాణాలు తగ్గాయి. తక్కినవారికి ధనరూపంలో ఆదాయాలు పెరుగుటవలన వారి వినియోగం ఎక్కువయింది. తద్వారా ఎరుమతులకు కేటాయించబడిన వస్తువులు దేశంలోనే ఖర్చు అవుతున్నాయి. ఎరుమతులు తగ్గటానికి మరొక ముఖ్యకారణం, ధరలు పెరగటంవల్ల విదేశాలవారికి మన సరుకులు కొనటం లాభపాటిగా కనబడదు. అందుచేత కూడా ఎరుమతులు తగ్గాయి. బాగా ఆదాయాలు పెరగటంవల్ల దిగుమతుల మీద ఖర్చుకూడా పెరిగింది. పైగా ద్వితీయ ప్రణాళికలో చాలా భాగం దిగుమతుల మీద ఆధారపడింది. ప్రభుత్వం మొదట్లో దిగుమతులను కంట్రోలు చెయ్యకపోవటంవల్ల కూడా ఇవి బాగా పెరిగాయి. మొత్తంమీద విదేశీ మారకపు ధనం కొరత వచ్చింది. దానిని భర్తీ చేయటానికి, విదేశాలనుండి తెచ్చిన అప్పులు చాలకపోవటంవల్ల, మనకుపున్న విదేశీద్రవ్యనిధులను పూరిగా వినియోగించవలసి వచ్చింది. ఈ ద్రవ్యనిధులు 1956-57లో 280 కోట్ల రూపాయలు, 1957-58లో 240 కోట్లు తరగిపోయాయి. తద్వారా మనకి పన్ను స్వేచ్ఛ నిల్వలు ఊపించాయి.

స్వేచ్ఛ నిల్వలు (రూ. కోట్లు)	మార్చి 1956	మార్చి 58	ఆగస్టు 58
	746	267	187

(ప్రథమ ప్రణాళికలో ఖర్చుపెట్టిన మొత్తంలో నూటికి 20 వంతులు మాత్రం లోటుబడ్డటువిధానాలద్వారా ఖర్చు పెట్టబడింది. కాని ద్వితీయ ప్రణాళికలో అనుకొన్నదానికి వ్యతిరేకంగా, మొదటి మూడు సంవత్సరాలలోనే ఖర్చుపెట్టిన మొత్తములో నూటికి 40 వంతులకు పైగా ఈ విధంగా ఖర్చు చేయబడింది. మొదటి మూడు సంవత్సరాలలోనూ మొత్తం ఖర్చు రూ. 2456 కోట్లు. ఆ ద్రవ్యం ఈ క్రిందచూపిన విధంగా నేకరింపబడింది.

(రూ. కోట్లు) మొత్తం ఖర్చులో శాతము.

మిగులు బడ్జెటుల ద్వారా	489	17
గ్రాన్ ట్రేలు ఇచ్చినది	129	
దేశంలోచేసిన ఋణములు, చిన్న మొత్తముల పొగుపు ఉద్యమము మొదలయిన వాటిద్వారా	533	

1101 44

మొత్తం ప్రజలు ఆదాచేసిన వాటిమంకి విదేశీ సహాయం	488	17
లోటు బడ్జెటు విధానంద్వారా	917	89
	2456	100

మొదటి మూడు సంవత్సరాలలోనే ఇంతవరకును “ధరలు పెనుగుటకు తోడ్పడే విధానాల ద్వారా” నేకరించి ఖర్చుచేయటంవల్ల ప్రభుత్వం సమూలము ఎక్కువ చేయటానికి ప్రయత్నించింది. వివిధ ములైన ప్రయత్నాలు పన్నులు వేసింది. వీటివల్ల ప్రయోజనాలు రంగం మీద పన్నులధారం అధికమయి అది అడ్డవృద్ధి చెందితానికి అదుపుకుతోరని విమర్శలు వస్తున్నాయి. వీటిలో నిజానిజాలు ఎలావున్నా, మన ప్రణాళికలు ప్రయోజనాలు రంగానికికూడా ప్రాధాన్యం యిచ్చేవికూడా వాటిఅభివృద్ధికి తోడ్పడేవిగా పన్నుల విధానం వుండాలి. రెండవది పన్నులు వసూలు చెయ్యటంలో అసమర్థత ఎక్కువవుతోంది; అవి నెలించటంలో అవినీతి ప్రబలుతోంది. ఈ పరిస్థితుల్లో ఎక్కువపన్నులు విధించిన మాత్రాన ఎక్కువ డబ్బు వసూలుకొక పోవటమే కాకుండా, ‘అవినీతికి’ ఆవకాశం ఎక్కువవుతోంది—అది శ్రేయస్కరం కాదు. పన్నుల పన్నుల భారం సామాన్యప్రజలమీదకూడా బాగా ఎక్కువయింది. ధరల పెరుగుదలకీ ఈ రకం పన్నులుకూడా కొంతవరకు కారణమంటున్నారు కొందరు పెద్దలు.

పైగా ప్రభుత్వం ఎక్కువఖర్చుపెట్టేకొలది దురవస్థయం ఎక్కువవుతోందని కొందరి అభిప్రాయం. అందుకే తృతీయ ప్రణాళికను సాధ్యమయ్యింపవలసిన కుదించి ఆర్థికాభివృద్ధి ప్రయోజనాలు వ్యవస్థాపకా సాధించేందుకు ప్రయత్నించాలంటున్నారు.

ద్వితీయ ప్రణాళికనే మరొక కొలంనుండి చూపవచ్చును. బతుకుదోలు ఆర్థికాభివృద్ధికి ప్రణాళికానికంటే ప్రణాళికలు అమలు జరుచేటప్పుడు, ముఖ్యంగా యంత్రసామగ్రికి విదేశాలపై ఆధారపడవలసివచ్చును, ఇలాటి యిబ్బందులు తప్పవు. వాటినినుంచి ముందుగానే జాగ్రత్తనులు సాధ్యంకాదు. విదేశాలతో వివిధంగా సంబంధంలేకుండా ప్రభుత్వ చూపవాద్యంక్రిందనే భారీగా వుండే దేశాలలో ఈ యిబ్బందులు రావు. అయినా గత 7 లేక 8 సంవత్సరాలలోనూ చెప్పనీయగల అభివృద్ధి కనపడింది. మొదటి ప్రణాళిక ఆరంభంలో నూటికి పదువంతులమాత్రమే పెట్టుబడిపెట్టే వారం. కాని ఆది ప్రస్తుతం నూటికి 11 వంతులు ఆయింది. వ్యవసాయ రంగంలో మార్పులుతెచ్చి దాని ఉత్పత్తికిని చెప్పకో తగ్గంత అభివృద్ధిచెయ్యి. విద్యుచ్ఛక్తి సప్లయలోనూ, వాణిజ్య పరిశ్రమల రంగాలలోనూ, రవాణాసౌకర్యములు పెంపొందించటం లోనూ చెప్పకోతగినంతగా ప్రగతినించాం. ఆర్థికవ్యవస్థ పరివర్తన ప్రగతివృద్ధికి అనుకూలంగా మారంది. ఈ పరిస్థితుల్లో తృతీయ ప్రణాళికలో ఎక్కువగా ఖర్చుపెట్టేవిషయాలలో పైనాసాధించిన ఫలితాలన్నీ సమగ్రమోజన మవుతాయి. అంతకన్న అర్థహీనమైన కార్యముండదు.

అయితే ఈ ద్వితీయ ప్రణాళిక ఆచరణలో కలిగిన యిబ్బందుల మాత్రమేటి అనుభవం. వాటిని కొంతంతలు చేయటం ఓవిధానం. కాని కొంతవరకు కొరత ప్రభుత్వ ప్రణాళికలో వలసినంత ఆహారధాన్యాల ఉత్పత్తిని సాధించలేకపోవటం పెట్టెలోటు. ద్వితీయ ప్రణాళిక—ఈ రంగంలో ఉత్పత్తి చాలినంత పెరిగింది సాధ్యమీద తయారుచేయబడింది. కాని 1955 నుండి అనుకూల

వాతావరణం లేక పంటలు చెడిపోగానే మనసమస్యలు ఆరంభమయ్యాయి. గరలు పెరిగాయి. అనుకోకుండా అమెరికానుండి ఆహారధాన్యాలను దిగుమతి చేసుకోవలసివచ్చింది. దీనికి 860 కోట్లు ఖర్చుపెట్టాం. దానివలన అనుకోన్నట్లుగా ప్రణాళిక అమలు జరుగలేదు. ఈలోటును ఇప్పుడే నా భర్తీచేయగలిగితే తృతీయప్రణాళికను భారీఎత్తున ప్రారంభించవచ్చును. ప్రణాళికాభివృద్ధి వ్యవసాయరంగంలో మనం సాధించే అభివృద్ధిమీద ఎక్కువగా ఆధారపడి వుంటుందన్నమాట.

ఆదిలో ప్రణాళికబడంగా అభివృద్ధి తేవాలనుకోన్నప్పుడు కొన్ని దీర్ఘకాలప్రణాళికలను సాధించటానికి నిర్ణయింపబడింది. అవి: 1974 సంవత్సరమునకు వ్యక్తి ఆదాయమును రెట్టింపు చేయుట. వ్యవసాయరంగంలో భూమిపై నిర్మించిన తగ్గింపులకు ప్రస్తుతి వృత్తివిధానాలలో తగినంత మార్పు తీసికొనివచ్చుట; భారీ పరిశ్రమలను అభివృద్ధిచేసి యంత్రసామగ్రి మొదలయినవాటికి విదేశాలమీద ఆధారపడినంత ఉంటుట; వుద్యోగావకాశములను వృద్ధి తీసుచేయుట, ఆర్థిక అసమానత్యాన్ని తొలగించి, సోషలిస్టు తరహా సమాజనిర్మాణానికి కృషిచేయుట. ఏటి నాసనై ప్రణాళికాబద్ధంగా ఆర్థికాభివృద్ధి తేవాలని నిర్ణయించినప్పుడు ద్వితీయ ప్రణాళిక ఆచరణలో కలిగిన యిబ్బందుల దృష్ట్యా తృతీయ ప్రణాళికను గురించిచేయుట అవసరమవుతుంది. ద్వితీయ ప్రణాళికలోని లోటు పాట్లను తిర్చితి సరిదిద్దుకోవడానికి ప్రయత్నించాలి. ప్రతి ఆశియాలో నాసనై కృషిచేయాలంటే తృతీయ ప్రణాళికలో 9 లేక 10 వేల కోట్ల రూపాయలను ఖర్చుపెట్టాలి.

అయితే యింత మొత్తం సేకరించుట సాధ్యమా? ద్వితీయ ప్రణాళికలో అన్నివిధములూ ప్రయత్నించి కొత్తవిద్యులు ఎన్ని విధించినా, పన్నులద్వారా ఎక్కువ ధనమును సేకరించలేముకదా ప్రభుత్వం అనే ప్రశ్నలు వస్తాయి. పెట్టుబడి ధనాన్ని సేకరించుట ప్రభుత్వ శక్తిసామర్థ్యాలపైన, దానికి తగినట్టి వ్యవస్థను నిర్మించి ప్రజలసహకారం సంపాదించుటమీద ఆధారపడివుంటుంది.

ద్వితీయ ప్రణాళికలో కనుపించిన ఈ లోపాన్ని తృతీయ ప్రణాళికలో సరిదిద్దాలి. కాని పెట్టుబడి రేటును మాత్రం తగ్గించుట వలన చాలా అనర్థాలున్నాయి. ముఖ్యంగా జనాభా రంగారవి నూటికి రెండువంతులు చొప్పున ప్రతిసంవత్సరం పెరుగుతున్నప్పుడు పీరిలో కొందరికయినా ఉద్యోగావకాశాలు కల్పించాలన్నా, ప్రజల జీవన ప్రమాణాలను ఎక్కువ చేయాలన్నా పెట్టుబడి రేటు ఎక్కువ కావాలి. లేకుంటే సాంఘిక భద్రతకి రాజకీయస్థిరతకీ ధంగం వాటిల్లుతుంది.

అయితే తృతీయప్రణాళిక ఆశియా లేవిధంగా వుండాలి అనే ప్రశ్న వస్తుంది. జనాభా పెరిగే రేటు హెచ్చుతోంది. ఎంత ప్రయత్నించినా దీనికి తగ్గట్లు పెట్టుబడి రేటును ఈ బతుకుదోలు వృద్ధి చేయలేవు. అందుకే సాధ్యమయినంత కృషి చేసి పెట్టుబడి రేటును పెంచటమే కాకుండా, జనాభా పెరిగే రేటును కూడా తగ్గించటానికి కృషి చేయాలి. మొదటిది ఎంత అవసరమో రెండవది అంత ముఖ్యం. ద్వితీయ ప్రణాళికలో ఈ ప్రయత్నాలలో అశ్రద్ధ చూపించారు. జనాభానిరోధకప్రయత్నాలమీద పెచ్చించిన మొత్తమే దీనికి నిదర్శనం. ద్వితీయ ప్రణాళికలో 0.1% కంటే దీనిమీద ఖర్చు చేయలేదు. తృతీయ ప్రణాళికలో కనీసం 10% అయినా దీనికే కేటాయించాలి.

అ త స పై వు చూ య ర డి

- * అతిని ముక్కు దురిచివుడుతున్నది. లేక గొంతులో జలుబు వచ్చుకుంది.
- * అతిని పక్కమీద కూర్చుంటాడు లేదా కిటికీవద్దకు పరుగునడచును.
- * ఉక్కిరికేక్కిరి అవుతాడు. ఆయాసపడుతాడు.
- * విశ్వాసం వ్రాసినగాను వేగముగాను వుంటుంది.
- * ఉచ్చాస్యము కలిగినగాను దీర్ఘంగాను వుంటుంది.
- * దగ్గినకోర్కీ చేముట బొడుండు.
- * పెదములు పాలిపోయినవి.
- * అతినిముఖవిహవిగానా తెల్పుతుంది.

అది ఉబ్బనం -

అరిదీనమైనంతి హృదయవేదనను కలిగించునది.
అప్రేమమగునది అందనిది.

నవరత్న కల్ప

అట్టి జీవితంపై అమోఘంగా పనిచేసి,
సంతోషమునుగూర్చును.
కని పెట్టినవారు
పండిట్

దుర్గాదత్త శర్మ

కవిరాజ్

వైద్య వాచస్పతి

Navratna Kalp Pharmacy, Tollywood City (India)

ద్వితీయ ప్రణాళికలో కలిగిన యిబ్బందులకు మూలకారణం వ్యవసాయరంగంలో ఉత్పత్తి తగినంతగా పెరుగకపోవుటే. దీనిని సరిదిద్దటానికి తిరిగి తృతీయ ప్రణాళికలో ఎక్కువ మొత్తాన్ని వ్యవసాయరంగంలో అభివృద్ధికి కేటాయించాలి. ఈ సమస్య నుంచి దిద్దించేటప్పుడు కేవలం పెద్ద ప్రాజెక్టులమీద పెట్టే ఖర్చునే దృష్టిలో పెట్టుకోకూడదు. చిన్నచిన్న ప్రాజెక్టులు త్వరలో ఎక్కువ పంటకు దోహదం చేసేట్లుగా నిర్మించాలి. కొత్తవి నిర్మించేటప్పుడు పాత చెరువులు, బావులు మొదలయిన వాటిని ఆశ్రయ చెయ్యటం కద్దు. వాటిని మర్రామవు చేయించటానికి, చివర గాను, వీరివిగానూ నుంచివీ తీనాలు, ఎరువులు, వ్యవసాయ పని ముట్లు సామాన్య రైతులకు అందుబాటులో వుండేట్లుగా చూడాలి. భూసంస్కరణలను ప్రతిగొప్పించి అమలుపరచాలి. ఈ సంస్కరణ పూర్తిథిలను పొందాలంటే—సహకార వ్యవసాయం అవసరం అవుతుంది. ఇంతవరకూ పల్లెటూళ్ళలో అధికారం చెలాయించే భూస్వాములు దీనికి వ్యతిరేకినారు—కారణం ఇవి చిన్న రైతులను తమ అధీనంలోనుండి తప్పించి వారిని ఆర్థికంగా బలబుడాయి కనుక. ఈ సహకార వ్యవసాయపద్ధతులు చిన్న రైతులలో నూతనోద్యమం కార్యదీక్షను, ఎక్కువ పరిశ్రమను ప్రేరేపించేట్లుగాను, తిత్ఫలితంగా వారికి ఎక్కువ ఆదాయాలు వచ్చేట్లుగాను వుండాలి. తగిన పట్టుదలవున్న ఇలాటి కార్యక్రమాన్ని అమలుపరచటం అసాధ్యంకాదు—కష్టమేనా. ఈ సందర్భంలో శ్రీ బల్లంతెనాయ్ మెహతా కమిటీ సూచనలు అమలుపరచి ప్రయత్నించాలి. లేకపోతే 'బుధ్ధి'క్రమీ' నాత్రం పెరిగి ఈ వ్యవస్థ కుంటుపడి వివిధంగాను సర్వలితాలను ఇవ్వదు. మూలప్రణాళిక విజయవానికి ఇవి వునాదులు అవుతాయి.

తృతీయ ప్రణాళికలో ద్వితీయ ప్రణాళికవలెనే నూతన, అటామిక్ పరిశ్రమలు, రవాణా సౌకర్యములమీద చాలా ఎక్కువగా ఖర్చించవలసి వస్తుంది. చేతి, లఘు పరిశ్రమలను ప్రోత్సహించటానికి ద్వితీయ ప్రణాళికలో ఘాటైనవిగా నిలబడటం పెట్టారు. వాటిని సవరించి నిత్యజీవిత అవసరవస్తువులను ఘాటైనవిగా కూడా ఉత్పత్తి ఎక్కువగా చేయటానికి అవకాశమివ్వాలి. లేక పోయిన భారీపరిశ్రమలలో ఉత్పత్తి అయినవస్తువులు నిరుపయోగమవుతాయి. తర్వాత ముఖ్యముగా ఆయా ప్రాంతీయ అవసరాలు అక్కడ దొరికే సంపదలనుబట్టి లఘుపరిశ్రమలను దేశీయీకరణగా పెట్టాలి. అనేక కారణాలవల్ల అవి ఇంతవరకూ వ్యాప్తిచెందటం లేదు. తృతీయ ప్రణాళికలో ఇవి అభివృద్ధి అయేట్లుగా చూడాలి. లేకపోతే గ్రామీణ జీవనాభివృద్ధి త్వరితగతినీ చేరేను. లఘు పరిశ్రమల స్థాపనకు చేతిపరిశ్రమల అభివృద్ధి—చిన్నయంత్రాలను దేశీయీకరణ సృష్టించటమో లేక విరివిగా దిగుమతిచేసికోటమో జరగాలి. వీటన్నిటిమీద ఖర్చు పెట్టాలంటే చాలా మొత్తం కావాలి. మూలప్రణాళిక తప్పనిసరిగా భారీవున్న ఉండాలి.

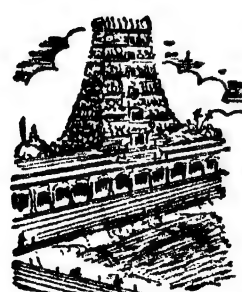
వీటన్నిటికీ కావలసినసహం ఎక్కడినుండి వస్తుంది? విదేశ సహాయమీద ఎక్కువ ఆధారపడలేము—గాని తృతీయ ప్రణాళికలో న్యాయోత్తర రూపాయిలవరకు ఈ రకమైన సహాయాన్ని ఆశించవచ్చు.

పోతే, పన్నులమూలంగా ఎంతవరకూ ధనాన్ని సేకరించవచ్చునో పరిశీలించాలి.

వ్యవసాయరంగం మాత్రే—గ్రామీణ వ్యవస్థలోని ఉత్పత్తి బాటించుచున్నానో నూటికి 70 పాళ్ళు అయినా, పన్నుల

THE TAJ

MADURAI TEMPLE

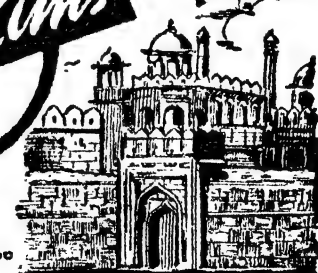
A HISTORY BEHIND EVERYONE OF THEM

Renowned for Quality

JUBILEE RIMS

SANCHI STUPA

RED FORT

W.R. 152

శ్రీశైవశ ఉత్కృష్ట. ఆధునిక యంత్రములలో, విభిన్న ఆధునికతన, ఉత్తమోత్తమంగా తయారైనవి. మీరు నైతిక కొనసాగుచున్నారే రిమూం దిగించేటా గ్రామీణ వరదండి.

తయారీయనాది.

బిర్ & రిమ్ కంపెనీ ఆఫ్ ఇండియా ప్రైవేట్ లిమిటెడ్

బెంగళూరు, మద్రాసు, బొంబే.

మొత్తంలో ఈ రంగం నూటికి 40 పాళ్ళు మాత్రమే ఉన్నాయి. తర్వాతి ప్రస్తుతిపు ధూమిపన్ను పెరిగేసరిలో సమానంగా పెరిగిపోయేది, అంటే ఇది ఏ విధంగానూ వ్యక్తుల ఆర్థిక కష్టబట్టి విధింపబడటం లేదన్నమాట. ఇను ఎకరాలన్న ఎక్కువధూమిని కలిగినవారు వారివంతు శాతం అయినా, పరిచేతులోనే 5/6 వంతు ధూమి వుంటుంది. ఇలాటివారిమీద ధూమిపన్ను ఎక్కువచేస్తే చెప్పకోలేకపోయే అవస్థవున్న వనూలు ఆవలయేకాబుండా ఆర్థిక సమానవత్వం మూలనకి అడుగులుగానూడా వుంటుంది. తర్వాతి గానూ ధూమిపన్నులకు పెరిగించే 'కాలు' మీద పన్ను విధించటం సుంజగం. ఈ పన్నుభారం ధూమిపన్నుమీద పడేట్లు చూడాలి. దీనివలన గున్నేవారిమీద భారం ఎక్కువ అవును కనుక వానికొన్నినిల్పించును. పన్నులవిచారణ సంఘంవారుతమ నిజేతలో ఒక ముఖ్యమయినవిషయాన్ని వ్యక్తపరిచారు. పత్రేటూళ్ళలో ఎక్కువ ఆదాయాలవచ్చేవారికన్న తక్కువ ఆదాయాలవలన వారి మీద పన్నుల భారం ఎక్కువగా వుందని. ఆదాయాలలో బాటు పన్నులకన్న పెంచే మాట అటుంచి, కనీసం అన్ని వర్గాలనూ సమానంగా భారం భరించేట్లు చేయాలన్నా అధిక ఆదాయాల వచ్చేవారిమీద అదనపు పన్నులు విధించటం అవశ్యం. కాని ఈ అదనపు పన్నులు విధించటంలో గమనించదగిన విషయమొకటి వుంది—త్వరీయ ప్రణాళికలో సాధించదలచుకొన్న వ్యవసాయాభివృద్ధికి ఏ విధంగానూ భంగం కలుగకూడదు.

ఆదాయపుపన్నులలోపకు చెందిన పన్నులు మొత్తం వారీ యాదానంలో నూటికి పదివంతులను మాత్రమే స్పృశిస్తున్నాయి. మిగిలిన 90 పాళ్ళ మీద ప్రస్తుతిపు పన్నులు లేవు. ఈ ఆదాయం

మీద అటువంటి పన్నులు వేయటంకూడా దురభం. ముఖ్యంగా వ్యవసాయరంగంనుండి వచ్చే ఆదాయంమీదే మరి దుర్లభం. అందుకని పరోక్షపు పన్నులను అదనంగా విధించాలి.

ఇవి ముఖ్యంగా క్రిమంతుల విశేషవస్తువులమీద, వారి తదితర సుఖాలకు పనికొచ్చే వస్తువులమీద ఎక్కువగా పడాలి. తర్వాతి అవసరవస్తువులమీద కూడా పీటిని పెట్టాలి. లేకపోతే తగినంత సనం రాదు. ప్రజలు కొద్ది పన్నుల భారం—ప్రభుత్వ అభివృద్ధి కార్యక్రమాలవల్ల వచ్చే లాభాల రెంటివ్యధ్య—రెండవ దానిని కోగోనేటట్లుచేయాలి. అంటే కొంత పన్నుల భారాన్ని స్వీకరించడానికి సిద్ధపడాలి—అప్పుడే ప్రభుత్వం ఈ విధంగా ఎక్కువ ధనాన్ని కూడబెట్టగలదు. ఈ రకం పన్నులవల్ల ప్రజల వినియోగం కూడా తగ్గి ఆదాయాలుకూడా తగ్గుతుంది. ఈ దశలలో అదనపు అదాయం రాగానే, అసలే చాలా తక్కువ శేతవ ప్రమాణాలు కలిగివున్నాడు కనుక, ఖర్చు పెట్టాలనే సమస్య వచ్చినా, ఆర్థికవృద్ధికోసం ఈ ఖర్చును ప్రస్తుతం తగ్గించి ఆదాయానికి అభివృద్ధి ప్రణాళికలకు దోహదం చేయటం అవసరం.

ఈ విషయాలు చర్చించేటప్పుడు ప్రభుత్వం 'ఆదాయం గ్రూపు'లో పన్నుల శేటను ఎక్కువచేయాలి. కారణం ఆదాయం మీద పన్ను ఎక్కువ చేయలేకపోయినా, మరగానుంకం, సంపద పన్ను, ఖర్చుమీద పన్ను పీటిని ఎక్కువచేయాలి. లేకపోతే ఈ భారం తేనివారిమీద పడుతుంది. అది ఆర్థిక న్యాయం కాదు. అలాగే రాష్ట్ర ప్రభుత్వాల పరోక్షపుపన్నుల శేటను, అవి విధించ వలసిన వస్తువులను ఎక్కువచేయాలి. తర్వాతి వ్యవసాయ రంగం లోని ఆదాయం మీద పన్నులువేయాలి. లేకపోయినా ఈ రంగంలో "అసమానత్వాన్ని" పెంచుతే అవుతుంది. వాణిజ్య పంటల మీద ఎక్కువ పన్నుల భారం వేగవలసికి యింకా అవకాశముంది. ఇలాటి మాన్యువల్ల తృప్తిపూర్వకానికి కావలసిన మొత్తంలో చాలా భాగం రాబట్టవచ్చు. ఈ సంవత్సరంలో పెట్టుబడిదారుల "పన్నుల భారం" అనే కల కన్నా సామాన్య ప్రజల మీద భారాన్ని మాత్రం గుర్తొట్టుకొని తగిన సవరణలు చేయాలి.

పన్నుల ఎగజేత మన దేశంలో చాలా ఎక్కువగా వుంది. అందుకూ తలకవిధంగానూ ఈ విధంగా నష్టపోయే ధనాన్ని రెక్కవేయాలి. అది 150 కోట్ల మొదలు రూ 500 కోట్ల వరకూ వుంది. ఏమయినా పన్నుల వనూలు విధానాలను కొంచెం కచ్చితంగా అమలు పరచిన—దీనివల్ల కనీసం రూ 100 కోట్లు అయినా ఎక్కువ సనం రావచ్చు. అంటే చాలా అదనపుపన్నుల అవసరం లేకుండా చేయవచ్చును. ప్రజలమీద భారాన్ని తగ్గించ వచ్చు. ఈ విధంగా చూస్తే దేశప్రజలు పన్నులు ఎగజేస్తే వారి నన్నమాట. వీరిని ఈ విధంగా చూసి ప్రభుత్వం పన్నుల వనూలును కచ్చితంగా అమలుపరిస్తే ఆపరిమితమైన లాభం కలుగుతుంది. తక్కిన సంస్కరణల కన్న ఈ సంస్కరణ చాలా ప్రధానమైనది. దేశాభివృద్ధి కోసం చేయవలసిన మాత్రం ఈ విషయంలో ముఖ్యంగా వుండకూడదు. అప్పుడు తృప్తియ ప్రణాళికను భారీ ఎత్తున నిర్వహించటం ఏమంత అసాధ్యమైన పనికాదు.

ప్రభుత్వపు రెవిన్యూ చాలా భాగం అభివృద్ధికి ఉపయోగం కానివాటిమీద ఖర్చు అవుతోంది. ఈ ఖర్చు తగ్గించాలి, కనీసం పెరిగిండా చేయాలి. వివిధ కారణాలవల్ల ఇంతవరకు ప్రభుత్వం ఆ పని చేయలేకపోయింది. ఇప్పుడైనా అక్షర వహించకూడదు. గతవ్యయంలో చాలా శ్రద్ధ వహించాలి—అంటే "వృథా" కాకుండా చూడాలి. పిల్లనిట్టి ఒక రకమైన

స్త్రీల ఆరోగ్య సాభాగ్యములకు

ఆంధ్ర

కేసరి కుటీరం
ప్రెవెట్ ఎమిటెడ్
రాయపేట, మద్రాసు-14

ఆంధ్ర ప్రదేశ్ కు ఏజంట్లు:
సీతారామ జనరల్ స్టోర్స్ ఏజన్సీస్, విజయవాడ - సికింద్రాబాద్.

ఆర్థిక జీవన, త్యాగబుద్ధిలో ముందుకు వచ్చే ప్రజలు, శక్తి కొలది పని చేసే పార్టీ నేతృత్వం, "స్వంతంగా నిర్మించుకోవడం" ప్రక్రియను పెట్టి దేశం కోసం పాటుపడే నాయకులు కావాలి. ప్రణాళికాబద్ధంగా అభివృద్ధి అయిన దేశాలు ఈ అంశాలను ముందు స్థానంలో కొన్నాయి. మనం ఇప్పటికే ఆలస్యంగా ఆరంభం చేసినందుకు తయారైపోయిన తృతీయ ప్రణాళిక ఆరంభించాలి. ఈ విషయంలో ఆశ్చర్యకరమైన వాటిని చాలావరకు ప్రభుత్వపు బుద్ధులలో "రుబారూ" కనిపిస్తున్నట్లు ఆడిటర్ల రిపోర్టులో కనపడుతోంది.

దేశాభివృద్ధికి ప్రజలు ఆయత్నం చేయాలి. దానికి తగిన "త్యాగం" చేయటానికి సంకల్పం ఉండాలి. కష్టాలు లేకుండా, శ్రమకలుగకుండా అభివృద్ధి రాదు. ఏ దేశం అలా అభివృద్ధి చెందలేదు. ఆ విధమైన "మానసికతత్వం" ముందు అవసరం. ప్రణాళికలను ఆచరణలో పెట్టేవారు ముందుగా అవసరమే. దీని ప్రాముఖ్యం యంతకన్న నొక్కి చెప్పలేం. కొంతమంది భూస్వామిగారు చేసే వారంబోలనూ, బంజరు భూములను సాగులోకి తేవాలని సలహానిచ్చారు. అవి ఏకర్గాలవారినుండి వచ్చినా ఆచరణలో పెట్టలేక పలహాలు. ప్రభుత్వం వాటిని పరీక్షించటం ముఖ్యం. యుద్ధకాలంలో సంనిత్యమా పెంచినా పనిపెట్టే సైనిక దళం, జాతీయ సైనిక దళం మొదలైనవారు వున్నారు. వారిని అభివృద్ధి కార్యక్రమంలోకి వినియోగించే మార్గం ఆలోచించలేక పోవటం కోరవలసింది. 'పెన్సివ్' కనుక యుద్ధాల చేయటానికి, అనుకోకుండా, దేశాన్ని తిరగించి పీడిస్తున్న దానివ్యతిరేకంగా 'యుద్ధం' చేయటానికి కూడా ఉపయోగించటం సమంజసం. స్వేచ్ఛా లేని దేశాలలో ఈ 'స్టాండ్-ఆఫ్' తప్పు చేయటం—అంటే

దానివిన బుద్ధులకు వే అవుతుంది. కాని ప్రతివారికి అలాటి శిక్ష ఉండాలి. మనం కొంతమంది దాన్ని ఆచరణలో పెట్టటానికి ప్రయత్నిస్తున్నా—వారందరినీ దేశోపయోగ కార్యక్రమాలకి ఎక్కువగా ఉపయోగించుకోవాలి.

ఈ ప్రణాళిక స్వరూపం నిర్ణయించేందుకు ఒక ప్రధాన విషయం గుర్తుపెట్టుకోవాలి. కొందరు 'ఆర్థిక సమానత్వం'—'జాతీయ సంపద'లో పెరుగుదల! ఈ రెంటినీ ఒకేసారి సాధించలేం అంటున్నారు. 19వ శతాబ్దంలో పాశ్చాత్యదేశాలు ప్రయత్నించే ప్రయత్నం బడిమీద ఆధారపడి అభివృద్ధి చెందాయి. అప్పుడు ఆర్థిక అసమానత్వం కూడా పెరిగింది. అదేవిధంగా సంపదను అభివృద్ధి చేయాలంటే మనం "సమానత్వం" కోసం ప్రాధాన్యతను పెంచాలి అంటున్నారు. కాని అప్పుడు సామాన్య ప్రజల రాజకీయంగా సమానత కోరాలి అయితే, వారికి ఆర్థికాభివృద్ధి—దానివలన కలిగే శ్రేయస్సు సరించి తలెత్తుతుంది. కానీ శ్రేయస్సులకు ఇది తెలుసు. ఏదేమిటో పిలిచినా, సమానత కోరాలి, ఆర్థికంగా తప్ప శ్రేయస్సు పెరగాలని ప్రతివ్యక్తి ఆశిస్తున్నాడు. దానికే బాధాగ్రస్తాడు. మనం రాజకీయంగా సమానత్వాన్ని ఇచ్చాలి. కాని ఆర్థికంగా 'అది ఇవ్వకపోతే', 'ఆర్థిక సమానత్వం' కోసం పోరాడమని అతన్ని ప్రార్థించించినట్లే అవుతుంది. ప్రస్తుత ప్రభుత్వ ప్రభావాన్ని ప్రభుత్వాల 'ఆర్థికాభివృద్ధిని' సామాన్య ప్రజలకు కలిగించకపోతే, ప్రజలే దాన్ని సాధించటం కోసం పెనుమార్గం తీసుకుంటారు. అప్పుడు ఆ ప్రభావాన్ని సంక్షేమం వాటిల్లుతుంది. మిర్జా అన్నట్లు 'ప్రభావాన్ని' నిలపెట్టాలంటే రాజకీయ ఆర్థిక సమానత్వాల అవసరం. అది ఇవ్వలేని ప్రభుత్వాలు సుస్థిరంగా నిలవలేవు.

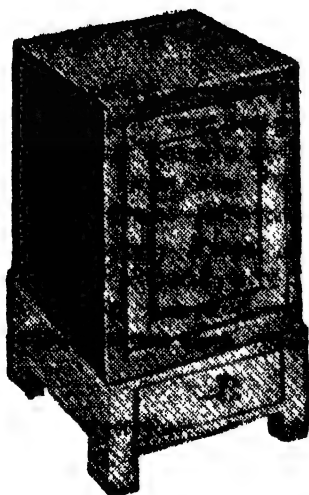
తెలంగాణ : IRONSAFE

జూలై 1938

తెలంగాణ : 4322

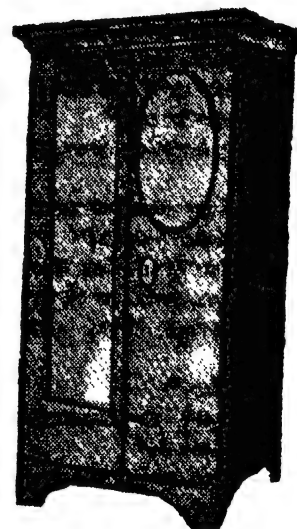
ఎం. నారాయణస్వామి మదలియార్ & సన్స్

58, బ్రాడ్వే, మద్రాసు-1.

★
శ్రేష్టమైన ఇనుప పెట్టెలు
మన్నికగల ఉక్కు బీరువాలు,
అగ్నికి లొంగని నేపులు,
దృఢమైన క్యాషుపెట్టెలు.
సరసమైన ధరలకు లభించును.

★
గవర్నమెంటు ఆఫీసులు, గైర్లెలు
బ్యాంకులు, కమర్షియల్ ధరములు,
జనరల్ మర్చండ్లకు ఉపయోగపడేవి.

కొరియన్ వారికి శ్రీ లలాగు పంపించెదము.

అశ్వ హృదయం

శ్రీ భారతీ ప్రయ

ఒక్కొక్కరు ఎగాదిగా మానుకొన్నాడు.

గురుకు చిక్కినట్లు తోచలేదు.

అయినా ఎక్కడో చూచినట్లు మనక మననగా జ్ఞాపకం; మనస్సులోని లోతులలో సన్నని గురుతర.

స్వల్పతి గతి కాలపు మబ్బులలో దోబూచు లాడుతున్నది.

మొదట మాట్లాడింది వాడే.

“మనం ఎక్కడో కలుసుకున్నట్లు జ్ఞాపకం.”

“నాకు అలాగే తోస్తుంది.”

“ఎక్కడై ఉండవచ్చు?”

“సరిగా గుర్తులేదు; నేనూ ఆచే ఆలోచిస్తున్నాను.”

“నీవు కొన్నాళ్ళుంటా ఉన్నావా?”

“ఔను. ఉన్నాను. బహుశా అక్కడే మనం ఒక్కొక్కరం చూచుకొని ఉంటాము.”

“ఉండవచ్చు. కొన్నాళ్ళుంటా రాజా యాభైరామ్ తెలుసా?”

“ఓహో! చాలా బాగా తెలుసు. నేను వాళ్ళ ఇంట్లోనే ఆరునెలలున్నాను.”

“నేను నిన్ను అక్కడే చూచానేమో!” “అదే అయి ఉంటుంది; నాకు అలాగే తోస్తుంది.”

“నీవు పూనావచ్చి ఎన్ని గోడలయింది?”

“సుమారు మూడేళ్లు.”

“మూడేళ్ళలో అప్పటినుంచీ ఎక్కడా కనిపించనేలేదే?”

“నేను అంతగా చలవలకే వచ్చిందేదు. ఇది నాకు కొత్త చోటు. ఇంక వల వెలుపలికి వస్తున్నాను. అంతేకాక కొంచెం తిరిగి వేరే పొందుతున్నాను.”

“మంచివనే. బస ఎక్కడి?”

“నానానాహేబ్ గారి యింట్లో.”

“నానానాహేబా?”

“ఔను; ఎందుకలా అలా అడుగుతున్నావు? నీకు అయన పరిచయమా?”

“అయన నా యజమాని దాయాది.”

“మీ యజమాని ఎవరు?”

“కాకానాహేబ్. నీకు తెలుసా?”

“విన్నాను. వారికి, వారికి చాలా శ్రేష్ఠమట.”

“ఉండవచ్చు: కాని, దానికి మనకు ఏమీ సంబంధం లేదుకదా?”

“ఏమీలేదు.”

“నిన్ను మళ్ళీ చూడడం నాకు చాల సంతోషమైంది.”

“నాకు అంతే.”

కొనసాలుక మాటకాదు; నిజంగా హృదయంనుంచి వచ్చిన మాట అని మనస్సుకు తిట్టింది. అలాగే ఒక ఊరికి తన కొత్త స్నేహితురాలిని పరిచయం చేశాడు. వన్నవంటి మన్నని శ్రేణుల; దానికి అనుగుణమైన నవనవ; ముద్దనముఖం; కళ్ళల్లో ఇంకా లేత దనపు కాంతి; గంభీరమైన నిలవనం; ఆ గుఱుకు మెకావరిగా లజ్జ. ఒక్కసారిమా స్నేహితులవంటి ఆ చెలువాన్ని వదిలి మరొక వైపు చూపు మరల్చడానికి మనస్సురాదు.

కొత్తచెలిమి చల్లని వెలుగులో ఇద్దరూ ఊరికాలం మానంగా ఉన్నారు.

నాకళ్ళవచ్చి ఒక్కటిగా నిలబడి ఉన్న గుర్రాలు రెంటినీ విడివిడిగా తీసుకొని వెళ్ళాడు.

దేహం దూరమైతే నేమి! మనస్సు దగ్గరకు వచ్చింది.

2

ఒకదానిపేరు రాజ, మరొకదానిపేరు రాణి. వాటి యజమానులూ నాకరూ ప్రీతితోను, సులువుకోసమూ పిలిచే పేరివి. అయితే వాస్తవమైన లోకానికి తెలిసిన పేరువేరే. ఒకటి “పేయింగ్ ప్రిన్స్”, మరొకటి “డెక్కన్ క్వీన్”. రెండూ పేగు ప్రఖ్యాతి పొందిన పండు గుర్రాలు. రాజా భారీ భారీ పండ్లలో గరిచి కిక్కిరాన్ని ఎక్కింది. దానిని కొని, సాకి, తిర్చి ఇవ్వడానికి కాకానాహేబ్ లక్షాంతరంగా వెళ్ళు వచ్చిందాడు.

రాణి ఇంక వల క్రికాంతిలోకి వచ్చింది. ఇంకా లేతవయస్సు చూడడానికి సామ్యంగాను, నుంపరంగాను కనిపించినా, రెస్ కోర్సులో దాని చలాకీని చూచి పెక్కుమంది వెరగుపడిపోయారు.

దాని పేగు, చురుకుతనం, అణకువ చూచి కాకానాహేబ్ కు లోలోపలే కడుపు రగులుతూ ఉంది. తన దాయాది ఇలాటిసాగిన పన గుర్రం సంపాదించాడుకదా అని ఒక వైపు అనుయ; తన రాజాతో పెహ్లానికి ఇంకొకటి వచ్చిందికదా అని మరొక వైపు మంట. ఈ యోధుని రాత్రీ పగలూ అతని మెదడును తినివేసేది. నానానాహేబ్ కూడా అలాగే నానాటికి పెరుగుతున్న రాజాక్రియాచి దాగూడిపై ద్వేషం ఇనుముడించింది; లోపల మాత్సర్యం ముమ్మరం కాసాగింది.

రెండుగుర్రాలూ రెస్ కోర్సులోను, కబ్ దగ్గరా అప్పుడప్పుడు భేష్ అవుతూ వుండేవి. అవుతూవున్నా మోవగాని ఈ పరిస్థితి సందర్భం సామీప్యాలవల అవి చాల సంతోషపడాయి. ఒకదాని చాపు మరొకదాని చాపుతో అకస్మాత్తుగా మేరుపులాగ కలిసి నప్పుడు రెండిటి బహు జలదరించేది; ఒకదాని ఒళ్ళు మరొకదానికి అనిరిక్షితంగా తాకినప్పుడు జంటనే ప్రపంచమే మరపునచ్చేది; వారం వరంగా కురిసేది; కొత్త ప్రపంచమే కళ్ళముందు కలకల నాట్యమాడేది. నవలె తన ఈ స్నేహం రెండింటి జీవితంలో కమ్మని తావులను కమ్మజేసింది. నూతన విలాసం సంతరించింది.

3

పండోరోజు సమీపించింది. రెండు గుర్రాల మీదా పండ గాళ్ళు భారీగా పండం ఒడ్డారు. రెండిటికి బాగా తిరిగిన ఇచ్చే వారు. రాజా గరిస్తే ఒక అన్నే తనకు లభిస్తుందని కాకానాహేబ్ అలాచిస్తే, రాణి గరిస్తే తనకోక లిచ్చే దొరుకుతుందని నానానాహేబ్ మనస్సులోనే ‘మండిగలు’ వంతు కొంటున్నాడు. కాదాగాళ్ళ స్వభావానుసారంగా పండం రోజు సమీపించిన కొద్దీ కాకా, నానా మహాత్మాహోద్యమాలతో క్రుద్ధి పడు తున్నాడు.

ఒకరోజు రేవోకోర్నోలో రాజా, రాణి అకస్మాత్తుగా కలుసుకొన్నప్పుడు ప్రసంగవశాత్తు ఈమాట వచ్చింది. ఈమాట ఎత్తడం దొంగిలొంకాదేమనని రెండు కింకినూ ఇవ్వాల్సి ఉండే అర్థం ఉన్నాయి. కాని ఈసారి తిరుకోర్ రాజాయ మాట మొదలు పెట్టింది.

“పండెం అంటే ఈ జనం తల ఎలా చెడిపోతుందో చూచావా?”

రాణి జవాబు చెప్పక తీరకే దీగట్టింది.

“నైసలు, పేరు, పట్టుదలా - ఇవే ముఖ్యమా?”

“మనుష్యులలో అంతేనని తోస్తుంది.”

“దానికంటే మిగిలింది, ముఖ్యమైందీలేదా?”

“ఉంది - స్వార్థం!”

“చక్కగా అన్నావు; దానిలోనూ ఎంత నైపోటీ!”

“అది ఆదురాశ, స్వార్థాల సంతకం.”

“నిజం; అన్నీ, హెచ్చుతగ్గుల గుర్తులాట చూచావుకదా?”

“అది వారికే తగును.”

“అందుకోసమే మనకీ త్రిప్పట కావాలి! మనం వారి ఆశలు ఈజేల్స్ సాగనాలు మాత్రమే.”

“దౌహను; కావలసినప్పుడు మనమీద బెయ్యిర్ల రూపాయలు కురిపిస్తాను. కాబట్టినప్పుడు, మనం కొంచెం ఉపయోగపడక పోయామా గడ్డిపోచకంటే కదా. మన కర్మ.”

“కాళ్ళి! ఆడెలాటి కర్మ? దాన్ని చూస్తే ఒళ్లు చిట చిట లాడుతుంది.”

“అయినా గర్వంతోడం శేషకదా?”

“దౌహను; ఈ తెలకొంగుల స్పృహ సరిగా అయ్యేనోకూ మరొక ఉపాయమూ లేదు; ఉపయోగమూ లేదు. అంతవరకూ...”

మాట అంతకే ఆగిపోయింది. యథాప్రకారం వాకర్లువచ్చి,

ఒంటికీ ఒళ్ళు తాకించి, మూతిపై మూతి ఆడిస్తూ నిలబడిన గుర్రాలను విడదీసి తోలుకొని వెళ్ళారు.

4

ఈరోజు పండేలు. సాహెబ్ సోదరులకు ఎక్కడాలేని తమకం; మనస్సులో కనమనం; ఎప్పుడూ ఎప్పుడూ అని తలపటలాడే గుండె. తామే లాగులకువచ్చే తమ గుర్రాల పిల్ల చరచి మాటలతో ఉత్సాహపరచారు. వాకర్లు గుర్రాలకు మంచి దాదావేసి, బాగా మాలిష చేసి జీను తగిలించి తయారుచేశారు.

సాయంత్రం నాలుగు గంటలకు పండేలు ప్రారంభమయ్యాయి. రేవోకోర్నోలో కాలపెట్టడానికి సంగులేని జనం కిటకిట. నేటి పండెంలో రాజా, రాణి పగుగతుతాయనే సంగతి అందరికీ సంతోషాత్సాహాలు కలిగించింది. వాటి పగుగును చూడడానికి వేలాదిగా జనం వచ్చారు. ముందున్న స్థానాలలో అప్పుడే ఒకవైపు నానా, మరొకవైపు కాకా తమ తమ పరివారంతో కూచున్నారు. రేవోకోర్నో అంతటా వ్యాపించిన జనం కోలాహలం నేటి ఉత్సాహానికి, నిరీక్షాకూ దర్శకమైంది.

ఏదేనిమిది చేగుమోసిన గుర్రాలు పండెంలో దిగాయి. విశాలంగాను, వృత్తాకారంగాను ఉన్న ఆ మైదానంలో ఎక్కడ చూచినా జనమే, ఎక్కడ విన్నా గుర్రాల గొడవే. పండెం వేడి జవానికి అప్పుడే సగం ఎక్కింది. పగుగతుతున్న గుర్రాలను అంటిపెట్టుకొనే ఉంది జనం చూపు. మగ్గ మగ్గ గుర్రాల సకలింపులు; సమగతిలో లయబద్ధంగా వినిపిస్తున్న గిట్టల గ్వని; అశ్వమృదయాన్ని ఆకరించుకున్న జాకీల హెచ్చరింపుల ధ్వని; జనసమగ్ధపు ఒకే గొంతుకల పొలికేకలు—వాతావరణాన్ని వేడెక్కించాయి. ఆయా

గుర్రాల యజమానులూ, వాటిపైన పండెం గడిచినవారూ అప్పుడప్పుడు లేచి నిలబడుతూ తమ గుర్రాలను చేత్తో పిలుస్తూ ప్రోత్సాహిస్తున్నారు.

నిమిష నిమిషానికి వేగం హెచ్చిస్తూ ముందు పగిగతుతున్న రాజా జనుల ఈ ఆనంది కోలాహలాన్ని గుర్తించకపోలేదు. కాని, మరొకవైపు దృష్టిపెట్టే పురసత్తు దానికేదీ? తన లక్ష్యం సాధించి కృతకృత్యం కావడానికి అది తక్కిన గుర్రాల లన్నిటిని ఒక్కటొక్కటిగా వెనక్కువేస్తూ ముందుకు సాగిపోతున్నది. దాని ఈ పరుగు పెరుగుతూ పోయినకొద్దీ రకరకాల కేకలన్నీ ఒక్కటే అవుతూ వచ్చాయి. “రాజా! రాజా!” అని అందరూ కేకలు వేయసాగారు. రాజా అన్ని గుర్రాలకన్నా ముందుగా వచ్చే నూచనస్పష్టమవుతూ ఉంది.

రాజా మనస్సు తన లక్ష్యంమీదే కేంద్రీకృతమైంది; జన సందోహంలో అగ్గలమైన కేకలు దానిచేసినా ఏమీ సమయం లేదు. దానిపై స్వార్థిఅయిన, జాణ అయిన జాకీ మాటలతో హుషారిస్తున్నాడు. ఒళ్ళు గాలిలో తేలిపోతున్నది; వేగం తీగతీగడానికి ఎక్కువవుతూ ఉంది; ఎగడూపిరి, దిగడూపిరి; ముకుల్లులాల్తును, నోయేమ నుగుగులు పగుగున్నాయి; మనస్సు ఏకాగ్రమైంది. ఎప్పుడూ కనివిని యెరుగని, అన్యాయకృతమైన రాజా తలనడమ తల్పిరిని చూచి జనం పెప్పెట్టిన జయఘోష పెట్టింది.

ఈ స్థితిలో ఉన్నదన్నట్టుగానే రాజా మనస్సు కించిత్తు సవరి పక్కకు పార్చింది. పక్కన ఎవరో వచ్చినట్టు తోచింది. పరిచితిమైన ఆ గిట్టల చప్పుడు ఎవరిది? ఎవరిది ఆ అలవాటయిన ఆమేని వాసన? రాజా చిత్తం ఒక్కక్షణంలో చెడిపోయింది. జాకీ హెచ్చరికనుగూడా అది లక్ష్యపెట్టక మెరుపు మెరిసినంత కాలంపూత్రం అది పక్కకు చూపు సారించింది.

రాణి! తను ఉపహించినట్టుగానే రాణి! ఇంకెవరికీ స్వాగ్ధం ఈ చమత్కారమైన పగుగు; ఈ గంభీరమైన పదాఘాతం; ఈ మృగుచపలగతి! రాణి సగాసరి తనపక్కే వచ్చివేసింది; చనవైచే చూస్తున్నది.

ఒక్కక్షణం రెండిటి చూపు చేరింది.

ఎంత అగూఢపగుతున్నది ఈ పగుగులో రాణి! అయితే, తనవేగంముందు దానివేమా? తన పరుగుకు దాని పరుగు సాటా? తన గలివి దానికుందా? తాను గలివి రాణి ఓడిపోతే? ఎలాంటి అలోచన! ఎంత స్వార్థం! ప్రేమ స్వార్థరహితం కదా? అయితే కర్తవ్యం? ఏది గొప్పది - ప్రేమా? కర్తవ్యమా? తన జీవనసఖికీ పరాజయమా? ఈ పరాధానాన్ని అది సహించగలదా? సహించినా, సహించవచ్చు. అయితే, నేను సహించడం ఎలాగా? దాని ఓటమి తన—ఓటమి; దాని పరాధానం తన ఆత్మకు అవసానం...కాదా? ఈ కర్తవ్యానికి ప్రేమను బలిపెట్టాలా? రాణి దీనిదృష్టి మనస్సును కరిగించేట్టు ఉండికదా? తనవలగాను...కాని, కర్తవ్య లోపం అయితే? స్వామికీద్రోహమైతే? కర్తవ్యం...ప్రేమ...

మనస్సు ఈ సందిగావస్థలో ఒక్కక్షణంలో చిక్కుకొని తికమక అయింది; గుండె దిట్టపుచెడిపోయింది. పరుగులోని వడి సవరి మనస్సు ఈ కలవరంలో కొట్టుకుంటున్నప్పుడు తేరిరం తన కర్తవ్య నిర్వహణలో కొద్దిగా లోపంచేసింది; పట్టు తప్పింది; కుడికొలుకునిపడింది. దానినుంచి మెలకువతో తప్పుచుకోనేజీ తనకు ఉండీలేనట్టు, రాజా, ఆ జనసమగ్ధపు మహాకోలాహలంలో, తన పైని జాకీతోసహా దభీమని నేలపై పడి పార్చి, స్పృహ తప్పిపోయింది.

లక్ష్యం చేరదానికి ఇక నాల్గో బారలూరం ఉంది.

5

గలిగినంతతోడం రాణికి కొంచెం కూడా లేదు. రాజుకు కలగవలసిన గలుపు ఉన్న కలుగడం దానికి సంతోషం కలిగించలేదు; ఇమ్మడిగా స్వీకరించింది. తనతోపాటు రాజు ఈ కీర్తి వదులుకొందని రాణికి పూర్తిగా మనసుకు తెలిసిపోయింది. ఈ తెలివిడి దాన్ని కత్తులు, కట్టారతో పోడిచినట్లయింది.

తనకోర్కెనుంచి చాలమంది వచ్చిపోయారు. అక్కడా అక్కడా కొంతమంది తిరుగాడుతున్నారు. కొంచెంసేపు ముందు జనసమూహంలో కిట్టిబలాడుతున్న మైదానం ఇప్పుడు వట్టి బీడుగా కనిపిస్తున్నది. పంచెలో పరిగెత్తిన సుర్రాలన్నీ తన కోర్కె అవసరంలో విడివిడిగా సుడారాల్లో విశ్రాంతి తీసుకుంటున్నాయి. పంచెలో గలిచిన రాణి కూడా వాటిలో ఉంది. దానికి చాల అపరోపచారాలు జరుగుతూ ఉన్నవి. నానాసాహితే ఖద్దన వచ్చి, దానిని మెచ్చుకొని మద్దుపెట్టుకొని వెళ్ళారు. ఇద్దరు నోకర్లు దానికి వాలిప చెప్తున్నారు. ఒకడు దాణాపట్టుకొని ముందు నిలబడ్డాడు. కాని, రాణికి కొంచెం కూడా ఈవైపు దృష్టి లేదు. దాని మనసులో ప్రతిస్పందిస్తున్నది ఒకే ప్రశ్న: రాజు ఎక్కడ? దానికి ఏమయింద? రాజు ఎందుకు కనిపించడు?—దానికి చెబుతగిలి ఉంటుందని, బహుశా చికిత్స జరుగుతూ ఉంది వచ్చినది రాణి ఊహించింది. ఆ ఊహ దాని మనసులో తాళలేని తిల్లడం కలిగించింది; సహించలేని వేదన కలిగించింది. కళ్ళు మూసిన దానిని మనసు తెలుసుకోనేట్టు—రాణి మనసు ఉద్విగ్నమై మూక వేదనకు పాల్పడింది. వద్దన్నా, దాని హృదయాన్ని అమంగళపు నీలినీలలు మూగనాగాయి.

రాణి హృదయంలో ఈ చెడుయోచనలు ముసురుకొన్నప్పుడే ఆ ధ్వని వినిపించింది:

ఒకటి—రెండు—మూడు!

కూడుసార్లు తుపాకి గుండ్లు పేల్చిన ధ్వని!

రాణి గుండెకు ఆ గుండ్ల డబ్బు తగిలినట్లయింది. ఒళ్ళంతా భయం మెరుపులాగ పోయింది; ఎక్కడలేని ఆషాంతో దాని దేహం వణకనాగింది. తెలివితప్పి, కట్టుకళ్ళలను యమసాహసంతో తెంచుకొని, చెంగున ఎగిరి సుడారంనుంచి ఒక్క ఉరుకుతో వెలుపలికి వచ్చిపడింది.

ఆ ఆగ్రహాల్ని చూచి జనం అదిరపడింది. దానిని పట్టుకొనడానికి ఎవరికి సాధ్యంకాలేదు. రాణి పసికట్టి సుమారు ఘర్గాంసు దూరంలో ఉన్న ఒక గూడారంపై పులిగతితో—నాలుగు కాళ్ళూ గాలిలో పేస్తూ పరిగెత్తింది. భయభక్త్య చకితులైన జనం “హా!” అని కేకలు వేస్తూ దాని పంటనే పరుగున వచ్చారు. విల్లు

నుంచి వెడలిన బాణంలా రాణి ఉరకలు వేసుకుంటూ వచ్చి ఒక్క నిమిషంలో ఆ గూడారంలో జొరబడింది. జొరబడి అక్కడి దృశ్యం చూచి స్తంభించిపోయి వాకిట్లోనే నిలబడింది.

రాజు సేలమీద ఆ ప్రవృత్తి స్థంగా ఎగడోపిరులతో పడిఉంది; పడిన గాయంనుంచీ, గుండ్ల డబ్బులనుంచీ ఒళ్ళంతా రక్తంతో తడిసింది; కళ్ళగుడ్డు తేలిపోతున్నాయి; నోట్లో నురగ కట్టింది; చెమట ఒడికలై పారింది; మెడ వాలిపోయింది; పక్కనే ఇద్దరు తుపాకులు పట్టుకొని నిలబడి ఉన్నారు; వారి తుపాకుల గొట్టాలనుంచి కమ్మిన పొగకూడా ఇంకా చెమరిపోలేదు.

రాణి ఈ దృశ్యం చూచి సహించలేక గుండె పగిలి రాజు పక్కన కుప్పగా కూలిపోయింది. కళ్ళ నుంచి నీరు కాలవకట్టింది. గుండెవేడి వెలుపలికి కమ్మింది.

“రాజా, నా రాజా!”

రాజు కష్టమీర్చి తెలయైతే చూచింది.

“రాణీ, వచ్చావా, నా బంగారం!”

“వచ్చాను, నా వలసా; నీవు చావు తెచ్చాను.”

“వద్దు నా బంగారుకొండా; అలా ఉండదు.”

“అయ్యో! ఎలాంటి పని అయిపోయింది. నే నెంత పోషిని? నేనే నీ మరణానికి కారణమయ్యానని. దీనిని ఎలా సహించను రాజా?”

“సహించ రాణీ, దుఃఖమివ్వక; అయిందానికి ఏమి పెండుకు? ఇలాంటి చావు చావా? నీ కోసం ఇలాంటి వెయిదావులు చావడానికి సిద్ధమే!”

“నీ ప్రేమతో నా ఆత్మ పునీతి మైంది. కానీ, నా రాజా నీవు లేనిదే నా జీవితం బీడయిపోయింది.”

“మళ్ళా అక్కడ చేరవలసా అంటే, నీ కోసం కామకొని ఉంటాను; అంతవరకూ నన్ను మోత్రం పెరుగువద్దు.”

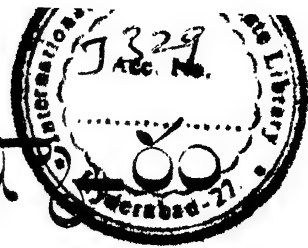
కళ్ళల్లో త్యాగపు నవ్యశోభి మెరిసింది. తన శరణి క్తులూ కూడగట్టుకొని కళ్ళను పెద్దగా విప్పి ఆఖరుసారి మనసారా రాణిని చూచింది. ఎత్తిన మెడవాలి పక్కనఉన్న రాణి మెడపై పడి పోయింది.

క్షణభంగురమైన నోవ్వుతో బాధపడి, చిరనూతనమైన వలపుతో వలిగిన ఆ శవం ఈ లోకం వదిలిపెట్టింది. రాణి మాత్రం అక్కడినుంచి లేవక ధారాపాతంగా కన్నీరు కురిపిస్తూ ఏడుస్తూనే ఉంది.

అక్కనున్నవా రెవరూ ఉన్న స్థలంనుంచి కదలలేదు; ఎవరూ నోరు విప్పి పలుకలేదు; ఎవరికీ ఏమీ బోధపడలేదు.

(‘త్యాగ’ అనే కన్నడ కథకు అనువాదం)

శ్రీ విద్యా సమస్యలు: పరిష్కారం

శ్రీ చావలి వేంకటహనుమంతరావు

ఇంతవరకు మనదేశంలో శ్రీవిద్యాసమస్యల ప్రశ్న క పరిశీలన కాని దాని వ్యాప్తికి ప్రత్యేక ప్రయత్నాలు కాని జరిగియుండలేదు. ప్రభుత్వం కూడా వాటి పరిష్కారానికి ప్రత్యేక బాధ్యత, శ్రద్ధ చూపి యుండలేదు. బాలికల, స్త్రీల విద్యకు సంబంధించిన పథకాలను గురించి ఇంతవరకు నిర్దిష్ట కార్యక్రమం ఏమీ లేదనే చెప్పాలి. ఈ పరిస్థితులలో క్రిమిటి దుర్గాబాయి దేశ్ ముఖ్ గారి అధ్యక్షతను కేంద్రప్రభుత్వం ఏర్పాటుచేసిన జాతీయ శ్రీ విద్యా సంఘం వారి లిహాట్టు ఈ విషయాలను గురించి పర్యవేక్షణ చేయడంలో మొదటి ప్రయత్నమని, ఆ కమిటీవారి పని, వారి మూలలు ఈ సందర్భంలో చరిత్రాత్మకంగా ఉండగలవని అనుకోవచ్చు. కమిటీవారి అధ్యక్ష్యంలో జరిగిన పరిశోధన కొంతకాలం వరకు కేంద్ర రాష్ట్ర ప్రభుత్వాల పథకాలకు దారిమార్పించేదిగా ఉంటుందనేది నిస్సంశయం.

ఇండియా స్వతంత్రం సంపాదించుకున్న తరువాత జరిగిన 10 సంవత్సరాలలో అంతకుముందు వంద సంవత్సరాలలో వివిధ విషయాలలో ఏర్పడి లోట్లను పూర్తిచేసుకుంటూ అభ్యుదయ పథకాలలో చాలా ముందంజవేసింది. ఈ అభ్యుదయం సర్వతోముఖంగా ఉండి, దేశం జాన్మర్యం పొందడానికి ఆర్థికంగా, సాంఘికంగా, సామాజికంగా విద్యావిషయాలలో ఇంకా చాలా అధిగమించవలసిన అవకాశం ఉంది. ఇతర విషయముల మాట వదిలి ఒక విద్యా విషయం దృష్ట్యా పరిశీలిస్తే శ్రీవిద్యావ్యాప్తిలో పెద్దలోటు కనిపిస్తుంది. దేశాభివృద్ధి సక్రమంగా జరుగడానికి ఈలోటును తొలగించడం ఎంత అవసరమో మన స్త్రీల వ్యక్తిత్వం పెంపొందించడానికి కూడా విద్య అంత అవసరమే కాని ఈ సమస్యను గురించి దానికి అనుబంధించిన ఇతర విషయాలను గురించి ఇంతవరకు పరిశోధన ఆలోచన జరిగియుండలేదు. దుర్గాబాయి దేశ్ ముఖ్ కమిటీవారి కృషి వల్ల ప్రభుత్వదృష్టి ప్రజలదృష్టి వాటిపై కేంద్రీకరింపబడతాయని ఆశించవచ్చు.

మాడునాలుగు దృక్పథాలనుంచి శ్రీవిద్యావ్యాప్తి త్వరితగతిన జరుగవలసిన అత్యంత అవసరం కనిపిస్తుంది. మొదటిది: పురుషులకువలెనే స్త్రీలుకూడా విద్య నభ్యసించి, దానిద్వారా స్రపంచంలో వివిధరంగాలలో జరుగుతున్న మార్పు, అభ్యుదయం, అభివృద్ధి అనగామన చేసుకోవడం అవసరం. ఈ విషయాన్నిగురించి ప్రత్యేకంగా నోక్కి చెప్పవలసిన దేమీలేదు. రెండవది: మన రాజ్యాంగ చట్టప్రకారం నిర్దిష్ట మైనమాటలు కొన్ని ప్రతిపాదనానికి శ్రీపురుష భేదం మత, కుల భేదం లేకుండా—సంక్రమించాయి. ఈమాట్ల వల్ల వచ్చే ప్రతిఫలం పూర్తిగా పొందాలంటే స్త్రీలు పురుషులతో కాటు విద్యా పంతులయి, దేశాభ్యుదయ కార్యక్రమాలలో

పాల్గొంటూ, దేశాభివృద్ధికి నోచ్చుపడానికి తన అవకాశాలు కల్గి ఉండాలి. మూడవది: మన రాజ్యాంగం ప్రజాస్వామ్యసిద్ధాంతం పునాదిపై నిర్మించబడింది. ఆ సిద్ధాంతంమొక్క అంతరార్థం ప్రతి పౌరుడు తన మాట్లను, వాటికి నోచ్చైన బాధ్యతలను తెలుసుకొని వాటిని నిర్వహించడానికి తగిన శక్తిసామర్థ్యాలు కల్గియుండి జాతీయ సాంఘిక, రాజకీయ, సామూహిక సంక్షేమకార్యక్రమాలలో పాల్గొనడం అవసరం. ఏటన్నింటికీ మూలంగా ఉండేది విద్య. నాలుగవది: మన పంచవర్ష ప్రణాళికలక్రింద ఆర్థిక, సామూహిక సాంఘిక సంక్షేమకార్యక్రమాలు వివిధగా పట్టణములలోను పల్లెల్లోను నడుపబడుతున్నాయి. జిల్లాలో పాల్గొనుటకు వాటిని జయప్రదంగా నడపడానికి స్త్రీబలం, స్త్రీనిబ్బంది చాలా అవసరం. ప్రైమరీస్కూల్లో ఉపాధ్యాయులుగాను, సామూహిక సంక్షేమ కార్యక్రమాల్లో గ్రామసేవికలుగాను, ఆరోగ్య ప్రచారకలలో నర్సులు, డాయాలు, మంత్రిసాను, హెల్తు విజ్ఞులుగాను నట్టణాలలో ఆఫీసు డైన్స్ గ్రాఫ్లుగాను, చిన్న ప్రక్రిమాభివృద్ధి కార్యక్రమాల్లో చేతిపనులను వేర్చే అధ్యాపకురాండ్రుగాను కొన్ని లక్షలమంది మిడిల్ స్కూల్, హైస్కూల్, హైయర్, సెకండరీ పరీక్షల్లో ఉత్తీర్ణులై ప్రత్యేక శిక్షణ పొందినట్టి స్త్రీలకు అవసరం ఉంది. ఈ కార్యక్రమాల్లో పాల్గొనడంవల్ల వారికి స్వతంత్ర ఆర్థిక జీవితం గడపుట కవకాశం కల్గడం కాకుండా, వారివారి కుటుంబాల ఆర్థిక స్థామతును బలపర్చుకోడానికి నోచ్చుపడానికికూడా అవకాశాలు ఏర్పడతాయి. ఆర్థిక పరిస్థితులు స్థిరంగాఉన్న ఈ రోజుల్లో, జీవిత ఆర్థిక ఖర్చుల పరిమాణం పెరుగుతూన్న ఈ కాలంలో స్త్రీలు చాలామంది తమతమ కుటుంబములకొరకు, ముసలి తలిదండ్రులకొరకు, తమ స్వంత ఆర్థిక వ్యాతంత్ర్యం కొరకు ఏదైనా వృత్తి విద్య నభ్యసించడం, దాని తరువాత ఆ వృత్తికి సంబంధించిన పనుల్లో చేరి ఆదాయం సంపాదించుకోవడం మర్యాదకు లోటయినపనికాని, దేశకాలపరిస్థితులకు వ్యతిరేకమైన పనికాని కానేరదు. పైగా దేశాభ్యుదయానికి, సామాజిక కావసరాలను తీర్చడానికి అనుగుణ్యమైన కార్యక్రమంగా దానిని పరిగణించాలి.

ఈవిధంగా ఇండియాదేశ స్త్రీలు తమ వివిధ బాధ్యతలను నెరవేర్చడానికి వారికి విద్యాసౌకర్యాలు వివిధగా ఏర్పాటుచేయడం, ఆ సౌకర్యాలను వారు ఉపయోగించుకోవలయునకు తగిన పరిస్థితులు కల్పించటం, దానికి దోహదంగా అవసరమైనన్ని స్కూళ్లు, శిక్షణ కేంద్రాలు ఏర్పాటుచేయడం అవసరం. మన ఆర్థిక సామూహిక జాతీయ పరిస్థితులు చాలా త్వరితగతినో నడుస్తున్నాయి. దేశం మొక్క అభివృద్ధి అవసరాలు రోజురోజుకు ఎక్కువవుతున్నాయి.

అనువల్ల మైన చెప్పిన ఏర్పాట్లను కూడా చాలా తొందరగాను, అవసరమైనంత విరివిగాను నిర్వహించేయడం కూడా ప్రధానంగా గ్రహించాలి. స్త్రీ విద్యకు ప్రత్యేక ప్రణాళికలు నిర్మించడం, ప్రత్యేక సౌకర్యాలు ఏర్పాటు చేయడం, ప్రత్యేక ప్రయత్నం కేంద్రరాష్ట్ర ప్రభుత్వం, ప్రజాసంస్థలు జరిపితేనేకాని ప్రస్తుతం ఉన్న లోటుబాటు తొలగించడానికి పరిస్థితులు అనుకూలించవు.

దుర్గాబాయ్ దేశ్ ముఖ్ కమిటీవారు చేసిన సిఫార్సులలో పెంటనే ఆచరణలో పెట్టవలసిన కార్యక్రమాన్ని సూచించినవి కొన్ని, నిలకడమీద ఆచరణలో పెట్టడానికి విలయినవి మరికొన్ని ఉన్నాయి. మొదటిరేణికి చెందినవాటిలో ముఖ్యమైనది కేంద్రంలోను, రాష్ట్రాలలోను ప్రభుత్వ విద్యాకాళులలో స్త్రీల విద్యకు సంబంధించిన ప్రణాళికలు తయారుచేయడానికి, వాటిని నిర్వహించడానికి ప్రత్యేక కాళులు ఏర్పాటు చేయబడవలెనని, వాటిని కట్టుదిట్టంగా నిర్వహించడానికి అవసరమైన సిబ్బందిని నియమించవలెనని ప్రణాళికలు తయారుచేయడంతోబాటు వాటిని కార్యరూపంలో మార్చడానికి అవసరమైన ఎల్లును కేటాయించవలెనని కూడా వారు నూచించారు. రెండవ పంచవర్ష ప్రణాళిక కాలంలో మిగిలిన పరిమితిలో ఈ ప్రణాళికలపై ఖర్చుపై 10 కోట్ల రూపాయలు ప్రత్యేకంగా కేటాయించవలసి ఉంటుందని తృతీయ పంచవర్ష ప్రణాళిక కాలంలో ఎంత సామ్య కావలెనో సమాలోచన జరిపి దానికి కూడా తగిన బండ్లను ఆ ప్రణాళిక తయారు చేసేటప్పుడే, ఆ ప్రణాళిక పత్రంలోనో నిర్ణయింపవలసి ఉంటుందని వారు నూచించారు.

ఇవికాక పెంటనే అవసరమైన ఇతర కార్యకలాపాలను కమిటీ ఈ విధంగా కేర్కొన్నారు. బాలికల విద్యావిస్తరణకు కావలసినన్ని మధ్యమ తరగతి పాఠశాలలు, ఉన్నత తరగతి పాఠశాలలు ఏర్పాటు చేయబడాలి. స్త్రీలకు కొన్ని చెరి పనులలోను, పరిశ్రమలలోను సాంకేతి శిక్షణ నియడానికి ప్రత్యేక పాఠశాలలు విరివిగా ఏర్పాటు చేయాలి. మధ్యమ తరగతి విద్యను, ఉన్నత తరగతి విద్యను అధ్యసించడానికి స్త్రీలకు బాలికలకు ప్రాత్నిహంగా ఉండేట్లుగా ఆయా పాఠశాలల కనుబంధంగా విద్యార్థినుల సౌకర్యార్థం వసతి గృహాలను ఏర్పాటు చేయాలి. ఇవికాక పల్లెటూళ్ళలో నిద్వింధ ప్రాథమిక విద్య ముందంజవేయడానికి ప్రధాన అధ్యంతరంగా ఉన్న కారణాలలో ఒకటి ఉపాధ్యాయునుల పల్లెటూళ్ళలో నివసించడానికి తగిన ఏర్పాట్లు లేకపోవడం. కాబట్టి ఆ లోటును తొలగించడానికి అవసరమైన ఏర్పాట్లు చేయాలి. చిన్నప్పడు విద్య నభ్యసించడానికి అవకాశాలు లేకపోవుటవల్ల అక్షరాస్యలైన వయోజన స్త్రీలకొరకై వయోజనవిద్యాప్రణాళికలు ఆచరణలో పెట్టవలసి ఉంది.

తృతీయ పంచవర్ష ప్రణాళిక కాలంలో ఈ కార్యక్రమాలు చురుకుగా ముందుకు సాగిపోవటానికిగాను ఇప్పటినుంచీ కేంద్ర రాష్ట్ర ప్రభుత్వాలు శ్రద్ధి రూపించవలసి ఉంటుందని, ఆ కార్యక్రమాల ఆచరణకు ఎట్టి అడ్డు రాకుండా ప్రణాళికలోనే 100 కోట్ల రూపాయలు ప్రత్యేకంగా దానికొరకై కేటాయించవలసిందనికూడా కమిటీ నూచించారు. స్త్రీల ఉన్నతి విద్యవిషయమై సిఫార్సులు చేయడం కమిటీవారి బాధ్యత కాకపోయినా కళాశాలలో విద్య

నభ్యసించువాళ్ళ బాలికల సౌకర్యార్థం స్త్రీల కళాశాలల కనుబంధంగా వసతిగృహాలు నిర్మించడం అవసరమని, దానికై విశ్వకళాపరిషత్ గ్రాంటుల సంఘంవారు ఒక కోటి రూపాయలు కేటాయించవలసిందని వారు నూచించారు. ఈ నూచనను విశ్వకళాపరిషత్తు గ్రాంటుల సంఘంవారు ఆపవ్వకై ఆమోదించారుకూడా.

కేంద్ర విద్యాకాళువారు దుర్గాబాయ్ దేశ్ ముఖ్ కమిటీవారి నూచన ననుసరించి స్త్రీల విద్యాప్రణాళికలను నిర్వహించడానికి ప్రత్యేకకాళును సిబ్బందిని ఏర్పాటుచేసివా, అదేవిధంగా వివిధరాష్ట్ర ప్రభుత్వాలుకూడా ప్రత్యేక సిబ్బందిని నియమించినా స్త్రీల విద్యావ్యాప్తి త్వరితగతిని జరగడానికి పునాదివేయబడుతుంది. దానితోబాటు ప్రయిమరీ, మిడిల్, హైస్కూళ్ళలో పనిచేయుటకు ఉపాధ్యాయునులకు తయారుచేయుటకు కావలసినన్ని ప్రయిసింగు సంస్థలు ఏర్పాటు చేయడంకూడా చాలా అవసరం. సాంకేతిక విద్య, వృత్తివిద్య గరపడానికి సౌకర్యాలు విరివిగా చేయబడితేనే కాని మధ్యతరగతి కుటుంబాల స్త్రీలకు తాము చదివిన చదువువల్ల పూర్తినిధిం పొందడానికి అవకాశం ఉండదు కాబట్టి అట్టివారికి శిక్షణ నిచ్చే వృత్తి విద్యాసంస్థలు విరివిగా ఏర్పాటుచేయడంనీ వుంటుంది. గ్రామసీవికలు, చెరి పనులలో శిక్షణవచ్చే స్త్రీల విద్యాపకులు, మంత్రసానులు, నాంఘికవిద్యావోగగురాండ్రు మొదలైన వృత్తులలో శిక్షణ పొందినవారికి ఏర్పకూర్చాన్న ఉద్యోగావకాశాలు వారు పూర్తిగా చెప్పటాలంటే ఇట్టి శిక్షణ కేంద్రాలను ద్వపటి కృతంగా చేయాలి. కేవలం ప్రభుత్వప్రయత్నాలవల్ల, ప్రభుత్వం చేయగల ఏర్పాట్లవల్ల ఈ కార్యక్రమం త్వరగా సాగటానికి కొన్ని ఇబ్బందులు ఉంటే వుండవచ్చును, కాన సేవాసంస్థల సహకారాన్ని సలహాల్ని ఈ సందర్భంలో ప్రభుత్వం ఆశించడం అవసరమౌతుంది. దానికి కేంద్రరాష్ట్ర ప్రభుత్వం సిద్ధంగా ఉండటమేకాక అవసరమైతే ప్రత్యేకంగా అట్టి సహకారాన్ని అర్థించడానికి వసు దియకూడదు.

ఈ సందర్భంలో దుర్గాబాయ్ దేశ్ ముఖ్ కమిటీవారు మన నేశంలో స్వచ్ఛంద సేవాసంస్థలు అనేక సంవత్సరాలుగా, వివిధ ప్రాంతాలలో స్త్రీ విద్యావ్యాప్తికి చేసిన కృషిని ప్రత్యేకంగా ప్రశంసించారు. ఈ సంస్థలు, వాటి పోవకులు వివిధ రాష్ట్రాలలో వారి ఆధిపత్యంలేరింద స్త్రీల పాఠశాలలను ఏర్పాటుచేయడమేకాక, వాటిని నడపడానికి కావలసిన మూలధనాన్ని కూడా పెట్టడం, భతసాల్ని నిర్మించడంవ్యాపకూడా అత్యున్నతమైన సేవ చేశారు. ఈ సంస్థలకు వాటి యజమానులకు అవసరమైన ధనసహాయం, ఇతర విధాలుగా ప్రాత్నాహం ప్రభుత్వం ఇచ్చినట్లయితే వాటివిద్యారా స్త్రీ విద్యా కార్యక్రమాల్ని జయప్రదంగా కొనసాగించడానికి ఎంతేనా అవకాశం ఉంటుంది. ఇట్టి సంస్థల సహకారం కూడగట్టుకొవడంవల్ల ప్రధానలక్ష్యమైన స్త్రీ విద్యావ్యాప్తిని త్వరగా అందుకోవడమే కాకుండా ఆ విషయంలో ప్రభుత్వం తన బాధ్యతను చాలా వరకు తగ్గించుకోడానికి కూడా వీలవుతుంది. ఈ సంస్థలకు ధనసహాయం చేసేందుకు నిర్ణయించిన నిబంధనలలో అవసరమైన సవరణలు చేసి ఒక్కొక్కసంస్థ ఒక్కొక్క ప్రత్యేక విద్యాకాళుకు సంబంధించిన కార్యక్రమాన్ని పూనుకొని జరిగించేటందుకు చేయూత

నీగూరి. భవనహారం చేయడంలో ఖర్చులో నూటికి 50 వ వంతు, 75 వ వంతు సహాయం చేయడంకాక పూర్తి ఖర్చుకు కౌతలసిన సొమ్ములంతా గ్రాంటుగా ఈయడానికి ఆమోదించాలి. ఈ విషయమైన మాన్యులు నిబంధనలలో చేస్తే ఆయా కార్యక్రమాల్లో ప్రశ్నకౌభి వృద్ధికి మార్గం ఏర్పడుతుంది. ఇదికాక గ్రామాలలో శ్రీ వయోజన విద్యా కార్యక్రమాలు చురుకుగా పోగించడానికి స్వచ్ఛంద సంస్థల సహకారం చాల తోడ్పాటుగా ఉంటుంది. కొన్ని ఏండ్లనుంచి జరుగుతున్న సామూహిక అభివృద్ధి, సంఘసంతోషకార్యక్రమాలలో వయోజనవిద్యావ్యాప్తికి ఈ సంస్థలు చేసే కృషినిబట్టి చూస్తే ఈ విషయంలో ప్రభుత్వ ప్రయత్నాలకన్న స్వచ్ఛంద సంస్థల యొక్క, స్వచ్ఛంద సేవలయొక్క ప్రయత్నాలే ఎక్కువ లాభదాయకంగా ఉన్నట్లు స్పష్టమౌతుంది.

శ్రీ విద్యా సౌకర్యాలను విస్తరించేయాలనే విషయంలో ఇప్పుడు అభిప్రాయభేదాలేవీ లేవని, వాటికి ఆవకాశంకూడా లేదని చెప్పవచ్చు. అట్టి విస్తరణ చురుకుగా జరగాలంటే దానికి అనుగుణ్యమైన పథకాలను నిర్మించి ఆచరణలో పెట్టటానికి ప్రభుత్వం దృఢనిశ్చయానికి రావలసిఉంటుంది. ఆ సమస్య ప్రాముఖ్యాన్ని, అవశ్యకతను వారు గ్రహించాలి. ఇంతవరకు జరిగిన బాపట్లలోని బడులు తొందరపాటుతో కార్య నిర్వహణకు వారు పూనుకోవాలి. మనదేశంలో వివిధంగాల్లో త్వరితగతినీ వస్తూన్న మార్పుల సందర్భాన్నిబట్టి పరిశీలిస్తే ఈ తొందరపాటు ఎందుకు అవసరమో

గ్రాహ్యమౌతుంది. ఈ మాన్యులకు కావాలి అనేకములున్నా అన్నిటికంటే ప్రధానమైనది మన శ్రీసంఘంలో నెబలంగా, తొందరగా వ్యాపిస్తూన్న క్రొత్త మానసిక విప్లవం, దానివల్ల ఉద్భవిస్తూన్న నూతన ఆశావాంసాలు, నూతన అభిప్రాయాలున్నా. మన గ్రామాలలో ఇంకా చాలామంది తిరితొంద్రులు తమ బాలికలను పాఠశాలలకు పంపుటకు సంకోచం చూపిస్తూన్నా, వారు కూడా దేశంలో రాజకీయ, సాంఘికాంశ పరిస్థితులలో ఏర్పడ్డ సంచలనం అనే వలనంచి తప్పించుకోలేక పోతున్నాడు.

కాన గ్రామాల్లో బాలికావిద్య పెంపొందడానికి ఇప్పుడు ఉంటూన్న ఇబ్బందులను తొలగించితే, తమ బాలికలు విద్య సభ్యునించడాన్ని గురించి పల్లెటూళ్ళల్లో కొంతమంది తిరిదొంద్రుల మనస్సులలో నివాస మేర్పగ్గుకొన్న కొన్ని విపరీతాభిప్రాయాలను మాన్యుకోసేందుకు వీలుగా ఆవకాశాలు కల్పిస్తే, పల్లెటూళ్ళల్లో విద్య సభ్యునించడానికి ముంగురువచ్చే బాలికలసంఖ్య వెంటనే పెరుగుతుంది. ఏ ఏ మాన్యులచేస్తే ఈ అనుకూల ఫలితం లభిస్తుందో దుర్గాబాయ్ దేశముఖ్ కమిటీవారి రిపోర్టులో విపులంగా చర్చించబడింది. చాలాగ్రామాల్లో బాలబాలికలు కలిసి ఒకేపాఠశాలలో చదువుకోవలసి వస్తూండడం, బాలికల చదువుకు పెట్టే ఖర్చు బాలల చదువుకు పెట్టే ఖర్చుంటే లాభకరంకాదని, బాలికలు విద్య సభ్యునించడంవల్ల వచ్చే ప్రశ్నక ప్రతిఫలం ఏమీలేదని, వారికి నేర్చు విద్య గ్రామజీవితం గడపే శ్రీలకు ఎక్కువ ఉపయోగించదని, వారిలో

ఆంధ్రా పేపర్ మిల్సు

రాజమండ్రి, ఆంధ్రప్రదేశ్

ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వ వాణిజ్య పారిశ్రామిక శాఖలో నొక విభాగము.

ఈ మిల్లులు యీ క్రింది రకములైన కాకితములు తయారుచేసి సప్లయి చేయును.

- * క్రిమ్ రైయిడ్
- * ఎం. జి. ఆర్. క్రాఫ్ట్
- * అన్ బ్లీవ్డ్
- * బాదామి
- * రైల్వే కాకితం

- * బ్యూ మాన్
- * మనిలా
- * కలర్డ్ ప్రింటింగులు
- * ఎం. జి. ప్రింటింగులు, పుస్తకాల కవర్లు వగైరాలు.

ధరలకు, వివరములకు వ్రాయండి.

అని పైంట్ జనరల్ మేనేజరు,

ఆంధ్రా పేపర్ మిల్స్, రాజమండ్రి.

ప్రబలంగా ఉన్న ఆభిప్రాయాలను తొలగించడానికి అనుగుణ్యమైన మార్పులు విద్యావిధానంలోను, పోస్ట్ గ్రాడ్యుయేట్ లోను, పాఠశాలల నిలబెట్టులోను చేయబడితే ఇవన్నీను ప్రతిపాతక దానంతట అనే సమసిపోతుంది. ఉపాధ్యాయులు తల్లిదండ్రులలో పనిచేయుటకు కూడా విముఖతకు కారణాలు గమనించి వాటిని తొలగించేందుకు తగిన ఏర్పాట్లుచేస్తే ఎక్కువమంది ఉపాధ్యాయులు గ్రామాల్లో ఉంటారని, బాలికల విద్యావ్యాప్తికి కృషిచేయడానికి అవకాశం లేవని అనుకున్న ఇబ్బందులలో ముఖ్యమైనది మైనారిటీలకు గ్రామాల్లో ఒంటరిగా పనిచేసే ఉపాధ్యాయులకు నివాసయోగ్యంగా ఇంట్లు, ఇతరసౌకర్యాలు లేకపోవడం. ఈ సౌకర్యాలను ఏర్పరచడానికి గ్రామప్రజలుకూడ సహకరించవలసి ఉంటుంది; తమతమ పిల్లల లాభింకొరకై "ఈవిషయంలో మీరు సహకరించాలి" అని వారికి సరియైనవిధంగా నిర్దేశిస్తే వారు తప్పక అంగీకరిస్తారనడానికి అనుమానం లేదు. పానుదాయక అభివృద్ధి ప్రణాళికలు ఆచరణగా ఉన్న ప్రదేశాల్లో పాఠశాలల ఏర్పాటుకై గ్రామస్థులు చూపే ఉత్సాహం, ఆదుర్దారే దీనికి తార్కాణం.

ఈ వ్యాసం ముగించకముందు స్త్రీ విద్యకు సంబంధించిన కొన్ని వివరాలను తెలుపుట సమంజసంగా ఉంటుంది. 1951 సంవత్సరంలో 6-11 సంవత్సరముల మధ్య వయస్సుగల బాలికలలో నూటికి 40 మంది, 11-17 సంవత్సరాల మధ్య వయస్సుగల బాలికలలో నూటికి 10 మంది, 17-23 సంవత్సరాల మధ్య స్త్రీలు నూటికి ఒకటికి తక్కువగాను విద్య సభ్యునించుచుండిరి. మొత్తం జనాభాలో స్త్రీలు నూటికి సుమారు 80 మంది అయినా, పైమరీ, మధ్యమ, ఉత్తమ తరగతులలో వారి సంఖ్య నూటికి 28, 18, 18 మాత్రమే ఉండేది. కళాశాలలలోను, విశ్వవిద్యాలయాలలోను విద్య సభ్యునించేవారి సంఖ్యలో బాలికల సంఖ్య నూటికి 10.4 వంతు మాత్రమే. ఇది కాక ప్రాథమిక పాఠశాలలలో విద్య సభ్యునించుచుండిన బాలికలలో నూటికి 60 మంది నాల్గవతరగతివరకు రాకుండా మధ్యనే విద్య చాలించేవారుగా ఉండిరి. అట్టి పిల్లలవిద్యపై ప్రభుత్వం వెచ్చించే డబ్బుకు ఎట్టి ప్రతిఫలం లేదన్నమాట.

1950 సం॥లో మొత్తం జనాభాలో నూటికి 17.2 మాత్రం (స్త్రీలు, పురుషులు కలిపి) అక్షరజ్ఞానం కల్గినవారుండిరి. 1951 జనాభా లెక్కల ప్రకారం స్త్రీలలో అక్షరజ్ఞానం కల్గినవారు నూటికి 7.8 మాత్రం ఉండిరి. 1950-51 లో దేశం మొత్తంమీద 6-11 సం॥రముల మధ్య వయస్సుండిన బాలబాలికలలో విద్య సభ్యునించేవారు నూటికి 58 మంది బాలురు 25 మంది బాలికలు ఉండిరి. 1955-56 నాటికి (అనగా మొదటి పంచవర్ష ప్రణాళిక అంత మధ్యే) బాలర సంఖ్య నూటికి 69 వరకు, బాలికల సంఖ్య 38 వరకు పెరుగుతుందని, 1960-61 నాటికి (అనగా రెండవ పంచ

వర్ష ప్రణాళిక అంతమధ్యే) బాలర సంఖ్య నూటికి 86 వరకు బాలికల సంఖ్య 40 వరకు పెరుగుతుందని అంచనా వేయబడింది. అదేవిధంగా 11-14 సం॥రముల మధ్య పిల్లలలో 1950-51 లో నూటికి 22 బాలురు, 8 బాలికలు పాఠశాలలలో ఉండగా 1955-56 నాటికి బాలరసంఖ్య నూటికి 30 వరకు బాలికల సంఖ్య 16 వరకు, 1960-61 నాటికి బాలరసంఖ్య నూటికి 36 వరకు బాలికల సంఖ్య 10 వరకు పెరుగుతుందని అంచనా వేయబడింది. నెలంపరీ విద్య స్థాయిలో బాలికల విద్య ప్రాథమిక విద్యకంటే చాలా కనీసమే ఉంది. 14-17 సం॥రముల మధ్య ఉండిన ఒకకోటి 20 లక్షలమంది బాలికలలో నూటికి 8 మాత్రం ఉన్నతవిద్య సభ్యునించు చుండిరి. ఈ అంకెల అన్నిటినీబట్టి, 6 మొదలుకొని 14 ఏండ్ల మధ్య పిల్లల వందరిని నిర్బంధ, ఉచిత ప్రాథమిక విద్యా పథకంలోనికి 1960 నాటికి తీసుకురావలెనని రాజ్యాంగవల్లంలో పేర్కొనబడ నిబంధన, వరకు పూర్తి చేయడానికి ప్రశ్నకై ప్రయత్నం అవసరమని, ప్రశ్నకై ఏర్పాట్లు చేయవలసి ఉంటుందని, అట్టి ప్రయత్నములు లేనిపరిస్థితిలో ఆ లక్ష్యన్ని అందుకోవడానికి ఎంతకాలం పట్టుతుందో నిర్ణయించడం కష్టమని తేలుతుంది. ప్రస్తుతం 1951 నుంచి 1966 వరకు దీనికి పరిమితి పెంచబడింది.

గతించిన పది సంవత్సరాలలో మనదేశంలో వివిధరంగాల్లో విప్లవాత్మకమైన మార్పులు, శ్రోద్ధిపోషణలు రావడం మనం చూస్తూన్నాం. ఈ మార్పుల ఫలితంగా మన జాతీయ జీవితం పునరుద్ధరింపబడెను కాక, అనేక విషయాలలో అభివృద్ధికూడా మనకు కన్పిస్తుంది. వాటివల్ల ప్రజాస్వామిక విస్తారం, ప్రజాస్వామిక పద్ధతులు మనదేశంలో బలపడుతుండెడివి కూడా జరుగుతోన్నందుకు సంతోషించవలసిందే. ఈ వివిధ మార్పులలో స్త్రీల ఆభిప్రాయాల్లోను, వారి జీవితంలోను, ఆశయాలలోను వచ్చిన మార్పులు చాలా ముఖ్యంగా పరిగమించి మన సాంఘిక, రాజకీయ, ఆర్థిక జీవితాలను కలదిపెడుతున్నాయి. ఈ అభివృద్ధికి, మార్పులకు విద్యావ్యాప్తి పునాది ఆవశ్యకం, స్త్రీల విద్యావిస్తరణ ముందంజ వేస్తేనే కాని ఇంతవరకు జరిగిన అభివృద్ధి నిజమైనది, పటిష్ఠమైనది, శాశ్వతమైనది కానేరదు. స్త్రీమైన అభివృద్ధి విద్యాభివృద్ధిమైన అంత ఎక్కువగా ఆధారపడి ఉంటుందని స్త్రీల విద్యకు సంబంధించిన పథకాలకు ప్రణాళికలు ప్రముఖస్థానం ఈయవలసి ఉంటుంది. ఒక విద్యావంతురాలయిన స్త్రీ ఒక కుటుంబంలో ఉంటే ఆ కుటుంబం అంతా పురోగమిస్తుంది అనే సూత్రప్రాయమైన విశేషం గమనించి మన ప్రభుత్వాలు, ప్రజానాయకులు మైనారిటీల సమస్యల పరిష్కారానికి పూనుకొంటారని ఆశిస్తున్నాను.

అ మృతాభిషేకము

శ్రీ దాశరథి

ఎనగుడిలో నరస్వతి వసించి విపంచిక మీటి పాడుచు
న్నది; నవచైత్రమాస గహన స్పృహణీయ శలాశసూన సం
వదకు ఉగాది మండపము మంజులమైనది నేడు; తెల్లు శా
రద కమృతాభిషేక మొనర్చ కవితాంజలిబూని రం డహా !

కలశలులేని చక్కని ఒకానొక సాధముగట్టి, దానిలో
పల కవితా నరస్వతికి వజ్రకిరీటముబెట్టి రేబవల్
కొలుతము రండు; ఘర్షణలకు కలహమ్ముల కాలవాల మా
ఇంక స్రశాంతి కల్పక మహిజముతెండు జనాభి మెచ్చగ్గ.

దేవపాగ్నియార పీఠూష ధారలు వార వద్యాల గొన్నింటి పాడనలయు,
తాతిన్యములు డింద కరుణమ్ము పెంపొంద వదముల గొన్నింటి వాడవలయు,
వినమెల్లడుల్లుగా రన ముచ్చతిల్లుగా వివిధ భావముల కల్పించవలయు,
అనహనమ్ముద్రుంచ వైకమత్యము పెంచ సిర్మల స్నేహమ్ము నింపవలయు,
నేపపూవులలో చేదు విరిగిపోవ రననపై లీయమాటలు వినరవలయు,
ఉదయమే లేని గాఢాంధ్ర హృదయమందు చిత్రభాను సూనము విడిసించవలయు.

ప్రతి కలమ్ములోన వద్యాలు వ్రాసెడి
దండిననము నిండుచుండవలయు
ప్రతిగళమ్ములోన పాటలు పాడెడి
ఇంపు దనము లావహింపవలయు.

ఈ యమృతాభిషేకమున కెందరు సత్కవు లేగుదెంచినా
రోయి మరందమాధుకుల నూను లనత్ కవితా ప్రసూనముల్
దోయిటబూని ! వారి ఎడలోన వసంతము లావహించి చాం
పేయ పరీమళమ్ములను వీచిన వృద్ధిశాంతరమ్ముల్.

ఆ ఉగాది కాంత అంగుళుల్ తాకిన
లీవె లీవె పూలు ప్రోవు బోయు;
ఆమె పాదతలము లంటిన ఇరవెల్లి
నందనమ్ము వోలె అందగించు.

అమృతాభిషేక మైమాంశుకమునుండి ముఖ చంద్రనిబంబు మురిసిపోన,
చిరునేప కొమ్మపై సింగార మొలికించు చేలాంచలమ్ములు జీను వార,
శోకాపహాశోక సుందరాగమునుండి కనకాంగదమ్ములు ఘల్లుమనగ,
వివిధ రాగాలాపవిధి చొక్కు ప్రేంకణ మ్మామెతో జతగూడి అలపింప,
పూలతో పండ్లతో నవనాళికేర జలముతో శుకపిక కలకలముతోడ
అరుగు దెంచ నుగాది సుందరి, మహాంధ్ర కవిత కమృతాభిషేక చిన్తనము జరుప.

ఉరుదు పరిచయంతో పెరిగిన తెనుగు

శ్రీ కప్పగంతుల లక్ష్మణశాస్త్రి

అంగ్లశాసనం బహుశా గాఢముగా, ముఖ్యమంత్రి హామీలు చాలకాలం యేరిరి. మొగల్ చక్రవర్తులూ విరిరి. విరంధిరూ పార్శ్వభాషాభిమానులు. అందువల్ల రాజభాష ప్రభావం సర్వత్రా పడటం సహజం. ఇంకాక రాజ్య వ్యవహారాలు, చాలావరకు పార్శ్వ ఉర్దూలోనే జరిపిరి. వారు సమగ్రులు పార్శ్వలోనే వ్రాసి యిచ్చేవారు.

బహుశానేకమైన ముఖ్యమంత్రి హామీలు కొంత సహనంతో తమ ఉర్దూతోపాటు తెలుగుకు గూడా ప్రాధాన్యం యిచ్చిరి. సమగ్రులు తెలుగులో వ్రాయించడం, ప్రభుత్వ వ్యవహారాలు తెలుగులో జరపడం, తెలుగు కవితను, కవులను ఆదరించడం వారు చేస్తూవచ్చిరి. వారిలో ఇబ్రహీం ముతుబ్ హామీ అనురాజు తెలుగు నేర్చుకొని తెలుగువారిచే ఇభిరాముషిని పిలువబడెను. ఇతడే మర్రిభరాయణుడు. అంతే గంగాధర కవిచే “తపతీ సంవరణోపాఖ్యానము” అను కావ్యమును తెలుగులో వ్రాయించి అంకితమొందెను. ఈ కావ్యంలో శారి ఘనుడై కరుణారసవృష్టిచే నిరాయణతి త్రోచుగావుతె నృపాగ్రణి “మర్రి భరాయ” అని కవి వ్రాసెను. ఈ నవాబు గూడ తెలుగు కవిత వ్రాసేవాడు. నవాబును అనుసరించి ఆయన ఆశ్రయంలో ఉన్న మహమ్మదీయ ఉన్నతాధికారులు గూడా తెలుగు పాఠాభ్యాస కవిత్యలపై ఆదరించి చూపుతూ వచ్చిరి. ఉదాహరణానికి, ఆసనాబు సేనానియను అమీర్ ఖాన్ పొన్నగంటి తెలగవాణ్యునిచే యగూతి చరిత్రమును వ్రాయించి కృతించెను. ఇది తెలుగులో మొదటి అచ్చుతెలుగు కావ్యము. ఈ సేనాపతి చాల ఉదారుడు, సరసుడు. ఇతనిని—

“కడక నమీనుఖానుకు జగంబు తమన్ బొగడంగ వేళ్లతో విడువక యెప్పుడున్ ప్రతిమివేల్చుల బిడ్డలపెండ్లి సేయు” అని కవులు ప్రశంసించిరి. అతనిభార్య బడే బీదీ కూడా అంతటి ఉదాగుగాలే యగును. మహమ్మద్ ముతుబ్ హామీ హిందూరాజుల వాదించెను. 1617 లో గణనాథకవి “మతుపావనీశ్వరాస్థానకవింగ్రుడ” వని చెప్పికొన్నాడు. అతడు గొప్పకవి. అతని గ్రంథాలేవి ఇప్పుడు లభించుటలేదు. దోమకొండ మల్లారెడ్డికవి పద్మపురాణమును ముతుబు హామీల ఆంధ్రలోనే యుండి రచించెను. గోలకొండ కోటలో కవిగా ఉండిన పారంకు తిమ్మయ్య ప్రజయంతివిలాసమును వ్రాసి మల్లూరున కంకితముచేసెను. అందులో “ఇనమలేణాదా నృపుల నెల్ల సుహమ్మగు హామీ” అని పొగడెను. ఈకవి గోలకొండకు కరణము. ఇబ్రహీం కాలంనుండి తానావారికు నవాబులు తెలుగు నేర్చుకొని, కవులను ఆదరించి వారికి అగ్రహారించిచ్చిరి. ఇంతగా ముతుబ్ హామీ రాజులు బాషించిన తెలుగుకు అసఫ్ జాహీల కాలంలో రాజకీయంగా తిప్పిసరిగా ఉర్దూ, పార్శ్వభాషల ప్రభావం తెలుగుభాషపై పడవలసివచ్చింది. ఆరోజుల్లో దక్కన్ ఉర్దూ

అని నేటి ఇక్కడి ఉర్దూకు పూర్వరూపంగా ఒకభాష వాడబడు తుండేది. ఆ దక్కన్ ఉర్దూలో పార్శ్వపదాలేకాక హిందీ, మరాఠీ కన్నడ, తెలుగుపదాలు వాడబడుతూవుండేవి. అలాగే ఈ భాషల్లో కూడా ఉర్దూ శబ్దాలు కలిసిపోయినాయి. ఈవిధంగా యీ భాష లకు ఉర్దూతో పరస్పరసంబంధం ఏర్పడింది. ముసల్మానులు, పాలకులుగా ఉండడంవల్ల అన్నిప్రాంతాల తెలుగులో ఉర్దూపదాలు విశేషంగా చేరి వాడుకలోకి వచ్చినాయి. అక్కర్ కాలంలో రాజభాష పార్శ్వ. ఆ కాలంలో తొమ్మిదవ అనునారు రెవిన్యూ అధికారింలో ఉండేవారు. అప్పుడు శాసనాలలో రెవిన్యూకు సంబంధించిన ఆశీక ఉర్దూ, పార్శ్వపదాలు చేరినాయి. ఐతే తెలంగాణలో ఇ.వి.లి.దా.కా ఉర్దూభాష రాజభాషగా ఉండడంవల్ల ఇక్కడి తెలుగులో అన్నిరంగాలలో ఉర్దూప్రభావం సహజంగా పడింది. విశేషించి ఉర్దూపదాలు రాజకీయోద్యోగ సంబంధంల వ్యక్తులలోను, తిప్ప్యవహారాలలోను కరణాలకవిలెలలోను చాలావరకు విధిగా చేరివలసివచ్చినాయి. అంగ్లలోని ఇతర ప్రాంతాలలో కేవలం రెవిన్యూలోమాత్రమే ఉర్దూ పార్శ్వపదాలు వాడబడుతూ వుండగా తెలంగాణలో ఇతరరంగాలలో కూడా ఈ పదాలుకూడా వాడడానికికారణం, వ్యాయాసాలు, కార్యాలయాలు, విద్యాలయాలు మొదలగు అన్ని ప్రజాసంస్థలలోనూ, ఉర్దూయే ఉండడమే. చివరకు మైసూరికెక్కలు, మెడికల్ కాలేజీ విద్యవంటి సాంకేతికవిద్యలు కూడా ఉర్దూలోనే జరుగుతూఉండడంవల్ల తెలంగాణలో ప్రజలకు తెలుగు భాషాసాహిత్యాలు నేర్చుకునే అవసరం అంతగా లేకపోయి క్రమంగా దానివల్ల ఉత్సాహం తగ్గడంమూలాన దాని అభ్యాసానికి తగినంతగా ఆసక్తికాలు వాటి ప్రభుత్వం కల్పించలేదు. అందువల్ల అన్ని వ్యవహారాల్లోనూ ఉర్దూపదాలు వాడేవారు—ఇప్పుడూ వాడుతున్నారు. తెలంగాణా తెలుగువారు ఉత్తరాలు కూడా పరస్పరం ఈ క్రిందివిధంగా వ్రాసుకునేవారు. “బఖిద్దత్ జనాబ్ రావుసాహెబుగారికి వ్రాయటం యేమనగా నేను బాద్ ఖతం బహం ఘూరీ బర్కరాగలను. అప్పుడు మీకు ఇతిల్లా ఇస్తాను. కాదీ గూడా ఇస్తేకాలో వాకొరకు టంగా ఇంతెజాంచేసి ఇంతెజాంచేస్తూ వుండగలను” ఈలాగు వుండేది. రాజకీయప్రభావంవల్ల కేవలం భాషారంగమే తెలంగాణాలో దెబ్బతిన్నది. కాని మత సాంస్కృతికరంగానూ, హిందువుల ఆచారవ్యవహారాలు మతాంతర ప్రభావితములు కాలేదు. బ్రిటిష్ పాలనకాలంలో తెలంగాణేతర రాంగ్రంంలో విరివిగా ఇంగ్లీషుపదాలు చేరినట్లే ఇక్కడ ఉర్దూపదాలు చేరినాయి. రాయలసీమ తెలంగాణాలో చాలాకాలందాకా ముసల్మానుల పాలనంలో వుండినందుచేత సర్కారుజిల్లాల తెలుగులోకన్నా ఇక్కడి తెలుగులో ఉర్దూ ఎక్కువ కలిసింది.

“కొత్వాల్, కిస్తు, జమేదార్, బటాయ, నాకరు, నాబాకు, జమాబండి, సిరస్తాదార్, ఇనాము, ఫసలీ, అర్జీ, తహశీల్దార్, నాబల్దార్, తబాదిలా, సిదా, దగాహినాల్. చార్కారా, నిగ్రానీ, హద్దు రుకొణం, నుమాస్తా, షేమ్మర్, కిటికీ, రోజా మొహరీరీ,— అంటే వ్రాతకొడు—(గ్రెటర్,) తాలూకా, జిల్లా, సుబా, కైఫీయత్, తర్జీయత్, — (ఇది తర్జీనుగా మారింది—) మంజూర్, సాల్, హయాం, చౌఫస్తా, చౌలామణీ, బహల్, జనానా, గోమా, తిగాదా, సబబు, సిలకు, ముద్దయీ — (ఈ పదం ఆంగ్లలో ప్రతివాడికి వాడుక) — తికార్, షికార్, — (ఈ పదం ఆంగ్లలో వాళ్ళోకి వాడుక) — గజ్జీ (సర్క్యులర్), నెమక్ (నెంబర్) బంబావస్తు, జల్లీ, జబ్బీ దస్తీ, మిసల్, దస్తఖత్, (దస్త్రుగా అయింది.) (దస్త్ర అంటే చేయి ఖత్ అంటే వ్రాలు—చేవ్రాలు అని అర్థం—) లిగాయత్, సేబాస్, షేష్, గైరు, కాయి, సిసు, జమీన్, జమీన్దారు, వసీలు, తాలూకు, బాబ్, నామాబాబర్ — (దీన్ని అమాంబాబత్ అంటారు.) నామేష, (అంటే కేషియో), క్లెరిక్, బండిఖానా, ఖిల్లా, తియాగు, నవాబ్, రాజ్, సలహా— (ఈ పదం సలహాదారులు, సలహాసంఘాలు అని సమాసంలో కూడా వాడుతారు) — హాజరీ, (దీనికి తెలుసులో వేరే పదం వాడుక) — హుజూర్, ఖామంసు— (ఈ పదం ఫార్మిలో “ఖామిన్” అంటారు అదిగా యజనాని అని అర్థం—), రస్తా, మైదాన్, నామాషీ, నామద్దా, తాఖిత్, ఇప్రాసీ, బీదా, టీటీ, ఉద్వా, సీనా, ఉల్బీ, నజరాదా, కేయి, కేయి-మల్ — (రూ అంటే ముఖం, మల్ అంటే తునుచుకొనడం అని అర్థం—), లెవర్సీ, మాఫీ, బాయిదాదు, పాజా మాయిషీ, తహకీల్, జవాయి, సహల్ — (ఇది చాలెంజీ వాడుక) — బిగానా, మహల్, పాజా (ఫౌజ్) పేటుగా మారింది—) రంగు, ముసాయిదా, (ములపదం మస్వీదా—) ఖాలిగ్ ఫస్టీ, డిఖాన్లు, సంజాయిషీ, ఖాలె, దస్తావేజా, అమీన్, జవాబదారీ, అసల్, మెహంబూసీ, సైనా, సాలీనా, దఖాయింపు, మిసహాయింపు, ఈ విధంగా వేలాది ఉర్దూ పదజాలం తెలుసులోకి వచ్చి అది ఇంచు మించు తెలుగుపదాలుగానే చెల్లుబడి అయినవి. ఈలాగే ఇంగ్లీషు భాష పరిపాలనభాషగాగల ప్రాంతంలో పూర్వపు ఉర్దూ పదాలతోపాటు ఇంగ్లీషు పదాలుకూడా తెలుగుభాషలో వాడుకలోకి వచ్చినవి. ఎన్నో అన్యభాషాపదాలు తెలుసులో అర్థభేదంతోనూ, ఉచ్చారణభేదంతోనూ వాడబడుతున్నవి. ఈ విషయం చిన్న చిన్న తెలుగు కథానికలు చదువుతున్నప్పుడు మనకు స్పష్టమవుతుంది. మహాకావ్యంలోకూడా ఉర్దూపదాలు ప్రాకి కన్పిస్తున్నాయి. దీనికి ఉదాహరణంగా “తామరసనేత్రి లిండ్ల ‘బందాలు’ కారె” అను పెద్దన మనుషరిత్రి ప్రయోగం చూడవచ్చును.

సాధారణంగా వాడుకలో ఉన్న శీవద్భాషలో పరస్పరం అదాన ప్రధానాలు ఉంటాయి. కనుకనే కొన్ని ఉర్దూ పదాలు తెలుగుపదాలు, ఇంగ్లీషులోకి గూడా ప్రాకినాయి. ఉదాహరణకు “సుమర్ హింద్” అనే ఫార్మీ పదం, ఇంగ్లీష్ లో “టామరిండ్” అని అంటారు. (అంటే చింతకాయ.) (తమర్ అంటే ఖర్జూరం. హింద్ అంటే భారతదేశం. హిందూదేశపు దేశము ఖర్జూరం.

రం అన్నమాట.) పండికొక్క అనే తెలుగుపదం ఇంగ్లీషులో “బ్యాండికూట్” అయింది. జంగల్, భిక్షా, హద్దార్, వంటి యితర పదాలు ఇంగ్లీషులో చేర్చుకున్నాడు.

బహమనీ, కురుబ్ నాహీ నవాబులు కొన్ని భూదాన పత్రాలు తెలుసులో వ్రాసి యిచ్చినారు. వాటిలో అధికంగా ఫార్మీ, ఉర్దూ పదాలు వాడబడినాయి. ఉదాహరణకు—

“సుల్తాన్ ఆబ్దుల్లా ఖానుద్ నవాబాగు కింగా కట్టుటమువకు ప్రయత్నించేస్తే కుదరినందున తన మురువత్తెన బైయర్ ముస్తఫా సాహెబ్ ఖాదరీ, సాఫీన్ బేరంగాబాద్, హల్ మొకం నల్బర్గా గారిలో బాదుషా చేసే బహగన్ యేమనగా భాగా నగరంవద్ద కింగా కట్టవలెనని ఉన్నది. కుసురలేదు. దశాగు కొంపయ్య చాలా కరామతు కలవాడు. అతని మారూజా యేమంటే” ఈలాగు సవరణలు తెలుసులో వ్రాసేవారు. అవి అర్థం చేసుకోవడానికి ఆ భాషాపదాలు అలవాటులో ఉండుకోవలసి అగోచ్యం నేమి— ఈ రోజుల్లోకూడా అవకాశమై ఉన్నది.

ఈలాగే ఇంగ్లీషుభాష ప్రభావంగూడా తెలుగుపై పడింది. కొద్దు, గోడ్డు, బోడిను మోటార్ మొదలైన వాళ్ళు ఉన్నాయి. మనం వాడే అంటే ఇంగ్లీషు అంటేలే. తెలుగు అంటే, పొంకంగానూ, అలవాటుగానూ వ్రాసుకొని, తెలంగాణాలో రిప్ప ఆంగ్లలో ఎక్కినమాదాచేరు. తెలుగు గ్రంథాల ముఖ పత్రాలు, పీఠికలు ఇంగ్లీషులోనే వ్రాయించే ఆచారం ఇప్పటికి గూడా ఉన్నది. ఉన్నది తెలుసుకుంటేమిటైనా కే. కే. కృత్యమంచి రామలింగారెడ్డి తెలుగు గ్రంథాలపై ఆగ్రహాలు, తెలుగు సభలకు సంకేతాలు, ఇంగ్లీషులోనే ఇచ్చేవారు. ఇప్పటికి యాజుచారం తెలుగుపెద్దలలో వున్నది. కనుక రాజకీయభాషాప్రభావం పాలి తుల భాషలపై తప్పనిసరిగా పనిచేయించడానికి దొన్నో దృష్టాంతాలు చూడవచ్చును. ఒక భాషావాన్యవాన్యమేకాక భాషావాన్యం కూడా తప్పకుండా కలగుచుండునడానికి మనలో కొందరు ముసేం ప్రయత్నాలు, కొందరు ఆంగ్లేయ ప్రయత్నాలు చేసుకోవడం, మన భాష వాక్యాలను ఇతరభాషల వాక్యాలు నెక్కు వాడడం తార్కాణంగా తీసుకోవచ్చు. ప్రేమదండు, బోల్ బాయి, బెర్నాడి మా మొదలగువారి గ్రంథాలు ఆధునిక తెలుగు వాన్యవాన్యంలో తిగునాచేసి నవ్వుకు తప్పకుండా అయిపోవల భావాల ప్రభావం పడుతుంది.

ఇవి ప్రాంతీయ సహకృతులమంకి క్రమంగా ప్రాంతీయతా ప్రాకి వోలేయి. భాష ఆయా ప్రాంతాల ప్రజల స్వభావానికి ప్రధానంగా ఉపయోగపడేది కనుక ప్రజలను విడుదలచేయడం కావడమే భాషకు ప్రయోజనం. అందుకుల వారు బహుశా ప్రచారంలో వున్న ఇతర భాషాపదాలే తెలుసులో వాడడం ఆచారమైనది. ఇది అనివార్యమూ, అత్యవసరమూకూడా అయింది. ఇతర భాషల సంపర్కం ఏరూలేకుండా మనం వుండనుకున్న సంస్కృతభాషకూడా యీ దబ్బు తప్పిందికాదు. జగన్నాధ పండితుడు అసఫ్ ఖాన్ తిలికం వ్రాసినప్పుడు కృత్తిధర్ సంస్కృతికి చెందిన పదాలన్నీ సంస్కృత క్రిత్యోక్తిలో ఎక్కించినాడు. అయిన ‘భూమిగాఢ’ శివబుద్ధి’ అని సంస్కృతపద్యం వ్రాసినాడు. కనుక శీవద్భాషలో కలిగే పరస్పర సంబంధాలను గుర్తించి వాటిని ఓక్కోత్ గ్రహించి విజ్ఞానం సంపాదించడం ప్రపంచ ప్రజల కెంతో అవసరం. ఒక భాష పదాలు మరియొక భాషలో కలిసేవావడానికి కారణం రాజుల స్వమితాభిమానం, భాషాభిమానమేకాక ప్రజల వ్యవహారంకూడా ముఖ్యమని తెలుసుకోవడం అవసరం.

మన్మథ మహిమ

శ్రీ జి. జా పు వ

నిండుజాబిలిలోన పండిపోయిన హాయి
చిరునవ్వు తునకలో జిలికినావో !
పుట్టతేనియలోన మిట్టాడు మధురిమ
నగర బింబంబులం దదికినావో !
కులపర్వతములలో నెలకొన్న బిగువెల్ల
గుబ్బ పాలిండ్లలో గ్రుక్కినావో !
ఆణిముత్యాలయం దలరారు మెరుగును
మేనుదీపెలలోన మెదిపినావో !
హృదయవేద్యమైన ఎంత తీపిబిగించి
మగువ నద్భుతముగ మలచినావో
నాడు శతమఘండు కోడిపుంజైనాడు
మేనుమరచి — ఆడుదానికొఱకు.

బిగిగుబ్బలో వెలికుబ్బ బుగ్గలగులా
బీ వన్నెరాణింప, జి
ర్నగవుం జూపుటలుంగులం బరపి ఆ
రాధించు దుర్గమ్మ యొం
టిగ చేజిక్కగ పాపకచ్చడములన్
భేదించి చేపట్టడే
సెగకన్నన్న శివయ్య, మారునిశరా
ర్చి హ్వల సామాన్యమే !

ఆంధ్రలో పారిశ్రామికాభ్యుదయం

శ్రీ బులుసు వేంకటసుబ్బారావు

పారిశ్రామిక వ్యవస్థకు అవసరమైన అనేక సదుపాయాలు కల రాష్ట్రాలలో మన ఆంధ్రప్రదేశ్ గణనీయమైనది. అనంతమైన ప్రకృతిసంపద, అపారమైన విద్యుచ్ఛక్తి, విస్తృతమైన తీరప్రదేశము, దీర్ఘముదైన నదీమార్గాలు, వలసినంత గ్రామీణశక్తి, ఆహార వ్యయం మొదలై—అన్నీ ఉండినూ పారిశ్రామిక పునోగమనప్పట్టై మన రాష్ట్రం నమోదబడింది. ఈ అవాంఛనీయమైన సుందరమునానికి కొంతానూ అనేకం కొవచ్చును. మెంట్టుటివంటి కేవలం వ్యూహాత్మకముతో అనేక ప్రదేశాలను, ప్రజలను ఒక్కొక్క ఆదాయమైన రాష్ట్రంగా ఏర్పాచి పరిపాలించిన పరదేశీయులు కావచ్చును. వ్యవస్థాపితమైన తిరిగి విశేషజూపయం కావచ్చును. కాని ఆ కొంతానూ మునుపంచుకొనడం గతిజలసేతుబంధనం కంటేది. నేడొక్కొక్క ఒక ముఖ్య నికర చెకూరంది కొబ్బటి, ద్వైతర పారిశ్రామిక పునోగమనానికి తీవ్రవ్యవస్థ ఉంచువలసి ఉంది. రాష్ట్ర అధికారులను అభ్యర్థించి, ప్రజల జీవనప్రమాణాలను పెంపొందించుటకు పారిశ్రామిక పునోగమనం అర్హమని.

విదేశాలలో గెంతు విధిన్న విధానాలద్వారా పారిశ్రామిక పునోగమనం జరిగింది. ఆమెంకో, ఇంగ్లండు, హాంకాంగ్, కెనడా, ఆస్ట్రేలియా, ఫ్రాన్సు మొదలైన పెట్టుబడిదారీ దేశాలలో అవలంబించబడిన వ్యవస్థావిధానం చికట. వ్యవసాయకాంప్రభుత్వ పాలితదేశాలలో అవలంబించబడిన సామ్యవాద విధానం గెంతుది. ఈ రెండు విధానాన్ని వలంబించి కేవలం పారిశ్రామిక పునోగమనాన్ని సాధించిన రుద్యుదేశం పోలియో రష్యా. భారతదేశం తన పరిశ్రమాభివృద్ధి కేవలంబంచిన విధానం పైరెండు పద్ధతులను తన విధంగా మిశ్రమీకరించడంవలన జనించిన ఒక మహత్తర నూతన విధానం. దీనికి పోషటిస్ట్ పాలరక్ ఆఫ్ సోషలిజం అని మనవారు నామకరణం చేసారు. ఒక్కొక్కొక్క చెప్పాలంటే ప్రజాస్వామ్య విధానాలద్వారా సామ్యవాద ఆశయాలను సాధించడం. సాధారణంగా ప్రజాస్వామ్యానికి, సామ్యవాదానికి ఎక్కడా సమన్వయం కనపడదు. భారతీయ నాత వంజానికి అనువైన అంశాలను గెంటిలోను ఏర్పి కూర్చి, గెంటికి మూలములైన ప్రజా, ప్రభుత్వ రంగాలలో మహత్తరార్థవృద్ధికి దోహదమొసగి కలిగేదని ఈ నూతన విధానం రూపొందించబడింది. దేశంలో ఆర్థిక పునోగమనానికి ఈ నూత్రం అవలంబిస్తూ, ఒకవంక పరిశ్రమల అభ్యుదయానికి ప్రభుత్వం తీవ్రకృషిచేస్తూ ప్రజారంగంలో పెట్టుబడిదారులకు ప్రోత్సహాన్నిస్తుంది. ఆంధ్ర పారిశ్రామికాభ్యుదయాన్ని పరికిలించుటవ్వకు, ఈ జాతీయార్థిక విధానాన్ని విస్తరింపజూడను.

పారిశ్రామిక వ్యవస్థానిర్మాణంలో అనేక విషయసమస్యలు ఎదురౌతాయి. వీటిని విజయవంతంగా పరిష్కరింపనిదే పునోగమనం

సాధ్యంకాదు. కీనిలో ప్ర ప్రథమం గా పరికిలంపడగినది ఆర్థిక సమస్య. భారీ కర్మాగారాలను నిర్మించేందుకు (Factories) కార్మికుల ినువలసిన వేతనాలను (wages) అతి వ్యయసాధ్యమైన నూతన యంత్రాంగాన్ని తెలకొల్పేందుకు, సాంకేతిక నిపుణులను వినియోగించేందుకు, విద్యుచ్ఛక్తి సుభారకు (power supply) అధిక వ్యయ మూతుంది. ఈ సమస్య ఆంధ్రరాష్ట్రంలో రెండువిధాలుగా అంకురిస్తుంది. పెట్టుబడి పెట్టకలిగినా, ముంపంబవేయడానికి సామర్థ్యం లేనివారినుండి, అగ్రుతిమైన పారిశ్రామిక నిర్వహణశక్తి, పరిజ్ఞానం కలిగియుండినూ ఉండిన మూలధనం కేవలం కులన కానుకంబవేనే పారిశ్రామిక పేర్లలకు మొదటితరగతివారికి ప్రభుత్వ ప్రోత్సహం, గెంతుపరగతివారికి ప్రభుత్వ సహాయం అవసరం.

ఇక రెండవ సమస్యను విద్యుచ్ఛక్తి సుభార విషయంలో ఎదుర్కొనువలసియుంటుంది. భారీపరిశ్రమల నిర్వహణకు అతిచౌకగా ఎక్కువశక్తి సుభారా కావలసివుంటుంది. పై గెంతు సమస్యలకన్న తీవ్రతరంగా సరిగమించి పారిశ్రామిక పునోగమనానికి గొట్టలి పెట్టుగా వున్నది విదేశీమానక ప్రవ్య సమస్య. ఏ కర్మాగారాన్ని నిర్మించాలన్నా అతి వ్యయకరమైన విదేశీ యంత్రాంగాన్ని మనం దిగుమతి చేసికోవాలి. యంత్రాంగాన్నే కాక పరిశ్రమల నిర్వహించగల సాంకేతిక నిపుణులను సహారం ప్రవహవృద్ధి పైదేశాలనుండి కావలెనాలి. దీనికి గొప్ప వికేత ప్రవ్యంపడ అవసరం. మన రాష్ట్రంలో అనేక పరిశ్రమలు రాష్ట్ర ప్రభుత్వమునకులను పొంది కూడా దిగుమతులపై ఆంకువలన ఆంధ్రంలోనే అంతమానున్నాయి. మన పారిశ్రామికాభ్యుదయానికి ముఖ్యమైన ఆటంకాలలో విదేశీ ప్రవ్య సమస్య ఒకటి.

ఒక రాష్ట్రంకాని, ఒక కేశంకాని పారిశ్రామిక వ్యవస్థను నాంధించే ముందు రవాణాసదుపాయాలను వృద్ధిచేసుకోవాలి. ఆంధ్రప్రదేశ్ రవాణాసదుపాయాలలో చాలా వెనకబడి ఉంది. మారు దూరంగా ఉన్న జిల్లాలనులను, ముంపదానాల స్థానాలను, విక్రయ కేంద్రాలను కలపడానికి అతి విప్రులమైన రవాణా అవసరం. రాష్ట్రముంతటా దీర్ఘ జలమార్గాలు, రైలుమార్గాలు, నదులు ఉండడమేకాక ఎరుమతి సురుతులక నాకాశ్రమముకూడ అవసరం.

పారిశ్రామిక పునోగమనం దృష్ట్యా ఆంధ్రరాష్ట్రంలో జనించ సన్న మనోక సమస్య, భారీపరిశ్రమల సంస్థాపన వ్యవారాకలిగే స్పర్ధ (competetion)కు లిట్టుకొనజాలని అసంఖ్యాకములైన చిన్నపరిశ్రమల మూలాన్ని కలుగుతుంది. మనరాష్ట్రం గ్రామీణ పరిశ్రమలకు, విశేషమైన పనితనం అవసరమైన చితిపరిశ్రమలకు ప్రపంచ ప్రసిద్ధిపొందిన విషయం సువిదితమే. ఇరవైన శతాబ్దాంధంలో

విదేశీ పారిశ్రామిక వస్తుజాలంవలన ఈ తరహా పరిశ్రమలు చెప్పి తిన్నవి. ఈ సమయంలో భారీపరిశ్రమలు వృద్ధిపొందినట్లయితే వీనికి అపారనష్టం కలుగవచ్చును. తరతరాలుగా ఈ పరిశ్రమలందు వంశ పారంపర్యమైన నేర్పరితనాన్ని కలిగిన అనేక పారిశ్రామికులు ఒక్కసారిగా నిరుద్యోగులయ్యే ప్రమాదం వుంది. ఈ ప్రమాదం ముఖ్యంగా చేనేతవస్త్ర పారిశ్రామికులకు ఎక్కువ. అందువలన రాష్ట్ర పరిశ్రమాభివృద్ధి ప్రణాళికలందు ఈ సమస్య తగువిధంగా పరిష్కరింపబడవలసిన ఆవశ్యకత చాలావుంది.

వి పరిశ్రమలయినా తదుత్పాదిత వస్తుజాలానికికల గిరాకీ (Demand) సమసరించి పురోగమిస్తుంది. దేశంలో పారిశ్రామిక విప్లవాన్ని సాధించాలనే ఉద్దేశంతో వివిధ పరిశ్రమలను వానివాని గిరాకీ పరిస్థితులను గమనింపకుండా నెలకొల్పడం అనివేశ్యమే అవుతుంది. ఒక ప్రత్యేక పారిశ్రామిక వస్తువునకు దేశీయమైన గిరాకీ కూడా విదేశీయాత్పత్తి వైననే కేంద్రీకరింపబడి ఉన్నట్లైతే ఆ పరిశ్రమను స్థాపించే ముందు ఆ గిరాకీని దేశీయాత్పత్తి వంకకు మరల్చడానికి తగిన కృషి అవసరం. ఈ కృషి విదేశీయాత్పత్తిదారులతో స్పర్ధకు దారితీస్తుంది. దాదాపు అన్నిరంగాలలోను విదేశీ పారిశ్రామిక వస్తువులు మనవారిని జయించేరని చెప్పవచ్చును. తరతరాలుగ స్వాతంత్ర్య వాతావరణంలో పురోగమించినవారి పరిశ్రమల ముందు మన బాల్యపరిశ్రమలు (Infant Industries) పోటీకి నిలువడం కష్టసాధ్యం. అయితే పారిశ్రామికపురోగమని ప్రాథమిక దశలో, అంతర్జాతీయ విక్రయరంగాలలో ఆధిపత్యాన్నిటించి దేశీయమైన గిరాకీకి సరిపోయే ఉత్పత్తిని తయారుచేసేందుకు కృషి అవసరం. పారిశ్రామిక పురోగమనానికి మరొక విషయాన్ని కూడా గమనించాలి. కేవలం దేశం నలుమూలలూ వాలుగు కర్మాగారాలను నెలకొల్పినంతమాత్రాన సరిపోదు. అతి వ్యయకరమైన భారీపరిశ్రమల నిర్మాణానికి వైదేశిక సాంకేతిక నిపుణుల సహాయం అవసరం. విదేశాలనుండి సాంకేతిక నిపుణులను తీసుకవచ్చివంత మాత్రాన, మన జాతీయ గౌరవానికి భంగం వాటిల్లదని గ్రహించాలి. మనవారికి తగిన సాంకేతిక విజ్ఞానసంపద చేకూర్చవరకు విదేశీయులను దిగుమతిచేసుకోవాలి. ఈ వడుమనే జరిగిన ఒక అనభిలషణీయమైన విశేషనష్టం ఈ విషయాన్ని ధ్రువపరచింది.

రాష్ట్ర పారిశ్రామికపురోగమనానికి అడ్డుతగలగల అనేక సమస్యలు వైన వివరింపబడ్డాయి. అయితే ఈ సమస్యలకు పరిష్కార మార్గాలు లేకపోలేదు. ప్రథమంగా ఆర్థికసమస్యలకు పరిశీలిద్దాం. ఆర్యసదేశంలో ఆర్థికపురోగమనానికి ముఖ్యంగా ఆర్థిక సదుపాయం చేసినవి ఆ దేశపు ధనాగారాలే. ప్రభుత్వ ప్రోత్సాహంతో ఈ బ్యాంకులు పెట్టుబడిదారులకు విస్తారమైన ఋణ సౌకర్యాలను కల్పించి సహాయపడ్డాయి. నూతన పరిశ్రమలను స్థాపించేయడం, ఆర్థిక దుస్థితిలోనున్న భారీపరిశ్రమలను ఉద్ధరించడం, మూలధనాన్ని ఋణంగా ఒసగడం, ప్రారంభదశలో వాటాలను క్రయించి పరిశ్రమ పెంపొందినతరువాత వానిని విక్రయించడం మొదలైన సౌకర్యాలనవి చేడంవలన జర్మన్ పరిశ్రమలు శీఘ్రపురోగమనం చేయకలిగాయి. ఇంకొక ఒక ప్రత్యేక ధనాగారం ఒక పెద్ద భారీపరిశ్రమను ఆర్థిక

కంగా నిర్వహింపలేకపోతే వాలుగు మాడు సంస్థలు కలిసి ఒక సమితిగా (Consortium) ఏర్పడి పరిశ్రమకు చేయూతనొసగేవి. ఈ విధమయిన పారిశ్రామిక ధనాగారాలను ప్రభుత్వరంగాలలో సాధ్యపడకపోతే, కనీసం ప్రైవేటురంగాలలోనైనా ప్రోత్సహించాలి. కేంద్ర, రాష్ట్ర ప్రభుత్వాలు తలచుకుంటే ప్రజలసహకారంతో వీటిని సులభతరంగా స్థాపించవచ్చును. భారతదేశాని కంత్తు ఏర్పాటుచేయబడిన పారిశ్రామికార్థిక సహాయసంస్థ (Industrial Finance Corporation) రాష్ట్రీయంగా అనేక కాలులుగా విభజింపబడి ఎక్కువ సహాయకారి కావచ్చును. ఈ సంస్థలమూలకంగానే కాక రాష్ట్ర ప్రభుత్వం ఋణాలయూహకంగాను గ్రాంట్ల రూపకంగాను ప్రత్యేక సహాయాన్ని కావించవచ్చును. ప్రతీదానికి ప్రభుత్వంవైననే ఆధారపడరాదని మన మంత్రులు బోధిస్తున్నప్పటికీ సత్విరాభివృద్ధి సాధనకు పారిశ్రామిక ప్రాథమిక దశలో ప్రభుత్వసహాయాన్ని అపేక్షించకుండా ఉండడం సాధ్యం కాదు. విప్లవం జరగడానికి పూర్వం నైనాలో పారిశ్రామిక సహకార సంఘాలు (Industrial Co-operative Societies) ఆ దేశంలో పారిశ్రామిక పురోగమనానికి చాలా దోహదముసగాయి. ఈ విధమైన సంఘాలను మన దేశంలోకూడా ప్రోత్సహించవచ్చును. చిన్న తరహా పరిశ్రమలలో అధిక ఫలితాలనొసగే ఈ సంఘాలు భారీపరిశ్రమల ఆర్థిక నిర్వహణకుకూడా విస్తరింపచేయబడాలి.

ఆంధ్రరాష్ట్రంలో పారిశ్రామిక శక్తి సరఫరాసమస్య అంత క్లిష్టమైనది కాదని చెప్పవచ్చు. కృష్ణా, తుంగభద్ర, గోదావరి నదులవలన మనకు అపారమైన జలవిద్యుచ్ఛక్తి లభిస్తుంది. నాగార్జున సాగరం వరకం ఫలవంతమైన వెనుక సుమారు 75,000 కిలోవాట్ల విద్యుచ్ఛక్తి వస్తుంది. ఈ సంవత్సరంలో ఇంతవరకు తుంగభద్రా జలపాత విద్యుత్ప్రణాళిక కేంద్ర (Tungabhadra Hydro Electric Scheme) 18,000 కిలోవాట్ల శక్తి పైగా లభించింది. క్రిందటి సంవత్సరానికి 18,000 కిలోవాట్ల శక్తి లభించింది. ఈ 36,000 కిలోవాట్ల శక్తికాక ఇంకా 27 వేలలోవాట్ల శక్తి ఉత్పత్తికొగలదని అంచనా చేసేరు. 18,000 కిలోవాట్ల శక్తి సుత్పత్తిచేయగల ఎడమభాగపు శక్తి ఉత్పాదక గృహనిర్మాణం (Power House) అనుకున్న అంచనాల ప్రకారం సాగిపోతోంది. ఆంధ్రప్రదేశ్, ఒరిస్సారాష్ట్రల పరస్పర సహకారంతో నిర్మితమయ్యే రూఫ్ టాప్ జలపాత విద్యుత్ ప్రణాళికవలన లభించే శక్తిలో డెల్టాపాళ్ళు ఆంధ్రకు, ముత్తైపాళ్ళు ఒరిస్సాకు లభ్యమౌతుంది. గోదావరి నదీజలాలు దుడుమ జలపాతం వద్ద 850 అడుగుల ఎత్తునుండి పడడంవలన అపారమైన శక్తిని జనింప చేస్తాయి. ఇది విశాఖపట్టణానికి 125 మైళ్ళ దూరంలో ఉంది. ఇప్పటికే, నిర్మాణం పూర్తి అయిన మొదటి దశలో, మాడు ఉత్పాదక యంత్రాలు స్థాపింపబడినాయి. వీనిలో ఒక్కొక్కటి 17,000 కిలోవాట్ల శక్తిని ఉత్పత్తి చేస్తుంది. దీనిని 1955 లో రాష్ట్రపతి ప్రారంభోత్సవం చేసేరు. క్రీకాకళం, విశాఖ, ఉభయగోదావరులు, కృష్ణా, గుంటూరు, నెల్లూరు జిల్లాలకు ఈ శక్తి వినియోగ మౌతుంది.

గోదావరికి మరొక ముఖ్యఉపనది అయిన మంజీర నాధారంగా చేసికొని నిజాంసాగర్ జలపాత విద్యుదుత్పాదక కేంద్రం

నిర్మితమౌచింది. 5000కిలోవాట్ల శక్తి నత్పత్తిచేసి యంత్రాలిక్కడ ఉన్నాయి. దీనికి హుస్సేష్ సాగర్ థర్మల్ స్టేషన్తో సంబంధం ఉంది. హైదరాబాదువద్దనున్న యీ థర్మల్ స్టేషన్ ఆంధ్రలో అన్నిటికన్న పురాతనమైనది. ఇది హైదరాబాదు, సికిందరాబాద్ నగరాలకు సుమారు 20,000 కిలోవాట్ల శక్తినిస్తుంది. విజయవాడలో సున్న థర్మల్ స్టేషన్ సుమారు 12,000 కిలోవాట్ల శక్తిని సమకూరుంది. విశాఖపట్టణం నాకాశ్రయంవద్దనున్న థర్మల్ స్టేషన్ 6,750 కిలోవాట్ల శక్తిని; నెల్లూరు థర్మల్ స్టేషన్ 2,500 కిలోవాట్ల శక్తిని, రామగుండుం థర్మల్ స్టేషన్ 12,500 కిలోవాట్ల శక్తిని సరఫరా చేస్తాయి. ఇవికాక మొత్తం 15,000 కిలోవాట్ల శక్తి నత్పత్తిచేసి అనేక డీజిల్ స్టేషన్లు దేశం నలుమూలలా ఉన్నవి. ఎగువనీలేరు విద్యుదుత్పాదక పథకప్రకారం 60,000 కిలోవాట్ల శక్తి నత్పత్తి చేయగల రెండు యంత్రాలు నిర్మితమౌతాయి. దిగువ నీలేరు ప్రణాళిక మూలంగా 40,000 కిలోవాట్ల శక్తి లభ్యము కాగలదు. కేవలము, సిద్దేశ్వరం, పులిచింతల, ఇంచనపల్లి, సింగారెడ్డిపల్లి, లక్ష్మీపురం కేంద్రాలనుండి అధికశక్తి మనకు త్వరలోనే లభింపగలదు. కావట్టి శక్తిసరఫరా విషయంలో మన రాష్ట్రానికి లోటు ఉండదు. ఇట్టి శక్తిసంపద మన పారిశ్రామికాభ్యుదయానికి దోహదకారి కాగలదు.

ఇక నేటికీ అపరిష్కృతంగానే మిగిలిపోయినది విదేశీమారక ద్రవ్య సమస్య. ఇది జేసియమైన విషయమైతే కావలసిన కేవలం ఏ ఒక్కరాష్ట్రానిదే నెదుర్కొనడం సాధ్యంకాదు. ఎంతటి విషయ సమస్య అయినప్పటికీ విదేశీయుల మనదేశంపట్ల చూపుతున్న సుహృద్భావంవలన ఈ సమస్య త్వరలోనే పరిష్కారంకాగల అవకాశం లేకపోలేదు. ప్రపంచ ధనాగారం (World Bank), అంతర్జాతీయ ద్రవ్యనిధి (International Monetary Fund) మొదలైన సంస్థలు జపాన్, అమెరికా, పశ్చిమజర్మనీ, కెనడా, రష్యా, ఆస్ట్రేలియా మొదలైన విదేశీయుల మన ప్రణాళికలపట్ల చూపిన బాధార్యం, భారతి వైదేశిక రాజనీతికి ఒక ఘన విజయం అని చెప్పవచ్చును. విదేశీ సహాయం వలన, దిగుమతులపై తీవ్రమైన ఆంక్షవలన, ఎగుమతుల ప్రోత్సాహంవలన యీ సమస్య సజిలిపోసాగింది.

మనం ఎదుర్కొగల మరొక సమస్య, పారిశ్రామిక పురోగమనం వలన చిన్నతరహా పరిశ్రమలకు, భారీ పరిశ్రమలకు నడుమ ఏర్పడకలిగే అసభిలషణ్యమైన స్పర్ధ. దీనివలన తరతరాలనుండి వస్తున్న సాంప్రదాయమైన చేతి పరిశ్రమలకు నష్టం వాటిల్లి, తత్కారణంగా అనేకులకు నిరుద్యోగం సంభవింపగల ప్రమాదం ఉంది. అయితే ఒక నిర్దిష్టపథకం ప్రకారం దేశంలో పారిశ్రామికపురోగమనం జరిగితే దీన్ని తొలగింపవచ్చును. ఈవిధంగానే రవాణాసమస్య పరిష్కారంకూడ. అయితే రోడ్ల సభివృద్ధిచేయడం ఒకటి కొంతవరకురాష్ట్రప్రభుత్వం చేతిలోని పని, కాని రైలు మార్గాలను, నాకా కేంద్రాలను విస్తృతపరచడం కేంద్రప్రభుత్వం మాత్రం చేయగలపని. రాష్ట్రప్రభుత్వం ఏటిపై పరిశీలనలు జరిపి నిర్మాణాత్మకములైన సలహాల నొసగవచ్చును. ఇక రోడ్ల సంగతి. ఆంధ్ర ప్రదేశ్ లో చదరపు మైలు ఒక్కొక్కటికి 0.18 మైలు పొడవుగల రోడ్లు మార్గం సరాసరిన కలదని అంచనా వేసారు. పూర్వాంధ్ర రాష్ట్రంలోకన్న తెలంగాణలో రోడ్లు

సౌకర్యం చాల తక్కువ. విస్తారంగా రోడ్ల సభివృద్ధి వరచాలన్న నాగపూరు పథకం (Nagpur Plan—1948) ఆంధ్ర జిల్లాలలో కాని తెలంగాణాకు ఇంకా విస్తరింపబడలేదు. కావట్టి ఆ ప్రణాళిక సత్వరమే తెలంగాణాకు కూడ విస్తరింపబడాలి. ప్రస్తుత పంచవర్ష ప్రణాళికాకాలంలో మనరాష్ట్రంలో మొత్తం 782 మైళ్ళు పొడవైన కొత్త రోడ్లుమార్గాన్ని నిర్మించారు. ద్వితీయ ప్రణాళికా కాలంలో 1,516 మైళ్ళు పొడవైన మార్గాలను నిర్మించాలని నిర్ణయించారు. ఆంధ్రప్రదేశ్ లో రవాణాసౌకర్యాలవత్సరమున ద్రించి రాష్ట్రంలో ప్రత్యేకరహదారిశాఖను (High ways Department) స్థాపించారు. ఇప్పటికీ సంస్థ ముమారు 1400 మైళ్ళు పొడవైన రాలలను నిర్మించింది. దీనిలో 92 మైళ్ళు సిమెంటు కాంక్రీటు చేయబడినాయి. ప్రభుత్వస్వస్వర్యంకొంద నిర్మింపబడినవి 17,836 మైళ్ళు పొడవైన బాటలు. దీనిలో 118 మైళ్ళు సిమెంటు కాంక్రీటు చేయబడినాయి. ఇవికాక ద్వితీయ ప్రణాళికలో మహాత్తరాభివృద్ధి పథకాలు తయారుచేయబడ్డాయి. ఖనిజసంపదలు, బొగ్గుగనులు, పంచదారమిల్లులు ఉండేచోట్ల ఏజన్సీ ప్రాంతాలందు ఇంధన ప్రత్యేకశ్రద్ధ తీసుకొంటున్నారు. ఇప్పుడు జరుగుతున్న ప్రకారం రోడ్ల నిర్మాణం కొనసాగితే, నాగపూర్ పథకంలో అనుకున్న దానికంటే రెండు సంవత్సరాలముందే ఆ ఆశయాలు నెరవేరకలవు. ఈవిధమైన రవాణాభివృద్ధి పారిశ్రామికాభ్యుదయానికి మిక్కిలి దోహదకారి కాగలదు.

ఏ రాష్ట్రంలోనైనా, పారిశ్రామిక పురోగమనానికి విస్తారమైన ఖనిజసంపద అవసరం. ఈ విషయంలో ఆంధ్ర ప్రదేశ్ అదృష్టవంతమైన రాష్ట్రమునే చెప్పవచ్చును. ఖనిజ సంపద విషయంలో ఆంధ్రరాష్ట్రం భారతదేశంలో బీహార్ తరువాత అగ్రస్థానా న్నాక్రమిస్తుంది. మైకా, మాంగనీసు, లోహఖనిజం, ఆప్సెప్టైన్ (రాతివార), గున్నపురాయి, బెరైటిస్ మొదలైనవన్నీ మనరాష్ట్రంలోనే లభిస్తాయి. ఇవికాక సిమెంటు, ఇటుకలు, పెంకులు, పింగాణీ, గాజు పరిశ్రమలలో ఉపకరించే అనేక ఇతరముడి పదార్థాలు మనరాష్ట్రంలో లభిస్తాయి. ఈ ఖనిజపదార్థాలకు తగినంత గిరాకీ కూడ ఉంది. మన రాష్ట్రంలో లోహఖనిజం మొత్తం 480 మిలియనుటన్నుల వరకుఉందని అంచనావేసారు. విశాఖ, త్రీకాకుళం జిల్లాలలో విరివిగా లభించే ఖనిజం మాంగనీసు. 1957 లో మొత్తం 19,000 టన్నుల ఖనిజం ఉత్పత్తి అయింది. నెల్లూరులో మైకా లభిస్తుంది. కడప, కర్నూలు, అనంతపురం జిల్లాలలో అధికంగా బెరైటిస్ లభ్యమౌతుంది. 1956 లో ఒక్క ఖమ్మం మెట్టులోనే ఎనిమిదిలక్షల టన్నులు లభించింది. రబ్బరు, లినోలియం, ప్లాస్టిక్సు, ఆచ్చుసిరాలు మొదలైనవాని ఉత్పత్తిలో బెరైటిస్ బాగా ఉపయోగపడుతుంది.

ఇక మనరాష్ట్రంలోని ముఖ్య పరిశ్రమలను అభివృద్ధి పథకాలను పరిశీలిద్దాం. మొదట పరిశీలించవలసినది సిమెంటు పరిశ్రమ. సిమెంటుపరిశ్రమకు కావలసిన ముడి పదార్థాలు అతి చవుకగాను, సులభంగాను మనకు లభిస్తున్నాయి. గున్నపురాయి, బంకమున్ను సిమెంటు ఉత్పత్తికి అవసరమైన మూలపదార్థాలు. సిమెంటును సాధారణంగా మూడు రకాలుగా తయారుచేస్తారు. ఒకటి పోర్టు

రెండు సిమెంటు, రెండవది మెటల్లికల్ సిమెంటు, మూడవది ఫ్రైట్లోనా సిమెంటు. ఇదికాక రకరకాలైన రంగుల సిమెంటును వాటర్ ఫ్రూఫ్ సిమెంటును, అతిత్వరలోనే గట్టిపడే సిమెంటును ఇటీవల తయారుచేస్తున్నారు. రకరకాల సిమెంటును తయారుచేయడంలో పరిశోధనలు విజయవంతంగా కొనసాగుతున్నాయి. సిమెంటుపరిశ్రమయందు క్రామికశక్తికన్న యంత్రాంగశక్తి అవసరం ఎక్కువ. ఆంధ్రలో బ్రహ్మాండమైన ఆనకట్టలను, నవర ప్రాజెక్టులను నిర్మిస్తూన్నందువలన సిమెంటుకు అత్యధికమైన గిరాకీ ఉంది. ప్రప్రథమంగా ఆంధ్ర రాష్ట్రంలో కృష్ణా నదీతీరాని కిగుప్రక్కలా, విజయవాడలో, ఆంధ్ర, కృష్ణా సిమెంటు కర్మాగారాలు నెలసేయి. అవి రెండూ కలిసి అప్పట్లో సంవత్సరానికి 85,000 టన్నుల సిమెంటు తయారు చేసేవి. కాలక్రమణ ఉత్పత్తి పెరిగింది. 1957 నాటికి కృష్ణా సిమెంటు ఫ్యాక్టరీ ఉత్పత్తి 2.5 లక్షల టన్నులకు, ఆంధ్ర సిమెంటు ఫ్యాక్టరీ ఉత్పత్తి 2.0 లక్షల టన్నులకు పెరిగాయి. ఇటీవల ఆంధ్రలో సిమెంటుకు గిరాకీ అధికంగా పెరిగిపోవడంవలన మరి ఏడు సిమెంటు ఫ్యాక్టరీలకు ప్రభుత్వమును లొంగబడినాయి. ఈపథకంప్రకారం మాచర్లలో 1.85 లక్షల టన్నుల సిమెంటు, పాణ్యంలో 68 వేల టన్నుల సిమెంటు, కమలాపురంలో 1 లక్ష టన్నుల సిమెంటు, ఎర్రగుంట్లలో 1 లక్ష టన్నుల సిమెంటు, మంచిర్యాలలో 1.65 లక్షల టన్నుల సిమెంటు, సాలూరులో 1.00 లక్ష టన్నుల సిమెంటు, నడికూడిలో 1.00 లక్ష టన్నుల సిమెంటు ఉత్పత్తి కాగలదు. ఈ విధంగా ఆంధ్రరాష్ట్రంలో సిమెంటు పరిశ్రమకు విశేషమైన అభ్యుదయం కనబడుతోంది.

తరువాత పేర్కొనదగినది పంచదారపరిశ్రమ. ప్రస్తుతం మన రాష్ట్రంలో 12 పంచదార ఉత్పత్తి కర్మాగారాలున్నవి. ఇవి మొత్తం 12,300 టన్నుల చెరకును అనుదినం వినియోగించగలవు. (చక్కెర ఫ్యాక్టరీల పరిమాణాలను అవి ఉపయోగించగల చెరకుతో కొలుస్తారు) ఆంధ్ర చక్కెర ఉత్పత్తి కర్మాగారాలన్నింటియందు అధిక శక్తివంతమైనది నిజాం సుగర్ మిల్. దీని శక్తి సుమారు 8200-8500 టన్నుల నడుమ ఉంటుంది. దీని తరువాత క్రమంగా ఉయ్యాలూరులో కె. సి. సి. సుగర్ మిల్లు (2500 టన్నులు), లక్ష్మీపురంలోని చల్లపల్లి సుగర్ ఫ్యాక్టరీ (1,000 టన్నులు), తణుకులోని ఆంధ్ర సుగర్ మిల్లు (1,000 టన్నులు), నాగవరంలోని వి. వి. ఎస్. సుగర్స్ (1,000 టన్నులు), పితాపురంలోని కిర్లం పూడి మిల్లు (900 టన్నులు), సామర్ల కోటలోని దక్కన్ సుగర్ ఎంకు అబ్కారి ఫ్యాక్టరీ (700 టన్నులు), దార్లపూడిలోని ఏటి కొప్పాక సుగర్ మిల్లు (600 టన్నులు), బొబ్బిలిలోని క్రిరామా సుగర్ మిల్లు (450 టన్నులు), అనకాపల్లిలోని సుగర్స్ ఎండు రిఫైనరీ కంపెనీ (450 టన్నులు), తణుకునందలి లక్ష్మీ సుగర్ మిల్లు (800 టన్నులు), పీఠానగరంలోని క్రిరామా సుగర్ మిల్లు (800 టన్నులు) వస్తాయి.

ఈ పన్నెండు కాక ఇటీవల నూతనంగా ఎనిమిదింటికి అనుమతులు లభించాయి. అవి - కైకలూరులోని ఇంటెస్ట్రియల్ కార్పొరేషన్ (8,00 టన్నులు), రామచంద్రపురంలోని సర్వరాయ సుగర్స్

(800-1,000), చక్కెర నగర్లో నిజాం సుగర్ ఫ్యాక్టరీ (1,000), చోడవరం, క్రికాకుళం, హిందూపురం, పాలకొల్లు, చిత్తూరు మొదలై ఊళ్లలో సమాకార చక్కెర ఫ్యాక్టరీలు. ఈ క్రొత్తగా స్థాపించబడే ఎనిమిదింటిలో ఆరు సమాకార కర్మాగారాలవడం ముదావహం. పారిశ్రామికాభివృద్ధి చట్టంక్రింద ఈ ఎనిమిది కర్మాగారాల నిర్మాణానికి ప్రభుత్వమును లొంగబడినప్పటికీ దిగుమతులకు అనుమతిపత్రాలు లభ్యంకాకపోవడం వలన వాటి నిర్మాణం నిలిచిపోయింది. ఇటీవల నార్మింటికి మాత్రం దిగుమతి లైసెన్సులను అనుమతించేరు. భారతదేశంలో చక్కెర పరిశ్రమలో ఆంధ్రరాష్ట్రం నాలుగవస్థానాన్నాక్రమిస్తుంది. ఈ విషయంలో మనకంటే అభివృద్ధిపడిన రాష్ట్రాలు బొంబాయి, బీహార్, ఉత్తరప్రదేశ్ లు. అయితే ఎకరానికి పంట సరాసరి పంటలోను, చెరకు గుణంలోను ఆంధ్రదేశ ప్రథమ తాంబూలం. భారతదేశంలో ఇతర ప్రాంతాలందు ఎకరానికి 15 టన్నుల చెరకుమాత్రం లభ్యమౌతుండగా ఆంధ్రలో ఎకరానికి 28 టన్నుల చెరకు ఉత్పత్తి ఔతోంది. ఆంధ్రలో చెరకు పండించే మొత్తం క్షేత్రం 171 లక్షల ఎకరాలు.

ఆంధ్రప్రదేశ్ లో పురోగమిస్తూన్న మరొక పరిశ్రమ బొగ్గు ఉత్పత్తి పరిశ్రమ. ఆంధ్రలో ప్రప్రథమంగా 1871 లో ఇండియన్ జియలాజికల్ సర్వేకు చెందిన డాక్టర్ కింగ్ అనే ఆయన వరంగలు జిల్లాలోని యిల్లందు గ్రామంలో బొగ్గుగనులను కనిపెట్టేడు. 1921లో హైదరాబాదు దక్కన్ కంపెనీని క్రియించి సింగరేణి బొగ్గు కంపెనీని విస్తృతమైంది. నేడు ఈ పరిశ్రమలో 88% మూలధనం రాష్ట్రప్రభుత్వానిది. ఈ కంపెనీ గనులందు మొత్తం 1,385 మిలియన్ టన్నుల బొగ్గుందని అంచనావేసేరు. వీరికి మొత్తం మూడు గనులున్నాయి-ఒకటి క్రొత్తగూడెంలోను, ఒకటి యిల్లందునందు, మూడవది తాండూరులోను ఇవికలవు. ప్రథమ పంచవత్స ప్రణాళికాంతానికి ఈ కంపెనీ 15.26 లక్షల టన్నుల బొగ్గు సుత్పత్తి చేయగలిగింది. ద్వితీయ ప్రణాళికకు 30 లక్షల టన్నుల బొగ్గు ఉత్పత్తి కాగలదని అంచనా వేయబడినప్పటికీ ఇంకా అధికంగానే రావచ్చును. ఇటీవల ఈకంపెనీని విస్తృతంచేసి చిన్నూరు, పండేపల్లి, కార్లపల్లి, లింగాల, దామచర్ల, కనిగిరి బొగ్గుగనులను క్రవ్వడానికి ప్రయత్నాలు జనుగుతున్నాయి. ఈ విధంగా ఆంధ్రలో బొగ్గుపరిశ్రమ అభివృద్ధి పొందుతోంది.

కాగితపు పరిశ్రమలో ఆంధ్రదేశం అంత ముందడుగు వేయలేనప్పటికీ భవిష్యత్తునం దీపరిశ్రమ వృద్ధిచెందగలదు. సిరిపూర్ కాగితపుమిల్లులో 100 టన్నుల కాగితం దైనికంగా ఉత్పత్తి అయేటట్టు 2.5 కోట్ల రూపాయలతో నూతన పథకాన్ని ఆచరణలో పెడుతున్నారు. బోధన్ లోని న్యూస్ ప్రింటు కర్మాగారం కూడా క్రమంగా అభివృద్ధి చెందుతోంది. సుమారు రూ 5,5 కోట్లతో దీనిని అభివృద్ధి చేస్తున్నారు. రాజమహేంద్రవరంలోని పేపరు మిల్లులో పూర్వపు పది టన్నుల ఉత్పత్తికాక మరొక నలభై టన్నుల పేపరును ఉత్పత్తిచేయడానికి వీలుగా ప్రణాళికను అమలుజరుపుతున్నారు. తిరుపతిలోని పేపర్ అండు స్ట్రోబోర్డు కంపెనీని వలంపాటూ ప్రభుత్వం 10.85 లక్షల రూపాయలకు కొని పునర్నిర్మి

కున్నాడు. ఆంధ్రలో ప్రభుత్వ ప్రోత్సాహంతో ఈ పరిశ్రమకు గొప్ప భవిష్యత్తు కలదు.

మన రాష్ట్రంలో అన్నీ కలిపి మొత్తం 17 వస్త్ర పారిశ్రామిక కర్మాగారాలున్నాయి. వీటినుండి రూ 4 కోట్లు ఖరీదుగల వస్త్రోత్పత్తి జరుగుతోంది. ఇవిగాక అనేక నూతన వస్త్ర పారిశ్రామిక కర్మాగారాలు సహకార విధానంతో నిర్మింపబడుతున్నాయి. ప్రభుత్వ యాజమాన్యాన ఒక సర్ సిల్కు ఫ్యాక్టరీ కూడా స్థాపించబడింది. మనరాష్ట్రంలో జనపనార పరిశ్రమ ఉత్పత్తికేంద్రాలు నాలుగుమాత్రం కలవు. వీటి ఆభివృద్ధి ప్రణాళికలు తయారుకొనాలి.

గ్రామీణ పరిశ్రమలకు ఆంధ్రప్రదేశ్ లో అభ్యుదయాన కాళాన్నిచ్చాయి. అసంఖ్యాకములయిన చేతిపరిశ్రమలకు ఆంధ్ర కూడలిస్థానం. ఈ విగమైన పరిశ్రమలు ఆంధ్రలో తరతరాలనుండి ఒక ప్రత్యేకతతో నిర్వహింపబడుతున్నాయి. బొమ్మల పరిశ్రమలో ఆంధ్రులది అండవేసివే చెయి. తిరుపతి నిర్మల బొమ్మలు, నక్కపల్లి ఫిటింగ్ ప్యాక లక్ష్మీబొమ్మలు, గ్రామీణ జీవితాన్ని ప్రతిబింబించే కొంఠిపల్లి బొమ్మలు అతి ప్రసిద్ధములయినవి. అయితే ఈ బొమ్మలు యాంత్రికములు కాకపోవడంవలన తగినంత గిరాకీ కలగడంలేదు. తివాసీల పరిశ్రమలో కూడా ఆంధ్రదే అగ్రస్థానం. 1857 లో లండనునగరంలో జరిగిన బ్రిటిషు సామ్రాజ్య వస్తు ప్రదర్శనంలో ఏలూరు తివాసీలు అగ్రగణ్యమైన తివాసీలుగా ప్రకాశింపబడ్డాయి. 1937 లో ఏలూరు తివాసీనేతగాండ్ర సహకార సంఘం ఏర్పడింది. మహబూబ్ నగరంలోని చాపల పరిశ్రమ కూడా ప్రశంసనీయమైనది. అందమైన కాంచనవర్ణపు చాపలను నేయడంలో మహబూబ్ నగరపు నేతగాండ్రు చాల నేర్పరులు. ఈ పరిశ్రమకుకూడా ఒక ప్రత్యేక సహకార సంఘం ఏర్పడింది. ఏలూరు, పోచంపల్లి, చీగల, బండరులలో అద్భుతపరిశ్రమ ప్రఖ్యాతివహించింది. అదేవిధంగా నరసాపురం పాలకొల్లు గ్రామాలలో లేసు ఒక పరిశ్రమగా రూపొంది, సమర్థమైన సహకార సంఘం యాజమాన్యాన ముందంజ వేస్తోంది. భారతదేశాని కంతకూ ప్రఖ్యాతిమైన గాజులపరిశ్రమ చిత్రావతిల్లాలో కేంద్రీకరింపబడింది. విశాఖ, సికింద్రాబాదు ప్రాంతాలందు కొమ్ము, దంతపరిశ్రమలు విశేషాభివృద్ధిని పొందాయి.

కొబ్బరిపీచుపరిశ్రమ, అగ్గిపుల్లల పరిశ్రమ, కుండల పరిశ్రమ, నబ్బుల పరిశ్రమ మున్నగునవి ఆంధ్ర విశేష ఎండు ఖాదీ బోగ్గు ప్రోత్సాహం వలన పెంపొందగలవు. ఈరకపు పరిశ్రమ లన్నిటిలోనికి ముఖ్యమైనది చేనేతపరిశ్రమ. ఇది చాలవరకు చేనేత సహకార సంఘాల ఆధ్వర్యాన వృద్ధిపొందుతోంది. గ్రామీణ పరిశ్రమాభ్యుదయానికి రాష్ట్రప్రభుత్వం చేయగల పనులు చాల

ఉన్నవి. ఆయా రంగాలలో శిక్షణనిచ్చే కేంద్రాలను స్థాపించడం, పరిశోధక కేంద్రాలను నిర్మించడం, అన్ని పద్ధతులకు పనికివచ్చే పారిశ్రామిక కర్మాగారాలను నిర్మించి చిన్న పారిశ్రామిక కేంద్రాలకు అడ్డోయడం, నూతన పరిశ్రమలకు, సహకార సంఘాలకు ధన సహాయం చేయడం, ఆయా పరిశ్రమల్లో ప్రమాణాలు పడిపోకుండా తరచు పర్యవేక్షకసంఘాలను నియమించడం మొదలైనవి ప్రభుత్వం చేయవచ్చును.

పై అంశాలకు అనుగుణంగా మన రాష్ట్ర ప్రభుత్వం మొత్తం ముప్పైయూడు పారిశ్రామిక నగరాలను (Industrial Estates) నిర్మించేటందుకు కృషిచేస్తోంది. ఇవి నాలుగు రకాలయినవి. మొదటి రకపు పదిహేను సంస్థలు పండ్రెండు వివిధపరిశ్రమలలో నూతన పరిశ్రమలనుపయోగించడంలో కార్మికులకు శిక్షణ నిస్తాయి. వీనికయే మొత్తం వ్యయం 14.06 లక్షల రూపాయలు. రెండవ రకగతికి చెందిన పన్నెండు సంస్థలలో చర్యపరిశ్రమ, లోహపరిశ్రమ నైకిలు భాగాలు, పెంకులు, పింగాణీ పరికరాలు మున్నగునూటిని ఉత్పత్తి చేస్తారు. ఇవికొకుండా ఆంధ్రలో నాలుగు పెద్దరకపు పారిశ్రామిక కేంద్రాల నిర్మాణానికి కృషి జరుగుతోంది. ఇవి సంతనగర్, విశాఖపట్టణం, విజయవాడ, సామర్ల కొటలలో ఏర్పాటు చేయబడినాయి. ఈ ప్రణాళిక క్రింద కర్మాగార భవనాలను సకల సదుపాయాలతోను ప్రభుత్వమే నిర్మించి, పెట్టుబడి దారులకు అడ్డోస్తారు.

ఇక ద్వితీయ పంచవర్ష ప్రణాళికలోని పారిశ్రామిక విస్తరణ కార్యక్రమాన్ని పరిశీలింపవలసి ఉంటుంది. ఈ ప్రణాళికలో ఆంధ్రకు కేటాయించబడిన మొత్తం 175.87 కోట్ల రూపాయిలైతే దానిలో పారిశ్రామిక పురోభివృద్ధికి 8% లేక 14.45 కోట్ల రూపాయిలు ప్రత్యేకింపబడినాయి. భారీ పరిశ్రమలు, మధ్యతరగతి పరిశ్రమలు, చేతి, కుటీర, గ్రామీణ పరిశ్రమలు అన్నీ ఇందులోనే చేర్చబడ్డాయి. ప్రాముఖ్యతనుబట్టి ద్వితీయ పంచవర్ష ప్రణాళిక యందు పరిశ్రమాభివృద్ధికి తృతీయ స్థాన మొసగబడింది. ఈ మొత్తం 14.45 కోట్ల రూపాయిలలో వివిధ పరిశ్రమలకు, కోస్తా, తెలంగాణా ప్రాంతాలకు ఈ క్రిందివిధంగా వాటాలు లభించగలవు.

ఈవిధంగా మొత్తంసామ్య రూ 14.45 కోట్లలో ఆంధ్రకు రూ 1,040.95 లక్షలు, తెలంగాణాకు రూ 404.05 లక్షలు లభిస్తాయి.

ఆంధ్రప్రదేశ్ లో ఈవిధంగా పారిశ్రామికాభ్యుదయం కొంత ఆలస్యంగానే ప్రారంభమయినప్పటికీ, తదావశ్యముకలైన ముడిపదార్థాలు, శక్తి సరఫరా, ప్రభుత్వ ప్రోత్సాహం లభించడం వలన, అతిరయంగా పాగల అవకాశాలున్నాయి.

దృ ఢ శ క్రి....

త్రుహర్ తో వండిన మీభోజన
పదార్థముల నుండి మీ
కవనరమైన శక్తినంతయు పొంద
గలరని మీరు నిస్సందేహముగా
నమ్మవచ్చును. అ న లు నేతి
యందలి పుష్టికి సమానముగ
అదనపు. పుష్టికరమైన ఆహార
పదార్థములతో కలిసి, ఆరోగ్య
వద్దతుల్లా నీలు వేసిన డబ్బాల
యందు నింపబడిన తు హర్
మీ ఆరోగ్యమునకు, ఆనంద
మునకు ఆదర్శమైనది.

Tushar

3 పా1, 5 పా1,
10 పా1ల, డబ్బాల్లో
అభింశును.

వ న స్ప తి విటమిన్ ఏ, డి లతో నిండియున్నది.

కుంగళద ఇండస్ట్రీస్ లిమిటెడ్, కర్నూలు.

పునర్నవం

శ్రీ మధురాంతకం రాజారామ్

మనము క్రిందికి జారుతున్న కారాగారమునం నరిగించు పంచమ ఎడమచేతితో నవరించుకుంటూ, వ్రేళ్ళమధ్య వీగరెట్టు కాయలు తున్న కుడిచేతితో తల్లివాటుగా వేసుకున్న పెద్దాపురం కండు వాసు గురుంటూ, లోపలినుంచి వీధిమెట్ల పైకివచ్చి నిల్చున్నాడు భానుమూర్తి!

వీధిపొడుగునా తలుపులు ఒరవాకిరిగా తెరచుకున్నాయి. కిటికీల కనాటాలు అరవిచ్చుకున్నాయి. తెరచుకున్న తలుపులకు, కిటికీలకు అవతల సంచలనానికికివచ్చిన అబ్బాయి చక్కని నాడోనో కాడో తేల్చుకోగోరే పులకాటం చిందులు ద్రోక్కుతోంది—! అరలే, అబ్బాయి బాగానేవున్నాడే! కోలముఖం, ఎక్కుగా పైకెక్కి నున్నగా క్రిందికి దిగిన క్రాపింగు, కళ్ళిజోడు, మనిషి పొంగిరి. కాదంటే ముదిరిన వెండికాయమోనని అనుమానించడానికి కాస్తా అవకాశంవున్నమాట నిజమే! కానీ యింత వయసాచ్చిగూడా వరహీన మనిషించే పెళ్ళికోడుకు లెంతమంది లేరు! పంపాలేదు, ఈ సంబంధం కుదిరితే ప్రభావతి అద్విష్ట ప్రతురాతే!

నేపథ్యంలో చెలరేగుతున్న ఈ సంక్రమాన్ని పసిగట్టగానే భానుమూర్తి క్రుద్ధిపడి గలగలా మెట్టుదిగి వీధిలోకి వచ్చేవాడు. ఈ పెళ్ళిమాపుల తలతంగంలో ప్రదర్శనాగారానికి వచ్చిన వింత వస్తువులా పరిగిమించిన తన వ్యక్తిత్వం, అతడికేమంత అడ్డం కరంగాలేదు!

భానుమూర్తి ఒకటి రెండు క్షణాలు తలపటాయించాడు. ఇవ్వకు తనేరేపుగా వెళ్ళాలి? ఉత్తరంగావెళ్తే ఈ దుర్లభమృగడి వీధి—పొట్టికట్టి పొంగిట్టల బుజుబులు, గ్రామఫౌను రికార్డుల గడ్డలు, రకరకాల పాదరక్షల విన్యాసంతో అదొక ట్యాంక్ డ్యాన్సుకు మల్లే పేవ్ మెంట్లపైను కదలిపోయే అసంఖ్యాకులైన స్త్రీ పురుషులు, వాళ్ళిక్కటా, కరింతలూ హాసాలూ, విలాసాలూ— ఈ మహాసంబంధంతో నిండి విడిదీకృతమైన నగరగర్భంలోకి తీసు వెళ్తుంది. ఇదేవీధిలో ఒకటి రెండు ఘర్జాంసులు దక్షిణంగా వెళ్తే యిండ్లు పలచబడిపోతాయి. ఆ తరువాత వచ్చగా పంటపొలాలు, విరంతరమూ నీళ్ళు కనిపించే ఒ చిన్నయేరు, వీటికంటువైపున తంకెడుచెట్ల వీడు, ఆ వీడు దాటుకోగానే రైల్వేస్టేషను.....

మధ్యాహ్నంనుంచి యింతకుమనుషెన్నడూ ముఖమెరుగలేని వారి మర్యాదలతోనూ, మన్ననలతోనూ ముఖంమొలిన భానుమూర్తి యిండుకు స్వేచ్ఛగా గాలిపీల్చుకోడానికి పిలుగా దక్షిణం గానే బయల్దేరాడు. సంజకంబాయల కొలుపుకుంటంలొనుంచి దిన మణి లోకంపైకి అందాలనూ ఆనందాలనూ వెదజల్లుకున్నాడు. ప్రకృతి తపంతంలో మునిగిలేచిన క్రొత్త పెళ్ళికుతురిరావుంది.

ప్రకృతివర్ణననుంచి సంతోషాన్ని మోసికెచ్చిన దూరికలా చల్లదీ గాలి పైను చచ్చుటతో గునుగులాడుతోంది. విగాటి బంటివరకూ వస్తున్న ఏటిసీటిలో చిరుచేపలు ఎదురిత కొడున్నాయి.....

ఏటిలో దిగుతూ చేతికి తీసుకున్న చెప్పర్ని మళ్ళీ తోడు కుక్కుంటూ భానుమూర్తి ముందుకు చూచాడు. తలపై వగడ్డిమోపుతో ఒ పల్లెవడుచు ఎదురుగావస్తోంది. కట్టుకున్నది పాతచీర. వేసు కున్నది మాసికల జాకెట్టు. కొవ్వలో తంకేకు పువ్వులు. వివా కళ్ళిలో అణిమత్యం గనులు! సత్యతతి అన్న రైల్వేవారిపిల్ల శంతన రాజా మనసుకు దోచుకున్నది యిలాటి స్వచ్ఛమూ, పరాజనకూ అయిన సాందర్యం చేరితేకావాలి!.....భానుమూర్తి లోలోపలే వత్తుకున్నాడు. శంతనడి విషయం తనకు తెలియదుగానీ, తన మనసుమాత్రం తనదగ్గరే భద్రంగావుంది!

ఈసారి భానుమూర్తి తలపులన్నీ 'ఆ అమ్మాయి' పైకి ప్రసరించాయి. ప్రభావతలపేగు! సాత్తక నామధేయం. ఆయింట్లో ఆమె ప్రభి అబ్బుపోసంగా వెలిగిపోతోంది. అమ్మాయి అందమైందే గానీ, ఆ అందం తామరాకుమీద నీటిబొట్టులా మరీ అంత తీక్ర లించి పోకుండా వుంటే బాగుండేది! తనాయింట్లో అడుగుపెట్టి యింకా ఒ పూటైనా గవ్వలేదు. ఆమెకెన్ని చీరలున్నాయో అప్పుడే తనకు తెలిసిపోయింది. ఆమె హావభావాల్లో ఎన్నెన్ని విధిమలున్నాయో తనలీలగా వూహించుకోగలిగాడు. అయ్యో పాపం! ఆమెమాత్రం ఏంచేస్తుంది? అంతా తల్లి గారి తరివీడు! ఆ తల్లి, ఆమెపేరు కౌంతమ్మ—కౌంతమ్మ మాటలు ఆయనకొం తాయి! ఆమెకొం నలుగురైనాగురు చిడ్డలున్నట్టున్నాడు. ఒక్కొక్క మగబిడ్డా ఒక గడుగ్గాయ! ఒక్కొక్క ఆడబిడ్డా ఒక సిసింద్రీ! అక్కయ్య మెడలో మాడుముక్కు పడాలేగానీ ఆతర్వాత పిళ్ళు బావగారిని ఒలుచుక తినేసేట్టున్నాడు. ఈ కుటుం బాని కలా నోటిలో నాలుకలేనిది ఒక్కరికి మాత్రమే! అతడు గృహస్థు సంచేవరావు!

'ఏమండీ' అన్న పిలుపును అక్షీకరుగారి కారింగ్ బెర్ మోతకన్నా మిన్నగా పరిగణించే సంచేవరావును తలచుకుంటూ జాలివడ్డాడు భానుమూర్తి.

రైల్వేస్టేషను సందడిగావుంది. మాడవతరగతి ప్రయాణికుల వెయిటింగు రూముగా పేర్కొనబడుతున్న డిబ్బాకేసుల పెద్దలో జనాల రద్దీ చెప్పతరంగాడు. ఎలాగో త్రోవచేసుకుని భానుమూర్తి ప్లాటుఫారంపైకి వచ్చాడు. ఎగుమతి కాబోతున్న మామిడి మొక్కలు, బాతులబుట్టలు, కరివేపాకు మాటలతో క్రిక్కిరిసి పోతున్న వరాండాలోనుంచి ఏకాంతాన్ని అన్వేషిస్తూ అతడు ముందుకు సంచేవరాగాడు.

పొట్టుపోతంబివర భానుమూర్తి కోరికెంచీ కనిపించింది. సగం మేరకూ భాగీగావున్న ఆ తెంచీపైన కూర్చోబోతూ అతడు మిగిలిన కగంలో పడుకున్న మనిషివైపు చూచాడు. ఆ చూచిన తీణంలో ఎగిరి గంతుకేసినంతవని చేశాడు భానుమూర్తి. “శేషగిరి! ఒరేయే శేషగిరి! మిథిల కాలిపోతోందని తెలిసినా వులక్కండా పలక్కుండా శ్రద్ధగా పాతం వింటూ కూర్చున్న జనకుడివట్లా నాయనా నువ్వు! ఇంత విశాలమైన ప్రపంచముండగా పడుకోవడానికి ఈ గైల్వేషేషనే దొరికిందా నీకు! అజేమిటా బాబూ, అలా తెల్లబోతావంతుకూ? నేనే! నీ స్నేహితుణ్ణి భానుమూర్తిని!” అంటూ అతణ్ణి లేపి కూర్చోబెట్టి గ్రుక్కరిప్పకోడానికి వీలేకుండా వుక్కిరివిక్కిరి చేసేశాడు భానుమూర్తి.

జేబులోనుంచీ బీడి పైకితీసి అగ్గిపెట్టెకోసం చేయి చాపుతూ “భానున్నా వట్లా భానూ!” అన్నాడు శేషగిరి.

“ఏదో నేనిలా వున్నానుగానీ యిదేమిటానాన్నా నువ్వలా తయారయ్యవు? ఇక్కడికి ఎప్పుడొచ్చావు? ఇప్పుడెక్కడికి వెళ్తున్నావు? ప్రస్తుతం చేస్తున్న వుద్యోగం ఏమిటి?”—భానుమూర్తి మిత్రుడవైన ప్రశ్నల వర్షాన్ని కురిపించాడు.

బనీనులేని జుబ్బాలోనుంచీ ఎముకలు బాహాటంగా పైకి కనిపిస్తున్న శేషగిరి, దుబ్బులా పెరిగిన క్రొపింగును రెక్కలు విప్పిన గచ్చిలంటలా వదిలిపెట్టిన శేషగిరి, పెరిగినగడ్డంలో ముఖ కవళికలు మరుగున పడిపోయిన శేషగిరి అజేపనిగా లోపలికి పీల్చిన పొగను బయటికివదిలి, ఆపొగ మబ్బుల్లోనుంచీ మాట్లాడసాగాడు...

“ఏదాడు మాసాలుగా ఈ పట్టణంనుంచి ఓ సాహిత్య మాన పత్రిక వెలువడుతోంది. నీకు తెలియదా భానూ?”

“సాహిత్య మానపత్రిక! ఈ పట్టణంనుంచి! ఆశ్చర్యంగా వుందిరా శేషగిరి! నాకింతవరకూ తెలియదు.”

“ఇప్పుడిక తెలిసి మాత్రం లాభమేముంది?” అనవరతమాను సంవర్కంతో నలుపెక్కిపోయిన శేషగిరి పెదవిపైన విషాదగర్భితమైన ఓసమ్మవోసం ప్రాకింది. “ఎందుకంటావా భానూ! ఆ పత్రిక యింక వెలువడదు. సంపుటి ఒకటి. సంచిక ఆరు. అంతలోనే బాలారిష్టం!”

“ఎందుకూ?”

“మార్కెట్టులో ఏవస్తువుకై గిరాకీ వుందో, అలాటి సరుకును ‘శారద’ సరఫరా చేయ లేక పోయింది. పడేట్టుగా నేను కలలుగన్న శారదరా భానూ, పురిటిలోనే సంది కొట్టుక పోయింది...”

చెమ్మగిల్లిన కళ్ళు మిగిలినకి కనిపించకుండా తలవంచుకుని జేడిగా నిట్టూర్చాడు శేషగిరి.

“ఎక్కే న వ్వు - మీపూరికి చెల్లిపోతున్నావన్న మాట!”

“వెళ్ళక చేసేదేముంది?” కాసేపాగి నిద్రలోనుంచీ పులికిపడి లేచినట్టు తలపైకెత్తాడు శేషగిరి— “ఒరేయేభానూ! నాకో పెళ్ళాముంది. ఇద్దరు బిడ్డలున్నారు. ఇది నేను మరచిపోవడానికి వీలేని యధార్థం. నేను విద్యోగ పరీక్ష తప్పావని నీకు తెలుసు. పోయిన పరీ

క్షను పూర్తి చేసుకోవాలన్న వుద్దేశం నాకెన్నడూ కలిగిందిగాను. ఇప్పుడు చదివి కృతార్థుణ్ణి కాగలనన్న విశ్వాసమూ నేడు. నాకో వుద్యోగం కావాలి. మేం నలుగురమూ పట్టుల పడకుండా ఏపూటా కాపూటా గడుపకపోగల ఉద్యోగమేదైనా సరే, చేయడానికి నేను సిద్ధంగా వున్నాను. ఉద్యోగానికి నా యితర వ్యాసంగాలు అడ్డు దగులవచ్చునని అనుకోవద్దు. ఆకేలూ, ఆకేయాలూ, ఆదర్శాలూ అన్న మృగత్వస్థలవెంట పరుగెత్తి కళ్ళుమూసుకుని యిసుక మైదానంలో పరుగిడలే తిరిగి తిరిగి బయటేరినవోటుకే రావలిసి వుంటుందన్న పరమసత్యాన్ని గుర్తించాను. నిజం చెబుతున్నాను. భానూ, యిక పొట్టపోసుకోడ మొకటే నా జీవిత ధ్యేయం!”

భానుమూర్తి ఆశ్చర్యంతో చిరచిరుసుకపోయాడు. “శేషగిరి! శేషగిరినా యిలా మాట్లాడుతున్నది! తెల్లబోయి నోట మాటరాక అలాగే ఒకటి రెండు నిమిషాలపాటు శేషగిరినిచూస్తూ వుండి పోయాడు భానుమూర్తి.

“అజేమిటా భానూ, అలా తెల్లం కొట్టినరాయిలా కూచున్నావు” అని శేషగిరి మర్యాదలకరించాడు.

“పునాది గట్టిగాలేని సాగం ఒకటి కూలిపోయిందని ఆ తరువాత యిట్లుకట్టడమే మానేస్తారా శేషగిరి! నువ్వు నిజం చెబుతున్నావన్నావు. నేనంతకన్నా నిజం చెబుతున్నాను. నీ రచనల్ని చదివి వెక్కిరిక్కెక్కిపడ్డైన వాళ్ళని నేను ప్రత్యక్షంగా చూచాను. ఒకరిసంగ తెందుకు, నామట్టుకునాకు నీ కథ చదివి పడుకున్న రాత్రి నిద్రపట్టేది గాదు...”

“అదేరా బాబూ, నేను నెత్తిన నోరుపెట్టుకుని మొత్తుకుంటున్నమాటా అదే! నా రచన ఆరాటాన్ని కలిగించిందేగానీ ఆవేదనను ఉపశమింప జేయలేదు. నా కథ దుఃఖానికి దోహదంచేసిందేగానీ కన్నీటిని తుడిచి ఓదార్చలేదు. ఈ పడేట్టుగా నేను ఊహల్లో బ్రతికి ఆశాంతిలో చివికి పోయాను. పల్లెటూళ్ళో నా పెళ్ళాం బిడ్డలు నా ప్రాణానికి వుమారు మంటూ దారిద్ర్యంతో అలమటించిపోయారు. నా కథల్లోని పాత్రలూ ఏద్యాయి. వాటిని చదివిన పాఠకలోకమూ ఏడ్చింది. విశ్వాసికి శ్రేయస్సును సందించేదే కావ్యమన్నారు. నా మూలంగా మానవజాతికి కాస్తా ఓడ మాత్రం కలిగివుంటుంది. తోడి మానవుల్ని యిలా భాధిస్తూ యిదే సాహిత్యనేత కాబోలుననుకుని నేను పొరబడ్డాను. ఈ అత్య విమర్శ నా కెంతో హృదయ ధక్కుంగానే వుంది. ఐనా ఏంచేయ మంటావురా భానూ, తెలియమి చేత నేను పొరబాటు చేసి వుండవచ్చు. కానీ నిజాన్ని మాత్రం ఎన్నడూ దాచుకోలేదు...”

జాదించి శేషగిరిని ఒప్పించడం తనచేతనయ్యేపని గాదని భానుమూర్తికి తెలుసు. గానీ ఏవో భావాలు మాత్రం అతడి మనసులో గింగుర్లు తిరుగుతున్నాయి—శేషగిరి కథల్లో ప్రత్యక్ష మయ్యే వాళ్ళందరూ సామాన్యమానవులు. మరి సామాన్యమానవులందరూ బ్రతుకు బరువు మోయలేక, అలాగని దించుకోనూలేక, వేసటతో గాసిల్లి అయాసంతో కోక్కిల్లి నిట్టూర్చుతో వింగి వంకకు చూచేవాళ్ళగునక అతడి కథల పాఠకుల హృదయాలను కదిలించడంలో ఆశ్చర్యమేమీలేదు. మానవత్వాన్ని పునీతంచేసి

కరుణరసం. అందుకే నవకవనానికే కదిలేదీ, కదిరించేదీ కావాలన్నాడు కవి. శేషగిరి చేసినపని సరిగ్గా యితే! కానీ యిప్పుడీ హితబోధ శేషగిరి బుర్రకక్కి నూచనలు లేవు. ఇతడు తెట్టతేరకు నిరాశాకూపంలో దూకేశాడు. పోనీ, ఎలాటి దృఢచిత్తుడైనా ఒక్కొక్కప్పుడు యిలా క్రుంగిపోవడం సంభవమేనని తను కేలూర యిచ్చి పైకి లాక్కోబోతే ససేమిరా రాసంటే రానని మొండికేస్తున్నాడు. ఇది విచిత్రం!

“ఎవరే నువ్వొకమీదట కథలు వ్రాయవన్నమాట?” జారిగా ప్రశ్నించాడు భానుమూర్తి.

శేషగిరి తలగడగా వుంచుకున్న చేతిసంచిలోనుంచీ ఓ కాగితాల చుట్టనుతీసి భానుమూర్తిపై పు విసిరాడు—“బహుశా యితే నా చివరికథ. ఏమీ వ్రాయగూడదన్న నిర్ధారణకు వచ్చిగూడా దీన్ని వ్రాయకుండా వుండలేక పోయాను. తెల్లవారుజామున మూడు గంటలనుంచీ ప్రారంభించి, ఉదయం ఎనిమిదివరకూ వ్రాశాను. ఇంతచేసే కథ పూర్తికాలేదు. అసలు పూర్తిచేయాలన్న ఉద్దేశంతో వ్రాసిన కథగాదు. తీసుకెళ్ళు భాను! నా కథను కనీసం ఒక్క పాఠకుడైనా చదివకపోతే నాకు బాధగా వుంటుంది”...

రక్కమాను దగ్గరినుంచీ ఇంజనుకూత ఒకటి రెండునిమిషాల పాటు కర్లకకోరంగా వినిపించింది. పెట్టెలతో, పగుపులతో ప్రయాణికులు ప్లాటుఫారంపైన మూగిపోయారు. భానుమూర్తి ఆలోచనలో పడ్డాడు. మిశ్రుడిలో శిథిలమైపోతున్న ఆత్మవిశ్వాసాన్ని ప్రాది చేయాలన్న కోరిక భానుమూర్తి కెంతైనా వుంది. కానీ స్టేషనులో నిలిచి రైలుమళ్ళీ బయల్దేరడానికి ఇంక ఎంతోవ్యవధిలేదు. చివరకు భానుమూర్తి ఓ నిర్ణయానికి వచ్చాడు. ఎలాటి రుగ్మతైనా పటాపంచలు చేయగల ప్రభావం కాలానికి వుంది. ఆ కాలమే శేషగిరిని చిక్కదిద్దుతుంది.

“పోనీ, ఈ కథను నన్నే పూర్తిచేయమంటావా శేషగిరి? నేను నీలాంటి కథకుణ్ణి గాకపోవచ్చు. కానీ ఎంతవెదా పాలికోగినికదా!” మెల్లగా నవ్వుతూ అడిగాడు భానుమూర్తి.

భుగ భుగమని పొగలుచిమ్ముకుంటూ వచ్చి రైలు స్టేషనులో అగింది. సంచినీ చేతికితీసుకుని లేచినిల్చుంటూ అన్నాడు శేషగిరి—

“చేయదాటి పోయిందిగనుక ఆ కథను నువ్వేమైనా చేసుకోవచ్చు. కానీ నే నొకందుకు నిన్నుతీవ్రంగా హెచ్చరిస్తున్నాను. నా కథ ఆకాశంనుంచి ఊడపడిందిగాదు. వెన్నలాంటి మనసుతోనూ, అమృతకలశంలాంటి హృదయంతోనూ నాకు చేరువైన ఒకానొకరి దుఃఖజీవితం ఆధారంగా నే నీ కథ వ్రాశాను. ఇప్పుడీ కథ ఎక్కడ ఆగిపోతుందో నీకు తెలియదు. పరిస్థితులు తోడేళ్ళలా తరుముతున్నాయి. ఆ ప్రాణి ఓసినంతవరకూ పరుగుతీసింది. కానీ మాతాత్ముగా ఒకచోట ఆగిపోవలసి వచ్చింది. ఆ ఆగిపోయినచోటు ఒక కొండపేట. ఎదుట అగాథం. వెనుక తోడేళ్ళు. ఒక అడుగు ముందుకువేయడం జరిగితే ఏమాతుంది? అచ్చంగా మరణం గాక పోవచ్చు, పోనీ మరణంలాంటి పరిసమనం, నాశనం అధ్యంతరం లేదు. ఆ పరిసరం మానవుణ్ణిగా నేను ఊహించరానిది. కథకుణ్ణిగా నేను వ్రాయడానికి సాహసించలేదీ!”

శేషగిరి కంపార్టుమెంటులో ప్రతేకించి తావుచేసుకుని కిటికీ దగ్గర కూర్చున్నాడు.

భానుమూర్తి స్నేహితుడికి వీడ్కోలు చెప్పడంకోసం మాటల్ని పెదుక్కుంటూ రైలుపెట్టెకు చేరువగా ప్లాట్ ఫారంపైన నిల్చున్నాడు.

“అన్నట్టు నా గొడవే నాదిరా భాను! నువ్వీవురూ ఎందుకొచ్చావో అడిగాను కాను. ఏమిటి విశేషం?” — అన్నాడు శేషగిరి.

తనకింకా పెళ్ళి కాలేదన్న విషయం శేషగిరికి తెలియనివ్వడం అంత మంచిపని కాదనుకున్నాడు భానుమూర్తి. ఇంత ఆలస్యానికి కారణమేమిటని అతడు నిలదీసి అడుగుతాడు, అదేం గ్రహచారమో గానీ తనకే సంబంధమూ నచ్చలేదని తను వాస్తవాన్ని బయట పెట్టవలసి వుంటుంది. ‘మాచిన ప్రతి సంబంధమూ నచ్చకపోవడం మేమిటి? కాదులే! అలా నచ్చకపోవడానికి వెనుక ఏదో కథ వుంటుంది’ అంటాడు శేషగిరి. తను అవివాహితుడుగా వుండిపోవడంపట్ల చాలామంది అలాంటి అభిప్రాయాన్నే ప్రకటించారు. నిజానికి కథా లేదు—తన తలకాయా లేదు!

కానీపు నీళ్లనమలి కడకు కుభ్రంగా ఓ అబద్ధాన్ని చెప్పేవాడు భానుమూర్తి.

“ఆ విశేషమేమిమిది శేషగిరి! గ్రామంలో ప్రార్థనాశిల్ప ఇలా ఒకసారి వూళ్ళు తిరిగివద్దామని బయలుదేరాను.”

స్టేషనులో దీపాలు వెలిగాయి. గార్లు విజలువ్రాది పచ్చదీపం పెకెత్తాడు. రైలు కదిలింది. “వస్తానురా భాను! నా మాట మరచి పోవు గదూ” అన్నాడు శేషగిరి.

* * *

బరువెక్కిన హృదయంతో భానుమూర్తి తిరుగుదారి పట్టాడు. తలవని తలంపుగా ప్లాటుఫారంపైన తారసల్లి అంతిలో దూరమై పోయిన బాల్యమిత్రుడి పరిధిన విగ్రహం అతికి మనఃఫలకం పైన హత్తుకుపోయింది. ఈనాడే గాదు—నాడు తను శేషగిరిని కలుసుకున్నా అది యాదృచ్ఛిక సంఘటనే! పదేళ్ళమునుపు కాలేజీనుంచి విడిపోయిన తర్వాతి మూడేళ్ళ వరకూ వాడి అజాపజా తెలిసింది గాదు. మండుచేసంగిలో ఒకనాడు మధ్యాహ్నం బూడిదనుమ్ము సెగలు చిమ్ముతున్న ఓ బస్ స్టాండులో వాడు కనిపించాడు. తను బస్సుదిగేసరికి వాడెక్కిన బస్సు కదలి అప్పుడే నాలుగుభారలు సాగి పోయింది. బస్సువంట పగుగిడుతూ నాలుగుమాటలు మాటాడానికే గగనమై పోయింది. ఆ తరువాత ఒకసారి అతడు తను మొదటి ఆటనుంచీ వస్తాంపేగా రెండో ఆటకు వస్తూ ధియేటరు ప్రాంగణంలో ఎదురయ్యాడు. అలాగే మరొకప్పుడు ఒక సభలోనూ, ఇంకొకప్పుడు బజారులోనూ అతడికి తనకూ మాతాత్నమాగమం సంఘటిల్లింది. అలాగని శేషగిరిపట్ల తనలో ఆత్మీయత తిరిగిపోలేదు సరిగదా, ప్రేమెచ్చు పెంపొందుతూ వచ్చింది. అందుకు కారణం వాడి కథలు. అడపాదడపా అవి తన హృదయాన్ని పలకరించుకొని వెళ్ళేవి. చదువుతుంటే శేషగిరి తన ఎట్టయెదుట కూర్చుని వాడి అతడవల్ని, అనుభూతుల్ని ఉపన్యసిస్తున్నట్టు తోచేది. చదువుతూ శేషగిరి

ఎక్కువగా, ఏమి చేస్తున్నా రోక లక్ష్యంలేవు అదంతటమైన దీక్షతో నవచిహ్నాలును తున్నావని భావించడానికి దీక్షంతేది. శ్రేయశ్శీలి గురించి ఆంధ్రకన్నా తెలుసుకోవలసిన కుకలవార్త మరేమిట గనుక! ఇకపైన అలాంటి అవకాశంగూడ లేదేమో!

పరధ్యానంగా మెట్లెక్కి వసారాదాటి హల్లో బ్రదేశం చూడు భానుమూర్తి. ఇల్లంతా ఇంచుమించు నిర్జనంగా వున్నట్లు తోచింది. లేదంటే ఎర్రగా, బొద్దుగా నీలిరంగు పొంటువైన పచ్చటి బువ్వగోటు తొడుక్కున్న ఓ ప్రాప్యకాయుడు పేచిలు వగ్గర నిల్చుని తోటాసంచిలో పీసాలు పేర్చుకుంటూ ప్రత్యక్షమయ్యాడు.

అటుగుల సవ్యతి వినిపించగానే అతడు బసుదరిగి భానుమూర్తి దైవు చూచాడు. బసుదరిగగానే మెడలోని లాంఛనాన్ని బట్టి భానుమూర్తి అతడు డాక్టరుగారని ఊహించ గలిగాడు.

వాటి సహజ స్వభావమే అంతేనేమో! డాక్టరుగారి కళ్ళు మిణుగురు పురుస్తూ మెరిసి పోతున్నాయి. ముఖం కండ్లగడ్డలా బూరటిల్లి పోయింది. ఎందుకోగానీ ఆయనలో కోపం పేరేటేగి పోతోంది.

“బల్లగుద్ది చెబుతానయ్యా కావలిస్తే! మనుషులన్న రోగ్యారోగా ప్రవికరం వుండొద్దూ! నిర్ధాన్యా మెప్పుడో బాణిచారి వేదీనానెవడి చేతివేళ్ళు కురిపిస్తే—ఈపల్లెణులలో డాక్టర్లనెవడో హళ్ళు వీధివీధికి ఒకళ్ళున్నారగదా, బాల్మీకవర్తనా కబురు పెట్టగూడదూ? ఆమూత్రం ఒకరికంటే తీరామారా పొంగల బెళ్ళిపోయిన అడుగులకు మొరీగేహళ్ళుంటారా ఎక్కడైతా!”

అలాటి వాళ్ళుండబట్టి మీరు నిశ్చింతగా బ్రతుకగలుగు తున్నారని అందామనిపించింది భానుమూర్తికి! అతడు తనవూహకు తనే వెరగొందిపోయాడు. ఈ వక్రబుద్ధి తనదిగాను, ఏమిటోమరి! ఈ పరిస్థితిలోనే ఏకేఒక వక్రగతి అంతర్లీనమైవుండి తనబుద్ధిని కలచితేస్తున్నట్లుంది. అదేమిటో ఎంతగా అతాచించినా అంతా చిక్కడంలేదు!

“ఓ...డాక్టరుగారూ! మీ...మీయే దయచేసి విన్నోండి” గదిలోనుంచి సుడిగాలిలావచ్చి అడ్డుతగిలాడు సంజీవరావు. డాక్టరు గారిని సొగసంపి “రా నాయనా! నీకోసమే చూస్తున్నా ఓకొత్త కళ్ళొచ్చావేమో! కాళ్ళు కడుక్కోవాలిగదూ” అంటూ భాను మూర్తిని వెంటబెట్టుకుని పెరట్లోకి దారితీశాడు.

పెరట్లో అడుగు పెట్టగానే ఒక్కపెట్టువచ్చి చెవి గూబలకు తాళిన కలకలాన్ని విని భానుమూర్తి తలపైకెత్తాడు. తల్లి మాకుళ్ళు చిన్నపిల్లలతోసహా దాబాపైన నిండు పేలోలగం తీర్చినట్లున్నారు. బహుశా పురవినోదార్పి తిరిగిస్తున్నారేమో! కాకపోతే కామదీ విహారం కావచ్చు. అలాగనుకోదానికి యింకా చంద్రోదయం కాకపోవడం మొక్కటే అభ్యంతరం!

భానుమూర్తి ముఖం కడుక్కుని కండుకాతో తునుతుకో తోయాడు.

“ఇదిగో, వుండు బాబూ! బడలు లేస్తాను” అంటూ సంజీవ రావు హంటాబాటిగా లోపలికి రుక్కునీశాడు.

సంజీవరావు వెనుకంటనే లోపలికి వచ్చాడు భానుమూర్తి నడవలో చీకటి చిందులాడుతోంది. అందుకుతోడు అక్కడున్న వ్యవరం గూడా చిన్నది. భానుమూర్తి తినెంత పొడుగువున్నాడో అంత పొడుగ్గానే ఈవలికి రావడానికి ప్రయత్నించడంతో ద్వార బంధంతగిలి నుదుట బొప్పిగట్టింది. తల దిమ్మెక్కిపోయి, భాను మూర్తి ఎక్కడ నిల్చున్నాడో అక్కడే స్తంభిత్వముడై పోయాడు. ...ఏ వాస్తు కాస్తాన్ని వాటించి కట్టకోగానీ ఈ యింటితరహా అంతా అవారకంగావుంది. ఎత్తయిన అరుగులు, విశాలమైన వసారా, వసారా కిరువపుటాగదులు. ఆతరవాత అందంగా హాలు, అంతిమకూ బాగానేవుంది. ఆపైన ఒకగుహను తొలచడానికి ప్రయత్నం జరిగింది. బెలుగు పారావెదు. గాలినవయ్యావదు. ఆదమ రించి తలపైకెత్తుకుని నడిస్తే, యిదిగో యిలాగే పేడెరిగి పోతుంది!

నాలుగుడుక్షణాలలాగే నిల్చుండిపోయినతర్వాత భాను మూర్తి అడుగు ముందుకు వేయబోయాడు. కానీ అతడు మళ్ళీ అక్కడే ఆగిపోవలసివచ్చింది. ఈ సారి అతడు ఆగడానికి కారణం నేలమట్టానికి రెండడుగుల ఎత్తులో వున్న గవాక్షం లోనుంచి కని పించిన వంటగది దృశ్యం.

పాత్రలు, డబ్బాలు, గోనెసంచులు, వంటచెరకులొంటి వివిధ వస్తు సమూహంతో ఆ గది ఓ పాతసామానుల దుకాణంలా వుంది. కానీ భానుమూర్తి దృష్టిని ఆకర్షించినవి ఈ వస్తువులు గావు. నిప్పులు కణకణలాడుతున్న పొయ్యి, ఉవ్వెత్తున పైకి లేస్తున్న బాగ. పొయ్యి ఎదుట మోకొలిపైన తల ఆనించుకుని ముంజీతివరకూ బొబ్బరెరిగి పోయివున్న కుడిచేతిని ఎడమచేతిలోని విసవగర్రతో విసవకుంటూ పొగవైపు కూనబెట్టుకుంటు నిగుడిస్తున్న ఒ అమ్మాయి!

ఇంతకుమునుపే ద్వారబంధం తాకిడికి ఆర్చిమైపోయివున్న భానుమూర్తి కళ్ళు ఆ తుణాన కన్నీటి కొలనులై పోయాయి.

“అదేమిటి నాయనా! అక్కడే నిల్చుండిపోయావు” అన్న సంజీవరావు పలకరింపుతో మళ్ళీ ఈ లోకంతోపడి భానుమూర్తి తరవతా హల్లోకివెళ్ళి కుర్చీలో కూలబడిపోయాడు. కూర్చున్న భానుమూర్తి బుర్రలో అలలహోడు ధ్వనిస్తోంది—అయ్యో, తను పొరబాటుచేశాడు. పెళ్ళిమాపులకంటూవచ్చి రాత్రిపూటగూడా తామసిందడం ఎంత అనుచితం! ఎవరెంతచెప్పినా వినకుండా తను సాయంత్రమే తిరిగి వెళ్ళిపోయివుంటే యిలాటి హృదయవిఘాతక మైన దృశ్యం తన కళ్ళపడి వుండేదిగాదు. ఈ సంబంధంపట్ల తన యిష్టాయిష్టాల ప్రసక్తిని అలావుంచి, ఈ అమ్మాయిగారి సంగతిని వినితీరవలసిందేనని తననుదుట వ్రాసిపెట్టినట్లుంది. ప్రక్కవాద్యం లేకుండా పెదవి కదపదానికా అమ్మాయికి యిష్టంలేకపోయింది!

భోజనాలవేళకు సరిగ్గావచ్చాడు మ్యాజిక్ టీచరు. భోజనా లైతరర్వాత తీర్గిగా కానిష్టామని సలహాయిచ్చింది కాంతమృగాణు. కానీ యిక్కడ భానుమూర్తి సమయమూర్తి కాస్తా చురుగ్గా పని చేసింది. “అబ్బే, నాకెప్పుడో అగోరారవంలేదండీ!” అంటూ అతడు అథాంతర శాస్త్రసత్యా అప్పటికప్పుడే గాఢమథన గ్రోల దానికి సంసిద్ధత ప్రకటించాడు.

నిలువులేకుండా ముచ్చాల్చుకంటనేపు కొనసాగింది సంగీతం. నురువుగారి పిదపైనే శిష్యురాలి గాత్రం పలుతెరంగుల పరవళ్ళు ద్రోక్కింది. అర్ధనిమిషానికి తాళతో శిలకృతిలా కూర్చున్న భాను మూర్తి సంగీతంలోని సారస్వాన్ని చవిచూస్తున్నట్టే గోచరించాడు. అంతేమరి! మనషి కరీరాన్ని, అందులోనూ ముఖ్యంగా ముఖ భాగముల్ని అడుపులో పెట్టుకోగలిగిలేవాలు. అంతరంగంలోని ఆలోచనలు, ఆందోళనలూ బాహ్యవైతాలకు గోచరించేవిగావు.

కాంతమృగాడు స్వయంగా వడ్డించగా భోజనాలుగూడా ముగిశాయి.

వసారాలోని కుడివైపుగదిలో పరుపువేసి, కిటికీ తెరిచి మంచి నీళ్ళు తెచ్చిపెట్టి ఆఫీసు తనిఖీకవచ్చిన పై అధికారికి చేసినట్టు సకలోపచారాలు నెరవేసితర్వాత సంజీవరావు గూడా పెలపు తీసుకున్నాడు.

అతడలా పెళ్ళిగానే భానుమూర్తి తలుపువేసుకున్నాడు. కప్పునంచి కేలాడుకున్న విద్యుద్దీపంక్రింది కూర్చున్నాడు. జీబు లోని కాగితాలు పైకితీశాడు.

కేషగిరి వ్రాసిన చివరికథ...

* * * *

‘సుభాషిణి’ అని పేరు పెట్టినప్పుడు ఆపిల్ల మూగదని ఎవ్వరికీ తెలుసు? అంటూ రసింద్రకవి ఓ కథను ప్రారంభిస్తారు. అవును మరి! విధివిధానంలోని వైచిత్ర్యమంతా ఆ తెలియకపోవడంలోనే వుంది.

చనిపోయి స్వర్గలోకంలో వుంది ఆతల్లి. తనబిడ్డకు మద్దగా లక్ష్మి అని పేరు పెట్టుకుంది. ఊగేటి ఉయ్యెల్లో నవ్వేటి ఆ బిడ్డను చూచినవాళ్ళు పుట్టుకకు తగిన పేరు అని సంబరపడేవంటారు. కానీ వీలార్థం! ఆ చిన్నారి అడిగివచ్చినరాత చిన్నది. ఆమె కయిదో యేడు జరుగుతుండగా తల్లిపోయింది. మగవాడి పారిభాషిక నిఘంటువులో పెళ్ళాంపోవడానికి అర్థం మళ్ళీ పెళ్ళికోడుకు కావడమేగదా! లక్ష్మి కారోడుట మారుతల్లి కాపురానికి వచ్చింది.

ఇదంతా నేను విని తెలుసుకున్నాకథ. లక్ష్మి యిప్పుడు అరెళ్ల తాలూపగారు, మూర్తిధినించిన నిండు జవ్వనం! నాలుగేళ్ళకు మునుపెప్పుడో ఆమెకు పెళ్లి జరిగింది. అత్తగారింటికి వెళ్లింది. పొదాలకు వేసుకున్న పారాణి మాసిపోయిపోవడం భర్తనుగోల్పోయి తిరిగి వచ్చింది. హరిభాగ్యురాలు లక్ష్మికి అచ్చటకు ముచ్చటకు జోచుకొని అంభకార జీవితం మాత్రమే మిగిలపోయింది.

అరునెలల క్రిందిట ఓరోజు సాయంత్రం గది కోసం అన్వేషిస్తూ పట్టంలో గ్రుమ్మరుకున్నాను. గుమ్మంలో కనిపించాడు గృహమేధి. ‘ఏదీవైపు గది అద్దెకిస్తారంటి? అంటూ వినయంగా ప్రశ్నించాడు. స్వీచ్కోక్కిన మంటామృలా అతడు లోపలికి విక్రమించాడు. ఆతరువాత కొద్దిక్షణాలకు గృహిణి వరికి రావడమూ, పదిహేను నిమిషాల మాధిక పరీక్షలో నేను పాస్ కూర్చుంటున్నప్పుడోవడంతో తృప్తిపడి ఆమె నాకు గదిని అద్దె కిచ్చడానికి ముగింపుచేశాడు, ఆ రోజుకాత్రేనేను కాశీలోనుంచి తన ఆగడంతో ప్రత్యేకించడమూ జరిగాయి.

ఆ గృహమేధి చిత్రమైన మనిషి. లక్ష్మినికూ వనవాసానికి వెళ్ళా తన నిద్రను ఊర్మిశకు దత్తంచేసి వెళ్ళాడన్నది పురాణరాథ. సమస్త వాగ్దేవతారాలనూ భార్యపరించేసి యిక్కడ భర్త కూకీ భావాన్ని స్వీకరించడం ప్రత్యక్షంగా! ఇంచుక మెచ్చికోలుకు, కాస్తంత అభిమానానికి పాత్రంగాకపోవడం చేతనే గావచ్చు, అతడి మనస్తత్వం మంచిపెద్దలకూ, సుఖదుఃఖాలకూ అతీతంగా కరడుగట్టుకపోయింది. అతడు పదును నానకు పదరడు. ప్రక్క విధిగా అగ్నిప్రమాదం, ఎగురింట్లో అంటుజాడ్యంలాంటి వార్తలు అతణ్ణి చలంపజేయలేవు. ముమ్మూర్కులా అతడిలాంటి రాతి బొమ్మ నొకదాన్ని తయారుచేసి అరుగుపైన కూర్చోబెడితే అది చేతులేని పనులు కొన్నిమాత్రమే వున్నాయి. ఒకటి, అది ఆఫీసుకువెళ్ళు. రెండు, నెల పుట్టగానే జీతంరాళ్ళు తెచ్చి యింట్లో సమర్పించు. మూడు, ఎవరెమి చెప్పినా బసవద్దలా వూరొట్టడు.

ఇక గృహిణి విషయమంటేనా, గృహస్వామిలో ఎందునా పోలికలేని లక్షణాలామెవి! ఆమె మొదటమొదట తీరిక చిక్కినప్పుడల్లా (తీరిక చిక్కడం నాకు! ఆమె కప్పుడూ అదో! సమస్త కానేకాదు) తన పుట్టింటిని గురించి చెబుతుండేది. ఆ పుట్టింట్లో నట, ఓ కుర్రాడు తనగా మిగిలి పారిపోతే అన్నం పామాన్య కుటుంబంలో నలుగురై గుసుకి సరిపోతుందట! ఆమె గారి బాబాయి ఒకతను బిడ్డలు లేకపోవడంచేత వరుసగా మూడు పెళ్ళిలు చేసుకుని, వాళ్ళు ఈయనగారిని పున్నామనరికంనుంచీ ఈవరికి లాగడం అటించి, యింట్లో ఒక సరిక్రొత్త నరకాన్ని సృష్టించడానికి పూనుకోవడంవల్ల ఒకే ప్లానుతో వేర్వేరుగా మూడు మేలు కట్టించేశాడట!...

ఆమె వీ విషయాన్ని గురించయినా నిం ఘాటంగా మాట్లాడ గలదు. కానీ సంస్కరణమాత్రాన ఆమెకు ఉ లేదన్నీ కలిగించే విషయాల్లో పుట్టింటి ఘనత తర్వాత చెప్పకోతగ్గది తన సంతానాన్ని గురించిన ప్రసక్తి!

‘నువ్వు పిల్లీ చూచావా గిరీ! అంటూ ఆమె పరుగునా లోపలికి వెళ్లి ఓ ఫోటో తీసుకొచ్చేస్తుంది. చెప్పకో చూద్దాం! పిల్లీ మారమాకాంతు డివకుంటువుగదా! కాదు. వీడు మా కుద్దా కరుడు, ఇద్దరూ కవలపిల్లలుగంటారు. చూస్తున్నావుగా, మప్పి యుద్దానికి రేడి! ఓళ్ళనేం చూచావులే, నవ్వే చిన్నప్పుడు మా చేతనే చూచివుండాలి. అచ్చంగా జాలివార్ల పిల్లలా వుండేది. ఉండుండు, నవు మా ఉ మెదేవి కృష్ణడివేడం చూడలేనుగదా...’ ఒకటి రెండు నిమిషాల్లో నాకు మరొక ఫోటో ప్రత్యక్షం కావో తున్నదన్నమాట! తల్లి తన బిడ్డలను గురించి పెరిమెలు చెప్పకో డంలో అనూజమేమీలేదు. కానీ దనికైనా ఓ హద్దుమాత్రం వుంటుంది. ఈ ప్రసంగాన్ని వింటుంటే నాకు పిల్ల నవమాపాలు మోసి కన్నబిడ్డలా, లేక ‘ఉఫ్ మంత్రకాళి’ అన్న చిన్నచిట కాతో యిలా మానవరూపాలు ధరించేకారా అన్న సందేహం కలుగుతుండేది.

మళ్ళీ ఆమెకు మిగిలిన బిడ్డలందరూ ఒక ఎత్తు. తన పెద్ద కూతురుమాత్రమే ఒక ఎత్తు. ఆ పడచారేళ్ళ అమ్మాయి! యింట్లో రెండేళ్ళ చంటిపాపకుమర్లే ముదిగారం జరుగుతుంది. మూలుగుంచి

యింటికి రాగానే అమ్మాయికి జరిగే ఉపచారాలను బట్టిచూస్తే, ఆమె కోనదాటికోనకు వెళ్ళి నిలువెత్తుకట్టలమోపు తెచ్చి పెరటిలో పడవేసివుండవచ్చుననిపిస్తుంది. తల్లి దృష్టిలో ఆమె దిరిసెనపువ్వు, తాళలేకండిపోతుంది!

కాకిపిల్ల కాకి మధ్య అంటారు. కావచ్చు. పైగా తన మూర్తై కాకిపిల్లంకాదు. అందాలరామచిలుకే! కానీ ఈ తల్లి తనదిష్టకాదన్న ఒకే ఒక్క కారణాన్ని పురస్కరించుకుని దిక్కులేని లక్ష్మీతలపైన యింటిడుచాకీ రద్దుతుందా? జ్వరంకో మూల్గుతున్నప్పటికీ ఆ నిర్భాగ్యురాలు లేచి పొయి రాజేసేవరకూ కాఫీ దోవలేకపోతుందా? పాగలో వుండీవుండి తేవురించిన ముఖం, పాత్రలు వోమివోమి మొద్దుబారిన చెతులు, నీళ్ళు చేదీచేదీ బొబ్బలుపడిన నేళ్ళు—యింత యాతనపడినా ఒరిగేదేమిటి? నెల రోజులు వరుసగా చూచాను. కట్టుకున్న పాతచీర ఒకటి తప్పితే లక్ష్మీకి మరొకటి లేదు.

గొంతెల్లి ఏడవదానికైనా తీరికలేనిబ్రతుకు లక్ష్మీది. వంటింట్లోకి వచ్చి నిస్సహాయంగా దొరికిపోయిన కుండలికంటే కనాకష్టమైనబ్రతుకు లక్ష్మీది. ఆమెకళ్ళల్లో కన్నీళ్ళు సైతం కనిపించేవిగావు. బహుశా అనెప్పడో యింటిపోయివుంటాయి.

నిజానికి లక్ష్మీ యింతకంటే విపరీత విపత్కరపరిస్థితులమధ్య తపించిపోతున్నవిషయం నాకు ఆ తరువాత చాలరోజులకుగానీ తెలిసిందిగాదు.

ఒకరోజు మధ్యాహ్నం పడకొండుగంటలప్పుడు ఒక పుస్తకం కావలసివచ్చి అఫీసునుంచి తిరిగినచ్చాను. వచ్చిన వొందరలో తాళించేవిని అఫీసు లేబిలుపైన వుంచి మరచిపోయానన్న సంగతి తేలులో చేయివేసి చూచుకొన్న తర్వాత తెలిసింది. మారు తాళంలో ప్రయత్నిద్దామని కొంతమృగారి కోసం యింటిలోపలికి వెళ్ళాను. నేల పైన పడిపోయి విలవిలలాడుతోంది లక్ష్మీ.

“ఏమిటి లక్ష్మీ! ఏం జరిగింది?” అన్నాను.

“వంట చెరకులో నుంచి తేలుకుట్టింది మేష్టరుగారూ! ఎర్రతేలు” చేరిన వదిలించుకుంటూ రోదించింది లక్ష్మీ.

చేతికి దొరికిన త్రాటితో సలుపుపై కక్కుకుండా మోచేతి క్రింద ఒకట్టుకట్టాను. “నాకు తెలిసిన ప్రథమ కిత్నయిదే లక్ష్మీ! నీరుల్లి రసం వేయడం, అగ్గిపుల్లమందు కావడం లాంటి చిల్లర కైద్యాలు చాలా వున్నాయి. ఇంతకూ మీ పిన్నిగారింట్లో లేక పిటి?” అన్నాను.

లక్ష్మీ హృదయంలో కుళ్ళు తిరుగుతున్న కాళ్ళుతమైన బాధ తేలుకుట్టిన తాత్కాలిక బాధ మూలంగా లావాద్రవంలా పెల్లు వికింది.

“ఆమె యింట్లో ఎందుకుంటుంది మేష్టరుగారూ! అఫీసు నుంచి నాన్నగారు, స్కూలు నుంచి పిల్లలు, పొరుగుళ్ళ నుంచి పిన్నిగారు...అందరూ ఒకేసారిగా వచ్చేస్తారు. ఆ పాటికి నేను పిల్లలూ, విస్తయవేసి నిద్దంగా వుండాలి. అప్పుడైనా తప్పలుపట్టి ఇవ్వకపోతే అదే వదిలేయి! లోకంలో ఎందరో చనిపోతుంటారు. కాలాంటి దానికి రాకుండావు. మీద గాబట్టి నా ఏడుతున్న యింత

వేసినా విన్నాను. నాలుగేళ్ళయింది. నేను నా సాద మరొకతొలి చెప్పకుని.....”

“పోనీలే లక్ష్మీ! కష్టాలు కలకాన ముంటాయా?” చదివిన మాటలతో ఒదార్చుబోయాను.

“అదేమిటి మేష్టరుగారూ! కష్టాలు వన్నొకప్పుడు వదిలిపెట్టలేను. ఇకపైన వదిలి పెద్దాయన్న అళిగూడాలేదు. పైమ్మూల్లో నైతే ఫీసు కట్టవలసి వుంటుందని నాన్నగారు నన్ను తీతంలేని బడిలో చేర్చారు. మూడేళ్ళు చదివి నేను యెతుస్తాంబద్దలో పెయిల్లె కూర్చున్నాను. లేకుంటే హయ్యర్ గ్రేడు పంతులమ్మగారైనా బ్రతక గలిగి వుండేదాన్ని...”

లక్ష్మీని ఆవరించుకునివున్న అంధకారంలో నాకప్పడొక ఆకాశోర్ధి కనిపించినట్లయింది. “పోనీ, యిప్పుడైనా ప్రత్యేకంగా కట్టి పాస్ చేయగూడదా లక్ష్మీ!” అన్నాను.

“నేనా! ఇప్పుడా! సాధ్యమవుతుందా మేష్టరుగారూ?” తలలున లేచినిట్టుంది లక్ష్మీ. ఉన్మాదంలాంటి ఆ ఆప్రశ్నిలో ధ్వనించింది.

మృత్యువక్త్రంలో పడిపోతున్నప్పుడుగూడా ప్రాణిని కాపాడే ఆ ఆంధ గొప్పది! మరణాన్నే ఆవరికీ పెట్టగల ఆళిలో, తీరని దుఃఖాన్నే మటుమాయం చేయగల ఆళిలో లక్ష్మీచేరి సలుపును విస్మరించడంలో ఆశ్చర్యమేముంది?

కానీ అంతలో లక్ష్మీముఖాన విచార మేఘాలలమ కున్నాయి. “నేను పరీక్షలో పాసు కాగలనా మేష్టరుగారూ! ఇప్పటికే రెక్కలు, చరిత్రా అలాటివి మరచిపోయాను...”

“నీ కందుకు లక్ష్మీ! మూడుమాసాల్లో నిన్ను పరీక్షకు సిద్ధం చేసి బాధ్యత వాడి” అన్నాను.

లక్ష్మీకళ్ళల్లో ఆనందం మిలమిలలాడింది. “నిజంగానా మేష్టరుగారూ! నిజంగానే చెయ్యమన్నారామీరు...” ఆమె కంఠ స్వరంలో ఆకా, ఆనందమూ విహ్వలించిపోతున్నాయి.

“నిజం, నిజం” అంటూ ధరోసా యిచ్చాను. నా కోక రాజ్యాన్ని జయించినంత సంబరంగా వుంది. ఒక దురదృష్ట తీవని దుఃఖజలధిలోనుంచి లాగేయబోతున్నాను. మానవుణ్ణిగా నేను చేయగల మహత్కార్యం దీనికంటే వేరొకటి వుండవోదు.

ఆ ఆనందంలో తాళం విరగ్గాట్టి పుస్తకం తీసుకుని అఫీసుకు వెళ్ళిపోయాను.

ఒక్కొక్కప్పుడు వృక్షాన్ని అటునుంచి నరకుక్కరావలిసి వుంటుంది. ఆ రోజు సాయంత్రం సరాసరి యజమానురాలిదగ్గరే ఈ విషయాన్ని ప్రస్తావించాను. ఆ అమ్మాయి ఎలాగూ కుటుంబానికి భారంగావుందనీ, ఎలాగైనా ఆమెను వదిలించుకోడం ఉభయత్రా మంచిదనీ అందుకేదీ ఉపాయమనీ కాస్త కపటసాటకం గూడా అడవలసి వచ్చింది.

“ఏమిటి! నువ్వు దానికి బ్యూటీకు చెబుతా వన్నమాట!” విస్తుపోతూ అడిగింది గృహిణి. అడుగుతూ ఆమె నా ముఖంలో చదికోసనూ అన్వేషించింది.

“నాకున్న తీరికను నీ సత్కార్యానికి వినియోగించడంలో తప్పులేదు గదండీ!” అన్నాను.

“కానీ అదెలా కుదురుతుందనీ! పగటిచేళ నీకు ఆసీనుంటుంది. రాత్రుల్లో భోజనాలు ముగిసే సరికి ఏ తొమ్మిదో పదో ఆవుతుంది. ఆ ట్యూషను చెప్పడమేదో ఆ తరువాతనైతే మా అభ్యంతర మేమీ లేదు...”

ద్వారంలోనుంచీ తల ఈవలకు చాచి “అలాగే, భోజనాల అయ్యోకే చదువుకుంటాను పిన్నీ!” అంది లక్ష్మి.

ఈసారి ఆ యిల్లాలు లక్ష్మి ముఖంలో దేనికోసమో గారించింది—చిత్ర ప్రవాహంలాంటి ఉత్సాహంలో ఎదుటివారి చిత్రవృత్తిని అర్థం చేసుకునే ఓపిక నాకుగానీ లక్ష్మికిగానీ లేక పోయింది. లేవగానే పడుగొడుకునే లేడిలా లక్ష్మి ఆ మరునాటి రాత్రే చదువుకోడానికి సిద్ధమైంది.

తన చదువును పునరుద్ధరించుకోడానికి దేవుడిగదికి ఎన్నుకుంది లక్ష్మి. దేవుడి గది అన్న పేరానికి ఆ గదిలో నాలుగైదు పటాలు బూజులో మునిగి ముగ్గిపోతుండేవి. తన చదువుతోపాటు లక్ష్మి ఆ పటాలను తుడిచిపెట్టి పూజా పునస్కారాలు గూడా ప్రారంభించింది.

పదిరోజులపాటు పాఠాలు ముమ్మరంగా సాగాయి. కానీ రోజులు గడచినకొద్దీ నా ఉత్సాహం చప్పబడిపోసాగింది. లక్ష్మికి నేననుకున్నంత సులభంగా చదువు పట్టుబడే మాచనలులేవు ఆమె కనేక ప్రాధమికంగాలే జ్ఞప్తిలోలేవు. ఆలేళ్ళ యిరవై నాలుగు అంటుంది. దేశానికి ఎల్లలు చెబుతూ పడమట బంగారాఖాత మంటుంది. ఆమెకు తెలిసినంతలో ఆంధ్రరాష్ట్రానికేంకా ముఖ్య నగరం చెప్పవట్టగామే! ఆశ్చర్యమేమిటంటే యిలాంటి బలహీనమైన పునాదిపైన ఆమె బ్రహ్మాండమైన ఆశా పాధం కట్టుకోగలుగుతున్నది. ఏకోకానా నిరుత్సాహం కనిపించడంలేదు సరికదా, దినదినానికి ఆమెలో శ్రద్ధాశక్తులనుమడిస్తూ న్నాయి. శారీరక బలమంతా వెట్టిచాకిరిలో వినియోగమైపోగా, అనవరత క్లబలతో గాయపడిన మనసు కోలుకోలేకపోగా, ఆమె కేవలం తన ఆత్మబలంతోనే ఈ తుడి ప్రయత్నం చేస్తున్నట్టు తోచేది. ఫలితమేమైనా జాగాక, ఈమెకు తోడ్పడడం నా బాధ్యత అనుకునేవాణ్ణి. నిష్కామకర్మ యంత సులభమా అనిపించేది. కానీ ఈ సంతృప్తి గూడా కలకాలం నిలువలేదు. అచిర కాలంలోనే అదొక దారుణ ప్రవారంతో తునాతునకైపోయింది.

ఉదయం ఎనిమిదిగంటలవేళ. ఆసీనుకు బయల్దేరబోతుండగా ఆలేళ్ళ సుధాకరం లోపలికి వచ్చాడు. వచ్చినవాడు ఓత్తుడమైనా తలపటాయించకుండా “మేష్టరుగారూ! మా అమ్మ మిమ్మల్ని అడిగి అయిదురూపాయలు తీసుకురమ్మండి” అన్నాడు.

నేను తెల్లతోయాను. అద్దెబట్టులు నెలమొదటివారంలోనే చెల్లి పోతున్నాయి. పోగా గడచిన పదిహేను రోజుల్లో ఒకసారి వదిలూపాయలు, మరొకసారి అయిదు రూపాయలు చేబదులివ్వడం జరిగింది. మళ్ళీ యింతలోనే మరొక అయిదురూపాయలు కోసం కణకా! కట్టడంలో వుండి నేను చేస్తున్న ఉద్యోగం దొంగదొట్టు అచ్చుతెడదంతాకే!

ప్రస్తుతం నాచేత డబ్బులేదని, లేపోవటా ఆయితే ఎలాగో సరిపెట్టగలననిచెప్పి కుద్రాణ్ణి కదిలించుకున్నాను. కానీ ఆ సంతకం బనసుమాత్రం అంతలో మరచిపోలేకపోయాను. ఈ యింట్లో ప్రతి ఒక్కరూ తమ వోదాకు మించిన భోగాల్నే ఆగిస్తున్నారు. పొద్దు, స్నోలు, సబ్బులు సినిమాల్లాంటి విలాపాలకే నెలనెలా యిరవై ముప్పై రూపాయలు కావలసివచ్చేటట్టున్నాయి. జీతవ వ్యయం ఏకానికి పెరిగిపోయి, శేరువియ్యం ఒకటింపావలా కమ్మతున్న ఈరోజుల్లో ఈ కుటుంబానికి భోజనపుఖర్చులకే వందరూపాయలు సరిపోవు. పైగా బంధువులో, స్నేహితులో ఏవరోగానీ వాళ్ళదొకటే రామందాడి! ఎవడొచ్చినా వాణ్ణి ముందుగా కాఫీ ఉపాయనం! ఇంత ఖర్చుకూ జమవుతున్నది ఆ నోరులేని జీవుడు గడిస్తున్న తొంభై రూపాయలు మాత్రమే! విలే లోటు బడ్జెటంతా చేబదుళ్ళమూలంగానే పూరింపబడుతుం దన్నమాట! ఏమిటోమరి. నా ప్రాపంచికజ్ఞానం ప్రసరించినంతరిలో యిది సమృధానికి వీలేనిమాట.

ఆరోజురాత్రి హాట్టెల్లో భోజనంచేసి గదికివెళ్ళేసరికి గంట తొమ్మిదైంది. వసారాలో యింటియజమాని మామూలుగా బుద్ధ విగ్రహానికిమల్లె కూర్చునేచోటు ఖాళీగావుంది. ఈపాటికి తెల్పి పడినపాటుగా వుండవలసిందిపోయి, యింటిలోపలినుంచిగూడా ఆరికిడి వినరావడంలేదు. లక్ష్మి ఒక్కతెమాత్రం హాల్లోకూర్చుని చదువుకుంటోంది.

“అందరూ ఎక్కడికి వెళ్ళారలక్ష్మి!” అన్నాను.

“కొత్త సినిమా వచ్చిందట మేష్టరుగారూ! అందరూ సినిమాకు వెళ్ళారు. ఇంటికొస్తున్నప్పుడు తోడుగా వుండడానికి నాన్నగారింతకుమునుపే జేరాదగ్గరకు వెళ్ళారు” అంది లక్ష్మి.

“ఇంట్లో నిన్ను ఒంటరిగా దిగవీడిచి వాళ్ళకు దొవతోడు కోసం వెళ్ళారన్నమాట!” అంటూ కుప్పీలో కూర్చున్నాను.

“మనుషులుంటేనే నాకు భయం మేష్టరుగారూ! కంటికి మనుషులు కనిపించకపోతేనే నాకు హాయిగా వుంటుంది.”

ఎండిపోయిన యిసుకపర్రలపైనించీ వీచే వడగామ్యలాంటి ఆ వాక్యాల విసురుకు నేను వులికిపడ్డాను. “తోడిమానవులపట్ల ద్వేషాన్నీ అసహ్యంనీ మనసులో రగిలించుకోగూడదు లక్ష్మి! మంచిదిగాదు” అని మందలించబోయాను.

“మీరలాగే అంటారు మేష్టరుగారూ! మీ కళ్ళకు లోక మంతా మంచిగానే కన్పిస్తుంది ఈ మనుషులు పెద్దన్న ఆరడికి నా చృదయం ఎలా మండిపోతున్నదో మీకు తెలియదు. తెలిస్తే మీరిలా మాట్లాడరు...”

లక్ష్మి కళ్ళు విస్ఫులింగాలై పోతున్నాయి. ఆ అరుణారణ నేత్రాలతో, నిశ్చలంగా నిలిచిపోయిన కనురెప్పలతో, రెగిన ముంగురులతో ఆమె లోకత్రోక్కిన నాగకన్యకా ద్యోతకమైంది.

“అదేమిటి లక్ష్మి! ఎందుకాకోపం? ఎవరిమీద?” విశ్వ యంతో అడిగాను.

లక్ష్మి చరాలునలేచి నిల్చింది. “మాడండి మేష్టరుగారూ! మీరర్థంచేసుకోగలరు. ఈ చిరతెంగు చూడండి. ఈ శ్రేణులు

చూడండి..." నీరసెను కత్తిబిళుగా చిరిగిపోయివుంది. చేతుల మీదుగా అర్ధచంద్రాకారంలో చిన్న గాయాలు కనిపిస్తున్నాయి. "తెలియడంలేదా మేష్టరుగారూ! మధ్యాహ్నం మూడుగంటలై వుంటుంది. ఇంట్లో ఎవ్వరూలేరు. పడసాలలో కూర్చుని వియ్యం చెరుగుతున్నాను. వెనుకవైపునుంచి ఎవరో తాకినట్టయింది. తిరిగి చూచాను. మీరూ చూచేవుంటారు. నల్ల గా పొడుగ్గా జుబ్బా తోడు క్క్కిని తీరంగిలా తిరుగుతుంటాడు. వాడిపేరు కంకరింగారు! పసుపు కైనా అంతటమంటుందా మేష్టరుగారూ! ఆపవటికీ నేను లేచిన తేళ నుంచి. ఇంతటితో వదిలిపెట్టేశాడు..."

ఈమె తిన కొదమత్రాచులా లేచి నిల్చున్న లక్ష్మి, నిల్వై లేక కుప్పగూరలా క్రిందకులిపోయింది. తలపైకెత్తి నావైపు చూడ లేక చీచెరుగులో ముఖం చాచుకుని మోకాళ్ళపైకి వారిపోయింది.

ఆ దురవస్థలో లక్ష్మిని చూడలేక నేను కళ్ళు గట్టిగా మూసు కున్నాను. కానీ ఎంతోసేపు అలా వుండలేకపోయాను. కళ్ళు తెరిస్తే లక్ష్మి కనిపిస్తుంది. మూసుకుంటే ప్రేలుకున్న అగ్నిపర్యతాలు. కాలిపోతున్న ఉద్యానవనాలు, బడబాగ్నిలో వుడికిపోతున్న మహానముద్రాలు కనిపిస్తున్నాయి!

ఆఖరుకు నన్ను నేను నిలవరించుకుని "వాడి కంకటి కైర్యం ఎక్కడినుంచి వచ్చింది లక్ష్మి!" అన్నాను.

ఈ ప్రశ్నలో లక్ష్మి గుండెలో గూకుకట్టుకున్న కోకం కట్టుల త్రెంచుకుంటుందని నే ననుకోలేదు. ఏడ్చి ఏడ్చి సామ్యసిల్లి పోతున్న లక్ష్మిని ఓదార్చడం వైతం నాచేతనయిందిగాదు. సజల శైతలలో నావైపు చూస్తూ, రుద్రకంఠంలో చెప్పకపోతోంది లక్ష్మి—"ఆ మాటగూడా నా నోటిమీదుగానే వినాలనుకుంటున్నారా మేష్టరుగారూ! ఈ కుటుంబం ఒక రాక్షసిలాంటిది. దీనికి ఆచారం డబ్బు. రోజు కయిమా, పదీ, పదిహేనూ ఎంతైనా చాలదు. ఈ కంకరింగారు—ఏడిలాంటివాడు వేరొకడు, మరొకడు, యింకోకడు వీళ్లందరూ డబ్బు లేందుకు వెదజల్లుతున్నారు? ఒక చేతిలో కాసులు రాలుస్తూ మరొకచేతిలో వీళ్ళాళించేదేమిటి? ఈ యింట్లో ఆకించడాని కేముంది? నేనున్నాను...అంటే నా కరీర మన్నమాట!"

కాలిన యనుపకడ్డితో వార తీసినట్టయి నేను క్రుశ్నిపడ్డాను. నభ్యంత, సంస్కారం తలవంచుకోవలసిన కొన్ని కొన్ని ఘోర వత్సాల ఎదుట మనిషి కిలాంటి అనుభూతి కలగడంలో ఆశ్చర్య మేమీలేదు. కానీ నేను క్రుశ్నిపడినందుకు మరొక కారణం గూడా లేకపోలేదు. ఆనాటి వుదయం అయిదురూపాయల చేబడులుకోసం కుర్రాడు గదిలోకివచ్చిన సంఘటన నామదిలో మెదిలింది. ఐతే నేనుగూడా మరొక కంకరింగాడిక్రింద జనుకట్ట బతుకున్నానన్నమాట! కొంపదీసి వాడికంటే కార్యకూడుట్టిగా గూడా కనిపిస్తున్నా నేనా!

ఈ పూహ నన్ను మూలమట్టంగా కదిలించివేసింది. తటాక పైకిలేచి నా గదిలోకి వెళ్ళిపోయాను. తలుపు వేసేశాను. దీపం ఆర్పేశాను. చుట్టూరా చీకటి. మానవుడు చనిపోయినతర్వాత ప్రేత మాతాడంటారు. అవగా మానవుడు అతిశ్రేష్ఠంకరకా అప్రేతం

వాడి అంతరాంతరాల్లో వాగివుంటుందన్నమాట! అలాటి ప్రేతాలా కొన్ని ఈరోజు బయటపడ్డాయి. గదిలోకివచ్చి తలుపు వేసుకున్నా విడవకుండా అవి నన్ను తరుముకొచ్చేవాయి. వికటంగా నవ్వుతూ నా చుట్టూ వికృతలాస్యం సలుపుతున్నాయి.

ఆ రాత్రంతా నాకలాగే గడిచిపోయింది. అంతూ, పొంతూ లేని ఆలోచనలన్నీ తెల్లవారకముందే ఈగదిని ఖాళీచేసి మరెక్కడి కైనా వెళ్ళిపోవాలన్న నిర్ణయంలో పర్యవసించాయి. గడియ గడి యకు ఈ నిర్ణయం దృఢతరమాతూవచ్చింది. కానీ తెల్లవార పోకుండాగా నా నిర్ణయం విచిత్రంగా మారిపోయింది. ఈ గదిలో మకాంపెట్టడంవల్ల నాకు కలిగే హానికంటే అక్కడినుంచి విచిత్రా సద్భూతిపంపల్ల లక్ష్మికికలిగే ఆకాంక్షగమే గొప్పది. తన తనవైతనాన్ని స్వంత ఆమె ఏ ఆశేనైనయితే కేంద్రీకరించిందో ఆ ఆశను మొదలంట క్రుంచి పారిపోయినట్టయితే అందరితోబాటు నేను గూడా లక్ష్మి బ్రతుకుపైన చంద్రనిష్ఠలు పారజల్లినవాడినే అవుతాను.

తెల్లవారింది. యథాప్రకారం ఆఫీసుకు వెళ్లాను. సాయంత్రం తిరిగి వచ్చాను. ఆ రాత్రిగూడా లక్ష్మికి పాతం చెప్పడానికి కూర్చున్నాను. కానీ మునుపటి ఉత్సాహంతో మాత్రం కాదు...

రెండు మాసాలపాటు యిలాగే జీవితం మిట్టెక్కుతున్న రోడ్డు రోలరులా పట్టబలవంతాన దొర్లిపోయింది.

కథలో పిట్టకథలా యిక్కడ నా వుద్యోగాన్ని గురించి కొంత చెప్పకోవాలి. చేత నాగులు కాసులు మిగిలిన ఓ పెద్దమనిషి పత్రిక నడుపుతాం రమ్యున్నాడు. పిలుపంకుకుని బస్తీకి వచ్చాను. ఇద్దరమూ ఓ చిన్నగదిలో కూర్చుని గాలిమేడలు కట్టు కున్నాము. చేత పిండి లేకపోయినా నిప్పటి పెద్దదిగా చేయాలను కున్నాము. చేసిన నిప్పటి రుచికరంగానే గాక ఆరోగ్యకరంగా గూడా వుండాలనుకున్నాము. వచ్చిన చిక్కెల్లా అక్కడేవచ్చింది. ఐదారు మాసాల్లో అంచనాలు తారుమార్చే మేము ఒకరిముఖం ఒకరు చూచుకుని విక్కిరించవలసి వచ్చింది.

"అనుభవానికి మించిన గురువు లేదన్నార తమ్ముడూ! డబ్బు ధారపోసుకున్నా మనం మంచి అవుభవాన్ని గడించుకోగలిగాము. ఈ నెల పత్రిక ఎలాగూ ప్రెస్ కు వెళ్ళిపోయింది. దీన్ని విడుదల చేసి యింతటితో నెలవు తీసుకుందామా" అన్నా దాయన.

ప్రెస్సునుంచి ప్రాధుపోయిన తర్వాత గదికి తిరిగివస్తున్నాను. దుర్గమస్థంలో ఎవరో భుజంపైన చేయివేశారు.

"ఏమిటోయి గిరి! ఆకాశాని! మూతే బారలన్నట్టుండే నీవని!"

అతడు కంకరింగ! ఒకే పడవలో వయనంచేస్తున్న తోడి ప్రయాణికుడిలా పలకరిస్తున్నాడు! రోడ్డుపై దొర్లించి పిడిగ్రుడ్డు లతో వాడి ఎముకల్ని ముగ్గునూచం చేయాలనిపించింది. కానీ పోటాట అంత లేలికన పనిగాదు. అందుకు ధైర్యంకావాలి. ఆ ధైర్యం పుట్టుకతోరావాలి.

అతడు చూచిన చూపులో, వదివిన నవ్వులో ఏదో నిగూఢ భావం పొడగిట్టింది. భావం గూఢమైనా ఫలితం లేటెల్ల నే! పెదవారి వెంట ప్రసరించేబట్టి ఏ వాత క్రింది నీళ్ళు తెడ్డామా అన్న అహావన తప్పితే మరొక ధ్యానమంటుంది!

చివరి సంచికను పోస్టుచేసి పోస్టాఫీసునుంచి బయటికి వచ్చాను. పోస్టుమేన్ నా చేతిలోక ఉత్తరాన్ని అందించాడు.

“శ్రీ వారికి నమస్కారాలతో పార్వతి వ్రాయునది...”

పార్వతి! బాబు వ్రాయడమే! కాదు కాదు, ఇది శ్రీమతి తన పేరుమీదుగా తమ్ముడిచేత వ్రాయించిన ఉత్తరం. విషయ సారాంశం మాత్రం అర్థమిది. ఆవిష్కరణ బావమరిదిది!

“జేమం. దేవుని దయవలన మీ జేమములు గూడా తెలిసి నవి. మీరు నెలనెలా పంపుతున్న రొక్కరోజునాలు మన యిళ్ళకూ వాకిళ్ళకూ పట్టడంలేదు. నాకూ చిరం జీవులకూ అష్టయ్యెర్రాల్ల లతో తులతూగడం తప్పా మరొకపనిలేదు. ఈ ఆనందంతోబాటు మీరు పట్టణంలో జరిగిస్తున్న రాచకార్యమేమిటో తెలిసి మహా దానందం కలిగింది. (ఎలా తెలిసిందో సముఖాన విన్నవించు కుంటాను) మీరు కథలు వ్రాయగలరనుకోవడమేగానీ స్వయంగా రచన తీరమైన కథల్ని నడిపించగలరనీ నే నెన్నడూ అనుకోలేదు... ఈ పట్టణంలో బ్రతుకంటే నాకు గూడా తగని చిరాకు కలుగు తోంది. చిన్నకాపురానికి తగ్గట్టుగా ఓయిల్లు చూచి వుండండి. నాలుగైదు రోజుల్లో బయటేరి వస్తున్నాము...”

బాబును జేబులో వుంచుకుని ఓపినంతవరకూ పిడుగు వెంట రిగిగాను, మ్యూజిక్స్ లో జేబులోని బాబును తీసి మళ్ళీ మళ్ళీ చూపుచున్నాను. పార్వతి మంచిదే. కానీ ఆమెకు చేరవేయ బడిన వార్త చెప్పింది. పట్టణంలో నాకు ఎక్కడెబడితే అక్కడ డెబ్బు దొరుకుతుందని ఆమె నమ్మకం. డెబ్బు దొరికినకోర్కీ మనిషి చెబిపోవచ్చునని ఆమె విశ్వాసం. ఈ ఆరుమాసాలుగా నేను యింటికి వెళ్ళకపోవడం, క్రమంగా బాబులు వ్రాయకపోవడం యిదింత ఆమెకు సంపదమగుచుగా భాసిస్తుంటుంది! పిచ్చిపార్వతి. అసలే అదొక ఉద్వేగప్రకృతి! ఇంకా ఒకటి రెండు రోజులు ఆలస్యంచేస్తే ఆవిడ యంతదూరంవచ్చి నాపైన విరుచుకపడినా పడవచ్చు.

గంట తొమ్మిదైంది. కాళ్లు గాలిలో లేలిపోతున్నాయి. కళ్లు గిర్రన తిరుగుతున్నాయి. కాయాన్ని యిక బసకు చేరవేయడం కన్నా గత్యంతరం కనిపించడం లేదు... తీరా వెళ్ళేసరికి లక్ష్మీ నాకోసం ఎదురుచూస్తోంది. ఆమె ఎట్టఎదట ప్రశ్నార్థకపు గుర్తు లతో నిండిన లెక్కల పుస్తకం!

“మేష్టరుగామా! ఈ లెక్క మళ్ళీ మరచిపోయాను. ఈసారి చెప్పండి చాలు” అంది లక్ష్మీ.

నాకు తెలుసు, ఈసారి మాత్రమేగాదు, యింక వెయ్యి పార్లు చెప్పినా లక్ష్మీకి ఆ లెక్కరాదు. ‘రాని లెక్కకోసం శ్రమ పడుతున్న లక్ష్మీ! నువ్వెదురుచూస్తున్నదిగూడా రాచోని సొల్లిమే!’ అని చెప్పి రివ్రేస్ చేసుకుని వెళ్లిపోవాలనుకున్నాను. కానీ మాన వుకు పరిస్థితుల చేతి కీలుబొమ్మ. అతడు చెప్పదలచిందంతా చెప్ప లేడు. చేయదలచిందంతా చేయలేడు.

లక్ష్మీ యింకా చదువుతుండగానే గదిలోకి వచ్చేశాను. రాత్రి మరి భానుగూడా గడచిపోయింది. కానీపు గోడకు చేరగిల బడి కూర్చున్నాను. లేచి నిల్చున్నాను. గదిలో పచ్చాద్లచేశాను.

నిద్రపట్టని రాత్రి మనిషిని ఎంతగా వేధించగలదన్నది నా అనుభవా నికి బాహ్యమైన విషయంకాదు. కానీ ఒకవిధంగా నే నదృష్టవం తుణ్ణి! కొండంత బరువుతో హృదయం చిద్రుపలు చిద్రుపలుగా ప్రిదిలిపోతున్నప్పుడు ఆ బాధనుంచి విముక్తి పొందడానికి భగవం తుడు నాకోక వరం ప్రసాదించివున్నాడు...

కాగితమూ కలమూ చేతికి తీసుకుని లక్ష్మీ కథకు శ్రీకారం చుట్టాను. ఎప్పుడు వేసుచుక్క పొడిచిందో తెలియదు. ఎప్పుడు ఆరుగోడయమైందో తెలియదు. కూర్చునే కిటికీ తెరిచాను. నూరు ిదాచ్చి సూర్యకిరణాలు కళ్ళకు గ్రుచ్చుకున్నాయి.

ఎంత వ్రాసినా మరి కొంత వ్రాయాలనేవుంది. పది పదిపాను నిమిషాల్లో సేనిక్కడినుంచి వెళ్లి పోతున్నాను: తెలుపు చూసి, చిలుకువేసి మామూలు మేరకు విరిగిన తాళం తగిలించి మరెన్నటికీ లక్ష్మీకి కనిపించ కుండా మాయమై పోబోతున్నాను. తీరిక దొరకగానే దీపం దగ్గర కూర్చుని పుస్తకం తెరచుకుని లక్ష్మీ నాకోసం ఎదురు చూస్తుంది. ఎంతసేపటికీ నేను కనిపించను. ఏమునుకుంటుంది లక్ష్మీ? నాకోసం ఎవరిని అడుగుతుంది? ఏమని అడుగుతుంది? ఎలా చదువ గలుగుతుంది? చివరి శేమైపోతుంది?

ఇది నన్ను జీవితాంతం వెన్నాడే ప్రశ్న. లక్ష్మీ చివరి శేమై పోతుంది? ఆమెజీవితం ఎలా పరిణమిస్తుంది? ఏమాతుంది లక్ష్మీ?

* * * * *

భానుమూర్తి కూర్చున్న గదిలో వుక్కపోస్తోంది. అతడు ధరించిన వుడుపులక్రింద చెమట చిరచిర లాడుతోంది. గారి కడ లని గదిలోని వాతావరణంలోలాగే కథనదివి ముగించిన భాను మూర్తి మనసులోగూడా వూపిరాడడంలేదు. అతడు గభోలువలేచి బయటకు వచ్చాడు. శీతల పవనం చల్లగా కణతలకు పోకడంతో అతడి ఆలోచనలు లాకులు త్రెంచుకుని ముందుకు దూకాయి. —ఇది శేషగిరివ్రాసిన కథ. కేవలం కథగాదు, ఒక దుఃఖజీవి దుర్భరజీవితం అన్నాడు శేషగిరి. జీవితం విచిత్ర మైందిలావుంది. ఒక్కొక్కప్పుడు కల్పనా కథకంటే విపరీతమైందిలా వుండగూడ! ఉన్నదున్నట్టు వాస్తవాన్ని చిత్రించాలనుకుంటాడు కథకుడు. ఆ వాస్తవం చాలా నిరాశా జనకంగావుంది. వర్తమానాన్నిబట్టి అనాగతాన్ని గురించి ఆలోచించినప్పుడు ఆవూహ మరి గుండెల్ని జలదరింప చేసేదిగా వుంటుండేమా! శ్రుతిక పఠనానికి బారితీసి వ్యతిరేక పరిస్థితులతో ఎంతకాలమని సంఘర్షించడానికి బలం టుంది! ఆత్మవిశ్వాసం సమరిపోగా, ఆత్మనిగ్రహం నశించిపోగా తోడివారిపట్ల ఎదలో ఏవ్యాభావాన్ని పెంపొందించుకుని, వారి రికావసరాలకంటే సాధించవలసినది మరేదీలేదనీ అందుకోసం నిస్సంకోచంగా ఎలాటి అవినీతికైనా పాల్పడి చివరికు మానవత్వం పశువృత్తిగా దిగజారి పోవడంకన్నా చారుణాశంతం తోకచరి త్రలో మరేమంటుంది?...

భానుమూర్తి వసారాలో ఈ చివరినుంచి ఆ చివరిదాకా నడి చాడు. నెన్నుల బలుగులో బలబలపోతున్న పిథిదీపాన్ని తూర్పు ద్వారంబాదానికి అనుకుని నిల్చున్నాడు.

శాలగ్గడ నిమిషాల అలాగే గడచిపోయాయి. అలోచనల అలజడిలోనుంచి ఒక్కొక్క రోజుకునీ భానుమూర్తి ముందుకు కదల బోయాడు. బెనుకనుంచి ఎవరో లాగినట్లయింది. తిరిగి చూచాడు కొండువా కొంగు చిలుకులో తగులుకుంది.

కంఠువాను లాక్కోబోయాడు భానుమూర్తి. దానితోబాటు చిలుకులోనుంచి తాళం చెవిగూడా వూడి చారి క్రిందపడి పోయింది.

భానుమూర్తి బుర్రలో మెరుపులాంటి ఓపూసా రివ్వన ప్రాణింది. విరిగిన తాళాన్ని సరించిన ప్రస్తావన రావడానికి యిది మూడోసారి. మొదటి రెండుసార్లు ఆ ప్రస్తావన కథలోవచ్చింది. భానుమూర్తి మనసులో యింకొ ఆకళ, కథలోని పాత్రలూ పోరాడుతున్నాయి. మెరుపులాంటి ఆపూసా మబ్బులాంటి ఈ కథలో బయ్యవలయాల తిరగడంతో జ్యోతిర్యయమై పోయిన అతడి మానసాంబరంలో కథలోని పాత్రలన్నీ సజీవ మానవరూపా లతో సాక్షాత్కరించాయి. అదిగప్పుమలో భానుమూర్తి అప్ర యత్నంగా చిలుకుతీసి తలుపు తెరిచేశాడు. గదిలోపలికి వెళ్ళా వ్యారం దగ్గరవున్న స్విచ్ వేసేశాడు. చలిగిన విద్యుద్దీపం క్రింద ఆగది దాదాపు చెత్తకొగితల బుట్టలావుంది. చేతికి దొరికిన కాగి తాన్ని పైకితీశాడు భానుమూర్తి. సంసుఖంలేదు, అది శేషగిరి వమూరీ!

భానుమూర్తి కళ్ళు మూసుకున్నాడు. మంచని పొయిలో నుంచి మెండుగా పైకిలేస్తున్న పొగకేసిచూస్తూ, రూపుగట్టిన

కోకంటా బొబ్బరెగినచేరిని విశనగర్రతో విసురుకుంటూ మార్పు న్న ఆ అమ్మాయి దీనవదనం అతిడి మనోశీత్రాలకు ప్రత్యక్ష మయింది.

“అయ్యో లక్ష్మీ!” నిట్టూర్పుడు భానుమూర్తి.

“మేష్టరుగారూ!”

భానుమూర్తి పురికిపడ్డాడు. ద్వారాని కటువైపున లక్ష్మీ!

పిలుస్తూ వచ్చింది లక్ష్మీ. వచ్చి నిల్చొగానే భానుమూర్తి కనిపించాడు. కనిపించగానే లక్ష్మీ ఓ అడుగు జనక్కువేసింది. తేస్తూ తొట్టుబాటుతో ప్రశ్నించింది—“మేష్టరుగారు లేనా?”

భానుమూర్తి ఏదో చెప్పబోయాడు. కానీ చెప్పలేక పోయాడు. మాట్లాడానికి వీలేకుండా అతడి గుండె గొంతులో కోట్లాడుతోంది.

లక్ష్మీ ఒకటి రెండు క్షణాలు మాత్రమే అక్కడ నిల్చింది. ఆ తరువాత గిరుక్కున వెనుదిరిగింది.....లక్ష్మీ వెళ్ళిపోతోంది.

“లక్ష్మీ!”

ఆ పిలుపులో భానుమూర్తి హృదయం నివదించింది.

ఆ పిలుపు లక్ష్మీ కాళ్ళకు బంధాలు వేసింది.

“నీతో ఒకమాట చెప్పాలి లక్ష్మీ! ఒకే ఒకమాట”— అర్థి కున్నాడు భానుమూర్తి.

“నాతోనా!” లక్ష్మీకి దిక్కులు తోచడం లేదు.

“అవును. నీ తోనే!”

ఆమె మంత్రముగ్ధలా మళ్ళీ ద్వారం దగ్గరకు వెళ్ళి నిల్చింది.

“ఏం చెప్పాలో తోచడం లేదు లక్ష్మీ! ఎలా ప్రారంభం చాలా అంతకన్నా తెలియడంలేదు. శేషగిరి మూలంగా నీ దుఃఖ గాథ నాకు తెలిసింది. అతనితో నేను ఈ కథను పూర్తిచేయగల వని చెప్పాను. హాస్యాని కన్న మాటయినా ఆందులో భగవంతుడు పరమార్థాన్ని నిత్యపించాడు. నాకు తెలిదండ్రుల్లేరు. అన్నదమ్ముల్లు లేరు. అక్క పెల్లెళ్ళు లేరు. నా జీవితంలో చాలా భాగం జరి తిగా వుండిపోయింది. ఆ జరితినంతా పూరించగల అర్థాంగి కావాలి నాకు.”

లక్ష్మీ తెల్లబోయింది. “మీరేం చెబుతున్నదీ నాకు తెలియడం లేదు. నేను మీ రనుకుంటున్నదాన్నిగాను. నేను లక్ష్మీని! చిన్నప్పటి కనుపుకుండుములు గోల్పోయిన నిర్భాగ్యురాలిని.”

“కావచ్చు లక్ష్మీ! మొదలంటనరికి వేసిన చెట్టుగూడా మళ్ళీ మళ్ళీ చిగురించడానికి సమ్మతించే భగవంతుడు నీనుదుట నిరంతర ఔధవ్య దుఃఖాన్ని శ్రాశిపెట్టి పుంటాడని నేననుకోను. నిన్ను నేను చెబట్టలనుకుంటున్నది, పెద్దత్యాగం చేసేవానున్న గర్వంతో ఉప్పొంగి పోవడానికి గాదు. మనం దైవికంగా యిలా కలుసుకో గలిగాము. నువ్వు నా కళ్ళకు వదిలై దీపకీలలా కనిపిస్తున్నావు. ఇక్కడ దీపాన్ని అర్పితే ప్రయత్నాలు జరుగుతున్నాయి అక్కడ దీపంలేని నా యిల్లు చీకటిలో చిక్కు చిక్కు మంటూ గృహలక్ష్మీ కోసం ఎదురు చూస్తోంది. దీపం లేని నా యింటికి దీపావినికమ్మని నిన్ను అర్పిస్తున్నాను...”

“మీ మాటలు వింటుంటే నాకు భయంగా వుంది. దయచేసి నన్ను వెళ్ళిపోనివ్వండి. మీరు ప్రభావతని చూడటం కోసం వచ్చారు. మీ మాటల్ని నా వాళ్ళు గమక వింటే...”

చూపులతోనే వారించి భానుమూర్తి లక్ష్మికి అడ్డు తగిలాడు. “మీ వాళ్ళతో నాకు ప్రసక్తిలేదు లక్ష్మీ! ఆ ప్రసక్తిని తెచ్చి మన ప్రసంగాన్ని కలుపితం చేయవద్దు. పావురం వలలో నుంచి బయటపడడం ఏ పరిస్థితిలోనూ వేటగాడికి సంబరంగా వుండబోదు. ఇస్తీ నుంచి ఇల్లిపోక తప్పదన్న నిర్ణయానికి వచ్చిన తర్వాత రాత్రంతా మేలుకుని శేషగిరి నీ కథ వ్రాశాడు. బ్రాహ్మి ముగిస్తూ ‘లక్ష్మీ నాకోసం ఎవరిని అడుగుతుంది’ని వాపోయాడు. నువ్వు మేష్టరుగారక్కడ అని నన్ను ప్రశ్నిస్తున్నావు. ఈ లంకె గూడా దైవికంగానే వుంది. నేను నీకు క్రొత్తవాణ్ణి. చినా నువ్వు నన్ను దానవుణ్ణి మాత్రం భావించక పోవేదాదు. నువ్వు నన్ను నమ్మలే గానీ, నమ్మలేక పోతే బాసలు పలికి నిన్ను నమ్మించడం గూడా వాచేత గాదు. ఏ మంటావు లక్ష్మీ?”

రెండు నిమిషాలు నిశ్శబ్దంగా గడచిపోయాయి. ఆ రెండు నిమిషాల్లో మొదట లక్ష్మి కనుగొలకుల్లో కన్నీటి ముత్యాలు నిలిచాయి. ఆ తరువాత కన్నీటిధారలు కపోలాల వెంట చారికలు కట్టాయి. పెదవులు గులాబీరేకుల్లా నిలిచాయి. కోకం గొంతుకను పెగల్చుకుని బయటపడింది. చిక్కి చిక్కి ఏడుస్తూ లక్ష్మి గొడవైకే ఒరిగిపోయింది.

“తప్పకాదు! ఏడుస్తూనేందుకు లక్ష్మీ?”

“నాకిదంతా ఒకలలా వుంది. కలే అయినప్పటికీ యిది కరిగి పోకుంటే చాలు!”

పై నుండలో లక్ష్మి కన్నీటిని తుడుస్తూ అన్నాడు భానుమూర్తి—“ఇది కలెండు కాంతుంది లక్ష్మీ! నిజం. నీ హృదయంలోని మార్దవానికి మల్లె, నీ మనసులోని నైర్మల్యానికి మల్లె, నీ కళ్ళల్లోని అమాయకత్వానికి మల్లె అక్షిరాలా నిజం!”

* * *

“నీకోక వుద్యోగం చూచాను. తక్షణం బయల్దేరి రావలసింది—” వచ్చింది జాబుగాదు; కేలిగ్రాము. చూడగానే బయల్దేరాడు శేషగిరి. భానుమూర్తి స్టేషను దగ్గరకే ఎదుర్కొలు వచ్చాడు.

మిత్రులిద్దరూ చేతులు గలుపుకుని నడవసాగారు. దోవ పొడుగునా భానుమూర్తి రాజకీయాలనుగురించి, యిటీవల పత్రికల్లో వెలువడిన మంచి కథలను గురించి చెప్పుకోవడం వచ్చింది. పల్లెటూరి నుంచి వచ్చిన శేషగిరికి ప్రతి వారా క్రొత్తదిగానే వుంది. కానీ మనసంతా తనకోసం భానుమూర్తి చూచిన ప్రద్యోగంపైన్నే అగ్గమై వుండడంతోత అతడు సిద్ధలాంటి పరధ్యానంలో మునిగి

పోయి, తెప్పరిల్లి నవ్వుడల్లా “ఓహో! అబ్బా! అవును మరి” అన్న పూరిపదాలను దొరిస్తూ మిత్రుడి జెంటు నడుస్తున్నాడు.

“ఇదెవోయ్ శేషగిరి నా కుటీరం!” అన్నాడు భానుమూర్తి శేషగిరిని ఒక చోట ఆపి.

అది కుటీరంగాదు. భవనమే! శేషగిరి నవ్వుతూ “యింకా నయం! ఆశ్రమమనో, మఠమనో అన్నావుగావు” అన్నాడు.

“ఎంత చక్కగా వూహించావు శేషగిరి, పూర్వాశ్రమంలో యిది మఠమే! ఆ మఠంలో ఈ బైతాగి ఈగలు తోలుకుంటూ కాలం గడిచేవాడు!”

“ఎలే ప్రస్తుతం ఈ బైతాగి దేవున్న వనేమిటా భాను కుండల్లో గుర్రాలులోలపం కాదుగదా!” పకపక నవ్వుతూ శేషగిరి యింట్లో ప్రవేశించాడు.

“రాక రాక వచ్చావు. కూర్చో శేషగిరి! నిన్నెలా గత్య రించడమో తోచడంలేదు. చాయిస్ నీకే వదిలిపెట్టున్నాను. ఏం కావాలోచెప్పకో! పర్వతా, కాఫీయానా, టీయా, ఒవర్లన్నా?”

“ఓ గ్లాసులో చల్లగా మంచినీళ్ళు” అంటూ శేషగిరి కుర్చీలో కూర్చున్నాడు.

భానుమూర్తి లోపలికి వెళ్ళగానే శేషగిరి బేబిలుపైనించి ఓ పత్రిక తీశాడు. ముసగా బొమ్మల్ని మాత్రం చూచాడు. పత్రికను యథాస్థానంలో వుంచి మరో పుస్తకం చేతికి తీసుకుని అక్కడక్కడా నాలుగు పద్యాలు చదివాడు. అప్పటికే అయిదా రునిమిషాలు గడచిపోయాయి. శేషగిరి విస్తుపోయాడు. మంచి నీళ్ళు కోసం భానుమూర్తి క్రొత్తగా ఓ చేద బావి త్రవ్వడం లేదు గదా!

అతుగుల స్వడి వినిపించింది. శేషగిరి తలపైకెత్తాడు.

ఎట్టయెదుట పట్టు చీరలో లక్ష్మి.

మదుట కుంకుమ. జడలో మల్లె పువ్వులు. మెడలో వన్నె మాయని పగుపుదారం.

లక్ష్మి చేతుల్లో వల్లెరం. వల్లెరం నిండుకూ పువ్వులు. పువ్వుల పైని తన చివరికథ. అన్నింటికీ పైన ఓ చిన్ని కామక— ఊదారంగ వూట కలం.

పల్లెటూర్ని శేషగిరి పొదాల మ్రోలవుంచింది లక్ష్మి మూకరిల్లి “అంతా మీ దయ మేష్టరుగారూ! దివిచించి” అంది.

శేషగిరికి ఒక్క నిమిషంపాటు అనిమిషత్వం సిద్ధించింది. విప్పారిన అతడి కళ్ళ ఎదుట భానుమూర్తి గృహలక్ష్మి. ఆనంద వివశిత్వంలో కనురెప్పలు బగుచిక్కి క్రిందికి వారిపోయాయి. పండు జన్నల తల్లితల్లలో పరవశమై దిశాండలాలనగూ అలలు అలలుగా కదిలిపోతున్న పాలమన్నీరు అతడి హృదయంలో వుయ్యాల బాగుతోంది!

సంఘంతో వ్యక్తి, వ్యక్తితో సంఘం

శ్రీ కపిల కాశపతి

స్వప్న క్రమంగా సంఘశీలిగా పరిణమించిన మానవునికి నాటికి నేటికీ ఒక్కటే సమస్య. తనకీ తాను నివసిస్తున్న సంఘానికి వుండవలసిన పరస్పర సంబంధ బాంధవ్యాల మీమాంస. వ్యక్తి యెక్కువగా, సమాజం యెక్కువగా? ఇదే ప్రశ్న. కాలమాన పరిస్థితుల్ని అనుసరించి అనేకమంది అనేక జవాబులూ, సమాధానాలూ చెప్పివున్నారు. సమాజంకూడా ఆయారీతుల్లో నిర్మాణ పునర్నిర్మాణావస్థలు పొందుతూ వచ్చింది. వ్యక్తిగతంగా మానవునికి కావలసింది ఏమిటి? మనశ్శాంతి. సామాజికంగా లోకానికి శ్రేయస్కరం ఏమిటి? అందులో నివసించే వ్యక్తికి ఏదిసుఖమో, సమాజానికికూడా అదేసుఖం. ప్రశాంతి. ఈవిధంగా వ్యక్తికి శాంతి సౌఖ్యం, సమాజానికి ప్రశాంతి సౌఖ్యం చరిత్రలో ఎప్పుడైనా ఉన్నాయో అంటే, ఇదమిథిమని చెప్పడం కష్టం. సత్యయుగంలో ధర్మదేవత నాలుగుపాదాలూ నడిచినప్పుడు వుండేదని వూహించాలి. ఒకసమాజంలో కొందరు వ్యక్తులకి శాంతి లభించి వుండవచ్చును. ఒకానొక ప్రాంతంలో మానవసంస్కృతి ఉచ్చస్థితిలోవున్న కాలంలో సమాజానికి సంతృప్తి, సంతోషం, శాంతి వుండేవుండవచ్చును. అది మానవవిధులే ధర్మమైనకాలం అయివుండాలి. అటువంటిదే ఋషులకాలం. అటువంటిదే రామరాజ్యం. ఆధునిక చరిత్ర రీత్యా రామరాజ్యం అనేది కావ్యజగత్తులో వృత్తాంతం. అయినా మనదేశంలో అటువంటి సమాజం ఒక లక్ష్యం, ఒక ఆదర్శమూ అయినది.

ఈ కావ్యజగత్తు ప్రసాదించిన ఆదర్శానికి మనతరంలో ప్రత్యక్ష ప్రపంచంలో మనకు సంప్రాప్తించే సమస్యలకీ ఏమైనా సామ్యంవున్నదా? అసలు వ్యక్తికీ సంఘానికీ వుండే పరస్పర సంబంధబాంధవ్యాల మీమాంసే సనాతనం, శాస్త్రతం అయినప్పుడు అయీ ఆదర్శానికి సమస్యకీ సామ్యం వుండితీరుతుంది. శ్రీరామ చంద్రమూర్తికి కలిగిన ఒకసమస్య ఆధునిక ప్రపంచంలో మరొక క్రకరకి కలిగిందా? కలిగితే రెంటి పరిష్కారంలోనూ అనుసరించిన పద్ధతులు పరిశీలించవచ్చు. శ్రీరాముడికి భార్యవిషయంలో ఒక సమస్య కలిగింది. మారుబేడంలో వచ్చిన రాక్షసుడొకడు గూఢ దారులు వివేకబుద్ధిగా రాముడిప్రవర్తన సరిగాలేదని దెప్పిపాడి రాడు. అన్నీబృహద్రాహ్మణ్యుడి చెరలోవున్న భార్యని తెచ్చుకుని యేలుకుంటున్నాడు రాముడూ అన్నాడు. ఆ మాటలో దేవేరికలమే శింకించాడు. రాజు ప్రవర్తన విమర్శించాడు. రాముడికి సీతమ్మ శిలంలో ఏవిధమైన శంకాలేదు. కాని ఏ దీవిధంగా ఆత్మపథ లేవ దీశాడు. నిజానికి ఏదొక్కడే. తక్కిన ప్రజానీకానికి సీతమ్మ అంటే రాముడికంటెకూడా ఎక్కువ గౌరవం. ఆమాట వాళ్ళెవరన్నా బంటే నమ్మరు సరిగదా, రామరాజ్య సామాజిక శిక్షావిధానంలో

బంటే వాణ్ని చీల్చి నెండాడివుండురు. ఏమైనా కాకపోయినా రాజైన రాముడి కిది సమస్య. యథారాజా తత్వాప్రభా అన్నాడు. తనప్రవర్తన సవ్యంగావుంటే ప్రజలప్రవర్తన బాగుంటుంది. అప్పుడు సమాజంలో సంతృప్తి, శాంతి వుంటాయి. తనరాణి ప్రవర్తన సరిగావుంటే రాజ్యంలో స్త్రీలంతా సరిగా ప్రవర్తిస్తారు. తనకీ తనరాణికివ్యక్త సంబంధబాంధవ్యాలు సరిగావుంటే రాజ్యంలో దండపరులంతా సరిగావుంటారు. ఇప్పుడు రాణికి ఈ పరోక్షనిందా దోషం కలిగింది. తాను నమ్మకు, ప్రజానీకం నమ్మకు. ఆ విషయం తనకి తెలుసును. కాని ఆ నమ్మకంతో దోషం తొలగిపోదు. నిర్దోషం అంటే ఆ పరోక్ష నిందకూడా వుండకూడదు. అది రాముడి అదర్శం. రామరాజ్య లక్ష్యం. ప్రజాబాహుళ్యం ఆమోదమేకాదు, సర్వ ప్రజానీకపు ఏకగ్రీవ ఆమోదంకావాలి, ఈ నిందాదోషానికి పరిష్కారం ఏమిటి? సీతని విడిచిపెట్టడం. తనకి వివిధమైన సంతోషమూ లేదు. సీత తనప్రాణం. ఆమెని విడిచిపెట్టి వుండడం కష్టం. మేగా నెలలునింపిన చూరాలు. వ్యక్తిగా తనధర్మం ఏమిటి? సీతనుఖం, తనసుఖం, అంతురించబోయే తన సంతోషసుఖం చూసుకుని, సీతమ్మలో దోషంలేదని ఘోషించి, కడుపునూనీళ్లు కవలకుండా హాయిగా వుండడం. మరి తానూ సీతమ్మా మామూలువ్యక్తులు మాత్రమేనా? తాను రాజా, ఆమె రాణి. వ్యక్తిగా భార్యా వియోగం తనకీ బాధ. రాజాగా తనప్రవర్తనలో వ్యక్తిత్వం అడ్డు రాకూడదు. తనబాధమాత్రం తనది. తన ఋణప్రవర్తన ప్రజలది. వారికి ఆదర్శం తమ. అందువల్ల రాముడు భర్తగా బాధపడుతూ, ప్రభువుగా సమాజక్షేమంకోసం సీతమ్మత్రిలిని అపవలకి పంపించేశాడు. ఇది మానవతని మించిపోయిన రామనీతి. అనిధారావ్రతం.

ఇటువంటిదే మరొకరాజాకి కలిగిన సమకాలికసమస్య పరిశీలిస్తే నాటి నేటి దృక్పథాలు బోధపడతాయి. బ్రిటిషు సామ్రాజ్యాన్ని కొద్దికాలంపాటే పరిపాలించి, రాజ్య సన్యాసంచేసిన ఎనిమిదవ ఎడ్వర్డు చక్రవర్తి బ్రహ్మచారిగా సింహాసనం అధిష్టించాడు. ఆయన వివాహసమస్య వచ్చింది. ఆయన అప్పటికే సంసారం చేస్తున్న అమెరికాదేశపు వనితని ప్రేమించివున్నాడు. ఆమెకూ, ఆమె భర్తకూ విడాకులు ఇచ్చించి ఆ స్త్రీరత్నాన్ని వివాహం చేసుకుంటా నన్నాడు. మరొకడిభార్య మా రాజాభార్య కాకూడదు, మాకు రాణి కాకూడదు అన్నాడు బ్రిటిషు ప్రధాని, బార్లిస్టన్. అవు నన్నారు ప్రజలు. సరే, నాకు రాణి అట్లాగేదు; మీ రామెను రాణిగా అంగీకరించవద్దు; ఆమె సంతానానికి రాజ్యం ఇవ్వవద్దు; ఆమెను నేను పెళ్లిచేసుకుని, రాణిలేని రాజుగా వుంటానన్నాడు. మాకు రాణిలేని రాజు అట్లాగేదు; రాజా, రాణి ఇద్దరూ కావాలి; వారి సంతానం రాజ్యానికి రావాలి; రాణికొని రమణిని

పెళ్లి చేసుకుంటే ఆమె వుంపునుకత్తెతో సమానం; ఆ అవమానం మేము భరించలేము; సత్కుటుంబంలో పిల్లని చేసుకుని, సుఖంగా రాజ్యం చెయ్యమన్నారు. నేను రాజుని సరే, ఒక వ్యక్తినికూడా. నాకు ఇష్టమూ అయిష్టమూ, ప్రేమ, ద్వేషమూ, మంచి కేబురూ వున్నాయి; నేను పెళ్లి చేసుకోబోయే వనిత నా భార్యగాని ప్రజలభార్య కాదుగదా, దీంతో ప్రజలప్రమేయం ఏమిటి అన్నాడు. రాజభార్య ప్రజలభార్య కానిమాట వాస్తవమేకాని, ప్రజల భార్యమాత్రం రాజభార్య కావడానికి పిలువేదు. రాజభార్యకి రాజుగా వుండగలిగిన అర్హతలు వుండాలన్నాడు. ఎడ్వర్డుకి విషమసమస్య కలిగింది. ఒకవేపు రాజ్యం, దేశం, ప్రజలు. మరొక వేపు తన ఆపేతు, సౌఖ్యం. ఒకటి సమాజానికి తనవిధపున్న హక్కు. ఒకటి వ్యక్తిగా తనకున్న హక్కు. ఇవి ఇల్లావుండగా తాను రాజు. తాను సామాన్యవ్యక్తి అయితే ప్రజలకి తనకి అంత తగాదా లేదు. ఎడ్వర్డు వ్యక్తిగా తన సౌఖ్యం, తన అధికారం ఎక్కువ అని నిర్ణయించుకుని, సామ్రాజ్యసన్యాసం చేశాడు. బ్రిటిషుప్రజలు వివాహితుడై సుఖంగా పిల్లలతో కౌపురంచేస్తున్న అతని తమ్ముడు జార్జిని చక్రవర్తిగా పట్టంగట్టి తమ సంప్రదాయం, సంస్కృతి సంరక్షించుకున్నారు.

ఆనాడు ఒక వ్యక్తియొక్క ఉన్నత లక్ష్యాల ఆచరణకుద్దినల్ల సమాజం నిష్కల్మషమైంది. ఈనాడు ఒక సమాజం సత్త్వవర్తన వల్ల ఒకవ్యక్తి విపరీతసౌభాగ్యచరణ అరికట్టబడి సంఘం శుద్ధి అయింది. ఆనాటి వ్యక్తి క్రిరామచంద్రమూర్తి. ఈనాటి సమాజం బ్రిటిషు ప్రజానీకం. ఏతావతా తేలిందేమంటే, వ్యక్తి తన ధర్మం నిర్వర్తిస్తే సంఘం నిష్కల్మషంగా రూపొందుతుంది. వ్యక్తివల్ల ధర్మాచరణ లేనిపక్షంలో సంఘం ఆవ్యక్తిని శిక్షించి ధర్మం నిలబెడుతుంది. అనగా వ్యక్తి తన ధర్మ నిర్వహణలో సంఘాన్ని దిద్దుకు రావాలి. సంఘం వ్యక్తిని కాసింది ధర్మం పరిపాలిస్తుంది. వ్యక్తికి ధర్మ విరుద్ధమైన సంపూర్ణ స్వేచ్ఛ అనేది సంఘంలో వున్నంత కాలంలేదు. వ్యక్తికి సంఘానికి వుండే సంబంధం భార్యాభర్తల అనురాగంవంటిది. సంసారంలో అన్యోన్యతవల్ల సుఖం కలుగుతుంది. సంఘంలోకూడా అంతే. సంబంధభాంధవ్యాలు ఇచ్చి పుచ్చుకోవడంలో వృద్ధి అవుతాయి. వ్యక్తి సంఘానికిచ్చి, ఆ సంఘమిచ్చేవి తాను పుచ్చుకోవాలి. ఇవ్వనివాడికి పుచ్చుకునే అర్హత లేదు. ఈ ఇచ్చి పుచ్చుకోవడంలోనే మానవుడూ, మానవసంఘమూ ఉన్నత స్థితిలోకి వస్తాయి.

అయితే వ్యక్తి నిర్వర్తించవలసిన ధర్మం ఏమిటి? సమాజ ధర్మం ఏమిటి? ఈ రెంటి పరస్పరధర్మాల్లా. ఏమిటి? ధర్మం అనేది ఒక సిద్ధాంతంకాదు. ఒక నూత్రంకాదు. ధర్మమనేది ప్రవర్తన. ఏ ప్రవర్తనవల్ల లోకానికి సుస్థిరత్వం కలుగుతోందో అది ధర్మం. సృష్టిస్థితిలయాలు ధర్మం. మార్గచంద్రు లుదయించి అస్తమించడం ధర్మం. లోకానికి ఏది ఆధారమో అది ధర్మం. ఏది నిలబెడుతుందో అది ధర్మం. సమద్రుడు చెరియలికట్ట కాటకుండా వుండడం ధర్మం. గ్రహాలు తమ ఆకాశ కదలాలో క్రమంగా పరిభ్రమణయాత్ర చేస్తూవుండడం ధర్మం. భూమియొక్క అక్షరణ కత్తిని మించిన కత్తితో ఒక యంత్రం

కల్పిస్తే అది ఉపగ్రహం కావడం ధర్మం. ఇది ప్రకృతి ధర్మం. ప్రకృతిని దాటి ధర్మంలేదు. ధర్మంలేనిదే ప్రకృతి లేదు. ప్రత్యక్ష ప్రమాణంమీద ఆధారపడ్డ భౌతికాస్త్రాలు ఈ ధర్మపరిశోధన చేసి మానవుడి జాన్మత్యానికి మార్గాలు సూచిస్తున్నాయి.

ఈవిధంగా ప్రకృతిని అనుసరించి వుండే ధర్మాలు అనేకం. ప్రాణిధర్మం పుట్టడం, జీవించడం, మరణించడం. ఈ ధర్మం యావత్తు సృష్టికి వుంది. కాలమాన పరిస్థితుల్నిబట్టి ఏర్పడుతూ వచ్చేది యుగధర్మం. అల్లాగే రాజధర్మం, సంఘధర్మం, వ్యక్తి ధర్మం.

శిశువు జన్మించగానే ఏడుస్తుంది. ఎందుకు? గర్భవాస పరిస్థితులకి భిన్నమైన వెల్తురూ, గాలి, తాను లిల్లి కరిరంనించి వేరుకావడంలో వున్న అనుభవంవల్ల కలిగిన భయంవల్ల. ఎందుకి భయం? తనకేమైనా ఆపాయం కలుగుతుండేమా నని. పొత్తికళ్ళలో చుట్టచెట్టి లిల్లికడుపుకి చేర్చుకుని చెయ్యివేసి పూర్వపరిస్థితిలో వున్న వెన్న, సామీప్యం కలుగజేయ్యగానే పూరుకుంటుంది. ఈ భయం తగ్గినా ఏడుస్తుంది. ఎందుకు? ఆకలిని. లిల్లి వాళ్ళోవేసుకుని పాలిస్తే కళ్ళుమూసుకుని, పిడికిళ్ళుమూసి కరుకుతుంది. ఆశిశువు ముఖంలో అప్పుడు సచ్చిదానందం గోచరిస్తుంది. ఆ తృప్తి, ఆకాంతి మహా యోగుల ముఖసీమలోగాని వుండవు. పాలిచ్చే లిల్లి ముఖ వర్చస్సులో కుమారస్వామిలో కూడిన పార్వతీదేవి పరమసంతోషం గోచరిస్తుంది. పిల్లకి పాలుతాగడంలో తృప్తి, శాంతి. లిల్లికి పాలివ్వడంలో తృప్తి, శాంతి. ఇది ధర్మం. ఈ భయానికి, ఆకలికి, అనిపోవడం వల్ల కలిగే శాంతికి కారణం ఏమిటి? ఆధారం ఏమిటి? ప్రతి ప్రాణి తాను జీవించాలని కోరుతుంది. ప్రయత్నిస్తుంది. ఈ కోరిక, ప్రయత్నమూకూడా ధర్మమే. అది ఒకరు చెబితే, బోధిస్తే వొచ్చేదికాదు. సహజంగా ప్రాణి జన్మతోనే కలిగేది. ఇది స్వప్రాణసంరక్షణాసక్తి. ఈ ఆసక్తివల్ల సహజంగా కలిగేది లిండలిప్యలకోసం కృషి. ప్రకృతిలో అననుకూల పరిస్థితులైన జంతు, ఋతు, వాతావరణాల నించి సంరక్షణకోసం ఏర్పాటుచేసుకునే నివాసం, కట్టుకునే గుడ్డాను. ఏ యెండు కాగొడుగుపట్టి మానవుడు తనప్రాణం సంరక్షణ చేసుకుంటాడు. దీనికిగాను కొత్తిపరికరాలతో ప్రకృతిని వశం చేసుకుని అహారవృద్ధి, తదితర నివాసానుకూల వృద్ధి చేసుకుంటాడు. ప్రపంచంలో చాలావరకు పటాటోపం అంతా ఈ స్వప్రాణ సంరక్షణకోసం. వ్యక్తిమూలంగా సంఘం, దేశం. భయం, ఆకలివల్ల వ్యక్తిమయే ఈ ఆసక్తే వ్యక్తి, సంఘ, దేశ, జాతిసంఘర్షణలకి యధానికీ కారణం అవుతున్నది. ప్రాణికి భయంలేదు, తినడానికి కావలసినంత లిండి, కట్టుకోడానికి వస్త్రం, వుండడానికి నివాసం సమృద్ధిగా వున్నాయని తోచినవాడు, వున్నవాడు ఈ సంఘర్షణ అంతరిస్తుంది. ఈ నిత్యజీవితావసరాల సరఫరాలో హెచ్చుతగ్గులు వున్నంతకాలం భయంతప్పుడు. భయంవల్ల సంఘర్షణలెప్పుడు. అదే నేటి అంతర్జాతీయ ఆర్థిక సమస్య. ఈ సమస్య పరిష్కార పద్ధతులలో కలిగిన భేదాభిప్రాయాలే నేటి వొత్తిడి కారణం.

ప్రాణికి ఆకలితో వ్యక్తిమై, అహారంతో తృప్తికలిగే స్వప్రాణ సంరక్షణాసక్తి ఒక్కటేకాదు. ఇంకా ఆసక్తురూ, ఆ వేదాలూ వున్నాయి. అకలిదప్పలు తీరి కరిరం చేపట్టినప్పటి

కలిగి ఉన్న స్వభావగుణాలను. ఇవి ప్రజలలో పాటు మానవుడికి కూడా ఈ ఆస్తి వుంది. తన జాతిని వృద్ధిచేసుకోవాలి అనే కోరిక. ఈ కోరిక కామంవల్ల వ్యక్తమవుతుంది. సంభోగంవల్ల సంతృప్తి పొందుతుంది. ఫలం సంతానం, సంసారం, సంఘం. ఇది మరొక ధర్మం. కామం సృష్టిలో స్త్రీ పురుషుల్ని సంధానించే ఒక కీర్తి. తల్లి తండ్రులికి సంతానం మీద వుండే వాత్సల్యం అనే ధర్మంవల్ల కలిగించే సంసారం. ఈ సంసారాల సమిష్టి సంతోషకోసం కలిగించే సంఘం. స్వభావగుణాలను సక్రియంగా మానవజాతి నిర్మించుకున్న కట్టుబాటు సంఘ మర్యాదలు, నీతులు. ఈ మర్యాదలు కాలమాన పరిస్థితుల్ని, అనుసరించి తదనుగుణంగా మారుతూ వుంటాయి. స్త్రీ పురుషుల జనసంఖ్యను సరించి సంసార మర్యాదలు ఏర్పాటు అవుతాయి. వివాహధర్మం కూడా అంతే. పరిణామదశలలో ఒక పురుషుడూ ఒక స్త్రీ ఒక సంసారంగా వుండడం, న్యాయం ధర్మం అని నిర్ణీతమైంది. ఒక సమాజంలో స్త్రీలు యెక్కువగా పురుషులు తక్కువగా వుంటే బహుభార్యాత్వం ఏర్పడే నిదర్శనలు వున్నాయి. లేనిచోట కూడా, అనాగరిక సమాజాలలోనూ, బానిసత్వ సిద్ధాంతాలు అమలులోవున్న కాలంలోనూ బహుభార్యాత్వమున్నది. ఇది భరించకలిగినవాడికి. కాని, అనాదినించి ఇది దురాచారంగానే పరిగణించబడింది. పశు పక్ష్యులలో కూడా ఏకపత్నీవ్రతం వున్నదంటారు. సమాజమైన అనురాగంవల్లనే

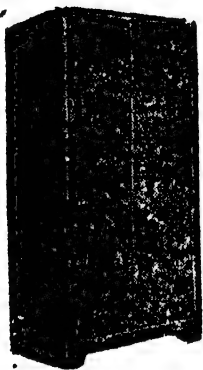
ఈ, సంతాన పోషణకోసం కూడా ఏకపత్నీవ్రతం భక్త్యంగా ఎంచబడుతోంది. కుటుంబం సంఘానికి పునాది.

సమాజంలో స్త్రీల సంఖ్య ఎక్కువై పురుషుల సంఖ్య తక్కువై నవ్వకు వివాహధర్మం మారుతుంది. అటువంటి సమాజాలు ఇంకా వున్నాయి. ఒకే స్త్రీని నలుగురై దుగురు వివాహం చేసుకుని, ఒకే యింటలో, గుళింగా కాపురం చేస్తున్నారు. భర్తలందరు భార్యని సమానమైన అనురాగంతో చూస్తారు. భార్య భర్తలందరితోనూ అన్యోన్యంగా వుండి వారికి సేవచేస్తుంది. వారిలో అనూయ కానరాదు. కలిగిన సంతానానికి తల్లి ఒకలే. తండ్రులు నలుగురు. ఇటువంటి కుటుంబంతో కొన్నాళ్లు నివసించి వివేకానంద స్వామి విష్ణుబోయాడు. ఈ వ్యవస్థ ఒక విశిష్ట ప్రయోగం అన్నాడు. ఆ దంపతులు దేవతలతో సమానులన్నాడు. సాను భూతి లేనివారికి మాత్రం ఇది విపరీతంగా కనబడుతుంది. ప్రత్యక్ష పరిస్థితుల్ని బట్టి మనోభావాలు ఏర్పాటువుతాయి. మనః ప్రవృత్తిని బట్టి మానవప్రవర్తన వుంటుంది. అన్యోన్యంగా వున్న కుటుంబంలో పదిహేనేలువుంటే ఆకలి తీర్చుకోడంకోసం పదిమంది తలలో రొట్టి తింటారు. ఒక రొట్టి వున్న రోజున పదిమంది అది పంచుకు తింటారు. కామేచ్ఛకూడా ఒక ఆకలి. పదిమందికి ఒకే స్త్రీ లభించినవాడు సంస్కృతి లేని వారు కొట్టుకుని చీకాకు పడతారు. ఒక స్త్రీ ఒక పురుషుడు మిగిలేదా కా కాట్టాడు కుంటూనే వుంటారు. జయించిన పురుషుణ్ణి ఆ స్త్రీ వరిస్తుంది. జంతువులలోకూడా ఇది రివాజు. కాని సంస్కృతివున్న సమాజంలో ఆ ఒక స్త్రీతోనే అన్యోన్యంగా వుంటారు. ఆయా పరిస్థితులలో ఇది ధర్మమే. వ్యక్తులమధ్య అది ఒక సద్దుబాటు. సమాజంలో సద్దుబాటుని మించిన ధర్మం లేదు. వ్యక్తికి వ్యక్తికి మధ్య, వ్యక్తికి సమాజానికి మధ్య ఏర్పాటుచేసుకుంటూ వచ్చే సద్దు బాటు సంఘమర్యాదలు. సద్దుబాటు మానవ ధర్మం. సద్దుబాటు లేని చోట సంఘర్షణ తప్పదు. నాలుగువేళ్లా నోట్లోకివెళ్లి తినడానికి తిండి పుష్కలంగా వున్న కాలంలో ఏకపత్నీవ్రతమైన క్రిరాముడి భార్యను ఎత్తుకుపోయి లోకకంటకుడైనాడు రావడానురుడు. జన సంఖ్య ఎక్కువై, భిన్న రాజ్యాలు ఏర్పడే కాలంలో, భూమికోసం, కొంతవరకు స్త్రీ కోసం కూడా మారణహోమంలో మురిగిపోయారు కారక పాండివులు. ఆహార విహారాలైన ధర్మనిర్వహణలో, ఆకలితో, కామేచ్ఛతో కొట్టుకుంటూనే వున్నారు మానవులు. జంతు ధర్మమేగాని, సద్దుబాటు అనే మానవధర్మం గుర్తించినవాళ్లు ఈ సంఘర్షణ తప్పదు.

మానవుడి నైజం ఒక్క ఆకలి, కామంతోనే పరిపూర్ణమై ఆగిపోలేదు. సృష్టిలో మేధకలిగిన మానవుడు యంత్రాయుక్త విచక్షణ జ్ఞానం కలిగివున్నాడు. అదే వివేకం. తన కామభోగంలో సృష్టి రహస్యం గమనించి పొందర్యం అనే ఒక ఆనందమీతువు అందుకున్నాడు. రచన, రాగం, రసం అనే కళాసృష్టి రీతాలు కూడా సాధించి కవిగా, గాయకుడుగా, కళాకర్తగా, చిత్ర కారుడుగా, శిల్పిగా సృష్టికర్తను సమీపించాడు. జంతు స్వభావంలోంచి నైజచ్ఛి మానవత వృద్ధి చేసుకుంటూ, సంస్కృతి పొందుతూ ప్రాణికోటికి రాజైనాడు. ప్రకృతిని స్వాధీనం చేసు

ఆంధ్రదేశపు

ఈ పరిశ్రమను ప్రోత్సహించండి.

అనేక సంవత్సరముల అనుభవముతో న వీ న పద్ధతులలో

- * యినుప పెట్టెలు
- * ఉక్కు బీరువాలు
- * క్యాష్ బాక్సులు
- * ఆఫీసు ర్యాకులు

సరసమైన ధరలకు సకాలములో తయారుచేసి యివ్వగలము.

ఆంధ్ర సేఫ్ కంపెనీ,

హో రూ ము: నరసవ్విటాకీస్ రోడ్, విజయవాడ-1. | వర్క్ షాపు: మునిసిపల్ ఆఫీస్ రోడ్, విజయవాడ-1.

ప్రాంచి: ప్రకాశంరోడ్, విజయవాడ-2. శివాకమ్మర్ని యల్ కార్పొరేషన్, విజనీస్టివన్ రోడ్, గుంటూరు.

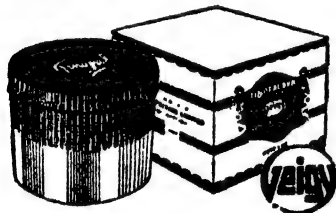
కున్నాడు. కామిగా యాత్ర ప్రారంభించి మోక్షగామిగా పరిణమించినాడు. వయసు ముదిరినవాడు, ఆకలి దప్పలు క్షీణించి, జవ సత్తువలు తగ్గి, ఆహార విహారానందాల ప్రేరేపణ మందగించిన సమయంలో తీరికగా కూర్చుని, సునిశితంగా సింహావలోకనం చేశాడు. ఏమిటి దంతా? నే నెవరు? ఎందుకొచ్చాను? ఎక్కణ్ణించి వచ్చాను? ఎక్కడికి పోతాను? అసలు ఈ సృష్టి ఏమిటి? ఈ విధంగా ఆలోచన బయలుదేరింది. ఆ ఆలోచన తీవ్రమైంది. తపస్సుగా మారింది. ఈ యాత్రలో ఇంద్రియశక్తి నిద్రపోయింది. మేథ అగిపోయింది. కనుమూతలో ఒక అతీంద్రియశక్తి, చూపుగానిచూపు, వినిపింపనివినిపింపి, తెలియకందని తెలియి, సుఖంగాని సుఖం, నవ్వుగాని ఆనందం, అనుభూతి కలిగాయి. జాగ్రదవస్థలో తోటిమానవునికి వారిభాషలో తన అనుభవం బోధ పర్వలేకపోయాడు. 'అది' అన్నాడు. 'తాను' అన్నాడు. అది లేదన్నాడు. తాను లేనన్నాడు. సువు లేనన్నాడు. తనవ్యుత్పత్తి మన్నాడు, సచ్చిదానంద మన్నాడు. "తత్త్వమసి" అన్నాడు. "ఓం" అన్నాడు. అంతే అన్నాడు. ఇంకా అడిగితే "మానం" అన్నాడు.

స్వప్రాణసంరక్షణాసక్తి, స్వజాత్యుద్ధరణాసక్తి వివిధంగా మానవ నైజమా, తన్నుతాను తెలుసుకోవాలనే జ్ఞాన, ఆత్మజ్ఞానాసక్తికూడా మానవుడి నైజమే, ధర్మమే. జంతు స్థాయిలోంచి మానవస్థాయిలోకి కలిగే ప్రాణి పరిణామానికి ఈ జ్ఞానే మూలం. మానవుడిజీవితం పరిపూర్ణం కావాలి, వ్యక్తికీ, సంఘానికీ శాంతి చేకూరాలి అంటే పురుషుడికి ఈ ఆసక్తుల ఫలం లభించడానికి వీలైన సమాజనిర్మాణం కావాలి. స్వభావం, స్వధర్మం వ్యక్తికి పుష్పానికి వాసనవంటిది. ఈ వాసనకి నీడ్లి ప్రసారమే. తను సుఖంగా బతికాలని ఆశించడం, తన సంసారం నిలబడాలని కోరడం, తా నెవరో తెలుసుకోవాలని ప్రయత్నించడం మానవుడి స్వభావ స్వధర్మాలు. వీటి నన్నింటినీగాని, ఏ వొక్కటినిగాని అరికట్టడానికి ప్రయత్నించి, నిరోధాలు కల్పించే సమాజం తారు మాడవుతూనే వుంటుంది.

అర్థికవాదంలో పడిపోయి, అర్థికమాత్ర ప్రాధాన్యమైన వ్యవస్థ ముఖ్యమని ప్రతిపాదించి ఆ మార్గంలోనే మానవసమాజం పునర్నిర్మాణం చెయ్యడం ఇల్లుఅలకడం మాత్రమే ఆవుతుంది. పండుగమాత్రంకాదు. పండుగ చెయ్యడానికి ఇతరహంగులు అవసరం. ఆ హంగులు మానవుడి స్వధర్మం, స్వభావం గమనించి, సర్వతోముఖాభివృద్ధికి అనుకూలమైన సమాజనిర్మాణంతోగాని అమర్చుకోవడానికి వీలులేదు. మానవుడు మార్క్స్ చెప్పినట్లు అన్నవస్త్రాలకోసమే జీవించడు. మానవ స్వభావంలో మార్కులు ప్రాయోగ్ చెప్పినట్లు కామేచ్ఛా నుభవాలలో కలిగే లోటుపాట్లవల్లనే కలగవు. మహాత్ముడు చెప్పినట్లు మానవుడు సర్వత్రా నీతిమీదా, అహింసమీదా, సత్యం

మీదా మాత్రమే ఆధారపడి అసిధారావ్రతం అనుసరిస్తూ నిష్కంకిగా వుండడు. ఈ ముగ్గురూ వారివారి కాలాలలో సంఘంలో వ్యాపించిన వ్యాధులకి వైద్యులవంటివారు. చావుకి పెడితేనేగాని రోగి లంఖణానికి వాస్తవ్యుడే. వీరివీరి వాదాలు తాత్కాలిక మానవరోగాలకి మందులుమాత్రమే. సరియైన ధారకంలేకుండా మందులుకూడా పనిచెయ్యవు. శరీరతత్వానికి అనుగుణంగా జీవధం అనుపాసం కూడా మార్చుకోవాలి. ముఖ్యంగా రోగి తన మనోధర్మస్థితిని తనని తనే బాగుచేసుకోవాలి. సమాజంలో నివసించే మానవులు సామాన్యంగా సమాజంగా వుండాలి. అందరూ మహాత్ములైనా సంఘం నిలవదు. సంఘం శరీరం వంటిది. సర్వత్రా అన్ని అవయవాలూ, మేథ, హృదయంతో సహా ఆరోగ్యంగా అభివృద్ధిపొంది నప్పుడే ఆరోగ్యవంతుడైన మనిషి అవుతాడు. ఒక్క కాలే చెయ్యాలి బలిపించని అనుకుందాం. అది వ్యాధి. విపరీతవృద్ధి: బోదకాలు బలుపుకాదు. అల్లాగే బోదబుర్ర విజ్ఞానంకాదు. సంఘం అంతా సస్యస్థిస్తే సంసారించేదు. సమాజ మానవవ్యక్తి సరిసమాన పురోగమనంలోనే సమాజ పురోగమనం వుంటుంది. ఈ సంపూర్ణ లక్ష్యనిధికి మార్గం ధర్మార్థ కామమోక్ష చతుర్విధ పురుషార్థ పాదసం. పురుషార్థాలన్నీ సక్రమంగా, సామరస్యంతో, సమన్వయంతో సాధించాలనే ప్రయత్నం, జ్ఞానం సమాజంలో కలిగేవరకూ, లోటుపాట్లు తప్పవు, ఎగుడుదిగుళ్ళు తప్పవు. ఇదే భారతదేశం లోకానికిచ్చిన సనాతన సందేశం. ఈనాడు తానే వ్రతంగా అనుసరించవలసిన స్థితిలో వుంది. ఆనాటి విజ్ఞానక్షేత్రం ఆశ్రమం. ఆధ్యాత్మిక దృష్టితో భౌతికప్రయోజనాలకోసం సమాజ నిర్మాణంచేసి వ్యక్తికీ, సంఘానికీ శాంతికూర్చినకాలం. అది ఆ ఆశ్రమా లీనాటికీ ఈ ధర్మభూమిలోనూ, కర్మభూమిలోనూ వున్నాయి. అందుచేతనే ధర్మదేవత కుంటికారిమీదనైనా నడవ గలుగుతోంది.

ఈనాటి విజ్ఞానక్షేత్రం భౌతికశాస్త్ర ప్రయోగశాల. భౌతిక దృష్టికి వైదికకృతని స్వాధీనంచేసుకుని సౌఖ్యం పొందడానికి కృషి, తిత్పరితాలు సంకుచితమానవుల చేతుల్లో మారగయంత్రాలుగా మారిపోయాయి. ఒకవేళ ఇవాలోకస్వర్గ సృష్టికావలసిన పరికరాలు. రెంటిమధ్యా భయంతో వాటికి పోతూ దినదినగంపంగా నరాలమూట అయిపోయిన మనిషి. అశాంతి. వ్యక్తికీ, సమాజానికీ కూడా తరణోపాయం ఏమిటి? అటునించి ఆశ్రమం, ఇటునించి ప్రయోగశాల ఒకదాన్ని ఒకటి సమీపించి ఏకీకరణం కావాలి. అయేనూచనలు వున్నాయి. అవుతాయి. అప్పుడే మానవజాతికన్ను తెరుస్తుంది. మానవుడు తన్నుతాను తెలుసుకుంటాడు. తేసికన్ను తెరుస్తాడు. తనయావత్తు చైతన్యానికి మూలకారణం తెలుసుకుంటాడు. ధర్మార్థ కామమోక్ష చతుర్విధ పురుషార్థ సిద్ధికోసమే తనజీవితం అని గ్రహిస్తాడు. అప్పుడే ధర్మదేవత మళ్ళీ నాలుగుకొక్కమీద నడుస్తుంది. తథాస్తు!

"దీనిని" బి.ఆర్. గెయింగ్ ఎస్.ఎ. బి.ఆర్.
విజ్ఞానాంధ వారి రిజిస్టర్డ్ ట్రేడ్ మార్క్

"మీ కుమార్తె ..అ.. చాలా సుందరి గాక
పోవచ్చు ... కాని, ఆమె నా కుమారునికి
తగిన బాధ్యతని నాకు తెలుసు. ఎంతో విచేతనమైన
కన్యగా, నేను గ్రహించాను...ఆమె తనచిర
టినోపాల్ త అతితెల్లగా జేసుకొన్నది."

విజ్ఞానాంధ వారి . నువ్వు గెయింగ్ ప్రైవేట్ లిమిటెడ్, వాడ వాడి. ఎరోడ.

పోత డిస్ట్రిబ్యూటర్ : నువ్వు గెయింగ్ ప్రైవేట్ లిమిటెడ్, పి.ఎ. బాక్స్ నం 985 బొంబాయి.

కొద్దిగా టినోపాల్ తెల్ల బట్టలను అన్నిటకన్నా అతి తెల్లగా జేయును

55723-38-4-10

మా ధవసందర్శనము

శ్రీ కొమాండూరు కృష్ణమాచార్యులు

ఉదధి సమానసైన్యములు సుధతితోడ గళింద నందినీ
యుదకము లుత్తరించెను యదూద్వహుడం చనువాదరీతిగా
విదితవిశేష విత్తమును వీరుడు ధర్మజు డాలకించె డా
ముదమున గృష్ణువార్త జరముఖులు దెల్పు నెఱింగియుండియున్.

శాత ఖురాభిఘాతపటుశబ్దములై హయధట్టముల్ మరు
ద్ధూతపరాగ ధూసరవిధుంతుడ సంపిహితార్క దీప్తిపా
దాతబలంబు లుద్ధత మద ప్రవిలోల మిళిందబృంద సం
స్థిత గజావళు ల్లోలువ వీరుడు ధర్మజుడేగె సోదర
ప్రవాతము తోడరాగ యదువంశవిభుం గన వైభవోన్నతిన్.

కుకురాధీశ కుకూత్తమానుగతముల్ కుంభీద్రముల్ తుండముల్
ముకుళింపంగ విహణ ఘట్టనములన్ భూమిధర ప్రక్రియన్
బ్రకట స్ఫూర్తి నెదుర్కొనె న్నిజ సుహృద్భావంబు రూపింపలే
కకలంక స్థితి నుడునెట్లు మదమత్తానేకపాసకముల్.

కురు యాదవ ధరణీపతు
లురుముదమున గౌగలింప నుద్ధత మదముల్
కరు లప్పడు గిరులై వెన
గరిమన్ మావొనియె వలిత కాండోగ్రములై.

అధోరణాంకుశాహతి
యాధపతుల్ మదముదక్కి యుద్ధతిమానెన్
గ్రోధాంధుల గురుశిక్షన్
సాధించుట రాజనీతి సారముగాడే!

కారవయాదవేశ్వరులు గాథ భుజాపరిరంభ సంగతిన్
భూరిమహీధరంబులు సముజ్జ్వల వజ్రహతి నిష్పక్షమై
ధాతునిగూలకున్న తఱిదార్కను వైభవ ముల్లస్థిగా
భూరిభుజల్ పరస్పరము బొల్పిరి పర్వతతుల్యకాయలై.

యాదవ కౌరవాంగనలు హారలతల్ బెరయంగ నొండొరున్
మాదముతో సువర్ణమయ పూర్ణఘటోపమిత స్తనైక సం
వాపముగా గవుంగిళులబట్ట గృశోదరముల్ విదూరమై
పేదల వైవడికదొలగ బెద్దలతో సరిపోల నేరదున్.

దైతేయాంతకుడి ట్లవంధ్యగతి నింద్రప్రస్థమున జేరగా
 నేతెంచె వినుడంచు దెల్పుగతి గొంతేయగజాట్టలక
 వ్రాతోపస్థిత భరికా నినదముల్ ప్రాధ్మాత శంఖిధ్వనుల్
 యాతాయాత జనప్రమోదకరమై యవ్వేళ మ్రోసెం గడుక.

ధీరుడు వాసుదేవుడు యుధిష్ఠిరుచేయు మఖంబుజాడగా
 గూరిమి వచ్చె వాద్యపటు ఘోషములు వినివచ్చె జాతమా
 శూరకులావతంసు నని శోభనవేషవిశేష యుక్తులై
 పౌరులు సందడిం జనిరి వాహనముల్ సమకట్టివేడుక.

హరియాగమనము వినగా
 బరితోషముతోడ దేహభావము పొంగె
 బురి పట్టకున్న వెలికిం
 బురజను లరిగెదరొ యన్నబుద్ధి జనించెక.

యాదవ పాండవుల్ హార్దభావంబున
 బ్రణమ సందర్శన విధులు నడపి
 వందిమాగధులు కైవారము లేయంగ
 బురి రాజవీధుల బోవుచుండ
 బటునంభ్రమంబున పారకాంతామణుల్
 హరిజూచువేడుక యతిశయిల్ల
 నొండొరుం బిలుచుచు నుచ్చైస్వరంబుల
 హర్మ్యతలంబుల నధివసించి
 దానవాంతకు దివ్యసౌందర్యమునకు
 హరి పరాక్రమ లీలావిహారములకు
 నచ్చెరువుపాటు భీతియు నావహిల్ల
 గన్నులున్నట్టి ఫలమిదె కంటిమనిరి.

పూతనాఘాతంబు నీతందు గావించె
 లీలతో శకటంబు గూలదన్న
 జలదముల్ వర్షింప నప్తరాత్రంబులు
 గోవర్ధనంబను కొండనెత్తె
 గువలయాపీడంబు కోటలుపెకలించె
 గంసాదిన్యఃకీటకముల జమరె
 గాళియనాగుని గడకాల మర్దించె
 దావాగ్ని యడరిన దాన మ్రొంగ
 రాసరనకేళిదేలిన రసికు డితడ
 యంజలినిగోరు వస్త్రాపహారి యితడ
 పార్థునకు సర్వవిధముల బంధు వితడ
 మనము గాంచితి మీతని మగువలార !

దనుజవిరోధిసైనికులు ధర్మతనూజాభటావభుల్ విభూ
షణ రచనావిశేషముల జహ్నుసుతాయమునా సమాగమం
బన ఘనరావమొప్పగ బురాంతర రాజపథానుసారులై
చనిరి సమగ్రవాహినుల సాంద్రమహారవ సంకులంబుగన్.

ఉవిద యొకర్తు మాధవుని యుజ్జ్వలరూపము జూచువేడ్కలో
నవయవముల్ ప్రమాదరథసాతిశయంబున బొంగిపోవగా
శ్రవణయుగంబు దాకెను విశాల విలోచనముల్; కుచోన్నతి
బవిలెను కంచుకంబు; మణిసంక్తులు రాలెను కంకణంబులన్.

లలన యొకర్తుపాదముల లత్తుకరంగును బూయుచేటికన్
వలదని మాన్చి యేకచరణక్రమణాంకిత కుట్టిమంబునన్
గలకల నవ్వునెచ్చెలుల గానక యేగె హరార్థభాగ సం
కలిత నిజాంగవల్లియగు గౌరిమనోహరమూర్తియో యనన్.

వచ్చెను మాధవుండు కడు వైభవమొప్పగ వాని జూడగా
నెచ్చెలులార ! రండనుచు నీలనిచోళనిబద్ధమూర్తిమై
యచ్చర లేమవోలె నొకయంగన వోయెను పారిజాత పా
టచ్చరమూర్తి గన్గొన రటత్కటక స్ఫుట చంక్రమోద్ధతిన్.

వేణీబంధము వీడి కుట్టిమమునన్ విజ్ఞాత సారభ్యమై
పాణిగ్రాహ్యము గాగనున్న నవ పుష్పస్త్రిశేషంబు వి
న్నాణం బొప్పగ జేత బట్ట దొక కన్యారత్న ముత్కంఠతో
జాణార ప్రతిమల్లి వ్రగహ దిదృక్షారంభ సంరంభియై.

కన్నులదిద్ద గాటుకయు గాంచన రత్నశలాకయుం దగన్
విన్నునువొప్పబట్టి తనవెంటనె నెచ్చెలి యోర్తురాగ నా
వెన్నుని జూడబోయె నొక భీతకురంగ విశాలనేత్ర తా
గన్నున నద్దబూననొకొ ! కంసవిరోధి శరీరదీధితుల్.

భవన గవాక్షలక్ష్య పరిభావితద్వష్టివిలాసమై చనన్
జవమున నీవిబంధము విశాలకటీతటసీమ నిర్వమిన్
గువలయవస్రనేత్ర నిజ కోమల పాణిపుటప్రవాళ సం
భవ నవ లోహితాంశుక విభా రమణీయత నేగ జెచ్చెరన్.

ఆనవ గర్భగంధమగు హాసములొప్ప గవాక్షలక్ష్య వి
న్యాస విశేషసుందర ముఖాబ్జములన్ గళ నొప్పి రా సురా
వాసముబోలు నప్పరిని బొండవలక్ష్మీ యనంతరూపమై
శ్రీసఖు వేయికన్నుల విశిష్టత గన్గొనురీతి నెంతయున్.

హరి జూచుక దనువెల్ల గన్నులుగ నీయబ్బాఁతీ యెవ్వారిని
జొరనీదమ్మ గవాక్షజాలకములక జూడంగదా గుబ్బయో ?
అరయక గోపనితంబినీమణియొ ? సత్యాకాంతయో ? యంచు ను
మృరతక బల్కె నపత్ని నొక్కతరుణాబ్బాతాఁతీ రోమంబునన్.

రమణులు పుష్పము ల్మణులు లాజలు పైగురియంగ బాండవ
ప్రమదపయోధి బాంగ యదుపార్వణచంద్రుడు వచ్చి సాత్యకి
ప్రముఖులు గొల్వ నిల్చె నొక భర్మమహోన్నత హర్మ్యసీమ సం
భ్రమమున బాండవుల తనదు భావములోన మెలంగుచుండగన్.

కరతల శుక్తినంపుటయుగ ప్రవిక్షిల్ల సలాజపుష్పయా
తరుణి మరుద్విధూత చలిత స్తనఃట్టికయై యురోజ వి
స్ఫురణము శాతకుంభమయ పూర్ణకుటద్వయిగా మురారికై
పురసతి పూర్ణకుంభముల బూని యెదుర్కొనుకీతి భాసితె.

హరి జూడక నిజమందిరోన్నత శిరోహర్మ్యంబు పై నెక్కి బం
గరునెమ్మేనిసన ల్బయల్పడ మరుత్కల్లోల దూరాహతాం
బరయై కాంచన గారయస్థికలిత ప్రస్థితకేతు ద్యుతిక
బురుణించె భువి వైజయన్తి యనగా బూబోణి యుల్లాసినై.

పరిచుంబితాంగులీ పాటలాధర దీప్తి
పరభాగముగ నవ్వె బడతి యొకతె
ఉన్నమిజైక వత్సోజ భగ్ననితంబ
యై జూచె నట నొక్కయజ్జగంధి
యాకూణితాఁతీయై హరిగాంచు నొకతన్వి
గళితాంశుకము వట్టె కరతలమున
విశ్వాస సారభానిలలోల భృంగంబు
దోలునొక్కతె పాణిచాలనమున

గ్నాన్యగతమానసాబ్జయై కీరవాణి
శూన్యదృష్టిని బయలు దాజూచు నొకతె
పొరలోకైక నేత్రచకోరచంద్రు
పైనహరి యుత్సవంబాపు నరుగు నపుడు.

(“మాఘాదము” ౫౦౦.)

పాశ్చాత్యులమైన సంగస్కృతిప్రభలు

శ్రీ జటావల్లభుల పురుషోత్తము

కొన్ని శతాబ్దములు పడవరిపాలనములో నుండిన భారతీయులలో

వలుపురు స్వీయసంస్కృతిని నిరసించి పరసంస్కృతి నాశ్రయించుటలో నాశ్చర్యము లేదు. కాని పాఠితబాధిగానుండి ప్రపంచములో పెట్టి గొప్పప్రపత్తులును లేక దారిద్ర్యముచే క్రుంగి, ఎట్టి తగుకుచెగుకులును లేని భారతీయుల సంస్కృతి సంప్రదాయముల లేత సకలైశ్వర్య భరితమై రాజకీయాన్నత్యవిరాజితమై ఆధునిక విజ్ఞాననిలయమై భౌగభాగ్యాలవలమై యుప్పారు పాశ్చాత్య ప్రపంచమునకు చెందిన మహామేధావులు కొంద రాకృష్టులై, ఉద్దీపితులై, ప్రభావితులై, ప్రహీణభావముతో వాని నాశ్రయించి నారనుట మిక్కిలి యాశ్చర్యకరమైనది. ఇట్లాశ్రయించినవారిలో హెచ్చుమంది అసాధారణ మేధాసంపన్నులు; పాశ్చాత్యవిద్యా పారంగతులు. విశేషించి శిలసంపన్నులు. అట్టి యుత్తమశ్రేణికి చెందినవారిచేతమాత్రమే తెలిసికొనదగిన సంస్కృతిసంపత్తి గడిచిన రెండు శతాబ్దములలోను భారతదేశము నిలబెట్టుకొని యుండినది.

చరిత్ర కందని ప్రాచీనకాలములోను, చారిత్రక ప్రాచీన మధ్యయుగములోను భారతీయప్రభావము విరివిగా వివిధదేశముల మీదికి ప్రసరించుచు నే యుండెను. మనవిష్ణుకు విచారించునది గడచిన రెండుశతాబ్దముల చరిత్రకు మాత్రమే సంబంధించినది. కొన్ని శతాబ్దముల పీఠనస్థితికి పిమ్మట తిరిగి 18 వ శతాబ్దిలో సంస్కృతియు యూరపులో వ్యాపింపవొడిగినది. ఈ రెండు శతాబ్దములలోను వందలకొలది పాశ్చాత్యులు, అన్ని దేశములకు చెందినవారును, సంస్కృతభాషను, సాహిత్యమును తర్కవ్యాకరణ మీ మాంసాది శాస్త్రములను, వేదములను అది యిది యననేల గమస్త సంస్కృత వాఙ్మయమును అవలోదినముచేసి, లిఖితప్రతులను ముద్రించియు, వానికి పీఠికలను వ్రాసియు, గ్రంథముల, గ్రంథ కర్తల కాలదూలనుగూర్చి విమర్శించియు, అనువాదములను గావించియు, శతవిధములుగా బహువిపులమైన కృషిని సాగించిరి. ఆ కృషినంతను కొడు సరికదా యిందు కొంతభాగమునుగూడ నిజట నియాపించుట కవకాశము లేదు. సామాన్యకారముగా భారతీయ సంస్కృతిచే ఉద్దీపితులై, ప్రభావితులైన కొందరు పాశ్చాత్యులు ముఖ్యముగా స్మరణార్హులగుటచే వారి ప్రశంస యిట గావింపబడుచున్నది. ఈ వ్యాసమునందు శ్రేష్ఠులగువారు కొందరు సంస్కృతములో మహా విద్వాంసులు; కొందరు సామాన్యజ్ఞానము గలవారు; కొలదిమంది సంస్కృతజ్ఞానము లేనివారే యైనను సంస్కృతములో చాలకాలము కృషిచేసిన యితరులకంటె హెచ్చుగా భారతీయ సంస్కృతిపట్ల ప్రభావితులైనవారు.

మా నిర్వచనము

పాశ్చాత్య సాంస్కృతికు లెల్లరిలోను శిఖామణియనదగిన వాడు మాకుముల్లరు. యావద్దేశము సంస్కృతిపాపిత్వములో

కృషిచేసినవారు చాలమంది కలగ; కాని యాయనవారి ఆవంధపార వశ్యముతో భారతీయ సంస్కృతిని గ్రహించినవారరుదు. ఈయన 1828 లో జర్మనీలో జన్మించి లీప్ జిగ్ విశ్వవిద్యాలయములో సంస్కృతమును నేర్చెను. పిమ్మట విశ్వవిఖ్యాతుడైన బ్రాఫెసర్ బావ్ వద్ద టెర్సిక విశ్వవిద్యాలయములో భాషా సాదృశ్యశాస్త్రము నధ్యయనము చేసెను. తరువాత పారిస్ పట్టణమున జెంజెనెస్టాలో గాఢమైన కృషిచేసెను. 1848 లో నాతడు లక్సెంబర్గ్ విశ్వవిద్యాలయములో అచార్యుడైగా చేరెను. 1846 నుండి 1900 సంవత్సరమువరకు రీత సంవత్సరములు ఇంగ్లండులోనే యుండెను.

మాకు ముల్లరు రచించిన గ్రంథములలో ముఖ్యముగా శ్రేష్ఠమదగినవి: The Six Systems of Indian Philosophy, India: What Can it Teach Us?, Comparative Mythology, Gifford Lectures. The Savage, History of Ancient Sanskrit Literature మున్నగునవి. ఇందు India: What Can it Teach Us అను గ్రంథము భారతదేశ పరిపాలకులుగా రాదలచి లండనులో ఐ. సి. యస్. పరీక్షకు జక్కు విద్యాధ్యులకు ఉపన్యాసరూపముగా మొట్టమొదట మాకుముల్లరుచే బోధింపబడినది. తరువాత చాల సంవత్సరములు ఆ పరీక్షకు విది పాఠ్యగ్రంథముగా నుండెను.

మాకుముల్లరు సంపాదకత్వమున వెలువడిన బహు గ్రంథములలో ఋగ్వేద సాయణభాష్య మొకటి. దీని ప్రచురణమునకు విజయనగరాధీశ్వరులు శ్రీ అనందగజపతి మహారాజు ధనము సొసగిరి. Sacred Books of the East Series అను గ్రంథములను వెల కొల్పి మాకుముల్లరు ప్రచురించిన 81 గ్రంథములు భారతీయవిజ్ఞానము ప్రపంచములో వ్యాపించుటకు మిక్కిలి లోడ్వడినవి. ఇంతదీర్ఘ కాలము సంస్కృతవాఙ్మయములో కృషి చేసి యిన్ని గ్రంథములను ప్రచురించిన పాశ్చాత్యులగుదు; ఈరెండు విషయములలో నీయనకు దాపుననున్నవారుగూడ భారతదేశముపట్ల భక్తిప్రపత్తులను గల్గియుండుటలో నీయనకు చాలరు.

యూరపుఖండములో మాకుముల్లరుకుండిన ఖ్యాతి నిగత మానము; రాజకుటుంబములలోగూడ నీయనకు విశేషగౌరవ ముండెను. అన్నింటికిని తగిన శిలసంపత్తి గలవాడగుటచే పాశ్చాత్య సాంస్కృతికులలో నీయన స్థాన మద్వితీయము.

సంస్కృతములో నవ్యవృత్తులు శ్లోకములను వ్రాయట యాయనకు విలాసముగానుండెను. ఈ క్రింది శ్లోక మాయన గ్రంథములో ప్రారంభపుటలలో నొకచోట విడిగా ముద్రింపబడినది. ఇది యాయన రచించినదేయని తోచినది. ఇది సంస్కృత వాఙ్మయములో నేగ్రంథములోకాని. చాటువుగాకాని తాము

చూచివారా యని నే ననేకపండితుల నడిగితిని; ఎవ్వరను చూడ లేదనిరి. కావున నిది మాకుముల్లరు రచితమేనని నేను భావించు చున్నాను. పత్రికాముఖమునకూడ నీయంశమును వెల్లడించుచో నీ క్లోక మెట్లునైన పూర్వమే యుండియున్నచో విజ్ఞానాసంగతిని తెలుపుదురను నూహతో నాక్లోకము నిట నుదాహరించుచున్నాను.

సుకృతం నకృతం కించి ద్దుష్కృతం బహుళః కృతం !

నజానే జానకీ జానే తవాహ్వనే కిము త్తరమ్ ?

ఈ క్లోకము బహు లలితములైన పదములతో భక్తిరసభరితమై శ్రీరామచంద్రుని సంబోధించుచున్నది.

మాకుముల్లరు తనపేరును “మోక్షమాలర భట్టు” అనికూడ వ్రాసికొను చుండెను. తాను ఆకున్నస్థలవాసి యగుటచే “గోతీర్థవాసి” యని తన్నుగూర్చి చెప్పకొనుచుండెను. (ox = గో, Ford = తీర్థ = రథం.)

హంసకు పద్యవనములో సంచరించుట యెట్లు విలాసమో మాకుముల్లరుకు సంస్కృతవాఙ్మయములో విహరించుట యంత వ్యసనము. భారతదేశవిజ్ఞానముపై నింత భక్తిగలవాడగుటచే నొక్కసారి వ్రత్యక్షముగా భారతదేశమును దర్శింపవలయునని కొందరు భారతీయమిత్రు లాయనను కోరిరి. ఆయన వారి కిట్లు సమాధానము వ్రాసెను : “వేదములను, ఉపనిషత్తులను, ధర్మగ్రంథములను, రామాయణ మహాభారతాదులను నిరంతరము నేను మననము చేయుచుండుటచే నా హృదయము ప్రాచీన భారతీయవిజ్ఞాన వాతావరణముచే నుల్లేఖితమై యున్నది. ఉపనిషత్తుల ఉన్నత సందేశము, కర్ణాశ్రమ మనోహరదృశ్యము మున్నగువాని స్మరణచే నేను నా మనస్సులో నెలకొల్పుకొన్న భారతదేశములోనేయుండి ప్రాణము వదలదలచినాను; కాని యిట్టివల ఆధ్యాత్మికసౌభాగ్యమును కోల్పోయి, పాశ్చాత్యులపద్ధతులలోనికే మారిపోవుచున్న ప్రజలతోకూడిన భారతదేశమునుచూచి యా స్మరణతో ప్రాణము విడుట నా కిష్టములేదు.” భారతీయ సంస్కృతికి పాశ్చాత్యుకు చేయగల తోహదరు దీనినిమించి యుండజాలదు.

ప్రపంచములో భారతీయవిజ్ఞానమునకు నిరుపమస్థానము గల దను భావమును మాకుముల్ల రీ క్రిందివాక్యములలో తెలిపి యున్నాడు :

“ప్రపంచములోనికెల్ల ప్రకృతిదేవత యొనగగల యైశ్వర్యమును, శక్తిని, సౌందర్యమును పరిపూర్ణముగా గర్భియున్న దేశము నవ్వేషింపవలసియున్నచో, భూతలస్వర్గమేయని చెప్పదగిన ప్రదేశములను గొన్నింటిని గర్భియున్న దేశ మెదియో నేను చెప్పవలసి యున్నచో, భారతదేశమునే నిర్దేశింపగలను. ఏ ప్రదేశములో మానవుడు తన ఉత్తమశక్తులను కొన్నింటిని పరిపూర్ణముగా వికసింప చేసికొనెనో, ఘనతములైన మానవ జీవితసమస్యలపై లోతైన విచారముచేసి ‘పేట్లో, క్యాంట్’ మున్నగువారి గ్రంథముల నస్యయవము చేసినవారుకూడ గ్రహించుకొనవలసిన పరిష్కారములను కనుగొనెనో చెప్పవలసినదని నన్నుడుగుతో నేను భారతదేశమునే చూపింపవలసియుండును. గ్రీకు, రోమను భావములచే బోషింపబడిన యూరపువాసులమగు మనమును, నెమిటిక్ యూదుజాతీయులను

ఆంతరంగికప్రకృతిని లోపరహితముచేసికొని, వికాలమును విశ్వజననమును, ఇంతకంటె మానవార్థమును గాదించుకొనుటకును, జీవితము నైహికముకొఱకాక యమరత్వముకొనుటకూడ పరిణమింపచేసికొనుటకును సహాయపడగల సారస్వత మెక్కడనున్నదని మీరు తన్నుడుగుతోకూడ నేను భారతదేశమునే చూపింపవలసి యుండును.

“మానవజాతియొక్క మనస్సునకు సంబంధించిన యే విషయమును నీవు ప్రత్యేకముగా పరికిరించుటకు పూనుకొనినను—భాష, మతము, పురాణగాథలు, తత్వశాస్త్రము, ధర్మశాస్త్రము, ఆచారములు, ప్రాచీనకళలు, ప్రాచీన విజ్ఞానము—అనువానిలో నే విషయమును నీవు పరికిరింపజూచినను భారతదేశమునకే వెళ్ల వలసియుండును. నీ కిష్టమైనను కాకపోయిననుకూడ నక్కడకే వెళ్ల వలసియుండును. ఎందువల్లననగా మానవజాతిచరిత్రలో మిక్కిలి విలువగల్గినట్టియు, మిక్కిలి ప్రబోధకమైనట్టియు సామగ్రి భారతదేశములో మాత్రమే నిక్షిప్తమైయున్నది.”

బహుశ్రద్ధరచన ప్రచురణములచే ప్రపంచములో ప్రాచీన భారతీయవిజ్ఞాన వ్యాప్తికి కృషిచేయుటయేకాక అనందపారవశ్యముతో మైతిగా భారతీయసంస్కృతికి శేటలుపట్టిన మహాపుగుషుని భారతీయులు తమలో నొకనిగా భావించుటకొనుటయేకాక తమకు స్ఫూర్తిదాయకునిగాకూడ నెంచుకొని ధీల్లి పట్టణమున నీ సంవత్సరములోనే “మాకుముల్లరు చౌదస్” అను చైత్రానికమందిరమును నెలకొల్పుకొన్నారనుటచో నాశ్చర్యములేదు.

స్వామి వివేకానంద లండనుపట్టణమున మాకుముల్లరు కతిథిగా నుండెను. ఆ విద్వాంసుని నిర్మల నిరాదంబర జీవితమును, భారతీయదర్శాచరణ రక్తిని వర్ణించుచు స్వామిజీ ముల్లరుదండపతుల గృహము అరుంధతీ వసిష్ఠుల యాశ్రమమును తలపించెనని వ్రాసి యున్నారు.

డాక్టర్ ఆనీబిసెంట్

పూర్వజన్మలో తాను భారతదేశమున కుత్రియోపాధిగో నుంటిననియు, రాబోవుజన్మలో బ్రాహ్మణోపాధిని ధరింతుననియు చెప్పిన పాశ్చాత్యవనిత ఆనీబిసెంట్.

ఈమె రచించిన భగవద్గీతాంగ్లానువాదము పాశ్చాత్య విద్యాధికుల నెక్కువగా నాకర్షించినది. భారతీయ సంస్కృతికి చెందిన బహువిషయములమీద నీమె పరిశోధనగావించుటయేగాక బహుగ్రంథములను, వ్యాసములను రచించినది. ఈమె యారితేరిన రచయిత్రి; ఉపవ్యాసకురాలుగా ఆసమానమైనఖ్యాతిని సంపాదించినది. ప్రపంచములోని అంగ్ల భాషావక్త్రులలో మొదటిసంఖ్యయగునీమె యొకతే.

సుమారు 40 సంవత్సరముల వయస్సునకు నీమె భారతదేశమునకు వచ్చి యిచ్చటనే నిరపడిపోయెను. భారతదేశమునకు తచ్చుటకుపూర్వమే యీమెకు అంతర్జాతీయఖ్యాతి యుండెను. విద్వండు స్వాతంత్ర్యము నిమిత్తమై యుద్ధమును నడిపినవారిలో నీమె యొక ప్రముఖురాలు. దివ్యజ్ఞానసమాజమున అధ్యక్షియస్థానము వలంకరించి పర్యఖండములయందును నీమె పూజింపబడుచుండెను.

జటి జగత్ప్రసిద్ధురాలు, విద్యాధిభిరాలు, బహుసద్గుణసామర్థ్య విరాజితురాలు భారతదేశములో స్థిరపడి పాశ్చాత్యవేషమును విడిచి, భారతీయవేషము ధరించి, క్రుతి స్వృతి పురాణోపాస పతనములోను వాని మహత్వమును వెల్లడించుటలోను విశేషకాలము గడపుచు, వర్ణాశ్రమధర్మములను సమర్థించుచు, కర్మపునర్జన్మసిద్ధాంతములు సత్యములని ప్రపంచమునకు చాటుచు, హిందువుల ఆచారములు ఆధునిక విజ్ఞానమునకు (సైన్సుకు) అనుకూలములుమాత్రమేకాక అతీతములని కూడ నిరూపించుచు నిర్విరామమైన ప్రచారమును వేదికలమీదను, పత్రికలలోను, గ్రంథరచనవలనను చేయుటవలన శతాబ్దములుగా పర ప్రభుత్వముచేతను, పరసంస్కృతి ప్రభావముచేతను అభిమాతులై ఆత్మగౌరవమును కోల్పోయి నిరాశులై నిస్సృహలైన భారతీయులకు ఆత్మగౌరవము, జాతీయవిజ్ఞానప్రత్యయము పెరుగజేసెను. హిందూసంస్కృతి పునరుజ్జీవనోద్ద్యమము భారతదేశముందలి యన్ని ప్రాంతములలోను బయలుదేరెను. కొంతకాలము కాశీలోను, చాలకాలము మద్రాసులోను నీమె నివసించుటచే నా ప్రాంతములలో నీమె ప్రభావము హెచ్చుగా పడెను. ఆమె స్వరాజ్యోద్ద్యమములో కూడ ప్రముఖపాత్రవహించి 1917 లో కలకత్తాలో జరిగిన కాంగ్రెసు మహాసభకు అధ్యక్షురాలుగా నుండెను. ప్రపంచములోను భారతదేశములోను సంకల్పాతినిపించిన వ్యక్తి ప్రచారము చేయుటవలన భారత సంస్కృతికి ఆధునికులలో గలిగినంత యాదరము మరొక రీతిగా కలిగియుండెడిదికాదు.

అయితే ఇందులో జన్మించిన యీమెకీ జన్మలో భారతీయ సంస్కృతిలో సంబంధముగలుగుట కీ క్రిందిసంఘటనము కారణమాయెను. ఈమెకు రెండు సంవత్సరముల కుమార్తె యుండెను. ఆ బాలిక రోగముతో అపరిమితబాధ పడుచుండగా “భగవంతుడెంత క్రూరుడా? ఏ దోషము చేసినదని యీ పిల్ల నిట్లు బాధపెట్టుచున్నాడు?” అని యీమె చింతించి దాని సమాధానమునకై వివిధమతముల గ్రంథములను చదివెను. ఎక్కడను సమాధానము లభింపలేదు. తుదకు హిందూగ్రంథములలో సమాధానము దొరికెను. ఈ పిల్ల యేదియో చేయుటవలననే యీ బాధ వచ్చినదనియు, పూర్వకర్మలేకుండ అనుభవము వాదనియు, అకృతా భాగ్యమును యుక్తి విరుద్ధమునియు, ఈ దేహములోనికి వచ్చుటకు పూర్వ మీ బాలిక చేసికొన్న కర్మనే యివ్వడు అనుభవించుచున్నదనియు, నీమెకు స్పష్టముగా తెలిసెను. ఇదివరకు చేయబడిన దిభ్రష్టసంభవబడునట్లే ఇప్పుడు చేసినది ముందనుభవించబడుననియు, కృతప్రణాళిమనునది తర్కవిరుద్ధమునియు నీమె హిందూశాస్త్రములవలన తెలిసికొని సంతృప్తి చెందుటయేకాక యీమె కదివరకుండిన నాస్తిక్యముకూడా పోయెను. దేహములు వశించి క్రొత్తది వచ్చుచున్నను దేహాంతర్గతుడైన జీవుడు మారకుండుటచే కర్మచేసికొనువాడే అనుభవించుననియు, దీనివలన ఈశ్వరునకు నైర్దుష్ట్య వైషమ్యదోషములు నివారితములగుననియు నీమె గ్రహించి కర్మ, కర్మఫల సిద్ధాంతమును, జన్మాంతర సిద్ధాంతమును ప్రతిపాదించిన హిందూమతముమాత్రమే ఆధునిక విజ్ఞానసంపన్నులకు సంతృప్తినియగల్గినదని లోకమునకు చాటెను.

హిందూపురాణములలోని లోకాంతరములనుగూర్చిన వర్ణన అనుకూడ దాక్షుడు వివేకంతు సమర్థించెను. తాను మాతృకేరీరముతో

మానవుని బాధ....

కుష్ఠరొగము

కుష్ఠము భయంకరమైన వ్యాధియని చాలా కాలముగా ప్రపంచ మెరిగినది. విశేష సంబంధ అనుభవము వల్లనే అంటు వ్యాధి అనవచ్చును. అది మెల్లగా ప్రబలుచున్నది. మంచి యోచనలో చక్కని ఔషధమువల్ల చాటిని ఖండించవచ్చును.

ఈ వ్యాధియొక్క మొదటి అనవాలు దేహమందు ముఖ్యముగా చెవులపై ఏర్పడును. చిన్నచిన్న కురుపులు లేక పొడలు, ఇవి ముక్కునందును, మోచేయిందును, నొడలలోను యేర్పడును. పిదప దేహమంతయు వల్లకొనును. కురుపులు పెద్ద పుండుగా మారును. కుష్ఠము నరములనుకూడా పీడించును. అంగువల్ల నరములు ఆ వ్యాధికి లోబడి తన శక్తిని పోగొట్టుకొనును. పాడుపు బాధ కూడా యేర్పడవచ్చును.

దర్శనసంబంధము :—దేహముపై ఎర్రని వర్ణముగల పొడలు, దగ్దులు యేర్పడుట, పాడుపు, బాధ, గడ్డ, మొదలైనవి నరములసంబంధము—పొడలుగల చోటలో తిమరు కలుగుట, గుర్ర నీరు సర్వ ఆవయవములందు వ్యాపించి రక్తమునందు కలిసి మత్తు కలుగజేయుట, నూదితో పొడిచినను బాధ కనబడకుండుట, చేతి వ్రేలు ముడుచుకొనుట, ముక్కు బంధనములు మొదలైనవి. అస్థి సంబంధము—పొడమునందు పల్లపు పుండు యేర్పడుట, కాలు చేతులు వ్రేలు తగ్గుట, చూచువారికి విసుగు జెందువట్లు మరికొన్ని బాధలు యుండును.

కుష్ఠమునకు అనేక ఔషధములు తయారు చేయబడి మెనది. ఇంకను తయారు చేయుటకు ప్రయాసపడుచున్నాము. పూర్వముననే హిందూదేశమున మాత్రము సిద్ధ ఆయుర్వేద భాగమున కుష్ఠరోగమునకు ఔషధము కనిపెట్టి బడి జయమునొసంగుచు వచ్చుచున్నది. పిట్టలో మా యొక్క “మేల్ మాయిల్ ముందు” మిక్కిలి శ్రేష్ఠమైనదినుట ప్రపంచమునకు విశిష్టమే. ఏలయన, చాలా పశ్చాత్యులచేసి పూరిగా కుష్ఠరోగ నివారణమునకు వేనిని ప్రధానముగా వాడుచున్నారో అటువంటి శ్రేష్ఠమైన మూలికలు వగైరా లతో సిద్ధ ఆయుర్వేదభాగముననుసరించి మాయొక్క “మేల్ మాయిల్ ముందు” తయారుచేయబడుచున్నది. ఈకఠినవ్యాధి వల్ల బాధపడు మానవులు మా “మేల్ మాయిల్ ముందు”ను సేవించి బాగుపడి భగవత్ కృపకు పాత్రులగుదురుగాక.

కే. టి. కృష్ణమూర్తి ఆచార్యగారి

మేల్ మాయిల్ ముందు

ప్రపంచములో ప్రఖ్యాతిగాంచిన మేహ, కుష్ఠరోగ నివారిణి.

—వివరములకు వ్రాయండి:—

కే. టి. కృష్ణమూర్తి ఆచార్య అండ్ సన్సు

6/22-మేల్ మాయిల్, (వయా) కాటాడి. (N.A. Dt.)

పోయి లోకాంతరములకు చూచినదినియు, పాపపుణ్యములకు ఘటము కొంత లోకాంతరములలోను కొంత జన్మాంతరములలోను అనుభవించవలసి యుండుననియు, నీమె చెప్పవలసి యున్నది.

ప్రపంచములోని యే యితర భాగములోకంటె భారతదేశములో హెచ్చువ్యాప్తిలోనున్న కాకాహారము మానవ జాగరక తాత్పర్యమునకు నూచకమని డాక్టర్ విసెంటు తరచుగా చెప్పవలసి యున్నది. అహింసా నియమములో కాకాహారనియమము అనివార్యమైన భాగమని యామె బోధించెను. ఆమె బోధనపద్ధతియే విలక్షణముగా నుండెను. ఆహారముకొరకు జంతువులను హింసించుట యెంతదోషమో తెలుపుటకై యామె తన యనుభవములోని యీ క్రింది యంశములు తెలియజేసినది:

“న్యూయార్కు పట్టణములో మాంసముకొరకై చేయబడు వంత జంతుహింస మరి యే పట్టణములోను జరుగదు. నే నొకసారి బ్రెయినులో న్యూయార్కున కేగుచుండగా బండి నగరమును సమీపించి క్రమముగా కాళానగరములలో (Suburbs) ప్రయాణము సాగించుచున్నను నేను నగర మెంతయో దూరమున నున్నదను అభిప్రాయములో నుంటిని. ఇంతలో హింసావాతావరణము నాకు పొడగట్టినది. ప్రాణములను కోల్పోవు జంతువుల దుఃఖతరంగములు వాతావరణములో నాకు పొడగట్టినవి. ఆప్పుడే న్యూయార్కు వచ్చినదా యని నేను చూడగా రైలు న్యూయార్కులో చాల దూరము వచ్చియున్నది.”

మంత్రోచ్ఛారణమువలన అలౌకికశక్తి పుట్టుననియు, పూజలలోను వివాహములలోను హిందువులు పయోగించు మంత్రములలోని అర్థమును ఇతరపదములతో జల్లడించి కర్మకలాపము నాచరించు కొనుచో సంపూర్ణప్రయోజనముండదనియు కూడ నీమె స్పష్టముగా ప్రతిపాదించి మంత్రాశ్రితులయొక్కయు వీ జాతీయముల యొక్కయు మహిమను చాటెను.

సాధారణముగా భారతీయ సంస్కృతిని ప్రశంసించువారు మూలాకారముగా సంస్కృతిని పరామర్శింతురకాని లేకలేకములలోనికి వెళ్ళి సర్వతోముఖమైన సారమును ఆస్వాదించరు. డాక్టరు విసెంటుయొక్క భారతీయ సంస్కృతి పర్యాలోచనము సమగ్రమైనది.

మ ను అర్థా మ క

స్విడ్జర్లండులోని జూరిచ్ పట్టణమున ఇండో జర్మనిక్ భాషలోను, సంస్కృతములోను అచార్యుడుగా కొలదికాలము క్రిందటి వరకును (బహుశః నేటికినికూడ) ఉన్న మనుల్యూమక ఆనునాతడు పూర్వజన్మలోనే భారతీయసంస్కారమును గల్గియుండెనా యనిపించును. ఆతడు తన కుమార్తెకు సీతాయని పేరు పెట్టినాడు! ఆతనిపేరు అన్నింటికంటె ఆశ్చర్యమైనది. హిందూ ధర్మశాస్త్రకారుడైన మనువుయొక్క పేరే యాతనిది! ఆతని తండ్రి ఎరస్టెల్యూమక గొప్ప సంస్కృతివిద్వాంసుడు; జైనసాహిత్య పండితుడు. ఈ తండ్రికొడుకులు భారతీయవాతావరణమునే స్విడ్జర్లండులో సృష్టించుకొనిరి. ఈవాతావరణ మచట మరి కొందరిపైకూడ విశేషప్రభావమును గల్గించినది. యున్నెటెడ

నేషన్స్ గంధలో పనిచేయుచు గణ్యతను గాంచుచున్న జీక్ హార్న్స్ అట్టివారిలో నొకడు. ఆతడు హిందూమతాచారములను కూడ పాటించును; గణేశుని పూజించును. సంస్కృతసాహిత్యము మీద 150 గ్రంథములను రచించెను. అందు చివరిది హిందూ పురాణములను గూర్చినది.

ఎడ్విన్ ఆర్నాల్డ్

ఆంగ్ల పద్యకవిత్వము కాళ్యతాలంకారములై, ప్రపంచములో ఆంగ్ల భాష నెరిగిన యెల్లరకును భారతీయసంస్కృతిని తెలుపగల్గిన రెండు మహాకావ్యములను రచించినవాడు సర్ ఎడ్విన్ ఆర్నాల్డ్. ఈయన మధురాతి మధురమై ఆంగ్ల పద్యములలోని Song Celestial అను పేర భగవద్గీత ననువదించెను; అట్లే Light of Asia అను పేర బుద్ధచరిత్రను రచించెను; ఇంకను ఎన్నియో గ్రంథములను రచించెను. ఈయన పూనా డెక్లన్ కాలేజీకి ప్రిన్సిపాలుగానుండెను. 1857 నాటి మ్యాట్రిసిలో భయభ్రాంతుడైన భారతీయుల కీయన చాల సహాయముచేసెను. భారతీయుల విశాలహృదయమును దయామయత్వమును ఈయన బహుస్థలములలో కొనియాడెను; దానికి కారణ మియనలోకూడ నాగుణములు మిక్కుటముగా నుండుటయే. భారతీయుల కదాదృష్టి నీయన హెచ్చుగా ప్రశంసించెను. భారతీయ పతివ్రతామర్మల చరిత్రలను ఆంగ్లములో రచించెను. ఈయన యనేక విధముల భారతీయాచారములనే యనుసరించెను. 1904 లో నీయన లండనులో చనిపోయెను. ఈయన వెల్లడించుచున్న కొరిక ననుసరించి యీయన మృతదేహమునకు అగ్ని సంస్కారము చేయబడెను.

రల్ఫ్ టి. హెచ్. గ్రిఫిత్

గ్రిఫిత్ ఆక్స్ ఫర్డ్ లో ప్రాఫెసర్ విల్సన్ వద్ద సంస్కృతము నేర్చెను. కాశీలోని క్వీన్ మేరీ కాలేజీలో 20 సంవత్సరములు ప్రిన్సిపాలుగా పనిచేసెను. తరువాత సంయుక్త రాష్ట్రములలో (నేటి ఉత్తరప్రదేశ్ లో) విద్యాశాఖ డైరెక్టరుగా పనిచేసి 1885 లో వికాంతి తీసికొనెను. ఈతడు రామాయణ మహాభారతాది గ్రంథములలోని భాగములకును, ఋగ్వేద యజుర్వేదమంత్రములకును ఆంగ్ల పద్యానువాదము గావించెను. ఈయన వస్త్రధారణములోను, కేశఖండనములోను కాశీపండితుల యాచారము నవలంబించుచుండెను. జీవితమంతయు హిందూమతగ్రంథ పరిశోధనములోనే గడపెను.

స ర్ థా మ న్ మ న్

కొందరు పాశ్చాత్యులు గ్రంథపఠనమధ్వారా భారతీయ సంస్కృతి నలవఱచుకొనగా మరికొందరు భారతీయప్రకృతితోనే జన్మించిరి. ఇట్టివారిలో సర్ థామస్ మన్రో యొకడు. ఈ యంగ్లేయుడు ఈస్టిండియా కంపెనీ దినములలో మద్రాసురాష్ట్రములో సత్పరిపాలకుడుగా ప్రజల యాదరమును పొందినవాడు. ఈయన పుణ్యక్షేత్రములకేగి భక్తితో హిందూదేవతల నారాధించెడివాడు. దేవాలయప్రవేశము పొందదగినవాడగుటచే దూరమున నేయుండి నమస్కరించుటయేకొక యితర దేవోపచారములనుకూడ గావించెడి

వాడు. కడపజిల్లాలో పాపన్న నదియొడ్డుననున్న వాయంపల్లి గండి లోని ఆంజనేయస్వామియాలయమున కొయిన కొన్ని దానములు చేసెను; ఇంకను విన్నో యాలయములకుకూడ చేసెను. ప్రజలీయనను మాండవ్యవాసులుతో వ్యవహరించుచుండిరి. ఈతడు స్వయముగా కూడ నా పేరును వాడుకొనుచుండెను.

సామాన్యముగా మానవులదృష్టికి కన్నట్టనివస్తువులు మనో దృష్టికి కన్నట్టుచుండెను. ఒకసారి యాయన పల్లారు సమాపములో గుట్టుముపై సేనుచుండగా శేడో పెద్దజంతువు వచ్చి గుట్టుముమీది కురుకుచున్నట్లాలినికి కన్నట్టెను. ఆ సంగతి నాతడు తన ప్రక్కనే వచ్చుచున్న వారితో చెప్పెను. వారి కొజంతువు కన్నట్టలేదు. ఉత్తర తీరములోనే వెళ్తున్న దేవమునుండి ప్రవింపగా గుట్టుము క్రిందపడి చనిపోయెను. అంతి మనో “అదిగో ఆ జంతువు కొట్టి పోవుచున్నది” అనెను. అప్పుడుకూడ వారి కొజంతువు కన్నట్టలేదు. ఇట్టి భారీకాశీర దృష్టిని మనో అనేక సందర్భములలో కన్నట్టచెను. ఒకనా డీతడు సముద్రపుటాడ్డున కల్లుచుండగా నెదుట రత్నములు కన్నట్టెను. అవి తనతోనున్న యితరులకు కన్నట్టలేదు. తనకు మృత్యువు కొలది దినములలో నున్నదని ఈతడు దీనివలన గ్రహించెను. అట్లే బరిగెను. ఇట్టి యతాకికశక్తి లాయన కపారముగా నుండెను. హిందూ దేవాలయములవద్దకూడ నాయనకు విచిత్రానుభవములు కల్గుచుండెను.

సోదరి నివేదిత

సోదరి నివేదిత వివేకానందస్వామి శిష్యురాలుగా భారతదేశ మనకు వచ్చి యిచ్చట స్థిరపడిపోయెను. 1867 లో ఇంగ్లండులో జన్మించి 1911 లో వంగరాష్ట్రములోని డార్జిలింగ్ లో నీమె మరణించెను. ఈమె భారతీయచారముల ననుసరించుటలో నించు మించు ఆసనీకంటెకొవకు చెందినది. ఆదిలో నీమె పేరు మిస్ మార్గరెట్ నోబెల్. పేరును, పేరునుకూడ నీమె మార్చుకొనెను. భారతీయ జీవితమునుగురించి The Web of Indian Life, Cradle Tales of Hinduism మున్నగు గ్రంథముల నీమె రచించెను. భారతీయుల బాహ్యచారములనే కాక పరమేశ్వరో పాసపాసనామార్గములనుకూడ నీమె యనుసరించెను.

విగ్రహారాధనపద్ధతి నీమె సమర్థించుటయేకాక స్వయముగా హిందూ దేవతల వారాధించుచుండెను; కివవిష్ణు కాళికాది దేవతా రూపముల యారాధనము అఖండపరమేశ్వరారాధనమునకు వ్యతి రిక్తముకొదనియు, మైగా అది పటిష్ఠమైన ఏకేశ్వరోపాసనాపద్ధతి యనియు నీమె నిరూపించెను. కాళీదేవునిపాసముపట్ల పాశ్చాత్యులకే కాక కొందరు భారతీయులకు కూడ అపొహలుండుటచే నామె “Kali The Mother” అను గ్రంథములో కాళీకో పాసనము నిట్లు సమర్థించెను :

“మనకు నుంచినదినించు వస్తువుల నిచ్చు స్వరూపములో మాత్రమే భగవంతుని దర్శించి యారాధించుట తరచుగా లోకములో కన్నట్టును. కాని భారతీయులు పరమేశ్వరు డేదీచేసినను దాని నానందముతోనే గ్రహింపవలయునను తత్త్వములోనివారు. ఈతత్త్వము నుపాసనాపద్ధతిలో కూడ వారు చూపినారు. మనలను కలపించుట కుంకించుచు లేరీహాన జహ్వకరాక మైన కాళికారూప

ములో పరమేశ్వరు వారాధించుటకంటె భగవంతున కాత్మార్పణము గావించుకొను పద్ధతి మరి యేది యుండును?”

ఈరీతిగా నామె భారతీయచారములను, సంప్రదాయములను సమర్థించెను. కాళీ రామేశ్వరాది పుణ్యక్షేత్రముల నీమె దర్శించెను; చాలభాగము కాలివడకనే ప్రయాణము చేయుచుండెను. ఈవిధముగా హిందువుల తీర్థక్షేత్రములను సేవించిన పాశ్చాత్యులు మిక్కిలి యరుదు.

ఆంగ్ల సాహిత్యాదినేతలు

జీవితమంతయు సంస్కృత వాఙ్మయములో కృషిచేసిన పాశ్చాత్యులకు భారతీయ సంస్కృతి యంటుననునది యెల్లద నెఱిగియున్న విషయమే; కాని సాంస్కృతికులుగా కొంచమైనను విదితులుకాక కేవలము ఆంగ్ల రచయితలుగాను, కవులుగాను ప్రఖ్యాతులైన కొంతమందిపై కూడ భారతీయసంస్కృతి ప్రభావము పడియున్నదని మనము గుర్తింపవలసియున్నది. వృక్షమంతయు పైకి కన్నట్టుచున్నను దాని కాధారములైన వేళ్ళ రీతిగా ప్రచ్ఛన్నములై యున్నవో యారీతిగా ప్రసిద్ధాంగ్ల రచయితలు కొందరిపై భారతీయ సంస్కృతి ప్రభావము ప్రచ్ఛన్నముగా నున్నది.

థామస్ కార్నెల్ మ ఉన్నత శ్రేణికి చెందిన ఆంగ్ల పద్య రచయితగా గౌరవించువా రెందరో కలరు. విమర్శించి చూతుమేని యాతని రచనలలో భారతీయ వేదాంతదృష్టి కన్నట్టుచునే యుండును. ఆతడు “సార్వత్ రిజార్వ్” అను గ్రంథములో నిరూపించినది. భగవద్గీతలోని అనాన్త యోగమేయని యీ యుభయ గ్రంథములను సాదృశ్యపరిశీలనదృష్టితో పఠించినచో తెలియగలదు. ఏ తస్మాదంగ్లవాము గీతలోని “నానాని జీర్ణా”నీత్యాది శ్లోకభావములో సంబంధించినదని కొందరు విమర్శకులు వల్లడించితే యున్నారు. భగవద్గీతను కార్నెల్ (అంగ్లానువాదములో) చదివి దానిచే ఉద్దీపితుడై నాడునుటకు మరొక ప్రబల సాక్ష్యము కలదు. రార్ఫ్ వాల్డ్ ఎమర్సన్ అను అమెరికన్ రచయిత ఇంగ్లండుకు వచ్చినపుడు కార్నెల్ ఆతనికి భగవద్గీతగ్రంథము నిచ్చి దానిని బాగుగా పఠింపగోరెను.

ఎమర్సన్ భగవద్గీతను శ్రద్ధతో పఠించెనని యాతని రచనలలోని హిందూవేదాంతవాసన తెలుపుటయేకాక ఆతడు ఆంగ్ల భాషలో రచించిన Brahman అను పద్యమే సాక్ష్యమిచ్చుచున్నది.

సుప్రసిద్ధాంగ్లకవి షెల్లీ భారతీయభావములచే నుద్దీపితుడాయెనని యాతని రచనలను, జీవితమునుకూడ తెలుపుచున్నది. Skylark అను పద్యములో నాతడు అద్వైతభావములను వల్లడించి యున్నాడు. చిత్రవిచిత్ర వర్ణములుగల గాజుపెంకుచే నాచ్ఛాదించబడినదీప మేరీతిగా నానాత్వవిలసిలిమై పైకి కన్నట్టుచున్నదో యట్లే ఏకవర్ణకస్తువు ఉపాధిభేదముచే నానాత్వవిలసిలిమై కన్నట్టుచున్నదని యాతడు వర్ణించియున్నాడు. షెల్లీ 1822 లో ఇటలీదేశమున సముద్రములో మునిగి చనిపోయెను. అది జరకాతడు వల్లడించియుండిన కోరికననుసరించి యాతనిదేహమునకు దహనసంస్కారము జరుపబడెను.

టి. ఇ. ఇ లి యు ట్

అధునికాంగ్లకవులలో మేటియైనవాడు టి. ఇ. ఇలియట్. ఈతడు నో బెల్ బహుమానమునుకూడ పొందియున్నాడు. అట్టివాడు భారతీయసంస్కృతిచే ఉత్తేజతుడై తన కవితచే ప్రపంచమును మెప్పించగలిగాడనునది గమనింపదగినది. Waste Land అను కావ్యములో రీ క భాగములో నాతడు సుమారు 40 పంక్తులు భారతీయ సంస్కృతి పరిభాషతోనే నింపినాడు. గంగా, హిమవద్ మున్నగు పదములను వాడుటయేకాక యాతడు మేఘముడికారాను అయిన మూడు సందేశపదములను పల్కుచున్నదని వ్రాసినాడు. మేఘము డా, డా, డా (ద, ద, ద) అని పల్కుచున్నదట. మొదటి దకారమునకు “దత్తి” రెండవదానికి “దయస్యం”, మూడవ దకారమునకు “దమ్యత” అర్థమని యాతడు వివరించి చెప్పినాడు. అవగా దానము, దయ, దమ్యత (నిగ్రహము) అనునవి దివ్య సందేశములుగా వినబడుచున్నవట. మేఘస్వనియొక్క యీ యర్థమును తాను బృహదారణ్యకోపనిషత్తునుండి (కుస్మేన్ భాషాంతరి కరణమునుండి) గ్రహించినానని ఇలియట్ గ్రంథాంతమున వ్రాసి కొన్నాడు. “ఓం కాంతి క్కాంతి క్కాంతిః” అను మాటలతో నాతడు ప్రకరణములను ముగించినాడు. ఒక నో బెల్ లారియట్ ఉపనిష ద్విషయముల నీరీతిగా తీసికొని యంత గౌరవమును సంపాదించినాడని పాధారణముగా ప్రజలూహింపరు. కాని ఇలియట్ పై భారతీయ

సంస్కృతిముద్ర సందేహమున కవకాశములేకుండానే ప్రస్తుత ముచున్నది.

ఇట్లే స్టీఫెన్ స్పెంసర్, ఆడెన్, సోమర్ సెట్ ముఖం మున్నగు అంగ్లరచయితలు భారతీయసంస్కృతిచే నుద్దీపితులై రచనలను సాగించుచున్నారు.

ప్రశంసావచనములు

వివిధశాస్త్రములలో భారతీయులు సాధించిన విజ్ఞానమునకు ముగ్ధులైన పాశ్చాత్యులు వానిలో సాగించిన కృషినిగాని, వానిపై గావించిన ప్రశంసలనుగాని యిచట వివరించుట కవకాశము లేదు. కొందరు పాశ్చాత్యప్రముఖులు సుప్రసిద్ధి సంస్కృతి గ్రంథముల మీదను, సామాన్యకారముగా భారతీయసంస్కృతిపైనను వల్లడించిన ప్రశంసావాక్యముల నుల్లేఖించుచు నీ వ్యాసమును ముగించుచున్నాను.

యూరపియన్ సాంస్కృతికులకు పితామహుడైన సర్ విలియంజోన్సు భారతీయ సంస్కృతి సంగ్రహమునకు దర్శకమైన మనుస్మృతి నిట్లు ప్రశంసించియున్నాడు: “దివ్యమైన శ్రద్ధా భక్తులు, సర్వమానవులపట్లను సుహృద్భావము, సకలప్రాణుల మీదను ప్రేమమార్దవములు మనుస్మృతిలో సర్వత్ర వ్యాపించి యున్నవి. మనుస్మృతి కై లీ తీవిగలది, ఉదాత్తమై, గంభీరమై యలరారుచుండును. మనువచనము రాజశాసనమువలె వినబడుచు భయభక్తులతో నాలకింపవలసినదిగా నుండును. భగవంతునిమీద తిప్ప మరీ దీనిమీదను ఆధారపడరాదను భావము సీగ్రంథము గల్గించును. రాజులనుకూడ మందలించు ఉదాత్తత మనువులో కన్పట్టును. మనుస్మృతిలోని గాయత్రీ స్తుతులను చాతుమేని మనువారాధించునది ఖాతికదృగ్గోచరమగుటకు కాదనియు దివ్యము, అసదృశము, మహత్తిమము, సృష్టిస్థితిలయస్థానము, సర్వప్రకాశకము, బుద్ధి ప్రదీపకమునయిన మహాతేజస్సునే మనువారాధించెనని తెలియగలను.” (1794 లో జోన్సు ప్రకటించిన మనుస్మృత్యాంశము వాదమునకు ఓకకనుండి గృహీతము.)

జగత్ప్రసిద్ధిచెందిన జర్మను విద్వాంసుడు గట్లీ కాకుంథలమును జర్మనుభాషలో చదివి పారవశ్యముతో నిట్లు పలికెను: “ఓ కకుంథలా, హృదయమును సమ్యాపింపజేసి, ఆనందపారవశ్యమును గల్గించి విండును వినోదమును కూర్చు పరవస్తువు నీవే; స్వర్గమర్త్య లోకముల రెండింటి సమ్యేళనము నీవే.” (పద్యతాత్పర్యము.)

ఎ. ఎ. మాక్స్ ముల్లర్ ఇట్లు నడివియున్నాడు: “18 వ శతాబ్దిలో యూరపుఖండము సంస్కృతముతో పరిచయమునుపొందినది. 18 వ శతాబ్దివాటి రిసెజాన్స్ అనెడి బైబ్లనికపునరుద్ధరణోద్యమమునకు తర్వాత ఇంత గొప్ప బైబ్లనికసంఘటనము యూరపులో జరుగలేదు.”

యూరపుసంస్కృతికి మూలము భారతీయ సంస్కృతియే యని వింటర్ నిడ్జి యిట్లు వ్రాకుచ్చియున్నాడు: “మన సంస్కృతి యొక్క మూలమును తెలిసికొన దలతుమేని, ప్రాచీనమైన ఇండో యూరపియన్ సంస్కృతిని గ్రహించుట కుపక్రమింతుమేని మనము భారతదేశమున కేగవలయును.”

రవి టాయ్లెట్స్ వారి

నూ తి వ సం వ త్స ర అ క్షి పం ద న ల తో
రవి టాయ్లెట్స్-అందముకు. వర్చస్సుకు

* రవి గ్లిజర్లిన్ సోప్ :

అతిమృదువైన స్త్రీల పనిపాపల శిరీర యలకు. సురక్షితముగా వాడవచ్చును. దీని ఇంపె న సువాసన స్నానాంతరంకుడ పొందివచ్చును. ఇది అన్ని కాలముల్లో - ముఖ్యముగా వేసవిలో వాడదగినది.

* రవి వెజెటబుల్

హేరాయిల్ శిరోజములను విరివిగా, ఆకర్షనీయంగా పెంపొందించును. ఆహ్లాదకరమైన సువాసనకలది.

* రవి పోప్ : ముఖవర్చస్సు పెంపొందించి, చర్మముయొక్క మృదుత్వమును కాపాడును.

* రవిటాయ్లెట్ మెపొడర : ముఖవికాసమును పెంపొందించును. రల్లదనమునిచ్చును.

పోల్ ఏజెంట్లు : ది న్యూ స్టార్ & కో

10, వైద్యనాథ మొదలి వీధి, తండ్రిగూళ్ళేట, మద్రాస్-21.

పా ల వా న

శ్రీ శ్రీరంగం నారాయణబాబు

పాత్రలు:

రఘునాథరావు	కథానాయకుడు
కారద	కథానాయిక
అవధానులు	కారద తండ్రి
సౌభాగ్యమ్మ	రఘునాథరావు తల్లి
సుభద్రమ్మ	కారద తల్లి
రామన్న	ముష్టివాడు

[మేము ద్రావికులము. ద్రావికులు దాక్షిణాత్య దేశానికి చెందిన వారు. ఏవాడో ఆంధ్రదేశం వలసవచ్చి, అనేక తెగలు ఆంధ్రులలో కలిసి విలీనమైపోయినట్లు, వీరు కూడా ఆంధ్రులై పోయారు. అందులో మూడు తెగలు: ఒకటి పేయారు ద్రావికులు—వీరేశ్వర ద్రావికులు—దివిల ద్రావికులు, ఆరామ ద్రావికులు అని. కడపటి రెండు తెగలవారిని చిన్నద్రావికులంటారు. అందుకు కారణం, గోదావరిదాటలే అగ్నిహోత్రాలారీపోతాయని, అట్లు ఆరిపోవడం కష్టమైనందున నిర్లక్ష్యమయింది. నదిని దాటకుండా, బ్రాహ్మణ్యానికి భంగం వాటిల్లకుండా, పేయారులో ఉండిపోయినవారు పెద్దద్రావికులు. ఆరామంలో నివాస మేర్పరుకున్నవారు ఆరామ ద్రావికులు. గోదావరి దాటి, ఎలమంచిలి ప్రాంతంలో దిమెలలో కాపురం ఏర్పరచుకున్నవారు దివిలద్రావికులు. పెద్ద ద్రావికులు యాచన్ మాత్రం చుక్కనగ మమ్ములను చూస్తారు. ఇచ్చిపుచ్చుకోవాల్సికూడా మా ఆడుపిల్లలను వాళ్లు చేసుకుంటారు కాని, వారి పిల్లల్ని మా కివ్వరు.....]

[మేము దక్షిణదేశం నుంచి రావడం నుంచి దాక్షిణాత్యుల ఆచారాలు, అలవాట్లు మాలో చూడాయగా కనబడతాయి. ముఖ్యంగా మాలో ఎవరైనా మరణిస్తే, వారికోసం ఆ పదిరోజులు, అహోరాత్రం విలపించడమే కాకుండా, మనిషి మరణించిన ఆరుమాసాలవరకు, దినోదయవేళ, దినసావసావవేళ, కుటుంబానికి చెందినవారు పెరట్లో కొబ్బరిచెట్టికింద, చెంబులతో నీరు తీసుకెళ్లి, కళ్ళకు నీళ్ళు రాసుకుంటూ, ఒక ఘంటైనా ఏవవారి. ఇది పెద్దద్రావికులలో జరుగుతున్న ఆచారం.]

పోయినవారికోసం ఏడవడం మా ఆడువారు యింనుమించు ఒక కళగా తయారుచేశారు. అలా రోదించేవారిలో కొందరు ఘనాపాటింటారు. వారు ఏడున్నా ఉంటే, పరామర్శ కొచ్చినవాళ్లు కడపరాయి వృద్ధులయంకరిగినవారైనా, విలాప భజితులు వింటే, కండ్లోపలంలా స్రవించక తప్పదట. వాడు

తెరిసినంతమట్టుకు, మా అమ్మమ్మ కానీ సోమయాజుల అమ్మన గారు, ప్రతిభావంతంగా విడిచేవారు. మా బంధువుల్లో ఎవరైనా పోతే, ఆమెను తప్పక తీసికెళ్లి, వీడిపించి మరీ పంపేవారు. ఒకప్పుడు ఆవిడకు దత్తపుత్రుడు మరణిస్తే ఆవిడ విలాపమాధురాలు విందామని పేరి కాశీనాథశాస్త్రి, మహామహాపాధ్యాయ తాత రాయికు శాస్త్రివారు వచ్చి ఏడుపు విని, మెచ్చుకొని మరీ వెళ్ళారట.

ఈ యితీవృత్తిం, భారత జనసభాపాఠశాల పాంచజన్యం పూరించగా గాంధీమహాత్ముని పారధిత్వమున భారతావని సత్యాగ్రహ మహాసంగ్రామములో దూకి, విద్యాలయాలూ వ్యాయస్థానాలూ బహిష్కరించి, శిబిరములులకు తుల్యమైన త్యాగాన్ని చూపించిన మహాదయ దీనాలు. ఆనాటి ఉత్సాహం, భావోద్వేగం అనన్యసామాన్యం. ఇటు చదవండి వాటికే.]

సుభ: రండి, రండి సౌభాగ్యమ్మగారు. ఎప్పుడు రావడం? ఏమిటి? ఊరకారా పెద్దలు? పల్లెటూరివారు పట్టువాసం పెళ్ళితారు కాని, పట్టువాసంవారు పల్లెటూరు పనిలేకుండా రారే? చిత్రంగా ఉంది.

సౌభా: ఏం సుభద్రవదివా, కులాసాగా ఉన్నారా? ఎంతకాలమైంది మిమ్మల్ని చూచి? యితకు పోమిడవమ్మ వదవోకున్నావుగా? చూచిపోదామని.

సుభ: కారదా! ఆ త్రయ్యకు నుంచినీరు పట్టుకొచ్చియ్యి. ఏమిటో, వదివా! యజ్ఞం చెయ్యడమంటే ఎంత డబ్బుందారీ? మేమె అసలు వీధివాళ్ళం, వైదిక వృత్తికూడా యిస్సకు పూర్వంలా లేదు. ఊళ్లోవాళ్లు సహాయం చేస్తానంటే ఏమాత్రం చేస్తారు? మీ అన్నయ్య చెబితే వినరు, పండిళ్లు పాకలు చేయించేస్తున్నారు.

కార: అలా! యివిగో నుంచినీళ్లు!

సౌభా: చిలకలా ఉన్నావే తల్లీ! అలా అనిపిస్తే ప్రాణం లేచాచ్చింది!

సుభ: దీని పెండ్లి యింకా ఒకటి ఉండనే ఉంది. చిటికొటి సంసారం. మీ అన్నయ్య వైదికమే చేస్తూ ఉన్నా, పద ముగ్గురుపిల్లల్ని కనిపించి, పెద్దవాళ్లను చేశాడు. దీనికికూడా మూడు ముళ్లుపడిపోతే?

సౌభా: అందుకే వచ్చాను వదివా! యీ రోజుల్లో, చిన్నా పెద్దా ఏమిటి? అంతా ద్రావిగ్ మే, దొంగపాదులంటి నీసంసారం చూస్తే ముచ్చటేస్తుంది. వంకం, సంప్రదాయం, చెప్పేదేమిటి!

సుభ: మీ అన్నయ్య వచ్చకుంటే వా కళ్ళంతా మేమిటి వదివా? గంతి మరీ యిస్తాడు—పిల్ల నీ.

సౌభా : నీ దగ్గర చాపరికానికేముంది. నా మనస్సు నీకు చెబుతున్నాను. మా వాడి పెళ్లి విషయంలో ముఖ్యంగా నాకు రెండు కోరికలున్నాయి. మీ పిల్లనిస్తే ఆ రెండు కోరికలు కూడా తీరుతాయి. పిల్లలు దొరకరనా? కో ఆంటే కోటి మంది. ఏమిటా అంటే? యంతవరకు మా పిల్లల్ని మీరు చేసుకోవటమేగాని, మీ పిల్లల్ని మా కివ్వడం లేదుగా?

సుభ : ఏమిటో. ఆ రోజుల్లో పెద్దలు ఆచారం అల్లా పెట్టారు. కాని యీ రోజుల్లో యివన్నీ ఏమిటి వదినా. ఎందుకమ్మా, నేనేమైనా అంటే మీ అన్నయ్య నామీద విరుచుకు పడతారు.

సౌభా : మా అబ్బాయి చేతిభక్తుడు. గాంధీగారి శిష్యుడు. స్వరాజ్యంకోసం చదువుకూడా మానేసి పనిచేస్తున్నాడు. ఏ రోజు జైలుకి వెళ్తాడో నూడా చెప్పలేము.

సుభ : అవునమ్మా. మా ఊరులాంటి కుగ్రామాల్లోకూడా, గాంధీ గారంటే శ్రీమన్నారాయణుని ఆవతారం అని కొలుస్తున్నారు.

సౌభా : అందుకు సందేహమేమిటి. మా వాడికి పెద్ద ద్రావిడుల యింటి పిల్లను చేయడమేకాకుండా, అగ్ని నిష్ఠులాంటి ఆహారాన్ని అయింటి పిల్లను చేద్దామని మొదటి కోరిక. యిఖ రెండవదన్నావ?

సుభ : పిల్ల రంధ్రలా వుండాలి అంటేనా? మా కారడ కేమిటి లోటమ్మా? పల్లెటూరి పిల్లకొబ్బిటి పోగులు వగలు తెలియవు. మడితడి ఆచారంలో నాకంటే ఎక్కువ. అందుకే వాళ్ల నాన్న కదంటే పంచప్రాణాలు.

సౌభా : రంధ్ర. ఊర్వశి. నాకెందుకమ్మా. అన్నయ్య అందుకేదా యజ్ఞం చేస్తున్నారు. నీలాంటిది కావాలి నాకు వదినా. వదముగ్గురు పిల్లల్ని కన్నావు. ఒక్కపిల్లకేనా గంటెడు పోతపాలుకాని, డబ్బాపాలుకాని ఎరుగవు. అది నాకు కావలసింది.

సుభ : మా పిల్లలకి సరిపోవడమే కాదు, అగ్రహారంలో తల్లి లేని బ్రాహ్మణ పిల్లల్ని ఎంతమందినో, పోలిచ్చి పెంచాను. తల్లి పాలు తాగని పిల్లలకి తల్లిదండ్రులమీద ఏమి అభిమానం వుంటుందమ్మా?

సౌభా : నీ కడుపు చల్లగ నీవు వెయ్యేళ్ళు వర్ధిల్లాలి. తల్లిని ప్రేమించనివాడు దేశాన్నేమి ప్రేమిస్తాడు. తల్లులకు తల్లి దేశం.

సుభ : గవర్నమెంటు ఉద్యోగస్తులు పోలీసువాళ్ళు డబ్బాపాలు తాగినవాళ్ల నే నా నమ్మకం.

సౌభా : మా బాగా చెప్పేరు వదినా. మా అబ్బాయికి పుట్టే పిల్లలు చేతిభక్తులు కావాలి. అంటే వాళ్ళు తల్లి పాలు తాగిపెరగాలి. అందుకు నిన్ను మించినవాళ్ళు మన ద్రావిళ్ల జాతిలో లేరు. నీ కూతురు కారడ, యీ విషయంలో తల్లిని పోల్చారు ఆడపిల్లలు. అదే నా రెండో కోరిక. అందుకే మీ సంబంధం కోసం పాకులాడుతున్నా.

సుభ : ఆడవాళ్ళు మనం ఎంత అభిమానాలు పడితే ఏం లాభం, మొగాళ్ళు హద్దించాలి. అందులోకి మీ అన్నయ్యకు రోజు

రోజుకి చాడస్తం ఎక్కువైపోతున్నాది. యిఖ యజ్ఞం కూడా చేస్తే అడిగావ?

సౌభా : అన్నయ్య నా కోరిక తీరిస్తే నన్ను ఏం చెయ్యమన్నా చేస్తాను.

సుభ : నాకు నమ్మకంలేదు. వచ్చేవేళయింది. కాస్త మంచినీళ్లు పుచ్చుకొని నేడదీరు. ఆమాటేదో, అయినచేతే అనిపించుకుని వెళుదువుగాని.

[అవధానులు ప్రవేశం]

అవధా : ఏమిటే, ఏం చేస్తున్నావు? కొంప మురిగింది. ఊళ్ళో కొద్దో గొప్పో తప్ప గాడిదకొడుకులు ఒక్కడు సహాయం చేసేట్టు కనపడలేదు. అన్ని ఊళ్లకు పత్రికలుకూడా పంపించేవాను. మనకి గంగాప్రవేశమే గతనుకుంటాను. కారడ పెళ్లికోసం అట్టేపెట్టిన పాలం ముక్కకూడా అమ్మేసినా ఒడ్డునిపడం. ఏమాత్రం వస్తుంది, మహావస్తే రెండువేలు. ఊరివాళ్ళ సహాయం ఒక వేయికంటే ఎక్కువ ఉండదు ఎంత తన్నుకుచచ్చినా. యిఖ ఏడువేలుండాలి? ఏం చెయ్యడం? ప్రాయోపవేశమే గతిలా కనపడుతున్నాది.

సుభ : ఏమిటండి ఆ కేకలు! బాగుండదు. పట్నంమంచి సౌభాగ్యమృ గారు వచ్చారు. అవిడవంటే, ఏమనుకుంటారు?

అవధా : ఏమిటి? వకాల్తీచేస్తూ చనిపోయాడు రఘునాథరావుగారు ఆయన భార్య? అబ్బ చిన్నద్రావిళ్ళుకదలే.

సుభ : ఆహా, అక్షరాల అవిడ.

అవధా : ఎందుకొచ్చారెమిటి?

సుభ : సమ్మంధంకోసం.

అవధా : యీ ఊళ్ళో ఎవరు చిన్నద్రావిళ్లు లేర?

సుభ : యిస్తే మన కారడని చేసుకుందామని.

అవధా : ఛీ. ఏం దొర్లాగొళ్ళు మాట్లాడావె. ఆచారంలేం చె చిన్న ద్రావిళ్ళ కివ్వడం. పెండ్లికాకపోతే నూలిలోనో, గోతి లోనో పారేస్తానుగాని ఆ కిషభిషలు పనికిరావు.

సుభ : పోనీ బావుండదు అవిడ వంటే. గట్టిగా అనకండి. అవిడ పెరట్లో కారడతో మాట్లాడుతున్నాది. అదిగో వస్తున్నది కూడా.

సౌభా : ఏం అన్నయ్య, కులాసాగా ఉన్నారా?

అవధా : విప్రుడొచ్చావమ్మ. ఎన్నాళ్ళకన్నాళ్ళకు. నీ భర్త మహా గొప్పవాడు. వకాల్తీచేసి రెండువేలకు అర్జీంచేవాడు. వేద పండితులను పిలిపించి, పదస్సులుచేయించి, వాళ్ళకి పుచ్చులంగా ముట్టచెప్పేవాడు. వైదికులకింద ఎంతడబ్బు ఖర్చుచేసే వాడు చెప్పలేంగద. ధర్మరాజునెవారు అంతమంది ఆయన్ని. నేనెప్పుడు పట్నంలో మా గురువుగారిదగ్గర వేదాధ్యయనం చేసేవాణ్ణి, ఎప్పుడు చూడానికి వెళ్ళినా, తాంబూలంలో విచ్చరూపాయి పెట్టి యిచ్చేవాడు. ఆ రోజుల్లో రూపాయంటే ఎంత కిమ్మత్తో నీకు తెలుసు?

సౌభా : అవునన్నయ్య. రూపాయికి పదిమానికల వియ్యం యిచ్చే వారు. ఒక వారంపాటు సంసారమంతటికి యధేచ్ఛగా సరిపోయింది.

ఈ శుభదినమున మా హృదయపూర్వక శుభాశీస్సులు!

నూతన సంవత్సరము మా చాలసీ హోర్జిల్లకు,
ప్రతినిధులకు, శ్రేయోభిలాషులకు నకల
సుఖ సౌఖ్యములొసంగుగాక!

ఇండియన్ మ్యూచువల్

జనరల్ ఇన్సూరెన్సు సొసైటీ లిమిటెడ్,

(అగ్ని, మోటారు, తదితరల ప్రమాదముల భీమా
వ్యాపారము చేయు మ్యూచువల్ సొసైటీ ఇది ఒకదే.)

H. O. 35. మౌంటు రోడ్, మద్రాసు-2.

వివరములకు వ్రాయండి:

శ్రీ వి. వి. సుబ్బారావు

బ్రాంచి కలెక్టరు

ఇండియన్ మ్యూచువల్ జనరల్ ఇన్సూరెన్సు సొసైటీ లిమిటెడ్,
పవర్ పేట, ఏలూరు.

అవధా: సౌభాగ్యము, పోయేసరికి రెండులక్ష అంటుంటా
అయిన ఆరణ్యం?

సౌభా: ఉంటుందిగాని మౌఖ మిగిలిన దేమిలేదు. అంత దానాల
కింద, గర్భాలకింద ఖర్చు అయిపోయింది.

అవధా: అదిమిలమ్మ, విడ్డోరంగా ఆర్జించాడె.

సౌభా: ఆర్జిస్తేనేం, రెండు చేతుల ఖర్చుచేశారు.

అవధా: అంత నైదికులకింద ఖర్చు పెట్టావమ్మా. మహారాజా!

సౌభా: అయిన పోయేసరికి ఒక పారికవేలు నగదు, లక్షరూపా
యలు చెనె ఆ పెద్దయిల్లు మిగిలాయి.

అవధా: అయితేనేంరే ఒక్క కుట్టవాడుగా?

సౌభా: అబ్బాయి లి. ఏ. చదువుతూ, సత్యగ్రహణకోసం గాంధీ
గారు మానేమన్నారు కదా అని చదువు మానేశాడు. దేశం
కోసం పాటుపడుతున్నాడు. చిన్నవాడైనా నయస్సుకీ,
ఒల్లమాలిన కీర్తి, ప్రతిష్ఠా ఉల్లో.

అవధా: గాంధీచర్యముల నారాయణాంకి సంభూతులు. దేశం
కోసం మహా కష్టపడుతున్నారు. పరమేశ్వరుడు కరుణిస్తే
స్వరాజ్యం లిస్తూ వస్తుంది. మీ అబ్బాయిపేరు తిరుమ
పత్రికల్లో వడుతూ ఉంటుంది. మరి ఎంతవని కడుపున
పుట్టాడు.

సౌభా: నే నొమాట చెప్పాలని ఉంది. మీరు కోసం తెచ్చుకో
నంటే?

అవధా: చెప్పమ్మా, కోపమెందుకు.

సౌభా: మీ కారదను మావాడి కివ్వాలి. అడిగేందుకే వచ్చాను.
మీ తమన్నాసరే.

అవధా: ఆచారంలేదు. పెద్దద్రావిళ్ల పిల్లని చిన్నద్రావిళ్ల కివ్వడం.
అందులోకి యజ్ఞంకూడా తలచెట్టానా. సతమిరా అన్నా
పిల్లడు.

సౌభా: మీరు చేయబోయే యజ్ఞానికి నన్ను ఏసహాయం చెయ్య
మంటే అది చెయ్యడానికి సిద్ధంగావున్నాను.

అవధా: కుదరదమ్మా, కుదరదు. అదే నీవొచ్చిన పన్నెలే వెళ్లొచ్చు.
ఈపూట యిక్కడ భోంచెడి మరి వెళ్లాలి నుమా! కోసం
తెచ్చుకోకు.

మధ: పదిసా, పడినీళ్ళు కాగాయి స్తానానికి లేండి, వంట
అయిపోవచ్చింది.

అవధా: లే అమ్మా! లే!

(సౌభాగ్యము వెళ్ళక)

మధ: ఏమిటండి మీ మాటలు? ఎన్ని సంబంధాలు చూసినా ఒకటి
కొరకలేదు. పిల్ల చూస్తే అగ్గజంగా కనిపిస్తున్నాది. తలపెట్టిన
యజ్ఞం యాగం ఎల్లా అవతాయి. అన్నిటికీ అలా మూర్ఖత్వం
వహిస్తే. యంతకు కులభ్రష్టులా ఏమిటి. కొంచెం ఆలోచించి
మరి మాటాడండి.

అవధా: అయితే పిల్లనమ్మకోమంటావంటే? ఆ సొమ్ము నే నొక్క
గవ్వకూడా తిన్నా.

మధ: మనం తింటామ ఏమిటండి. అంతాభగవంతునికి అర్పిస్తున్నాం.
లేకపోతే యివ్వకు యజ్ఞం ఎలా పాగుతుంది? యజ్ఞం చెయ్య

లేకపోతే ఎంత రసాభాసో ఆలోచించి మరి చెప్పండి.
హోతా యిచ్చుకోవాలి పోలేడంత.

అవ: ఆచారం లేందే ఎల్లా ఒప్పుకోనా? నన్ను పరమేశ్వరుడు మరి
క్షిప్తున్నాడు.

మధ: అయితే మన వృత్తికే భంగం వస్తుంది. ఒప్పుకుంటే పదివేలు
అవిడచేతనే పెట్టిస్తా. పెళ్ళి అయిపోతుంది. మడిచెక్క మిగు
లుంది. ఉల్లోవారిచ్చినది మిగులుంది. మీ యిష్టం తరవాత.

అవ: అవిడ పదివేలు యిస్తుందంటావ?

మధ: మనసంబంధం అంటే ఎంతో మొగ్గుగా ఉంది. యంతకు
యిస్తేనే.

అవ: అయితే నీ యిష్టం. పెళ్ళి ఎవ్వరికి తెలియకండా వాళ్ళ
ఉల్లో దేవాలయంలో జరిగిపోవాలి. నేనిక యీ విషయం
లోకి రాను. నువ్వు మాటాడు. పదివేలు మనకిచ్చాక పెళ్ళి చేసి
పారేదాం.

మధ: మీరూరుకోండి, నేను లోపలికిళ్ళి మాటాడి చక్కా
వస్తాను.

అవ: పదివేలకు కానీ తగ్గేందుకు వీలేదునుమా.

మధ: అల్లాగేలేండి.

(మధద్రమ్య లోపలికిపోయి కొద్దిసేపటిలో తిరిగి వస్తుంది.)

మధ: మనం చెప్పిన ప్రతి విషయానికి ఒప్పుకుంది. వాళ్ళ దగ్గర
యిప్పుడు నగదులేవట. వాళ్ళ కుట్టవాడికి తెలియకుండా
కొంప తొక్కట్టుపెట్టి మూడు రోజుల్లో వచ్చి కరుకులు
కుమ్మరిస్తానంది.

అవ: ఒసే, నీ యిల్లు బంగారంగాను! నీకు ఒకనగ, నానెం,
చేయిస్తానులే ఉల్లోవాళ్ళు యిచ్చినదాంతో. సోమయాజి
నంచి సోమదేవి అవహంకాదే, పోమదేవినుంచే సోమయాజి
అవుతున్నాడు.

* * * *

సౌభా: యిదేమిటి అన్నయ్యా? ఆకాలవరంలా అనుకోకుండా
వచ్చారు చల్లగ. యారోజు మాకు పెద్దపండుగన్న మాటే.
కారద కాపురానికొచ్చిన యీ రంజేళ్ళలోను ఒక్కమారు
కూడా మీరురాలేదు, మాయింట్లో విస్తరి చేసుకో
భోంచెయ్యలేదు. కారదా! మీ నాన్నగారు రాకరాక
వచ్చారు. కాళ్ళు కడుగుకోనేందుకు నీళ్ళు లే అమ్మా.

అవ: ఎందుకమ్మా అక్కరలేదు, యీ అరుగుమీద కూర్చోని
యిలాగ వెళతా.

సౌభా: యింట్లోకికూడా రారా? మేమేమంత నేరం చేశా
మన్నయ్య. అంటరానివాళ్ళను! మీరు పిల్లనిచ్చుకున్నాడు
కద. దానిముఖం చూసేనా రండి యింట్లోకి ఒమారు.

కారద: యిదిగో నాన్నా కాళ్ళు కడుగుకోనేందుకు నీళ్ళు.

అవ: అమ్మా కులాసాగా ఉన్నావ? మీ అమ్మ నిన్నెంతో
అడిగింది.

కారద: ఏమిటోనాన్న, మోచేలి దెబ్బ మొగుడింటి కాపురం
అన్నాను.

అవ: అల్లాగపె తల్లి! లోపలికి పడు.

గొభా : ఏం పట్నంలో పనిమీదవచ్చి యిల్లా వచ్చార ?

అవ : నాకు పట్నంతో పనేమిటమ్మా ? యిన్నాళ్లు గాంధీగారు మా గొప్పవారనకున్నాం. యిప్పుడు తెలిసింది. వర్ణాశ్రమ భర్తాలు మంటగలపడానికి పుట్టాడని. కాకపోతే పంచమ లకు దేవాలయ ప్రవేశమేమిటమ్మా.

గొభా : దేము డందరికి ఒకటేగద అన్నయ్య !

పఆ : ఆమాత్రం తెలియకే, పెద్దలు శిష్టాచారమని పెట్టారా ? ఏ జాతివాళ్లు ఎట్లావుండాలో ఎప్పుడో జరిగిపోయింది. అలా ఉండితీరవలసిందే.

గొభా : కాలంతోపాటు ఆచారాలుకూడా మారాలిగా ?

అవ : నీయంత వేదాంతం నాకు తెలియదుకాని ఒకేమాట కచ్చితంగా చెబుతున్నాను. నా మాటకు మరి తిరుగుండుకూడదు. యీడోల్లో ఏ దేవాలయంలో శారద పెళ్లియిందో, ఆ దేవాలయపు ధర్మకర్తలె నాకు ఉత్తరంరాశారు.

గొభా : ఏమని ?

అవ : నీ కొడుకు మాటమదిగలను తీసుకొని యీ రోజు దేవాలయంలో ప్రవేశిస్తాడని, దాన్ని అరికట్టమని.

గొభా : ఎవరు అరికట్టగలరు ?

అవ : ఎవరు ఎట్లాచచ్చినా, నా అల్లుడుమాత్రం యిటువంటి పాడు పనికి పూనుకోకూడదు. అసలు చిన్న ద్రావిళ్లకు పిల్లనిచ్చి నందుకే నలుగురూ నానోట్లో గడ్డిపెడుతున్నారు. యజ్ఞం చేసినవాడి అల్లుడు జాతిధర్మమై పోతూవుంటే చూస్తూ ఉరుకోమన్నావ. కులం చెడ్డవాడినోట్లో కూతురెల్లా ఉంటుంది చెప్పు. ఉంటే నేనుండునిస్తాన ? బిడికోసం బ్రతికుండాగా కూతురితో రెగతెంపులు చేసుకోలేనుకద. అదేదో లేలా లిప్పుడు.

గొభా : సరే, అదంతా మీ అల్లుడై అడగండి. యిప్పుడే వస్తాడుగ ?

అవ : ఉదయం అగ్నిహోత్రం చేసుకువచ్చాను. సాయంత్రం అగ్నిహోత్రం వేళకి యిల్లు చేరుకోవాలి. ఎక్కడా అచమనం ఆయినా చెయ్యను. అయిదు కోసులు నడిచివచ్చాను. మళ్ళా నడిచిపోవాలి.

గొభా : నడవడం ఏం ఖర్చుం, బండి కట్టిస్తాను.

అవ : బండికూడా ఎక్కడలబుకోలేదు.

గొభా : అదిగో మీ అల్లుడే వస్తున్నాడు, అతన్నడగండి.

[రఘునాథరావు ప్రవేశం]

రఘు : ఓహో, మామయ్యగారొచ్చారే. ధర్మకర్తలు మీ పేర వ్రాశారా ? లేకపోతే యిన్నాళ్లు మా యింటి కొచ్చారు ? నా పెరితరువారి యిదే రావడం మల్లా.

అవ : లోకమంతా కోడైకూస్తూఉంటే వాళ్లు వీళ్లు తెలియ చెయ్యడమెందుకు. పేపరోనే పడింది యీ సంగతి. నాఅల్లుడై వటువంటివాడు యిటువంటి కేవలద్రోహానికి పూనుకో కూడదు. పిల్లనిచ్చామని అయినా కనికరించి, నామాట విని యిబ్బనైనా విరమించుకో.

రఘు : ఏ గాంధీగారు యిది చేయమని చెప్పారో, సాక్షాత్తు ఆ గాంధీమహాత్ముడొచ్చి, ఒక ఆశ్వాసలు, యిప్పుడు వద్దు

యిది—అని చెప్పినా కూనమే. అటువంటివ్వకు మీద చెబితే మానరాం ? ఎంతమాత్రం మానం.

అవ : గాంధీగారు ఒట్టి అభాజనుడు, దరిద్రుడు. వాడిమాటంటే ఒళ్లు కుండుకొస్తున్నాది, వాడి పేర త్రకు.

రఘు : ఒకప్పుడు తమబోటి శిష్టులంతా, గాంధీగారంటే సాక్షాత్తు శ్రీమన్నారాయణమూర్తి అవతారమని రెండుచేతులు కోడించి మరి దండంపెట్టారు. యీనాడు హరిజనులచేత దేవాలయప్రవేశం చెయించమంటే అభాజనుడని, దరిద్రుడని తిడుతున్నారు. దరిద్రుడుకాదు, దరిద్రనారాయణుడు. ఆయన శిష్టులం మేమంతా.

అవ : పండువంటి కాపురంసుమా, పొడైపోతుంది. తరవాత నీయిద్దం.

రఘు : పండువంటిదికాదు మేడిపండువంటి కాపురం. పొడైందు కేమిలేదు. ఏనాడో పొడైంది. మర్యాదకోసం బయట చెట్టలేదు.

అవ : అంటే నీవనేదేమిటి—నాకు అర్థం కాలేదు.

రఘు : కాపురానికి వచ్చివనాటినుండి వన్ను న్యాయతపరస్తానే ఉంది. భర్త యెడల ఉండవలసిన గౌరవం, ప్రేమ, స్నేహం ఏమిలేవు. వన్నెప్పుడు తక్కువగ నీచంగా చూస్తున్నాది. ఏదో పశువుల్లా మాత్రం బ్రతుకుతున్నాం, అంటే.

గొభా : అవునన్నయ్య. ఒకనాడు వాడిసారత్వం చేయడంగాని, వాడు తిన్నకంచంలో తిండంగాని యిప్పటికి చేయలేదు. కాపురమొచ్చి యిన్నాళ్ళయిందికాని, కోరి చేసుకున్నాను గనుక నోరుమెదపకుండా, నేనే చూస్తున్నాను, వాడి సుఖం, సారత్వం; వేను మాత్రం ఎంతకాలం ఉంటాను. నా ఆరోగ్యం కూడా సమంగా లేదు.

అవ : అవునమ్మా, నాకన్ని తెలుసు. ప్రతిపింజారివాణ్ణి, యింటికి తీసుకొచ్చి, పక్కని కూచోపెట్టుకొని భోంచేస్తే, నా కూతురుకాదు, ఏ బ్రాహ్మణపిల్లయినా, అటువంటివాడి విస్తట్లో తింటుందా. నా కూతురు వంశం ఏమిటి, నేనేమిటి!

కారద : నేను చిన్నప్పటినుంచి మడి తడితో పెరిగాను. నా కల్లాంటివి పనికిరావని, నేను ఆనాడే చెప్పాను నాన్నా. నామాట వింటేగా ?

అవ : అబ్బాయి, యిన్ని మాటలెందుకు ఆఖరిమాట చెబుతున్నా. నీవు యీ కార్యం విరమించుకోపోతే, నా కూతుర్ని నేను తీసుకెడుతున్నాను. నే బ్రతికుండా మల్లా యీ గుమ్మం దాన్ని లొక్కనివ్వను. బాగా ఆలోచించుకో.

రఘు : తీసికెళ్లడమే మంచిదనుకోండి. నాకు ఏ అధ్యంతరం లేదు. కాని మాటవరసకు చెబుతున్నా : ఎల్లా తీసికెళ్లగలరు ?

అవ : నా కూతుర్ని నే తీసుకెళ్లరానంటే అడ్డవాడెవడోయి ?

రఘు : మీ కూతురువుతేగా ?

అవ : ఓరి అప్రాచ్యుడా ! ఎంతమాటన్నావుర !

రఘు : మా అమ్మ నాకు తెలియకండా, యింటిమీద పదివేలరూపాయలు అప్పుతెచ్చి మీకు యిస్తే మీరు మాకు పిల్లనిచ్చారు. పశువును కొనుక్కొన్నట్లు, కొనుక్కున్నాం. మీ పిల్లేమిటి ?

అత : నీతిమాలినవాడ, అందులోని ఒక కానికూడా నేను తినలేదు.

రఘు : మీరు తిన్నా నేను సంతోషిస్తున్నాను. దేవతాతోట పాత్ర కోసం, కప్పంకింద కట్టారు. నేనా, మీరా నీతిమాలినవారా?

అత : నీ జన్మమీద పుండుపుడుతుంది.

రఘు : నాకు మాత్రం డి యిచ్చిన ఆస్తికింద, యీ యిల్లు ఒక్కటే మిగిలినదనుకున్నాను. యీ భాగంలో మేముండి, తక్కిన యిల్లంతా అద్దేశిచ్చి, ఆ అద్దెమీద మేము బ్రతుకుకున్నాం. మా బ్రతుకులో మమ్మకొట్టారు.

అత : మమ్మల్ని అడుగులే లేదామేముంది? మీ తల్లి ఎదురుగుండా ఉంది. మీ తల్లి నే అడుగు.

రఘు : మా తల్లి అమాత్యతాన్ని, మీరు దుర్వినియోగం చేశారు. నాకు చెప్పకపోవడంనంచి, వడ్డీ తన్నుకొచ్చి, యీ మధ్య కొద్దికోశాలకితమే కొద్దులో వేలాంవేస్తామని, నన్ను కమ్మన మని నోటిను వచ్చింది.

అత : కొద్దుకు వెళ్లి వేలాం నిలుపుచేయించి అమ్మకానికి చూపుతే ఎంత డబ్బు వచ్చును?

రఘు : కొద్దులను కూడా బహిష్కరించమన్నారు గాంధీగారు. అంచేత నేను కొద్దుకి వెళ్ళకపోవడంనంచి తాకట్టు వాకట్టు అయిపోయింది. లక్షిరూపాయిల యిల్లు యిరవై వేలకింద పోయింది. అన్న వస్త్ర దేహవాస్తీ అయిపోయాం యింతోటి భార్యకోసం. మేమింక పాట్లపోసుకొనేందుకు దేశాలపాలవారి.

అత : మిగిలిన ఎవరైతేలు గాంధీగారిని యిమ్మనమనర. తగిన కాస్తయింది.

రఘు : యింతవరకు మీకు మేకమాంసమే యివ్వమనుకున్నాను; నరమాంసం కూడా కావాలని నాకు తెలియదు.

బాభా : అయ్యో! మా కొంపమునిగింది! మా యిల్లు వేలాం అయి పోయింది!

రఘు : మామయ్య, ఒక్కమాట చెబుకున్నాను వినండి. స్వరాజ్యం కోసం యీ ఉద్యమం వచ్చాక, మేము యావత్తుండి సర్వం త్యాగం చేసేందుకు సంకల్పించుకున్నాం. అత సరమై ప్రాణాలుకూడా త్యజప్రాయంగా వదిలే తలచుకున్నాం. అహింస మా సంపారం. కారాగృహమే మా గృహం. మాకు భార్య ముక్తికాంత. యింక తీసికెళ్లింది పిల్లని.

(రఘునాథరావుగాయా అని బయటనుంచి పిలుపు)

రఘు : పదండి, మీ వెంట వస్తున్నాను.

అత : చూస్తున్నాను, మీవాడి వాకకం. నా యింటికొచ్చి, నాపాదాలు పట్టుకొని, నా పిల్లని చేసుకొని, నానామాటలు నీ కొడుకు అంటూఉంటే చూస్తూ ఉరుకుంటావ!

బాభా : మావాడిన్నదాంట్లో సబులు లేకపోలేదు.

అత : అవును మరి మీ వాడిమాటంటావుగానీ మా మాట అంటావటమ్మ.

బాభా : ఒకవంక పక్క వేరొకవంక కడుపు. ఏమన్నా. కాని పిల్లనిమాత్రం తీసుకుని వెళ్లిపోవద్దని మీ పాదాలు పట్టుకుంటానన్నయ్య.

ది

భారత లక్ష్మీ బ్యాంకు లిమిటెడ్

రిజిస్టర్డ్ ఆఫీసు : మచిలీపట్టణం.

సెంట్రల్ ఆఫీసు : మద్రాసు.

(స్థాపితం : 1929) —...— (షెడ్యూల్డ్ : 1946)

బ్రాంచిలు

మచిలీపట్టణం, గుడివాడ, నూజివీడు, నర్సాపురం, రాజోలు, కొత్తపేట, గవర్నరుపేట (విజయవాడ) కాకినాడ, రామారావుపేట (కాకినాడ), విశాఖపట్టణం, బొబ్బిలి, కావలి, గూడూరు, మద్రాసు, విజయవాడ, హైదరాబాదు.

పి క్యు డి డి పా జి ట్టు

పి క్యు డి పా జి ట్టు సం॥ కు నూటికి రు. 8-75 మొదలు రు. 4-50 వరకు వడ్డీ రేట్లతో అంగీకరింపబడుచున్నవి.

కరెంటు, సేవింగ్సు, పార్స నోటీసు, కాలి డిపాజిట్లు అంగీకరింపబడుచున్నవి.

మా మూడు సంవత్సరముల క్యాష్ సర్టిఫికేట్లు ఒక ప్రత్యేకత.

రాష్ట్రము, అవరాణ మొదలగు అన్ని నరకుల హామీపై అప్పులు యివ్వబడును.

అన్నిరకములయిన బ్యాంకింగు వ్యాపారములు జరుపబడును.

వివరములకు మా బ్రాంచిలకు వ్రాయు ప్రార్థన:

సి. వి. రాఘవరెడ్డి M. L. C. | సి. ఎస్. సీతారామయ్య, B. A.
డైరెక్టర్లు వాట్ల అధ్యక్షులు | సెక్రటరీ.

మద్రాసు - 11-8-59.

అవ: చేతులు పట్టుకున్నా, కాళ్లు పట్టుకున్నా లాభంలేదు. ఆ మాలవల్లితో కలిసి దేవాలయ ప్రవేశంచేసి వచ్చేలోపునే మేము వెళ్ళిపోతామేమోనని అనుకుంటున్నాను. యింకా ఒక్కనిమిషం యిక్కడ విలపిస్తాను. వచ్చేవరకు ఉంటే, అగ్నిహోత్రాల్లో మైలపడతాయి. ప్రాయశ్చిత్తం చేయించుకున్నా ప్రయోజనం ఉండదు. కారణం, నీ బట్టు సగ్గుణం, వేగం వెళ్ళాలి.

కారణం: బట్టులంటూ ఏమున్నాయి నాన్న. పట్టుచీరల? బనారస్ చీరల? ముత్యం ఉన్న బట్టులేగా.

(తలుపు పిలిచిన చప్పుడు)

పొద్దా: ఎవరది? వస్తున్నా. (వెళ్లి తలుపుతీసి) అయ్యో! బాబు! యీ దెబ్బలేమిటిర, యీ రక్తం ఏమిటిర, అనుకున్నంతపని జరిగిందే, వాళ్ళ చేతులు పడిపోయాయి. అమ్మ! అమ్మ! మా బాబుని చంపేశారే పోలీసులు ముందాకొడుకులు. చూస్తూనే? కారణం! బట్టతో బాబు రక్తం తుడుపు. నేను వెళ్లి దాక్కుని తీసుకొస్తాను.

అవ: వాళ్ళ పూనుకున్న పనికి కొట్టవమి? చంపేస్తే బాగుండును. పీడా నాదా కూడా పోవును. దొరల ప్రభుత్వం అంటూ ఉండబట్టి రక్షిస్తున్నారు. కారణం! మాలముందాకొడుకుల్ని మట్టుకొని, జాతిభ్రష్టుడైనవాడు. వాణ్ణి మట్టుకున్నావ యింకా నా గుమ్మం తొక్కనివ్వను. నీ చేతులు ఖండిస్తా, జాగ్రత్త! ఆన!

పొద్దా: నీవు మామగారివికావు, మారణదేవతవుకాని.

అవ: తొందరగా నడుపు. ఒక తుంగుకూడా యిక్కడ ఆగేందుకు వీలేదు. ఏమిటా ఆలోచన? కాకపోతే ఉండు! నీకు బ్రతికుండుగానే అక్కడికెళ్ళక ఘటాకారం చేస్తాను.

కారణం: అదిగాదు నాన్న.

అవ: ఊ! నడుపు! నడుపు!

కారణం: వెళ్తానన్నట్లు! మన్నించండి!

2

[స్వరాజ్యము సిద్ధించకుండానే, పరుగురానుప్రీతి అయిపోయిన భవనంలా, దేశం ఏవత్తూ అయి ఏమీ తోచక, మూషికాల్లా త్యాగాలుచేసినవారు కైళ్ళలోంచి బయటబడి, దేవనాథారం కోసం, దిక్కులకు పరిభ్రమించి చీకవాలు దివాలు.

మైలాపురంలో ఓ సందు. అందులో పెద్దభవనం. అందులో అద్దెకున్న అనేక కుటుంబాలు. మేడ ముందుకు బాల్కనీ, అందులో వెనక రెండు గదుల్లో, రఘునాథరావు కారణం కాపురం చేస్తూఉంటాడు. కారణం కొత్తగా ఒక శిశువుపుట్టి మరణిస్తాడు.

రాజులసీమ మహామృతము. తగిన ప్రచారం సహాయం జరగలేదు కాబట్టి వంగదేశ మృతమే పెద్దదనుకుంటాంగాని, రాజులసీమ మృతము అంతుదొరికేంతరి హృదయ విదారకం కూడాను.]

(రఘునాథరావు, దొంగ ప్రవేశం)

కారణం: ఛీ, యీ దొంగముందాకొడుకును ఎందుకు తీసుకొచ్చాడు! నీకు పరమ పాపాత్ముడు.

రఘు: దొంగవడో, దొరవడో, తెలుసుకున్నాక కద, తీవ్రం దమా, గౌరవించడమా.

కారణం: ఏమిటండి? అన్నిటికీ పెడమాటలు! పెడకథలు!

రఘు: అసలు జరిగిందేమిటి?

కారణం: మీరు చూడుకోవాలి ఆ రాయలసీమ వెళ్ళివస్తానన్నార కద. మీరు వెళ్ళక...

రఘు: ఏం చెయ్యమన్నావు, రాయలసీమలో మృతపరిశీలి, నన్ను స్వయంగా చూచినచ్చి, మా పత్రకలో వ్రాయాలని, సంపాదకుల ఆజ్ఞ. బుట్టముక్కొన్నాక వారు ఏం చెయ్యమంటే అదిచెయ్యాలి.

కారణం: ఏమంటే ఏంలేండిగాని, మీరు వెళ్ళివాటిరాత్రి ఆ బాల్కనీలో కూర్చుని బాబుకోసం ఏవేవైనా ప్రారంభించా. రోజు ఓగంటైనా నాదుఃఖం వెళ్ళబుచ్చుకోకపోతే ఎల్లా. తల్లిని కద.

రఘు: రోజూ అంతసేపు అలా ఏడుస్తూ కూర్చుంటే బాబు బంటాడా, బ్రతికిస్తాడా? భగవంతుడు చేసినదాన్ని దిగమింగడమే.

కారణం: అది మాలో ఆచారం అండి.

రఘు: పల్లెటూలో అలాంటివి పనికొస్తాయిగాని, యింత మహా పట్నంలో, ఒకేయింట్లో ఎన్నోకుటుంబాలు నివసించేవోట, యిల్లా విలపిస్తే, ఒప్పుకోరు. సభ్యతకూడాకాదు.

కారణం: అందుకే దుఃఖం దిగమింగుకొని రాత్రిపూట, వెక్కిరిచెక్కి ఏడ్చానుగాని, నే నెవ్వరికీ ఏ ఆటంకం కలిగించలేదు.

రఘు: అయితే ఏం జరిగింది?

కారణం: మెల్లగావచ్చి, విధిగుమ్మంలో ఆ మెల్లమీద పండుకున్నట్టు పండుకున్నాడు. సమంగా మన బాల్కనీకి కిందగ. కొంత సేపుచూసి నే నెవరిని మందలిస్తే, మెల్లగా ఆ చీకట్లో, సదీలేకండా వెళ్ళిపోయాడు.

రఘు: తలుపులన్నీ చేకాక వీధి మెల్లమీద ఎవడు వడుకుంటే మనకేమి?

కారణం: నీకు దొంగ. చీకటిమాటున యింట్లో ప్రవేశించి మేడక్కితే, నే నొక్కరిని ఏం చేస్తే ఎవరుకుతాడు?

రఘు: పోనీ, పోయాడుగ.

కారణం: అయ్యో! పోయాడు! మర్నాడు అదే వేళకు అలాగ ఆ మెల్లమీద కాచి ఉన్నాడు. వాళి కం వెళ్ళబుచ్చుకుంటూ, వా పనేదో నేను చూసుకున్నాక, లోపలికి పోదామని కింద ఆ మెల్లమీదికి చూచెసరికల్లా, దొంగతనానికి కాకపోతే, ప్రతిరోజురాత్రి, ఎందుకక్కడొచ్చి అలా నక్కిఉండటం. అంచేత 'దొంగ' 'దొంగని' కేకలేకాను. యిరుగుపొరుగు విదాలోపున పారిపోయాడు. మర్నాడు మర్నాడు వస్తాడని నాకు తెలుసు. ఎదురుగుండా ఉన్న మన ఆంధ్రులతో చెప్పాను. వాళ్ళు కాచి, మనింటిప్రాంతానికొచ్చేసరికి పట్టే

కాదు. పోలీసులకు అప్పజెప్పితే, మీరు విడిపించి అతిథిలా, అలుకులా యింటికే తీసుకొచ్చారు. యిన్నాళ్లయి మీరు చేస్తున్న అవసూకాలకు యివారే కిభరం కట్టారు. మావాళ్ల మీద నామీద ఉండే కార్యక్రమం యిలా తీర్చుకుంటున్నారు.

రఘు: పిచ్చిదాన, నీకు లోకం అంటే తెలియదు. మూరత్వం లోకంలోనే పెరిగిపోతున్నాది. వల్లెటూరి పిల్లకుంటే అవ గ్రతలన్నీ నీలో కరకుకట్టాయి. కాని యింట్లో కొంచెం అన్నం ఉండేమో చూడు.

కారద: ఎందుకు? నే చూడను!

రఘు: సరే, యిక నిజమేమిటో నీ కుంటే చెప్పిస్తాను. నీ కేరమిటి? దొంగ: రానున్నా.

రఘు: నీ వెక్కడినుంచి వచ్చావు?

రామ: కాయలసీమనుంచి.

రఘు: ఎందుకొచ్చావు?

కామ: అక్కడ కరువొచ్చింది కాబట్టి. నే నసలే పేదవాణ్ణి. కరవులో అన్నం లేక నా కార్య, శుద్ధుల పిల్లలు చనిపోయారండి.

కారద: అయితే యిక్కడ ఉద్యోగం చేద్దామని వచ్చావ్, ఏమిటి?

రఘు: దేశంలోపం సమస్తం త్యాగంచేసి కారాగారాల్లో బాధలు పడి, కట్టుకుట్టతో పైకొచ్చిన మా వోట్లకే ఉద్యోగాలు దొరకలేదు. ఆ వ్రతికాధిపతి వారిపడి నా కీ సహాయం సంపా

దకుడిపని యాయకపోతే, నేను వీడిలాగ తంజానైయంకును. చదువా సంధ్య, నా అనే వాళ్లా?

కారద: మీరు చాలా అభిమానపడుతున్నారు, వీడు వారిజన తొంకా ఏమిటి?

రఘు: అయితే, ఎందుకొచ్చావు?

కామ: ఆకలితో నిలువెల్లమండిపోయి, యీ చెన్నపురి మహాపట్నం మూల పెద్దపెద్ద పూటవాళ్లయిళ్లు ఉంటాయని; నాటిమందు నిలబడి, పుల్లిస్తరాకు విసిరేస్తే పొట్టనింపుకుందామని. మన డిల్లోలా యిస్తరాకులుకూడా పైని పారేరు. ఎక్కడో పారేసిన యిస్తరాకుని జడ్డుకూడా తగలేదు.

రఘు: రామచంద్ర. దేశానికి యుద్ధం వచ్చినకంటే గొప్ప అనర్థం, కరువు కాటకాలూన్నా.

కారద: యిది హోటలుకాదే యిక్కడ కందుకొచ్చావు?

కామ: రావాలని రాలేదండీ. పగలల్లా, ఊరల్లా తిరిగి ఎంగిలి మెళుకులుకూడా దొరక్క, ప్రాణం తటపటాయిస్తే, నడిచేందుకు కత్తిలేక మీ వీధి మెట్టమీద పిరిగిపోయానండి.

రఘు: అయితే ఏం జరిగింది?

కామ: నోరెండిపోయి, నాలక లాగేసిందండీ. ఆ తేడమించి, అగుసుట్టలలోంచి ఏదో ధారపరిసిందండీ. నోరిప్పే ఉందండీ. నా నోట్లో పాలనాన కురిసిందండీ. ఏఅమ్మ కరుణించి కురిపించిందో, కడుపు నిండిపోయిందండీ. యింతలో ఆ అమ్మగో రొచ్చి కేకలేకారండీ. ఎల్లిపోయానండీ. ఆ తల్లికి దండ మెళుతా. లేకపోతే ఆరాత్రి ప్రాణాలే పోయిండునండీ.

రఘు: మళ్లా మర్నాడుకూడా అందుకే వచ్చావ్?

కామ: అవునండీ. నా అదృష్టం, రెండోరోజుకూడా నా ఆకలి తీరింది. చనిపోయిన మా అమ్మి జ్ఞాపం వచ్చిందండీ. దొంగ దొంగని కేకలేకారండీ. భయపడి పారిపోయానండీ.

రఘు: పారిపోవడం ఎందుకు?

కామ: దొంగల్ని పట్టుకోలేని పోలీసులు వీడవాళ్ళనే దొంగలని కొట్టో పెట్టేస్తారండీ.

రఘు: నేను రైలుదిగి వస్తావుంటే మనవీధిలో వీణ్ణి పోలీసులు పడితే దొంగకొడని హామీయిచ్చి, యితనిమూలాన నీకు నిజం వినిపిద్దామని తీసుకొచ్చా. యిప్పుటిదే నా కార్యక్రమం తూడు పాపం యీ వీడవాణ్ణి.

కారద: అయ్యో వీడి ముఖం ముట్టించా. వీడు దొంగ అనుకున్నాను. అంతకంటే పరమ పాపాత్ముడు. నాకు వ్యభిచారదోషం కూడా అంటకట్టాడు!

రఘు: యిందులో వ్యభిచారదోషం మేమిటి?

కారద: ఛీ, ఛీ, మీకంటే దుర్మార్గులను నేను లోకంలో కనిపిం ఎరగనండీ. మీరుకాక యిదే మరొకడు భర్త అయితే వీడి ప్రాణాలు తీసేవాడే. నామీద పగ మీరిలా తీర్చుకుంటున్నారు. కానీండి ఊరికే పోతులెండి.

రఘు: పాపాత్మురాల! నావంటి భర్త నీకు పదిజన్మలైనా దొరకడు. నీవు నీ తండ్రి నన్ను పెట్టిన బాధలకు గాంధిగారి శిష్యుణ్ణికొట్టి, సహనమే మా లక్ష్యం కాబట్టి యింతవరకు పీర్చుకుంటూ వస్తున్నాను.

సరసమైన ప్రేమయం రేటలో

మీ మోటారుకార్లు, మోటారుసైకిళ్లు,

ఇతర మోటారు బండలను

భీమా చేయండి.

వద్రత, పొదుపు, సర్వీసులతో కలిసి

చేయుట మంచిది.

మోటార్ ఓనర్స్ మ్యూచుయల్

ఇన్సూరెన్సు కంపెనీ లిమిటెడ్,

హెడ్ ఆఫీసు: బెంగాల్

మద్రాసు బ్రాంచి ఆఫీసు:

834, రంబుచెట్టి వీధి, (హైకోర్టుఎదురు) మద్రాస్-1.

ఆంధ్రప్రదేశ్ బ్రాంచి, ఆఫీసు:

విజయవాడ: 28-10-405, గోపాల్ రెడ్డి రోడ్,

గవర్నరు కేట, విజయవాడ-2.

హైదరాబాద్: 4-7-1121/5, రంగ్ మహల్ రోడ్,

హైదరాబాద్-1.

ప్రతి వగరములోను ఏకెంటు, మరియు అర్గ్ నెజర్లు కావలెను.

కారద : చెప్పేదేమిటి మీ ఓర్పు ! సద్వర్తన ! అదినుంచి నే నకు
తున్న బాధ పరమేశ్వరునికి తెలుసు. మాకంట ఒక వాసి
తక్కువవాణ్ణి కట్టుకొనేందుకు ఒప్పుకున్నాను. నా వంశం
ఎటువంటిది. ఆ హితాస్సులంట పిల్లని. నా కొడుకు చని
పోయేందుకుమాదా కారణం మీరే.

రఘు : ఎల్లాగయ్యావో ?

కారద : ఆసుపత్రిలో పురుషు పోయడంనుంచే నా బాబు
మరణించాడు. నేను ఆసుపత్రికే నని ఘోషిస్తున్నాను ఏదీనా
మానారా !

రఘు : నాకెల్లీ మరణించింది. బ్రతికున్న నీ తండ్రి నీవు మత
భిన్నువని, గుడ్డుం తోక్కనివ్వకు. మరెవ్వరు నాకు లేరు.
మాగుమాలల నుంచి సామంతులు మొదలుకొని నిరుపేదల
వరకు ఆసుపత్రికే వెళ్తారు. పురశ్లకు ఎంత వాగ్రత్త
తీసుకుంటారు వారు; కాని ఖర్చుపెట్టకుండా.

కారద : చెప్పేదేమిటి? మాలకుడు, మంగలి నీళ్ళు, ఎంగిలిచిప్పలు,
అక్కడ మైలగారి తగలడంనుంచే బాబు పోయాడు.

రఘు : నీవు వట్టి ఆసుపత్రిలో ఉంచవలసినదానిని.

కారద : భార్యకు మానభంగం జరిగి ఉండకపోనె. భార్యకు
మానభంగం జరుగుతే, భర్త సంతోషించడం పురాణాల్లో
కూడా లేదు. మీరుమాత్రం మహదానందం పొందు
తున్నారు.

రఘు : ఆన, ఏమంటున్నావ్. మాతృప్రేమకీ, మానభంగానికీ
పోలిమేరలేనా తెలియని నీవు మనిషివికావు. ఆచారాల్లా
మగ్గిపోతున్న దున్నపోతువి. నన్ను నా తల్లిని నానా
మాటలాడి బ్రతికుండాగా నా గుడ్డుం తోక్కనివ్వనని
పెద్దమాటలు చెప్పి, నిన్ను తీసుకెళ్ళి ఏడాదుంచుకొని
తోరివారిమాటలు పడతే నన్ను ఒదిరిపించుకుందామని

నా మీద అభిమానం ఉన్నట్టు, యిక్కడకు నిన్ను
పంపించేశాడు నీ తండ్రి. చనిపోయిన నా అమ్మకోసం
అగ్నిహోత్రంసాక్షికంగా పెండ్లాడానని నిన్ను పోసి
అని ఏలుకుంటున్నాను.

కారద : నా కెదురుగుండా కొరతవేసినట్టు నీ వెందుకురా? నల్ల.
నీ కడుపు నిండిందికా? నా వాంఛత్యానికి విడాకులిచ్చేవు!

రఘు : అకుదానిని, నాడి ఆకలి తీర్చినదానిని, నీకు నాడిమీద
పుత్రవాత్సల్య ముండాలి. లేదుసరికద, సంసారానికే ఎవరు
పెట్టాడని నిందించడం మంచిదా? నీకు ఒక్కమాట
చెపుతున్నాను విను. నువ చనిపోయిన బాబు, నువకొరం
తీరక వచ్చి మనల్ని చూచి, ఆకలి తీర్చుకొని వెళుతున్నట్టుంది
నాకు. యీరోజు నువ జీవితంలో మహోదయం. ఈరోజుల్లో
యివే నువధర్మకూతల.

కారద : భార్య తిలనికీ అవమానం తెచ్చిన, ప్రతి వికారివాణ్ణి
పుత్రునిగా చూచే భర్తతో నేను కాపురం చెయ్యను. నేను
నా ఊరు వెళ్తా. నన్ను పంపించి మీరు మీ యిష్టం
వొచ్చినట్లు వర్తించండి.

రఘు : నీ తండ్రి నిన్ను మరీ గుడ్డుం తోక్కనివ్వకు. నీకు
ఊగక్కడుంది? నా అమ్మముఖం చూచి, ధర్మానికి
కట్టుపడి, నేనె నిన్ను భరించగలను. చిన్నపిల్ల వు కావు.
అన్నీ ఆలోచించుకొని మరీ అను.

కారద : అన్నీ ఆలోచించుకొనె యీమాట అంటున్నాను.

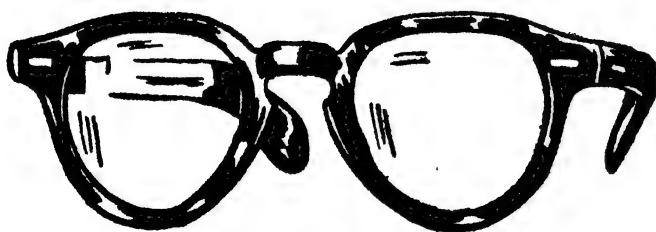
రఘు : మళ్ళీ వస్తే నేను కూడా ఏలుకోను నువ?

కారద : నా తండ్రి రానీకపోతే నువయ్యా గోయ్యా చూచుకుంటాను.
కాని యిక్కడ మరీ ఉండను.

రఘు : కాస్త స్తిమితవడి ఆలోచించుకు మరీ నెప్పు.

కారద : యీవారే మెయిలకీ నన్ను పంపించకపోతో నేనిక్కడ
అత్తమాతల్లి చేసుకుంటాను.

మా బాతాదారులకు, క్రైయోచిలాపలకు హృదయపూర్వక
ఉగాది అభినందనలు.

అద్దాలు సానపట్టుటకు పరికరములు గల బాటెటెలి
మా ఆవిరణలో వున్నది.
డాక్టర్ సూచన ప్రకారం సాంకేతికంగా
పరిపూర్ణమైన అద్దాలు తేలియివ్వగలము.
కాగ్నెట్, సేవ, సౌజన్యము మా ప్రత్యేకత.

రాధా బ్రదర్స్

కంటిబద్ధముల వ్యాపారము

174, బ్రాడ్వే, మద్రాసు-1. ఫోన్ : 4198

ప్రాచీన భారతములో గణ రాజ్యాలు

శ్రీ కాపుటూరు వేంకటరామచంద్రరావు

చైరువడవ శతాబ్దముయొక్క ఉత్తరార్థముతో ప్రారంభమయిన దశాబ్దము అన్ని విధముల గణయుగ మనదగియున్నది. ఈ దశాబ్దములో, ముఖ్యముగా ఆసియా ఖండమున, పెక్కు రాజరికములు యాపుమాసి వాని స్థానమున గణరాజ్యములు, ప్రజాప్రభుత్వములు నెలకొన్నవి. మెగస్తనీసు ప్రాచీన భారత రాజ్యములను గుఱించి క్రిస్తుపూర్వము నాల్గవ శతాబ్దమున నుడివిన “రాజరికము మాసి దాని స్థానమున ప్రజాప్రభుత్వములు నెలకొన్నవి.” అను రాజకీయ సంప్రదాయము ఈ యుగమునకు సరిపోవుచున్నది. ఈమధ్య సంభవించిన మధ్య ప్రాచ్య క్లిష్ట పరిస్థితికి కారణము ఒకజాతి చిరకాలము నుండి వచ్చుచుండిన రాజరికమును దొంగద్రోసి దాని స్థానమున ప్రజాస్వామ్యమును నెలకొల్పవలయునను వాంఛయే గదా! నేడు ముఖ్యముగా ఆసియాఖండ ప్రజలలో బ్యాపించి వృద్ధిచేయుచున్న ఈ ప్రజాస్వామ్య సంప్రదాయమునకు సుమారు ఆరువది సంవత్సరములు అహింసా మార్గమున బ్రిటిషు రాజరికముతో పోరాడి స్వాతంత్ర్యమును సంపాదించిన భారతదేశము మార్గదర్శకత్వము వహించినదనుట నిర్వివాదాంశము; ఈ మార్గదర్శకత్వములో భారతదేశము తన ప్రాచీన ప్రజాస్వామ్యపు సంప్రదాయములను నిరూపించుకొన్నది.

ప్రాచీన భారత రాజ్యాంగ చరిత్రలో ప్రాచీన భారత గణ రాజ్యముల వర్ణన మొక ప్రధానాధ్యాయము గాగలదు. వీనినిగురించిన జ్ఞానము ప్రజాస్వామ్యము భారతీయ రాజనీతి ప్రతిభలకు అన్యమైనదిగాదని రుజువు చేయగలదు. కాని, ప్రాచీన భారతమున ప్రజాస్వామ్యము పాశ్చాత్యదేశములగు ఇటలీ, గ్రీసులలో అదేకాలమున వెలసిన ప్రజాస్వామ్యము లంత స్పష్టముగా యాపురేఖలను దిద్దుకొనలేకపోయినది. ఈ ప్రాచీన గణరాజ్యముల చరిత్ర నెఱుంగుటలో జిజ్ఞాసువును ముఖ్యముగా బాధించునది చరిత్రాత్మకమైన వస్తుభావము. ఈ వస్తుభావము యవన, రోమక గణతంత్రముల నెఱుంగుటకు గల చరిత్ర వస్తు సమృద్ధితో బోల్చిచూచిన నతోధికమై గన్పట్టగలదు. నేడు మనకు లభించుచున్న వీని చరిత్ర యంతయు అలెగ్జాండరును వెంబడించి వచ్చిన గ్రీకుచరిత్రకారులు వీనిని గురించి అరకొరగా వ్రాసిన వ్రాతలనుబట్టి, పోనిసి, పతంజలి మొదలగు వైయాకరణుల నూత్రములనుండి, బౌద్ధ, జైనమత గ్రంథములనుండి మనకు లభించిన కొన్ని నాణెముల, ముద్రలమీది వ్రాతలనుబట్టి, పరోక్షముగా నెఱుగవలసి యున్నది. ఇన్నిలోపములతోను గత యాభైవందలలో సుప్రసిద్ధ చరిత్రకారులు, పరిశోధకులు వగు డాక్టర్. జయస్వామి, డి. ఆర్. భండార్కర్, ఆర్. సి. ముజుందార్, డాక్టర్. ఘోషాల్, ఎ. యస్. అలైకర్ ప్రభుత్వం పరిశోధనలు భారత గణరాజ్యములకు సముగ్రము, సంపూర్ణమునకు చరిత్ర వ్రాసినవి.

ఈ గణరాజ్యముల చరిత్రను చర్చించుటకు ముందు ఒక ముఖ్యాంశమును మనసునం దుంచుకొనవలెను. ఈ గణరాజ్యముల రాజ్యాంగ నిర్మాణ పద్ధతులయందు నేడు మనకు అనుభవ పూర్వకమైన ప్రజాస్వామ్య నూత్రములకై వెదకుట అసంబంధసము. అట్లనిక ఇవి ప్రజాస్వామ్యములు గాకపోలేదు. వీ లక్షణములను, నియమములను బట్టి, ప్రాచీన యవనరోమక దేశములందు వర్ధిల్లిన ప్రభుత్వములను ప్రజాస్వామ్యములని నిర్ణయించు చున్నామో అదే అర్థమున వీనిని ప్రజాస్వామ్యములని పిలువదగును. ఈ ప్రభుత్వములు రాజరహితములు, లేక విరాటులు. (Non-monarchical or Kingless). వీనియందు అధికారము వ్యక్తిగతముగాక, సంఘగతమై యుండును! ఈ సంఘము ప్రజలు, ప్రజాప్రతినిధులు, నాగరకులు, నాగరక వృద్ధులు, కులపెద్దలు, జాతిపెద్దలు—వీరిలో నెవరిచేత నైనను ఏర్పవచ్చును.

ప్రాచీన భారత గణరాజ్యములు వేదకాలమునకు (క్రీ. పూ. 1000) తర్వాత సమగ్ర స్వరూపము నొందినవి. వేదములలో మనకు గనపడు పరిపాలనా స్వరూపము రాజరికము మాత్రమే. కాని ఋగ్వేదమునందు అచ్చటచ్చట తర్వాతికాలమున గణరాజ్యములకు సంబంధించి వాడబడిన పదములు గానవచ్చును. ఉదాహరణమునకు గణము, గణపతియను పదములు. దీనినిబట్టి చరిత్రకారులు “బౌద్ధ యుగములో మనకు గన్పట్టు గణరాజ్యముల బీజాంకురములు వేదకాలముననే నెలసియుండవచ్చును.”¹ అని యభిప్రాయపడుచున్నారు.

హిందువులు తమ ప్రజాస్వామ్యములను “గణము” “సంఘము” అను పేర్లతో వ్యవహరించిరి. ఒకప్పుడు ఈ పదములు ప్రభుత్వ పరముగాగాక జాతిపరముగా వాడబడినవను అభిప్రాయముండెడిది. కాని నేటి చరిత్రకారులు ఈ అభిప్రాయము నంగీకరించుటలేదు. డాక్టర్ ఎ. ఎస్. అలైకర్ ఇట్లని నుడివరి. “మాళివులను, యాభేయులను (ఈ రెండును గణతంత్రములు) జాతులుగా పరిగణించినను వారికి గణతంత్ర ప్రభుత్వము గలదనుటకు ఇతోధికమైన నిదర్శనము గలదు.”²

పోనిసి “సంఘ” “సంఘట” పదముల తారతమ్య భావమును విశదీకరించుచు, “సంఘ” “గణము”లకు గల అర్థకత్వమును తెల్పినాడు. బౌద్ధుల గ్రంథమున అతదాన శతకమున ‘గణ’ శబ్దము ‘రాజ’ శబ్దమునకు వ్యతిరేకార్థమున వాడబడినట్లు ఈ క్రింది కథ కలన తెలియవచ్చును. మధ్యదేశీయులకు వణిజులు కొందరు దక్షిణ

1. V. M. Apte; The History and Culture of the Indian People; page 352.

పథమునకు వెళ్ళిరి. దక్షిణాపథపురాజు ప్రశ్నకు సమాధానముగా వీరు “దేవా, కొన్ని దేశములు గణాధీనములుగను. కొన్ని రాజాధీనములుగను ఉన్నవి” (దేవకేచిద్దేశా గణాధీనాః కేచిద్రాజాధీనాః ఇతి) అని నుడిచిరి. ఆచారాంగ నూత్రమున జైనగ్రంథములైన భిక్షువులు నివారించవలసిన రాజ్యములలో గణరాజ్యములను పేర్కొనుచున్నది. (అరాయణీ వా ‘గణరాయణీ’ వా జావరాయణీ వా దోరజ్జణీ వా వేరజ్జణీ వా విరద్ధరజ్జణీ వా) మహాభారతము నందలి శాంతిపర్వమున గణరాజ్యముల వృద్ధి, క్షయకారణముల చర్చించుచు భిక్షు యోధిష్ఠిరలకుద్య నొక సంవాదము గలదు. ఇట్లు ప్రాచీన గ్రంథములందు ‘గణ’ శబ్దమునకు రాజ రహితమైన, సంఘనిహితమైన అర్థమునిచ్చు నిదర్శనములు అపారముగనున్నవి. అలెగ్జాండరు వెంబడి వచ్చిన గ్రీకు చరిత్రకారులు ఈ గణలెత్తములను ప్రశంసించియున్నారు. ఒకప్పుడు గ్రీకుల భావనాశక్తి, వారిని ఈ దేశమందలి ప్రతిసంస్థయందును గ్రీకు సంస్థలను పోల్చుకొనునట్లు చేసి నదియను వాద ముండెడిది. కాని నేటిది నిలువజాలదు. ప్రజాస్వామ్య సంస్థలను ఉద్దేశముతో నెరిగిన గ్రీకు చరిత్రకారులు వివిధ సంస్థలను ప్రజాస్వామ్యసంస్థలని వర్ణించునంతటి విచక్షణ జ్ఞానముగలవారు.

కాటెల్యుని అర్థశాస్త్రమున గణరాజ్యములు రాజశిక్షిపజీవి సంఘములు, వార్తా శిస్తోపజీవి సంఘములు అని రెండు విధములుగా విభజింపబడియున్నవి. (కాంథోజ సురాష్ట్ర) క్రితము(కేన్యా దయో వార్తాశిస్తోప జీవిః) ఈపదములయొక్క అర్థప్రతి బింపై పండితులు భిన్న భిప్రాయాలు వెలిబుచ్చియున్నారు. ఈ భిన్నాభిప్రాయాలు తరచి డాక్టర్ ఘోషల్ రాజశిక్షిపజీవిసంఘములు తమ పాలక కర్మమునకు ‘రాజ’ శబ్దమును వహించు రాజకీయ సంఘములు గను, వార్తాశిస్తోపజీవి సంఘములు శాంతివృత్తులచేతను, యుద్ధవృత్తిచేతను జీవించు మానవ సమాజములుగను నిర్ణయించిఉన్నారు.3

ప్రాచీన భారతమున గణరాజ్యములు దేశముయొక్క ఈశాన్య వాయవ్య భాగములందు పెంపొందినవి. ముఖ్యముగా పంజాబు, సింధు లోయలు క్రీ. పూ. 500 మొదలు క్రీ. త. 400 వరకు గణలెత్తముల కొలపట్టయినవి. దురదృష్టవశాత్తమున ఈ గణరాజ్యములలో కొన్ని వ్యాకరణ గ్రంథములందు నామాకళిప్తములై మనకు మిగిలినవి. పోణీని చేత పేర్కొనబడిన వృక, దామని, పార్శ్వ, కాంథోజాదులును, ‘త్రిగ ర్తవచ్చ’ మనబడు ఆరు గణలెత్తముల సమదాయమును ఈ తెగకు చెందినవి. పోణీనికి సుమారు యేడు సంవత్సరముల తర్వాత రచియింపబడిన కాళియందు ఈ త్రిగ ర్తవచ్చము (1) కేందోపరత (2) దాంహి (3) క్రేష్టి (4) జాలమాని (5) బ్రహ్మగుప్త (6) జానకి రాజ్యములుగా పేర్కొనబడినవి.

ఇట్లు నామాకళిప్తము గాక కొంచెమో గొప్ప చరిత్ర మిగిలిన గణలెత్తములలో అర్జునాయనులు అగ్రా జనుపూరు ప్రాంతములందు క్రీ. పూ. 200 మొదలు క్రీ. త. 400 వరకు పరిపాలించినట్లు తెలియుచున్నది. క్రీ. పూ. 100 కాలమునకు చెందిన వీరి నాణెములు మనకు లభ్యమగుచున్నవి. ఇవి రాజ నామాంకరములు గాక, ‘అర్జునాయనం జయః’ ‘అర్జునాయనులకు జయముగగాక’ అను అంకముతో గణ నామాంకరములుగా నున్నవి. అర్జునాయనులు

తాము మహాభారత వీరునకు అగ్నునుని సంకల్పివారమని వమ్మిరి. వీరును ధర్మజుని సంతతి వారమున నమ్మక గల్గి వీరికి ఉత్తముగా పరిపాలించుచుండిన యాధేయులును అశ్వోన్య సహకారముతో వర్ణిరి.

యాధేయగణము, నాణెము లభ్యప్రాసమునుబట్టి గువికాలముని ఉహించవచ్చును. యాధేయులు తూర్పున సనారాన్ పూరు, పశ్చిమున భిహవల్ పూరు, వాయవ్యమున బూధియానా, దక్షిణమున ధీర్మగ్యుగల దేశమును పాలించిరి. ఉత్తము నాగరక పరిపాలనము గల్గి, వ్యాయ ధర్మములకు పేరువచ్చి, సారవంతమైన దేశమును, ఉత్పాదకవస్తులైన ప్రజలును గలరని గ్రీకు చరిత్రకారులచే వర్ణింపబడిన విపాకా (వియాన్) నదీతీరస్థముగ రాష్ట్రము యాధేయగణముని చరిత్రకారుల నమ్మకము. వీరు మార్గ, కుంగ సామ్రాజ్యముల యొక్క యుక్తత్రైత్యుల, కుషాణు, యుధాటికి అగ్ని నిర్మిరి. త్రిక్షత్రప చక్రవర్తులలో ముఖ్యుడగు గుప్తదయామకు తననానా ఘడి శాసనమున (క్రీ. త. 150) వీరిని గురించి ఇట్లని వర్ణించి యున్నాడు. “సర్వక్షత్ర విష్ణుత వీరశిల్పకాతోత్సేకావధేయానాం యాధేయానాం”

“సర్వక్షత్రయుల చేతను గౌరవించబడిన వీరశిల్పకర్మముచేత అవిధేయులగు యాధేయులు” ఒకటవ కనిష్ఠుని కాలమున (క్రీ. త. 78—104) వీరి అధికారము సన్నగిల్లెను కాని కాలక్రమమున వీరు అధికారము మరల నిల్చొక్కుకొని క్రీ. త. మూడవశతాబ్ది ప్రథమ భాగమున కుషాణ సామ్రాజ్య పతన హేతుభూతులైరి. సమ్రాట్ గుప్తుని (క్రీ. త. 320-380) అలహాబాదు శాసనములో అర్జునాయనులతోబాటు, వీరు గుప్తసామ్రాజ్య పరిహస్తు రాజ్యములలో నొకరుగా పేర్కొనబడి యున్నారు. వీరి గణసభలో 5000 మంది సభ్యులున్నట్లు తెలియుచున్నది. ప్రతిసభ్యుకును రాష్ట్రమున కొక ఏనుగును ఇవ్వవలయునను నియమముండెడిది. వీరి నాణెములు అనేకములు మనకు లభ్యమగు చున్నవి. వీనిలో కొన్ని దేవదేవాపతి యను కార్తికేయుని చిహ్నమును గలిగియున్నవి. దీనినిబట్టి వీరి అభిమానదైవము కార్తికేయుడని తెలియుచున్నది. అందుచే కుమారస్వామి వామానముగ మయూరపరముగా వీరు తుల్య యాగులని పిలువబడిడిగారు. వీరి శార్వసాన్యముల కీర్తి అలెగ్జాండరు సైనికుల భిక్షువుల గావించివారి పురంగిలిని తిరోగమింప జేసినది.

మగ్రులు క్రీ. త. నాల్గవశతాబ్దమున గణలెత్తముగానున్నట్లు తెలియుచున్నది. యాధేయులతోబాటు వీరును ‘గుప్త’శాసనములందు గుప్తసామ్రాజ్యపు పరిహస్తు రాజ్యములలో నొకరుగా పేర్కొనబడి యున్నారు. వీరు రాని, చినావ నగులకుద్య ప్రాంతమున కొకల, (వియాల్ కొట) రాజధానిగా పరిపాలించిరి. గ్రీకు చరిత్రకారులచే, అలెగ్జాండరును త్రిక్షత్రపకామునున్న ఎదుర్కొని రని చెప్పబడిన కథియనులు, మగ్రులును, ఒకరేయని కొందగు చరిత్రకారుల నమ్మకము. మగ్రులు అలెగ్జాండరును తుదివరకు ఎదిగిపోరిరి.

3. Studies in Indian History and Culture By U. N. Ghoshal, P. P. 363, 364.

అలెగ్జాండరును తీవ్రముగా ప్రతిఘటించిన గణతంత్రము లలో మోక్షపులు, ఊద్రకులు ముఖ్యముగా పేర్కొనదగినవారు. వీరిని 'గ్రీకులు' 'మల్టాయ్', 'ఆసియా మైనార్' అని వర్ణించిరి. మోక్షపులు చినాబ్, రావి నదుల మధ్య ప్రాంతమును, దానికి దక్షిణముగా కొంత ప్రాంతమును పరిపాలించిరి. వీరికి దక్షిణ పార్శ్వమున ఊద్రకులు పరిపాలించుచుండిరి. వీరు అలెగ్జాండరును ప్రతిఘటించుటకై యొక కూటమిగా నేర్పడిరి. కాని వారి సేనలు ఒక చోటికి చేరక పూర్వము అలెగ్జాండరు మోక్షపులపై దాడిచేసెను. కడకు మోక్షపులు, ఊద్రకులు అలెగ్జాండరుతో రాజీపక్షపాలనము చేసెను. వీరు నూరుమంది గణ సభ్యులను సంధిమరతులు చేర్చించుటకై అలెగ్జాండరు నొద్దకు రాయబారముంపిరి. మోక్షపుల ఓటమి తర్వాత ఊద్రకులు 180 మంది పాలక ముఖ్యులతో బాటు, పుర ప్రముఖులను, రాష్ట్ర పాలకులను సంధి ప్రయత్నముపై అలెగ్జాండరు వద్దకు పంపిరి గ్రీకు చరిత్రకారులవలన నెఱుంగుచున్నాము. మోక్షపుల కొల నోకటి స్వాధీనము చేసుకొనుటలో అలెగ్జాండరు ప్రాణముపోవునంతపని యాయెను. కాలక్రమమున ఊద్రకులు మోక్షపులతో విక్రయమైపోయిరి. క్రీ. పూ. 100 ప్రాంతమున మోక్షపులు తూర్పు రాజస్థానమునకును, క్రీ. త. మూడవ శతాబ్దమున మోక్షపు రాష్ట్రమునకును వలస బోయిరి. కొంతకాలము వామ శక ఖైత్రపుల (క్రీ. త. 180) విలుబడిలో నుండిరి. కాని క్రీ. త. 225 ప్రాంతమున కొల్పోయిన స్వాతంత్ర్యమును తిరిగి సంపాదించిరి. వీరును గుప్త శాసనములలో గుప్త సామ్రాజ్య సరిహద్దురాజ్యములలో నొకరుగా పేర్కొనబడియున్నారు. మోక్షపుగణ జయంకము లగు రాగి నాణెముఖనేకములు మనకు లభ్యమైనవి.

అలెగ్జాండరు దిగ్విజయకాలమున ఆగ్రేనేసి (Greek; Agisanal), శిబి (Greek: Siboi) గణములు మోక్షపులతోబాటు వర్ణింపఁబడినవి. వీరి పరిపాలనలో నుండిన ప్రాంతము ఎఱుకలేదు. వైబ్యులు ఆదిలో రాజరికముగా నుండి కాలక్రమమున గణతంత్రముగా మారిరి. వీరు మోక్షపులతోబాటు క్రీ. పూ. 100 ప్రాంతమున తూర్పు రాజపుత్ర స్థానమునకు వలస బోయి, 'మాధ్యమిక' నగరము రాజధానిగా కొంతప్రాంతమును పరిపాలించినట్లు తెలియుచున్నది. వీరినాణెములు 'మార్కుమిక శిబి జనపదన' 'మార్కుమిక శిబి జనపదుల' అను అంకమున గలిగియున్నవి.

గ్రీకు చరిత్రకారులచే 'సంబస్తాయ్' 'అంబస్తనాయ్' అని పిలువబడిన అంబస్థులు ఊద్రకులపాదగుసన పాలించిరి. గ్రీకు చరిత్రకారుడగు 'థెర్టియస్' వీరిప్రభుత్వము ప్రజాస్వామ్య (Democracy)మని స్పష్టముగా చెరిపియున్నాడు. పతంజలి మహాభాష్యమునను, మహాభారతమునందును వీరు పేర్కొనబడి యున్నారు. వీరిసైన్యము 80,000 పదాతులు, 6,000 అశ్వదళము, 800 రథములను గలిగియుండెను. వీరు అలెగ్జాండరు నెగుర్చునుటకై మూపును సేనాపతుల నెన్నుకొనరి. పరిస్థితులవైషమ్యము వలన, వయోవృద్ధులమాటననుసరించి, చివరకు అలెగ్జాండరునకు లొంగిపోయిరి. వీరి తరువాతి చరిత్ర తెలియుటలేదు.

అంధక, వృష్టి, యాదవ, కుకుర, భోజసంఘములు ఒక కూటమిగా నేర్పడి ఆవతారపురుషుడగు శ్రీకృష్ణుని నాయకత్వమున పడచినట్లు మహాభారతమునుబట్టి తెలియదగును.

"యాదవాః కుక్కురా భోజాః సర్వే రాష్ట్రక వృష్టయః, త్వయాన్యసక్తా మహాభాషా లోకాలోకేష్వరాశ్చరే."

అంధక-వృష్టికూటమియందు రెండువర్గములు లుండెడివి. ఈ వర్గాధిపతులను రాజన్యులని పిలచెడివారు. అంధకవృష్టిసంఘము నందు ఈ ఇద్దరు రాజన్యులకును పరిపాలనాధికారముండెడిది. మన సారస్వతమునుండి ఈ 'వ్యంధ్య' అధిపతుల నెఱుగగలము. శిని—వాసుదేవ, స్వాపాల్య - వైత్రకవర్గములు కాశికయందు చెప్పబడియున్నవి. కాత్యాయనుడు తన వార్తకయందు అక్షర—వాసుదేవవర్గములను పేర్కొనియున్నాడు. మహాభారతమువలన వాసుదేవ, ఉగ్రసేనులు వర్గాధిపతులుగానున్నట్లు తెలియుచున్నది.

మహాభారతమునందలి కాంతివర్ణమున (ఆత్వాసము 81) అంధక—వృష్టి వ్యవహారములపై సారద, కృష్ణులమధ్య ఒక సంభాషణ గలదు. అందు శ్రీకృష్ణుడు అంధక-వృష్టి సంఘనాయకత్వములో తా నెదుర్కొనవలసిన కష్టములను సారదునితోనే కరువుతెల్పును. ఈ సంభాషణవలన శ్రీకృష్ణునంతటి రాజకీయధురంధరునిగూడా ఈ రెండువర్గములమధ్య సామరస్యభావము నేర్పరచుటకు లభ సాధ్యములేదని తెలియుచున్నది. శ్రీకృష్ణుడు తన కష్టమును ఇద్దరు జాదగుల తల్లికష్టముతో పోల్చును. (సోహం శివమా లేవ ద్వయోరపి మహామునే) రాజన్యపరముగా 'వృష్టిరాజన్య గణస్య జయః' అను అంకముతోగూడిన వీరి నాణెములు మనకు లభ్యములు.

గ్రీకుచరిత్రకారులు క్షత్తరాయ్ (Xathroi?) ఆస్సడియాయ్ (Ossadioi) మాసికాని (Musici) బ్రాక్ మనాయ్ (Brachmanoi Brahmanaka) మొదలగు రాజ్యములనుగురించి వ్రాసియున్నారు. కాని వీని రాజ్యాంగచరిత్ర సమగ్రముగ నెఱుంగుటకు వీలులేదు, వీనిని కచ్చితముగా గణరాజ్యములని చెప్పటకు వీలులేక యున్నది. "పయద్వోరను" అను గ్రీకు రచయిత పాటల (Greek: Patalene) రాజ్యమునుగురించి వ్రాసి యున్నాడు. పాటలరాజ్యాంగము నతడు స్పష్టముగా రాజ్యాంగముతో పోల్చినాడు. వైదికాధికారము వంశానుగతముగా వచ్చు ఇద్దరురాజులు వహించెడివారు. రాష్ట్రపరిపాలనాధికారము సర్వమును నాగరవృద్ధిసంఘము వహించెడిది. (A council of Elders ruled the whole state with Paramount authority—Diodorus).

గ్రీకురచయితల రచనలనుబట్టి సింధులోయ ముంపు విసిర్చి క గణరాజ్యములు ఒక సామాన్యసభ (General Assembly), ఒక నాగరవృద్ధసభ (Council of Elders), ఎన్నికద్వారా అధికారమువహించు ఒక ముఖ్య పరిపాలకుని (Chief Magistrate) కలిగి యుండినవని చెప్పవచ్చును.

బౌద్ధ, జైనమత గ్రంథములనుబట్టి ఉత్తరదిగ్విజయమునందును, ఉత్తరప్రదేశమునందలి గోరక్ పూర్ మండలమునందును అనేక గణరాజ్యములు వెలసినట్లు తెలియుచున్నది. బౌద్ధగ్రంథములందు కావ్యులు, కోలియులు, రిచ్చపులు, విదేహులు, బూలియులు, ములులు, మోలియులు, బగ్గులు అను గణతంత్రములు పేర్కొనబడి యున్నవి. ఈ గణతంత్రములన్నియు సిద్ధాంతాని జీవితముతో సంబంధము గలిగియున్నవి. వీరిలో భర్త, బూలిను, కోలిను,

తొలియే గణతంత్రములు మిగిల చిన్నవి. జాత్యగ్రంథములనుండి వీనినిగూర్చి తెలియదుగు చరిత్ర స్వల్పాభివ్యవస్థ. వైకాల్యమున వీరికన్నను విస్తృతములైన కాక్య, కుల్ల, లిచ్చవీ, విజేహరాజ్యములు, తూర్పున దర్బాంగా, పశ్చిమమున గోరకపూరు, దక్షిణమున గంగ, ఉత్తరమున హిమాలయముల మధ్యస్థదేశము వానరించయుండెను.

ఈ వార్షింతిలో మిగుల చిన్నది కాక్య గణతంత్రము. ఒకప్పుడు కాక్యుల రాజరికముగానుండి కాలక్రమమున గణతంత్రముగా మారినట్లు కొన్ని సందర్భములనుబట్టి తెలియుచున్నది. కాక్యుల పరిపాలనపద్ధతినిగూర్చి రైస్ డేవిడ్స్ తమ 'బౌద్ధ భారతము' (Buddhist India, P. 19.) నందు ఇట్లని వ్రాసియున్నాడు: 'కపివాస్తునంబి తమ సంతాగారము (Mote hall) నందు పిన్న పెద్దలు సమావేశమయిన ప్రజాసభయందు న్యాయ, పరిపాలనా విషయములు నిర్వహించబడివి.....సభాసమావేశము లందు అధ్యక్షత వహించుటకును, రాష్ట్రాధ్యక్షునిగను ఒక ముఖ్య నెమ్మకొనెడివారు. ఇతడు రోమకాన్సుల్ (Roman Consul) గ్రీకు ఆర్చన్ (Greek archon) ల వలె 'రాజ' విధము వహించెడివాడు. లిచ్చవులయందు ఇదే అధికారమును వహించిన అధికారత్రయమును (Triumvirate) గాని, రాజులకుల పర్యవ్యతిరేక రాజ్యాధికారమునుగాని ఇచ్చట కొనము. ఒకప్పుడు బుద్ధుని సగోత్రులగు భట్టియును రాజుగా నుండెను. ఒకచోట నాగరక మాత్రులుగా చెప్పబడిన కుద్ధోదనకాక్యుకు మరియొక ప్రకరణమున రాజుని పిలువబడెను. కాక్యుల రాజ్యాంగమును గురించి పండితులలో విభిన్నాభిప్రాయములున్నవి. జయ స్వాత్, మజుందార్ రైస్ డేవిడ్స్ అభిప్రాయమును సమర్థించిరి. అల్లెకర్ గూడ కాక్యులను గణతంత్రములలో నొకదానిగా చిత్పించిరి. కాని డి. ఆర్. భండార్కర్ కాక్యులు గణతంత్రముగాక వంశపారంపర్యమైన రాజరికముని అభిప్రాయపడిరి. వీని నన్నింటిని తరచి డాక్టర్ ఫూహర్ కాక్యులు వంశానుగతముగా వచ్చు పాలకునితోబాటు గణసభనుగూడ గలిగిన మిశ్రమ రాజ్యాంగమును గలిగియుండిరిని తీర్మానించిరి. 4

జాత్య, జైన, జైదిక గ్రంథములలో శేర్మొనబడ్డ ఈ గణ సంఘములలో లిచ్చవులు చారిత్రకముగా ప్రథమస్థానముక్రమించెదరు. జైనమత స్థాపకుడైన వర్ధమాన మహావీరుని జన్మస్థానమును, సిద్ధార్థుని పాదరజస్సుచే అశేకపర్యాయములు పవిత్రముగావించబడినదియునగు జైకాలి వీరి ముఖ్యనగరము. మగధ, కోసల రాజరికముల ప్రతిఘటించుటకై వీరు విజేహలతో గలసి 'వజ్జయ'కూటముగా నేర్పడిరి. వజ్జయగణతంత్రము సిద్ధార్థుని ప్రేమను మిక్కిలిగా చూరగొన్నది. సిద్ధార్థుకు జాత్యసంఘమును వజ్జయ గణతంత్ర పద్ధతులపై నడచుకొమ్మని ఆదేశించివాడు. సిద్ధార్థుకు ఆనందునితో వజ్జయగణాభివృద్ధికి కారణభూతములైన అంశములను ఈ క్రింది విగా శేర్మొని యున్నాడు.

1. సభ్యులందరు తరచుగా సమావేశమగుట.
2. సభ్యులలో అంగీకారభావము.
3. భౌతక వ్యవస్థలయందు గౌరవ భావము.

4. వగరవృద్ధులయందు గౌరవభావము.
5. స్త్రీలు, బాలికలయందు గౌరవభావము.
6. వైత్యాధారన (మతమునందు గౌరవము.)
7. అర్హుల నాదరించుట.

క్రీ. పూ. 500 ప్రాంతమున విజేహలను మగధ సామ్రాజ్యము జయించిన తర్వాత వారి చరిత్ర మనకు తెలియదు. లిచ్చవులగూడ మగధసామ్రాజ్యము ముందు తలవంచవలసి వచ్చెను. తిరిగి వారు క్రీ. పూ. 300 ప్రాంతమున తమ స్వాతంత్ర్యమును సంపాదించుకొనిరి. కీ. త. నాల్గవ శతాబ్దప్రారంభమున వారు మిగుల బలవంతులైయుండిరి. గుప్తరాజగు మొదటి చంద్రగుప్తుడు లిచ్చవీరాజ కన్యయగు కుమారదేవిని పెండ్లియాడి గుప్తసామ్రాజ్య స్థాపనకు దోహదంకారకుడాయెను.

లిచ్చవీగణసభలో 7707 సభ్యులున్నట్లు ఏకపన్నకాతకము వలన తెలియుచున్నది. వీరి గణసభను గురించి ఏకపన్నకాతక బుట్టని నుడువుచున్నది: "తత్తలినిచ్చకాలమ్ రజ్జమ్ కాలత్యా వసంతానం యేవ రాజానమ్ సత్తసహస్సాని సత్తసత్తాని సత్తస రాజానో హంఁతి. తత్తకాయేవ ఉపరాజనో తత్తకాసినాపతినో తత్తకా భాండాగారికా." "అచ్చట నిత్యము రాజకార్యమునకై 7707 రాజులు గలరు. అదేవిధముగా ఉపరాజులు, సేనాపతులు, భాండాగారికులు గలరు." ఈ వాక్యముల ఆర్థప్రతిపత్తిపై పరిశోధకులు భిన్నాభిప్రాయములనుగలిగియున్నారు. ఆర్. సి. మజుందార్ లిచ్చవీ రాష్ట్రం 7707 మండలములుగా విభజింపడియుండెననియు, లిచ్చవీ గణసభ ఈ 7707 గుఱుమండలాధిపతులను సభ్యులుగా గలిగియుండిన దనియు అభిప్రాయపడిరి. డి. ఆర్. భండార్కర్ ఈ 7707 గుఱు సభ్యులను వివిధజాతుల అధిపతులుగా గ్రహించి, లిచ్చవీగణము వివిధ జాతులకూడిచే నేర్పడిన సంయుక్త రాష్ట్రముగా భావించినారు. ('A federation of Chiefs of tribal Clans'). జయస్వాత్ 7707 మంది పురవాసులు పరిపాలనార్హుల గలిగియుండిరి అని భావించిరి. వీరు అగ్ర్యక్షులు, ఉపాగ్ర్యక్షులు, సేనాపతులు, భాండాగారికులుగా నియమితులగుచుండిరి. 5 అల్లెకర్, ఫూహర్ ఈ 7707 మంది సభ్యులను, రాజునిదమన కర్మలైన, గణముయొక్క మూల స్థాపకుల వంశజులని అభిప్రాయపడిరి.

వజ్జయులు వ్యక్తిస్వాతంత్ర్యమునకు అసమాన గౌరవ మొసంగెడివారని తెలియుచున్నది. లలిత విస్తరమునందు జైకాలి యులయందు ఉత్తము, మగధము, వృద్ధ, క్షేద్ధభావము లేదనియు, ప్రతివాడు తన్నుతాను రాజుగా నెంచుకొనుననియు, ఒకరి నింకొక రనుసరింపరనియు పరిహాసముగా జెప్పబడియున్నది.

(“నోచ్చ మగధవృద్ధ క్షేద్ధైనుపాలితా, ఏత్తక ఏవమన్యతే అహం రాజా అహం రాజేతి. న త కస్యచిచ్ఛివ్యత్వమును పగచ్చతి...”).

వజ్జయుల న్యాయపరిపాలనను గురించి బుద్ధభూతుడు తన 'మహా పరినిర్వాన' నూత్రవ్యాఖ్యయందు చెప్పియున్నాడు. బుద్ధ

ఘోషాదు వజ్రయులకు ఎనిమిది శతాబ్దముల తరువాతివాడు. ఈ కాల తారతమ్యమునుబట్టి, ఇతర గ్రంథములలో ఈ ప్రసక్తి లేకుండుటనుబట్టి, బుద్ధఘోషుని వర్ణనయందలి యాధార్థ్యమును సరిగా తెలియుటకు వీలులేకయున్నది. బుద్ధఘోషుడు తాను చెల్వనది పురాణ వజ్ర ధర్మముని నుడివినాడు. వజ్రయులలో దోషియగువాడు వినివ్వియ మహామాత్రులు, వ్యవహారికులు, మాత్రధారులు, అప్తకులకులు, సేనాపతి, ఉపరాజ, రాజ - ఆరోహణక్రమమున గల ఈ ఏడుగురు న్యాయాధిపతులలో నెవరివద్దైనను తన నిర్దోషిత్యమును రుజువుపరచిన విముక్తుడుగాగలడు. కొందరు పండితులు (జయస్వాలో, మజాందార్) దోషిదోషిత్యము ఈ ఎనిమిది న్యాయస్థానములయందును విధిగా బుజువుగాని యెడల అతడు శిక్షనర్హుడను అర్థమును గ్రహించిరి.

మూల సర్వాస్థివాదకాఖకు చెందిన విషయపిటకములోని 'చీవరవస్తు'వునగల సేనాపతి ఖంతుని యొక్కయు, దేవదాసియగు అమ్రపాలియొక్కయు కథలనుబట్టి రిచ్చపుల సంఘ మగ్ధుడలను, రాజమర్యాదలను కొన్నిటి నెఱుగవచ్చును. వైకాలిగర మాకాలమున ఉత్తిమ, మధ్యమ, అధమ స్కంధములు (Wards)గా విభజింపబడి యుండెను. ఈ వివిధ స్కంధముల మధ్య వైవాహిక సంబంధములు గురించి తెలుక నియమముండెను. ఏ స్కంధములో కన్యనుగాని ఆంతుకు తక్కువ స్కంధములో ఇచ్చి వివాహము జేయరాదు. తక్కువ స్కంధములోని కన్యను పై స్కంధములలో చేనియం దైనను యిచ్చి వివాహము గావింపవచ్చును. అసమాన రూపలావణ్య వతి యగు కన్య యే స్కంధములోని దైనను గణాధీనమగును. రిచ్చపులలో నొకడగు మహానుకు అసమాన రూపలావణ్యవతియగు తన తనయ అమ్రపాలి యనుదాని వివాహము జేయుటకు సంఘాను మతి చేడును. కాని గణసంఘము మహానుని పై నియమమునకు తల వొడ్డనట్లు చేయును.

విదేహ రాజామాత్యుడగు ఖంతుడు తన స్వామిచే అనుమానింపబడి వైకాలియందు తలదాచుకొనును. వైకాలిగణము ఖంతుని కులీనతను బట్టి అతడు ప్రథమస్కంధమున నివసించుట కనుజ్ఞ యొసగును. కాలక్రమమున వైకాలిగణము ఖంతుని, అతని తర్వాత అతని రెండవ కుమారుడగు సింహుని, వారి బుద్ధితైధమును గమనించి తమ సేనాధిపతిగా నెన్నుకొనిరి.

'చీవరవస్తు' వందు ఈ కథ గానవచ్చును. శోషలాభిపతి కపిలవాస్తు వగరమును ముట్టడించి, కావ్యులకు వగరము తన స్వాధీనము చేయుమని వర్తమాన మంపును. ఈ విషయము చర్చించుటకు కావ్యులందరు సమావేశమైరి. వారిలో కొందరు వగర ద్వారములు తెరువవలయునని, కొందరు తెఱువరాదని అభిప్రాయపడిరి. విభిన్నాభిప్రాయము లుండుటచే, అధిక సంఖ్యాకుల అభిప్రాయము (Will of the Majority) కనుగొందమని కడకు నిర్ణయించిరి. ఎంటునో వారు అభిప్రాయ పేకరణకు (Voting) గడంగిరి. ఈ కథ, పై ఖంతుని కథ, గణ సమాలోచన పద్ధతులను గురించి కొన్ని విషయములు చెల్పుచున్నవి. గణసంఘములు సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్యముతో క్లిష్టవిషయములను సమాలోచించెడిది. అభిప్రాయ

భేదము వచ్చిన యెడల అధిక సంఖ్యాకుల అభిప్రాయమునకు రించిపోయెడివి. సంఘాధికారుల నెన్నుకొనుటకు గణ సభ్యులకు సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్యముండెడిది.

గణతంత్రముల సమాలోచన పద్ధతుల (Delebarative procedure) నెఱుగుటకు తగిన చారిత్రకాధారములు లేవు. కాని, శాద్ధమత గ్రంథములందు శాద్ధభిక్షుక సంఘ సమాలోచన పద్ధతులగురించి విపులమైన సారస్వతము గలదు. శాద్ధభిక్షుక సంఘములు గణసంఘములకు ప్రతిరూపములని పరిశోధకుల నమ్మిక. ఈ నమ్మికపై ఆధారపడి చారిత్రకులు గణసంఘముల సమాలోచన పద్ధతిని నిర్ణయించుచున్నారు.

గణసంఘములలో నేడు మన కాసనసభలో నున్నట్లే అల్ప సంఖ్యాక నియమము (Rule of Quorum) ఉండెడిది. సభ్యులు ఇరువదిమందికి తక్కువగాక వచ్చియుండవలెను. ఈ సంఖ్యను సాధించుటకు నేటి 'Whip'ను బోలిన 'గణపూరకు' డను నధికారి యుండెడివాడు. సమాలోచించవలసిన విషయము 'కన్యవాచనము.' దీనిని తీర్మానరూపమున సభాసభ్యుల ఎదుట ప్రవేశపెట్టుట 'జై హి' లేక 'నత్తి.' ఈ తీర్మానమును సభాసదుల ఎదుట చర్చార్థమై పఠించుట 'అనుక్రమము. తీర్మానము ఒకపర్యాయము మాత్రము సభాసదుల అంగీకారమును బొందిన, దానిని 'నత్తి దుతీయ'మని అనెడివారు. అట్లుగాక తీర్మానము మూడు పర్యాయములు సభాసదుల ఎదుటకు లేబడి వారి అంగీకారమును బొందిన అది 'శ్చేత్తి చతుర్థ' కర్మ యనబడెడిది. ఈ సభాకార్యక్రమ పద్ధతిలో ఎట్టి లోపమున్నను ఆ తీర్మానము చెల్ల నేరదు. ప్రవేశపెట్టిన తీర్మానముతో ఏకీభవించిన సభ్యులు నిశ్చయముగనుండురు. ఏకీభవించని సభ్యులు తమ అసంగీకార కారణముల చెల్పవచ్చును. విభిన్నాభిప్రాయములుగల చోట అధిక సంఖ్యాకుల అభిప్రాయ ననుసరించి సభి నడచుకొనెడిది. ఈ అభిప్రాయము (Vote) 'ఛంద' మని అనెడివారు. ఈ అధిక సంఖ్యాకుల అభిప్రాయసారమును 'యేభుయ్యాసీకము' (Voting by a majority) అని యనబడెడిది. సభకు హాజరుగాని సభ్యులగుడ తమ అభిప్రాయము చెల్పుట కవకాశముండెడిది. ఈ ఛందమును చెల్పు పత్రముల (Voting tickets) ను 'కేలాకము' లనెడివారు. దీనిని సభ్యులయొద్దనుండి సేకరించుటకొక 'కేలాకగ్రాహకు' డుండెడివాడు. మూడు విధములైన టిటింగు పద్ధతి యుండెడిది.

1. రహస్యపద్ధతి (Vote by ballot) దీనిని 'గూల్తాక' మనెడివారు.
 2. బహిరంగ పద్ధతి (Open method) దీనిని 'విజాటక' మనెడివారు.
 3. శ్రవణపద్ధతి (Whispering method) దీనిని 'సకర్ణ జాపక' మనెడివారు. అధ్యక్షునిచే నియమితుడైన వ్యక్తి ప్రతిసభ్యుని స్థానమునకుబోయి వాని అభిప్రాయము నెఱిగెడివాడు.
- క్లిష్ట సమస్యలను, క్రమశిక్షణచర్యలను సామాన్యముగా ప్రత్యేకమైన సభ్యుల సంఘమునకు నిర్ణయమునకై పంపెడివారు. ఈ సభ్యుల సంఘమును 'యాభ్యాసీక' మనెడివారు. వీరి నిర్ణయము 'అధికరణ నమత' (వివాద నిర్ణయ చట్టము) అని పిలువ

బడిది. ఇట్లు సాంకేతికపదములతో గూడిన ఈ సభా కార్యక్రమ విధానము చాలవరకు నేటి, కాననసభా విధానముల బోలియున్నది.

ఈ గణరాజ్యముల చరిత్ర ననుసరించిన యే పాత్రకునకైనను ఒక అనుమాన మొదలుపెట్ట సహజము. మమారు వేయవత్సరములు, తక్కిన రాజరికములకు వేనికిని దీసిపాక, అసమాన సాభాగ్య సంపద లతో వర్ధిల్లిన ఈ గణతంత్రములు తరువాతికాలమున నిశ్శేషముగ నంతరించుటకుగల కారణమేమి? ఒకప్పుడు సుప్రసిద్ధ చారిత్రకులైన వికటేకాద్ స్మిత్ గణసంప్రదాయము భారతీయుల రాజనీతి ప్రతిభల కన్యమనియు, భారతదేశమున గణతంత్రము లుండుటకు కారణము ఆకాలమున భారతదేశమునకు వలసవచ్చిన మంగోలు (టిబెట్టు) జాతులనియు, గణములు వారి పరిపాలనాచారములను దెలుపుననియు, బుద్ధుడు, మహావీరుడు మొదలగు వారంతయు, ఈ మంగోలుజాతికి చెందినవారనియు ఒక వింతవాదమును ప్రచురించిరి. కాని డాక్టర్ జయస్వాల్, తమ 'హిందూ పాలిటి' యందు ఇది ఆధారరహితమైన వ్యర్థవాదమని సహేతుకముగ రుజువుజేసిరి. ఈ గణరాజ్యముల పతనకారణముల దెలుపుటకు మనకు తగినంత చారిత్రకకాధారమున్నది. మహాభారతము నందలి శాంతిపర్వమునందు గణతంత్రముల వృద్ధిక్షయ కారణములు బాగుగా దెల్పుబడి యున్నవి. గణములు నశించుటకు కారణము లోభము, అనాయ ప్పనివలన గలిగిన భేదభావము.

“లోభ మేకోహి వృణుతే తతోఽమర్ష మనస్తరమ్,
తే త్త్యవ్యయ సంయుక్తా వనోన్యవ్యచ్చ వివాశినా.”

గణముల బలహీనత అంతః కలహములు. ఈ ఆధ్యంతర భయ మునుగూర్చి క్రొద్దవహించిన బాహ్యముగు శత్రుభయమునకు గణములు జంక నవసరములేదు.

“అభ్యస్తర భయం రక్షి మసారం బాహ్యతో భయమ్,
అభ్యస్తరం భయం రాజా సద్యోమూలాని కృంతరి.

అకస్మాత్ క్రోధమోహాభ్యాం లోభాద్వాపి స్వభావజాత్.”
వికమత్యముగల సంఘములకు సామదానోపాయములద్వారా సాధింప వలసని తెలుపుచూ, అట్లు వికమత్యములేని కాని సంఘములపై భేదోపాయమును ప్రయోగింపవలసని కాటిల్యుడు అర్థకాస్త్రమున

జెప్పినాడు. ‘సంఘాభి సంహతత్వా దధ్యహ్యేక వరేషాం తా నమ నుదాక భుజ్జీత సామదానాభ్యామ్. ద్విగుణాక భేదదజ్ఞాభ్యామ్.’

మారుల రాజనీతి ఈ మాత్రముపై నవచిన్దది. ప్రాగృత మన లిచ్చపీ గణరాజ్యములు తమ అంతః కలహములవల్లనూ, మగధ, కోసలాది రాజరికపు ట్టొలిడికిని అణగారిపోయినవి. వాయవ్య మున గల ఊద్రక, మాళవాది గణములు అలెగ్జాండరు జైత్రయాత్రా ధాటి పెదుగొనలేక నశించినవి. క్రీస్తు కేకారంభ ప్రాంతమున గల సారస్వతమునుబట్టి, ఈ కాలమునకు గణరాజ్యములలో అధికా రము ఏ కొందరు వ్యక్తులయొక్కయో, కొన్ని సమయములందు ఒకే వ్యక్తియొక్కయో హస్తగతమై, కాలక్రమమున రాజరికమునకు త్రోవదీసినట్లు తెలియనగును. గుప్తులకాలమునకు లిచ్చపులు ఈ స్థితియందున్నట్లు తెలియనగును.

గమనింపవలసిన మరియొక ముఖ్యవిషయము—గణసంక్ర దాయమునకు పూర్వమునుండి, వేదకాలమాదిగా, దేశమున రాజరికపు సంప్రదాయము వెలసియుండుట. తరువాతి కాలమున అర్థకాస్త్ర కాదును, స్వృతికారులును తమ రచనలద్వారా రాజనకు దైవాంశి నొసగూర్చి ప్రజాహృదయములందోక ప్రత్యేకభక్తి గౌరవముల నేర్పరచిరి. ముఖ్యముగా గుప్తులకంటి సమర్థులను, ప్రజానురంజకులనుగు రాజులతర్వాత ప్రజాసామాన్యము రాజ రికము వైపు మొగ్గుటలో ఆశ్చర్యమేమియును లేదు. ఈ విషయము క్రీ. పూ. ఒకటవ శతాబ్దము, క్రీ. త. పదునెనిమిదవ శతాబ్దముల మధ్యగల ఐరోపాఖండ చరిత్రను పరికిలించిన సువిదితము గాగలదు. రోమను గణరాజ్య పతన మాదిగా పదునెనిమిదవ శతాబ్దమున ఫ్రెంచి విప్లవ గణసాపనకు మధ్యగల కాలమున యూరపునందు రాజరిక సంప్రదాయమే వర్ధిల్లినది. మధ్యయుగమున ఇటలీయందు వెలసిన గణ ప్రభుత్వముల అంతఃకలహములు, అనైకభృతావము, మనదేశమున కొటిల్లునదలె, ‘మాకియవెల్లిన’ రాజరికమును నీతి రహితముగా గూడ ప్రపంచప్రఖ్యాతిగాంచిన ‘ప్రిన్స్’ అను గ్రంథమున సమరించునట్లు చేసినది. ఐరోపాఖండమును పరిపాలించిన నియం తలతో పోల్చిచూచిన భారతదేశమును పరిపాలించిన రాజరికములు ప్రజాహృదయములు మారగొనుటలో ఆశ్చర్యపడవలసినదేమియును లేదు. భారతదేశమున గణసంప్రదాయము నిశ్శేషముగ నంతరించు టకు కారణము, చారిత్రకమైన పరిస్థితులప్రభావమేగాని, భారతీ యుల రాజనీతి ప్రతిభల కన్యమగుట గాదు.

విషపానము

శ్రీ వి. నారాయణరెడ్డి

(చిరకాలంనుంచి కుశాలత మిగిలి వివరములైన ఒక అసామాన్యజీవి ఒక్కమాట (తక్కినది చేమతన్న అత్యవిమర్శ) నాది. దీనితోని విషం జీవితవశంలో గిరుక్కున తిరిగేమిదవుతూ, మార్పుతూ వంశీకం మాత్రమే.)

నన్ను త్రాగనిండు విషము

నా కదియే జీవరసము.

కాళోలమ్మనుకొందురొ

కాదు కాదు—గత్తులుగూ

వండిన చీకట్ల పిండి

వడవోసిన రాగరసము.

తుమ్మెద సుల్తానుల పడ

ధూళినైన నోచుకోని

పూచిన ఉమ్మెత్తపువ్వు

నా చపకము నా చపకము.

నాటి గరళకంఠునితో

పోటీ చేయుటకు గాదు.

సోకటిను సరి బురిని

చోటు గడించుటకు గాదు.

మిత మాధుర్యులకు మరగి

పెన్నెల దిండ్ల వై ఒరిగి

జడీభవించిన బ్రతుకున

నన్నని మంటలు లేవగ—

నివ్వవోలే గుప్పన మం

డెడు బాధాఘరిమళముల

తియ తియ్యని చురుకులు గుం

డియలో తొడిమి పోవ—

మదిరాక్షుల పెదవుల గల

మధుకాలలలోన తిరిగి

మత్తిలిన చూపుల కిను

మంత చేదు రుచి చూపగ—

నన్ను త్రాగనిండు విషము

నా కదియే జీవరసము.

ఎల్లరికీ విషము మృత్యు

హేతు వనుట పెరిమాట.

గుండె గట్టిదైన కాల

కూట మమృతమైపోదా?

నా కెందుకు ముద్దగట్టి

నట్టి యీ పసిండిబ్రతుకు?

ప్రతిక్షణము దీపశిఖా

ప్రతినిధిగా జీవించును.

ఈషణత్రయమ్మన కొ

క్కింత మనసు మొగ్గతిలిస;

ఆత్మను మాత్ర మొక్క సే

మా ప్రపగా వెలయుతును.

నందెగద్దె వై గొండిలి

నలిపెడు వెల్తురునీడల

భ్రూపల్లి స్పందనముల

లో వికృష్టిత జాతును.

జనవపురాణ ప్రయోగాల సమర్థన

శ్రీ నిడుదవోయ వేంకటరావు

త్రైసుగభాషా సాహిత్య ప్రపంచమున దేశీ సంప్రదాయముల మున్నుండించిన శివకవిత్వము (మల్లికార్జునపండిత, నన్నెచోడదేవ, పాల్కురికి సోమనాథులు) లోఁ ద్వితీయఁడయ్యు నద్వితీయఁడైన పాల్కురికి సోమనాథుని బసవపురాణమును (క్రీ. శ. 1828 లో శాంధ్రగ్రంథమాలాధిపతులు ప్రకటించిరి. ఆ గ్రంథ ప్రకటనమువలన సోమనాథుని కవితావైరుష్యము, ప్రతిభా విశేషములు ప్రవృత్త మగుటయేగాక, శివకవుల భాషాచ్ఛందస్సం ప్రదాయములు, సాహితీరీతులు గువ్యక్తములైనవి. గ్రంథ పరిష్కర్తలు ప్రసిద్ధకవి పండిత తంతులు ప్రభాకరకాశ్మీగారు.

బసవపురాణ ప్రథమ ముద్రణమైన ఐదుక మఱి యిరువది యాతీంష్ట (క్రీ. శ. 1952) కౌ గ్రంథమునకు ద్వితీయ ముద్రణా కళ్యాకత లభించినది. ఆ ద్వితీయ ముద్రణమున పరిష్కరించి, విపుల మైన టీకాదులతో వెలయించు భాగ్యము, గ్రంథప్రకాశకులమూల మున నాకు లభించినది. నేనును పాఠనిర్ణయ విషయమున, పూర్వ ముద్రణమునందలి పాఠములనే జాగరూకతతోఁ బరిశీలించి, యవి యట్లే యుండదగినవను నిశ్చితాభిప్రాయముతో యథాతథముగ నిలిపితిని.

బసవపురాణ మిట్లు ద్వితీయముద్రణమైన ఐదుక నేను 1 ఆంధ్ర వ్యాకరణ సంహితా సర్వస్వము' అను బృహత్ గ్రంథము 2 మాచుట తలపించినది. అది రెండు సంపుటములుగా విభక్తమై, అనుబంధము లతోఁ జరిపి ౧౯౩౪ పుటలు గలిగియున్నది. ఇది పందొమ్మిదవ కతాబ్ది ప్రథమార్థమున వెలసిన పరవస్తు చిన్నయనూరి ప్రణీత కాలవ్యాకరణమునకు "మహాపెద్ద" శి భాష్యగ్రంథము. కీర్తిశేఖులు గిడుగు రామమూర్తి పంతులుగారి వ్యావహారికభాషా మహాద్వయము మూలమున ప్రాచీనాంధ్ర ప్రబంధ సాహిత్యమునకు మహాపకారము జరిగినదని తిరిగి గ్రాంథికభాషా స్థితిస్థాపనకై ప్రత్యేకముగ వ్రాయఁబడినది సంహితాగ్రంథము, నన్నయనాటినుండి చిన్నయ వఱకుల సమస్తాంధ్ర గ్రాంథికభాషా సాహిత్యమంతయు, నన్న యాధర్వణీయ, చిన్నయనూరియ నూత్రములకు లోబడి, గ్రాంథిక భాషను పునః ప్రతిష్ఠితము నేయు నభినవేశముతో వ్రాయఁబడిన కారణమున నిది ప్రత్యేక విమర్శకుఁ దావోసగుచున్నది. అట్టి విమర్శనమును కౌలాంతరమున స్థూలంతరమున విపులముగా నొనర్చి డిను. ప్రస్తుత మీ గ్రంథముననున్న బసవపురాణ పాఠపరిశీలనకు సంబంధిన విషయములను మాత్రమే విమర్శించుచున్నాను.

సంహితాకర్తలు తమగ్రంథమున, బసవపురాణముతో ముఖ్య ముగా మూడు విషయములను గూర్చి పాఠభేద విమర్శనము గావించిరి. 1 వైరిపదములు. 2 తద్వ్యవములు. 3 శంభి. దీనిలో కొన్ని (క్రీ. శ. 1828) ప్రముఖ విమర్శనము.

వైరిపదము-వైరిసమాసము

బసవపురాణ ప్రథమ ముద్రణమున కీర్తిశేఖులు త్రాకర కాస్త్రిలవారు "అసాధారణ ప్రయోగములు" అను కీర్తికక్రింద వైరిపదములను గూర్చి యిట్లు వ్రాసిరి.

"కర్ణాటాంధ్ర లాక్షణికులు కౌవ్యదోషములలో గణించి 'వైరిపద'మును శబ్దదోషము వీరికృతులలో, చెప్పిచోట్ల కొన వచ్చుచున్నది. వైరిపదము తోషముని గర్హించిన ప్రాచీనకవులే. కొందఱు వానిని తిఱచుగాఁ బ్రయోగించుట వింతగా నున్నది. సోమనాథుఁడు పండితారాధ్యక్షరిత్రమున 'వైరిపదము'ను గర్హించెను. కవిజనాశ్రయము, ఆంధ్రభాషా భూషణము, కావ్యాలంకార చూడామణి, ఛందోదర్పణము మొదలగు గ్రంథము లీదోష మును పేర్కొన్నవి. అయినను, నన్నయదుల కృతులలో గూడ నిట్టి వైరిపదములు కొన్ని గానవచ్చుచున్నవి. అర్వాచీన లాక్షణికు లనింద్య గ్రామ్యములని యట్టివానిని గొన్నింటిని గణించిరి. ప్రాచీన లట్టివానిని వైరిపదములనియే పేర్కొనియు ప్రయో గించిరి. వైరిపదమునగా సంస్కృతాంధ్ర పదముల విరుద్ధ సమా సము. సోమనాథుఁడు బసవపురాణమున మాత్రము ప్రయోగించిన వైరిపదములఁ జూపుచున్నాఁడు.

"పుట. ౨. 'దీపగంధంబులు'. పు. ౧౫. 'చాడకొబ్బంబు.' పు. ౨౬. 'ముల్లోకవంద్య' పుట. 3౦. 'ముల్లోకనుతుఁడు. పు. ౨౪౦ 'ముల్లోకనాథుని' పుట. ౪౪ 'నిత్య సేమంబు.' పుట. ౫౫ 'నిత్య వడి' పు. ౧౩౫ 'నిత్య, (ఇట్టివి పెక్కుమార్లు) పు. ౫౫ 'పుడ

1. పాల్కురికి సోమనాథ కృత ద్వీపద బసవపురాణమును క్రీ. శ. 1897 లో మామిలకండుకూరి భూషణప్రసాదరావుగా రెలూరిలో ముద్రించిరి. అదిపూర్వపుటితి ముద్రణము. కాని యా గ్రంథమునకు ఐదుక ఆంధ్ర శైవవాఙ్మయ వోషకులలో ప్రధానులగు కండుకూరి చారివంశ వృత్తాంతము పూర్తిగ నీయఁబడి యున్నది. ఆద్యంతన కవి చరిత్రకారులకది యెంతయు నుపయుక్తము.

2 ఇది ఆంధ్ర విశ్వకళా పరిషత్తువారిచే బ్రకటితమైనది. గ్రంథ కర్తలు కళాప్రపూర్ణ వజ్రుల చిన సీతారామస్వామి కాశ్మీగారు.

3 మహామంజులై "మహాపెద్ద"యను వ్యావహారికపదము చాల కాలము క్రిందటనే గ్రాంథికతావర్ధనందనది. క్రీ. శ. 1480 ప్రాంతము వాడగు మాచిరాజు యెఱ్ఱన (కోకోక్క రచయిత—అందఱు నెఱిగినకవియే) తన సకల నీతికథానిధానములోనీ...ఉరపుగ... కన్యల పెండ్లియాడిన "మహాపెద్ద" గాఁడె అని 2-68 లో ప్రయో గించియున్నాడు. దీనిని మదరాసు ప్రాచ్యరిభిత్ పుస్తక భాండా గారమువాడు ప్రకటించితి.

మీలో ౬౦-౬౨ 'సర్వాంగ కచ్చవము' పు. ౧౨౪ భక్తకూటవలు
పు. ౧౩౮ మజ్జనబావి. పు. ౨౦౧. ఇతరవేల్పులు. పు. ౪౪-౨౦౫
తవనిధి పు. ౨౪౯ తవరాజు పు. ౧౫౫. తవరాజు వల్లభుడు.
పు. ౨౦౧ నెరిమహాదేవాదిసురలు ౧౪౦. భర్తృకవిలె ఇత్యాయులు.
పరిశోధింపఁగా నీపదములు సోమనాథుని కాలమున బాహుళ్యముగా
నాంధ్ర శైవకావ్యములయందు ప్రయోగింపఁ బడినట్లు కానవచ్చు
చున్నది." ఆంధ్ర గ్రంథమాలా ముద్రణము. ౧౯౨౬. పీఠిక. పుట. ౯౩.

పై విషయమును విమర్శించుచు, సంహితాకర్త లిట్లు
వ్రాసిరి. "సోమనారాధ్యుని వంటివాఁడు తాను నిరసించిన వైరిపద
మును పలువోటలఁ బ్రయోగించెననుట విశ్వసనీయము కాదు.
పొల్కురికి సోమనారాధ్యుని వైదుష్యము వర్ణనాతీతము. అతఁడు
విజయలంఘనము చేయువాఁడని భ్రమింపరాదు. మఱి విషయము
నందువలెనే భాషావిషయము నందును నాతని పోకడలు వింత వింత
లుగా నుండును." ఆం. వ్యా. సం. ౩. (పుటలు ౧౧౦౦-౧౧౧.)
ఇట్లు వ్రాయుటయే గాక సోమనాథుడు చేసిన ప్రయోగము
అన్నింటిని ఆంధ్రశిబిందితాను ఇగ్గుభర్తృక కారికావశ్యవృత్త వ్యవహార
బలవతులచేత ప్రతిపాదితిమై, చిన్నయనూరి బాలవ్యాకరణముచేత
సిద్ధాంతితము చేయఁబడిన, వైయాకరణ సంప్రదాయానుసారముగ
సమన్వయించుటకుఁ బ్రయత్నించిరి. అంతటితో నాఁగలేదు. పైని
వివరించిన ప్రయోగములన్నియుఁ జాలవరకు ముద్రణసంస్కార
లోప కృతములని వ్రాయుటయే గాక, బాలవ్యాకరణానుసారముగ
ముద్రిత పాఠములను, తమ యిచ్చవచ్చినట్లు మార్చిరి. కొన్నిచోట్ల
విల్లి యుండవలెనని యనుకాసించిరి. ఈ విమర్శన మెంత విమర్శ
నీయమో, విభ్రమ ప్రమాద కలితమో ముందు తెలుపుచున్నాడను.

పై విషయమును విమర్శించుటకు ముందుగా నీ వైరిపదమున
నేమో, ప్రాచీనాస్వాచీనలాక్షణికు లేవిధముగా దానిని నిరూ
పించిరో తెలిసికొనుట యావశ్యకము. తొలుత ప్రాచీనలాక్షణి
కాభిప్రాయములు తెలిపెదను.

వైరిసమాసము-లాక్షణికాభిప్రాయము

కవి జనాక్రమమున—మల్లి య క త న— (క్రి. 1100.
(ప్రాంతము)

క. తుద వేలునేసి మఱి చ
క్రదప్రం దెనుఁగున నమర్చి కలవంబుజముల్
పదియు ననక కలవంబుజ
పది యని కృతిఁ జెప్ప వైరిపద మనఁ బరగుక.
దోషాధికారము. ౨౨ వ.

ఆంధ్రభాషా భూషణమున కేతన—(క్రి. ౧. 1260 (ప్రాంతము.)

క. దినకర కొడుకును సరి
యనిమిష మొదవునకు సాటి యని యబ్బంగిన
దెనిగింప సంస్కృతములం
దెనుఁగులు సంధించిరేనిఁ దెగడుదు రావ్యుల్.
౧౩౧ వ.

క. తెనుఁగు పదములపైఁ తెం
పొనరఁగ సంస్కృతముఁ జెల్ల నొక్కొక్కచోటన్
మును సుకపిండ్రులు కృతులన్
బరిగొని రచియించినట్టి పరిపాటిమొదన్.
౧౩౨ వ.

క. వాఁడిమయూఖము లనఁగా
వేడిపయూధార లనఁగ వింజామర నా
మూఁడప్ర్రంబు లనఁగాఁ
బోఁడిమి కఱకంఠనామమున్ బోలీ తగున్.
౧౩౩ వ.

కావ్యాలంకార చూడామణి—విన్నకోట పెద్దన—(క్రి. ౧.
1400 (ప్రాంతము.)

క. శ్రీరాగ్ధ వహుళురు సం
సారార్థవయోడ శుభ మొసఁగు మీ కనఁగా
వైరిపదం బగు తెనుఁగునఁ
గూరని సంస్కృతముఁ దెనుఁగుఁ గూర్పుటచేతన్
నవమోల్లాసము. ౧౩౫ వ.

క. సుమతి నికాశోకారం
తముపై సంస్కృతపదంబు తగుఁ గూర్పఁగ వేఁ
డి మఱియలు వాఁడికరం
బమరు మనుష్యుండు పేర్పు నశ్వం బనఁగన్.
౧౩౯.

క. తగుఁ గూర్పు నికారాంతం
బగు సంస్కృతపదముమీఁద నచ్చతెనుఁగునన్
నిగుడారు దంతికోముల్లు
జగ మెఱుంగు నరాలిపోరు చందం బనగన్
ధంకోదర్పణము—అనంతఁడు. (క్రి. ౧. 1480 (ప్రాంతము.)

ఆ. ప. తుదలు తెలుఁగుఁ జేసి యదికి పుచ్చపువిల్లు
పరగ భూరుహంపుఁ బండ్లు నాక
పుచ్చవిల్లు నాఁగ భూరుహపండ్లునా
వైరివర్గ మండ్రు వనజనాథ.
౪-౨౨.

ఆ. క. కొమటిండ్రుఁ డనఁగ భూమిలీరనఁ బలు
గ్రహము లనఁగ వానకాల మనఁగ
వైరి వర్గమైన వదలిట్టివి లోక
రూఢిఁ జెల్లునని సరోజనాథ !
కవి చింతామణి—తాతంభట్టు (క్రి. ౧. 1500 (ప్రాంతము.)

గీ. శ్రుమనకారాంతయాపప్రకాశతంబు
లైన పుల్లింగములకును నన్నిటికిని
బరగు సంబంధ వస్తికఁ బ్రథమ యగుచు
దంతికన్నులు కవి పల్కు తరువుకొమ్మ.
గణపవరపు వేంకటకవి ఆంధ్రకాముది (క్రి. ౧. 1650).

గీ. తెనుఁగు నుడుగుల రెండును మూఁడు నాలుగై
దాటెడు నెనిమిది యక్షరముల
పయి సంస్కృతపదంబు పరగు లక్ష్యము లింక
కఱకంఠఁ డన వాడి కాండము లన
పుట ౨౦.

సంస్కృత వ్యాకరణోపజ్ఞములయిన పారి భాషిక వదముల ను
సిద్ధాంత కాముది ననుసరించి, తెనుఁగు వ్యాకరణమున నెలకొల్పిన
వారిలో చిన్నయనూరి ప్రథముఁడని కొందఱి యభిప్రాయము.
కాని చిన్నయనూరికి రెండు కథాబ్ధులకు పూర్వమే గణపవరపు
వేంకటపతికవి (కాలము క్రీ. ౧. 1654). 'ఆంధ్ర కాముది' అను
వ్యాకరణగ్రంథమును రచియించి యున్నాడు. గ్రంథకర్తయగు

కేంకటపతి కాలము, సందిగ్గముగాక నిశ్చితమైనదియే. 4. 5 ఆంధ్ర కాముడి వేయి చరణములు గల పీఠమాలికా గ్రంథము. సర్వ లక్షణ శిరోమణి యను మహా లక్షణ గ్రంథమున తృతీయోల్లాసము. ఇందు - సంజ్ఞా, సంధి, కారక, సమాస, తిజస్త ప్రకరణములు గలవు. ఇందు ద్వితీయవిధానము, జ్యోతిర్విధానము, స్త్రీప్రత్యయకారములు, సప్తవిధ కర్మధారయములు, తిజంతధాతు దశలకారములు, అచారార్థ క్రిప్రప్రత్యయములు, స్వార్థ హేత్వర్థములనిజర్థములు, మొదలగు సంస్కృత వ్యాకరణ ప్రక్రియ పూర్తిగ వివరింపబడినది. తెనుగు వ్యాకరణముసంప్రదాయములను గూర్చి పరిశ్రమ చేయు వారల కిది యంతయుని యుపకరించును. మఱియును, సంస్కృత వ్యాకరణ పద్ధతులను తెనుగున కెంకటపతి కవి సమన్వయించుటకు చేసిన కృషి ప్రశంసాపాత్రమై యున్నది.

పైని చూపిన యుదాహరణములనుబట్టి వైరిపదములను గూర్చి ప్రాచీనలాక్షణికులీక్రింది నిర్ణయములు చేసినట్లు కొనవచ్చుచున్నది.

౧. వైరిపదములు - సంస్కృతము + తెలుగు

అంబుజ పది	అంబుజ (సం) + పది (తె)
అనిమిష మొదవు	అనిమిష (సం) + మొదవు (తె)
క్షీరార్ణవకూంతురు	క్షీరార్ణవ(సం) + కూంతురు (తె)
పుష్పవిల్లు	పుష్ప (సం) + విల్లు (తె)
భూరుహపండ్లు	భూరుహ (సం) + పండ్లు (తె)
సంసారార్ణవయోజ	సంసారార్ణవ(సం) + ఓడ (తె)

పై రీతిని తెనుగు స్యస్కృతము కలిపి సమాసములు చేయరాదు. ఇవి వైరిపదములు. ప్రయోగానర్హములు.

౨. 1. అకాతి పోరు	అకాతి(సం) + పోరు(తె)
కవి పలుకు	కవి (సం) + పలుకు(తె)
తరువు కొమ్ము	తరువు(సం) + కొమ్ము(తె)
దంతి కొమ్ములు	దంతి (సం) + కొమ్ము(తె)
భూమి తీరు	భూమి(సం) + తీరు(తె)

తెలుగు + సంస్కృతము

౩. అమరుమనుష్యుడు	అమరు (తె) + మనుష్యుడు (సం)
౪. కలకంఠుడు	కల (తె) + కంఠుడు (సం)
కొమటిండ్రుడు	కొమటి(తె) + ఇండ్రుడు (సం)
పలుగ్రహము	పలు (తె) + గ్రహము (సం)
శేర్పునకృము	శేర్పు (తె) + అకృము (సం)
మూడన్నలు	మూడు(తె) + అన్నలు (సం)
మూడస్త్రంబులు	మూడు(తె) + అస్త్రంబులు (సం)
వాడిమయూఖములు	వాడి (తె) + మయూఖములు(సం)
వాడికిరములు	వాడి (తె) + కిరములు (సం)
వింజామర	విన్ (తె) + చామర (సం)
వేడిపయోధారలు	వేడి (తె) + పయోధారలు (సం)
వేడిమరీచులు	వేడి (తె) + మరీచులు (సం)

పైన చూపిన 1, 2 సంఖ్యగల వర్ణములలోని సమాసములు (సంస్కృతము + తెలుగు, తెలుగు + సంస్కృతము)

వైరిపదములేయైనను నవి కవిప్రయోగాగూఢములు. వానిని వైరి పదబోధము పట్టదు. ప్రయోగానర్హములు.

పైలాక్షణికులలో కేతనయుఁ దాతంభట్టును, 'వైరిపదము' 'వైరిపదము' అను సాంకేతికముల నుపయోగింపలేదు. కావున ప్రాచీనలాక్షణికుల ననుసరించి, వైరిపదమునుగూర్చి యీ క్రింది విషయములు నిర్దిష్టము లగుచున్నవి.

౧. పూర్వపదము సంస్కృతసమమై, ఉత్తరపదము తెనుగు పదమై నవ్వు డిది వైరిపదము. అంబుజపది, అనిమిష మొదవు, క్షీరార్ణవకూంతురు మొదలగునవి. ఇవి లక్షణవిరుద్ధములు. ప్రయోగానర్హములు.

౨. సంస్కృతసమము పూర్వపదమై ఉత్తరపదము తెనుగు పదమైయున్న కలిపయసమాసములు వైరిపదములేయైయున్నను నవి కవిప్రయోగాగూఢములగుటచేత గ్రాహ్యములు. అకాతిపోరు, కవిపల్కు, భూమి తీరు మొదలగునవి. ఇవి వైరిపదములకెంద పరిగణితములు కావు.

౩. పూర్వపదము తెనుగుపదమై ఉత్తర పదము సంస్కృత పదమైయున్న కలిపయసమాసములు. వైరిపదములైనను నవియు కవి ప్రయోగాగూఢములు. కలకంఠుడు అమరు మనుష్యుడు, వాడి మయూఖములు, వేడిపయోధారలు మొదలగునవి. ఇవియు వైరిపదములు కావు.

పైని ప్రదర్శించిన పట్టికలోని తెనుగు పదములను పరిశీలింపుడు. పది, మొదవు, కూంతురు, విల్లు, పండ్లు, ఓడ పోరు, పలుకు, కొమ్ము, కొమ్ము, తీరు, కల, మూడు, వాడి, వేడి అనుపదములన్నియు నచ్చుతెనుగుపదములు. సజాతీయములైన తిమిళ, కన్నడి భాషలలో పై పదములకు సమానములైన పదములున్నవి. పత్తు - పది, మాన్డు - మూడు, కొంబు - కొమ్ము మొదలగునవి. 6

కొబ్బటి ప్రాచీన లాక్షణికులు అచ్చతెనుగు లేక దేశీపదము సంస్కృతము సమసించిన "వైరిపదము" అని నిర్వచించిరే కాని ఆర్యాచీన లాక్షణికులతానుసారముగ అచ్చతెనుగు వర్ణములో చేరిన తద్భవపదములతో సమసించిన సంస్కృతపదమును, వైరి పదమని నిర్వచింపలేదు. ఆంధ్ర లాక్షణికులలో ప్రథముడగు కేతనకు ముందే నన్నెచోడిని కుమారసంభవమును పాల్కురికి సోమనాథుని బసవపురాణ పండితారాధ్యచరిత్రములు వెలసినవి.

4. ఈ గ్రంథమాంధ్ర సాహిత్యపరిషత్తువారిచే క్రీ. శ. ౧౯౩౫ లో ముద్రితమై ప్రకటితమైనది. ప్రకటిత గ్రంథ సంఖ్య ౩౬.

5. చూడుడు. దక్షిణదేశీయాంధ్ర వాఙ్మయము. పుట ౩౨౦. కేంకటపతి కవి మధుర నాయకుడగు చొక్కనాథనాయని వారి సోదరుడగు ముద్దళిగిరి విద్యావనీ దండకము కృతినెన్నెను. ముద్దళిగిరి క్రీ. శ. 1678 లో తంజావూరిని వశము చేసికొని యొక సంవత్సర మచట పాలించెను.

6 ఇదియుక పట్టికతె నీయందలఁచితినిగాని గ్రంథవిశ్లేష రీతిని విరమించితిని.

శతన, నన్నయ భారతభాగముతోపాటు పై శివకవుల గ్రంథములను పరికిరించియే, నన్నయ సంప్రదాయము శివకవి సంప్రదాయము కనువలయుంచి యాంధ్రభాషా భూషణము రచించి యున్నాడు.

నన్నెవోడని కుమార సంభవమున అమరలేమ, అరచాళ్ళ భటతతి, పుడమిపుడు మున్నగు సమాసములు—తదృశపదమును సంస్కృత పదమును సమసించినవి గలవు. శతన వానిని లక్షణ యుక్తములుగానే పరిగణించెను. అతని ననుసరించి, తక్కిన లాక్షణికులను, నిట్టి సమాసముల నంగీకరించిరే కాని నిశ్చయించి వైరిపదములొచ్చేరేదు. కావున ప్రాచీన లాక్షణిక మతమున అచ్చ తెనుగు—సంస్కృతము సమసించిన నది వైరిపదమనియు, తదృశము—సంస్కృతము సమసించినది వైరిపదము కాదనియు, కవిప్రయోగారూఢమనియు సలక్షితమనియు, సిద్ధాంతము.

ప్రాచీన లాక్షణికులు తెనుగునకు సంస్కృతమునకుగల యిది వాభావసంబంధమును గురించి, వైసమాసములయందు సంస్కృతాంధ్ర పదసమేళనమును చక్కగ నిరూపించియున్నారు. తెలుగువారికి సంస్కృతపదములు శేవలము గ్రంథస్థములుగాక, నిత్యవ్యవహారములో నున్నవి. కావున నిత్యవ్యవహారమున కొన్ని దేశ్యములైన పదములకు సంస్కృతపదములకు సమాసఘటన తప్పనిసరి యగు చున్నది. ఈ సన్నివేశమును పరికిరించియే, ప్రాచీన లాక్షణికులు కఠికంబుడు మొదలగు గ్రంథస్థపదములకేగాక, “భూమిరీరు”, “వాన కాలము” (వానాకాలము అని వాడుక) మొదలగు వ్యావహారిక పదములకు గ్రాంథికతను బ్రసాదించియున్నారు.

అర్వాచీన లాక్షణికులగు నాంధ్రశబ్దచింతామణికర్త, అధర్వణకారికాకర్త, అప్పకవి, అహోబలపతి, వారి ననుసరించి చిన్నయనూరియ “వైరిపదము” అనుమాటయే యెత్తుకొనలేదు. అతని భాషావిభాగమునగూడ ప్రాచీన లాక్షణికులకన్న విలక్షణముగు విధిముఁద్రొక్కిరి. ముందునే చెప్పిన ప్రాచీనులు—ఆంధ్రపదము అను, తత్సమము, తదృశము, దేశీతెలుగు అచ్చతెలుగు, గ్రామ్యము అని యొందువిధములుగా విభజింపగా, పై యర్వాచీన లాక్షణికులు తత్సమ, తదృశ, దేశ్య, గ్రామ్యములని నాలుగు విధములుగా విభజించిరి. (చూడుడు. చింతామణి సంఖ్య ౧౮, బాలవాగ్విరణము సంఖ్య ౧౯. ౨౦. ౨౧. ౨౨) ఈ చతుర్విధ విభాగమువలన ముఖ్యముగా ప్రాచీన లాక్షణికులు దేశీ తెనుగు, అచ్చతెలుగు అనువానిని చేర్చిన మాతృవిభాగము మఱుగుపడినది. దేశ్య విభాగముననే నివి రెండు నిమిషకొన్నవి. చిన్నయనూరి సంస్కృత సమేతరంబగు భాష ‘అచ్చ’ అని అచ్చ తెనుగునకు నిర్వచనము చేసియున్నాడు. (చూ. అచ్చిక పరిచ్ఛేదము—౧ నూ) ఈ నిర్వచనమువలన, తత్సమ పదములకన్న—అనగా సంస్కృతపదములకన్న భిన్నములైన తెనుగు పదములన్నియు—తదృశములైనను, అచ్చతెనుగు పదములైనను, దేశీ తెలుగు పదములైనను నొకే “అచ్చతెనుగు” అను కర్తవ్యముక్రింద పరిగణితములైనవి. ప్రాచీన లాక్షణికుల మతము ననుసరించి తత్సమములు, అచ్చతెలుగు, దేశీ తెలుగు, నేనునేనుగా పరిగణితములుకాగా, అర్వాచీన లాక్షణికుల దృష్టిలో నవి యొకే కర్తవ్యముక్రిందకు వచ్చినవి. ఈ ప్రాచీన లాక్షణికుల మతము ననుసరించి తదృశపదముతో సమసించిన సంస్కృత సమాసము లక్షణ

యుక్తమును, కవిప్రయోగసిద్ధము కాగా, అర్వాచీన లాక్షణిక దృష్టిలో—తదృశపదములతో సమసించిన సంస్కృతపదములు దినవెచ్చము, అంచయన, కప్పురగంధి మొదలైనవి లక్షణవిరుద్ధములై వైరిపదములైనవి. కాబట్టిపైని వివరించిన వైరి సమాస పరికిలన సందర్భమున ప్రాచీన లాక్షణికాభిప్రాయము ముఖ్యమైనది. వారిచ్చిన యుదాహరణలలో అచ్చతెనుగు దేశీ తెనుగు పదములే తత్సమ తదృశపదములు లేనన్ని తెల్పితిని. కొడుకు, మొదవు, కఱ, మూడు, మొదలైనవి ప్రాచీన లాక్షణికులే కాదు. అర్వాచీన లాక్షణికులెవ్వరును కూడ తదృశములుగా పరిగణింప లేదుగదా! కాబట్టి, తదృశపదము సంస్కృతపదముతో సమసించినది వైరి సమాసదోషమునకు పాల్పడదని యీవఱకు చేసిననిర్ణయము ననుసరించి నేడు వైరిపదసమాసములుగా విమర్శకులచే పరిగణితములై నన్నెవోడ మహాకవి కుమారసంభవమున ప్రయోగించిన యాక్రింది సమాసములు లాక్షణికములై దోషరహితములైనవి.

అమరలేమ

తే. సర్వలక్షణ సంపూర్ణ చంద్రవనశ
నిండు విన్నెలలో నోర్లు నిలిచి పారిచె
నయ్యుతమథ నాకరమున నమరలేమ
పాలకడలిలో నిల్చిన భంగివోరె.

కుమారసంభవము ౮-౧౨౩.

అమరలేమ యనునది వైరిసమాసముగా భావించి తొలి పరిష్కరము ‘అమరకాంత’ అని దిద్దిరి. (చూ. 1914 ప్రతి పుట ౧౩ రెండవ భాగము) కాని తంజావూరి ప్రతిలో ‘అమరలేమ’ యని యుండుటచే తరువాతి పరిష్కరము దీనిని ‘అమరలేమ’ అనియే నిర్ణయి. పై సమాసమున—‘అమర’ శబ్దము సంస్కృతము - లేమ శబ్దము తెనుగు—అందుచే నది వైరి సమాసమైనదని వివర్ణకుల తలంపు. కాని ‘లేమ’ శబ్దము ‘అచ్చ తెనుగు’ గాదు. ‘దేశీ’ కాదు—తదృశము - సంస్కృతమునగల అకారాంత ‘రామా’ శబ్దము ‘మాగధీ’ ప్రాకృతమున “లామ” యైనది 7 తెనుగున ‘లేమ’ యైనది. సంస్కృతమున ‘అమరశబ్దము’ తదృశమున ‘లేమ’ శబ్దమును సమసించినదిగాన ‘అమరలేమ’ సరియైనది. లేమశబ్దమును దేశ్యముగ నాధింపవచ్చును. ఎలమై లేత యగు శరీరముగలది—ఎలమై—మై=మయి=మ.

7. ఏయే ప్రాకృతిములనుండి యేయే తదృశము లెర్పడినవో వానిని యాంధ్ర దీపిక (అనుదిరిము. మామిడి వింకయ శ్లోకము) యొందు యాడనగును. ఆంధ్ర దీపిక ననుసరించి F. W. Ellis దొర వారు తమ “తెలుగుభాషాశాస్త్ర విచీననము”న (Dissertation on the Telugu Language by Ellis (1816) వానా శబ్దభవము ‘లామ’ అని, దానినుండి లేమ వచ్చినదని తెలిపివారు (చూ. పుట 10) ఇల్లి నుదొరవారిపై యాంగ్లేయ గ్రంథము వాచే తిరిగి ముద్రితమైనది. (Journal of the Oriental Institute Madras University Vol xiv & xv).

తెనుగునేర్చిన తెలుగువారి యింటింటికీ,

గ్రంథాలయాలకు, పూజాపునస్కారాలకు, పురాణకాలక్షేపాలకు
ముత్యముల వంటి అచ్చు—గ్లేజు కాగితము—చక్కని క్యాలిగ్రాఫ్ బైండు
రంగురంగుల బొమ్మలతో

శ్రీమదాంధ్ర భాగవతము

పోతన ప్రణీతము—18 చిత్రపటములు

రాళ్లపల్లి అనంతకృష్ణశర్మ పరిష్కృతము

పూర్తి ప్రతి 12-0-0 రెండు సంపుటములు 15-0-0

ఉత్తర రామాయణము

కలకటి పాపరాజ ప్రణీతము. (నద్యకావ్యము) 6-0-0

రంగనాథ రామాయణము

ద్విపద కావ్యము (చిత్రపటములతో) 6-0-0

అమరకళశము

త్రికాండ
సటీకా

హిందీ, ఇంగ్లీషు, తెనుగు పర్యాయపదములతో 6-0-0

గీతాతాత్పర్యబోధిని

20 చిత్రములతో విపులమగుతాత్పర్యముతో, కథలతో 3-0-0

దశమస్కంధము

దేవీ భాగవతము

8 వర్ణ చిత్రపటములతో 4-0-0

చిత్రములతో పుచ్చటయైన కూర్పు 8-0-0

పూర్తి శీటలాగు ఉచితము. శీత బ్రాహ్మణి:—

రాయలు అండు కో., P. B. 41, కడప

బ్రాంచి: 32, నారాయణముదలిపేది, మద్రాసు - 1.

అరదాశ్యభటతరి

కా. అతుంగద్వారదాశ్యభట దేహత్రాణ భూషణుడి
౧౧.౪౪.

అ. వె. అనంగ గరులు శభము నరదాశ్యభటతరి ౧౧.౪౪.

ఇతలు అరదము సంస్కృత రథశబ్ద తద్భవము. కావుననే సంస్కృతముతో సమసించినది.

పుడమిపుడు

ఈ పుడమిపుడున భవాభ్యుదయము—౧౧.౪౪.

ఇతలు, పుడమి + ప = అని పదచ్ఛేదము. పృథ్వీపతి—అని యర్థము.

పుడమి శబ్దము పృథ్వీశబ్ద తద్భవము కావున సమాసము నరియైనది.

మరుప్రసవాస్త్రహతి

ఈ అలకలఁ జన్నిపూ వరికినంతఁ జెనున్...

...నిజమంత కోమలి మరుప్రసవాస్త్రహతిం జరింపజే—

౫.౧౩౩

దీనిపై కుమార సంభవము (యూ.ము) వ్యాఖ్య(48.A పుట)లో నిట్లు గలదు. “మరుప్రసవాస్త్రహతిన్—మరుశబ్దము మన్మథార్థ నముఁ బ్రసిద్ధముకాదు. స్మరశబ్దభవమై యుండును. ఇట్టి వైరిసమాసముల నీతఁడు తఱచుఁ బ్రయోగించుచుండును. పుడమిపుడు. అరదాశ్య భటతరి.....”

పైని వివరించిన రీతిని మరుప్రసవాస్త్రహతి అను సమాసమున మరుశబ్దము స్మరశబ్దభవముగటచేత, నది తద్భవమై ప్రసవాస్త్రహతితో నమసించినది కావున వైరిపదముకాదు.

ఇక పాల్కురికి సోమనాథుని వైరిపద సమాసములను గూర్చి విచారించిము. సోమనాథుఁడే “వైరిపదమును” దోషముగాఁ బరిగ జించియున్నాఁడు.

“ద్వి. కాకువ్యర్థం బసంగతి విరసంబు

వైకల్య మత్కుక్తి వైరిపదంబు

తలవిఱువ సమగ్రత శిథిలబంధము”

పండితారాధ్యచరిత్ర ౧-౪

కావున సోమనాథుని రచనలలో వైరిపదములు లేవనుట శ్చష్టము. అందుచే ప్రథమ ముద్రణ పీఠికనుండి పూర్వోక్తమైన భాగమున చూపిన సోమనాథుని ప్రయోగములు వైరిపదదోషమూషితములు కావనుటయు స్పష్టమే. అందుచూపిన వైరిపదములన్నియు, ప్రాచీనలాక్షి కాభిప్రాయము ననుసరించి సమగ్రతీయములే యగు చున్నవి.

౧. పుడమిపుడు మొదలగునవి తద్భవము సంస్కృతముతో నమసించినవి. ౨. ఇతర వేల్పులు—మొదలగునవి కలకంఠాది సమాసములకలె, అచ్చుతెనుగు సంస్కృతము నమసించినవి. ౩. వి ప్రయోగ రూఢములైనవి. సంహితాకర్తలు, ప్రాచీనలాక్షిణికాభిప్రాయములను పరకుగొని, సమన్వయింపక, అనర్వాచితలాక్షిణిక

దృష్టితో పై సమాసములను సమన్వయించుటకుఁ బ్రయత్నించుటచే నది విమర్శనకుఁబాల్పడినది. వాని నొక్కొక్కదానిని పరిశీలించుము.

తవనిధి

తద్భవపదముతో సమసించిన సమాసములు. సం. తపోనిధి. తె. తవనిధి.

ద్వి భువిజనులెల్లనుఁ బొగడుచునుండు

దవనిధి దేవరదాసయ్య కీడె.

బస పుట ౧౩౮.

దీనిపై వ్యా. సం. స. (1౯8 పుట)యందొట్లు వ్యాఖ్యయున్నది. “ఇచట ‘తవనిధి’ అను వర్ణచతుర్థమును నిలిపి వైరిపదదోషము నారోపించుట సరికాదు.” అని పై పాదమును తవనిధి అనుచోట ‘తవనిధి’ అని సవరించి యుదాహరించిరి. కాని తవనిధి యను సవరణ యవావశ్యము. తపశబ్దభవము తవ. ఇది తద్భవము. నిధి శబ్దము సంస్కృతము (తత్సమము) కావున నిది సరియైనదియే—ఇందు పూర్వ పదము తద్భవము. ఉత్తిరపదము తత్సమము అనుచో, ‘అంచయావ’ అను సమాసము రుక్మాంగద చరిత్రలో ప్రాధికవి మల్లన ప్రయోగించినది యున్నది. ఇందు పూర్వపదము హంస శబ్దభవము. తవ శబ్దమునకు కన్నడమున ట్టిణింపని అని అర్థముకూడ నున్నది. కనుక అట్టిని నిధి అని యనవచ్చునని కొందఱు వాదించవచ్చును. కాని తవనిధి అనుదానిని తపోనిధి శబ్దభవముగానే కన్నడ వైయాకరణులు గ్రహించిరి. క్రిటైల్ కూడనట్లే చెప్పొనెను.

తవరాజు

ఇట్లే తపోరాజ శబ్ద భవమున తవరాజు

ద్వి. వావిలితవరాజువల్ల భువేత

బస 3 ఆ.

తెనుగున తపశబ్దము అదంతముగా మహాకవులచే ప్రయుక్తమైనది!

‘తనుజ భూర తపోగ్రతలుఁ గలఁగడి మాడ్చి’ నృసింహ పురాణము ౨.౨౧. ‘తప + ఉగ్రత’ = తపోగ్రత అని యెఱుఁగ ప్రయోగించి యున్నాడు. ఇట్లే యరణ్యపర్వ శేషమున ౬.౯౬౨లో పాఠపదమైన యశశబ్దమును, యశశాలి—సమగ్రతశాలి యని అదంతముగా నుపయోగించియున్నాడు. తత్సమపరిచ్ఛేద వివరణ మున వ్యా. సం. స. ములో పై ప్రయోగములేవియు నుదాహరింపఁ బడి యుండలేదు.

పుడమీకుడు

ద్వి. పుడమికి మిగనంబునకుఁ జే సావ

నొడయల కిచ్చితి నొడయల సనము. బసవ. 3. ఆ. ౨౪. పం.

(పుడమీకుడు అనునది తద్భవము సంస్కృతము కలిసిన సమాసము. పుడమి-‘పృథివి’ శబ్ద తద్భవము—ఈకుడు సంస్కృత పదము—ప్రాచీన సంప్రదాయము ననుసరించి యిది సరియైనది.)

‘పుడమి’ ‘పృథివి’ శబ్దతద్భవముని కావ్యాలంకార చూడా మణి (నవమాలాసము ౧౫. పం.) లో తద్భవలక్షణములను వివరించు సందర్భమున నిట్లు చెప్పఁబడినది.

పీ. యోధులు జోదులు, యోగులు జోగులు

భేదంబు విందంబు పృథివి పుడమి.

కవి సంకేత విచ్ఛేదమున తృతీయమున తద్భవతరంగమున త, థ, ధ, ట లకు దత్వాదేశము వచ్చునని—పృథివిః పుష్పమి తద్భవముగాఁ జెప్పఁబడియున్నది. (8-8) మఱియు పుష్పమి శబ్దములోని ‘పు’ అనునది—సంస్కృతమున ‘పు’ అనునది తెలుగు సంప్రదాయము ననుసరించి, ‘పు’ అను ఉకాశోచ్చారణతో వెలయుచుండెడిదని, పదాద్యందు సంయుక్తాక్షరము, తెలుగువారు పలుకలేదు గాన, పృథివి—పుష్పమియైనదని చెప్పట కిది తోడ్పడుచున్నది.

ఇట్లు తెలుగున లక్షణములు స్పష్టముగా ‘పుష్పమి’ ‘పృథివి’ శబ్దభవముని, అది తద్భవము అని చెప్పచుండగా, “ఆంధ్రవ్యాకరణ సంహితా సరస్వము” (మొదటి సంపుటము) 158 పుటలో ‘పుష్పమి’ శబ్దమును, సంస్కృతశబ్దముగా తత్తర్క లిట్లు సాధించిరి. వారు వ్రాసిన భాగము నిం దుదాహరించుచున్నాను. “పుష్పమీశుడు వై. వి. గ్రా. రాజు (శి. ర.) ఇట పుష్పమీశుడు అను తద్భవ రూపము నంగీకరించుట యుచితము కాన “ద్విపద” “పుష్పమి” మీ ధనంబునకు చేసావ నొడిలికిచ్చితి...8 (బ.వ. 8 ఆ. 24 ప) అనుచో సంబోధనమున సంస్కృతేతరములకు ‘దు’ లోపము రాదు గాన “పుష్పమి” శబ్దముసంస్కృతమే యని గ్రహింపకతీరదు.” పుష్. ఉత్పల్లె అను ధాతువుమీద “పచాద్యం” అను చొప్పున ‘అచ’ ప్రత్యయము రాగా, ‘పుస’ శబ్ద మేర్పడును. పిదప “పుష్పం మనో తీతి=పుష్పమి. అను ప్రక్రియ చొప్పున “పుష్పమి” అను సంస్కృత శబ్దము సిద్ధించును. “మిత్రేపే” అను స్వాదిధాతువుపై “క్యిక్” ప్రత్యయము నిల్పి పై రూపమును సాధించునది. సస్యాదులను విరజల్లు నని పుష్పతృత్యర్థము నెన్నునది.”

కాని శ్రీ. క. 1987 లో నాంధ్ర విశ్వకళాపరిశిష్టమున సంహితాక్షరాలు వెలయించిన, వైయాకరణ పారిజాతము (నన్నయభర్తృణీయము) 90,91 పుటలలో పృథివి శబ్దమునకు ‘పుష్పమి’ తద్భవరూపముని స్పష్టముగా నిట్లు వ్రాసియున్నారు.

“పుట 90. V ఋ వర్ణము అ, ఇ, ఉ, ఎ, రి-రు అనువానిలో శోకదాని రూపము నొందును. ఋ స్వరూపము తద్భవత్వమున నిలువదని యెన్నునది.

- ఉదా : అ. మృత్తిక—మట్టియ
ఇ. శృంగారము—సింగారము
ఉ. పృథివి—పుష్పమి
ఎ. హృది—ఎద
రి. రుక్మము—రిక్కు
రు. ఋక్—రుక్.

పుట. 91. ప్రాకృతమునందును నిట్టి విశృతిగలదు. ‘ఋతుగ’ (47 పుట. వత్సాపచంద్రిక) ఋతు ప్రభృతి శబ్దములతోని ఋ వర్ణము ఉ వర్ణముగా మారును పృథివి=పుష్పమి ఋ.”

ఇట్లు కంకోక్షిగా ‘పుష్పమి’ తద్భవముని, విశృతియని వైయాకరణ పారిజాతమున వా రంగీకరించి, వ్రాసియు, శ్రీ. క. 1951 వ సంవత్సరమున నాంధ్రవ్యాకరణసంహితాసర్వస్వమున, ‘పుష్పమి’ శబ్దము సంస్కృతముగా సాధింపఁజూచుట, వింతయేకాక, వారి సిద్ధాంతములలో పరస్పరవైరుధ్య మున్నదని చెల్లడించుచున్నది.

నన్నుచోడకవిరాజ్, పాల్కురికి సోమనాథుఁడే కాక పుష్పమికి పుష్పమిపతి శబ్దములు లిఖితపు లుపయోగించినట్లు, మడికిని సింగన సకలనీతిసమ్మతమునుండి యీ క్రింది ప్రయోగములవలనఁ బరియవచ్చుచున్నది.

1. క. పుష్పమిపతు లగులరం

బడిగిన నది వృపుల కయ్య మడిగినఁ గడుఁ.

క. పుష్పమిపతిచేత జీతము...(పురుషార్థసారము 161 వ.)

పురుషార్థసారము శివదేవయ్య కృతము—శ్రీ. క. 1250 ప్రాంతము

2. క. కడునభ్యంతర వర్తిం

బుష్పమీశుడుఁ గాఁగఁ బ్రాణములు విడిచిన

(పంచతంత్రము) 482 వ.

పంచతంత్రము. శ్రీ. క. 1260 నాటి ప్రాచీన కృతి.

మఱి కొన్ని యితరప్రయోగములు :

క. పుష్పమీశుఁ బాసి లక్ష్మణుఁ—యెడదవృత్తల...

భాస్కరరామాయణము. ఆర ౨.౨౨౬ వ.

8. పుష్పమినాయక మా వారి నడిగి వత్తు.

ఎఱ్ఱ—సకలనీతి కథానిధానము.

1-186

4. పుష్పమికి సత్యవాక్యము నడపుము—2 ఆశ్వాసము

ఎలకూచి రామభద్రకవి సకలకథా సారసంగ్రహము

దీనిని శబ్దరత్నాకరకారు లుదాహరించిరి (పుట 499)

5. పుష్పమికి! కానము పోబోలు రాత్రి

విడిదింట...చొక్కనాథ చరిత్ర 7. ఆ. 211. పుట

విత్యనేమము

ద్వి. నిత్యనేమం బది నేటి మ్రుగ్గునకు

ముత్యాలపాడి మాకు ముక్కున వలయు. బస ౨.

ఆ. వ్యా. సం. ౩. వ్యాఖ్య (పుట 461).

“కన్నియ=కన్య = కన్య - కన్యకాశబ్దభవములైవట్లే - “ని త్తి యను “నిత్యము-నిత్య” అనునది నిత్యశబ్దభవములగుట వింతకాదు. “నీ. ధృతిఁ గుంతి మద్రధూపతుల నెయ్యపుఁ గన్యకలన” అని రాఘవపాండవీయమున కన్యయను చైకృతపదము ప్రయోగింపఁ బడెను. ఇట్టి తద్భవ స్త్రీసమశబ్దముగ “నిత్య” అనుదాని నంగీకరించి బసవపురాణములోని నిత్యపడి నిత్యనేమము మున్నగువానిని సమ రించుకొనుట యుక్తము. కాని బసవపురాణ పీఠికాక్షర వ్రాసినట్లు సోమనారాధ్యుఁడు వైరిపదమునుఁ బ్రయోగించెననుట సరికాదు. ఇట్టియెడల “నిత్య” అనునది చరిత్రాదులలోని దగుటచేఁ దత్సమ మును నూ. కా. నిఘంటు మాగ్గమును సరికాదు. దాని తత్సమత్వము నకుఁ బ్రమాణాంతరము గన్పట్టలేదు.”

ఆంధ్రలక్షణికులందఱు నైకకృతకముతో తద్భవముని చెప్పిన పుష్పమి శబ్దమును సంస్కృతముగ సాధించుటకుఁ బ్రయత్నించిన సంహితాక్షరాలు-ఆంధ్ర మహాపులందఱు తత్సమముగ నంగీకరించిన “నిత్య” శబ్దమును తద్భవముగ నిరూపించుటకుఁ బ్రయత్నించినట్లు

8. ఇదట ముద్రితప్రతి పాఠము “పుష్పమికి మీ ధనం బునకుఁ జేసావ నొడియల కిచ్చితి” అనునది కాని “పుష్పమికి మీ ధనం బునకుఁ

పింఛులలో వింతలేదు. "నిత్యశిబ్ద తత్వమునకుఁ బ్రమాణము తరములు గన్పట్టలేదు." భారతములో ఆదిపర్వమున 9 వ పద్యమున నిత్యశిబ్దతనము అనునది నిత్యశిబ్ద తత్వమునకుఁ బ్రమాణము కాదుకాబోలు! నిత్యశిబ్దతర-నివర్తిత-ఆరణ్య-ఓ. అని యిట్లు నిత్యశిబ్దమునకు ముం చెప్పదును నన్నయ 'నిత్య' శిబ్దమును విధిగా కాదును. మఱియు, తద్భవస్త్రీసమశిబ్దముగ నిత్య అనుదాని సంగీక రించిన పక్షమున 'నిత్యశిబ్ద' అను మహాభాష్యచకరాక మెట్లు ఉపనిషత్తునో తెలుపఁబడలేదు. మఱియు నిత్యశిబ్దమునకు 'నిచ్చ' అను తద్భవరూప మే వెలయుచున్నప్పుడు, నిత్య-ని త్రియము-నిత్యము అనురీతి నీ ద్రావిడప్రాజాతాయము మొందులకో దురూహ్యముగ నున్నది. సంహితాకర్తలే శ్రీ. క. 1937 లో వారి యాంధ్ర యాచరణపారిజాతమున 111 పుటలో సంయుక్త వికృతి వికృతి అను శీర్షిక క్రింద

"త్యాగము-తేగము, నిత్యము-నిచ్చ, ఆర్య-అత్య" అని స్పష్టముగా 'నిత్య' శిబ్దము సంస్కృతిమని-కాని తద్భవము నిచ్చ యని చెప్పదు నేను తిరిగి నిత్యశిబ్దమును తద్భవముగా సాధింపఁ జూచుట వాకోకపక్షము వ్రాసినది తిరిగి విమర్శించుకొనుట లేదనుటలో విశ్రవ ల్పించెను. ఇంతయేల. నిత్యశిబ్దము సంస్కృతము—నేనును శిబ్దము 'నిత్య' శిబ్ద తద్భవము—అందుచే నిది సరియైనది.

మఱియు నీ గ్రంథముననే. (౫౯౬ పుట యిట్లు గలదు, "మత్స్యలోపమునకు" గాణపత వివరణకర్త ప్రయోగ ప్రసిద్ధము అనుచు గొన్నింటిని జూపెను. డి.పి.హర. ౬ ఆ. ౬౨), ఘాత (కవిక. 3 ఆ. ౨౨)..... సర్గ (ఆం. ఆ. శిబ్ద ర్థ సూ). అను పంక్తుల కంట నీ యొకకు ప్రయోగములు. మేలనగీతి గలము రెండు తగములును గలసి ప్రాస మొత్తము. (కావ్యాలం. ౨ ఆ. ౨౨. ౨౪ పు.) క. యరలవలను, కమ సహులను నరయఁగ నంతస్థ లావ్య లకగాఁ జెల్లున్ (ఆం. భూ. ౧౬ పద్య. కేతన) ద్విపద. 'ఎడవక' 'నిత్య' వేయేసి ముట్టింప (బసవ ౪ ఆ. ౨౦౪ ప.) ద్వి. ఆరినేయుచుఁ బల్కెనది "తథ్య" కాఁగ. (బసవ 3 ఆ. ౫౬౦) (పశ్చి (బసవ. ౬ ఆ. 33౨-3౪౯) స్మర్య. (బసవ. ౫ ఆ. 3౭3) చిన్నా (నన్ని కు. ౨ ౧౫౮) మొ." ఇట్లు స్పష్టముగా 'నిత్య' శిబ్దమును కూర్చి తత్వమువరిచ్ఛేదమున వ్రాసియు ఆ సంపుటమునందే ౧౬౧ పుటయందు సోమనాథాధ్యక్షుడు 'నిత్య' శిబ్దమును నిత్యశిబ్దభవముగా వ్రాసినది వ్రాయుట పరస్పరవిరుద్ధమునై గ్రంథ ప్రామాణికతకు భంగము కలిగించుచున్నది.

భక్తకూటువలు :

ఈ సమాసము భక్త + కూటువలు—అను రెండు వనిమొదట నేర్పడినది. ఇందు కూటువ దేశ్యమునకొని వరిక్కు ర్తలు వైరిపడఁడు క్రిందఁజేర్చిరి కాని 'కూటువ' అనునది సంస్కృతమున కూట శిబ్ద భవము. తద్భవముగాన సరియైనదియే. చూ. నూర్తిరాయాంధ్ర విఘంటు రెండవ సంపుటము 408 పుట (కూటువ. వి. సం. కూటః)

మజ్జనబావి :

మజ్జనరీల మజ్జనబావిలోన

మజ్జనంబులు

ప. ౬

దీనినిగూర్చి. వ్యా. సం. ౩. 1౯8 పుటలో నిట్లు వ్రాయఁబడి యున్నది. "ఇటుఁ జాలవ్య జకారము నిర్వి వైరిపడ వోడును వాలో పింఛుల సరికాదు. మజ్జన శిబ్దభవము 'మజ్జనము' అనుట లెస్స". కాని మజ్జన శిబ్దమునకు పదములో నేమార్పులేని దంత్య జకారవిహ్నులు నిరర్థకముగ నిలుపుటకన్న, 'బావి' శిబ్దము దేశ్యముగాక, తద్భవ మైనవో వైసంప్రదాయము ననుసరించి యిది సరియగునగుదా ! సంస్కృత 'బావి' శిబ్దమునకు బావి - తద్భవము. శిబ్దరత్నాకరమున 'బావి' శిబ్దము జైకృతిముగ నే యున్నది. చూ. పుట ౪86.

సర్వాంగ కచ్చడము :

కట్టిరి సర్వాంగకచ్చడం బనుచు. ప. 3 ౧౫౧ పం.
అంతకుఁదగిన సర్వాంగకచ్చడము. 3.౨౨౬ పం.
దీనిపై ఆ. వ్యా. సం. ౩. వ్యాఖ్య (పుట 1౪0)

"సర్వాంగ కచ్చడము అనునది ముద్రణ సంస్కారలోప కృతము. రెండుస్థలములయందు వరుసగ 'కచ్చట కచ్చటిక' అనునది కవిప్రయుక్తము లనదిగను. "కచ్చా కచ్చటికా కచ్చపటి కాపిన మిత్తిపి." అని అమరము (త్రికాండశీషము). "కట్టిరి సర్వాంగ కచ్చటయనుచు" అంతకుఁదగిన సర్వాంగకచ్చటిక అని కవిప్రయుక్త పాఠములు కానోపును."

పై వ్యాఖ్యలో ప్రతి వాక్యము విమర్శనీయము. మొదట "నిది ముద్రణ సంస్కారలోప కృతము" అనునది విచారితము—సంహితాకర్తల యభిప్రాయముననుసరించి, యిది "సర్వాంగ కచ్చటిక" యని యుండవలెననియు, పరిష్కర్తల కిది తెలియక, సర్వాంగకచ్చడ మని సంస్కారము చేయకయే ముద్రించిననియు, కాబట్టి యిది ముద్రణ సంస్కరణలోపమని విమర్శ. తమకు లభ్యమైన తాళపత్రమాతృకలయం దెల్ల "సర్వాంగకచ్చడము" అనుపాఠమే యుండుటచేత, పరిషత్తలు దానిని సంహితాకర్తలవలె కూర్చుటకు సాహసింపఁ బ్రయత్నింపలేదు. తమ గ్రంథమునందే (౪33-3౪ పుటలు) "అనుకరణంబునం దుదిహల్లునకు ద్విర్యచనం బను" అను శూత్రసందర్భమున 'యథాశిత మయోవిష్ట' అను బసవ పురాణ ద్విపద పాదమునందలి పాశనిర్గమముకొనుట తాళపత్ర మాతృకలనుండి పాఠములను జూపిన సంహితాకర్త నీ సర్వాంగ కచ్చడమునొద్ద "కవిప్రయుక్తము కానోపును" అని వ్రాసి యొక్క తాళపత్రమాతృకయైన నుదాహరింపకపోవుట యత్యా శ్చిర్యకరముగ నున్నది. కాఁగా వారిసందర్భమున తాళపత్ర మాతృకలు జూపినదే, యిట్లుండవలయునని యనుకొనించినట్లుకూట. ఇంతయేలే సర్వాంగ—సంస్కృతపదము కచ్చడము కచ్చడము శిబ్దభవము తద్భవము.

ఇతర వేర్వెలు :

కవిప్రయోగాయాభములైన దేశ సంస్కృతపద సమాసముల విక పరికిరింతము.

9 ఈ సందర్భమున నేను మదరాసు ప్రాధ్యునిభిర త్త భాండాగారమున బసవపురాణ ప్రతులనన్నింటిని పరికిరించిరి—కానిలో నెండును సంహితాకర్త బాహించిన సర్వాంగకచ్చటిక అను పాఠము వాతకారేదు.

ద్వీ. శ్రీ మహాదేవుడ కామయలు అన్న

తే మహి నిలువంటి యితర వేల్పులకు జన. ౬-౮౫౩

దీనిపై ఆ. కావ్య. సం. ౪. కావ్యఖగ్ని పుట ౧౧౮౦.

“ఇతర వేల్పులకు అనుచో ఇతర వేల్పులకు” అనివయోజిత
వై. రిపదదోషము తొలగెను. ఇతర మతములవాని వేల్పునకని
యర్థము. “కానకర్తల కర్తమానీలగఁగఁడు” (బసవ. ౬ ఆ. ౩౩౩ వ.)
అని యిట్లు “తన వేల్పు—యితరుని వేల్పు” అని వాడుట కవి
కభిరుతము.

జనవరపురాణ ముద్రిత ప్రతియందు “యితర వేల్పులకు” అని
బహువచనము కన్పట్టుచుండఁగా సంహితాకర్తలు యితర వేల్పులకు
అని ఏకవచనముగ నుదాహరించుట సరికాదు—మరియు నిచట,
ప్రకరణార్థము ననుసరించిన శివునితో నితర దేవతలు సరికాదు అని
కవి నిరూపించుచున్నాడే గాని, “యితరమితముల” ప్రసక్తియే
లేదు.

ద్వీ. అప్రతిమాకారుడ నుం బింగమాత్రి

కప్రతిమాకారులే సమానము.

వాపుబుట్టువులేని దేవతేవులకు

వాపుబుట్టువులగల దేవతల్ సరియే

ప్రళయంబుఁ బొందించు ప్రళయగుఁగునకు

ప్రళయంబుఁ బొందెను పలువేల్పు లెనయే

అదిర్పనింపని యభివున కరయ

దేవకీపుత్రాది దేవతల్ సరియే.

సోదలదేవుతో సోమేనుతోడ

సోదల దైవముల్ సర్పింప సరియే

మాగుడు సర్వేశ్వరుం డభివుండు శివుండు

పరముండు పరివతి పరిమేశ్వరుండు

శ్రీమహాదేవుడ కామయలు అన్న

తే మహి నిలువంటి వితర వేల్పులకు.

పై యుదాహృత భాగము ననుసరించిన, దేవతల్ దైవముల్
వేల్పులు అని బహువచనమే యుండుటచే, సంహితాకర్త
వాహించివ్రాసిన వేల్పులకు అనుపాత మచ్చట నుండుట కవకాళమే
లేదు. ఇచ్చట శివుండు—శివేతరులైన దేవతలు (వేల్పులు) తక్కు
వేలుభావన లేకపోవుటయే “ఇతర మతములు” అనుట కేవలము
ప్రామాదికము.

ఇంతకును “ఇతర వేల్పులు” అనునది వై. రిపదదోషముగా వారు
భావించుటచే నింతయైనది; వింతపాత మేర్పడినది.

“ఇతర వేల్పులు” అనునది కేతన మతము ననుసరించి కలకంఠాద్రి
నమానములకల గ్రాహ్యము వేల్పు శబ్దము సంస్కృతముతో
ననుసరించిన యీ క్రింది ప్రయోగము. పై యభిప్రాయమునకుఁ
జోడునచున్నది.

దీ. గీ.

కర్మతాభిలంకక వేల్పు

వేల్పువెద్ద.....

౧.౬

అని ఉత్తర వారసింహపురాణమున హరిభట్టు ప్రయోగించి
యున్నాడు. ఈతడు—శ్రీ కృష్ణదేవరాయలకాలమువాటివాడు.
ఈ గ్రంథ మాండ్ర వాహిత్య పరిషత్తువారిచే బ్రకటితమైనది.

కంభకట్టు :

ద్వీ. కంభకట్టును మేలు కట్టును బోలుచు

గంభీర పుష్పకాగారంబునందు. జన. ౩.౧౦౪ వం.

దీనిపై ఆ. కావ్య. సం. ౪. కావ్యఖగ్ని. పుట 159.

“సోమవాగుండు సలాంతరమునఁ బ్రయోగించిన “కంభకట్టును
మేలుకట్టును బోలుచు” అను పద్యమునందలి ‘కంభ కట్టు’ను పాతము
ప్రామాదికము. ‘కంభకోట్టును మేలుకట్టును బోలుచు గంభీర
పుష్పకాగారమునందు’ అనుచో కంభకోట్టును పాతము కవి ప్రయో
క్తము కావోవు. అచట కట్టుకట్టును నుసంగతము కాదు. కోటికట్టును
సమర్థము యున్నది.”

“కంభకట్టు” అను పదముయొక్క అర్థమును సంహితాకర్తలు
గ్రహించి యుండిన పై రీతిని పాతము మార్చియుండెను. ఈ పద
మును నన్నెచోడ కవి కుమారసంభవమున వాడియున్నాడు.

దీ. కనకాచలము నెలకట్టయ్యె నవరత్న

వర్గంబు లవి రంగవల్లు లయ్యెఁ

గల్పకుజంబులుఁ గంభంబులుగ మీఁదఁ

కల్పలతాతలిఁ గలయఁబర్వ

నుందరింబగు పచ్చపందిరియును జోర

ణంబులు నయ్యె దివ్యాంబరములు

10 కంభకట్టులు మేలు కట్టులు నయ్యెఁ దా

రకములు మణి విలంబకము లయ్యె

ఆ. ది. నమృత రసరసాయనాబ్ధులు పూర్ణకుం

భంబు లయ్యె నిందు భానుమం

లారీ దిర్వణములయ్యె సర్వేసు ను

ద్వాహమంపమునఁ దమకుఁ దార.

(౧. ౩)

పై పద్యమున పరమేశ్వరుని వివాహసమయమున వివాహ
కుండవము వర్ణితమయినది. సృష్టిలోగల పదార్థము లామంపము
నలంకరించుటకుఁ బూనుకొన్నవి. ఆ సమయమున కనకాచలము—

1. బంగారు పర్వతము - నెలకట్టు - శిలారత్నములచే నిర్మితమైన వేదిక - (భూమి).

2. నవరత్న వర్గములు - రంగవల్లులు - మ్రుగ్గులు -

3. కల్పకుజములు - కంభములు -

4. కల్ప లతలు - కంభములమీఁది—లతలు వచ్చవందిరి - పచ్చతోరణములు -

5. దివ్యాంబరములు - కంభకట్టు స్తంభమునకు - చుట్టును చుట్టియి
లంకరించిన వస్త్రములు - మేలుకట్టువేదికపై నున్న విభావము.

6. తారకములు - చుక్కలు - మణి విలంబకములు వ్రేలాడు వాఱు
రలు - (పూసలు గుచ్చినవి)

7. అమృతరస రసాయనాబ్ధులు - నుభాసముడ్రము మొదలైనవి
పూర్ణకుంభములు

10. కంభ కట్టులు మేలుకట్టులు - అను కుమారసంభవ ముద్రిత
పాతము సరికాదు. ‘కంభ కట్టు’ వై. రి సమాసమని ‘కంబ కట్టు’గా
ముద్రించిరి. మఱియు ముద్రితమున నెన్నగీతి ‘గీ’ అని యున్నది.
ఇది అటవలది.

8. ఇంకా ధాన్యమునకు నూర్యవంధ్ర - దర్పణములు లభించునందల
ములుఅర్పించులు-

పాల్కురికి సోమనాథుడు నన్నెచోడ మహావి పలుకు
బడిని, యథార్థముగా పెక్కుపట్టుల గ్రహించియున్నాడు. 11
ఇచ్చటను - పై ఎత్తుగీతి పద్యములోని, "కంభకట్టులు-మేలుకట్టును
నయ్యె" అనుదాని నట్లునే. కంభకట్టును, మేలుకట్టును బోలుచు
అని గ్రహించి యున్నాడు. కల్యాణ మహాత్మ్యన సమయముల
స్థంభములకు వస్త్రములుచుట్టి యలంకరింతురు - అట్టి యలంకరణము
నకు "కంభకట్టు" 12 అని పేరు. పండిట్లు వేయుట, తోరణములు
కట్టుట, వేదికను, మ్రుగ్గులచే నలంకరించుట - బాలకములు - పూర్ణ
మంథములు విల్పుట, విల్పుటద్రుము లెత్తుట మున్నగు వివాహాలంకర
ణోపకరణముల సందర్భమున చెప్పబడిన కంభకట్టు స్తంభాలంక
రణముగాక వేరేమగును?

ఇట్టి పట్టున, సహితాకర్తలు చెప్పిన "కంభకట్టు" అను
నర్థము సంతోషమునా? కంభకట్టు - అనగా స్తంభముల సమాహ
మని కదా యర్థము. ఆ యర్థమీ సందర్భమున పెట్టు పాపగునో,
మఱియు నది "కవిప్రయుక్త పాతమెట్టునో" దురుహవ్యము.

కల కంఠుడు :

మొఱుటవంకయ్య మున్నొక్కవాడు

కలకంఠుడు దొడ్కొరుఁడధర్మాత్రి

నరుడే.....(బసవ ౨ ఆ ౪౪౪ ప)

దీనిపై వ్యాఖ్య పుట ౧౮౫ "ద్వి. కలకంఠ భక్తుఁమొక్కరుఁ
డధర్మాత్రినరుడే.....(బసవ ౨. ౪౩౮) అను పాఠము
ముద్రణసంస్కర్తృప్రమాదకృతము. "మొఱుటవంకయ్య.....
కలకంఠుభక్తుఁడు.....అని కవిప్రయుక్తము కానోవు."

"కలకంఠ భక్తుఁడు" అనుదానిలో కలకంఠ కబ్బ మెంత
మాత్రమును ముద్రణ సంస్కర్తృప్రమాదకృతము కాదు. కలకంఠు
అనుపాత మేతాళిపత్రప్రతియందును లేదు. బసవపురాణమున
శుంస్కర్తలు చూపిన యొక్కచోటనేకాక పలుస్థలములలో కల
కంఠ కబ్బము ప్రయుక్తమైనది.

కలకంఠుడు బస ౨ ఆ. ౪౧౬

కలకంఠ! యడబాల " ౪౮౩

కలకంఠ! యిదియేమి " ౫౧౪

కలకంఠ! మా పల్లె 3-౬౫౬

కలకంఠ కంటిపై ౮౬౪

బసవపురాణమునందే కాక వండితారాధ్యపరిత్రాణనామకలకంఠకబ్బము
ప్రయుక్తమైనది.

కలకంఠ గద్దనగరు, పండి. దీక్ష. ౧౧౩

కలకంఠ భక్తుఁడు ౧౫౦

శివకవుల రచనలలో కలకంఠుడు పలుకొలుపు ప్రత్యక్ష
తాగుతుండును.

కలకంఠుని భక్తులకవి - శివరత్నసారము. ౧౮౩ ప.

కలకంఠ భక్తి నిలిగా ౧౪౩

అకలుకంఠుఁ దోడ్కొని. భూమర ౬౨౮

అతిముడి సంపెతు కలకంఠగణమని

౧౨.౧౦౩

శివకవులేకాక, నన్నయనుండి చిన్నయనఱకు నీ కలకంఠ కబ్బమును
లాక్షణికు లెఱుఁగుదురు. నన్నయ రిక్కన నాచన సోమనాథుడు
లేపదమాను బ్రయోగించిరి. చిన్నయనూరి యనింద్యగ్రామ్యు
ముగా నీ పదమును బాలవ్యాకరణమున సంజ్ఞా. ౨౩ వ మాత్రమున
నిచ్చియున్నాడు. "ఆర్యవర్ణవహారంబుల దృష్టంబు గ్రాహ్యంబు"
పెద్దలు వర్ణవహరించినమాట గ్రామ్యంబయిన గ్రహింపఁదగునని
తాత్పర్యము. కలకంఠుడు, ప్రాణగొడ్డము అని యీ పదమున కల
కంఠుడుగానే యిచ్చియున్నాడు.

కేరన యాంధ్రభాషాధూమణములో "తెనుగు పదంబులపై
పెంపానరఁగ సంస్కృతము చెల్లు నొక్కొక్కచో" అని "కలకంఠ
నామమున చోలి తగున" అని స్పష్టముగా పేర్కొన్నప్పుడు, కల
యను తెనుగు పదముపై కంఠ అనునది సంస్కృతపదమే అయి
యుండవలెను గాని, 'కంఠ' అను పద ముండుటకవకాశ మున్నదా?
గదాపరపు వెంకటకవియు కలకంఠ పాఠము నిచ్చి యున్నాడు.
శివకవుల గ్రంథములయందేమి, నన్నయూది కవుల ప్రయోగమందేమి,
కలకంఠ అనుపాఠములేప్పు 'కలకంఠ' పాఠము తాళిపత్రప్రతుల
యందైన కన్పట్టలేదు.

ఇట్లు కలకంఠకబ్బము కానవచ్చిన యన్నిచోట్లను, కలకంఠ
అనియేగాని, కలకంఠ అని యెంతమాత్రము కన్పట్టులేదు. తాళిపత్ర
మాతృకలయందును కలకంఠ అని 'త' కారయుక్త పాతమే యుం
డఁగా, తాళిపత్ర మాతృకలు తప్పల కుప్పలనియు, 'త' కార
పాతము ముద్రణసంస్కారలోపకృతమనియు, సహితాకర్తలు
(పుటలు ౧౮౧...౧౮౮) వ్రాయుట పాపాపమేకాక, ప్రాచీ
నాంధ్రలాక్షణిక సంప్రదాయ లక్ష్య లక్షణ విరుద్ధమునైయున్నది.

కట్టు గ్రము :

ద్వి. కట్టుగ్రమునఁగూడ మట్టుగ్రమున్న బస. 3 ఆ

బిట్టుల్కిపడి మది కట్టుగ్రుఁడగుచు బస. ౪.

దీనిపై వ్యాఖ్య. పుట ౨౫౮.

"సంస్కృత కబ్బపరకర్త్యమున 'క'కు' కబ్బ 'క' కారమునకు
ద్విరుక్త బ కారము వచ్చుట బసవపురాణమున గన్పట్టుచున్నది. కట్టు
గ్రముగఁగూడ మట్టుడు మున్న (బసవ. 3 ఆ ౪౬౩), బిట్టుల్కిపడి
మది కట్టుగ్రుఁడగుచు (బసవ. ౪ ఆ. ౧౩౫) సోమనారాధ్యుఁడు
వింతింత తద్భవములను బ్రయోగించువాఁడు గాన (౬౦. iii)
బయిస్థలములందు, "కట్టుగ్రముగ, కట్టుగ్రుఁడగుచు" అని ప్రయోగించె
నేమో?"

అర్యాచీనలాక్షణిక సంప్రదాయము ననుసరించి, ప్రాచీన
భాషను సంస్కరించుటకుఁ బ్రయత్నించుట హాస్యస్పదము. కట్టు

11. చూడుఁడు. నా తెలుఁగు కవులచరిత్ర - తృతీయ
ఖండము - శివకవి యుగము - నన్నెచోడ కవి.

12. ఈనాడును వివాహకాలమున, స్తంభములకు వరటి తోడ
లనుచేర్చి వానికోక యలంకారము గానింతురు.

గ్రామ-సంస్కృతాంధ్రవద మిశ్రసమాసము. వ్యాకరణమున కడు శబ్దముపై తెనుగుపదములే చెప్పబడినవి. ఇచ్చట సంస్కృతపదమున్నది. అందుచే, పండితవశతాద్విసాటి పాల్కురికి సోమనాథుని రచన, బాలవ్యాకరణము ననుసరించి, “ప్రయోగించెనేమో” అని శంకించిరి. ఇట్టి సందేహమున కవకాశమేలేదు. ‘గట్టుగ్ర’ శబ్దమును సోమనాథుడు బసవపురాణములో నీ క్రిందిరీతిని సమాసములో మార్చుటకు వీలులేకుండ విగించియున్నాడు.

గట్టుగ్రలీల శంకరదాసమయ్య.

యిట్లు వర్తింపగ.....బసవ 37౩ పుట.
ప్రే సమాసమున- గట్టుగ్రలీల యని యగునా? ఇట్లే పండితారాధ్య చరిత్రలోను

గట్టుగ్రలీల జన్మగట్టు గొంగవ్వ. దీక్ష ౨౩౩
అని కలదు. ఇచ్చటను పైవిధముగ మార్చవచ్చునా, చిన్నయమూరి మాత్రమును సోమనాథుని ప్రయోగము ననుసరించి సంస్కరింపవలయును.

ధర్మకవితై:

ద్వి. మీదత్రి మీ ప్రాత మీ ధర్మకవితై
మీదాసి నను గావరే దయతోడ—

బస. ౪. ౧౦౨౧ పం.

ద్వి. అవుదలల్ వంచుచు నయ్య మీధర్మ
కవితల మంచును గడుదైవ్యపడుచు. బస. ౩. 3౯౬ పం.

దీనిపై ఆం. వ్యా. సం. స. వ్యాఖ్య (పుట 161.) “బసవ పురాణ పీఠికాకర్తగా రిచట రెండుపద్యములందును “ధర్మకవితై” అని నిర్మిరి. నూ. రా. నిఘంటుకారులట్టి పాఠమునే స్వీకరించిరి. ఈ పాఠములు ప్రామాదికములు (౬3. 111 రీ.) (2) (పుట 198) సోమనారాధ్యుడు ధర్మకవిత-దీని తద్యవము-దమ్యకవిత అని ప్రయోగించి యుండగా ముద్రణ సంస్కర్తగారు “ధర్మకవితై” అను దానిని నిర్విచారింపదమును ప్రయోగించెనని తలంచిరి. వీరి తలంపు చొప్పుననే నూ. రా. నిఘంటుకారులను నుదాహరించిరి. ధర్మకవితై. వి. వి. (ధర్మము+కవితై) ధర్మముల పుస్తకముల లా’ని దానముల ననుభవించువాడు. ద్వి. మీదత్రి మీ ప్రాత మీ ధర్మకవితై మీ దాసు నను గావరే దయతోడ (బసపు ౪ ఆ. ౧౦౨౨ పద్య) ద్వి. అవుదలల్ వంచుచు నయ్య మీ ధర్మకవితైల మనుచును గడుదైవ్యపడుచు (బసపు ౩ ఆ. 3౯౩ పద్య) (నూ.రా.వి.) కవిత (లియ) వి. ఆ. రెక్కపుస్తకము... (నూ.రా.వి.) ఈ యర్థముపై బసవపురాణ పద్యముల వెల్లు పాసంగువని వీరు తలంచిరి. తెలియకున్నది. సోమనారాధ్యుడు ఇచ్చట “ధర్మకవిత-దీని తద్యవము దమ్యకవిత” అను శబ్దముల ప్రయోగించెను. ధర్మార్థముగ వివేక బడిన కవితేనపు అనియర్థము—ఎవ్వరికిని హింసింపరానిదని భావము. ఇట్లు మిక్కిలి ప్రాథమికముగను సుసంగతముగను నట సోమనారాధ్యుడు ప్రయోగించెను. ౩. (పుట 1180) ధర్మకవితై అనునది ముద్రణసంస్కారలోపకృతము. ధర్మకవితై అని కవిప్రయోక్త మనం దగును. మీదత్రి మీ ప్రాత మీ ధర్మకవితై బసవ. ౪ ఆ. ౧౦౨౩ పం.) ధర్మార్థము విడిచిన (వృషాత్పర్ణనము) కవితేనపు. దీని తద్యవ

రూపము దమ్యకవిత. అవుదలల్లంచుచు నయ్య మీదమ్య కవితల మంచుచు గడు దైవ్యపడుచు (బస. ౩ ఆ. 3౯౩). ధర్మకవితై ధర్మమును హింసింపదు. “దమ్యకవితై” అని చెప్పి ధర్మముల చిట్టా పుస్తకము అనుటయు సుసంగతముగానుండును. (విస్తర IV ౬3 111 వివ.)”

పైరీతిగా సోకేసారి చెప్పందగిన విషయమును మూడుచోట్ల మూడుమూలు బుద్ధాటించుటచే, సంహితాకర్తలకు నిది నిర్విచారి ప్రాయముని యూహింపవచ్చును. ధర్మకవితై శబ్దమును ‘దమ్యకవితై’గా మార్చుచేయుటయేగాక, ‘ధర్మకవితై’ శబ్దమును స్వీకరించిన సూర్యరాయాంధ్రనిఘంటుకారులనుకూడ విమర్శించిరి. ఈ పట్టున సంహితాకర్తల వ్యాఖ్యానవైఖరి యెట్టిదో తెలుపుచున్నాను.

‘ధర్మకవితై’ అని ముద్రితపాఠ మున్నప్పుడు, పరిష్కర్తలు దాని నట్లే నిలిపినప్పుడు, తా’పత్రమాత్యకలయం దా పాఠ మెట్లున్నదో సంహితాకర్తలు తెలుపలేదు. తా’పత్రమాత్యకలలో దమ్యకవిత అనునట్టి పాఠమే లేదు. క్రీ. శ. పగునాటవ శతాబ్దిసాటి పద్య బసవపురాణమున (ఇది పాల్కురికి సోమనాథుని ద్వితీయ బసవ పురాణమునకు వద్యానువాదము) నీ సందర్భమున “వ. వెండియు మీదూర మీబంటు మీ డింగరీడ మీ బిడ్డ మీపన్న మీ లెంకవాడ మీదత్రి మీ ధర్మకవితై” అని ‘ఎ’ కారయుక్తపాఠమే యున్నది.

ధర్మకవితై అను ‘ఎ’ త్వఘటిత పాఠమును తిరస్కరించిన సంహితాకర్తలు వా రుదాహరించిన బసవపురాణ పంక్తులలో — “దాసి” అను ఇకారఘటితపాఠమునకు “దాసు” అను ఉత్వఘటిత పాఠ మేల స్వీకరించిరి. తెలియుటలేదు, ముద్రిత ప్రతిలో ‘మీ దాసి’ అని యుండగా నది సరికాదని కాబోలు ‘దాసు’ రూపముతో నా పదమును గ్రహించిరి. కవకపులు పురుషులకుఁగూడ స్త్రీలింగరూపము నుపయోగించియున్నారు. బసవన్న “జంగమ కోటికి సడిసన్నదాసి” (బసవపురాణము)

ఇక ‘దాసి’ యను విత్వఘటిత రూపమునకు నిర్ధారకముగా పండితారాధ్యచరిత్రమున నీ క్రింది ప్రయోగమును చూడుడు.)

ద్వి. చెన్నార గారి దాసియు శివుచేత
గొన్న యా మయ్యేడు గన్నులలోన—

మహిమప్రకరణము ౨౩౩ పా.

వన్నెచోడకవియు, “పరమున కేను ‘దాసి’ నని పల్కగ” (2. ౧౩౩) అని దాసిశబ్దమును దాసు డనునర్థమున వాడియున్నాడు.

ధర్మకవితైశబ్దమునకు ధర్మముల పుస్తకములలోనిదానముల ననుభవించువాడు అనునదియే సరియైన యర్థము సాధారణముగ దాత ధర్మాదులు చేయునపు దా దానధర్మముల నిచ్చినవారి పేర్లను నేలుగా కవితైలమొదల వ్రాసియుంచెదరు, భూవావారి కింతధర్మము. అని యందుండును ఇట్టి పద్ధతును వ్రాయు తాటియాకులకు కవితై అనిపేరు.

కవితై రూపాంతరము—కవితయ—౧. ఘట్టించిన నీల పటపుపద్ధ రెక్కపుస్తకము కడితము—తాటాకు రెక్కపుస్తకము. ౩. ర. ధనాగమ వ్యయాదులను నానాడు వ్రాసి చేర్చిన పత్రము కట్ట (చి. ని.) చి. ని. యనగా చిన్నయమూరి యముద్రిత నిఘం

టువు. (అని. నూ. ని. 8 వ సంపుటము 210 పుటలో కవిర శబ్దము జొడ్డ నున్నది.)

గీ. కవిరెను లిఖింపనేర్చిన కరణికంబు ఘటికా. ౧.౨౨.

గీ. కవిరెలోనున్న ప్రకారంబు ప్రజ పాపపుణ్యముల్ చిత్త గుప్తుండుఁ డెలుపుడు. రా. 3.3౧౬

చ. కవిరియ విప్పిచూచి యనఘా యితఁడు భోజరా. 3.౫౫
అని కవిరె, కవిరియ శబ్దములకు ప్రయోగములు గలవు. పై కవిరియ అను రూపమే—ధర్మకవిరెయందు 'ఏ'త్వరూపమే కాని, అత్వ రూపము లేదని తెల్పుచున్నది.

బసవపురాణమున నీ ధర్మకవిరె శబ్దము 'కవిరె' సంబంధమును బట్టియే ప్రయుక్తమైనది మీదర్శి - మీబంటమిధర్మకవిరె-అనఁగా మీ ధర్మమునకు పాత్రుఁడను-అనగా మీరు వ్రాయించెడుధర్మముల కవిరెలో చేరుట కర్హుఁడను. అని అర్థముభక్తులిధముగ కవిరె కెక్కుట యనునది శైవవాఙ్మయమున గానవచ్చును.

క. మాశే మీ భక్తులకి

చేకోక శివాజ్ఞ మీటి చెడనడచిన నీ

లోకమున మాన్యులగుదురు

గా కెక్కుదురయ్య శివుని కవిరియ నతగుర్.

అని మర్రికొద్దన పండితారాధ్యుల శివతత్త్వసారమున గలదు. (౨౧౫౨.) కవిరియ ప్రస్తావము పండితారాధ్య చరిత్రమునను గలదు.

సరసరగీత బండరు కవిరియలు

నరయుఁడు శోధింపుఁ డెవ్వచనములు. పండిత. దీక్షా ౨౩౫

ఇచట బసవన్న కొల్లుకూటములో యోగనిద్రామండ్రుఁడైయుండుటచూచి, అచ్చటివారు "బసవన్న యట్లుండుటకు కారణ మేమి? ఆతని భాండాగారమున కవిరెల (ధర్మకవిరెల) శోధింపుఁడు—ఆ ధర్మకవిరె కెక్కినవానిగూర్చి యోగనిమన్నుఁడై వాడా?" అని యనుకొన్న సందర్భమునఁ జెప్పబడినది.

మొదట నీ 'ధర్మకవిరె' శబ్దము బసవపురాణములో మాత్రమే ప్రయుక్తమైనదిని నూ. ని. ననుసరించి, సంహితాకర్త సిద్ధాంతము చెయుట సమంజసముకాదు. సోమనాథుఁడు పండితారాధ్య చరిత్రమున నీపదము నుపయోగించి యున్నాఁడు చూడుఁడు నంతెన్నకథలో

ద్వి. నంది నందెన్న యనందీస్వరూప !

నంది నందెన్న యున్నతి జగద్దీప !

కతలేల మీ ధర్మకవిరెల మేము

గతియును మతియు నేడ్డెడయు నీవన్న

దాన మొక్కటి వేడెఁ దనకు సత్పుత్ర

దాన మిచ్చితి మహాదాని మహాత్మ్య.

మహిమా ప్రకరణ. ౧౭౫ పా.

కవిరెలో కెక్కి ధర్మము చేకొన్నవ్యక్తి చనిపోయినచో వారని పేరందుండి తీసివేయుదురు. ఇట్లు తీసివేయు సందర్భము కూడ పండితారాధ్య చరిత్రమున నున్నది. బసవని మహాత్మ్యమునకు నమూనాకెంది విజ్ఞులు దానినిపై యల్లయ్యి, మధుపయ్యి, యను వారలను బంపినపుడు

అననిలోఁ బాకుట్య లను పేరు నాదని

కవిరియఁ దుడిపించి కల్యాణ కటక

మీడిత భక్తి మహిమత పేర్చిఁ

బాడుగా కలియించె బసవన మంత్రి. మహిమ. ౧౯౦ పా.

కవిరెలలో మనుజులపేర్లు వ్రాయుదు రనుటకు బసవ పురాణ మున నీ క్రింది పంక్తులు చాలును.

ద్వి. కొట్టరువునఁ బల్లె కొటానగోట్లు

పెట్టియు మనుజులపేర్లు వ్రాయుండు

కడియ పంచాక్షరి కవిరియవ్రాసి

చదువు లెక్కలు వెరసది దిప్పకుంజ. బస. ౬.౭౮౩ పం.

శంకరదాసుమయ్య యను భక్తుఁడు, జగదేశమల్లుని యొద్దకవిరెలు వ్రాయుకొలుపుటకు గుడురుకొని, అందు మనుజుల పేర్లు వ్రాయుటకు బదులు పంచాక్షరి వ్రాసెడివాఁడు. ఇంతయే! కవిరెలలో పేరు వ్రాయించుటను గూర్చి మర్రికొద్దన పండితుఁడే, తాను లింగైక్యముఁ జెందుటకుముం దిట్లు చెప్పియున్నాఁడు.

ద్వి. పరశ్రమయంబుల భంగించి కీర్తి

వరియించి లోకపావనము గావించి

భవదీయసమయంబు పాలించి ఘోర

భవములు వాటించి పంచిన పనులు

భర్త ! నిన్ మెప్పించి పంచిన ప్రమథ

వర్గంబు కవిరియ వ్రాయించి మించి

నీలోన లీనమై నిలిచి నీయాజ్ఞ

బాలించి.....

యంశంగఁ గోరెద నో పర్యలేశ.

పర్యత. ౫౪౬. పా.

కవిరెగూర్చి యింత గ్రంథముండుగా, వ్యాకరణసంహితాకర్త లీపద మును 'కపిల' శబ్ద భవమున కవిలగా మార్పుట యెట్టి సామాన్యమో యోజింపుఁడు !

ధర్మకపిల—దమ్యకపిల పాఠములు మార్చినవెనుక తమపాఠము యొక్క యర్థమును సమర్థించుటకు, "ధర్మకపిల ధర్మార్థము విడిచిన (వృషాత్పర్జనము) కపిలధనువు. దీని తద్భవము దమ్యకపిల. ధర్మకపిల నెవ్వరు హింసింపరు—ధర్మకవిరె అని చెప్పి ధర్మముల చిట్టా పుస్తకము అనుటయు సుసంగతముగా నుండును" అని వ్రాసినారు.

కాని 'ధర్మకవిరె' సందర్భమున నింతకంటె యసంగతమున వ్రాత వేటొకటి యుండబోదుసంహితాకర్తలకు సంప్రదాయిక దృష్టిలేదు. ఆ మతసాంప్రదాయముల నెఱుంగక, పదముల స్వరూపము మార్చి, వానికి యపార్థములు గల్పించుట యెంతమాత్రము సమంజసము గాదు.

శైవమత సంప్రదాయమున వృషాత్పర్జనము అనఁగా గోవును విడుచుట, గోదానము చేయుట మొదలగు వాచరణవిధానము లే నేలేదు. అసలు కర్మకాండయేలేని శైవమతమున వృషాత్పర్జన మేమి? విరశైవమత సిద్ధాంతములకు వాధారమును పొల్కురికి సోమనాథుని బసవపురాణమున నిట్టిది యుండుట సంభవమా? సంహితాకర్తలు మతసంప్రదాయము నెఱుంగక నిట్టి యర్థము చెప్పిరి.

మఱియు నిద్రుట బసవపురాణమున నీ ధర్మకవిత కల్పము ప్రయుక్తమైన సందర్భమున ప్రకరణమునుబట్టి చూచిన సహితా కర్తలు చెప్పిన యర్థమున కంతమాత్రము సరిపోను. ఆసందర్భ మిది.

“అంబన్న యను నొక భక్తుడు కైలాసమున కేగినపుడు శివుడు భక్తుల మహిమ అంబన్నకు చెప్పి వారితలననే (భక్తుల వలననే) భక్తిపథము తెలుంగుము - అని భూలోకమునకుఁ బంపి వేసెను. అంబన్న అనేక భక్తుల చరిత్రమును పాటలరూపమున కీర్తించి, ప్రతి భక్తునికభిముఖింపవచ్చు డా భక్తునికి తాను బంటును, అని చెప్పకొనును.”

13 అరియాళున యవారి యనుగు భృత్యుండ

.....

జనుకర యూరి చోడని బంటు బంట

పటుతరంబుగఁ గాంచు భిక్షుల బంట.

అనుచు పాటలు పాడుచు, చివర నొక్కమాటుగా నందరినిసంబోధించి—మీబంటు మీదూత మీడింగరిడ

మీదత్తి మీప్రాత మీధర్మకవిత

మీదానీ!.....

.....ననుగావరే దయతోడ

అని వేడుకొనుచున్నాడు. ఇట్లు భక్తులందఱను వేడుకొనుటఅనునది పై ద్విపదలవలన చెలియుచున్నది. అంబన్న భక్తులతో “ఓ భక్తులారా! మీవలె నన్నును నీభక్తుల ‘ధర్మకవిత’లో చేర్చుకొనుడు” అని వేడుచున్నాడని యర్థము. ఇచట భక్తితో వేడుకొనుటయే ప్రసక్తిగాని సహితాకర్తలూహించిన హింసాప్రసక్తి లేనేలేదని పై కథాసందర్భము తెలుపుచున్నది. సహితాకర్తలు, పాఠకలోకమును, పండితలోకమును తమ పరిష్కరణముచే ననవసరముగా హింసించినారు. ధర్మకవిత ముద్రణ సంస్కారలోప మెంతమాత్రమును కాదనిపరిణాగొట్టి పల్కవచ్చును.

కన్నడదేశమున ‘కవిలబసవ’ అనునది కాస్త్రోక్తముగా ఉత్పత్తినముచేసిన వృషభమునకు వ్యవహరించుట కలదు. కవిలబసవ కబ్బాన్ని కిక్కిరేకాడా గ్రహించి యీ అర్థమే చెప్పినాడు. కాని ధర్మకవిత కల్పమును పేర్కొనలేదు.

ముల్లోకవంద్యుడు

ముల్లోకవంద్యుడు — నల్లవో బసవయ్య! ముల్లోకవంద్య బస. ౧. ౬౧౩.

ముల్లోకనుతుడు — మొన్నఁ బల్కించిన ముల్లోకనుతుడు ౨. ౯౦

ముల్లోకనాథుడు — ముల్లోకనాథుని ముట్టగొల్పియును ౩. ౩౬౫

ఇట్టి సమాసములు పాల్కురికి సోమనాథుడే గాక ఆ కాలమున వెలసిన నవఁగా శ్రీ. క. 1224 వాటి, ఓపిరిపిడి కాసనము (పద్యముయను) కాసనరచయితయుఁ బ్రయోగించియున్నాడు—ముల్లోక విధుండు సక్తి.

కేతన, విన్నకోట పెద్దన పై సమాసములను గూర్చి కేతునిగ మగు నభిప్రాయము వ్యక్తపఱుపకపోవుటచే నిది వారికి సమ్యక్తములే యని లాక్షణికులైనవని చెప్పవచ్చును. శ్రీ. క. 1480 ప్రాంతము

వాఁడగు ననంతుడు మాత్ర మిట్టి సమాసము లావయోగింపజూడవలసి, యిట్లు చెప్పినాడు.

గీ. మొదలి తెలుఁగుపై సంస్కృతపద మొకండు

జరుగు లోకయాధిని సమాసంబు జేరదు

పూని ముజ్జగంబులు నవఁబోలుగాని

యతఁడు ముజ్జగద్వందీతుఁ డనఁగఁ జొనఁగు. (4-24)

అయినను నీ క్రింది ప్రయోగములు కానఁబడుచు నేయున్నవి.

ముచ్చెట్టువు జలము ఉత్తర వారసింహ పురాణము. ౨

ముజ్జగవ్యాత చొక్కనాథ చరిత్ర

ముల్లోకార్పితుఁడు కపిలగోసంవాదము (అమృదితము)

ఆం. వ్యా. సం. ౪. ద్విగుసమాసమును గూర్చి వివరించు సందర్భమున (1225-31 పుటలు) పైని చూపిన సోమనాథుని ప్రయోగములను గూర్చి చర్చలేదు. బసవపురాణ పీఠికాకారులు దీనిని పైరి పదముక్రింద పరిగణించినను కాస్త్రులవారీ సమాసమును (పుట 1181) నిట్లు సమర్థించిరి.

“ఇంక చాదకాబ్బము - ముల్లోకవంద్య - ముల్లోకనుతుఁడు - ముల్లోకనాథుని, నీరి మహాదేవాది గురలు మున్నగు వానిలోని చా, నీరి మున్నగునవి చతుర - శ్రీ మున్నగువాని వికృతిరూపముల. మూఁడు అనునది దేశ్యము. ఇవి సాధ్య సమానాధిఃరణ సమాసగతములై సిద్ధసమాస పూర్వావయముతో నవ్యయించుచున్నవి. కాన పైరిపద వాచమునకు ప్రసక్తిలేదు.” మఱియు పై ప్రాంతము పురస్కరించుకొని వాడు (1228 పుట) ద్విగుసమాస విధానమున ముల్లోకవంద్య అను ప్రయోగమును, ముల్లోకములు, ముత్తనియ, ముప్పుట అను ప్రయోగములతో నుదాహరించిరి.

కాని ‘ముల్లోకవంద్య’ అను ద్విగుసమాసము చిన్నయనూరి మతమున సాధువగునా? బాలవ్యాకరణమున సమాస పరిచ్ఛేదము ౧౨ వ నూత్రమున “సమానాధిఃరణంబున నుత్తరపదంబు పరింబునపుడు మూఁడు శబ్దము డుబ్బర్లంబున లోపంబును మీఁది మూలనకు ద్విత్వంబు నగు.” మూఁడు + ౩గములు = ముజ్జగములు, మూఁడు + లోకములు ముల్లోకములు” అని కలదు.

ఇచట నూరి ‘ఉత్తరపదంబు’ అని ఒక్క పదమును మాత్రమే నిర్దేశించినట్లుగా, జగములు, లోకములు అను నుదాహరణములను బట్టి స్పష్టమగుచున్నది. అప్పుడు ‘ముల్లోకవంద్య’ అనునది యెట్లు సాధ్యమగును? ఇంతకుముందు నే నుదాహరించినరీతిని, కేతన, పెద్దన లీ విషయమై యేకాభిప్రాయులై యున్నను, వారి తరువాతి వాఁడగు ననంతుడు ‘ముజ్జగద్వందీతుఁడు’ అను ప్రయోగము వాడకూడదని చెప్పియున్నాడు. కాస్త్రులవారీ సందర్భమున అనం

18. “వీరకైవమునగాని, ఆరాధ్యకైవమునగాని, యిట్టి సంప్రదాయమే లేదని, మఱియు, వృషోత్పత్తి ప మనఁగా, ఆచోతును విడుచుట సంప్రదాయముగాని గోవును విడుచుట అనునది లేదనియు, మదరాసు ప్రాచ్య లిఖిత పుస్తక భాండాగార పండితులు శ్రీ మల్లంపల్లి శిరభయ్యగారు తెలిపిరి. ఇంతేకాక ధర్మకవితలవలె, “శిష్యకవితలు” తమ యింటిలో వంక పారంపర్యముగా నున్నవని తెలిపిరి. వారికి నా కృతజ్ఞత.

కుని యభిప్రాయమున పురస్కరించుకొని బాలవ్యాకరణమున గల పై మాత్రమునొద్ద (1225-81 పుటలలో) యీవిషయము చర్చింపఁ జరిగియుండెను. వారట్లు చేయలేదు సరికదా! 'ముల్లోకజంద్య' అను నది చిన్నయనూరి మాత్రమునకు లోబడి యున్నట్లుగ నుదాహరించిరి. ఇది కాస్త్రీయమైన పద్ధతి కాదని మనవి.

త త్య—త ద్దే

బసవ పురాణమున నేటి ముద్రిత ప్రతులలో నున్న 'తథ్య' పాఠమును గూర్చి ౧౬౦ పుటలో నిట్లు గలదు.

"అరి సేయుచుఁ బల్కునది తద్ద కాఁగ (బసవ ౩ ఆ ౫౯ పు). సం. తథ్య (తద్భ) తద్ద...పై పద్ధతియలో తద్ద కాఁగ" అని ముద్రించుట సరికాదు."

"అరిసేయుచుఁ బల్కునది తథ్య కాఁగ" అని, వ్రాతప్రతు లన్నింటియందుండుటచేత, 'తథ్య' యను పాఠమే మూలమున చూపఁబడినది. 'తథ్య' అను పాఠమునకు 'తద్ద' అను పాఠాంతర మున్నచో, నది పుట యడుగున చూపఁబడియే యుండును. కాబట్టి 'తద్ద' యను పాఠము సంహితాకర్తల కర్పితపాఠమునట స్పష్టము.

సంహితాకర్తలకు తాముకొల వ్రాసిన విషయమును, మఱియొకచోట విస్తరించుట పరిపాటియైనది. ఈ 'తథ్య'శబ్దమును గూర్చి, తత్సమ పరిచ్ఛేదము ౫౮ మాత్రమున (౧౬౦-౧౬౩ వి. కల్ప) వారేమి వ్రాసిరో చూడుడు.

"వ్యాకరణకాండ్రమున మువర్ణకలోపము మిక్కిలిగ విస్తరించుచున్నది. అట్టి వ్యవహారమునుండి వచ్చినవానిని గ్రహించి కవులు వ్రాయుకొనుచున్నారు. ఇట్లుంటుచే చరిత్రాదిగణము కాలక్రమమున చెగుచున్నది. కావున మహాకవిప్రయోగప్రామాణ్యమున వీనిని నిర్ణయించుకొనవలయును..... గాణపతి వివరణకర్త ప్రయోగ సిద్ధము లనుచుఁ గొన్నిటిని జూపెను. ఉచ్చు, చూర. ౬ ఆ ౬౦. అను శాసనకర్తమఱి కొన్నింటిని జూపెను. నిచ్చర్ష-శర్ష (ఆం. భా. ఆ. శబ్ద. ౪౯ మా). ఇంకను బ్రయోగములు: మేలనగీరి గలము రెండు నగణములును గలసి ప్రాస మెఱయు (కావ్యాలం. ౮ ఉల్లా ౨౪ పు) క. యరలవలును, శివసహలును వరయఁగ నంతస్థ లూప్య లనఁగా జెల్లున్. (ఆం. భూ. ౧౬ పద్య. శేతన) ద్విపద...ఎఱిపక నిత్య వేయేసి ముట్టింప (బసవ. ౪ ఆ. ౮౮౪ ప.) ద్వి. అరిసేయుచుఁ బల్కునది తథ్య కాఁగ. (బసవ. ౩ ఆ. ౫౯) ప్రశ్న (బసవ ౬ ఆ ౩౩౨. ౩౪౯), స్పర్శ (బసవ ౫ ఆ ౩౩౩), చిహ్న (నన్ని. కు. ౨ ఆ. ౧౫౮ ప) మొ."

ఇట్లు తత్సమ పరిచ్ఛేదమున, కంకోక్తిగా 'మ' వర్ణలోప మునకు, "అరిసేయుచుఁ బల్కునది తథ్య కాఁగ" అను పాఠమునే యుదాహరించి ౧౬౦ పుటలో తద్భవములను గూర్చి చెప్పనపుడు సంహితాకర్తల 'తద్ద' అని ముద్రించుట సరికాదు" అని వ్రాయుట సరియగునా?

సంహితాకర్తలే తమ గ్రంథమున పాఠముల నొకచోట యొక చోటగాను, మఱియొకచోట మఱియొకవిధముగాను పరికిరింపక వర్ణ్యులపై నిందమోపుట సరియగునా?

దాను - దాని:

ద్వి. జంగమకోటికి సడినన్న దాని బస ౧.౬౦ పు
శంకర నీబంటు శంకర దాని బస ౨.౪౬ పు

"కాక - కాకి అను రీతిని 'దాన - దాని' అని యేర్పడవగును. 'శంకర దాని' అను సమాసము 'కృష్ణరాయఁడు' అను దానివంటిది కానోపును. లేదా శంకరదాన శబ్దభవము 'సంకరదాని' కావచ్చును." ఆం. వ్యా. సం. న. పుట ౧౬౦.

సంజ్ఞా పరిచ్ఛేదమున ౨౦ వ మాత్ర వివరణమున పై రీతిని రిఖించిన సంహితాకర్తలు, సమాస పరిచ్ఛేదమున (౧౧౮౬ పుట) నీ దాన - దాని శబ్దమును గూర్చి యెట్లు వ్రాసిరో చూడుడు.

"ద్వి. సడినన్న శిరణుండు శంకర దాని (బసవ ౪.౨౩౩). కాక శబ్దభవము కాకి యైనపై 'దాన' శబ్దభవము 'దాని' కానోపును. పిదప శంకర + ను + డు + దాని + ను = శంకరదాని అను రీతిని సమాసము నెన్నవగును, లేదా 'కాలిదాసు' అనురీతిని శంకరదాసు అను తత్సమ రూపమునే (వృద్ధు వంటిదే దాసు) యంగీకరింపవచ్చును."

ఒక విషయమును గూర్చియే, పైరీతిని విరుద్ధముగ వ్రాయఁబడి యుండుట నీ గ్రంథమున పరిపాటియే. ఒకచోట శంకరదాని శబ్దము కృష్ణరాయఁడు వంటిది. అందు దానశబ్దతద్భవము దాని. వేఱొకచో దాని అనునది. తత్సమము కాలిదాసు రీతిని శంకరదాసు అని యుండును.

శివకవులు పులింగవాచకముగ దాని శబ్ద ముపయోగించిరని యీవఱకుఁ దెల్పిరి. పాల్కురికి సోమనాథుఁడే కాలిదాన శబ్ద మును - "చెచ్చెరఁ గాలిదానికిని" అని మార్పరాని యతిస్థానమున వాడి యున్నాఁడని చూపిరి. అట్టిచో నిన్ని లికముక లేలే? ఇంకనుఁ జూడుడు. 'శంకరదాని' శబ్దభవము 'సంకరదాని' కావచ్చునట! చింతామణి గ్రంథము వీరి పాలి చింతామణి! దాని ననుసరించి శంకరాచార్యుఁడును శంకరాచార్యుఁడను! ఇట్టి వ్రాత వ్రాయు నపుడు.

"యద్యపి బహు వాధీషే తథాపి తత్పుత్ర వ్యాకరణం,
స్వగణశ్శిగోమా భూ త్సకలం శకలం సకృత్ శకృత్"
అను మూక్తిని యాంధ్ర చైతన్యకరణసార్యభాములు మఱచి యుందురు!

అనుకరణ సంది :

బాలవ్యాకరణమున సంధి పరిచ్ఛేదము ౫౩-౫౪ మాత్రము లను విమర్శించు సందర్భమున సంహితాకర్తల ౪౩౩ పుటలో నిట్లు వ్రాసియున్నారు.

"పై రీతిగల ప్రమాదభూయిష్టమును నూరి మాత్రమునకు నీ క్రింది బసవ పురాణ ప్రామాదిక పాఠము కాక కాలిదానాయమునఁ జేయూత యగుచున్నది." విను! యథా శివమయో విష్ణు! వన్మాటలు..... బసవ ౬ ఆ. ౯౧౮ ప. (ఆంధ్రపత్రికా ముద్రణాలయ ముద్రితము) ఇట "భక్త్యోజయ తమను" (భిచ్చ ౧ ఆ. ౮ గద్య) అనుదానివలెనే "విను యథా శివ మయో విష్ణును మాటలును..... అనునది కవిప్రయుక్త పాఠమై యుండును. శివమయః +

విష్ణు + శ్రీ అను రీతిగల ప్రయోగము లక్ష్యలక్షణవిరుద్ధముని ముద్రణ సంస్కర్తకు దోచబండుట వింత. ఈయనకు సంకీర్ణత దుష్టముని స్థలాంతరములందును దోచలేదు. 'సర్వస్య గాత్రస్య శిరః ప్రధానంబు' అనెడుమాట, అటు కృతంకర్మ కుభాశుభం బనెడు (బసవ ౬ ఆ. ౩౩౨)కృతకర్మ కుభాశుభంబు' అనెడు).

"ప్రకృతము యథా శివమయో విష్ణును మాట అనునది తాళ పత్ర మాతృకలలో నెట్లున్నదో యని పరిశీలించబడెను. బ్రహ్మకృతి అనుండి వెంకటేశ్వరస్వామి వారు కాకినాడ పరిచయస్థక భాండాగారములోని మాతృకలో నీ క్రింది రీతి నున్నదని వ్రాసిరి.

"విను యథా శివమయం విష్ణుఁ డన్మాటలును" రెండవ మాతృకలో "విను యథా శివ మయో విష్ణుఁ డన్మాటలును" ముద్రానులో నేటూరి వేంకటరమణయ్యగారి తాళపత్ర మాతృక నుండి తీసి తమిళ వాఙ్మయ పరిశోధనోపన్యాసములు విద్యాన్ శ్రీ వేంకటరాజులు రెడ్డిగారు వ్రాసిన పాఠము. 'విను యథా శివ మయో విష్ణుఁడన్మాటలును' తిరుపతి పుస్తక భాండాగారములోని మాతృకను చూచి బ్రహ్మకృతి 'ఉభయభాషాప్రసాద' చేత్రోలు ను బ్రహ్మకృతి శిర్మగారు వ్రాసినవి :

D. No. ౯౬౪	విను యథా శివమయం విష్ణుఁడన్మాట
౯౬౫	విను యథా శివమయం విష్ణుఁడన్మాట
౯౬౬	విను యథా శివమయం విష్ణుఁడన్మాట
౯౬౮	విను యథా శివమయం విష్ణుఁడన్మాట
౯౭౦	విను యథా శివమయం విష్ణుఁడను మాటలును
౯౭౧	విను యథా శివమయం విష్ణుఁడను మాటలును
౯౮౪	విష్ణుఁడనుమాటలును

ఇట్లు మాతృకలం దిన్నిటను "విష్ణుఁడు" అనియే యున్నది. కాలవాక్యకరణాభ్యాసవశమున ముద్రణ సంస్కర్త గారు 'విష్ణు + శ్రీ' అను పాఠమును నిర్మి సంస్కారము చేసిరని తోచుచున్నది. అది యట్లుండి "శివమయం విష్ణుఁడు" అను పాఠము నందును లక్షణశాస్త్రవిరుద్ధముగు సంస్కృతాంధ్ర విధిక్రమింత సంకీర్ణత తప్పలేదు. కావున నీ పాఠము లేఖకప్రమాదకృతమనియు నగ్రాచార్య మనియు, 'విను యథా శివమయో విష్ణును మాటలును' అను పాఠమే కవిప్రయుక్త మనియు విశ్వసించవగును."

సంహితాకర్తలు, తొమ్మిది తాళపత్ర ప్రతులలో గల పాఠము. "విష్ణుఁడన్మాట" అను పాఠము స్పష్టముగా కనబడుచున్నప్పుడు - ఇది లేఖక ప్రమాదమనుట సరియో? ప్రాచ్య రిఖిత పుస్తక భాండాగార ప్రతులలోకూడ 'విష్ణుఁడన్మాట' అనియే యున్నది. పరిష్కర్తలు 'విష్ణుఁడన్మాట' అను నూతన పాఠము నెలకొల్పిట ప్రామాదికమే కాని, ఏ తాళపత్ర ప్రతిలో లేని 'విను యథా శివమయం విష్ణును మాట' కవిప్రయుక్తమని సంహితాకర్తలు సిద్ధాంతీకరించుట సాహసము కాదా? మఱియు ప్రాచీనాంధ్ర భాషాసంప్రదాయములుగాని, శివశైవుల భాషాసంప్రదాయములుగాని యవగాహన చేసికొనకపోవుటచేత పైని వివరించిన స్థలమున అనుకరణసందిలో - "లక్షణశాస్త్ర విరుద్ధముగు సంస్కృతాంధ్ర విధిక్రమింత సంకీర్ణత తప్పలేదు" అని సంహితాకర్తలు నిరారణ చేసిరి. ఇచ్చట "విను యథాశివమయో విష్ణుఁడన్మాటలును" అను "యథా శివమయో విష్ణుఁడు"ను వ్రాతప్రతులపాఠములోను బసవపురాణ ముద్రిత ప్రతిపాఠములోను సంహితాకర్త చూపిన దోషమిది.

ఉగాది అభినందనలు!

ఇంటింటికీ

కాకాల

శ్రీవత్స రరి

ఔషధములు

శ్రీకాఫ్

నకలమైవ

దగ్గులను

వెంటనే

నిలుపువది

స్పిన్డెక్స్

కురుపులు, గాయములు,

కోరలు, గడ్డ, మొదలైన

చర్మ రోగములను

నివారించును

కిల్క్రీమ్

దోమలు, నల్లలు,

ఇంకా నకలమైవ

పురుగులను

చంపును

కాడోమాలి

కాడో రివరు లయిలుతో

మిశ్రితమైన మాట్లా

యిది పిల్లలకు

పుష్టినిచ్చే ఆహారము.

శ్రీవత్స కెమికల్స్ & డ్రగ్స్

(ప్రై) లి., మదరాసు. 30

“యథాశక్తమయోవిధౌ అను సంస్కృతవాక్యము ననుకరణ శబ్దచేయునపుడు తెనుగున—యథాశక్తమయోవిధౌ - విష్ణు-అను సంస్కృత విభక్తి నే వాడవలయును. కాని యిచ్చట విష్ణువు తిష్ఠించు అను తెనుగు విభక్తి వాడబడినది”

కాని యిచ్చట సంహితాకరణ సిద్ధాంతమొంతమాత్రము సమంజసుకాదు. సంస్కృతవాక్యమైనను అనుకరణశబ్దమును తెనుగు విభక్తితోనుండుటయే ప్రాచీనాంధ్రభాషా సంప్రదాయము. మరియు కారున పండితుని శివతత్త్వసారమునందలి యీక్రింది ప్రయోగమును చూడఁడు.

- క. కొనునది భక్తునిచేతన
- ధన మతనిక యిచ్చునదియు “తస్యైదేయం”
- బనియును “తస్మాద్భాగ్యవ్యాం”
- బనియు గల దనిరి వేదభక్తి విధిజ్ఞాల్.

మొదటిచోట తస్యైదేయంబనియు ననుచోట, తస్యైదేయమనియు, తనవచ్చును గాని రెండవచోట తస్మాద్భాగ్యవ్యాంబనియు గలదనిరి వేద భక్తి విధిజ్ఞాల్ అనిచో “తస్మాద్భాగ్యవ్యాంబు” అనుచో, నది తెనుగు విభక్తియంతగుట స్పష్టము. “తస్మాద్భాగ్యవ్యాంబనియనుచో, “తస్మాద్భాగ్యవ్యాంబుని” మార్చిన, “వేద-భక్తి విధిజ్ఞాల్” అను చోయతి తప్పును కావున అనుకరణమున “సంస్కృత నిలువదనియు తెనుగు విభక్తియే నిలుచుననియు సిద్ధాంతము. పండితారాధ్యులకృతి యం దిట్టి ప్రయోగమును గమనించితే, సోమనాథుఁడు—“కృత కర్మంబుపాఠభంబు” అనునట్టి ప్రయోగములను గావించియున్నాఁడు.

యావత్తు ధనము:

“ద్వ్య. తనయింటి యావత్తుధనమును మున్ను (బసవ. 3ఆ. ర౧౫). ఇందిరి ‘యావత్తు’ అనునది ముద్రణ సంస్కర్తృప్రమాదమునఁబడి నది తాళప్రతమాత్మకలో “తన యింటి యాతుర ధనమును మున్ను” అనియున్నది. కాన నిట “తనయింటి యాతరధనమును మున్ను” కవిప్రయుక్తపాత ముట యుక్తము. యావత్తావచ్చుబులులకును తత్సమరూపముల కవిప్రయుక్తములు కాలేదు.” (పుట 692)

తాళప్రతమాత్మకలోనిదిని చూపఁబడిన “తనయింటి యాతుర ధనమును మున్ను” అనునశి బసవపురాణ ముద్రితగ్రంథములో 74 పుటలో (1952 ముద్రణము 64 పుట) నిచ్చినదియే. దీనినిబట్టి తాళప్రతమాత్మకలను సంహితాకరణ పరిశీలించలేదనుట స్పష్టము. చెన్నపురి ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తకభాండారమున వాతప్రతులలో (రాను దొంగవారు సేకరించినవి) పై ద్వీపదపాది మిట్లున్నది.

- సంఖ్య 964 తనయింటి యావత్తు ధనమును మున్ను
- 969 తనయింటి యావత్తు ధనమును మున్ను
- 970 తనయింటి యావత్తు ధనమును మున్ను

తెంకొ ప్రతులలో స్పష్టముగా యావత్తు అను పాత ముండుటచే నదియే మూలమున నిల్చి, పుటయడుగున సందిగ్ధముగానున్న పాతము తరిష్కర్తల నూచించిరి. కావున ‘యాతర’ ధనము అను పాతము కవిప్రయుక్తము కానేకాదు. యావత్ శబ్దమునకు తత్సమరూపము ‘యావత్తు’ సోమనాథుఁడు ప్రయోగించెనని సిద్ధాంతము.

సంహితాకరణ బసవపురాణమును కేవలము వ్యాకరణ కృష్టితోడనే పరిశీలించిరి కాని, పాల్కురికి సోమనాథుని గ్రంథములు వీరశైవమత ప్రచారముకొఱకు, మతవ్యాప్తికొఱకు వ్రాయఁబడినవన్నమాట మఱచినారు. మఱియు బసవపురాణాది గ్రంథములు భారతాది గ్రంథములవలె, పాత భేదములకుఁ బాల్కుడినవని భావించి, వానిని సంస్కరించుటకుఁ బ్రయత్నించివారు. కాని యట్టి పరిశీలి పాల్కురికి గ్రంథములకుఁ బట్టలేదు. పైని నేను చూపించిన ప్రకారము, పాల్కురికి సోమనాథుని గ్రంథము

లన్నియు, వీరశైవమత సంప్రదాయమునకు సర్వస్వమై వెలయుచున్నవి. శైవతరులకు క్రితస్మృతులెట్లో, శైవులకు పాల్కురికి గ్రంథము లట్టివి. కావున, వాగ్రంథములను వ్రాసికొనినవారు, తూచా తప్పక వ్రాసికొనెడివారు—అందును నవి గురువాక్య సంతతియు లగుటచేత పాత భేదములకుఁ జోరలేదు. అవి వారికి వేదములు—వానిని వేదములవలె, స్వరములు తప్పక భక్తులు పఠించువారు. పండితారాధ్య చరిత్రలో నీ విషయ మిట్లు తెలుపఁబడినది.

“ద్వ్య. చరితంబులును శ్రీ బసవ పురాణంబు
నేలలు వెట్టుచు నింపు సాంపార
శైలిమై గ్రాలుచుఁ జదివెడివారు”. వర్యతప్రకరణము.

వేదములవలె ద్వీపదలు స్వరయుక్తముగా పఠించువారు కావున నింగు పాత భేదములకు నాస్కారములేదు. ఇట్టి స్వరవిశిష్టతను గమనించియే సోమనాథుఁడు, తన ద్వీపదగ్రంథములను “వేదముల కొలదియకొఁ జూచుఁడు” అని తెలిపియున్నాడు! బసవపురాణమునకు, మతవిషయకముగా నెంత గౌరవము కలదో ప్రథమ ముద్రణ పీఠికనుండి యీక్రింది పంక్తులుదాహరించుచున్నాను.

“సోమనాథోపజ్ఞముగా వెలసినది నను శైవులలో మతగ్రంథముగా బహుప్రఖ్యాతి బడెను...తన ఘనకృతులు తెనుగుననే వెలయించిన వాఁడైనను సోమనాథుఁడుగూడ, కర్ణాటదేశమున నే హెచ్చుగా గౌరవముబడెను. ఆంధ్రదేశమునగూడ, ఆరాధ్యతావ్యాబులకంటె వీరశైవులకు జంగములు లింగబలితలు మొదలగువారు దీనిని మిక్కిలి గౌరవముతో నారాధింతురు. శుభాశుభసమయములం దీ గ్రంథమును వారు పారాయణము చేయుచుండురు.” (పుట 80).

వీరశైవుల కిట్టి పవిత్రగ్రంథము, వీరశైవమతమున కిట్టి యాధారభూతిగ్రంథము, కావుననే తెనుగులో వెలసిన బసవపురాణము ననుసరించి, కన్నడమున, తమిళమున భాషాంతరీకరణములు వెలసినవి. మతగ్రంథములన్నియు సంస్కృతములోనే యుండవలయునను భావనచే నర్యాచీన శైవపండితులు దీనిని సంస్కృత భాషలోని కనువదించిరి. అది దేశమెల్లడ వ్యాప్తముగుటకు నాగరాక్షరములతో ముద్రితమైనది.

అనాఁడు కేవలము మతగ్రంథములైన పాల్కురికి గ్రంథములకావ్యకలా విశిష్టత గలిగియుండుటచే, సాహితీ విషయమునగూడ ప్రామాణికములై వెలసినవి. శేతన, విన్నకోట పెద్దన అనంతకుమరున్నగు ప్రాచీన లాక్షణికులు సోమనాథుని గ్రంథములను పరిశీలించితే లక్షణములను గావించిరి. కవిసార్వభౌముఁడు శ్రీనాథుఁడు నిగమార్థసారసంగ్రహమును పండితారాధ్య చరిత్రను, పద్యకావ్యముగ రచించియిచ్చియున్నాడు.

కావున, బసవపురాణాది శైవగ్రంథపాత పరిశీలనము సందర్భమున, మనము కడుజాగరూకులమై యుండవలయును. తెనుగు సాహిత్యమున నొక ప్రత్యేక భాషాచ్ఛందస్సాహితీరీతులకు ప్రవర్తకులైనవారు శివశైవులనియు, వారి గ్రంథములను నర్యాచీన లాక్షణిక సంప్రదాయము ననుసరించి సంస్కరించుట కాస్త్రీయమైన విమర్శ పద్ధతి కాదనియు, శివశివశైవగ్రంథ తరిష్కరణ విధానము భారతాదిగ్రంథ పరిష్కరణమువంటిదికాదనియు మనవి.

ఆంధ్రగ్రంథమాలాధిపతులు ప్రకాశన మొనర్చిన, బసవ పురాణ ద్వీపియ ముద్రణమున (1952) గల పాతములు, ఆం. వ్యా. సం. సర్వసక్యరల విమర్శనమువలన మార్చవలసిన యావత్కృత యంతమాత్రములేదని విమర్శక లోకనమునకు విన్నవించుచున్నాను.

ప్రేమ కథ

రెంగారిమూలం :

శ్రీ వనపూర్

అనువాదం :

శ్రీ దండమూడి మహీధర్

“బోర్ హరి, హరిబోర్!”*

నిశ్చలంగా ఉన్న నిశ్చలంలో ఈ మంత్రా ముందుకు సాగి పోతున్నాం. నిశ్చల్యాన్ని భంగపరుస్తూ రమేష్ బాబు నన్ను ఉద్దేశించి అన్నాడు.

“మీరు లోలోపల నన్ను తిట్టుకుంటున్నారా గదా!”

నే నన్నాను—“అచ్చే! అలాంటిదేమీ లేదండీ!”

“అయితే మంచిదేలేండీ!” అంటూ ఆయన చెప్పకపోయాడు.

“మీరు అతిథిగా మా ఇంటికి రావటమేమిటి, వచ్చినవ్యక్తిని కళయాత్రలో సహాయ పడవలసిందిగా అడగటమేమిటి—అంతా ఆశ్చర్యమైన విషయం! నా అతిథిసత్కార మిలా ఉంది!... కాని మీకు క్రమశిక్షణ తప్పలేదు! మనుషుల్ని పిలిస్తే ఎవరూ రాలేదు!... ఏం చెయ్యమంటారు చెప్పండి!”

“ఇంత చిన్న విషయానికి మీరీలా భాగపడాలా? నేను కారేణిలో వదులుకునేకోణాల్లో కేవలమి చాలాసార్లు మోకాను; అది మా కోర్సులో ఉందిలేండీ! కనుక నా కిదేమీ కొత్తకాదు!”

హరింద్రబాబు మధ్యలోనే అందుకున్నాడు—“సరేలేండీ, ఏదో కిష్టాచారంకోసం పలుకుతున్నారు, మీరీ మాటలు!... సరేగాని—కాలక్షేపంకోసం ఏ వైనా ప్రేమకబుర్లు చెప్పండి! ఇంకా కృతానం చాలాదూరం ఉంది! క్యామబాబూ!... మీరే ముయిసా చెప్పండి!”

మా అందరిలో—క్యామబాబుగారే గొంతు నయస్సు మల్లి నమసి! ఆయనన్నాడు—“నా జీవితంలో ప్రేమఘట్టాలు లేకపోలేదు; కాని అవన్నీ నా కిష్టాదు సరిగా స్మరించుకు రావటం లేదు! అయినా నా దృష్టిలో ప్రేమకా, ఆలే జీవాకు భేదంలేటే లేదు. నయస్సులో ఉండగా చాలా చాలా చేశాను; కాటిలో ఒకటి ఇప్పుడు గుర్తుకు రావటంలేదు... మీరు ప్రేమగొడవలు ఎక్కుతూంటే కొంపదీసి—ఆ బబ్బు మల్లి నాకు అంటుకుంటుంటే మోసాని భయపడుతున్నాను!”

“బోర్ హరి, హరిబోర్!”

హరింద్రబాబు క్యామబాబును వదిలేసి చంద్రబాబును వట్టుకున్నాడు. “ఇదుగో చందరవా! ఏదో ఒకటి మాకు వినిపించాల్సిందే! నైలాపచ్చిసుగా తిరిగినవ్యక్తి మీరు! కానివ్వండి. కృతానం ఇంకా చాలాదూరం ఉంది!”

“బోర్ హరి, హరిబోర్!”

చందరబాబు చెప్పటం సాగించాడు—“నేను నైలా పచ్చిసుగా తిరిగినమాట నిజమేగాని—నేను నా ప్రేమ ఉదంతాలు

మాత్రం మీకు వినిపించలేను! కారణ మేమిటంటే: నేను ప్రేమను డబ్బా, బహుమానాలూ ఇచ్చి ఖరీదుచేశాను. కనుక నా మనస్సు మీద ఎలాంటి ప్రేమప్రభావమూ పడలేదు! నాకు రాణి, బోజీ, వినోదినీ, నయనతార—అంతా ఒకరికీగా కనిపించారు. నన్ను వదిలేయండి!”

“బోర్ హరి, హరిబోర్!”

అప్పుడు హరింద్రగారు రమేష్ బాబుగారిని క్షమించాడు—“ఏమండీ! మీ స్థావరలో ఏమైనా ప్రేమకథ లాన్నాయో? ఉంటే బయటికి లాగండి!:

“స్థావర చెయ్యటానికి నాకు అవకాశం చిక్కిలే గదండీ?... క్లాసు పుస్తకాలు కంభం చేసి చేసి పరీక్షలో పాస్ అయ్యాను. నా విద్యార్థి జీవితంలో పరీక్షలకోసం వదులుకువలం విశా నుకో వని చేయలేదు. అయితే పెళ్లి చేసుకున్నాక మాత్రం మా అవిడను ప్రేమించాను. దాని ఫలితంగా నాకు నలుగు రాడపిల్లలు! ఇదీ నా కథ” అన్నారు రమేష్ బాబు.

“బోర్ హరి, హరిబోర్!”

కొన్నితూటాలు గడిచాక రమేష్ బాబు అన్నాడు—“ఇప్పు డిప్పుడే మల్లి నాకు ప్రేమించాలనే కోరిక తుడుతోంది. కాని నై మెక్కడండీ? ఉదయం లేచినవద్దన్నుంచి అసీసుకు వెళ్లే హడావిడిలో ఉంటాను; నాయంత్రం ఇంటికి రావటంతోనే నాలుగు మెతుకులు నోట్లో వేసుకొని వెంటనే కాకుచావాకొని వతుకో బుద్ధి వేస్తుంది! మరి మీ స్థావరలో ఏమీ లేవంటావా?”

“బోర్ హరి, హరిబోర్!”

హరింద్రబాబు ‘మల మల’ అంటూ విగ్ధంగా నవ్వాడు—“చాక్లరు నన్ను పరీక్ష చేసి ‘నీ సుండెలో ఏదో బోమమంద’ని చెప్పినప్పటినుంచీ—ఎవరితోనూ సంబంధం పెట్టుకోకుడదనే నిర్ణయానికి వచ్చాను. నైగా నా మొహంమీద స్పృహకృతమవ్వలున్నాయి! ఇలాంటివాణ్ణి ఏ పిల్ల ప్రేమిస్తుందన్నా? అయితే ప్రేమకలాపాలకు సంబంధించిన కబురంటేమిటాకు చెవి కొడుకుంటాను! ఏదీ ఎవరైనా వినిపించండి!”

“బోర్ హరి, హరిబోర్!”

ఉన్నట్టుండి హరింద్రబాబుగారు నాకేత్రుతిరిగి నాతో అన్నాడు—“ఇదుగో చూడండి—మీతో నాకాట్రే పరిచయం లేదనుకోండి. మీ జీవితంలో ఏవైనా మధుర ఘట్టాలుంటే—దయ చేసి మాకు వినిపించండి! ఏదో కాలక్షేపంకోసం!”

* రెంగారులో కళయాత్ర సందర్భంలో ఇలా అంటూ నడుస్తాడు.

“బోల్ హరి, హరిబోల్!”

జీవితంలో నాకు ప్రీతితో వరిచయం కలగలేదని నేననుకున్నాను. ఆ పరిచయాలను గురించి చెప్పడం అంటే ఎందుకో సిగ్గుపించింది! ఏదో ప్రసంగం చాటవేయాలనే ఉద్దేశ్యంతో నే నన్నాను. “ఈ సందర్భంలో ఇలాంటి కబుర్లు వినిపించటం ఏమి కావుంటుంది! ప్రేమకథలకంటే — దయ్యంకథలు చెప్పకుంటే కావుంటుంది!”

మా అందరిలోకి పెద్దవాడైన శ్యామబాబుగారు నాకు సమాధానంగా పలికారు. “నా దృష్టిలో మాత్రం ఈ రెండూ సమానమే! అయినా మీరు వినిపించే దేదో ప్రేమకథ వినిపించండి!”

ఇక నాకు తప్పిందికాదు — “నేను యం. పి. పూర్తిచేసిన రోజులవి! తిరిగివస్తామని మా మామగారి ఉర్రూతలూ ఖాళీయై ఒక చదువురాని పనిపిల్ల ఉంది. దాన్ని నేను ప్రేమించాను. ఆ అమ్మాయికి వయస్సు అట్టేలేదు; చూట్టానికి అప్పరసలావుండేది! తేరు కునుకు. కునుకు బాలవితంకువని తరువార తెలిసింది. అలాంటి నిష్కళంకమైన ప్రతిమను నే నెక్కడా చూడలేదు!”

“బోల్ హరి, హరి బోల్!”

“ఒకరోజున అవకాశంచూసి నా కునకులోని మాట తెలుప రించాను! నిన్ను ప్రేమిస్తున్నానని చెప్పాను. ‘అయితే ఏమిటి?’ అంది. అర్థరూపాయి బిల్ల ఒకటి ఆమెచేతిలో ఉంచబోయాను; తిరస్కరించింది.”

“బోల్ హరి, హరిబోల్!”

“మరికొన్ని రోజులు గడిచాయి! ఆ పిల్ల చుట్టూ చక్కెల్ల కొట్టాను. అయితే మా మామ, అత్త ఉన్నప్పుడు మాత్రం కొంచెం జాగ్రత్తగా మనులుకోనేవాణ్ణి! ఒకరోజున వాళ్ళింటికి వెళ్ళాను. ఇంట్లో ఆ పిల్ల ముసలిపినతల్లి మాత్రం వుంది. అతిలేమి అనుభవిస్తున్నారు. మరోరోజునా వెళ్ళాను. మా మామ, అత్త — ముఖర్జీగారింటికి వెళ్ళారు. ఇంట్లో ఎవరూ లేరు. ఒంటరిగా కునుకు మాత్రం ఉంది!”

హరింద్రబాబు గొంతెత్తి పలికారు —

“బోల్ హరి, హరి బోల్!”

“—అరోజున తెలుసుకున్నాను. ఆమెకూడా నన్ను ప్రేమిస్తోందని! ఆమె చకిత నయనాలు, కంపిస్తున్న పెదవులూ చూసి, నా స్వప్నం సఫలమయిందని భావించాను! ఆ సమయంలో నేను తలుచుకున్న విధంగా కావటానికి అవకాశం వుంది; కాని నే నా అవకాశాన్ని ఎందుకో వినియోగించుకోలేక పోయాను. ఆమె కంపిస్తున్న పెదవుల్ని కోమలంగా ముద్దింపుకొని ఉరు కొన్నాను.”

“బోల్ హరి, హరి బోల్!”

అంతటితో నే నా కథను నిలిపివేశాను. కాని హరింద్రబాబు ఉరుకోలేదు, “అతరువాత ఏం జరిగింది?” అని ప్రశ్నించారు.

“అతరువాత ఏమీ జరగలేదు. ఈ రహస్యం బయటపడుతుంటే నాని భయపడి అక్కడినుంచి నేను వచ్చేశాను. కునుకును నేను మళ్ళీ చూడలేదు. అయితే తరువార తెలిసిన విషయ మేమిటంటే, నేనువచ్చాక ఆ అమ్మాయి మా మామగారి ఇంట్లో పని మానేసిందట!”

“బోల్ హరి, హరి బోల్!”

శ్రీకానం దగ్గరైంది. కేవాన్ని కిందికి దించాం. అంతా చిలి పేరుస్తున్నాం. కేవం మొహంమీద ఉన్న గుడ్డను తొలగించి చిలి మీద పెట్టబోతూ ఉండగా చూసి “కొంచెం ఆగండి, ఆగండి!” అన్నాను నేను. రమేష్ బాబుగారివేపు తిరిగి — “ఈ అమ్మాయి మీ ఇంటి కెందుకు వచ్చిందండీ?” అని అడిగాను ఆడుద్దాగా!

“రెండురోజులకు పూర్వం యీ పిల్ల మా కునుకులచావిట్లో కనిపించింది. ఎవరినో వెదుక్కుంటున్నదట! ఇతర వివరాలు అడిగి తెలుసుకునేలోపల ఆ అమ్మాయి కాళ్ళతనిద్రలో నిమగ్నమై పోయింది. ఏమిటి సంగతి?” — అన్నారు రమేష్ బాబు!

పోడి నేను కాదివిగ్రహంలా ఉంటాను.

వసంతకుసుమాకరం.

అతిమూత్రము.

మెథుమెహము (DIABETES)

మొదలగు వ్యాధులను,

బోగోట్టి బలము విచ్చును.

వేంకటేశ్వర ఆయుర్వేద నిలయం

అంతలూరు, ఆలమూరు పోస్టు, తూర్పుగోదావరి జిల్లా

అంతలూరు మొదలగు ముఖ్య వ్యాధులలో 38 భాగం చిలుకలవు

హైదరాబాద్ (రాంచి):

712, పెంటర్ బ్యాంక్ బిల్డింగ్.

హైదరాబాద్, (ఆంధ్రప్రదేశ్)

నవల పుట్టుపూర్వోత్తరాలు

శ్రీ దొడ్డపాటి కుటుంబిరాయశర్మ

మనమెంత వాస్తవికవాదులమో, అంత యాదర్శ వాదులము గూడ నగుట మన ప్రకృతి. కించిదూనముగ ఉన్న జీవితము నున్నరీతిగా గాని, ఉండువలసిన రీతిగా గాని, యెట్లు చిత్రించి నను మనకుఁ గలుగు సంతోషము సరిసమమే యగుట, మైనిఁజెప్పిన మన దంద్య ప్రవృత్తికిఁ గారణము.

ఆదర్శతా వాస్తవికతలను నీ రెండు మానవ ప్రవృత్తులను, పోనుపోను పాశ్చాత్య కథాసాహిత్య ప్రపంచమున రెండు విభిన్న దర్శన భేదములు గల కావ్యకాఖ్యలకు మూలాధారములై కాల্পనిక రచనలు, వాస్తవిక రచనలు అను ఫలములను పండించినవి.

కేంచి మున్నగు భావలలోనుండి యనువదింపఁబడినట్టి గాని, గ్రీకు రోమను సాహిత్యముల నుండి గ్రహింపఁబడినట్టి గాని, స్వయాముగ నాంగ్లాది వాఙ్మయములలో సృజింపఁబడినట్టి గాని, పద్యాఖ్యానములను (అద్భుతావహ) కాల্পనికములు అని క్రీస్తు శకము పదునాల్గవ శతాబ్ది పర్యంతము పాశ్చాత్యులు అనుచు వచ్చిరి. అట్లే యూర్పాద్యేశ్వపాదిగత వాస్తవిక జీవిత చిత్రణమున్న పద్యాఖ్యానములకు 'నోవెల్' అనియు, గద్యాత్మకాఖ్యానములకు 'నోవెల్' యనియు వ్యవహారముండెడిది.1 ప్రత్యేక మాంగ భాషలో పదునాల్గవ శతాబ్దియందొట్టి వాస్తవిక జీవితమును చిత్రించుచు, వెల్వడిన పెక్కు గద్య రచనలను కథలనియే ('టేల్స్') వ్యవహరించిరి. వారియందీ 'కథ' యను పదము బహుళార్థ గర్భితము.

క్రీస్తుశకము పదునైదు, పదునారు శతాబ్దులలో నిటూరియ నులు నవలల2 పెక్కుగ నిర్మించిరి. కాని యెలిజబెత్ రాణి కాలమునాటినుండియు నాంగ్లేయులు చరిత్ర (History, Chronicle) యను పదమునకే ప్రాధాన్య మధికముగ నిచ్చుచున్నను, క్రీస్తుశకము పదునెనిమిదవ శతాబ్దిలో కాల্পనికరచనలు పెచ్చు పెరుగుటయేగాక, గ్రంథ నామముగను కథాపీఠమునను నెన్నడును లేనిదే నూడ 'కాల্পనికములు' అని వ్రాయుటకై నాటి రచయితలు పాల్పడుటచేతను గూడ, నింగ్లాండు దేశములో 'నవలా' శబ్ద మొ చరిత్ర, కాల্পనికము మొదలగు బహు శక్రకృత సంకులసమర మందు తన యునికిని నిర్వృద్ధిగొని తాను క్రమముగ వేఱుగుటకు నాల్గవందల యేండ్లకంటె తక్కువ కాలము పోరాడ లేదన్నచో నదియొక యతియో? కాదు.

నిర్వచనము

'నవలా' పదము స్థితి అస్తి నాస్తిత నొందిన దిశాలలో 'క్లారీస్'3 మనోహరముగ తన కొన్ని సంవాదములయందు 'నవలా కల్పనముల' పోరాటము నిట్లు లేల్పివేసినది:—“రచనా కాలమునందలి వాస్తవిక(ములగు) జీవితాచార వ్యవహారములను

చిత్రించునది నవల. ఉదాత్త శైలిలో నసంభవములను, నసంభావ్య ములను వర్ణించునది 'కాల্পనిక రచనము.' నవలయన్న నో నిత్యము మన కనులయెదుట జరుగు విషయములు మన యెడలనో లేక మన హితుల యెడలనో నిజములు గావచ్చు నన్నట్లుండును. మిక్కిలి ములభ సాధ్యములుగను, గూఢములుగను సన్నివేశముల నెల్ల, జిత్రించి, వానిని పరమసత్యములని నమ్మునంతటి ప్రాయోభావ జనిత భ్రమాన్వితులనుగా మనల నొనర్చవలెను. సహృదయులమును మనలో పూర్వజన్మ సంస్కారవశమున గలుగు సాధారణీకరణ శక్తిచే మనలను భావప్రతిభావంతులనుగా జేసి, తన్మూలమున రచ దోహదములగు నొనర్చుటయే నవలకు పరాకాష్ఠ.”

గద్యరూప కథాసాహిత్యమునకు స్థూలముగ 'నవల' యనుశీ రింగ్లాండులో స్కాటునాటికి దిటవైనది. 'క్లారీస్' మున్నే ర్పఱచిన 'నవలా కాల্পనికముల' నూత్న భేదములు క్రమ క్రమ ముగా సమసిపోఁజొచ్చినవి. యథార్థ జీవితవిషయముల వాస్తవిక చిత్రణము గల [ఆదర్శ చిత్రణము గాని] గద్యరూప కథన సాహిత్యమే 'నవల' యని సర్వ సర్వత్ర పాశ్చాత్యులలో సంగీకరింపఁ బడినది.

ఇక మన యాంగ్ల వాఙ్మయములో 'నవల' యను పదమును ప్రయోగమునుబట్టి విచారించి దాని నిర్వచనమును నిర్ణయించుట మఱియు దుస్సాధ్యము. మొత్తముమీఁద నొక విధముగ కథాసాహిత్యమును నూచించు వర్తమనందే నవలాపదము వాడుక చేయఁబడు చున్నది.

కాని పెద్దలు కొందఱచే నిది 'చిత్రకథాకాఖ్యానము'ని చెప్పబడుచున్నది. నవల యందలి వస్తువంతయు యథార్థము కాక పోయినను కేవల కల్పితమును గాదు. ఒకతే అయథార్థమైనను, విభాగ్యకృతమిచ్చేత, నది యథార్థమే యనెడి భ్రాంతిని గల్గించు అయథార్థము. అదియే యా కథా వస్తువునందలి నైచిత్రి. కావుననే దీనిని చిత్ర కథాఖ్యానమునుట యుచితమంటిని. ఇంచుమించుగ బహు ముహూరంచితాద్భుతావహ కార్య విశేషములకు సంబంధించిన కాల্পనికముల కంటె నవల భిన్నమని

(1) 'The development of The English Novel' by Wiiltam L. Cross, Introduction, PP, XIII-Lines 22-28.

(2) నవలాశబ్ద క్రమశ్చరి:—(Latin) Novellus, Novus; (French) Nouveau; (Italian.) Novella; (English) Novel; (Telugu.) Navala—నవల. సంస్కృతమున దీనికి 'నవల లాతీరి నవలా' యనియు మత్పత్రిక జెప్పి చమత్కరింపవచ్చును.

3 "The Progres of Romance" 1785.

చెప్పటయే ప్రాయశః 'చిత్ర కథాభ్యాస' మనుటలోగల భావమైయుండును. కావున, మనోరంజకము, నరివిచిత్రమునైన జీవితచిత్రణము 'నవల' యనుట పిండితార్థము. ఆ చిత్రచిత్రలేనిదే మనోరంజకత సిద్ధింపదనుట.

స్థూలదృష్టికి కర్పిత కథనము, యథార్థకథనము అనునవి భిన్నములుగా నగపడును. యథార్థ కథనమునకు జన్మించిన యథార్థసంతాపము కర్పితకథనమునవారు గూడ నున్నారు. కాని పర్యాలోచింపఁగా నదియు నొక భ్రమ. మన మాధునిక మనుజుడు విజ్ఞానములు వార్తకమునందు పుచ్చుకొని నానుములచే వెచ్చఁబడినవి. అట్లే నేఁడు జలాంతర్గాములకు పాశ్చాత్యులు కనుగొనక పూర్వమే చాన్. జి. వెల్పు పండితుఁడు వానిని తోపించి తన కథా వాఙ్మయమున ముందుగ ప్రయాణింపఁ జేసినాడు. అందుచే ముమ్మందు యథార్థముగాగలది, నవలలో కర్పితము, అనినచో నెట్లుండును? ఇంతకు రీజాంపిర వ్యాజ్యము తెల్లననఁ వను నీ కర్పిత కథనము, యథార్థకథనము ననుచాని విషయము నింకొక రీతిగఁ గూడ నుచితముగఁ బరిష్కరింపఁ జగను.

ప్రాచీన యుగము నాఁటినుండి యథార్థకథనమునకు అనుబంధముగను, జీతా ప్రాయముగను గూడ కర్పితకథనమునకుది స్థిరపడి యున్నది. మఱియుఁ గడు ప్రాచీనతమగుటచేత మన యాచార్యభవమున కందరూపి యథార్థవిషయమునకు కర్పిత విషయముని పేరుపెట్టి సంతోషించుకొనుదు వచ్చుచున్నామన్న ను తప్పలేదు. అనఁగా, బహుప్రాచీన చారిత్రక విషయమును [చారిత్రక] యథార్థము నేఁడు మనకు కర్పితముగా జూచుచున్నది.

లేదా, పామరులకు యథార్థ విషయబోధక సాధనముగా ముందు కర్పిత మాచరణలోనికి వచ్చినదినియు, అట్లు కాక ఆ పామరజనమునకు యథార్థమును యథార్థముగా బోధింపఁ జూచినచో, నది బోధకపడదు సరిగదా, అపాయకరముగఁ గూడ పరిణమింప వచ్చుననియు చెప్పకొని కర్పిత యథార్థకథ లోక విషయముయొక్క పూర్వోత్తర దశాదిశేషములని సంగ్రహ పఱప వచ్చును.

హను హను తను నిత్యజీవనమునకుఁ జెందిన సంక్లిష్ట సమస్యలచే విసిగి వేసారియుండి విక్రాంతి నొందఁగోరు సాధారణ జనమునకై కర్పింపఁబడిన దగుటచే గూడా యథార్థము వంటి చిత్ర మైన కల్పన నవలలో నావశ్యక మగుచున్న దనుకొందును. ఆయా కారణములచే నవలను చిత్ర కథాభ్యాస విశేషముగ నుద్దేశించుట సమంజసమునక తీరదు.

దీని గుణముల పుట్టు పూర్వోత్తరములబట్టి యాలోచించినను (1) ఇతిహాసము; (2) భావగీతము; (3) రూపకము ననునవి, తమ యాస్థి తాము పంచుకొని యేనాఁడో తమచారి తామైపోయిన నది లోకమాశ్రితరే తోచును. ప్రేమాఁడింటి యందును నది నైతిహాసక రచనాసంతతికి జెందినది. ఇది కథన ప్రధాన యిట్టి వర్గీకరణమునకు కారణము. అయినను,

నిరీహాసము కంటె నొక విధముగా మఱుల నవల భిన్నము. ఎట్లన, నిరీహాసము తాను కల్ప ప్రాయముగను నహించి, యాభ్యాసము యొక్క సాహాయ్యమును గొణముగా గ్రహించినది.

నవల : ప్రదింధము:

సత్యాదేవి లేనకుమువరే పారిజాతావళారమునందలి కథావస్తు వస్త్రీనాస్తి విచిత్రకం గొల్పుచున్నదని మాటవరుసకందుమే గాని, నిజమూహించే మన మే ప్రబంధమునైన కథకొఱకై చదువము; కవిత్వముకొఱకై చదువుదుము. మఱి నవలలో [ప్రాథమిక దశయందు మాత్రమే యని కొండఱవచ్చును గాక!] కథయే ప్రధానము. ఆ కథను చెప్పటకు కల్ప మిచ్చట నుపసాహరక మైనది. అందుచే స్థూలదృష్టిని కల్పించుచినచో నొక విధముగ నవల ప్రబంధమునకు పూర్తిగా విరుద్ధముగ రచన.

ముందుగ దీని యుక్తర్థిః గారణమేమి? యని పరిశీలించును. యోజింప నిదియునుఁ బ్రాకృత మానవునిచే న చేసిన సాంఘిక జీవితమునుండి యుక్తన్న మైనదే! మానవుఁడు తాను కడునట్టి క్రమావసరయార్థము విసేదములయందు కాలయాపనముఁ జేయఁ గోరుచుండును. ప్రారంభదశలో వృత్త నర్తనాదులన్నియు ప్రాథమిక మానవుని క్రమావసరయార్థ ముద్దిష్టములైన విసేద క్రిడా కలాపములే గదా! అది తీరుగా నే చరితాలమందునో, యే గడ్డిమంటల యొద్దనో కూర్చుండిన జనములో నులుగుచోకకై కథలు బయలుదేరి యుండవచ్చును.

నర్తకి గానము సహజమైన కక్తిసంపద. అట్లే కథకునకు కథఁజెప్పటయు స్యతోరనులేయచాతుర్యము. అది యతని నేర్పు!

లోకములో జరిగిన విషయములను విన నింపుగా చిలవలు పలకలుగా గూర్చి చెప్పటతో కథాజీవితమునఁ బ్రభుమదక ప్రారంభించిన దనవచ్చును. అప్పటిలో క్రోధల కానందము నిచ్చినది తక్కితాగత సౌందర్యము మాత్రమే! కథయిత ప్రయోగించు వానికి ప్రకర్ష గాని, ప్రదర్శించు వాక్యమత్కృతిగాని కాదు. అట్లే స్మరియమనందును ప్రభుమదకలో నానందమునిచ్చునది కేవలము స్మృత్యమేగాని సంగీతము గాదు.

లిపి యేర్పడినతరువాతఁ జదువనేర్పిన వ్యక్తి యీ కథలను వ్రాయ నారంభించినాడు. మనలో నట్లుపుట్టినవే కాకిముజరిలు. లోకమున యాత్రా పశుపక్ష్యాది కథలు మొదలగున వన్నియు నీ తెగలో జేరినవి! వేతాళ పంచదింకరి, సింహాసన ద్వాత్రింకరి, కుకనప్రతి మున్నగు పెక్కు కట్టకథలయు, పిట్టకథలయు కావ్య ముల మనభాషలో వెలసిన యిది రెండవదశ యనదగును. పిన్నలకు పెద్దలకుఁగూడ నుద్దేశింపఁబడిన 'కాళాజీ కట్టకథలు' ఇటీవలనే తెలుగులోని కనువడింపఁబడినవి.

అటుతరువాది మూడవదశ. ఈ దశాదిశేషములో రచనా సౌందర్యసంపాదన ప్రయత్నములు జరిగినవి. ఏక ద్రవణా సౌందర్య గుణ సంపాదన ప్రయోజనసాధనకు భాషాభివృద్ధి తోడ్పడినది.

అపిమ్మటి దశ శాల్పకది. ఇందులో నవలను ప్రబంధముతో పోటి పఠనప్రస్తుతా నిర్మించుటకు ప్రయత్నములు సాగినవి. ఒక్క

అ శే ష స్త జా నీ కా ని కి
మా ఉ గా ది అ భి నం ద న లు అం ద జే స్తు న్నా ము.

“ఉ గ దీ”

పం డు గ కు

చే నే త వ స్త్ర ము ల ను ధ రిం చం డి

రి జే టు రూ పా యి 1 కి 0-6 న యా పై న లు
చొప్పున యింకను యివ్వబడుచున్నది.

మా విక్రయశాలలు ఆంధ్రప్రదేశ్ మంతటనూ, మరియు
మద్రాసు, బెంగళూరు, బరంపురం మరియు కటక్
నగరములలో గలవు.

ఆంధ్ర చేనేత సహకారసంఘము,
గవర్నరుపేట, విజయవాడ-2.

భందస్సువివా యావత్ కౌవ్యగుణముల నాపాదించి గద్యమునకు
కౌవ్యతా గౌరవము సంపాదించిరి. సంస్కృతమున కాదంబరాధి
గద్యకౌవ్యము లీ కౌవ్యత!

విదవ దశలో, కౌవ్యత్వమున స్వయంసంపూర్ణతను సంపా
దించుటచే నిక మిగిలిన సాహిత్యప్రక్రియాయగు నాటకమును గయా
లించుటకై స్పర్ధించినది నవల. అందుచేత నే సంవాదపోషణములకెక్కువ
ప్రాముఖ్యము నవల యొసంగినది. దీనికిగాను జరిగినదే పాత్రచిత్ర
ణము, సన్నివేశ నిర్వహణము మున్నగు శిల్ప భాండార సంఘాతి.
విది యెట్లులేనను కథన సౌందర్యమును మాత్రము నవల కోల్పోవ
రాదనుట రూఢము. ఈ సౌందర్యతో పరిస్పందింప వలసిన నవలను
గూర్చి ప్రదర్శనములేని నాటకమనియు, శబ్ద చిత్రణములేని మహా
కౌవ్యమనియు నొక్కమాటలో జెప్పవొప్పును.

కౌవ్యతాగుణ కోభితములగుటచేత మనలో నేడు మహాముగ్ధ
కారియగు సాహిత్యాంగముగఁ గొన్ని నవలలు వెలయుచున్నవి.
అధునిక విమర్శకులు వీనిని బ్రబంధదృష్టితో, గూడఁ బరిశీలించవలె
నన్న యంశమును విస్మరించుచున్నారు. ఇదియొక లోపము.

ప్రబంధమునందే యీ నవలా లక్షణములనుఁ జూపించిన
వారిలో పింగళి మూరనాధ్యయినవంటి మహాకవులు మనలో పూర్వము
నుండి యేకొలదిమందియో లేకపోలేదు. ఈ లక్షణమునకుఁ
బూర్బులలోఁ 'మహనీయ కథా సంవిధానము'గల మూరనాధ్యయి కథా
పూర్ణోదయమును, నాధునికులలో కవిసారస్వభామ, ఆంధ్రప్రదేశ్
స్థాన కవి, శ్రీపాద కృష్ణమూర్తిశాస్త్రిగారి 'మధుకర విజయము'ను
మత్తమ లక్ష్యములు. ఇందు కథాపూర్ణోదయము నొకవిషయగ పద్య
గత చిత్ర కథాభాగ్యసము (Pseudo Mythological Fiction)
అనఁదగును. క్యాచిత్కిముగ గద్య సమ్మిశ్రణములున్నను, ప్రాయశః
ముగ పద్యసమాశ్రితములే యగువలన 'కవితారూప నవల'ని
యల్పరచనలో నేడు పేర్కొనఁదగినవి శ్రీ వేంకట పార్వతీశ్వర
కవుల 'కౌవ్య కుసుమావళి' సంపుటములు.

వినయో, ప్రబంధమునకు మాతృవస్తు వివరణము దుర్బలము;
నవలకిది కుశలము. కాఁగా ప్రబంధేతివృత్తియు నవల యితివృత్తియు
కంటే వెలపుడు ననుదాత్తమే. కాని, యీ నవలా ప్రబంధ
సాంకర్యములు క్యాచిత్కిములని మఱవరాదు.

మొత్తమువీఁది ఇవాన్స్ చెప్పినట్లుక అతీతానుభవములకు
నవల యొక్కటియే వ్యక్తికరణ సాధనము!

అగుచో నాటకీతి వృత్తములను నవలలుగా పరివర్తనముఁ
జేయవచ్చునా? అన్నిటినిగాదు; 6 పురాణేతివృత్తిములగు
'కాకు న్దలా'దు లున్నపున్నట్లు కుసురపు; కులభముగ వీలులేదు. 7
మృచ్చకటికవంటి కేవల కర్పిత సాంఘికేతివృత్తిముగల ప్రకర
ణాదులఁ గొన్నిటిని నవలలుగా మార్చుటకు వీలున్నది.

కాని యెల్ల యితివృత్తిములను మనకు కౌవలసిన రీతిగా
భిన్నభిన్న కౌవ్యరూపములలో వ్రాయుట కుదురదు. అది బుద్ధి
మంతుడైన కవి యూహించుకొని, యితివృత్తాచిత్ర్యము నెఱింగి
చేయవలసిన కౌవ్యస్వరూప స్వీకరణము. కానియో నితివృత్తిమే
తనకుఁదగిన కౌవ్యస్వరూపమును నిర్ణయించుకొనఁగలడు గూడ.
(It Chooses Its Own form.)

నవల : నాటకము

నవలా నాటకములనుగూర్చి యాలోచించినచో మనకు దశ
విధములగు విభేదములు గానవచ్చును. వీనినే నవలా నాటకముల
ప్రత్యేక లక్షణములుగా గూడఁ జెప్పదుము.

(1) నవల నాటకమునకు తరువాతఁ బుట్టినది. అనఁగా
శ్రేష్ఠత లేదు.

(2) నవల రంగస్థల నియమ విరహితము, నాటకము రంగ
నిబంధ యుక్తము. అనఁగా, నవలవలె నాటకము కేవల గ్రంథగత
సాహిత్యము గాదు; రంగమును దృష్టియందుంచుకొని వ్రాయఁ
బడినది. నవలకన్ననో, రంగస్థలాపేక్ష లేదు. నవలాకారునకు
రంగ నియమ పరిచయావశ్యకమును లేదు.

(3) నవలచైన రంగము నవలయందే గలదు. నాటకమున
రంగస్థలము కృత్రిగతము కాదు; కౌవ్యమునుండి విభక్తము. [నేటి
నాటికలలో రంగస్థల విన్యాసమును పేరిట కొంతగా రంగప్రసంగము
విమిశ్చయించుట జేయుమాట.] నవలయందు వర్ణనల మూలమున
చిత్రములు మన మనస్సున నిల్పునే గాని, రూపకమునందు
వలె పాత్రలు ప్రత్యక్షము కానక్కలలేదు. తన దృశ్య ప్రసాద
నాది రంగస్థానోపకరణములు నవలకు తనయందే గలవు గావున
చగువగులకు జేబులో నవలయున్నచో రంగస్థలి యున్నట్లే! ఈ
కారణముచే నాటకములపై వ్యాపారము నవలల చగువగులకు తగ్గ
చున్నదన్ననుఁ దప్ప గాదు. నాటకముల ధీగతికు నవలల యభ్యు
దయము ప్రత్యక్షకారణము గాదు గాని, నాటకములకు నవలలు
ప్రత్యామ్నాయములగుట మాత్రము నిజము.

(4) నవలకు కాలవ్యవధి యని లేదు. ఎంత కాలమైనఁ జెప్ప
వచ్చును; వినవచ్చును. అంగువలననే నవలారచనమునకును, పాక
మునకును గూడ తమ యావశ్యకములు. రూపకమునందు కాల
నియతి యున్నది. మూడు, నాలుగు, లేదా, కొన్ని గంటలకు మించి
మాత్రము ప్రదర్శన ముండదు. వస్తుసార సంగ్రహమే నాటకము
నందు ప్రదర్శింపఁబడును. కాని, నటులకు గాని, ప్రేక్షకులకు
గాని, నవలా కర్తృ పతిత్వలకుండవలసినంత తమ యావశ్యక
మనఁజాలము.

(4) 'కౌవ్యకుసుమావళి' లఱు సంపుటములు; రెండువందల
యేబది యంశములు; పండ్రెండు వందల పుటలు; గద్య, పద్య
సమ్మిశ్రమము—చాలవఱకు కవితారూప నవలలబీజ మాధునిక
యుగములో నిందు గోచరించుచున్నదనవచ్చును.

(5) 'It is the only outlet to a large experience.'

(6) ఒకే ఇతివృత్తిమును భిన్నసాహిత్య ప్రక్రియలుగా
గూడఁగ బరివర్తనఁ జేయవచ్చునని నిరూపించుటకు కన్నడమున
నేడు ప్రయోగము జరుగుచున్నది. దాని ఫలితముగ నొక సంపు
టము త్వరలో రానున్నది.

(7) పౌరాణికేతివృత్తిములనుగూడ నవలారూపమున సంత
రించుటకు నేడు భారతీయ భాషలలో ప్రయోగములు జరుగు
చున్నవి. అవి విజయవంతములగుటయు విశబ్దమగున్నది.

(6) వర్తమాన విషయమును నవల వృత్త [భూత] విషయముగా మార్చి చెప్పను. ప్రత్యక్షీకరణలను గలదగుటచేత రూపకము భూతకాల విషయమును వర్తమాన విషయముగాఁ జూపఁగలదు. ఈ క్రిత్యంబు లాపవాదశ్రేణియందే గలదు, 8

(8) క్రీవ్య కావ్యముగుటచే నవలలో జీవకళాచ్ఛాయ యుండదు. దృశ్య కావ్యముగుటచే రూపకమునందు సజీవత్యమును, ప్రత్యక్షమధూతి చ్ఛాయయుఁ గలవు.

(7) నవల కావ్యముయొక్క సరళిరూపము. అందుచేత నల్ప ప్రయాస గ్రాహ్యము. నాటకమో, కావ్యజటిల రూపము. అది యతిగుంభితమైన సాహిత్యమును, సుదృఢబంధమును గలది. అనఁగా, మాటల కూర్పునకు రూపకమునఁ బ్రాధాన్యము. అట్లే, కథా వస్తువునందు జేసిని వదలి వేరువలయునో, జేసిని వదలరాదో కూడ నాటకకర్తయే నిర్ణయించుకొనవలయుననుట. నవలను వలె నాటకము నల్ప ప్రయాస గ్రాహ్యమనలేము.

(8) పాత్రలను గూర్చియు, పాత్రల పక్షమువనుకూడ, నవల యందు రచయిత పలుకఁగలడు. అనఁగా సతనికి వ్యక్తి గతాభిప్రాయమును వెలువరింప వీలున్నది. నాటక కవి పాత్రల ముఖముననే పలుకఁగలఁడు. స్వయముగ నేమి చెప్పటకు నవకాశము తక్కువ; బాహ్యముగా కుదురుదు. కవికిట్టి శృంఖలఁ గల్పించుటచేతనుఁ గూడ నాటకము, పైనఁ జెప్పినట్లు [నవలవలె] కావ్యసరళిరూపము కాజాలకున్నది.

(9) నవల క్షేత్ర విస్తృతి గలది; విశదీకరణ ప్రధానమైన దనుట. తత్కర్త యందు సర్వవిషయములను వివేకింపఁ గలడు. కావున విస్తారము నిస్సీమమునైన కావ్యధూపమిది.

నాటకమట్టిది గాదు. అభినయము పైననే దాని దృష్టి. కాన, సంక్షేప ప్రధానమైనది.

(10) నవలలో భాషా కావ్యమున్నను నంతగా ప్రతిబంధకము కాదు. సంవాదములయందు పాత్రోచితభాష నాటకములలో సమర్థనీయము. ఇక కవి తానై మాటాడు ఘట్టములలో నవలయందు వస్తుగీరవమును బట్టియు, భావ వైధివమునుబట్టియు, శైలి యిండుకయుదాత్తమైనను విషయ గ్రహణమున కడ్డు తగులదు. నాటకము నందు శైలి భారము కారాదు. ఏలన నిందు విషయ వైపుల్య ముండదు. విషయ సంగ్రహతవలనఁ గలుగు క్రమకు భాషా ప్రచండతాండవ భ్రమణము గూడ తోడు పడరాదు.

ఈ చెప్పిన దశవిధ నవలనాటక విభేదములలో ముఖ్యమైన దానిని గొన్నింటిని జతపఱచి మఱల భిన్న శీర్షికల క్రింద నీ దిగుత రీతిని నూత్నముగఁ బరిశీలించవచ్చును.

స్వయం సంపూర్ణత :

భూత పూర్వవిషయమునుఁ గూడ నాటకము వర్తమాన మట్లు ప్రదర్శించు నంటిమి. అట్లు ప్రదర్శింపబడకఁ జేవలము పాత్ర యోగ్యమైన నాటకము స్వయంసంపూర్ణము గాదు. రంగప్రసాధ నాభినయములు లేని వట్టి నాటక వచన మెప్పుడును అసంపూర్ణమే యగును. ఇట్టి ప్రదర్శనరహిత నాటకములయందు పాత్రకుని బుద్ధి యొక్కతగ క్రమపడఁబడియున్నది.

అట్లే వర్తమానమును గూడ వృత్తవిషయము [భూతము] గా నవల చెప్పవంటిమి. ఇందు రంగప్రసాధనమును, నూత్నాతి నూత్నాంశములను వర్ణింప వీలున్నది. ఈ ప్రసాధనాదిని నాటకములోనైనచో రంగమునందుఁ బ్రదర్శింతురు. మఱి యీ ప్రదర్శనములేని నాటకము వట్టి యధిపంజరమేగదా! పాత్రోచిత వేష భారణాది ప్రదర్శనముల యాధార మక్కఱలేని పాత్రులచే నవల చేవల కావ్యముగా స్వయం సంపూర్ణము. 'నవల జేబులోనున్న నాటక రంగము' అనియు, 'నవలచైన రంగప్రసాధనాదులు వలక యందే యున్నవి' 10 అనియు, ననుట యీ యర్థమునే సూచించును. కావున, కావ్యతా గుణమున నాటకము స్వయంసంపూర్ణము గాదని విదితము. 11.

ఇంతేగాక కథాసన్నివేశ కల్పనములో నాటక కర్తకున్న విధి నిషేధము లేనియు నవలకర్తకు లేవు. నవలలోఁ బ్రతి నూత్నాంశమును గవఁబడవలెను. అందుచే రంగమును, నాటకమును రెంటినిఁ గలిపి నపుడే యది నవల యగుచున్నది. కావ్యత్వమున స్వయంసంపూర్ణత నవలకు గలదనుట కిదియే ముఖ్యకారణము.

కథాసన్నివేశ కల్పనము :

వస్తుసన్నివేశము నాటకములో కళోరవ్రతము. ఈ సన్నివేశము రంగవిషయమానుసారముగ నుండవలెను. ఇట్టి నిర్బంధము నవలకు లేదు.

కాని, నేడు నవల చేవల మాఖ్యానమువలె నున్నదనియు నవల లేదు. 'అనఁగా ననఁగా'వని ఖద్గాఖ్యానములో కథ ప్రారంభింపఁ బడును. నవల వర్తమానకాలములో చాలవఱకు నాటకముతో సాటి రాదగిన దశిమ ప్రాపించినది. ఇందులోఁ గూడ కథాసన్నివేశ మొక శిల్పసర్వముగనే పాటింపఁబడుచున్నది. కాని, యిట్లు పాటింపఁ బడుట, నవలలో ప్రరోచవార్ధము. నాటకము నందన్నచో, ప్రదర్శన వార్ధము. అనఁగా, నాటకమునందు కథాసన్నివేశము. ధర్మముగా పాటింపబడుట ప్రదర్శనరక్తి చెప్పవలయుటకొఱకై యున్నది. నవల యందన్నచో ప్రశోచన [ప్రస్తావన] రక్తి చెప్పవలయుటకొఱకై యున్నది. ప్రదర్శన రక్తి ప్రేక్షిత యా నాటకమునందును, ప్రరోచన రక్తి ప్రేక్షిత యా నవలయందును, కథా సన్నివేశమును శిల్ప ధర్మముగాఁ భావించుచున్నామనుటయే యిందలి భేదము.

సంక్షేపము :

నాటక రచనమున కేకథను స్వీకరించినను, దానికి సంక్షిప్తత యావశ్యకము. నవలలో కథకు వైపుల్యము ధర్మము. ఇందు సంగ్రహత పనికియే రాదు.

8. In dialogue, the stilted speech...was replaced by the blunt parlance of the present period (page 38, lines 34 to 37 of Writing Modern Fiction).

9. 'Novel is a pocket-theatre' (Marion Crawford)

10. 'Novel has its stage in itself'.

11. Novel is self-contained and drama, as a piece of Literature, is not self-contained.

అయ్యోన, నాటకమునందు కథను సంక్షేపించుటలో కాని ప్రాధాన్యము చేపట్టడు. నవలయందును కథను విపులీకరించుటలో కాని వివిధత్వమును చేపరారు.

నవలలో నప్రధాన విషయము లెన్నియోని యుండవచ్చును; అనగా ననేక ప్రాసంగికములు చేరవగును; తప్పక చేరియే తీరవలె నని నియమము లేదు. చేరినచో మాత్ర మా ప్రాస్తావిక విషయములు ప్రధానకథతో నవలయందు నూత్రింపబడుట యావశ్యకము. ఏకతః నూత్రింపబడిని సప్రాసంగికమున నవల నిర్వర్తకము.

ఇతివృత్తము :

నవలా నాటకములలో నితివృత్త తరీగ్రహణమునందు చాల భేదమున్నది. నవల చారిత్రకమో, సాంఘికమో లేక యొక్క క్లిష్టము రాజకీయమోగూడ నగును గాని పౌరాణికముగాదు. అనగా సరిలోకవిషయ ప్రతిపాదకమునట యసాధారణము, కొంగా లాక్షణికులదృష్ట్యా పరికిరించినచో నవల యాత్మదృగ్మత మగును; చాలవఱకు లోకాశ్రయమునుగూడ గావచ్చును. అంతియేగాదు. అసలు తన లక్ష్యసాధన కనుగుణముగాగాని, తనకు నుపరిచితము, విశిష్టమునకు ప్రాతిపదికయొక్క ప్రేరణవలనఁగాని, నవలకర్త యొకానొక పథకమును నిర్ణయించుకొనవలెను. అప్పు డా పథక మును బట్టి ఇతివృత్త సంవరణము సార్వకాలికమును యథార్థ ప్రయోజనకరమును గావలయునన్నచో, నవలేతి వృత్తము, గతానుగతికమున బాహిరప్రేరణఁ గలదిగా నుండరాదు. అది పరిసర పరిశీలన ప్రభావజన్యమైన యంతరప్రేరణఁ గలదిగా నుండవలయును. అనగా నవల, యంతర కారణ చోదితముగాని, బాహిరకారణ చోదితముగాదు. రచయిత శిర్పియు, వస్తువాంతర ప్రచోదితము నగుచో, నవల తన్ను తానే రచించుకొ గలదు. 12.

నాటకమువలె ప్రసిద్ధివృత్తమునెడి సిద్ధాన్తమును నవల యపేక్షింపదు. నవలది కష్టాన్నము, ఇందువలననే, ఇతివృత్త కల్ప నకు నాటి ప్రపంచ పరిశీలనమును, లోకుల మనోగత పరిజ్ఞానమును బహుదేశ సంచార సంపాదిత భాగోలిజ్ఞానమును, నానా నవ్య నాగరకతల పరిచిరియు, నవలారచయితకు గావలసి యున్నవి. మఱి, నాటక కవికన్నచో యివి యంతగ నక్కఱపడవు. కాని, నవలాకారున కివి లేకున్నచో నతని కచన రాణింపనే రాణింపదు. అతితానుభవములకు నవల యొక్కటియే నులభవ్యక్షీరణ పాథన మని పెక్కుమంది విమర్శకు లిందువలననే నవలను బోగడిరి.

పాత్రోన్మీలనము :

శుద్ధాఖ్యానమునందు పాత్రచిత్రణము లేదు. కాని చిత్రా ఖ్యానము (Novel) లో నిది యావశ్యకము. అందుచేతనే నవల నాటకముతో పోటిగా నిర్వచి. కాని నాటకకర్తకువలె పోషి పద్ధతి నే పాత్ర చిత్రణము చేయవలెననెడి బాధ నవలకర్తకు లేదు. అనగా పాత్రలను నవలాకారుడు తానై వర్ణింపనుగూడఁ జెల్లును. కాని, పాత్రలు చక్కగ క్రమోన్మీలనముఁ జెందవలెనన్న ధర్మము నంగు మాత్రము నవలా నాటకములు రెండును కుల్యములే! అయ్యోన, నవలలోని కథ పెంపుగలది. కావున నా యున్మీలనమును బహు మందిగతిలో నిర్వహింపవలసిన క్రమ నవలాకారున కున్నది 13.

అసలు రచయిత కథలోని తన ప్రధాన పథకమును గూర్చి భావింపగనే సహజముగను, క్రమక్రమముగను తదావశ్యక పాత్రలు కొవ్వరంగముపై రూపొందును. దూరమునుండి చూడబడిన వస్తువుల వలె తొలుత నించుకొంచుక ముసకముసకగ దొచినను, కథాగమన ములో నన్నిజేకము లేర్పడుచున్న కొలదియు నా పాత్రలు రక్త మాంసములతో తోడికిసలాడు వ్యక్తులవలె నున్నట్లువదనాంచల రేఖ లతో మనకు సన్నిహితములై తమ విస్మయకృములను నిర్వహించు చుండును. అంతట రచయిత దదునగుల కాయాపాత్రల భౌతిక మానసిక శక్తుల నిర్ణుద్దదర్శన మిప్పించుటయేగాక తానేపాత్రల జీవిత చరిత్రను పొందుపఱచుచున్నాడో యా యా పాత్రలతో తదా త్మ్యము నొందును.

ఇట్టి యాదర్శక తాదాత్మ్యము సిద్ధించినపుడు నవలకర్త నవలకర్తగా మిగిలిపోడు. అతిదోక కాయాగ్రహణ యంత్రమై పోవును. అతని కలమొక కల్పగ్రాహక యంత్రము. కవియు, కళ మును, కాయాగ్రాహక కల్పగ్రాహక యంత్రములైనపుడు వెలువకు చలనచిత్రమే నవల. అనగా దృశ్యములు, సంవాదములు, వర్ణనలు, మున్నగువానికొకై వినియోగింపవలసిన స్థలనిర్ణయాదిక విషయము లలో నవలా రచయితకు సౌకర్యంత్ర్యము లేదనుటకొడు. చెప్పబోవు ప్రధానాంశ మేమనగా విస్తానీలనను కథక కృతప్రయత్నిమువలన గాక, పాత్రోన్మీలనమువలననే నిర్ణయింపబడవలెననుట. నవలాకారు లంగీకరింప గలిగినను లేకపోయినను నుత్తిమ నవలా నిర్మాణ విషయమున, రచయితకును పాత్రలకును నేర్పకు సంబంధము మాత్ర మింత యవిశాభావమైన దనక తీరదు.

నవల, నాటకాఖ్యానధర్మముల సమాహారము:

ఆఖ్యాన నాటక ధర్మముల రెంటిని నిమిషికోనినది నవల యని చెప్పబడినది. అగుచో నవలయందు పై రెంటికిని గల స్థానము లను నిర్ణయించు టెట్లు? అలాడిది సమస్య. ఈ ధర్మముల వీనా భూమి నిర్ణీతి కేమియు బ్రమాణములని లేవు. ఆ శిర్పిచై ని నైపుణ్యమే గీటురాయి. కాని వృద్ధాచార పరంపరనుబట్టి పరికిరించి యిట్లు విభా గింపవచ్చును. పాత్ర ప్రవేశాత్పూర్వమును, నిష్క్రమణాంతరమును మాత్రమే నవలలో నాఖ్యాన పద్ధతి యుండదగును. పాత్రలు ప్రవేశించి రంగమున [పుటలలో] నున్నంత కాలమును సంవాదమే సాగును. అనగా పాత్రల నట్లే కూర్చుండబెట్టి నవలకర్త తాను కథ జెప్పకొనిపోవుట యుత్తమపద్ధతి గాను. ప్రథమశ్రేణి నవలలో యిట్టిది యుండదు. ఇది పెక్కుమంది విమర్శకు లామోదించిన విషయము.

గ్రీకుల నాటకములలోని 'కొరస్' మన నాటకములలోని విక్రంభాదులును, వీధి నాటకములలోని నూత్రధాదులును నిర్వహించు ధర్మము లేవిగలవో వానిని నవలలో కథకుడే నిర్వహించును.

12. if a writer has the gift of his art. and the story is one he is impelled to tackle, it will write itself' ('Writing Modern Fiction', by Leslie Beresford, Page 41, 42).

13. The slow shaping of the Character is the problem of the Novel.

ఇందుకు దగినట్లు, సంవాదములు దాత్రకైలితోను, కథనము మాత్రమీచిత్రవ్యధముగను నుండుట సమంజసము.

నవల పురాణోపాసక కావ్యములకలె బుద్ధిక్రమకోర్పి చదువకలసినది, గాదు గావునను, నుత్తమాధికారులకు మాత్రమేగాక సర్వలకు జదువదగినది గావునను, నిందిత భాషావినియోగము, నాటకకైలికి, పామరవ్యవహారమునకు మధ్యేమార్గము నవలంబించుట యొక్క మేహావరామర్యకులే నిశ్చయింపదగును.

కాని దీనికి నవవాదములు లేకపోలేదు. మహావి రచితములైన నవనకావ్యముల వంటి నవలలును గలవు. కాన, వానివాని కైలి నిర్ణయము తక్కింపటి శిల్పదృష్టి నైశిత్యమునకే వదిలివేయవలెను. మనమిచట స్థూలముగఁగూడ నిర్ణయింపఁజాలము. అటుల చేయవలెనని.

నవల మూలతత్త్వములు (పట్టతత్త్వములు):

అటు ముఖ్యము 14. తత్త్వములు నవల నిర్మాణమున కొద్దాకములు: (1) వస్తువు (2) పాత్రలు, లేక పాత్రచిత్రణము (3) సంవాదములు [పాత్రచిత్రణమునకును, పాత్రల సంవాదము (లేక-కథోపకథనము)నకును ఘనీక సంబంధమున్నది. పాత్రల స్వభావావర్తనాంతరములు వారి వారి సంవాదములవలనఁ జెలియఁగలవు]. (4) కథకాల పరిస్థితులు లేక కాలవరణము; (5) కైలి (6) ఉద్దేశ్యము.

[రచయిత ప్రకటింపఁదలచిన జీవిత వ్యాఖ్యయే యీ యుద్దేశ్యము.]

నవల ప్రాశస్త్యమును నిర్ణయించునది రెండు ప్రమాణాలేములు. మొదటిది వస్తువు; రెండవది వస్తుపోషణ విధానము.

ఇందు నవలలోని వస్తువునుగూర్చి ముందుగ విచారించెను. అసలు నవలయందలి యితీవృత్త మాచితీకోభితమా? యనుటకు అప్పటికే పరీక్షలు గలవు.

14. పాత్రలు వేటు, పాత్రచిత్రణము వేటునని ఈ తత్త్వముల నేడుగా విభజించువారు నుంచుచును. తిర్యక్కులుగాని, యాపాయి నానెము, తపాలా దిశ్చలవంటివి గాని, పాత్రలే కథ నడపుచున్నపుడు పాత్రచిత్రణ పోషణములు లేవనుకొనువారి వాదమిది. కాని, యాయా పాత్రలకుఁగూడ ప్రాణిసర్వ మాలోపింప, బతుటచేత, ముఖ్యతత్త్వము లాటనుట నిర్బాధకము.

(1) ఇందిరి వస్తువు సంపూర్ణమా లేక యెవరులేని విరోధమున్నదా?

(2) ఇం దన్ని విషయములతోను నవల చివరవ్వమును, నుజుమయ [అంగంగి సంబంధమును] సమానత్వమునఁ గలవా?

(3) ఇందిరి వర్తితాంకితము లన్నియు నుసంఘటితములా? [మూల వస్తువునుండి మాత్ర పరంపరితములా? యిందిరి తాంకితములనుట.]

(4) అతి సాధారణ విషయమును గూడ నసాధారణముగ చిత్రించుటతో రచయిత సఫలఁడయ్యెనా?

(5) ఘటనాక్రమ [సన్నివేశ రచన] మరొకము, నీ కేంగతము, నస్వాభావికమునైన యుంచలేదు గదా? [సంఘటనము

ఓం తత్ సత్ మంగళ కరమైన నూతన సంవత్సర ఆభినందనలు

—సుఖజీవిత సేవ—
కే. టి. కృష్ణమూర్తి ఆచార్యగారి

“మేల్ మాయిల్ మందు”

ప్రపంచములో ప్రఖ్యాతిగాంచిన మేహా, కుష్టురోగ నివారణి.
మేహా కుష్టువ్యాధివల్ల కష్టపడువారలకు పునర్జన్మమిచ్చు అద్భుత
సంజీవి-మేహరోగ నివారణ నూనె, లేహ్యము.

నల్లమేహ, ఎఱ్ఱమేహ, పొరలు, మేహరణములు, తిమిడ్లు, మతిమంద్యము, కుష్టుములు, పిత్తకాషికము, మోతకాబడిలు, వాతము, గొల్లము, తెలుపు, ఉష్ణం, గ్రంధి, కాళ్లచేతులు మంటలు, రక్తజలహీనం, గడ్డి, దురద, పిత్తవృద్ధం, మూలవాద్యి, మలబద్ధము మొదలైన అన్ని విధముల దుర పిత వ్యాధులను అతి సులభముగా పోగొట్టును.

40 రోజులు (1 మండలము) నూనె, లేహ్యము 6-0-0 కపాచీ లెక్క వేటు, వివరములకు కేల్లాగులో చూడవచ్చును.

శ్రీ పరమాత్మ తైలము (స్నానమునకుఁ శ్రేష్ఠమైనది)
కంఠు నుంట, కనుమాత్ర తక్కువ, మెదడు ఉష్ణం, ముక్కులో కక్తము కారుట, కొడుం, దగ్గు, గనదగ్గు, వ్యాసకోశమునందు గలను అన్ని వ్యాధులను నివర్తి
చేసే కక్తకుడ్డిని కలిగించి జీవమునకు నుఖము నిచ్చును.

K. T. KRISHNAMOORTHI ACHARI'S
MELMAYIL MARUNDHU

For:
Blood-Purification, Constipation,
Gleet, Leprosy, Gonorrhoea, Venereal
and all kinds of Skin Diseases.

K. T. కృష్ణమూర్తి ఆచార్యగారి సన్మ్య, 5/22, మేల్ మాయిల్ పోస్టు (N. A. Dt.)

తెలియని సాధారణములైనను పై మూడు దోషములు నుండరాదు. Abnormal may be depicted, but not the unnatural. అనగా ప్రాయోభావము లేవగట్టి.]

(6) కథావస్త్యంతము, వర్ణిత సన్నివేశముల కనుకూలమా? వస్తువున వాని పూర్వాపర సంబంధ మెచటనుఁ జెడలేదుగదా?

(7) అందు కుగమత్వమునకును, స్వాభావికతకును, మనోముగ్ధకారిత్వమునకును, లోపము రాలేదుకదా?

(8) శైలిలో శైలిబద్ధ మెచటనేని గలదా? శైలి కాళల మున్నదిగదా?

నవలా విభాగము

తొలుతఁ జెప్పినట్లు నవలా ప్రాకృత్యమును నిర్ణయించు గొప్ప ప్రధానాంశము, వస్తుబాహుళ్యము. దీనినిఁ జట్టి నవలను మూడు వర్గములుగా విభజింపవచ్చును.

1. ఐతిహాసిక పద్ధతి.

2. పీఠ్యచరిత్ర విధానము [నాయక ముఖమున, ననగా సుత్రము పురుషులలో నిట్టి రచన పొగును.]

3. ఒక విధమగు సుతరప్రకృతిర రూపమున కథావస్తా ధాటనము [ఇట్టిది మన యాంధ్రమున కేవలము మృగ్యముగాదు.

శ్రీ ఉప్పలవారి 'అతఁడు - ఆమె' వంటివాని సుదాహరింప వచ్చును.]

నవల : పాత్రలు

1. పాత్రల కలాప కత్వము నాపాదించరాదు.

2. ఇది చిరపరిచితములై [బాగుగ నెఱింగి] నట్లుగా నుండవలెను.

3. పాత్రల సాంఘిక కారితకాధ్యాత్మిక కక్షల తిమాన వీయములుగా నుండరాదు.

అతిలోక కక్షలచే సాధారణికరణము లోపించును. అందు కలన మనోరంజకత్వ మేర్పడదు. మఱియు నవలయందలి పాత్రలు లోకాతీతములై నచో నవి రచయిత చెప్పచేతలలో నుండవు. ఒక చైతన్య మెఱుంగి సృష్టికర్త మనలను లోకమునందెట్లు వదలెనో, యట్లే నవలాకర్తయుఁ దన పాత్రలకు చైతన్యము [లేవసంపుటి] జొసఁగి, సన్నివేశములయందు వదలివేయవలె నేగాని, తా నడుగడుగు నకును, జోక్యముఁ గలిగించు కొనరాదు. అయిన పాత్ర లాయా సన్నివేశములలో నుచితరీతిగ మెలఁగును. ఏరచయితగాని, తాను తానుగా నున్నపుడు పలుకనిమాటలు పాత్రల ముఖమునఁ బలుకును. అందు చేతనే కవి తన్నుఁ దానుమించిన యొకానొక దశలో సన్నివేశాచిత్ర్యము నెఱింగి, వ్యచ్చగా బలికొను పాత్రల పలుకులును, చేయించు పాత్రలచేతలును కవి కర్ణకర్త భావనా కర్తరినిఁ బరాకృష్ట లవఁబడుచున్నది.

నవల : పాత్రపోషణము

నవలయందు పాత్రపోషణము నాటకమునందుకంటె కఠినము. నవలాకారుని పాత్రపోషణ సాధ్యమునకు సజనమైన వర్ణనకర్త

యవశ్యకము. ఇది నాటకకర్త కావశ్యకముగాదు. అట్లే కథానికలో బోల్చిచూచినను దాని తేత్రము సంభవితము. కాన కథానికలో పాత్రోన్మీలనము నిష్క్రమముగా నుండవలయును. విస్తృత తేత్రముగల నవలయందు మందోన్మీలనము ముఖ్యము. అనగా, నవలలో పాత్రలను క్రమవికాస మొందించుట యొకవిధమైన కష్టము.

ఈ పాత్రపోషణము ప్రధానముగా ద్వివిధము. మొదటిది విమర్శనాత్మకము. రెండవది యభినయాత్మకము. మొదటిదానిలో రచయిత పాత్రలయందే ప్రవేశించి, భావములను, వ్యభావములను రాగద్వేషములను వెల్లడించి వానిని వ్యాఖ్యానించి, కారణముఁ దెల్పి పిమ్మట తన విమర్శనము నభిప్రాయమునుగూడ వెల్లడించును. ఇక రెండవదానిలో రచయిత పాత్రలకు దూరముగనుండి వానివాని సంభాషణ వ్యాపారమువలన నే యాయా పాత్రల గుణలీల ములనుఁ బ్రస్ఫుటితముచేయును. ఇది యుక్తమకొటి కల్పజ్ఞత.

పాత్ర కథావస్తువుల స్థూలసంబంధము

(1) కొన్ని నవలలలో పాత్రలు ప్రధానములై సంఘటన లప్రధానములుగానుండును. ఇట్టిపాత్ర ప్రధాననవలలను నాటకీయము లందుము. పాత్రల దత్తకీలములే కథావర్ణనసానము నిందు నిర్ణయించును. శ్రవ్యకావ్యములలో మహోక్త్యుష్టములగు నిట్టి నవల లకు దృశ్యకావ్యములలో విషాదాంతము లనఁడువానితో పోలిక కుదురఁగలదు. (2) మఱి కొన్ని నవలలలో కథాసంవిధానము ప్రధానమై యుండును. శ్రవ్యకావ్యములలో మహోదామలుగు నిట్టి నవల లను దృశ్యకావ్యములలో కుభాంతిములనఁబడువానితో పోల్చుము.

మొత్తముమీఁద పాత్ర [లేక - కల] ప్రాముఖ్యముగల నవల లు త్రిమశ్రేణిఁ జెందినవి. 15.

15. నీదమైన త్వగింద్రియ నైశిత్యమునుగూడ మోక్ష ప్రాప్తికి సాధనఁగాజేసి చూపఁగల్గన శ్రీ విశ్వనాథవారి 'ఏకవింద' తెలిచి రాజులవంటినవలల యుక్తమత్వము నిచట పోషకత్వముగ నిర్ణయింప విశిష్టము. లక్ష్మీలక్ష్మీణసమన్వయ మి వ్యాసరచనోద్దేశము గామియే. ఎలన వీనియందు సన్నివేశముచే గల్గిన ప్రభావము పాత్ర కునియందు స్థిరముగా నెలకొనదు. నవల సన్నివేశ ప్రధానమైనచో కామూహల వ్యవకమయ్యునుగూడ లేవనెత్తవై సంబంధియుగు ప్రభావముద్రుస పతిత్వవృద్ధయమున గంభీరముగ కుదురుకొననియదు.

పాత్రప్రధాన రచనమున దట్లుగాక పాత్రల కీలప్రభావ మధికముగుటవలన పాత్రకునియందు వాని కాశ్వరప్రభావము ముద్రిత మగును. కావుననే పాత్ర [లేక-కల] ప్రధాననవల లు త్రిమములుగా నెన్నఁబడుట.

మకులీలములఁ బరీక్షించినచో సాధారణముగా వీనికి పరస్పర విరోధమున్నట్లుగా నగపడును. వస్తువుపై నధిక దృగ్విషయించినచో పాత్రల కీలములయంద ద్రేకద్ద యేర్పడవచ్చును. అట్లే కీలచిత్రణము నంది లక్ష్మీ మధికముగా నిర్వినచో కథాసన్నివేశ సంవిధానము ముద్యుధబంధముగఁబడి గాఢభావమును కులీలైత కలాపియై రీతందు తత్త్వములను నేకీకరించి సామంజస్యమును గూర్చుటకుఁ బ్రయత్నింతురు.

నన్ని వేళ (సంఘటన)ను లన్నిటికిని సరియగు కారణములను దెల్పుచుఁ బాత్రులకు సంబంధించిన భూమికలో వాని వాని క్రిమ వికాసమును దెల్పుచుపోవుట నవలాకారుని కర్తవ్యము. ఎచటనుఁ గాని యసంగతియు, నస్వాభావికము, లోక విపరీయమగు సంఘటనము లుండరాదు.

నవల : సంవాదములు-వీని ప్రయోజనములు

సంవాదమునందు భూతకౌలవిషయమును వర్తమానకౌలము దిగాఁ దొపింపఁగల సామర్థ్యమున్నదని మున్నే చెప్పితిమి. కథావస్తువునందలి యాకర్షణము నినుమడింపఁజేసి, పాత్రులయందు నైతికతమునుఁ గూర్చుటయే సంవాదముల ప్రయోజనము. సంవాదములు పాత్రల మనో ముకురములు. వీనివలననే పాఠకులకు పాత్రల గుణాల స్వభావములతోడి పరిచితి యేర్పకాచున్నది. వీని నిర్వహణమే నవలాకారుని నైపుణ్యమునకు నికహాపలము.

సంవాదముల ప్రధానోద్దేశము :—

వస్తూ నీయలమే సంవాదముల ప్రధానోద్దేశము. సంభాషణముల యందు రూపకోచితవిధానము వస్త్రేఁగూర్చును. రూపకములయందువలె నీ పద్ధతిలో కవి కానరాదు.

ప్రతి సమైవ సంభాషణముల కాటు శ్రేష్ఠగుణములుండు ననవచ్చును. (1) స్వాభావికముగను ; (2) సుపయోక్తముగను ; (3) విషయాను కూలముగను ; (4) ఇతివృత్తముతో సరిగ తుల

దూచినట్లుగను ; (5) సరసముగను ; (6) గుబోధకముగను సంభాషణలుండుట యావశ్యకము.

కావ్య మతిలాకికానందదాయు. నేఁటి సాహిత్య వివిధాంగములయందు నవల కవిరళప్రచారమున్నది. అందుచే నది రసాత్మకముగూడ నైనచో నత్యంత ప్రభావశాలిగా నుండగలదు.

జేక కాల పరిస్థితుల చిత్రణమును నవలలో వాతావరణమందుము. ఇది దీర్ఘము. ఒకటి సాంఘికము ; రెండు వితిహాసకము.

జీవన వ్యాఖ్యయే దీని ముఖ్యోద్దేశము. రూపక పద్ధతియొ స్వతంత్ర పద్ధతియై నని రెండు పద్ధతులుగా నవలలో జీవితమును వ్యాఖ్యానింపవచ్చును.

నవల : సత్యమునకు స్థానము :—

ఇందలి సత్య మతాకికమైనది. తాకిక యధార్థమే, కావ్యమందు అతాకిక యధార్థముగా నూరును. అదియే సత్యము. అనఁగా నతాకిక యధార్థము కావ్యసత్యము. లోకమందలి సత్యము విజ్ఞానపరకము. కాని, కావ్యసత్యము భావనాప్రసూతము, ననిర్వచనీయమును, నిత్యము జరుగునదియే కేవలము సత్యముకాదు. విది కాఁగలదో యదియుఁగూడ [వృత్తియు, వర్తమానమునుఁగాక వర్తిచ్య మాణముఁగూడ] సత్యమే! జాగుపాకరమైన మానవజీవితముఁగూడ కావ్యనాటకనవలాది సాహిత్యప్రక్రియలలో నాదర్శముపై వాధార

ఉ మ్మి డి యార్న్

“సై యి న్ తె న్ స్తీ త్”

టీ సె ట్ల, పా త్ర లు.

* అందమునకు, * శ్రేష్ఠతకు,

* వాడుటకు, * నాణ్యమునకు

పేరొందినవి.

ప్రతి చోట లభించును.
కయడతేయకాడ,

★ ఉ మ్మి డి యార్న్ ★

162, మౌంట్ రోడ్, మద్రాసు - 2.

VUMMIDIARS (Mfrs) Private Ltd.,
162, MOUNT ROAD, MADRAS-2.

వడి, యాదరణీయమును, సార్వకాలీనమును, సార్వజనికమును, నిత్య సూత్రమునునై యంద్రజాలమువలె నిత్యంతాకర్షణముగనున్నది.

నవల: అందరి వాస్తవికత

వాస్తవికతను నవలయందు చిత్రీకరించుచున్నది. నవలయందలి సత్యపరత వాస్తవికతను, సంభాషణతను [ప్రాయోభావమునకు] సంబంధించినది. జరుగఁగలవియు, నిత్యమును లోకసమ్మతమై ప్రకర్తింపబడియు, మాత్రమే నవలయందు స్థానమున కర్హములు. నవల యందలి సంఘటనములు నిత్యలోకజీవిత సంబద్ధములగుటచే వాస్తవికములు; కాని వానిని నిజమైన యస్తవ్యము లేకపోవుటచే కల్పితములు.

నవల : నీతిబోధ

భావములయందు నుద్దేశములయందు న్యూరికి [మెఱుంగునకు] నీతి బోధ యవశ్యకము. కాని, నీతిని, కథావస్తువులో మీరమునందు కర్మరసవలె, దేశసమైక్యవర్ణనలచే నవలకారుని ప్రావీణ్యము గోచరించును.

నవలయందలి తెగలు

ప్రధానముగా నవలలఱు తెగలు :

(1) ఘటనా ప్రధానములు (2) కాలానుసార ప్రధానములు [లేక అసక్తిజనకములు, లేదా, కాలానుసారములు] (3) కీల ప్రధానములు, (4) సంఘ చిత్రణ ప్రధానములు (5) ఇతివృత్త ప్రధానములు (6) మనః ప్రవృత్తి నిరూపణ ప్రధానములు.

రాజకీయ వస్తు ప్రధానమునుబట్టి శ్రీ ఉన్నవ లక్ష్మీనారాయణగారి 'మాలపల్లి', శ్రీ ఉప్పల లక్ష్మీనారాయణగారి 'అతడు-అమె' మున్నగువానికంటెయు; నిర్దిష్ట ప్రయోజనమునుబట్టి కేవలము పాఠశాల విద్యార్థులకు ద్వైపికంబడిన శ్రీ విశ్వనాథవారి 'పరీక్ష', 'స్నేహ ఫలము', శ్రీ మామమదింద్రగంటివారి 'సుహృదుల' మున్నగువాని కంటెవియు నేగాక, నింక కొత్త విధములగు నవలలు పెక్కు వెల్లుడుచున్నవి.

పూర్వపు పురాణేతిహాసములలోని యాఖ్యానోపాఖ్యానములను నేడు, నవలలుగఁ గొందఱు వ్రాయుచున్నారు. 16. వీనిని పౌరాణిక నవల లన్న ను విరోధము రానట్లుగ వదమైత్రిక గురుత్వకొనవచ్చును. మఱికొందఱు 'మనుచరిత్ర', 'వసుచరిత్ర'ది ప్రబంధములను నవలక రింపుచున్నారు. ఇవి ప్రబంధ నవలలు. చలనచిత్ర నిర్మాణమునఁ

దోడ్పడు నూతన సంకేతాదుల పరిభాషగల నవలలు నేటికే మాదిరిని వీనిని చలనచిత్ర పారిభాషిక నవలలందము. ఎవో యిట్టిదాని నొకటి శ్రీ శ్రీ గారు వ్రాయుచున్నారనియో, వ్రాయుచున్నారనియో యొక వదంతి. అట్టివి యిట్లుండఁగలదేమోయని నే నూహించుచున్నాను.

16. శ్రీ ఆదిరాజు వీరభద్రరావుగారు 1908 వాటికే, నన్న పార్వతిని కళింగలోపాఖ్యానమును 'చిత్రకావ్య'మని, 800 పుటలలో నవలకరింపఁగంచి, 100 పుటలు వ్రాసి, యా వాటికి దేశకాల పరిస్థితులు అనుకూలంపమిచేతను, నేటి శిల్పసామగ్రి వాడు కూడి రామిచేతను, నుపసంహరించుకొనిరి. కాన నదియొక యనిపూర్ణము, నముద్రితము నగు నవలగా మిగిలినది.

ఇది కేవలము నా యూహము; పారపాటునుఁ గావచ్చును. అనే కొవలవలన తల దిరదిరఁ దిరుగు నొక పాత్ర, కుర్చీలో కూర్చుండి, లేచి, మఱల కూర్చుండి, లేచిపోవు ననుకొందము. అదియే చలన చిత్రమునందగుచో, నా కుర్చీని కొంత సేపు పాత్ర నిష్క్రమించిన పిమ్మటఁ గూడ గిరగిరఁ తిరుగుచున్నట్లే చూపుదుము. ఈవల వలనను, నూహల వలనను, తల తిరిగిపోవుట కట్లు కుర్చీ తిరుగుట సంకేతము. ఈ విషయమును నిరూపించుటకు నవల కర్త యగుచో నా పరిభ్రమణమును వర్ణించి దాని సాంకేతి కార్థమునుఁ గూడ నూచింపవలెనేమో! ఏదియేమైనను, నిది నా యూహమంటిని గదా! కనుక నిట్టి నవలలకై సంభాష్య భవిష్యములోని కట్టులు సాచి, లేచి చూతము.

ముందు ముందునకు తొంగిచూచిన కొలది నొక విచిత్రము తోచుచున్నది. రచయితకును, పాత్రలకును, అవినాభావ సంబంధము లేకపోవుటయే గాక, సుదృఢబంధము నేని లేని నవలలు వెలువడఁగల వనుటకు పైకెప్పిన పౌరాణిక నవలలు, ప్రబంధ నవలలే, సాక్ష్యము. ఇవి దక్షిణతో నిర్వహింపఁబడినచో నన్న నా మాట నేఱు. నేడు మన యాంధ్రభాష యందేకాదు, పాశ్చాత్య భాషల యందునుఁ గొందఱు నవల కారులున్నార; వారి మతమునఁ గను పెద్దదియు, వదులు వదులైనదియు నగు నొకరకపు పీఠికలసంచి వంటిది నవల. అందు చిత్ర విచిత్ర పరికిలములు. అపరిష్కృతాభి ప్రాయములు ననదగు వ్రేలాడు పీఠికలనుఁ గూడ దూర్వకమును. గద్యాత్మకమైన ప్రతిభయను నవలయగు దినములు వచ్చినను వింత గాదు. కాని, శిల్పసామగ్రి వినియోగమునుఁబట్టియే దానిస్థాయి నీరీ కరింపఁబడుననుట సార్వకాలిక సత్యము.

తియ్య నితలపు

శ్రీ కుంటిమద్ది శేషశర్మ

అంద ములుకుచున్న బృందావనోద్యాన

కుంజ చంద్రకాంత కుట్టిమమున

నింపు సొంపు గులుకు నిందీవరాక్షిణో

నరన మాడుచున్న తరుణు డొకడు;

“రమణి యాంధ్రప్రదేశపు రాజధాని

హైదరాబాదు గాంచినా వందు నెందు

నయన సుభగ మీ బృందావనమును బోలు

పార్కు గనుగొంటివేమే? శంపాలతాంగి!

“ఒక చోట జలయంత్రికోన్నున్న వాఃపూర

ములు వసంతము లట్లు ముదము సూపు;

నొకవైపు మెటికల నురలి పారెడు నీరు

బాల తృణంబుల లీల మెరయు;

నొక క్రేవ సాచిగా నుమియు శంబరధార

కడలని మెరపునాఁ గానిపించు;

నొకచెన నొండొంటి నొరసెడి జలయవ్వు

లిరులేన్దు దంతాల యింపునింపు;

బలుదెరుంగుల మెరపు దీపాల మహిమ

ముచ్చటలు గొల్పు నారామమునఁ బ్రశాంతి

మన్మథ శీతల శశికాంతి మణివిత్తద్దు

లందు నున్నారు దంపతు లందునందు.

“పొదరిల్లు పుష్పించి నదివోలె రంగు రం

గుల బల్బుదీపాలు వెలుగుచుండ,

కందు డిందొనరించి చందమామల నిల్చి

నట్లుగా మెర్కూరీ లైట్లు వెలుంగ,

ఓసిని గొట్టలు చేతి పసిడి బల్బురు దీసి

మూసినట్టల గొన్ని పులవరింప

మండలాకృతి దీపమాలికల్ గిర గిర

భ్రమియింపగా సుదర్శనము వోడె

కీలు బామ్మలు నర్తనకేలి నలువ

వీను దోయికి శేడియో విందొనర్చ

గుబ్బెనలతోడ దరుణులు కూడి మాడి
పొందుచున్నార హాయి పూబాదరుటిండ్ల.

“సిగ్గు జొంతరతోడి చిన్నారి యాల్మోగల్
ముసి ముసి నగవుల ముద మొనంగ,
జనవు బలసి న ముగ్ధ జంపతు లలవోక
సంభాషణలతోడ సంభ్రమింప,
లిగువు ప్రాయముతోడ జగిచేరు దంపతుల్
తెలిగి పుక్కిటబంటి పలుకుచుండ,
నక తొంగిచూచినకురుల జాయాపతుల్
వాడోక వాదాల మూదలింప,

తేలు గంగలు గదియించి వాలుచూపు
వలపుకత్తెల తోడ నవాళ్ళు నేయు
తరుణు లుసికొన నారామ మొరపు మిగిలె
తెరికి చూపుల గురియింప విరహి గుములు.”

అనగ, “మైసూరి వారి భాగ్యంపు రాశి
తెల్లువలుగట్టి పారు కావేరి తల్లి,
వరమ దయనిచ్చె విద్యుత్తు వరముగాను
బరహిసా రిందళాల తుపారముగను.

“చింతవలదు ప్రధాని సంజీవరెడ్డి
శక్తి శక్తి నాగాద్దన సాగరమున
నింతకంటెను మేటి మహేంద్ర బాబు
ముంబదు దిద్దింతు” వనియె నా మోహమాంగి.

వామనభట్టబాణుని భావరూపకము

శ్రీ శనగన నరసింహస్వామి

భట్టబాణు డన్నంతనే సహృదయుల తలపుపాలమున మొదట విహరించువాడు, కొందఱికి కొవ్వరసకుంధ నిర్మాత. అతడు వాత్సల్య యన వంశసంభవుడు. పార్వతీపరిణయ రూపక కర్త బాణుడుగూడ వత్సల్యయ జలధి సంభవుడు. ఏవం విధమైన యొక్కమే, యిరువురు నొక్కతే యను నిర్ధారణమునకు దారితీయించినది. కాని, శ్రద్ధాశువులైన రూపకపతిలం కొందఱు రీతి వైలక్షణ్యము నుపలక్షించి, నాటకము ప్రసిద్ధ బాణభట్ట కృతము కాదేమోయని స్వగతముగా, ప్రకాశముగా సందేహించిరి; బాణకవి 'నూనూగు మీసాల నూత్ని యావనము' నాటి కృతీయని సమాధాన పడిరి. ప్రాచీనాలంకారికు లెవరును 'పార్వతీ పరిణయము' పేరెత్తలేదు. మఱి, కాలిదాసునికుమారసంభమున కీకృతి అనుకృతి. 'బాణోచ్చిష్ట మిదం జగత్' అని ప్రశ్నితుడైన భట్టబాణు డనోక్తి చ్చిష్టమున కొసపడునా యని విమర్శకులు కించపడిరి. రెడ్డిరాజుల యశోకీలము వామనభట్టబాణు డకుకరణప్రియుడగుట, నాతని కొవ్వములన్నియు నా యా పూర్వకపుల కొవ్వముల కనుకరణ రచనములగుట, కుమారసంభమునకు రూపాంతరికృతియైన పార్వతీ పరిణయ నాటకము వామన భట్టబాణ కృతమే యని నిశ్చయించిరి. 'వత్సవంశే శిఖామణి' యైన యీకవి, తన గ్రంథముల నెందును, రూపకమును స్మరింపలేదు. ఇతర కృతులందువలెగాక, నాటకమున బాణుడిని మూత్రమే కలదు. ఇది 'నామైకదేశే నామగ్రహణం' గా గ్రాహ్యము. కొందఱు తలచినట్లు, భట్టబాణు డనునది కవికి విరుద్ధ మనరారు.

వామనభట్టబాణుడు వేదభాష్యాది కర్తలగు విద్యారణ్యుల శిష్యుడు. తండ్రి కోమటి యజ్ఞ. పితామహుడు వరద యజ్ఞ. వీర నారాయణ చరితము ('వేమధూపాలచరిత్రము: గద్యకొవ్వము), నలభ్యుదయము (పద్యకొవ్వము: 81 సర్గలు), హంసమాతము (ఖండకావ్యము), రఘునాథచరితము (పద్యకొవ్వము: 80 సర్గలు), శృంగార భూషణము (భాగము), శబ్దచంద్రికాకోశము (నిఘంటువు: 8 సర్గలు), శబ్దరత్నాకరము (నిఘంటువు: మూడు కొండములు) వామనబాణుని యితర సంస్కృత కృతులు. కాలము పదునైదవ శతాబ్ది (క్రీ. శ.). ఆంధ్రకవి శ్రీనాథుడు, గీర్వాణకవి యీ బాణుడు సమకాలికులు; కొందఱుకు రాజధానిగా, తెనుగుదేశము నేరిన వీరనారాయణ, సర్వజ్ఞ శక్రవర్తి, పెదకోమటి వేమారెడ్డి విద్యదాస్థానమునకు నూర్య చంద్రులవంటివారు. ఆస్థాన సంస్కృతకవి బాణుడు. విద్యాధి కారి శ్రీనాథుడు. ఇరువురు శాంధ్రదేశీయులు. ఉద్గంధులైన పండితులు. నాడు కవి పార్వకాముడు శ్రీనాథుడే కాదు; ఈ బాణుడు భట్టబాణుడును.

"అక్షి కవిసార్వభౌమ వత్సల్యయ జలధి సంభవో బాణః, కృత్యతి యద్రసనాయాం వేదముఖ లాసికా నాసి." పా. 3.

పార్వతీ పరిణయ నాటకము, కాలిదాసకుమార సంభవ కొవ్వమునకు ప్రతిబింబము. పంచమాంక పరిచ్ఛిన్నము. కుమార సంభవమున నేడు సర్గలలో బ్రవృత్తమైన కథ, నాటకమునకు గథావస్తువు. శ్రవ్యదృశ్య కొవ్వముల నిస్సరభేదమునుబట్టి, రూపకమున మార్పులును, చేర్పులును లేకపోలేదు. కవికుల గురువు కుమార సంభవమును నాటకీయముగా నిర్మించెను. రహస్యము నెఱిగి బాణుడును నాటకీకరించెను.

ప్రథమాంకమున, మేఘాద్వితీయుడైన హిమవంతుని కడవ నారదుడగుచుండి ఉమాదేవిని కింకర పరిచర్యార్థము నియోగించుచును. ద్వితీయాంకమున, మహేంద్రప్రేతుడైన కాముడు రతి వసంతులలో, శివతపోభంజనార్థము కుచేరాశ్రమమునకు వెడలును. తృతీయాంకమున, నారదుడు ప్రవేశించి, మహేంద్రునకు మన్మథ దాహవృత్తాంతము వినిపించును. రంధి, పార్వతీ తపశ్శ్రుత ప్రస్థానము చెవివేయును. చతుర్థాంకమున, పరమేశ్వరుడు మాయాబ్రహ్మ చారివేషమునవచ్చి, శివనిష్ఠమైన పార్వతీ ప్రణయమును బరీక్షించును. పంచమాంకమున, పార్వతీ పరమేశ్వరుల పరిణయము, మన్మథ పునరుజ్జీవనము జరుగుటలో తెరవ్రాలును. సంగ్రహముగా కథ యిది.

నాటకముంతయు నారదునిమీద నడచును. అతడు తేనితో నాటకమేలేడు. 'పార్వతీ పరిణయము'నకు పరమప్రయోజనము తారకాసుర సంహారము. తారకాసుర సంహారమువలని లాభము దేవతాక్షేమము. ఆజన్మము అమరకార్యఘటనాకుతూహలితో సంవలితుడైన నారదుడింత కథానూత్రమునకు సంధాత.

"ఉపక్షి ప్రం బీజమ్. కర్తవ్యం చ పాశాన్యవృత్త్యా నితీది తమ్.తద్యథాగతిం గమిష్యామి." అనుస్వగతిముతో, నారదుడు హిమవత్సన్నిధానమునుండి వెడలును.

తనవలెనే, దేవకార్యార్థము కుచేరాశ్రమమున కరిగిన మన్మథుని, తిరస్కరిణీ విద్యాప్రభావమున ననుసరించిపోయి, తిరిగి వచ్చి, మహేంద్రునకు మన్మథదాహము వివరించి, తాతానుడైన మహేంద్రునకు; "ఉద్యుతివ్యతి పునశ్చ తే పతి: పార్వతీ పరిణయో విసాకినః."—అని రతినోదార్పిత అకాశవాణి అనాణి వినిపించి, ఆత్వాసము గలిగించును.

పంచమాంకమున, పార్వతీ పరిణయ సందర్భమున హిమవంతుని సమీపించి, "హిమవన్, అభ్యుదయ: ఖలు తత్రభవతః.—"అని యనగా, కృతజ్ఞుడైన హిమవంతుడు, "భగవత్ ప్రసక్తి ఫల విజయం బీజస్య" అని సదినయముగా విన్నవించును. పరిణయానంతరము, "భగవన్, దేవకార్యహేతో: కృతావకాథం కందర్పం పునః గృహీత వత్సలం పదకముల నేదినంత భవాన్ అనుగృహ్యతే." అని

శివరూప కంజరి బంధమునట్టి, అభ్యుదయకాంత విఘ్నరహితమైన నిజ ప్రయత్నమును భూమిమీదనుగా వానరించి, విజయము నిచ్చుచుండును.

వాటకమున ప్రతిపాత్ర ప్రవేశమునకు ప్రయోజనము జాతక తప్పదు. సేవకాదులు సంప్రదాయముకొను వస్తువుల జోడును. వారి కది అంతయు.

“గురోర్నియోగా చ్చ నగేంద్రకావ్య
ప్రాణం తపస్యంత మధిర్యకాయాః,
అస్వాస్త్య ఇత్యవసరశాం ముఖ్యభ్యః
శ్రుతం మయా మత్ప్రసాదః సతతః”

అను భువారసంభవమందలి శోక మాధారముగా, రంభాపాత్ర విరూపకమున సృష్టించబడినది. తాతకామల బుద్ధిగ్రహణ పాద్యసవరికలతమైన అపూర్వజనునకు ప్రతినిధిగా నీమే ప్రవేశము ద్వితీయాంక ప్రారంభ విఘ్నంభకమున జాపబడినది.

మదనకోపకంజ నిరంతర నిస్సరవృత్తినికరజర్జరిత హృదయయై, శుభిణమును వంచింది; కుచేరవనముననున్న నలకాబయని అభిసరించిన రంభ, తృతీయాంకమున—“మన్మథదాసీన భగ్నుమనో కథా పార్వతీ పరమేశ్వరమేవ తతి మఖిలగుంతి కన్యైః తతశ్చరన్యైః అత్యశోభిలాషం పూరయితు మిచ్ఛంతి”—అని విన్నవించి, మహేంద్రునకు పార్వతీ పరమేశ్వర పరిణయ ప్రాప్తికలిపించును.

తరువాంకమున, నంది సితలోహితు వానతి మేరకు ముని తేజము గ్రహించి; గారిశిఖరవాతుక పితృశిఖరమున శివనిబద్ధభావమున అకౌటమునుండి మహాతపము జేయుచున్న పార్వతీదేవీ నియమాభిలాషబంధములు తత్పథులగు జయవిజయలు ముఖమున నెరింగి; ముఖిలలోయ పరమేశ్వరునకు నివేదించును. త్రియావ్రణయపరోక్ష పరీక్ష, ప్రత్యక్ష పరీక్షకంటె కన్యకులైన త్రియాలు కలకము ముఖావహముగా! ఈ సంవత్సరము వామనధర్మబాహుని కృత్యంశుప్తి అవసరము.

మూలములు :

వామనాదులందరి భువారసంభవక కథానికాగా, కాళి వామ భువనమునోపరమైన భువారసంభవకావ్యము కవించెనని విమర్శకు లనుచున్నారు. భువారసంభవము అను వామనమును వామనాదులనుండి స్వీకరించెనట.

“ఏదైతేరామ గంగాయా విత్తరోధినోతో మయా,
భువారసంభవతైవ భక్తిః పుణ్యః తత్తతతత.”

భువారసంభవము అనగా నీ కావ్యమునందు భువారసాన్నిధి శివబంధించిన గాధ కల్పించబడునో అది. నిజమునకు, వామనమున పార్వతీపరిణయమువలననుగల కథ లేదు. భువారసాన్నిధి అవ్యక్త భూత్రము వివరముగ కలదు. పూర్వాశ్రయ ప్రసంగమున, అనంగవిషయము నూచించబడినది. అందు, హిమవంతుని భార్య పేరు మనోరమ, మేవాదేవికాదు. వారికి తనయ రిద్దలు. గంగానది సముద్రగర్భగా, తమకు శివున కొనగిరి. ఈ కథయే కాళివా

మమారసంభవ కావ్యమునకు మూలమైనతో, కవికులగురువు కథా విర్యాణ వారసమునకు బలగట్టగలమా!

కావి భువారసంభవకథ శివపురాణమునందు గలదు. అందలి కథనే గ్రహించి, కాళిదాసు కావ్యగ్రంథము జేసెననువారు గలరు. శ్రుతిస్మృతి పురాణాలిహాస కావ్యసాహిత్యాలంతర— ఇత్యాది రచన క్రమమును విశ్వసించినవారిమాట అది. పురాణముగుట కది పురాతనరచనమే కానక్కర లేదనుటకు, పురాణములు గామ చాలును. ‘భువారసంభవము’నకు శివపురాణము నందలి పార్వతీచరిత్రమునకు కథా సాదృశ్యము నుగ్రముగ, కవితాసాదృశ్యము మృదుముగనుండుట గమనార్హము.

శివపురాణమునగూడ, పార్వతీచరిత్రము ‘అన్యుత్తరస్యాం’ అను భువారసంభవ ప్రథమ శ్లోకభావముతోనే, ప్రారంభించును. కథావస్తువు క్రమమునుబట్టిమాడగా భువారసంభవమునందు వలె నునంస్కృతముగాలేక, సంకీర్ణముగా నున్నది. అందు పార్వతి, శివుడు మన్మథుని దగ్ధముజేసి, తిన్న విరజాసాగరమున కుంచెనని విచారించి, భక్తతత్పలుడైన పరమేశ్వరుడు తపశ్చరణమాత్ర పాద్యుడని వారడు ముచికించిన శివపంచాక్షరీ మహామంత్రమును జపించుచు, తపోనిమగ్నయగును. శుభ్రులు ముందుగా గారీ నియమ బంధము పరీక్షించురు. పిదప శివుడే వృద్ధయతి వేషమునవచ్చి పార్వతీ తపోగాంధీర్యమును పరీక్షించును. పతివియోక్తయైన రతి, పరమేశ్వరుని వెంటనే పరిపరివిధముల ప్రార్థించగా, సతత ‘సీ భర్త నీకు సఖియడుగా, నన్యుల కళిరియడుగా శుభంకరుడగుతమని వర మొసగును. ఏకభ దేవికాధారమో దీనినిబట్టి సుప్తముగావున్నను, కాళిదాసు నిజకావ్య కథావస్తువులకు పురాణములనుండి స్వీకరించుట చేత, నల్లిబిల్లిగ నల్లకొనిన శివపురాణగాథను సంస్కరించి గావ్య ములైనవి పురాణభక్తులు నమ్మకచ్చును. నమ్మకుండుమా, కాళిదాసు గావ్యకథావస్తువులు స్వకలంకర్పితములనియు, నవియే పురాణముల తెగవ్రాతననియు సాహసించి నమ్మకవలయుండును. సత్యము భగవంతుని కెరుక. ఇక, వామనధర్మబాహుని పార్వతీ పరిణయ వాటక ముండుమా, భువారసంభవమును సర్వథా అనుసరించిన రచనను, శైవుడైన అవంతికల శివపురాణమునగూడ జాతెననుట వ్యాయ్యము.

అనుకరణములు

వామనధర్మబాహుని, ‘భువారసంభవము’నందలి శ్లోకముల భావములను గ్రహించి, కొంతెముగా మార్చి, మార్చి శ్లోకము లల్లి దాతకమున గూర్చెను. భావము కాళిదాసీయముగా, భావము వామనీయముగా తెప్పిచోల్ల గాన్పించును. అందందు స్వీయభావనా మహితములైన మధురవద్యములును లేకపోలేదు. యథాక్రమముగా గాకపోయినను, పార్వతీపరిణయమునందలి ప్రతివాక్యమునకు, భువారసంభవమున మూలము జాపకమృతముట విస్మయజనకము గావో! కవికుల గురువు భావములకు వ్యాఖ్యానిత్రాయముగా కవించబడిన శ్లోకములును కొన్నిగలవు. ఇట్టి ప్రయత్నములతో మూలకావిని శ్లోకములకు వచ్చి చెట్టులతోపాటు, వామనము కొన్ని శ్లోకముల భావములను మార్చి, తత్త అంతము తెడగొట్టుటయు జరిగినది.

“లాంగూల విజేత విసర్పికోటైః
ఇత స్తతః క్షింద్రమరీచిగారైః,
యస్మాద్ధ్యాయంతం గిరిరాజ క్షిబ్దం
కుర్వంతి వాలవ్యజనైః చమర్యజ”

అను శ్లోకము వర్ణభాగ భావమును గ్రహించి, హిమవద్వర్ణవ ప్రకరణమున, “అదా మధునా చమరీజాలజాల విజేతవరచితా లిక చంద్రోదయ విలాసిక కటకకర్తృశాప్రవిశామి యావదోషధి ప్రస్థమ్” — అను నారద ముఖవచనముగా యాచక ర్త చమత్కార ముగా లగించెను.

మహేంద్ర నన్నిధానమున నారదుడు వర్ణించిన అకాల వసంతోదయమునకు, బాణుని స్వీయ శ్లోకములు బోధాదక్రియ నెఱపినవి.

“అనూత సద్యః కుసుమానృకోకః
స్కంధాత్ ప్రభృత్యేవ సప్లవాని,
పాదేన నాపైశిత సుందరీణాం
సంపర్క మాకాశత నూపురేణ.”

అను ‘కుమారసంధా’ శ్లోకము, సంప్రదాయబద్ధముగా తెంచబడినది.

“చూతాః కోరకీతా విశాపి నుద్భావం హస్తాంబుజామర్మకాత్
తత్ప్రదాంబుజ తాపైస్త రపి దివా కంశేలయః పుష్పితాః,
తత్సంగీతక మంతరేణ హాసిత రమ్యాః ప్రియాంబునూ
ముక్త్యా తద్వదనాసనం ముకురిత గంధోత్తరాః కేశరాః.”
కుమారసంధావము నందలి,

“మధుద్విరళః కుసుమైక ప్లాతే
వహ ప్రీయాం స్వాప్య అనువ ర్తమానః,
శృంగేణ సంస్పర్శ నిమిరితాక్షిం
మృగీ మకందూయత కృష్ణసాతః.”

అను శ్లోకమునకు నుజోదరముగా,
“వత్తం ప్రీయాభిః బహుమానపూర్వం
అసాద్య మాతాసత మనృపుస్తాః,
అనూదిభిః వంశమరాగ భేదైః
ప్రాశోధయన్ వంశశరావలేషణైః.”

అను శ్లోకము రచించబడినది.

“అథాజనామధాతవః ప్రగల్భవాగ్
జ్వలన్నివ బ్రహ్మమయేన లేజనా,
విచేళ కల్పిత జటిల ప్రబోధనం
శరీరబద్ధః ప్రథమాక్రమో యథా.”

ఈ శ్లోకమునకు, వ్యాఖ్యాతప్రాణమైన డి క్రింది రచనము.

“అంశే కృష్ణజనక్రిః త్రిగుణవరచితా కేఘలా శ్రోణిభాగే
పాశా అపాదనంబో భవిత వరచితం పుండ్రకం భాలదేశే,
వర్ణైః క్షుప్తం వజ్రత్రం క్రవసి వరేణమక మానకుంగే పింగే
మాతాపం క్రిః జటానాం జయవలయమిదం స్ఫుటికంచ ప్రకాశ్యే.”

“సుంగల మల్లనవిశా కర్పూరజీవ పాంతురమ్ మేనుజైః,
పాత్రైః జలభాతా వ్యోరిక తరదంతు చంద్రోద్భేదమ్.”

చామనకు వ్రాసిన పై శ్లోకము కుమారసంధా కావ్యకర్త వ్రాసిన యీ క్రిందిశ్లోకమున కనుసరణము.

“సా మంగలస్నాన విశుద్ధగాత్రీ
గృహీత ప్రత్యుద్గమనీయకప్రాప్తి,
నిర్వృత్త పర్జ్వణ జలాభిషేకా
ప్రపుల్లకాకా వసుధేక రేజే.”

మూలకర్త ‘వసుధ’ అనగా, అనుకర్త ‘గగనము’ అనెను. అయిన ‘ప్రపుల్లకాకా’కు ఈయన ‘శరదీందు చంద్రోద్భేదమ్’ ప్రతికల్పనము. ఈ చిలుమూర్చులన ఉన్న అందము చెదలేదా?

నిలయాచమనకు వ్రాసిన శంకరుడు, పార్వతితో, “అద్యై ప్రభృత్యై వనతాంగి తనాస్మిదానః క్రితః తపోభిః” — అని కుమార సంధావమున వలంతుడగుచు, యాచకమున శంకరుడు,

“వరీణాశీ ననయగలం కృత మతలగ్నం మేత కిం గిరిణే,
తవ హస్తదాన తరురః తవసాహి కృతోఽయమస్మి దానజనః”

అని పార్వతిని క్రమ పెట్టుచున్నాడు. మార్పు చేర్పులందము తసివల గమువింపును.

“అనోన్యస్య సమకీర్తయః అనోన్యస్య ప్రయాణ ప్రేక్షాః,
జ్యోత్స్నానికాకరయోః యువయో ర్భవతు కోవ్యసుకాగః”

శంకరుని భవిష్యదర్థసాకీర్ష్యరత్నమునకు మూలకమైన శ్లోక విది. పరివల్లభతప్రాచుర్య మెఱిగిన పురంధ్రుల అశిర్వచనమున విశాహ సందర్శమున లోకముగానే ఉన్నది. కవి ఆశించి ప్రయోజనమొ చేహరినది. సుమారసంధావమున డి శ్లోకమునకు మూలము లేకపోవూ!

“అఖండితం శ్రేణు లభస్య వత్సః
ఇత్యుచ్యతే తాభిరుమాన్య సద్రా,
తయా తు తస్మాద్ధకీరభావా
తస్మాత్ కృతః స్నిగ్ధజనాశిదాక్షి.”

“తానర్హ్య సర్వ్య మాజాయ, దూరాత్ ప్రత్యుద్గయో గిరిః,
సమయన్ సారగురుభిః పాదనాన్యైః వసుంధరామ్”

అను కాలిదాసజాణికి వన్నెపట్టుచు, స్నిగ్ధగంధిర విరోచ మతో చామన బాణుడు శంకరుని శోట పెట్టు పలుకుచున్నాడో!

“అతి గురుశరణక్రమైః వితనన్
అవనమితోన్న మిరస్థలా మిదోర్వీమై,
వివయ ముపదిశ్చివ అత్యభావాత్
అయ ముపవర్పతి మామ్ అగాధిరాజః.”

ప్రథమాంకమున నాతనాకాశమునవర్ణనము కాలిదాసు నభిజ్ఞాన కాకుంఠల యాచకమున న ప్రమాంక గతమైన ముద్యంతిని రథయాన వర్ణనము ననుకరించుచున్నది.

అభిజ్ఞాన కాకుంఠలముః—

“దుష్యంః—మాతలే, తస్మాత్ కథయ కతమస్మిన్ ముకుతాం
వధి వరామహే.

మాతరి!—“నామో రితుం వరీణాశ్య వనంతిచార్దణైః”

మొదట:—ఈ కథ నేగావలెనా? అప్పుడప్పుడం నంబులకు
మనస్సులో:

“అలా నా మనోహరీవ శిఖరా దున్నట్లుతాం మేదినీ
పల్లభ్యంతర లీనతాం విజహతి స్మంధోదయాత్ పాదపాః,
సంతాపై: తనుభావప్ర సరిలా వ్యక్తిం ప్రజం తావగగా:
శేనాపైవ్యక్తిపతేవ మర్త్యభువనం మత్సర్వ్య హనీయతే.”

పాత్రుల పరిణయము:—

సారద:—పరివహనాత్ము: పవనస్య వంశానం ప్రాప్తవా
నస్మి.....అయే, మధ్యమలోకస్య నేదీయాంశం ప్రదేశమున
ప్రాప్తానస్మి. యత:—

ఉద్యద్ధి: శిఖరైరమీ కలితన వ్యజ్యంత ఏవాదలా
వైమల్యా దనుమాయతే ఐ సరితాం ప్రోతస్యినీ సంతతిః,
నూచ్యంతే పరిమంజితన తరహా నీలాంబుదక్రీమయః
మందం మంద ముపైతి తోచనపక్ర గ్రాహ్యం దళాం మేదినీ.

గిరివరతటిని గుర్తై: దర్శనవదనం క్రహాదపాహ్లాదైః,
అవరోహతి మయి రభసా ద్యూరియమారోహతీవ గగనతలమ్.”

“ఆరా దంజలిశేయ మక్ర వికసన్యంతార పుష్పర్థితమ్
సౌరభ్యం పవనోపనీత మభితో ధావం త్యమీ పట్నదాః.”

అను శ్లోకములోని భావమునకు వార్త్యిక కావ్యాలుగముతోని,

“మేధూదర వినిర్ముక్తా: కపల్లరసుఖ శీతలాః,
తక్య మంజులిభి: పాతుం వాతా: కేతి గంధినః.”

అను శ్లోకభావముతో సంవాదము సుసులభము గదా.

కావ్యాలుగమున

“ప్రకీర్ణ హంసాశులమేఖలా హం”

“మీనోప సందర్శిత మేఖలాహం”

అనుచు నదీవర్ణనము గలదు. ఈ భావమును స్వీకరించని కొందఱు
కొలిదానీయ మొకటి కలదా? ఏవంవిధమునోజ్ఞ వర్ణనములకు
కావ్యాలుగమే మొదటి భాండాగారము. (‘వరంకవిశాం ఆధారం’)

“బద్ధా మణిమయకాంచీ తస్యా: పరిణానకాలిని నిరంతే,
వంక్తిరపారపాశాం శురసరిత: పులివమంతభాగోగే.”

యావకములోని ఈశ్లోకము, రావాయగ ప్రభృతి నెఱిగినచేకదా.

ఈ అనుకరణము లిట్లుండగా, నన్నెచోడుని కుమారసంభవము
(తెనుగు కబ్బము)లోని పద్యములకు నీడలనదగిన శ్లోకములు పాత్రుల
పరిణయ పాటకమున నగవచుచున్నవి.

“అలులకునుల్లు ముందమలయానిలువన్న భయమునొండుగో
యిలలకు చెల్లించు గడు నేచిన హుతిడి నూడనోతురా
చిలుకలకల్లుకొముదని చెప్పిన తల్లడ మండు నిండు న
న్నెలగని సొమ్మతోపు భరిణీభరనందన గానువేదన” కు. సం.

“కక్కో వ్యావృతచండగ్రాది వననస్సర్వం న నంతున్యతే
కయాం పల్లవకల్పితం న సహతే చంద్రాతనం నిందతి,
జోవా పద్యపలాశనిర్మిత తన ప్రాజాత మక్షమ్యతే
సా నీహర శిలరతే శ్రుణుపరం తాపాతురా వర్తతే” పా.వ.

విరహీణీదళకు వర్ణించు సుపరిపద్యద్యయము అలంకారకావ్య
సంప్రదాయసిద్ధమే గావున ఈ భావతేల్యము యా వృద్ధి
మందున, క్రింది పాక్ష్యమును ప్రోసిరాజనలేము.

“అలులకునుల్లు ముందమలయానిలువన్న భయమునొండుగో
యిలలకు చెల్లించు గడు నేచిన హుతిడి నూడనోతురా
చిలుకలకల్లుకొముదని చెప్పిన తల్లడ మండు నిండు న
న్నెలగని సొమ్మతోపు భరిణీభరనందన గానువేదన” కు. సం.

“కక్కో వ్యావృతచండగ్రాది వననస్సర్వం న నంతున్యతే
కయాం పల్లవకల్పితం న సహతే చంద్రాతనం నిందతి,
జోవా పద్యపలాశనిర్మిత తన ప్రాజాత మక్షమ్యతే
సా నీహర శిలరతే శ్రుణుపరం తాపాతురా వర్తతే” పా.వ.

విరహీణీదళకు వర్ణించు సుపరిపద్యద్యయము అలంకారకావ్య
సంప్రదాయసిద్ధమే గావున ఈ భావతేల్యము యా వృద్ధి
మందున, క్రింది పాక్ష్యమును ప్రోసిరాజనలేము.

“అలులకునుల్లు ముందమలయానిలువన్న భయమునొండుగో
యిలలకు చెల్లించు గడు నేచిన హుతిడి నూడనోతురా
చిలుకలకల్లుకొముదని చెప్పిన తల్లడ మండు నిండు న
న్నెలగని సొమ్మతోపు భరిణీభరనందన గానువేదన” కు. సం.

“కక్కో వ్యావృతచండగ్రాది వననస్సర్వం న నంతున్యతే
కయాం పల్లవకల్పితం న సహతే చంద్రాతనం నిందతి,
జోవా పద్యపలాశనిర్మిత తన ప్రాజాత మక్షమ్యతే
సా నీహర శిలరతే శ్రుణుపరం తాపాతురా వర్తతే” పా.వ.

“వొడవులు రదవయకములకు
తొడవులూ సరి యవయవములు తొడవుల కమరం
వొడవులూ యని తర్కించుచు
బడరులు గై నేసి రవలపతి సుతకలమిన్.” కు. సం.

“అంగం భూషణనికరో భూషయతీ శ్రేష్ఠరాజీవో వాదాః,
అంగాని భూషణానాం కామపిసుపమా మజీజనం ప్రసాదాః.”

తయి పద్యములకు కొలికాన కుమారసంభవ కావ్యమున మూర్త్య
కలు న్మృగములు. లేదా

“క్రమమున నుద్భటుడు గవి
త్యము మెఱయ గుమారసంభవము నలంకా
రము గూఢ వస్తుమయకా
వ్యముగా హరులించెప్పి హరు మెచ్చించెన్.”

అని కవిరాజ శిఖామణి పరిచయించిన ఉద్భట కుమార
సంభవమే యిగువురకు నిట మూలమో! కామమును ‘ఆంధ్ర కుమార
సంభవము’ చెదివియుండు నందుమా!

“క్రమమున నుద్భటుడు గవి
త్యము మెఱయ గుమారసంభవము నలంకా
రము గూఢ వస్తుమయకా
వ్యముగా హరులించెప్పి హరు మెచ్చించెన్.”

అని కవిరాజ శిఖామణి పరిచయించిన ఉద్భట కుమార
సంభవమే యిగువురకు నిట మూలమో! కామమును ‘ఆంధ్ర కుమార
సంభవము’ చెదివియుండు నందుమా!

“క్రమమున నుద్భటుడు గవి
త్యము మెఱయ గుమారసంభవము నలంకా
రము గూఢ వస్తుమయకా
వ్యముగా హరులించెప్పి హరు మెచ్చించెన్.”

అని కవిరాజ శిఖామణి పరిచయించిన ఉద్భట కుమార
సంభవమే యిగువురకు నిట మూలమో! కామమును ‘ఆంధ్ర కుమార
సంభవము’ చెదివియుండు నందుమా!

“క్రమమున నుద్భటుడు గవి
త్యము మెఱయ గుమారసంభవము నలంకా
రము గూఢ వస్తుమయకా
వ్యముగా హరులించెప్పి హరు మెచ్చించెన్.”

అని కవిరాజ శిఖామణి పరిచయించిన ఉద్భట కుమార
సంభవమే యిగువురకు నిట మూలమో! కామమును ‘ఆంధ్ర కుమార
సంభవము’ చెదివియుండు నందుమా!

“క్రమమున నుద్భటుడు గవి
త్యము మెఱయ గుమారసంభవము నలంకా
రము గూఢ వస్తుమయకా
వ్యముగా హరులించెప్పి హరు మెచ్చించెన్.”

అని కవిరాజ శిఖామణి పరిచయించిన ఉద్భట కుమార
సంభవమే యిగువురకు నిట మూలమో! కామమును ‘ఆంధ్ర కుమార
సంభవము’ చెదివియుండు నందుమా!

“క్రమమున నుద్భటుడు గవి
త్యము మెఱయ గుమారసంభవము నలంకా
రము గూఢ వస్తుమయకా
వ్యముగా హరులించెప్పి హరు మెచ్చించెన్.”

అని కవిరాజ శిఖామణి పరిచయించిన ఉద్భట కుమార
సంభవమే యిగువురకు నిట మూలమో! కామమును ‘ఆంధ్ర కుమార
సంభవము’ చెదివియుండు నందుమా!

“క్రమమున నుద్భటుడు గవి
త్యము మెఱయ గుమారసంభవము నలంకా
రము గూఢ వస్తుమయకా
వ్యముగా హరులించెప్పి హరు మెచ్చించెన్.”

అని కవిరాజ శిఖామణి పరిచయించిన ఉద్భట కుమార
సంభవమే యిగువురకు నిట మూలమో! కామమును ‘ఆంధ్ర కుమార
సంభవము’ చెదివియుండు నందుమా!

“క్రమమున నుద్భటుడు గవి
త్యము మెఱయ గుమారసంభవము నలంకా
రము గూఢ వస్తుమయకా
వ్యముగా హరులించెప్పి హరు మెచ్చించెన్.”

అని కవిరాజ శిఖామణి పరిచయించిన ఉద్భట కుమార
సంభవమే యిగువురకు నిట మూలమో! కామమును ‘ఆంధ్ర కుమార
సంభవము’ చెదివియుండు నందుమా!

“క్రమమున నుద్భటుడు గవి
త్యము మెఱయ గుమారసంభవము నలంకా
రము గూఢ వస్తుమయకా
వ్యముగా హరులించెప్పి హరు మెచ్చించెన్.”

అని కవిరాజ శిఖామణి పరిచయించిన ఉద్భట కుమార
సంభవమే యిగువురకు నిట మూలమో! కామమును ‘ఆంధ్ర కుమార
సంభవము’ చెదివియుండు నందుమా!

“క్రమమున నుద్భటుడు గవి
త్యము మెఱయ గుమారసంభవము నలంకా
రము గూఢ వస్తుమయకా
వ్యముగా హరులించెప్పి హరు మెచ్చించెన్.”

అని కవిరాజ శిఖామణి పరిచయించిన ఉద్భట కుమార
సంభవమే యిగువురకు నిట మూలమో! కామమును ‘ఆంధ్ర కుమార
సంభవము’ చెదివియుండు నందుమా!

“క్రమమున నుద్భటుడు గవి
త్యము మెఱయ గుమారసంభవము నలంకా
రము గూఢ వస్తుమయకా
వ్యముగా హరులించెప్పి హరు మెచ్చించెన్.”

✽ నూ త న స ం వ త్స ర అ భి న ం ద న ము ల తో! ✽

నేషనల్ ఇంజనీరింగ్ కంపెనీ (ఓట్రాస్) ప్రైవేట్ లి॥

379, నేతాజీ రోడ్,

పోస్టుబాక్సు నెం. 1616

మద్రాసు-1.

ఫోన్ : { 21248
21249

బ్రాంచిలు:

241, కాన్వెంట్ రోడ్,
విజయవాడ.
(ఫోన్ : 298)

1, రాష్ట్రపతి రోడ్,
సికింద్రాబాద్.
ఫోన్ : 74451

మయిన రోడ్, కాకినాడ.
(ఫోన్ : 108)

హైకోర్ట్,
చిత్తూరు.

సోల్ ఏజెంట్లు:

ఇండియన్ రివల్విక్ లో:

* రాజ్ నోయ్ నోస్, బల్లెరియాకు ఆస్పెస్టస్ సిమెంట్ ప్రెజర్ వైపు.

దక్షిణ ఇండియా లో:

- * లెక్సో ఎక్స్ పోర్ట్, ఇకోస్టావేకియాకు స్కాడా డిసెల్ ఇంజన్లు, జనరేటింగ్ సెట్లు, డయరీ అండ్ బాటిలింగ్ ఎక్విప్ మెంట్లు, సిగ్మా పంపులకు
- * మెట్రోకోక్, ఇకోస్టావేకియాకు, కొయ్యపని మెషిన్లకు (మైసూర్ స్టేట్ మినహా)
- * చైనా నేషనల్ మెషిన్ల ఇంపోర్ట్ కార్పొరేషన్, హంగేకు మెటల్ కట్టింగ్ మెషిన్-టూల్స్ కు
- * మెషిన్ ఎక్స్ పోర్ట్, మాస్కో, రష్యాకు కన్స్ట్రక్షన్ మెషిన్ల, మైనింగ్ ఎక్విప్ మెంట్లు, ఆటో లోడర్స్, క్రేనులు, ఫోర్క్ లిఫ్ట్ ట్రక్కులకు
- * కే. ఎదిలిస్, కల్చిమ జర్మనీ ఇండస్ట్రీయల్ ఫర్మ సెన్సుకు మెటల్స్ మెల్టింగ్ అండ్ హీట్ ట్రీట్ మెంట్లకు
- * హెచ్. సోరెన్సన్ అండ్ కో, లిమిటెడ్ ఇస్టాబ్లిష్ మెంట్లకు పాదరక్షల తయారీ మెషిన్లకు
- * బేయర్లెఫ్ మెషిన్స్ ఫ్రాన్స్ లో ఎఫ్. కే. స్టాగెటర్ కల్చిమ జర్మనీ, రెడర్ టానింగ్ మెషిన్లకు

అధిపతిగ్రంథాలకు మాతో సంప్రదింపులు జరపవచ్చును.

చాగమమునకు స్ఫురదున్నద్దతోరణమణి ప్రభులు కతమన్యు కరానవ శ్రీ లైవడట!

"భవోరుణమేదతై రసాంగై రపి రామా రచయంతి రంగవల్లిః, కుచయోద్యుగలే త పూర్ణకుంభా శ్చువరుక్తా నివ వర్వతీ

మృగాశ్శ్యః."

భవన ప్రాంగణములం దెలవాగలు ఎఱువు, నలుపు, తెలుపు కడగంటిచూపులతో రంగురంగుల పెండ్లి మ్రుగలు తీర్పుచుండగా, కా మృగాశ్శుల కుచయుగళములు పూర్ణకుంభములకు పొవరుక్తము ఘటించుచుండెనట!

భూ పంకరుహ కర్ణికాయిత తనువైన మేరువర్వతము, యోక్తీభూత భుజంగ రాజ కవచస్నిగ్ధోపలమైన మందరగిరి, కులా చల చక్రవర్తి కొమరితపెండ్లికి వేంచేసినవి. మేరువు భూమికి మధ్యగానున్నచని పురాణములు. విద్యుద్వల్లి వితానవ్యతికర సుష మము లాక సమున విస్తారించుచు, నీలోత్పల శ్రీలవంటియనకాంతులు దిక్కుఖులులబకటించుచు, దివమునందు గూడ స్థిరరుచివిసరములచేత జ్యోత్స్నాల్లక్ష్మి నుత్పాదించుచు స్వర్వారయోషలు పార్యత పరిణ మునకు విచ్చేసిరి.

"మక్తా తాటంక యగమ్ ప్రతిమ క్రమ్ కర్ణ పార్యయోరపాః, ముఖముల మివ నిషేవితం ఆగతమ్ అమృతాంకు చింబయగమ్."

ఉమాదేవి కర్ణ పార్యముల ధరించిన ముతైపు గమ్మలతో దామె ముఖములమును గొల్పుటకు దివిసుండి దిగివచ్చిన జాలిరి జంటవలె నున్నదట!

తెలుగు నీడలు :

పార్యత పరిణయదినమున, శిలాధరుడు (కంచుకి) వర్ణించిన 'పిషధిప్రస్థ నగరమహోత్సవమునందు, తెలుగువారి యింటి పెండ్లి శుందరులు నీడగట్టును. "వటీరద్రవ భరికిములగు జలములు విఘం తందు చిమ్ముబడినవి. నవ చూత ప్రవాళములచేత చందనమాలికలు విరచింపబడినవి. భవనద్వారములందు పరిష్కృతములైన రంభా ప్రంభములు కనబడుచున్నవి. మురజలు ఆమంద ధ్వనులుపేయ, తిండ్రి స్వరములు మూర్ఛితముగా, వారాంగన లిందునందు వృత్తిము జేయుచున్నారు. కొందఱు రామలు రంగవల్లులు రచిం తగా, నుటికొందఱు పూర్ణకుంభములు దీర్పు చున్నారు, పూర్ణ ప్రాంగణములందు. -ఇత్యాది వర్ణనమునందు సర్వ సాధారణము, పార్యకారికమునైన భారతదేశీయ వివాహ మహోత్సవ పరిష్కార కంప్రదాయములే గుణచరములైనను, కవి తెలుగువాడగుట, తెలుగు వారియింటి పెండ్లివలపులే గుర్తించెనవడట నిశ్చితము.

అనాచిత్య దోషములు :

కవి మన్నించిన అనాచిత్య విా రూపకమున ప్రచురము. 'అ కాలమున నది గుణమే. అప్పటి ప్రజ దాని నాదరించె'ననుట నాటి రసికసాధువుల సభాకరించుట. దోష మెప్పుడును దోషమే. అనా చిత నాడల ధరించు నరిసహృదయు లిప్పుడును మిక్కిలి.

ప్రభువాంకమున, హిమవంతుడు మేవాదేవి దగ్గల పార్యత ప్రత్యంగ వర్ణనము జేయును.

"అభోగారి వచకుట్టల మాయతాశ్శ్య వక్షోఽవకాళ సుఖివాంఛతి సంనిరోద్ధమ్, అవ్యస్తి నాస్తి వచనా విమయైవలగ్నో తస్య సముల సతి కాచన రోమతఖా"

కుచయుగలం పరిగద్దం యథాయథా వృద్ధిమేతి తస్యంగాః, కరచింతా వృత్తమననః తథాతథా కార్యమేతి మే గాత్రమ్."

సకల కులాచల చక్రవర్తి, వృద్ధుడునైన హిమవంతుడు వర కీయంబల స్వీయతనూజ నిల్లు వర్ణించుట, దృశ్యకౌవ్యమునకు తీరని కళంకము. సహృదయ ప్రేక్షకులకు దుస్సహితము. క్రొత్త కౌవ్యమైన 'కుమార సంభవము'న నీ సందర్భ మొకవిధముగా సమర్థనీయమైనను, ఆలంకారిక లోకము కవికులగురువును నిందింపక విడువలేదు. పయిగా, నాటకమున దేవతారూపమును కుచారంభ ముగా వర్ణించుట శాస్త్ర విరుద్ధము.

పంచమాంకమున, వృద్ధ కాళి, హిమవన్నియోగమున పార్యత పరిణయ పరిష్కారము నివేదించును.

"హిమవాన్—కీ మలంకృతా వత్సా ?

కాళి—భగవన్, కథయామి. క్రూరతామ్.

హిమవాన్—అవహితో ౭ స్త్రీ!"

అని, యెడనెడ 'తత స్తతః'లతో హిమవంతు డవధరించును. పాపము, సమీపముననున్న వారదుడు మాత్రము విమల విచ్చి వినును. కనులవిచ్చి కనును.

"సన్నని వరిపముగట్టి, అలలిసగలతోడి యొడలి నిండుగ వలపునానె బూసికొని, పార్యతి మజ్జన మాచరించెనట! తెగవారదు తలవెండ్రుకలు పిక్కల నంటుచున్నవట. నుడుటిపై మేనదీర్చిన గండపుబొట్టు, వలరాచవాని కైతి నెల్లగొడుగువలె నున్నదట! నిడుదపిఱుడుల జాట్లిన మానికపు టొడ్డాణము మిన్నేటి యిసుకలిప్ప యందలి టెగ్గురుపిట్టల వరుచవలె నున్నదట! కరతలయుగపరిగద్ద ముగా విజృంభించిన కుచకలశములు, కుంకుమముచేత నెఱ్ఱబడి కరిపలి సిందూరిత కుంభనక్షత్రమాలవలె నున్నవట!"

ఇత్యాదివర్ణనముల బరువుచూసిన పన్నెండు మృదుల్లోక ములకు, వృద్ధురా లేకరువుపెట్టును, తుదకు హిమవంతుడు, "యద్యేవం తత్సమ్యగ్ గలంకృతా వత్సా. తద్వృత్త్యా సంనిధి విశేషేణ!" అని యామెను బహుమానించును. హిమవన్నారదుల సన్నిధానమున సభ్యంగసేవభక్తి మాద్యంతము వృద్ధకాళి యింతగా తెగించి వర్ణించుట ఉచితమా? లేకా, ప్రభువాంకమున మాకునట్లు వర్ణించిన తిండ్రి కీవర్ణనము కర్ణపేయమని యామె తలచినదో! కుమారసంభవకౌవ్యమున పార్యతపరిణయ పరిష్కార ప్రకటన మింతకంటె మెఱుగు. ఉమాసౌందర్య నిరూపణమే యేకవిధ వర్ణనా ప్రయోజనముగా, నాటకకర్త భావించియుండువా? రూపకమున స్నానాదులు ప్రత్యక్షముగా నిర్దేశింపరాదు గావున నిట్లు కల్పించినను, ఇంతగా వివరించుటకంటె నలంకారశాస్త్ర సమ్యక్తముగా ప్రవేశకాది సాహాయ్యమున సభిముఖమున కూర్చి చుట లెప్పు.

పార్వతీ పరిణయ నాటకమున, బృహస్పతి పాత్ర చిత్రణము చిత్రముగ నున్నది. అతడిం దభిమానరహిత పాత్రము. మహేంద్రు డాయనను జూచి, వందనము గూడ జేయడు. బుద్ధికి బృహస్పతి యని భావించినాడని ఈ అర్థ కాస్త్రుతేత్ర, యీ రూపకమున కాంతిక పాస్తికరణము వివా, అన్య విషయముల కంధుడు. పయిగా, నతడు మహేంద్రుని 'భగవాన్' అని రెండుసార్లు సంబోధించి సమ్మానించును.

“మహేంద్రః—.....భగవతః చంద్రమాతేః కిమన్యకరణం గౌరీపరిచరణమ్?

బృహస్పతిః—భగవన్, అన్యయువతిసామాన్యా మేవ తాం న మన్యేథాః. యతః

అనేచనకతనుక్తి రంతఃకరణస్య కిమపి సంవననమ్,
సా ఖలు గిరిరాజసుతా సంమోహన మస్త్రమేవ పుష్పేహః.

మహేంద్రః—(సహర్షమ్) పుష్పేహ రితుప్రబోధ్ధాతేన స్మారితోఽస్మి స ఏవ తియోః గిరిజాగిరిశియోః ఘటనే పటేయానితి.

బృహస్పతిః—(సహర్షమ్)
త్రైలోక్య కాసనే దక్ష తావకీ మతి రూర్జితా,
కాంతికం పాస్తికం కర్తం కత్తా నః కేవలం మతిః.
యతో మదియాపి బుద్ధి రిమాం వితర్కపదవీం నావతీర్ణా”
.....(ద్వితీయాంకము).

మహేంద్రుడి సకల జీవతా చక్రమునకు నాచార్యస్థానము వహించు బృహస్పతి యంతవానిని పొట్టకోసము రాజసుతేరి, మొగ మిచ్చకములాడు తననాటి కేవల పురోహితుని గతి నాటక కర్త ప్రవర్తింపజేయుట జూచితీసనముకాదు.

రూపక నిర్మాణ నైపుణ్యము

పార్వతీపరిణయ రూపక కథావస్తు నిర్మాణము పటిష్ఠమే. “అథావమానేన పితుః ప్రయుక్తా” అను కుమారసంభవ కావ్యము నందలి శ్లోకమునకు ప్రతినిధియైన “దక్షుల్లబ్ధ సమదృవా తిదను తం త్యక్త్వా పరిద్రాహిణం” అను శ్లోకముచేత, నారద ముఖమున పూర్వ గాథ పరిచయింపబడినది. పార్వతీ పరమేశ్వర పరిణయానంతరము, కుమారోదయ కుభోదర్శనముగా,

“సకలజగతాం సవిత్రోః అనన్య సామాన్యముస్తు వాంఛేమ,
భవన భయభంగదిక్షో భవతు కుమారోఽసి తారకధ్వంసీ”.

అని, సృష్టికర్తచేత నాకర్షణము పలికించి, ‘ప్రజాయై గృహమేధివామ్’ పరమ సత్యముగా, రణపరివశులయిన సహృదయ ప్రేక్షకులకు మహాకావీ పార్వతీ పరిణయ పరమార్థమును జ్ఞప్తి కెలయించుచు; ‘పార్వతీ పరిణయము’ అను నామము పార్థకముగా వామనభట్టబాణుడు రూపకము నందముగా ముగించెను.

కుమారసంభవమునండి స్వీకరించుటచేత, వక్రువు ప్రఖ్యాతియు. అంగిరసము విప్రసంభక్తింగారము. అంగరస మద్భుతియు. కుమారసంభవమున, మాయాకటు చేచధారి శంకరుడేయని ప్రేక్షకులకు మొదట తెలియదు. “విశేక కల్పిత” అని మాత్రమే కాక కామ తెప్పెను. ఏతాదృశ్చంద్రికా నుద్భుతర్థజనకము. పటువు

శంకరుడుగా ప్రత్యక్షమైనపుడు, పార్వతిగోపాటు, జయవిజయ లతో సయితము, పతితలంగూడ చకితు లగుదురు. రూపకమున, నీ సందర్భము వాచ్యము చేయబడినది. ప్రయోజనము, ప్రేక్షక ప్రతంద కాతూహల ద్విగుణీకరణము.

అలంకార కాస్త్రమున జెప్పబడిన నాటకలక్షణములు కించి దూసముగా పార్వతీ పరిణయమునకు బట్టకపోవు. ప్రత్యంకమున నేకడిన వృత్తాంతమే స్వీకరింపబడినది. ఇరువది పాత్రముల వరకు గలవు. ప్రముఖ పాత్రములు పదికి మించవు. సగము స్త్రీ పాత్రములే, అందు నాటకమునకు మంచి చలనముగలదు. విదూషకపాత్ర లేక పోవుట విచిత్రము. హాస్యమునకు, రూపక కర్తకు చుక్కెదు రన వచ్చును. నాటకమున వ్యర్థప్రలాపములు కనిపింపవు. వచన రచనము గంభీరము; సరసాలాప చేకరింప.

పార్వతీ పరిణయనాటక నాందీశ్లోకమొకటి మున్యథ పరమగ నున్నది. అది నాటకవస్తు నూచకమేగాక, తస్మిన్ మన్యథవాచా వర్ణనశ్రవణ పాపపరిహారము గూడ.

“సంపద మతరశిలభ్యా మనన్యసామాన్యబహుళ దర్పనిధేః,
పుష్టాకు చిత్రియోనేః అఘటితఘటనాపటియస్థీ విభుతా”.

అంద్రకుమార సంభవకర్త నన్నుచోడుడును కావ్యాదిని మన్యథ స్తుతి జేసెను. నిజవహనము వర్ణించిన వీరికి, పంచబాణుడు కోపించి ప్రవాసశిక్ష విధించునని, భయపడిరి! ఇరువురు తెనుగువారగుట గమనార్హము. గీర్వాణకవులలో త్రివిక్రమధట్టు రాజశేఖరాదులు కావ్యాది మన్యథస్తుతిజేసినను, ఈ యాచితీవారికి చెందదు.

ఇందు ప్రస్తావన, రత్నావళీనాటికా ప్రస్తావన ననుసరించి నిర్మింపబడినది. కాని అది కథోద్ఘాతరూపకము. ఇది ప్రయోగాతి శయ రూపకము. కొన్ని సంస్కృత నాటకములందునకులెగాక, యిందలి భరతవాక్యపరమైన శ్లోకమునందును కావ్యపరమార్థము నూచ్యమైనది, “వర్గంతాంబీతః విష్ణుః స్ఫురదుపకృతయః సంపదః సజ్జనానాం” అని. అంగవ్యయమునుగూడ గణింపకమన్యథుడెవర కార్యము సంఘటించెను. నిరంతరపరోపకారశిలకాలియైన నారదర్శి కథ క్రమముగా నడిపించి జీవతాశ్రేయాలాభము సంధించెను. ప్రేక్షకులలో పరోపకారగుణము నుజ్జ్వలంపజేయుటగూడ వాక ప్రయోజనముగా రూపక కర్త తలచి, ప్రయోగానుకూలముగా నాటకము రచియించెను.

కొన్ని అంశములు

వామనభట్టబాణుడీ రూపకమున కొన్ని అంశములు సాధించెను. మహేంద్రుడు చంద్రమాతకి గౌరీపరిచరణ మేపాటి చకిరణ మని పలుకగా, బృహస్పతి అనేచనకతనుక్తియగు గిరిరాజసుత, పుష్పేహనకు సంమోహనాస్త్రమే కాగల్గనని పలుకును. పుష్పకోర బోధాతమచేత మహేంద్రు డితరే గిరిజా గిరిశ ఘటనమునకు పటా వగునని నిశ్చయించి పంపించును. పార్వతి, పరమేశ్వరుని తూజార్థము సమీపించినపుడు సంమోహనాస్త్రముచేతనే కాముడు శివుని ప్రహరించును. మన్యథుడు మహేంద్రసభలో,

“స్యజ న్యాస్యామి కార్యాయ ప్రాణాకా ప్రియతమా నన్తి,
యశ్చిరీత ముఖం అభంతే హి అనుకుంగిని.”

ఆంధ్రప్రజానీకానికి

మా నూతన సంవత్సర ఆచిందనలు

50 సంవత్సరాలనుండి ప్రఖ్యాతి పొందిన

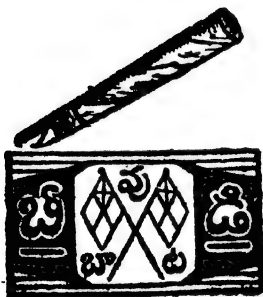
బావుటా బీడిలనే

త్రాగి ఆనందం, ఆరోగ్యం పొందండి

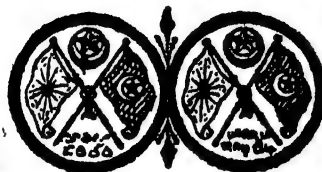
బావుటా బీడిలే

బహు మేలైనవి

రిజిస్టర్డ్ నెం. 86896

రిజిస్టర్డ్ నెం. 82978

షేక్ ఇస్మాయిల్ అండ్ సన్స్
బావుటా బీడిల ష్యాంపూర్ తెనాలి
హైదరాబాద్ - 500006 మైదాన్ 21

అని పలుకును. చివరి కర దనంగునే అయినాడు. అతడు పునర్జీ విరుద్ధిని చెప్పటం యశస్వీరీరమునుబట్టి అని దూహించుట కలదు.

పరిణామమును సమీక్షించుచు గాంచి,

“ఏమి విశేషరమ్యా వివాహాశేషేణ మోహాశేష దృశ్యా,
ప్రతిభాతి మానసి మే మదన సమాప్తాణి కల్పయంతిక.”

అని భావించును. ఈ భావమే పరమేశ్వరుడు మదన పునరుజ్జీవమునకు మునుపే గుఱువు దెలుపుచుండుటను చమత్కారముగా నూచించును.

తృతీయాంకము సంకముననున్న పైతౌళిక సంధ్యాగీతము భావి గారి తపశ్చరణప్రకాశకము. దూపకమున కిరీటప్రాయమైన శ్లోకమిది.

“అహాయ ప్రణయం వికస్యతి గతే దేశాంతరే పద్మినీ
పోధుం తస్య వియోగ మక్షిమతయా మ్నాయత్స రోహనసా,
సంధ్యా కల్పరినీ ద్విరేశపరివేష దుద్రాక్షిమాలాకలి
తత్ప్రీతిస్సృజాయేత సంప్రతి తపస్సక్తా సమలక్ష్యతే.”

నిత్య మాతన సౌందర్య ధుర్యరంభ, మహేంద్రునే

“సంచారిణీ కల్లి విద్యుల్లలితే చాపలా న్మృతా.

మోహన కలేత మూర్తా కాస్య దియం కమలత్రాక్షి.”

అని భాంతి గొలుపుచున్నది.

ఈ నాటకకర్త, అచ్చటచట మన్మథుని మాధుర్యముగల విల్లు గల వాడనియు (ఇక్షు; నిన్), సౌరభముగల అమ్మలం గలవాడనియు (పుష్పకరుడు) వినువారి నోరూర తిప్పి చెప్పెను.

“కృయంసుగంధివిశిఖః స్వదమానచాపః”

“మాధుర్యపారథరంగిత చాపదాణః”

“పాంశుక్తాను సరీరా” అను ప్రాకృత పద్యమునంగును, ఛాయయందును “పవ్య ఇతి” అనియు “పార్యసరినీ” అనియు ననుట విచార్యము. ప్రవాధుడు వ్యామగ్రాహ పయోధరములన, కాలుకు కరతలయుగ పరిణాధకుచము లనును గ్రుక్కెట్లు మ్రొంగును. (మూలము ‘మూరారి’ కానిండు).

శివురాలుమున పార్యతీ పరిణయమును జరిపించినది హిమవంతుని పురోహితుడు గర్వ మహాముని. ‘కాలిదాసు’గురు; అని వ్రాసెను. కన్నెనోడుడు, వాసుడును బృహస్పతి గా స్వీకరించిరి. మల్లి నాథుడి యర్థము స్వీకరించినట్లు తోచదు.

ప్రస్తావనయందు వాసునధిపతి కాలు దీయాపకమును ‘అభినవ దూపకమునియు’, ‘విచిత్ర సంవిధాన కస్తుక’ మనియు పేర్కొని యున్నాడు.

“సంవిధానస్య సామగ్ర్యం రసాహం పరిపుష్టతా,

నందర్శం సౌమహర్యంక సభ్యాహం రంజితే మమజ్ఞే

తతపివాహం గుణగ్రాహితయాత్ర ప్రకృతః” అని మూత్రధారకచనము. ఈ నాటక గుణముల కలిపి విచిత్రసంవిధానము. ఇన్నియునే కేత్రమర్థములు. కావుననే అవ్యనాటకము లందగా, గుణ గ్రాహితచేత మూత్రధారు దీయాపకము గైకొన్నాడు. అందుచేతనే ఇది అభినవమూలకమైనట్టి వాసునధిపతి కవిపార్యభావము నిజ

ప్రతిజ్ఞను కించిదూనముగా నెఱవేర్చుకొనెనమటలో శంకావకాశము లేదు. పార్వతీ పరిణయము ప్రదర్శన యోగ్యమైన గీర్వాణభావ రూపకము.

పార్వతీపరిణయ నాటకమునందు శ్లోకరచనము మధురాతి మధురము. అలనోకగా నే శ్లోకమునుబట్టి చూచినను హాయి అని పించును. అప్రయత్న నిర్లతమైనవాణి వామనుని సామ్యము. ఆయనకు దీర్ఘసమాస నిర్మాణమున్న కంటగింపు. ఆయన పద్యములేమి, గద్యములేమి అలతిమాటల కూర్పు లీనాటకమున సాధారణముగా. అంధ్రజాతి సంస్కృతకవులకు సమాసదైర్ఘ్య మనగా సరదా. ప్రద ర్శన యోగ్యత్వమునకు అల్పసమాసకల్పనము గూడ నొక గుణమే. ఈ విషయమున నీ కవి వంద్యుడు. ఆద్యంతము, కవికుల గురువు వడుగుజాడలలో నడచినను రూపకశిల్పమున నేమి, కవితావిలసనమున నేమి బాణుడు స్వీయప్రతిభ జూపించెను. కాలిదాసుని మేలితలపుల రతనాలబాటలలో నీయన గడుసుపలుకుల మానికములు క్షీరసీర న్నాయమున గలిసి వలపులు జిమ్ముచున్నను, సాహితీ సాధుపథికు లకు వాని పృథక్పృథక్భావోక్తములు కనుదగులక మానవు. ప్రాథభాషా కైవల్యోపకేవలమైన పండితపంచాసనుల పాత్రప్రవచన పరిత్యక్తి కొఱకుగాదు భట్టబాణుని కావ్యనిర్మాణము. ఆయన పండితకవి. ఆయన హృదయ మెంత రసమయమో, ఆయనరసన యెంత సుమనో మనోజ్ఞమో గ్రహించుట కీ చిన్ననాటకము చాలును. నాటకము నాటకముగానే రచించెనుగాని, వట్టి శ్రవ్యకావ్యముగ మాత్రమే చెయ్యలేదు. అయినప్పటికి, నధిక సంఖ్యాక శ్లోక భారము చేత తిపి యొక్కువైన దనిపించును. విష్కంభములవంటివి ఇందలి అంకములు. ఇట్టి విదంకములందుగల శ్లోకములు వందదాటినవి. సంస్కృత నాటకముల కిది క్రొత్తగాదు.

సంస్కృత రూపక రచనముననొక కష్టమున్నది. నాటక కర్తకు ప్రాకృత భాషా విశిష్ట జ్ఞాన మపరిహార్యము. వామనభట్ట బాణుడు ప్రాకృత భాషా విషయమునగూడ గట్టివాడే. (వాడు ప్రాకృతమును వెలిచెట్టిన గీర్వాణమునకు గౌరవము లొచ్చు. పోషక చక్రవర్తి గాథా సప్తకవీ సారమునకు వ్యాఖ్య నిర్మింపగా, శ్రీనాథుడు తెనిగించెను.) ఇంత చిన్ననాటకమున ప్రాకృతపద్యము లేదున్నవి. అవి భావనామృదువులు. “చచ్చవ్యాపిద చందణద్ది పవ గప్పస్సం గ సంముణ్ణి (శిశ్యున్ వ్యాపృతి చందనాద్రి పవనస్సర్పం త సంకున్యతే) అను కావ్యాల విశ్లేషము పరికించునది.

వామనభట్ట బాణుని పార్వతీ పరిణయమునకు కొంచెము ముందుగా పర్వజ్ఞ సింగధూపాలుడు కువలయావరీ (రత్నహంచా లికా) నాటిక రచించెను. సింగధూపాలుని ‘రసార్ణవసుధాకరము’ను సమకాలికుడైన మల్లి నాథమూరి ప్రమాణముగా గ్రహించెను. శ్రీనాథుడు, వామనభట్టబాణుడు, పర్వజ్ఞ సింగధూపాలుడు, మల్లి నాథమూరి, పెదకోమటి వేమారెడ్డి వాడు రసరాజ్య సమ్రాట్లులు. బాల్యమున విజయనగరములో విద్యార్థిరణ్య గురుపాదులయొద్ద పాఠము చెప్పికొన్న పంచకావ్యములు; బాణుని భావి సాహిత్య జీవితమును బహుముఖ సుందరముగా దీర్చినవి. అతడు చెబుటైన సాహిత్య ప్రక్రియ లేదు. పంచకావ్యములలో చేరిన రఘువంశము వనుసరించి రఘునాథ చరిత్రము, మేఘదూతము వనుస రించి హంసదూతము, కుమారసంభవము ననుకరించి పార్వతీ పరిణయరూపకము వామనుడు నిర్మించెను. పంచకావ్యముల కను బద్ధములైన నైషధీయ చరిత్రమునకుమాటుగా నలభ్యుదయము, కౌదం బరీ వార్ష చరిత్రమునకు మాటుగా వేమధూపాలచరితమురచియించెను. భాణము విరచించెను. నిఘంటువులు నిబంధించెను. పంచకావ్య మధురస్వృతి, ప్రత్యర్థి భూపతి కువలయావరీ ప్రసిద్ధి, మల్లి నాథ మూరి పంచకావ్య వ్యాఖ్యాన ప్రారంభము, వామన భట్టబాణుని పార్వతీ పరిణయ నాటక నిర్మాణమునకు పురిగొల్పినవని తలపవగు. కవి, కవిసార్వభౌముడైన తిరువార్త రచించియించిన రూపకమునందు వేమధూపాల ప్రసక్తి లేకపోవుట విచిత్రము. వామన భట్టబాణుని పార్వతీ పరిణయము, శ్రీనాథుని హరవిలాసము (గౌరీకల్యాణము: తృతీయ చతుర్థాశ్వాసములు—కాలిదాస కుమారసంభవమున కాంశ్రీ కరణము), పెదకోమటి వేమధూపతి సప్తకవీసారటీక, శ్రీనాథుని కాలివాహన సప్తకవీ తెనిగింపు, బాణుని నలభ్యుదయము, శ్రీనాథుని వార్షనైషధాంధ్రీకరణము—ఈ సమకాలిక, సమదేశిక గ్రంథ రచనముల మధ్యగల రహస్యము సహృదయ హృదయ వేద్యము.

“సాభాగ్యస్యనిధిః శ్రుతస్యవసతిః, విద్యావధూవాం వరః
లక్ష్మ్యః కేలిగృహం, ప్రమాతి భవనం కిలస్య, కీర్తిపదమ్,
విస్సామావ్య వికాసయా కవితయా జాగర్తి వత్సావ్యయః
శ్రీమాన్ వామన భట్టకాణ మకవిః సాహిత్య మాదామసి.”

—శృంగార భూతుల భాణము

రాజధర్ముడు

శ్రీ కొత్త సత్యనారాయణ చౌదరి

[రాజధర్ముడు-ఒకానొక మహావిముక్తి, విరూపాక్షాదను దానవరాజు వానికి వరమిచ్చుట, వీరి రెడి పేదవడి తన యాశ్రయమునకు వచ్చిన ఒకానొక విప్రునకు రాజధర్ముడు తన మిత్రుడైన విరూపాక్షుని వలన కొంతకంత సాయము చేయించి వత్కరించెను. దానిని మఱచి, ఆ విప్రుడు చేసిన దురంతము లకు మహావిముక్తి నొసపిన ప్రతిఫలమే యీ పుష్కము.]

త్రివిక్రగా వదాన్యుడు మదిం దనవానిగ వాని జూచి ప్రే
మార నపారదివ్యధన మాతని కిచ్చె సమూల్య రత్నముల
గోరను జేతఁగాని వివిగోసని చక్కఁగ మూటగట్టి యిం
చారఁగ నత్రికత్తై; నిక నాతఁడు మోయఁగరాని భారమై:

కడకు నమస్త మొద్దికగఁ గైకొని యాశకు సంతలేక తాఁ
గుడిచిన పశ్చరం బది యకుంతిత హర్షముతోడ మూటలో
ముడిచియు వాని యాజ్ఞగొని మోదము-భారము రెండు మెండుగా
మెడయును వీఁపు మూఁపులును మిక్కిలి నొవ్వఁగఁబోయె నవ్విధిన్.

తన యాపుండగు రాజధర్ముఁగని వృత్తాంతంబు సర్వంబు తో
డనె వినించిన వాఁడు సంబరముతోడన్ సాయ మీరీతిఁ గ
ల్గెను బోనిమ్మని మెచ్చి యాతని తను క్షేత్రంబుఁబోకార్య వీ
నపగా తెక్కలు విచ్చి వీరె మది కాస్యాయంబు సంధిల్లగాన్.

వదవడి భోజనాదిక నవర్యలు సర్వము నిర్వహించి దు
ర్మదుఁడగు బ్రాహ్మణులును రాజనుశోలె నతండు గౌరవా
వృదునిగఁ గొల్చి మేలయిన శయ్యను గూరిచి నాటిరేయి న
మ్ముడమునఁ బండఁబెట్టి సుఖముం గలిగించియు నిద్రపుచ్చినన్.

అద్దమరేయి విప్రుడు ప్రయాణము మాట తలంచి చారిలోఁ
బ్రొద్దుటి తిండికోస మొక పూహము నిట్టులు వన్నె: నిప్పుడి
నిద్దురలో మునుంగు నితనిం బరిమార్చియు మూటగట్టి నా
యెద్దడి తీర్చుకొందు నితఁడెంతయుఁగ్రొవ్వె నటంచు నెంతయునె:

గజగజ రేచి గుడ్డసరిగా బిగియించి కృతఘ్నుచిత్తుఁ డొ
క్క బడిత చేతఁబట్టి యుపకారము మాటయె యెత్తుకోకఁ బూ
దఁ బడి యదేవిధంబున యథాయథలై యొడలెల్ల ప్రీలఁగఁ
గఁబొడిచి యాటకంబును బాకాతిచి స్వస్థతఁ గూరి యావలన్.

ఈకలు నర్వమూడ్చి యొక యెత్తున బొందువు వ్రచ్చి వ్రేవులున్
దోకయు లాగి పీఠికి తెగదూసియు నంజుడు వుచ్చి మూటగాఁ
గైకొని వేగుఁబోక ననకంబెనఁగంగ నెరింగి తా నదే
బోకగఁ బోవుచుండఁ బరిపూర్ణ దురాకృతజన్ముడత్రతీన్.

అక్కడ దానవప్రభున కప్పుడు చిత్తము విహ్వలించి, సా
కక్కట! యేదో కీడగునటంచు స్ఫురించుచు నుండఁ గారణం
బొక్కఁడుఁ దోఁడదంచు దనయున్న పరిస్థితి ప్రక్కవారితోఁ
బొక్కుఁచుఁబల్కెఁ బెద్దయును బ్రాద్దు గతించె నదే విధంబుగా.

అదియునుగాక మిత్రమగు నా బక మిత్రకురాఁడు నిచ్చ లిం
పొదవఁగ వచ్చి నా మదికి నూటట గొల్పెడుఁగాదె! పైగ దు
ర్మదుఁడగు విప్రుఁడెవ్వఁడో యమాంతము మిత్రుని రీతివచ్చెనా.
పద యొదవింపనుం దగిన వాఁడని తోఁచెను జూచినప్పుడే.

అని బహుధా విచారపడి యాతఁడు చేష్టలు దక్కి మిత్రునిం
గనక మతెట్టు లింక బ్రదుకంగలనంచుఁ దపించి భృత్యులన్
బనిచెఁ దనీయ వార్త కొనివచ్చుట; కప్పుడు వారు వైశమే
చని, కనిరొక్క డొక్కను విషాదము గూర్చెడిదాని నక్కడన్.

అడలియు నందియంపడియు నందఱు గొందలమంది వేగ న
ల్లడలకుఁ బాటి త్రోవల నెకాయెకి శోధనచేసి చూచి యొ
క్కడఁగనిపట్టి, వానిఁబాలియింపఁ గడంగియు నాఁగి యమ్మొంట్
వడిఁబెడఁగెలుగట్టి తెగబాఁదియుఁ దెచ్చిరి స్వామిమోలకున్.

జరిగినదాని నా యసుర సాంతమెరింగి స్వకీయ భృత్యు ల
త్రైఱుగున వాని నయ్యెడకుఁ దెచ్చినదానికిఁ గోపగించి యి
ప్పరమకిరాతు నిట్లుగొనివత్తురె మెత్తునె? యీ కృతఘ్ను ని
బారిగొని వే తినుం డీఁకను బొండని వారిని మందలించినన్.

హరి హరి! మేము మాత్రమొక యల్పులమే! యితఁడెంతసీచుఁడో
యెఱిఁగియుఁ బైగ-వీని భుజియించుట దోసముగాదె యో ప్రభూ!
దురితము లంటనేల యని దూరముగా నిలువంగ, దానవుం
డుతిమియు వీని నిట్లులిఁకనుంతురె ఛీ! యని పల్కి వెండియున్.

తినవలె లేనివో నిక విదిల్చియుఁ జీల్చియు నీ కృతఘ్ను 'మా
రణము'ను జేసిగాని మఱి రావలదంచును ఘోరశాసనం
బును బ్రకటింప దైత్యులును బోకడ మాలిన యా దురాత్మునిం
గొని నగరోపేకంతమునకుం జని యత్రఱి గత్తియెత్తియుఁ:

వటవటఁగోసి నెత్తురులు పాటఁగఁదుత్తుమురుల్ పొనర్చి ముం
దటఁబడఁద్రొబ్బఁ గుక్కలొక తండము వచ్చియు మూతిపెట్ట వ
క్కటపడి దొక్కలుక నకనకల్పడ వెన్నకు జాతిపోయి వి
త్తటపడి చూచు, బాఁపని కృతఘ్నత యిట్టిది యయ్యె నక్కటా !

వదపడి దైత్యవల్లభుఁడు ప్రాణసఖుండిట నింతలోన బె
ట్టిదముగ మాయమాటకుఁగడిందిగ బెగ్గిలి వాని దొక్కన
య్యదనునఁదెచ్చి నెయ్యరు నహాయులు మెచ్చఁగ నగ్నికార్య ము
ప్పిదముగఁ జేసిపోయె విలపించుచునింటికి నింతలోపల.

సురభి యొకండు పాల్కుడువుచుక దనలేఁగను బుబ్బగించు న
త్తటి సురగాలి వీవఁగ నదాటున ఘేనము దూలిపోయి చె
చ్చెర సాదలోనఁ జొచ్చిన విశేషము కల్మిని రాజధర్ముడ
బ్బురమును గొల్పుచుక బ్రదికె బోరన నిగిన మ్రోఁగ దుందుభుల.

సురలును బ్రహ్మ వచ్చి యది చూచిరి మెచ్చిరి; రాజధర్ము వై
భిరి విని గంతువైచి మమకారము పెల్లయి దానవుండు చె
చ్చెరఁజనుదెంచి దేవతలచేఁ బాగఁదొంది వెలుంగు వాని న
బ్బురమునఁగాంచి చిత్తరువు పోలె మెలంగి కలంగి పిమ్మట.

అంతయుఁ బాటఁజూచి నఖుఁడా! యని యాదటఁ గాగిలించి కా
లాంతకమూర్తివయ్య! కననాయెను నిన్ను; నదృష్టవంతుఁగా
నెంతు నటంచుఁ బల్కి భరియింపఁగరాని ముదంబుతోడ వృ
త్తాంతమెఱుంగఁ గోరిన-సురాధిపుఁడిట్లని పల్కెనయ్యెడన్.

ఇతఁడు మహాత్ముఁడోయి దనుజేశ్వర! నీ నఖుఁడంచు మాత్రమే
యితనిని గూర్చి యెంచకు; మహీనగుణోత్తరు నీతనిం బ్రజా
పతి కడు మెచ్చి నిచ్చలు శుభంబును గూర్చుచునుండు; లోకమం
దితనికి శత్రువంచు నొకఁడేనియు లేడని నీ వెఱుంగవే!

అనుదిన మీతనిం బిలువనంపుచు ముచ్చటలాడుఁ బ్రాద్దువో
వనియుపుడెల్ల బ్రహ్మ; పరివారములో నొకఁడితఁడై చిరం
తన నఖుఁడై యనుక్షణము దగ్గట నుండనుగోరు నాపుఁడై
వనుపడియుండు; నిట్టిగుణవంతుని ప్రాణము తీసె విఘ్నఁడే.

పలుమఱు వీనికోసమని బ్రహ్మయుఁ గన్నులు వాచి వేది వ్యా
కులపడి నిన్న చూడఁగ నఖుం డిటులొటయుఁదేలె—దాన ని
తలు తుది కైనదన్న నిది దైవము చూపిన మేలుగాదె; కా
వలసినదెల్ల దక్కెనని వానికిఁ జెప్పి ముదంబు గూర్చినక.

కడకడి యాకృతఘ్నుడగు పాపిని బాఁచని బాశబద్ధగాఁ
గదియఁగఁ జేసి బ్రహ్మయధికారమునఁ నుర్రరాజు యాతనా
స్పదమగు నారకంబునకుఁ బంపినమాట బోత్తముండు న
య్యదనున విన్నవాడయి హతాశుఁడునై వగఁ గూరి యిట్లనెన్

అక్కట! నాదుమూలమున నాతఁడు యాతన లొందునాఁడు నా
కెక్కడిదయ్య స్వాస్థ్య మది యెట్లునహింతును? బ్రాహ్మణుడు నే
డిక్కడఁ దొంటియట్లు మది కింపగురీతిని గానరానిచో
నిక్కడ నేను మాత్రమింక నేల! యటంచు సురేంద్రు వేడినఁ:

కలుపురు విభ్రమంపడ సువర్ణవరుం డది గాంచి యెల్లి పా
రలకును వంద్యుడై గుణవిరాజితుడైన బకుండు వల్కు న
ల్కులు కడుమెచ్చి యాతఁడిటు కోరినదాని నొసంగి తీఱఁగా
వలయునటంచు బ్రాహ్మణుని వైశమ పిల్పియుఁ జూపె నయ్యెడన్.

వానిని గాంచి తద్దయు శుభంబుగనెంచియు రాజధర్మ డ
వ్యానికీఁ దొంటి యా ధన మపారముగాఁ గురియించి చక్కఁగా
వానిని నత్కరించి శరివారము నిచ్చియుఁ గొంతదూర మ
వ్యానిని బంపె నియ్యదియె వాని చరిత్రగఁ బేరు మోసెడిన్.

గుప్తరాజవంశం క్రిస్తుకు పూర్వందా?

శ్రీ మంతా మార్కనారాయణ

అంధ్ర చరిత్ర విలంబ సంవత్సరాది సంచికలో శ్రీ పోతుకూచి ముద్రామూలకాస్త్రిగారు "ప్రాచీన హిందూజాతీ చరిత్రకొన్ని సంస్కరణ"లన్న వీరిక క్రింద, చరిత్రలో మార్క చక్రవర్తుల కవీసం శ్రీ. పూ. 11 వ శతాబ్దిలోని వారని, శ్రీ. పూ. 828 వాటికి గుప్త వంశపు చక్రవర్తి అయిన సముద్రగుప్తుని పాలన ఉన్నదని, ఆ విధముగా చరిత్రను సంస్కరించుకోవలసినదని, ఒక దీర్ఘమయిన వ్యాసము రచించినాడు. ఇందులకు వారికి శ్రీ. క. 40 సంవత్సరము వాడియిన రుఫైన్ అనే పాశ్చాత్య చారిత్రకుని రచనములు, 'కలియుగ రాజవృత్తాంత'మనే భారతీయగ్రంథమున్ను ప్రమాణములుగా ఉన్నవి. కాస్త్రిగారు ప్రాచీన హిందూ కాసనములను ప్రమాణముగా తీసుకున్నట్లు కానరాదు. క్రింద గల లోకొల్పిన సిద్ధాంతము ఎంతమట్టుకు నిలువగలదో పరిశీలించవలసి యున్నది.

మార్కల కాలమును తెలుపుటకు భారతీయ గ్రంథములలో ఎందులోను వారికాలమును మేల్కొనకపోయినను, వారి సమకాలికులయిన గ్రీకు రాజులను తెలుసుకొని వారి కాల నిర్ధారణ చేయవచ్చును. అశోకుని కాసనములలో తేడిలు ఎక్కడా యివ్వలేదు. కాని ఒక కాసనములో తన రాజ్య పశ్చిమ సరిహద్దునందున్న సిరియా దేశపు రాజయిన నరటియోకను రాజ్యమునకు రాయబారులను పంపి నట్లు తెలియచేసినాడు. ఈ అంటియోకను శ్రీ. పూ. 8 వ శతాబ్ది వాడు కాన అశోకుడు శ్రీ. పూ. మూడవ శతాబ్దివాడని చెప్పవచ్చును.

కలింగదేశపు రాజయిన భారవేలుడు హేలిగుంఫా కాసనములో తాను మగధరాజ్యము పైకి దండెత్తిపోయినట్లు, మగధరాజయిన బృహస్పతి మిత్రుని కుడించి, చాలకాలము క్రిందట మార్కలు తీసుకొనిపోయిన "జన" విగ్రహమును తిరిగి తీసుకొనివచ్చిననియు, గ్రీకురాజయిన డిమిట్రీయసును మధురనుండి పారదోరితననియు చెప్పియున్నాడు. ఈ డిమిట్రీయసు ఎప్పటివాడు? ఈతడు శ్రీ. పూ. 180 ప్రాంతమున ఇండియామీదికి దండయాత్రలు సలిపి మధురను ఆక్రమించుకొనినట్లు గ్రీకు చరిత్రకారులవల్ల తెలియచున్నది. భారవేలుడు కూడా అప్పటివాడే అనగా శ్రీ. పూ. రెండవ శతాబ్దివాడని స్పష్టము. అప్పటికి మార్కరాజ వంశము అంతరించినది. కావుననే మగధరాజ్యములో మార్కవంశపు రాజు కొక బృహస్పతి మిత్రుడనే రాజు పాలించుచుండెను. ఈ బృహస్పతి మిత్రుడు పుష్యమిత్రుడో లేక, మిత్రవంశము రాజులలో మరెవ్వడో అయిన అగుగాక. కాని మార్కవంశీయుడు మాత్రము కాదు. భారవేలుడు సంవిరాజ్యవత్సరములు 800 అయిన తరువాత, తన రాజ్యమునకు వచ్చుటయున్నూ, దండయాత్రలు చేయుట

యున్నూ జరిగినదని తన కాసనములోనే చెప్పియున్నాడు. హిందూ పురాణములు ప్రకారము మార్కలు 187 సంవత్సరాలు పరిపాలించిరి. శ్రీ. పూ. 180 సం. భారవేలుని కాలమునాటికి మార్కరాజ్య వంశ మంతరించినది. మార్కల వెనువెంట రాజ్యమునకు వచ్చిన వాడు పుష్యమిత్రుడు. ఈతడే భారవేలుని సమకాలికుడయిన, శ్రీ. పూ. 180 కి పూర్వము 187 సం. క్రితము మార్కరాజ్య సంస్థాపన జరిగిన దనవలయును. అనగా 180+187=శ్రీ.పూ. 367. సుమారు ఇదేకాలములో అలెగ్జాండరు ఇండియాపైకి దండయాత్రలు సాగించెను. అలెగ్జాండరును కలుసుకొనినవాడు సముద్రగుప్తుడైనా, చంద్రగుప్తుడైనా మార్కరాజవంశము అలెగ్జాండరు తిరిగిపోయినతర్వాత కొద్దికాలములోనే ప్రారంభమయినది. అలెగ్జాండరును కలుసుకొనిన సంప్రదానమే మార్కరాజవంశముల పురుషుడని చారిత్రకుల అనుమానము. కాని నికరమయిన ప్రమాణములేవు. అలెగ్జాండరుని కలుసుకొనిన సముద్రగుప్తుడు పంజాబు ప్రాంతమువాడయి తిరువారతి అంతర్ధానమయిపోయిన పోవచ్చును. అతడే మార్కరాజవంశమునకు గాని, గుప్తరాజవంశమునకు గాని మూలపురుషుడని చెప్పటకును స్పష్టమయిన సాధనములేవు. ఏది ఎటులయినను, అశోకుని కాసనములను, భారవేలుని కాసన సంవత్సరములను, పురాణములలో నిచ్చిన మార్కరాజవంశ పూర్తికాలమును, మనము అన్వయించుకొని చూచిన, మార్కరాజవంశము శ్రీ. పూ. 4 వ శతాబ్ది ప్రథమ భాగములో ఆరంభమయినదని చెప్పక తప్పదు.

ఇక గుప్తరాజ వంశముగురించి పరిశీలించెదము. గుప్తరాజులు, గుప్తరాజవత్సరములతో ఒక శకమును సెలకొల్పినారు. దీనినే గుప్తా శకా అందురు. ఇది రెండవ చంద్రగుప్తుడు, తన పితామహుడు మొదటి చంద్రగుప్తుడు సింహాసనమునకు వచ్చిన సంవత్సరము ప్రారంభించుకొని లెఖించెట్లుబడినదని పండితుల అభిప్రాయము. ఈ సంవత్సరము శ్రీ. క. 819 కి సరిపోయినది. కాబట్టి గుప్త రాజుల రాజ్యపాలనము శ్రీ. క. నాల్గవ శతాబ్ది కాని శ్రీ. పూ. 4 వ శతాబ్దిని కాదు. గుప్తవంశపు చంద్రగుప్తుని కుమారుడయిన సముద్రగుప్తుడు సింహాళ దేశపు రాజయిన మేఘవర్ణుని సమకాలికుడు. ఈ మేఘవర్ణుడు క్రీస్తుతరువాత 85 కి మొదలు 379 వరకు రాజ్యపాలన చేసెను. సముద్రగుప్తుని అనుమతిపొంది బుద్ధగయలో బౌద్ధమతమును కట్టించినట్లు మహావంశములోనున్నది. సముద్రగుప్తుని కుమారుడయిన రెండవ చంద్రగుప్తుడు శ్రీ. క. 5 వ శతాబ్దిలో పశ్చిమదక్కను దేశమును పరిపాలించుచున్న ఖైత్రపులను జయించి వారిరాజ్యమును, గుప్తసామ్రాజ్యములో కలిపివేసెను. ఈ ఖైత్రపులు శ్రీ. క. 1 వ శతాబ్దినుంచి, గుజరాతు, మాలివ దేశములను వశపరచుకొని సుమారు 5 వ శతాబ్ది ప్రారంభమువరకు పాలించిరి. వీరు నిర్భయముగా

క్రీస్తు తదవధివారుకాని క్రీస్తుపూర్వము కాదు. వీరివాణములే వీరి కాలమునకు పరమప్రమాణము. తాము పరిపాలించిన రాజ్యకాలములను, సంవత్సరములను తమ వాణిములపైని ముద్రించిన రాజులు మొట్టమొదట వీరే. క్రీ.శ. 78 నుంచి ప్రారంభమయిన ఈ సంవత్సరమును పురస్కరించుకొని తమ వాణిములపైని తమరాజ్యసంవత్సరములను వేసిరి.

వీరిలోని అఖిల రాజులను జయించిన గుప్తచక్రవర్తి క్రీస్తు పూర్వమున ఎట్లుండును ?

గుప్త చక్రవర్తులు క్రీ. శ. లోని వారని చెప్పటకు మరియొక నిదర్శనము కలదు. రాజులు, రాగిలేకులపైని భూదాన కాసనములను చెక్కించి, బ్రాహ్మణులకు భూములను దానముచేయు ఆచారము క్రీ. శ. 8 వ శతాబ్దినుండిచ్చినది కాని అంతకుమునుపు లేదు. ఈ విధముగా నిచ్చిన తామ్రకాసనము, పల్లవరాజు శ్రతనిధి అయిన శివస్కంద వర్యునిచ్చిన “మైదవోలు” తామ్రకాసనమే ఇప్పటికి దొరకిన తామ్రకాసనములలో మొట్టమొదటిది. ఈ 8 వ స్కందవర్య క్రీ. శ. 8 వ శతాబ్ది నడిమి కాలములోనివాడు. ఈ ఆచారమునే గుప్తచక్రవర్తులుకూడ అవలంబించినట్లు కనబడుచున్నది 4, 5 శతాబ్దులలో గుప్తరాజుల భూదానములు తామ్ర కాసనములలో కనబడుచున్నవి. 4 వ శతాబ్ది ప్రారంభమున రాజ్యము స్థాపించిన చంద్రగుప్తుని మరిఎనిమిదివందల సంవత్సరములు వెనుకకు నెట్టుట సరిపడదు.

కాశ్మీరగురు మరియొకమాటకూడా అన్నాడు. అశోక చక్రవర్తి వని, అనుకొనుచున్న కాసనములు కొన్ని సముద్రగుప్తుని కంటే, ఈ వాక్యము మరి విచిత్రముగా ఉన్నది. అశోకుని కాసనముల భాష ప్రాకృతము, లిపి బ్రాహ్మీలిపి. గుప్తచక్రవర్తుల కాసనపు భాష సంస్కృతము, లిపి దేవనాగరికి పూర్వరూపమయిన గుప్తలిపి. అలహాబాదులోని రాతిస్తంభముపైన ఉన్న రెండు లిఖితములు రెండు రాజవంశములకు చెందినవి. మొదటిది అశోకునిచే రచింపబడిన బ్రాహ్మీలిపిలోనున్న ప్రాకృతకాసనము. రెండవది, సముద్రగుప్తుని నేనానాయకుడయిన హరిసేనుని కావ్యము (ప్రశస్తి). రెంటిని రైపారుచేసిన రెండులిఖితములకును మధ్యను కొన్నిశతాబ్దులు గడిచినట్లు రుజువగును. అట్టి సందర్భములో అశోకకాసనములలో కొన్ని సముద్రగుప్తుని వనుకొనుటకు అవకాశమున్నదా? అశోక కాసనములలో ఏ ఒక్కదానికైనను హరిసేనుని అలహాబాదుప్రశస్తిలో పోలిక ఉన్నదా? చారిత్రక పరిశోధనలో ఇలాటి వాక్యములను పలుకుట చాలా సాహసము.

హిందూదేశములో కాలమును లెక్కించుటకు యుగములను కాని సంవత్సరముపేర్లు (ప్రథమ, విధివ మొదలయినవి) కాని, మాసములు, వారములు పేర్లుకాని పేర్లొనట అతి ప్రాచీన కాలమునలేదు. అందుచేతనే అశోకుని కాసనములలోను, భార

తలని స్వీయచరిత్ర లిఖితములోను, కాలవాహన చక్రవర్తము కాసనములోను ఆయా రాజుల వర్తమాన సంవత్సరములనే బ్రాయచుండిరికాని యుగములను పేర్కొనలేదు. రాను రాను, యుగములను మాసములను, వారములను పేర్కొనుచు వచ్చిరి. ఈ ప్రమాణములను లిపి పరిణామములనుబట్టి పరిశీలించిన, గుప్త చక్రవర్తులు క్రీ. శ. 4, 5 శతాబ్దులవారుకాని క్రీస్తుపూర్వమువారు కాని నిర్ధారణ కాగలదు.

కాశ్మీరగురు మాచిన కలియుగ రాజవంశములలోని కథ గుప్తవంశీయులకు చెందినదే. అయితే ఇలాంటి కథనే క్రీ. శ. 40 సం॥ వాడయిన రుఫుస్ చెప్పినాడు. గుప్తరాజవంశము తనకు చాలా వెనుకటిది కాకపోయిన ఆ కథను తా నెట్లు చెప్పగలడు? కాబట్టి గుప్తవంశీయులు రుఫుస్ కు పూర్వముని నిర్ధారణచేసుకొని, ఆ పునాదిరాయిపయిని కొత్త సిద్ధాంతములను నిర్మించి, ఇది వరకున్న చరిత్రజ్ఞానమును సవరించుకొనున్నారు.

రుఫుస్ చెప్పినకథయున్నూ, కలియుగ రాజవంశ గ్రంథమున్నూ చెప్పేకథ ఒకరినిగురించే అయిన కాశ్మీరగారివాదము జలపడవలసినదే. కాని, రెండు కథలకు సరాసరి పోలికలున్నవేకాని ఒకరినిగురించి కాకపోవచ్చును. రాణులచేత ప్రేరిపింపబడి, రాజులనుచంపి తాము రాజులగుట ప్రతి కాలములోను ప్రతి రాజ్యములోను పరిపాటి. ఒకేపోలిక గలిగినకథలు ఇంకా ఎన్ని జరిగినవో! కనుక చిన్నపోలికను తీసుకొని పరమ ప్రమాణములను బుగ్గిలోకలిపి, చరిత్రను తారుమారుచేయ సమకట్టరాదు.

కాశ్మీరగురు తమవ్యాసము కొనసూచేసిన ప్రశ్నిలకు జవాబు చెపుతున్నాను. క్రీ. మ. 420 నుంచి 440 వరకు సింధు, కనోజ రాజులు అబ్రహాముకు సామంతులయిన అవురురుగాక. అప్పటికి ఈ రాజ్యములు గుప్త సామ్రాజ్యములో లేకపోవచ్చును. గుప్తులు స్వతంత్రముగా, అంతకు తూర్పుగా రాజ్యము చేయవచ్చును.

క్రీ. మ. 384 మొదలు 840 వరకు, కాన్ సాన్ రాజును తమ సార్వభౌమునిగా పరిగణించిన భారతీయరాజులు ఏ ప్రాంతమువారో చెప్పటకు అవకాశము గల్గునా? అప్పటికి గుప్తరాజ్యము గొప్ప సామ్రాజ్యముగా ప్రబలలేదు. హిందూదేశము భిన్నరాజ్యముల క్రింద చీలియున్నది. ఆ పరిస్థితులలో ఏ హిందూరాజ్యములు, విదేశీరాజుల విలుబడిలో నున్నవో చెప్పజాలము. ఇటువంటిపనులు సముద్రగుప్తుడు చేయవలసరములేదు.

భారతదేశము ఆపారమయిన దేశము. భారతదేశమంతయు ఎన్నడూ, అశోకరాజ్యమువలె గుప్తచక్రవర్తుల పాలనలోలేదు. భారతదేశపురాజులు అనుసరికి గుప్తరాజులే అని ధ్రువపడ వలసరములేదు. గుప్తసామ్రాజ్యములో లేనిరాజ్యము లేవయినను పెరి రాజుల విలుబడియందుండిన ఉండుగాక. రాయబారులను పంపినంత మాత్రమున తాము సామంతురాజులమని చెప్పటకు వీలులేదు.

కథకంచికి

శ్రీ రావికొండలరావు

పాత్రలు :

వల్లకాడ్లో రామనాథయ్య	(50 సం॥)
అబాంగ్ పాం	(35 సం॥)
అన్నమోరామచంద్ర	(45 సం॥)
అరిచేతిలో వైకుంఠం	(30 సం॥)
రవికజన మనోవిరామం	(27 సం॥)
లోగుట్టు పెరుమాళ్ళు	(18 సం॥)
వీరివంద్రక	(24 సం॥)

[ఒక పెద్దహాలు, హాలుమధ్య నిన్ను బీహాయ్, చుట్టూ మూడు కుర్చీలు, బీహాయ్ మీద 'ఆప్టే', కొన్ని పుస్తకాలూ వున్నాయి. గోడలనిండా కొన్ని పటాలూ, కారెండయూ, ఒక కుర్చీలో నాయిక కూచుని వుంటుంది. ఒక పత్రికీసి, కేజీలు తిప్పి చూసి, మళ్ళీ పతేసి, నిట్టూరుస్తుంది. ఏదో ఆలోచించి, వీధిలోకి చూస్తుంది. ఎవరికోసమో నిరీక్షిస్తున్నట్టు. అరిచేతిలో వైకుంఠం ప్రవేశిస్తాడు. అతనిచూసి ఆమె చీదరించుకున్నట్టు మొహంపెట్టి అటు తిరుగుతుంది. వైకుంఠం దగ్గరగా వస్తాడు. రెండు కేబుల్స్ మా చేతులుపెట్టి, ఆమెకీసి చూసి విచిత్రమవుతాడు. ఆ సమయంలో ఆమె లేస్తుంది. ముందుకు వచ్చి,]

అమె : ఛీ—మగజాతి లక్షణమే ఇది! ఒకసారి చెవిలే ఈ పురుషులకు బుద్ధివుండదు. మా ఇంటికి రావొద్దనీ, నన్ను చూడవద్దనీ ఎన్నిసార్లు చెప్పితివా, దున్నపోతుమీద కాన కురిసిపట్టు లక్ష్యపెట్టకుండా వున్నాడక్కా—

అ.వై : ఏమిటో దున్నపోతూ, వావా అంటున్నావులే. అను. నిజంగా నువ్వు నన్ను తిట్టితా ఆ తిట్లు అనందంగానే వుంటాయ్; సొందర్యంగా వుంటాయ్, మనోహరంగా వుంటాయ్!

అమె : ప్రసాద! కట్టిపెట్టు నీ కవిత్వం! నీ మాటలూ కలుకులూ వింటూ కూచోటానికి నాకేం తీరికలేదు. తక్షణం నాయంటి నుంచి వెళ్ళిపో. వూ!!

అ.వై : (నవ్వి, తగ్గి) ప్రేయసీ! నీకోసం నేను ఎన్ని గారి మేడల కట్టానో, ఎన్ని పూహాసాధాలు సృష్టించానో, ఎన్ని ఆకాశ కూర్మాలూ నిర్మించానో, నీకు తెలియని విషయంకాదు. ఏనాడైతే నీ కుండగవదనాన్ని సదర్శించే సందర్భం నాకు కలిగిందో, ఆనాడే నేను నిన్ను కలచాను. నువ్వులేని నా జీవితం నూద్యమలేని పగలు, మరణింలేని పువ్వు—మృత్యునలేని మందరి!

అమె : ఆ మాటలన్నీ ఏనాటినుంచో నువ్వు చెబుతూనే వున్నావు. నా మాటవిను, ఇక్కడినుంచి వెళ్ళిపో.

అ.వై : వెళ్ళిపోమన్నీ అంత జేలిగ్గా అనేస్తానెం చంద్రికా! నిన్ను వదిలి నేను ఎక్కడికి వెళ్ళ లేను. నా పూహలూ, పుష్కలాలూ ఉత్తర పేక మేడల్లాగా మార్చేస్తానా చంద్రికా?

అమె : నీ పూహలూ పుష్కలాలతో నాకేం పని? నిన్ను నేను ఏనాటికీ వరించలేను. (తనయత్నంతో) నా మనస్సు ఏనాడో అతనిపై లగ్నమయింది. నా హృదయాన్ని అతనికి ఏనాడో అర్పించాను.

అ.వై : ఆ! ఏమిటంటున్నావు చంద్రికా! నీ మనస్సు ఇంకొక దివై లగ్నమయిందా? నువ్వు ఇంకొకడిని ప్రేమిస్తున్నావా? (కోపంగా) ఎవడు వాడు?

అమె : నా ప్రేమమూర్తి, నా ఆరాధ్యదైవం, నా నిండుజాతిల్ల—మోహన!

అ.వై : ఆ! ఏమిటి చంద్రికా—ను వ్యానిర్భాగ్యుడు మోహన గాడిని మోహిస్తున్నావా?

అమె : అతనేం నిర్భాగ్యుడుకాదు—నిందగా మాట్లాడకు!

అ.వై : నిర్భాగ్యుడు కాకపోవటమేం? వాడికేందబ్బా—మేడలా—కారా?

అమె : ఈ ఆదంబరాల లేనంతమాత్రాన అత నెన్నటికీ నిర్భాగ్యుడు కాదు. అతని హృదయమే నా ధనం—అతని పలుకే నా బంగారం!

అ.వై : చారించు. చంద్రికా ఈ దండకం! పూటపూట! మాటికి కలికే కటిక దరిద్రుడు, చింకినట్టలూ చింపిరిజట్టలతో జీవించే నిరుద్యోగి, అమరాగం అంటే ఎరుగని అధమాధముడు, వాడా నీ ప్రియుడు? నిన్ను కన్నెత్తి చూడటానికయినా వాడికి అర్హతలేదు చంద్రికా!

అమె : అనవసరప్రదం గం ప్రసాద! ఇక నీతో నేను మాట్లాడ దల్చుకోలేదు. నువ్వు తక్షణం దూరమయ్య!

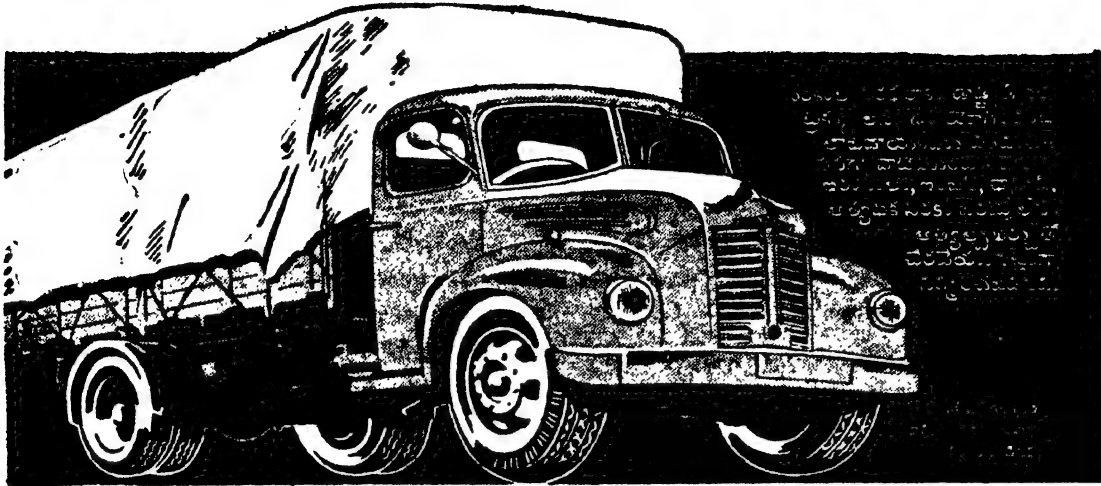
అ.వై : (కోపంగా) చంద్రికా!

అమె : ఏం—చెదిరించి ప్రేమింపజేసుకుంటా మనుకుంటున్నావా? కల్ల. నీ చెదిరింపులకు చెదిరిపోయే కేలమకాను. ఇదీ చెబు తున్నాను విను—నువ్వు మళ్ళీ నా మేడ ఎక్కిరేమాత్రం మాట దక్కదు! (లోపలికి పోతుంది)

అ.వై : (గొంతు తగ్గించి, మెల్లగా) చంద్రికా—

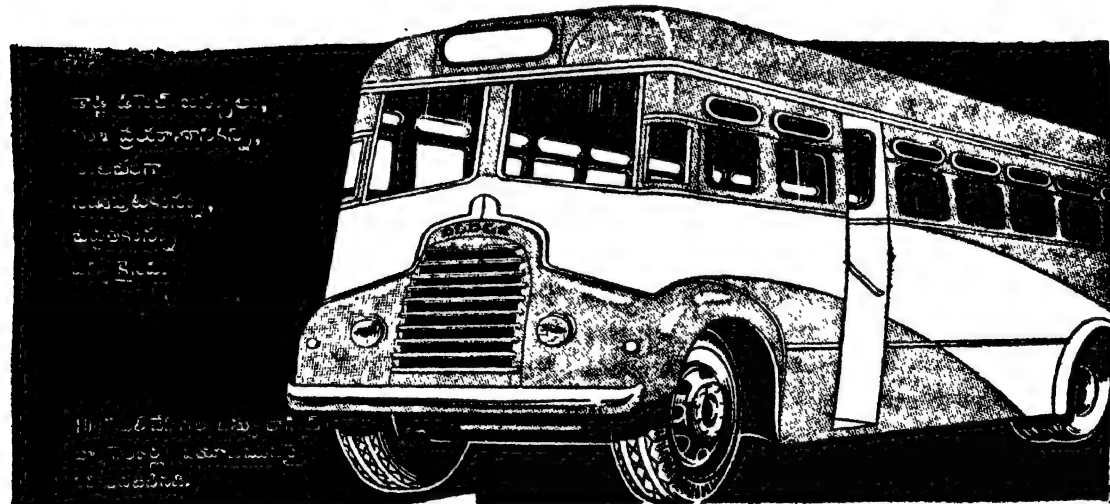
అమె : (గిరుక్కున తిరిగిచూసి) ఏం?

అ.వై : ఒక్కమాట! (దగ్గరకు రావోతాడు)

డాక్టర్

డీసెల్సు

అతివృద్ధికరంగా నిర్మించినాడు
డి. ప్రమీయర్
ఆటోమోబయల్స్ లిమిటెడ్
 హైదరాబాద్

డిలరీ:

మెసర్స్ బెజవాడ మోటార్స్ సోల్స్
 పోస్టు బాక్స్-84, కాన్వెంట్ వీధి
 విజయవాడ-1

మెసర్స్, ఆసోసియేటెడ్ ఆక్స్ ఫర్మర్స్
 (ప్రైవేట్) లిమిటెడ్, నెం. 48/184
 నర్సింగ్ రావుపేట, కర్నూలు (ఆంధ్రప్రదేశ్)

అమె : అక్కడినుంచే చెప్ప అమాట ఏమిటో!

అ. వై : నేను నిన్ను కృపయితృత్వకంగా ప్రేమించాను; నువ్వే నా నరకస్వం అనుకున్నాను. నీకోసం ఎంతటి త్యాగాన్నయినా చెయ్యటానికి సిద్ధంగా వున్నాను. నన్ను వృద్ధం టున్నావు. ఇంట్లో నా తండ్రికి చెప్పివేశాను. నిన్ను వివాహం చేసుకుంటే దమ్మిడి అనయినా దక్కనివ్యసం టున్నాడు మా నాన్న! దానికి తలవొగ్గాను. నా తండ్రి తర్వాత ఏకైక వారసుడినైన నాకు సంక్రమించాల్సిన అక్షత అన్నీ నీ కోసం త్యజిస్తున్నాను. ఆలోచించు—నువ్వు 'ప్రేమ' అంటే నీ కళ్ళకు బంగారుచెప్పల చెయ్యవచ్చు. చెప్ప చంద్రిక—ఒక్కమాట చెప్ప!

అమె : అక్షమాటలు చెప్పాను. నువ్వెన్నిత్యజించినా, ఎన్ని బొదులుకున్నా నేనేం వాడుకరాలనికాదు. అట్టే నన్ను వాగించకు. వెళ్లి త్వరగా. నా మోహన్ వచ్చే తేకమాడా అయింది. తక్షణం వెళ్లి.

అ. వై : (విశ్రుతవృత్తి నవ్వి) నయానా భగవానా చెప్పినా, లాలించి చెల్లించినా నువ్వు వివశు. చూస్తాను—ఎవడు అడ్డునస్తాడో! ఆ గర్భదరిద్రుడు మోహన్ గాడుకాదు—వాడి జీతె దిగివచ్చినా నరే, నన్ను దగించలేదు! (నవ్వి) నన్ను తప్పించుకుని నువ్వే క్కడికి పారిపోలేవు. (చంద్రిక లోపలకు పోవోలే ఛటా లనవెళ్లి ఆమెకు అడ్డంగా నించుంటాడు. మళ్ళీ నవ్వి) అక్కడికి పారిపోతావ్ (పట్టుకోకుండా) చి—ల—కా— (ఆమెచేరిన పట్టుకుని లోకపోతాడు. ఆమె ఓ కేకవేసి, చెయ్యి వొదిలించుకొని, అతన్ని రెండుకాయ కొట్టటానికి చెయ్యొత్తి కొట్టబోయి, అతనిముఖంలోకి చూస్తూ వుండి పోతుంది. అతను అట్లాగే ఆమెకేసి చూస్తూవుంటాడు. ఆమె చలనం లేకుండా, ఎత్తినచెయ్యి ఎత్తినట్టేవుంచి అతని వేపు నిశ్చలంగా చూస్తూ వుంటుంది. ఆమె కేకతోనే విధి లోంచి రసికజనమనోభిరామం ఆక్రమణగా ప్రవేశించి, "చంద్రికా" అనిపిచి, "ఏం జరిగింది, చంద్రికా ఏం జరిగింది?" అని ముందుకు రావోయి, ఆమెనుచూసి అక్కజే తక్కువ నించుని చూస్తూవుంటాడు. ఒక్కక్షణం ముగ్ధురూ అటావున్న తర్వాత లోపల్నుంచి నాటకం దర్శకుడు అపాం గోపాలం ఆక్రమణగా ప్రవేశించాడు.)

అపాం గోపాలం : (వస్తూ) అబ్బబ్బబ్బ... బ్రహ్మాండంగా నెక్కున్న మీరు ఏమిటిలా ఆశేకారు? కానీండి. అమ్మో, చంద్రికా, కొట్టు—కొట్టు—

అమ్మనా రామచంద్రి : (లోపల్నుంచి వస్తూ) కొట్టవమ్మా చంద్రికా, చందర్ పురగావుంది నీను. కానీండి — కంటి న్యూ చెయ్యండి ప్రా—

కల్లకట్టో రామనాథయ్య : అ. రామచంద్రి (తొందరగావస్తూ) కొట్టవేం అమ్మా—తెల్లారిలే నాటకం! ఇంకా ప్రేమలే?

అ. రా : క్షయిమాకుకుపోయే సన్నివేశం, వారంకోజాలు కష్టపడి త్రినైట్స్ కూచుని రాకాను. పవర్ పుర పీక్స్—ఏమిటి!

చెల్లంకొట్టిక రాయలాగా నువ్వే కొట్టవేంనా నించుంటే ఎట్లా చెప్పవచ్చు—చంద్రికా—

నీరి తండ్రిక : అబ్బ! ఎట్లా కొట్టకుంటారండీ! ఇదేం చెయ్యవచ్చునా—ఏదన్నా ప్రాణంలేని ఆయన అనుకున్నారా? ఆయన్ను నేను కొట్టటం ఏమిటి? 'విగాయా కాస్త మార్పు'ది బాబూ! అంటే మీరు వివశ!

అ. గో : కొట్టటం అంటే నిజంగా కొడుకున్నావా ఏమిటి చంద్రికా—నటన! నటించేటప్పుడు అనేకవిషయాలు అరుగుకూ వుంటాయి. అవన్నీ నిజమనుకుంటే ఎట్లా? సరే, కంటి న్యూ చెయ్యండి. (వీళ్ళతో) పదండి—(వెళ్ళబోతాడు)

చంద్రి : కొట్టాననుకుందురా—తర్వాతది ప్రారంభిద్దాం.

అ. రా : అనుకుంటే ఎట్లాగమ్మా మదిలేది? కొట్టాల్సిన మీనలా కొట్టక, తిట్టాల్సిన మీనలా తిట్టక, ఏమిటిది? నాటకాల్లోనూ సినిమాల్లోనూ ఇవ్వన్నీ చూసుకుంటే ఎట్లా? మొన్న మద్రాసుపోయినప్పుడు షూటింగుకు పోయినాను కవిగారూ—వారి! కొరడా బట్టుకుని ఆ ఇన్స్ పెక్టరు—ఇదిగో—చెయ్యొత్తి యాక్టు ను చెయ్యబోతాడు)

అ. గో : వదండి, పదండి. (ఆ చేరిన పట్టుకుని లోపలకు లాక్కు పోతాడు)

(రసికజనమనోభిరామం విధివేపు పోతాడు)

అ. రా : అమ్మాయ్—చంద్రికా—కొట్టకపోయినా నువ్వు ఎంతా వనలో చెయ్యివాచి అతనిబుగ్గమీద వేసినా చాలు—ఏమిటి చంద్రి : ఎఫెక్టు రాదు గదండీ!

అ. వై : అబ్బ—ఎఫెక్టు ఆర్గిస్తూ! వాళ్ళ చాత ఇప్పిద్దాంలే!

చంద్రి : మీ రుండురూ గొడవ!

అ. గో : (లోపల్నుంచి, రెండడుగులు ముందుకువచ్చి) కమాన్, కమాన్.

అ. రా : మనదై రెక్కరుగారు కేకలు మొదలెట్టాడు. చూడూ—(ఆమెచేరిలో ఏదోచెప్పి నవ్వుతూ) ఏమిటి—

చంద్రి : రేపునాటకంలో స్టేజిమీద కొడతాను రెద్దురూ!

అ. రా : అన్నన్నా... (అంటూ ఆక్రమణగా రావోతాడు, గోపాలం 'ఇక' అని అతన్ని లాక్కు పోతాడు)

అ. గో : (కంకం) కానీండి, కానీండి. అన్నమా రామచంద్రి గారూ—మీ లొచ్చేసేయండి! (అ. రామచంద్రి వెళ్ళి పోతాడు. రంగంమీద ఇద్దరేవుంటారు)

చంద్రి : (లోపలకుచూస్తూ) మీలోగారు వచ్చిన దగ్గర్నుంచి మొదలెడతాం—

అ. రా : (వస్తూ) అదిమడదమ్మా అమ్మాయ్—నువ్వారెంత కాయ... (అనబోతూవుంటే, ఒకడుగు ముందుకువేసి, అ. రామనాథయ్య 'ఇక' అని అతన్ని లోపలకు లాగేస్తాడు)

రామం : (విధివేపునుంచి వస్తూ) నన్ను రమ్మంటారా అండీ!

అ. గో : (కంకం) అ. అ. మీ పోజవనలో మీరు నింతోండి (రామం నించుంటాడు)

చంద్రి : (వైకుంఠాన్ని చెయ్యొత్తి కొట్టబోయి తగ్గుకుంది) రామం : కొట్టండీ, కొమలకాస్తమేగా—ఏం చెప్పతగులుంది!

అ. వై : (నీరియన్ గా చూస్తూ) కోమలనా ప్రమా, వజ్రాయుగమా మిరురండి. తెలుసుంది. (చంద్రికతో) చంద్రికా, కొట్టి పట్టు చెయ్యి చాచుదూ, చాలు—(తనే ఆమెచేరిని తీసుకుని తనబుగ్గిని పెట్టుకుంటాడు.) మిరు రండి రామంగారూ!

రామం : తీచ్చేవానుగా.

చం : దైవాగుచెప్పండి.

రామం : (నవ్వుచెరి ఆశుతగా ముందుకువస్తూ) చంద్రికా, వింజరిగింది చంద్రికా వింజరిగింది?

[అతన్ని చూడగానే వెకుంతం త తరపాటుపడి, దూరంగా పోతాడు. చంద్రిక రామంకేసి తిరిగి దుఃఖం పొంగిరాగా]

చంద్రి : మోహన్!

రామం : ఏమిటి చంద్రికా—ఏమిటి! (గోపాలంకేసి చూస్తాడు. గోపాలం పోతోతాడు) ఆగు! ఇక్కడేంపని అసే దిగ బడవ?

అ. వై : (నిలదొక్కుకుని) మోహన్! చంద్రికను నేను పెళ్లి చేసుకోబోతున్నాను. నువ్వీగుమ్మం పొక్కటానికిగాని, చంద్రికను పలకరించటానికిగాని, పోలేదు. తక్షణం బయటకు నడువ—పూ—

రామం : ప్రసాద్! నువ్వేం మాటాడుతున్నావో నీకు తెలియటం లేదు. నా చంద్రికను నువ్వే పెళ్లిచేసుకోబోతున్నావా? (నవ్వి) కలగంటున్నావా—భ్రమపడుతున్నావా?

అ. వై : అనవసరప్రసంగం! అరంకాని అవకతవకవానుకు! సరే, నువ్వు పోకపోయినా, మేమేపోతాం. రా చంద్రికా రా పోదాం. (ఆమెచెయ్యి పట్టుకుని లాగుతాడు. ఆమె అతని దగ్గరగా పోతుంది)

రామం : (చూసి) చంద్రికా—మీరే డైలాగ్ చెప్పాలి. ఆచెయ్యి వదిలించుకోండి.

చం : (గుర్తొచ్చి వదిలించుకోబోతుంది. వైకుంతం వొదలకు)

రామం : వొదలండి వైకుంతంగాడు—ఆమెచెయ్యి వొదలండి.

అ. గో : (తొందరగా వస్తూ) చెయ్యి వొదలవేకుయ్యా—చెయ్యి లింగదేవో సరిగా చెయ్యిలేం—వోదులు—(వైకుంతం ఆమె చెయ్యి వసుల్తాడు)

అ. రా : (వస్తూ) ఏమండీ—వాట్ చేపెన్? వింజరిగింది?

చం : ఏమీ జరగలేదు—మీరంతా తోపకువెళ్ళండి. రిహార్సర్స్ కానిదాం.

వ. రా : (వస్తూ) కానిదాం కానిదాం అంటూనే మధ్యలో ఇట్టా చెప్తున్నారు. తెల్లారితే నాటకం ఏమిటి—

అ. వై : తెల్లారగూమునా ఏమిటి నాటకం?

వ. రా : తెల్లారితే అంటే 'రేపు' అని అర్థం. కావాలంటే మన కవి గారిని అడగండి.

అ. రా : అవును... 'తెలువారివో' అనగా, ఈ కోజాపోతుందనీ, తర్వాతికోజా వస్తుందనీ అర్థం వుంది. ఏమిటి—

అ. గో : అయ్యో, అన్నమా రామచంద్రా—ఈ సందర్భో ఈ గొడవంతా ఇక్కడెందుకు మహాకయ! పదండి లోపలికి—

అ. రా : (కొంతదూరం వెళ్లి, ఆగి వెనక్కి చూస్తూ) అయ్యో కంట్రాక్టురరామనాథయ్యగారూ, వలకొట్టో రామనాథయ్య గారూ—రండి—రండి. (పోతాడు)

వ. రా : అః అః.....కొంతదూరంవెళ్లి ఆగి వెనక్కి చూస్తూ) గోపాలంగారూ—ఏ గోపాలంగారూ, అయ్యో ఆపాల గోపాలంగారూ రండి బాబూ రండి!

అ. గో : వస్తున్నా వస్తున్నా—మీరు వదండి.. (రామనాథయ్య పోతాడు) ఏమండీ—ఈ నాటకాని? నేను డైరెక్టరును. నాటకం ఏమాత్రం బాగులేకపోయినా, ఆ అక్షంకలన్నీ నావి. నా మాటవిని, రిహార్సర్స్ యిగ్గా జరుపుతారా, జరగరా?

వ. రా : (వస్తూ) ఒక్క డైరెక్టరుకు నాటకమేమయ్యో—నాటకం కంట్రాక్టు తీసుకున్న నామా...

అ. గో : (వెనక్కి తిరిగి 'ఇన్' అంటాడు. వ. రా. పోతాడు) ఏమండీ!

అ. వై : నాటకం బాగా లేకపోతే ఆ అక్షంకల మేమూ నేను కోవాలి సార్, అంచార ఆ బాధ్యత మామా వుంది.

అ. గో : వుంటే మరి సరిగ్గా చెయ్యండి. మిమ్మల్ని లెంపకాయ కొట్టాల్సివస్తే ఆమె కొట్టకా మీ రామెచెయ్యి విడవాలి వస్తే విడవకా, ఏమిటిదంతా?

అ. వై : చెయ్యి ఆమె విడిపించుకోకుండా నేనెట్లా విడవను చెప్పండి!

చం : చాడెండి—మీరు గట్టిగా పట్టుకు మామని, నేను చెయ్యి విడిపించుకో లేదంటా రెమిటి మధ్య?

రామం : ఏమయినా, ఇద్దరినీ తప్పే ననిపిస్తోంది.

అ. వై : మిమ్మల్ని ఎవరూ అడగలేదు లేండి. కాస్త నిశ్శబ్దంగా వుండండి.

అ. గో : తెలస్స్ పీజ్.....చూడండి అయ్యో, అరిచేతిలో వైకుంతంగారూ—ఈ నాటకంలో మీరు ప్రసాద్ పాత్ర ధరిస్తున్నారు. ప్రసాద్ అంటే ఈ నాటకంలో విలన్!

అ. రా : (వస్తూ) వోరివిలనే ఖర్చు—ఫస్టుక్లాసయిన ఒకటో నెంబరు విలను. ఏమిటి—

అ. గో : ఇన్... (అ. రా. పోతాడు. వైకుంతంతో) అందుకే మీరు ఆ అమ్మాయి దగ్గరకు పోవటానికి ప్రయత్నిస్తారు తప్ప, ఆమె రానివ్వను.

అ. వై : రానివ్వొద్దని ఆమెతో చెప్పండి. నన్ను లెంపకాయ కొట్టాల్సి వచ్చినప్పుడు కొట్టకపోతే ఆతప్పు ఆమెది!

చం : అవునండీ—అంతా నా తప్పే. అందరూ నన్నే అనండి. అందరికీ తేలికయినదాన్ని నేనేగా ఆడదాన్నయి పుట్టాను మరి! (వెళ్లి కుర్చీలో కూర్చుంటుంది)

అ. వై : చంద్రికా—(దగ్గరగా వెళ్లి) ఏమిటా చిన్నతనం? నిన్నిప్పుడు ఏమన్నాననీ! లే—రా రిహార్సర్స్ వేద్దాం.

చం : నాకేం రిహార్సల్సా వస్తు, నాటకమూ వద్దు—పైకి రిక్తా తెప్పించండి, ఇంటికిపోతాను.

(లోగుట్టుపెరుమాళ్లు దిగి వేపునంచి వస్తూ)

పెరు : ఇందాక మీ రెక్కివచ్చిన రిక్తా ఇంకా గుమ్మంలోనే వుండడమ్మగారూ—ఎవరి పోతారితే?

అ. గో : ఏదేవద్రా మధ్య పానకంలో పుడకలాగా—గటపుక!

పెరు : గటపుటేటండీ—అటేలే ఆ రిచ్చావాడు నన్ను గటకటంటున్నాడు—లోపలికొనే మీరంటున్నారూ—

అ. గో : ఏం—ఎందుకున్నాడా రిక్తావాడింకా అక్కడ?

రామం : వాడికి డబ్బులివ్వలేదుటగా—వాలో కూడా చెప్పాడు!

అ. గో : ఏమండీ, వలకొట్టో రామనాథయ్యగారూ—ఆ రిక్తా వాడిని పంపేయరా?

వ. రా : (వస్తూ) ఏంకా లోగుట్టుపెరుమాళ్లు—పుంపేయరా?

పెరు : బాగుందండయ్యా. 'పంపెయ్యలా' అని నన్నంటారేటండి!
డబ్బులిచ్చేస్తే ఆడు ఎల్లిపోవడేటి?

అ. గో : ఏం ఎందు కివ్వలేదు వాడికి డబ్బులు?

పెరు : బాగుందండయ్యా, అయ్యగారి నే కడటండి అడి కివ్వటానికి.

వ. రా : నేనిచ్చేదెమట్రా—నీ దగ్గరలేవు?

పెరు : (పురిక్కిపడి) నా డబ్బు లిమ్మంటారా?

వ. రా : నీ డబ్బులు కొదురా పుల్లయ్య—

పెరు : నా పెరు పుల్లయ్య కొదులెండి—పెరుమాళ్ళు!

వ. రా : ఏడిశావుగాని—పొద్దున్నే నీ చేతికిచ్చిన రూపాయలో
చిల్లర మిగలలేదా?

పెరు : బాగుందండయ్యా—ఇంకా చిలరేటండి! మరా చిలరలోజే
గదా మీకు మిగరెట్టు తెచ్చాను—ఆ రెవరూ, మన కవి
గారికి, అడటమ్మా, అదీ టీ తెచ్చాను. ఇంకా నేమో
జేరట్రాగారికి—

వ. రా : సరే, ఇహ ఆపు నీ పురాణం. ఈ డబ్బులు తీసుకెళ్ళి
వాడికిచ్చి పొమ్మును.

(డబ్బులిస్తాడు. పెరుమాళ్ళు పోతాడు.)

చం : ఎటాగూ ఇంతసేపున్నాడు—మరో పదినిమిషా లంద
మనండి. వెళ్ళిపోవచ్చు.

అ. గో : మరో పదినిమిషాలో రివోల్వర్లు విపోతాయేమిటి?

చం : ఏమిటో నా మనస్సేం బాగాలేదు. నేను పోతాను.

వ. రా : చంపేశావ్ తల్లీ! తెలారితే నాటకం. టిక్కెట్లు అమ్మే
స్తున్నాం. తల్లీ తల్లీ—ఈపూట రివోల్వర్లు జరిపించేసి మరీ
వెళ్ళిమ్మా—చచ్చి నీ కడుపున పుడతాను.

చం : బావుంది—ఏమిటా మాటలు? నిజంగా నాకేం వంట్లో
బాగులేదండీ!

అ. వై : నీ వంట్లో ఏముందో నాకు తెలుసుకరే.

అ. గో : ఎందుకొచ్చిన కబురండీ ఇవన్నీ! రివోల్వర్ ఈపాటికి
కొంతయినా అయ్యేది. ఫ్లీఫ్—టైమ్ వేస్... టైమ్ వేస్!

వ. రా : కానీండి బాబూ! బాబూ—అరిచేతిలో వైకుంఠంగారూ
(నమస్కరిస్తాడు.)

అ. వై : (నమస్కారం విడదీస్తూ) ఏమిటండీ మీరు మరినూ—
అంత ప్రార్థించాలటండీ—ప్రారంభిద్దాం.

వ. రా : అయ్య—నాటకం కంట్రాక్టర్ల. అంటే మానం, సిగ్గు,
లజ్జా అన్నీ విడిచిపెట్టి యీ వ్యాపారంలోకి దిగాను.
ఏదేనా చెయ్యలిస్తే, తప్పదు. (అన్న మోరానుచంద్ర
వసాడు.) వనకటికోసారి ఒక పౌరాణిక నాటకం కంట్రాట్టు
తీసుకుని ఆడిస్తున్నాను. ఇట్లాగే తెలారితే నాటకం.
అయ్య—అందులో ఒకనటుడికి, ఆరాత్రికి రాత్రి ఏం
వచ్చిందో మరి—అది నేనేగాని రానుపామ్మంటాడు!

అ. గో : "అడ"మిటి?

వ. రా : అడండీ! (తెప్పడిగా) బుద్ధి. 'నే నెక్కడలేను బాబూ,
ప్రారీమను' అన్నాను. 'జాంతాన, తే' అంటాడు; లేక
పోతే నాటకం ఆంధ్రరాజధానికి కూర్చుకోమంటాడు!
ఏం చెయ్యమంటారు? రెండుకొళ్ళుమీదాపడి, ఎప్పుడూ
ఏ శవుడికి అటా సాష్టాంగపడలేదు బాబూ—ఇదిగో ఇట్లా
పడి—(యక్షిణి చెయ్యిపోతాడు)

చంద్రి : (తకతకపువ్వుతూ) భరేవారండీ! (నవ్వుతుంటూ) అబ్బ
ఆ చెప్పటం చూద్దూ!

అ. రా : చెయ్యగలేనిది, చెరిగే తప్పేమిటమ్మా చంద్రికా—
నువ్వు అప్పటికి పుట్టివుండవుగాని—వసుదేవుడు లాంటివాడు
గాడదకాళ్ళు పట్టుకున్నాడు! ఏమిటి—

అ. వై : ఈయన మహాపుట్టినట్టు!

అ. రా : (తనహాస్యానికి తనే నవ్వుతూ) ఏమిటి—

అ. గో : ఏమిటండీ—ఏమిటండీ ఇదంతా!

అ. రా : పిడకలవేట లేందీ రామాయణం రక్షకట్టుడు. ఏమిటి—

పెరు : (బయటించి వస్తూ) ఆడు పుచ్చుకోట్టండీ ఈ డబ్బులు.
గంటసేపున్నరయిందిటా—అవతల జేరాలి మానుకుని
కూచున్నాట్టు—మరో పావలా పారయమంటున్నాడు!

వ. రా : అబ్బబబ్బబబ్బ...నీ దొకడు తిన్నేస్తున్నాడు నువ్వు.

పెరు : నేనా—రిక్తవాదాండీ?

వ. రా : ఇదరూనూ—

పెరు : బాగుందండయ్యా (ఏదో చెప్పబోగా)

అ. రా : ఒరే పెరుమాళ్ళూ—నువ్వు పేరుమార్చుకోరా, చెప్తాను.

పేరు : మార్చుకుంటే రిక్తవాడు ఎల్లిపోతా డబండి?

అ. రా : ని మొహంరా నాగమ్మా—

పెరు : కేక, నా పెరు నాగ...

అ. రా : ఈ రోజునుంచీ నీపేరు పి. పుడక. అంటే పానకంలో
పుడక. ఏమిటి—నీకు సార్థకనామంరా అది!

అ. గో : ఆపేరు మీకుపెట్టాలి. పదండి (లాక్కుపోతాడు.
వనకారే రామనాథయ్య, అవనకారే పెరుమాళ్ళు పోతారు)

అ. గో : (కొద్దిగా ముందుకొచ్చి) అమ్మా, చంద్రికా—ప్లీజ్!

చం : ఊ—కానీ. (అ. గోపాలం పోతాడు.)

రామం : ఎక్కడినుంచి మొదలెడదా మంటారు?

అ. వై : ఆగిపోయిన దగ్గర్నుంచీ—

రామం : అదే, ఎక్కణ్ణుంచీ అని?

చం : ఎక్కడినుంచో, ఒక్కడినుంచి. కానిగ్గురూ తలనొప్పి!

అ. వై : ఊ! సరే (రామంతో) మీరు అక్కడ నింవండి.
(చంద్రికచేతిని పట్టుకుని లాక్కుపోతూ) రా చంద్రికా
రా పోదాం!

చం : (వదిలించుకుని రామంకేసి పరుగెత్తి) మోహన్!

రామం : చంద్రికా—(తన వనక్కు ఆమెను లాక్కుని, తన
ఆమెముందుకొచ్చి నుంచుంటాడు.)
ప్రసాద్! నువ్వాడుకున్న నాటకం, నువ్వు ధరిస్తున్న పాత్ర,
నువ్వు వేస్తున్న వేషం—ఇహ చాలు. బయటకు నడువ—
లేదా—ముందుకు (రాబోతాడు)

చంద్రి : మోహన్! (వనక్కు లాగుతూ) వద్దు మోహన్! అతనిమీద
చెయ్యి చేసుకోవద్దు—నామాట విను మోహన్!

అ. వై : (అప్రాప్రా అని నవ్వు) ఏం—తగ్గిపోయావేం—రా.
పూ—(ముందుకొస్తాడు. రామంకూడా ముందుకు వసాడు.
ఆమె 'మోహన్' అని అరుస్తుంది. రామం, "ద్రోహీ!
నీచుడా!" అని వైకుంఠం గడ్డంమీద ఒక్కటి కొడతాడు.
పొరువంగా ముందుకువచ్చి, వైకుంఠం రామాన్ని నిజంగా
కొడతాడు. రామం దూరంగా క్రుంగి పడి పోతాడు.)

అ. గో : (ఆక్రంతగా వస్తూ) చంపేవారు, చంపేవారు. ఎన్ని సార్లు
చెప్పినా సరిగ్గా చెయ్యరకదా. మీరతన్ని కొట్టకూడదండీ—
అతని చెప్పిలో మీరే పడిపోయి, పొరిపోతారు.

అ. కై : ఫీఫీ—వీడు నన్ను కొట్టటం ఏమిటి—నేను పోలిపోవటం ఏమిటి ?

అ. గో : నటనండీ మహాత్మా! ఇదేం ఖర్చుండీ మీతో! ఒక్కరూ నటించలేరేం—నటించడం చాతకానివాళ్ళంతా నటులై పోయారా ఏమిటి ఖర్చు!

అ. కై : నటించడం చాతకాకపోవటం కాదండీ!...అసలు సంగతి చెబుకున్నా వివరించి. ఈ రామం నిజంగా చంద్రికను లవ్ చెయ్యడం ప్రారంభించాడు. నాటకంలో లవ్ సీను చెయ్యటం మీ, బయటనూడా మొదలెడితే ఎటో! పెగా చంద్రిక నా భార్య కాబోతోంది. వీడి రోమున్స్ విషయాలన్నీ నాతో చెప్పింది. నేను ఎన్ని చీవాటు పెట్టినా వీడు వినిపించుకోవటం లేదు. (దెబ్బ తగిలినవోట చెయ్యి పెట్టుకొని, రామం నెమ్మదిగా వస్తాడు.)

రామం: వీడు గీడు అని అమర్యాదగా మాట్లాడటం కైకుంఠం!

అ. గో : ఇశ్...అ...తర్వాత?

అ. కై : తర్వాతేమింది తర్వాత? పెగా వీడు ఈ రిహార్సల్స్ నిజంగా కొట్టాడు నన్ను! తిరిగి కొట్టకుండా వుండటానికే నేనేం వాజమ్యనా?—అంత చాతకాని వాడినా!

అ. గో : నిజంగా కొట్టారేమిటి రామంగారూ!

రామం: ఫైనల్ రిహార్సల్స్ కదా అని కొట్టానండీ! (ఈగోగానే రామనాథయ్య, రామచంద్ర వచ్చి అక్కడ నించుంటారు.)

అ. గో : బావుందండీ—ఈ కథ బావుంది.

అ. రా: అయ్యో, ఆ కథనికొస్తూ కంచికి వంపించి, మనకథ సంగతి చూద్దూ! ఏమిట—

అ. గో : అయ్యో ఒక్కమాట వివరించి. మీరు బయట ఎటూ త్రవ్వా, ఎంతోనా ఇది నాటకం! మీరంతా చక్కని నటులు. మీకు చెప్పటానికేమింది? అంచేత, అవన్నీ మరిచిపోయి, కేవలం ఇక్కడ నటించాలి.

రామం: నాకు చాలా అవమానం జరిగింది. నేనింటికీపోతాను.

కై: (లోపల్నుంచి వస్తూ) రిక్తావా డనలే లేరాలు పోతున్నా యంటున్నాడు—అలాగేదో ఆడికి లేరాలు తగలిద్దూ!

అ. గో : ఉండ్రా నువ్వు (రామం పోబోతాడు) ఆగండి—మనా అంతమనిషిని పట్టుకొని మీరు బాగా కొడితే ఎట్లా చెప్పండి!

రామం: బావుంది. పోత్రలో రీసమైన తర్వాత...

అ. కై : అబ్బా—పోత్రలో రీసం అట!

వ. రా: విషయంలేదో విషయింది. కానీండీ—కొట్టడంసీనుఅయిందనుకోండి; ఆ తర్వాతనుంచి చెయ్యండి! వినా ఈ కొట్టాటలా, ఇవీ ప్రేమవిద ఎందుకయ్యా అంటే ఈ కవిగారు విన్నాడా—

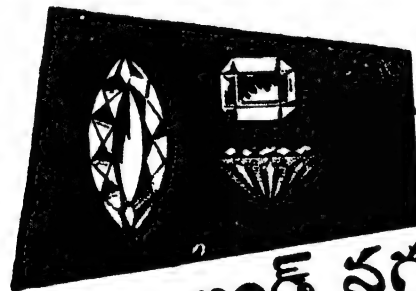
అ. రా: బావుందండీ! అవన్నీ మీరేకదా పెట్టమన్నారూ—రేపు ఫీఫీతీనే కాక్సాఫీను హిట్టవుతుందనీ! ఏమిటి—

అ. కై : (సంతోషంగా) ఫీఫీ తీస్తారా యేమిటండీ?

అ. గో : తీసినా మిమ్మల్ని పెట్టి తీరమా—చచ్చామే.

వ. రా: అలూలేదు చాలాలేదు అన్నట్టు అవన్నీ ఎందుకండీ! కేపు నాటకం సంగతి చూద్దూ బాబ్బోబూ!

అ. కై : నాటకం సంగతి చూడమని అంటారేగాని—ఈ రామం లవ్ గొడవ మాన్పించాలని చూడారే?

వజ్రాలు అండ్ నగలు

కణ్ణము విలువను నిర్ణయించేది కరిమాణము మాత్రమేకాదు. ఈ నిషణ్ణములో రంగున్న, వెక్కడపు కొంతమంతమున్ను, స్వచ్ఛతయున్ను సమాన ప్రామాణ్యాన్ని వహిస్తాయి. కణ్ణాలను, కణ్ణాలపొదిగిన వగలను కొనేటప్పుడు, వస్తు తగివట్టన్ని, అనుభవజ్ఞుడైనవర్తన్ని వగలవర్తకుని వెంటాడు మీరు తీసుకొవలెను.

శ్రీమద్రామయ్యచెట్టి గురునాథమిచెట్టి అండ్ కో.
23/25, వైకాంబా రోడ్డు, మదరాసు.

వ. రా: ఏమిటా కాయం గానా—ఏమిటా కాయం ఈ గొడవంతా!
కాయం: గొడవంతేదండీ. (గడ్డంమీద చెయ్యి తియ్యబోయి)
అన్నా! (అంటాడు)

అ. రా: ఏమిటి రక్తం కాయంతో చా ఏమిటి?
అ. గో: ఏమింటి, ఏదీ—(ఆ చెయ్యి కదిలించబోతాడు)
కాయం: భయపడకురండి!

అ. గో: కొద్దిగా వాచిపట్టుంటే—ఒరే పెరుమాళ్లు— (గట్టిగా
పిలుస్తాడు.)

తెలు: అన్నా! ఇక్కడే వున్నానండీ! అంత కేక పెట్టారేటి!
అ. రా: నీకు బ్రహ్మాండమైన చెవుదనీ అంతకే పెట్టారు. ఏమిటా—
'హి హి' అని తనే నవ్వుతాడు.)

అ. గో: ఈయన్ను లోపలకు తీసుకుపోయి, ఆ మందుల దిబ్బాలో
వున్న కాస్త మందుపెట్టి చిన్న పట్టి చెయ్యి. పూ—
(పెరుమాళ్లు రామాన్ని లోపలికి తీసుకుపోతాడు.)

అ. రా: ఏమింటి, నిజంగా ప్రేమలో పడ్డాడా ఏమిటి కుర్రాడు?
అ. వై: ఇంత అంతా? అసలు నీకు కన్నురిని చాలాకాలంగా
ప్రేమించటం మొదలెట్టాట్ట! ఆ తర్వాత ఈ నాటకం ఛాన్సు
తగిలి, నీకు హీరోగా నటించాల్సిన ఖర్చుం పట్టగానే లక్ష్మీ
దైలాగ్స్ చెప్పటాని! ఛాన్సుదొరికింది చూడండి—
కాంతో నురి పిచ్చిలోపడ్డాడు!

అ. గో: అంటే అమ్మా—ఇంతకు పూర్వం నుంచి నిన్ను ఎదుగునా
ఏమిటి ఈయన?

తం: ఆ ఏమింటిరండి! ఇదివరకు నేను ఏదో ఒక నాటకంలో
రిహార్సలు చేస్తూవుంటే వచ్చాడు. వచ్చి కూచుని పాపం,
రిహార్సలు చూస్తున్నాడు. ఇంతలో ఇల్లాగే కొట్టాల్సిన సీను
ఏదో వచ్చింది. నేనేకొట్టాలి ఎవరో. అక్కడే దగ్గరున్న
పూలకుండీతీసి విసురానన్నమాట! అట్లా విసిరే ఆ పాత్ర
నటించే ఆయన తప్పుకుంటాడు—అదివెళ్లి గోడపై కొట్టు
కుంటుంది. కాని ఏమియింది? నేను మామూలుగా నేరినీరకాను—
ఆయన తప్పుకున్నాడు. ఇంతలో ఈ రామంగారు ఎక్కడి
నుంచి వచ్చాడోమరి, ఆ పూలకుండీవెళ్లి అటును ఇటునీ
తగిరింది.

అ. రా: అదిగో—అట్లా తగిలాలి మన నాటకంలో! ఎక్కడ
ఉంటే—

అ. గో: ఉండండి—ఈ కథ చాలా ఇంటర్వెస్టింగ్ గా వుంటే
మధ్యలో మీరు మనసంగతి ఎత్తుతారు! ఆ తర్వాత!—

అ. వై: తర్వాతేమింది? పాపం ఆ కబ్బు తగిరిందికదా అని,
చంద్రిక బాధపడి, వెంటనేవెళ్లి శివచారాలూ అవేదేసి,
క్షమించమని ఇలాఅని అలాఅని ఏదో పాపం ప్రార్థిస్తుంటుంది,
నిజంగానే చాలా విచారపడింది రండి!

వ. రా: మీరూ వున్నారేమిటి అలాగ అక్కడ?

అ. వై: సరిపోయింది. ఉండడమేమిటి—ఆ పూలకుండీ ఆమె ఎవరి
మీదికి విసిరిందో, ఆ పాత్ర ధరిస్తున్నది నేనేగా!

అ. రా: అవే!
అ. వై: అవే! నీవే! ఏదో చేశాడు? ఆమె అంత నుంచిగా చూటా
డిందికదా అని, అంత అసరా తీసుకుని, వెంటనే ఆమెఇంటికి
వెళ్లి విడమెను ప్రేమిస్తున్నట్టు తల్లిక కనబరచాడు.

అ. రా: కేక! అక్కడ ప్రారంభమైందన్నమాట కథ! ఏమిటి—
అ. వై: తర్వాత కన్నురి ఏదో చిక్కాల్లు చేసిందనుకోండి!

తం: చిక్కాల్లు ఇయ్యలేదురండి. ఎందుకోచ్చిన అక్కాయం
కూటలుగాని—నెమ్మదిగానే బుద్ధిచెప్పి పంపేశాను!

అ. వై: వివా వాడు కొడలేదు. వాడి ప్రేమ వాడిదీ! ఆ తర్వాత
ఎల్లాగో మనకాటలోలో ఆదిద పక్కనే ఈ హీరోపాత్ర
నటించాల్సివచ్చేసరి—ఇవా స్వర్గంలోపడ్డాననే అను
కున్నాడు!

తం: పాపం—నొట్టి అమాయకుడు రెడ్డురా—
అ. గో: ఐతే ముత్రాని! పెద్దకథే వుందన్నమాట!

అ. రా: ఆ! ఒక తెలుగునీను రియ్యగలదాని! దీనిసంతకథ
వుంది. ఏమిటి.

తం: కొంపదీసి రానెయ్యగలదని నుకుంటి!

అ. రా: ఆ ఇదోకథా! ఇంతకంటే వందర వురే పోవోవున్నాయా
మనదగ్గర స్క్రీన్ పేలతోపాటే రావేసి! ఏమిటి అందులో
రెండుమాడు బ్రహ్మాండమైన కామెడీలు. వన్ థాజడండ్
వన్ లాఫ్టర్స్ అన్నమాట! ఏమిటి, జనం నవ్వలేకచానారీ!
(బయటనుంచి రిక్తవాడు "అయ్యో, అయ్యోగారూ" అని
కేకలు చేస్తాడు.)

వ. రా: ఎవరదా అది? ఒరే పెరుమాళ్లు, లోగుట్టు పెరుమాళ్లు!
తెలు: (వస్తూ) ఏటండి!

వ. రా: ఏలేమిటా—అతర లాంకావాతేనా ఏమిటి అకేకలు?
తెలు: (ఆలోచించి) రిక్తవాతే ననుకుంటానండి. కాకపోతే...

ఆ—ఆ ఈడె యంటుండండి—ఈ పక్క సిగరెట్లకొట్టాడు
—ఎవరు? మనబాంధవో కైలాసం! నిన్ను సాయంత్రిం
డబ్బుకోసం వస్తే ఇప్పుడు రమ్మన్నారగదండి! తెలురు!
పరే—ఎట్లుంది రమ్మంటానండి—

వ. రా: ఎందుకా?
తెలు: అడు మల్లి ఎప్పుడు రావడమో మీరు చెప్పదాని!

వ. రా: ఐతే ఇంతకీ కావేనంటా నేమిటి? చూడు చూడు
చూడారే—

తెలు: చూసేదేటి! ఐతే అడు—కాకపోతే మన రిచ్చావాడూ!
(పోతాడు).

తం: రామనాధయ్యగారూ! నేను వెళ్లిపోతానండి—చాలా విప
రీతంగా వుంది తలనొప్పి!

అ. వై: నీకుకా?
అ. గో: ఏం మీకా వచ్చిందా యేమిటి?

అ. రా: (రామనాధయ్యగారికి చూస్తూ) మీకు రారేదుగదా కొంప
దీసి! ఏమిటి—

వ. రా: ఇదంతా చూస్తూవుంటే ఇప్పుడిప్పుడే ప్రవేశిస్తోంది.

అ. రా: ఐతే తలనొప్పి శుభంట్లతో ఒకనాటకం రాసే నే—
ఇప్పుడందరూ చాలా సమాజంగా నటించే కూడిలో వున్నా
రన్నమాట! ఏమిటి—(తనే నవ్వుతాడు)

తెలు: (వస్తూ) మన రిచ్చావాతే నండయ్యగారూ—అదీ! తేరాలు
పోతున్నాయటా మరోపావలా ఇమ్మంటున్నాడని చెప్పాడు
గదండి—

వ. రా: ఇవ్వలేదా యేమిటి?
తెలు: నేనెట్లా ఇస్తానండి - మిరియ్యకపోలేనూ—

వ. రా: అదే, నేనేకా బధకా— నీ కవ్వలేదా అని అడుగు
కున్నాను.

తెలు: కాగుండందయ్య—మిరి నే...

క. రా : మరి తెలుగులెవరు నీకథ! ఇంద—(వచ్చుచిత్తావుంటాడు)

అ. వై : రెండు కలనొప్పి మాత్రము తెప్పిస్తున్నా—

చంద్రి : అవునండీ — కాస్త వడి కాఫీకాదా తెప్పించండి.
అబ్బబ్బ...

క. రా : (అట్లాగే వుండిపోయి చూసి, లేచుకుని) వ్రా—గోపాలం
గాయా, మోక్షమిటి?

అ. గో : ప్రత్యేకంగా వాణిమిటి? నాకు ఆకాఫీయే తెప్పించండి.

క. రా : కవిగాయా—(మోక్షమిటన్నట్లు (చూస్తాడు)

అ. రా : వాణివొద్దు సుమందీ. వొంటి ఏం కాసులేదు.

అ. గో : కాఫీ కాగటానికేం? కాస్త కాఫీతాగండి.

అ. రా : కాగటానికేం లేదులేండి; కాదు — కొద్దిగా ఆకలవు
కున్నట్లుంది... ఒక దాసో రెండు బజ్జీలో—ఎమిటి—

క. రా : ఒంటిలో కాసులేదని టిఫిను ఏమిటయ్యా?

అ. గో : అందుకే మరి 'ఒకదాసో' అన్నాడు!

చంద్రి : ఒంటిలో కాసులేకపోతే ఏమీ తినకండి కవిగాయా—

అ. రా : అవునమ్మా—'లంఖణం పరమాదగ్రం' అన్నాడు. ఏమిటి—
అందులో! నువ్వుకూడా చెబుకున్నావు. వాణివొద్దండీ—
ఓనీ కాఫీ! ఏమిటి—

క. రా : సరే, అంతరికే తీసుకురా. ఇంద. (నోటు ఇస్తాడు)

అ. వై : ఎవ్వడు తెచ్చినా ఎవకాఫీ తెస్తావురా బాబూ నువ్వు.
వడిగా తీసుకురా.

తెలు : కాసుందండయ్యా—హోటలు ఎక్కడుందండి—ఆడకల్పి
రావొద్దే! మనకి అదేటో—ఆ పలానోక్క, గిలానోక్క
అదేదో... అదిలేదు. కొనమంటే అయ్యిగాయి కొనరు. మరి,
కలలోలో తెస్తే తల గా విపోదేలండి!

క. రా : వ్రా—వ్రా—ఆ రికా వాడున్నాడుగా. అందులోనే
నల్లిరా. ఎండెట్లానూ వండి. నల్లి! (పెరుమాళ్లు లోపలకు
నల్లిపోతాడు)

అ. గో : ఆ రాసుంగారి కేంకావురా?

తెలు : మంచేసి, అదేటి—వట్టియేసేవండీ. కుర్చీలో అలాకామని
కళ్లుమూసుకున్నాడు. (లోపలకు పోతాడు)

క. రా : కాఫీనస్తోంది, రిహార్సల్స్ మొదలెడవామా?

అ. వై : అబ్బ! [పెరుమాళ్లు కటికతో చీలిపోతే నల్లిపోతాడు]

అ. గో : వాడే!—

అ. వై : కలనొప్పి వాధకాదు గానీ—ఆలోచిస్తూ వుంటే
ఈ రకంగా వేమలతో వాటకం రిహార్సల్స్ ఆరగ వదిలిస్తోంది.

క. రా : అంటే!

అ. వై : నేనా విలన్ వేయవేసి, అంత ప్రాచీనంగా చంద్రికతో
యాట్ర చెయ్యలేను సుమందీ!

చంద్రి : అవునండీ—వాకు అదేవాద! ఆయన్ను చట్టుకుని ఆ రిట్టా
ఈ రిట్టా రిట్టలం, కొట్టలం—అబ్బ!

అ. రా : యాక్టింగ్ కదమ్మా చంద్రికా—అంతకన్నా ఏమింది?

కం : ఏమిటో చాలా కష్టం సుమందీ. (లేచి లోపలకుపోతూ)
ఆ లోపల దూములో కాస్తావు తెట్టుతీసుకుంటాను. కాఫీ
రానివ్వండి! (నల్లిపోతుంది)

అ. వై : అబ్బ—దాదా వాధవదుతోందండీ పాపం! నన్ను రిట్టే
నీడ్లు అరి తీసే ఏర్పాటు ఏమన్నా చెయ్యండి చీకెలే.
వివాహేను నచ్చతెప్పి చూస్తాను. (పోతాడు)

[యన్తరూ అటేచూసి, తర్వాత ఒకరిమొహం ఒకరు చూసుకుంటాడు.]

అ. రా : కథ! బ్రహ్మాండమైన టిఫిన్లు వచ్చిందివ్వుడు—ఏమిటి—

క. రా : కథ... తెలారితే వాటకం, ఇది సెవల్ రిహార్సల్స్!
అయ్యియ్యా—కాస్త కూడా క్లాసం లేవమిటి చెప్పా! నా
డబ్బు వుచ్చుకుంటున్నాడు గానీ—నట్టి నే యాట్ర చెయ్యడం
లేదుగదా. గట్టిగా ఏమన్నా అంటే ఏం గొప్ప అవుతుందో
అని ఎంత సద్గుణపోతున్నా ఒకటాగే వుంది.

అ. రా : ఆ నీను తీసెయ్యమంటాడు—ఈ డెలాగు లాగయ్యి నుం
టాడు! ఏమిటో—ఏమిటనుకున్నాడో! చెప్పవండి—నీ
ద్రామాన్ రాశాను నేను—నలభైవదు వాటకాలు! ఒక్కడు
వాచార అక్షరం మార్పించలేకపోయాడు. ఏమిటి—ఇవాళ
చీకెవడో—

అ. గో : ఆ—మార్పుయమంటే మార్పుస్తానా ఏమిటి? అంతా
చీకె ఇవ్వమే.

క. రా : అవునండీ—ఇన్నాళ్లు తెలియలేదా ఏమిటి ఈ గొడవ?

అ. గో : తెలియలేదంటే, ఎవ్వడు మనం వ్రాస్తాగా రిహార్సల్స్
వేళాం చెప్పండి! ఎవో తర్వాత చేస్తాం తర్వాత చేస్తాం
అంటూ వచ్చాముగాని—అసలు విషయం ఎవడూ చెప్పలేదు.
ఈ ప్రేమగొడవలూ ఇది ఇవాళకదా బయటపడ్డాయి!
(అట్లా ఇట్లా పచారు చెయ్యటం మొదలెడతాడు)

క. రా : తెలారితే వాటకమయ్యా—గోపాలంగాయా!

అ. గో : అదీ, అదీ ఆలోచిస్తున్నాను.

క. రా : కథ... వాటకాలాడించేవాడి జన్మ జన్మరా బాబూ!
భగవంతుడా — రేపేంకేస్తావో — (కేమానీ ద్వారా చెప్టి,
గోపాలంతో సమానంగా తిను పచారు మొదలెడతాడు.)

అ. రా : ఈ సమస్య పరిష్కారం చిత్రింగా వుంది. [పచారు
చేస్తున్న వాళ్ళిద్దరూ ఆ చివరివరకూ నల్లి, తిరిగి రాజా
కున్నప్పుడు, తిను వాళ్ళకు అభియంకంగా వాళ్ళ మధ్యకుంచి
పచారు మొదలెడతారు. కొంతసేపు అట్లా తిరిగాక, తక్కువ
ఆగి మధ్యకేవచ్చి నించుంటాడు.]

అ. రా : అగండి! (వాళ్లు ఆనతారు) దగ్గరకు రండి. (తెలుడిగా
వచ్చి ఇద్దరూ చెరోపక్కా నించుంటారు) ఏమిటిస్తాడు
నాకు?

చి. రా : ఏమిటివ్వడం? కాఫీ! నల్లికాగా—రాగానే ఇస్తాను.

అ. రా : వ్వు... అదికాదండీ. ఈ సమస్య పరిష్కారం చేశాను:
బ్రాహ్మండమయిన విడియా తట్టింది. ఇటువంటి అటువంటి
విడియా—కాదు!

అ. గో : ఏమిటి?

అ. రా : అది చెబితేనే ఏమిటిస్తారని అడుగుతున్నాను.

క. రా : చెబుదుదా—అన్నింటికీ మీకు లంచమే!

అ. రా : లంచం ఏమిటండీ—నా మేధావీ! పారితోషికం అన్న
మాట! ఏమిటి—

అ. గో : అలాగేలేండి—చెప్పండి.

అ. రా : ఏమిటంటే, ఈ రసికజన మహాభిరామంచాత హీరోవేదం,
ఈ అరిచేరిలోవైకుంఠంచార విలన్ వేదం వేయించటం
వల్లనే ఈ చిక్కులాచ్చిపడ్డాయి. వైకుంఠమే హీరోవి,
రామమే విలనయితే—ఏమిటి?...

క. రా : (హాంగిపోయి) కాదా! (గట్టి) కాని తెలారితే వాటకం
కదా, ఇప్పుడెట్లా మారుస్తాం వేమిటి?

అ. గో : అదా మీ బడియో? ఈ ఆలోచన నాకు కట్టింది. కానీ—
 క. రా : కానీ కాకపోతే, కట్టినప్పుడు చెప్పలేకపోయారా? ఇది
 బాగానే వుందిగా!

అ. రా : నైగా ఎక్కడ కట్టించింది. ఎంచాకంటారా—నీతిచంద్రికా,
 ఆరిచేతిలోవైకుంఠం ఇద్దరూ నిజజీవితంలోకూడా హీరో
 హీరోయిన్లే కాబట్టి, స్వేచ్ఛమీద చూయగా; సహజంగా వది
 పారు. ఏమిటి—రసికజనమనోభిరామం ఇద్దరి మధ్యా సరయిన
 విలన్ అవుతాడు!

అ. గో : బాగానేవుంది అక్కడికిది ఒప్పుకున్నాం. కానీ, అందు
 లోనూ కొన్ని ఇబ్బందులున్నై మన యాక్షన్లలో.

క. రా : ఏమిటవి?

అ. గో : వైకుంఠం, చంద్రికా నిజజీవితంలోకూడా 'హీరో హీరో
 యిన్' అని కదూ అన్నారు—వేమలు మరీస్తే వీళ్ళే చెప్తా
 రంటే, లవ్ సీను వచ్చేసరికి, నిజంగా స్వేచ్ఛమీదే లవ్ మొద
 లెటి, అవకాశం వచ్చిందేకదా అని—నిజంగానే ఎక్కువ
 మూటాడేసుకుని—ఎక్కడలేవాలో అక్కడలేవారు, ఆరిష్ట
 యత్నంలో పడిపోయి!

అ. రా : అబ్బే—

అ. గో : అబ్బే కాదు. మనవాళ్ళ తత్వం అది! ఎప్పుడయితే విలన్
 పాత్రలో వున్నా తన ప్రియుణ్ణి తిట్టల్సినచింతో, అప్పుడు
 తిట్టలేకపోయిన మన హీరోయిన్నూ—ఆరిష్టతోనే లవ్ సీను
 వచ్చేవాల్సివచ్చినప్పుడు నిజంగా తన్మయత్వం ఎంగుకు
 పొందడు? మొదటి 'వటన' అని అర్థమైతే, ఇదీనటనే అని
 వున్నంతమట్టుకే వదిపారు. ఎంత చెప్పినా వీళ్ళు నటనగా
 భావించుకొంటుంటేదు. కాకపోయినా, ఇంతవరకూ ఏవో,
 దేవుడి దయవల్ల ఆపార్శ్వం కాస్త కంఠతాపెట్టారు. కాక
 పోయినా, వైకుంఠం హీరో వేమనికీ, రామం విలన్ వేమనికీ
 ఏ మాత్రం పనికిరారు—పెన్ననాటిటిల దృష్ట్యా. అది బొప్ప
 కున్నా—ఈ క్షణంలో వేమలుమార్చి, రేపు స్టేజీ ఎక్కిస్తే
 అనలుకే మోషం వోస్తుంది!...

క. రా : నిజమే-నిజమే-ఏమయినా మన గోపాలంగారి బుర్రవుండే—

అ. రా : చూడటానికి చిన్నదైనా పూహించటానికి (ఎగతాళిగా)
 పెద్దబుర్ర! ఏమిటి—

క. రా : ఆ కాఫీ కాస్తా తాగించేసి, ఆరిహర్యల్లా వేయించండి
 బాబూ—గోపాలంగారూ కానీండి, కానీండి.

అ. రా : వచ్చించమిటి కాఫీ?

అ. గో : "వచ్చుచున్నది!"

అ. రా : "త్వరలో వచ్చుచున్నదా?" విమటి — (హి హి అని
 తనే నవ్వుతాడు).

[రామం గడ్డంమీద చిన్నపట్టి వేసుకుని నీరసంగా తొస్తాడు]

అ. గో : ఏమండి ఎట్లావుంది?

రామం : పెద్దబాధేం లేదులేండి. కానీండి రిహార్సల్స్ వేద్దాం.

క. రా : (ఫటుక్కున గర్జించి) గోపాలంగారూ చచ్చాం!

అ. రా : ఏం? (అక్రమంగా)

అ. గో : ఏం? (అక్రమంగా)

క. రా : బిల్లిదర్జూ ఆలోచలకు బక్కాడు — అక్కడ మొదలెట్టి
 వుంటారయ్యా!

అ. గో : వైకుంఠంగారూ - ఆరిచేతిలోవైకుంఠంగానూ (గట్టిగా
 పిలుస్తాడు.)

అ. రా : అమ్మాయ్, చంద్రికా-నీతిచంద్రికా! (గట్టిగా పిలుస్తాడు
 [ఇద్దరూ వస్తారు])

అ. రా : (వస్తూనే) ఆ-వచ్చిందా కాఫీ?

క. రా : ఎంతసేపూ ఇదీ అదీ అడుగుతారేగాని - 'రిహార్సల్స్'
 వేద్దామా, నాటకం ఆడదామా? అని ఒక్కరూ అడగరా?

అ. గో : నేనడుగుతున్నాను - రండివేద్దాం!

అ. రా : అహ - ఏమయినా, చంద్రిక నిజంగా నీతిచంద్రిక!
 లేకండి.

[అంతా లేస్తారు. గోపాలం పిసారి అదీ ఇదీ సర్దాడు]

అ. గో : (తమపోతూ, తిరిగిచూసి) రండిరండి రామచంద్రంగారూ—
 రామవాధయ్యగారూ రండి!

[ముగ్గురూపోతారు]

అ. రా : ఎక్కడినుంచి మొదలెడదాం?

అ. గో : (ముందుకొచ్చి) అదే! హీరో విలన్ ను కొడతాడు—
 అతను పారిపోతాడు. అక్కడినుంచివేద్దాం. అంటే (స్క్రిప్ట్
 చూస్తూ ముందుకొస్తూ) ఇప్పుడూ మోషన్ వచ్చి ఆమెతో
 మూటాడే సీను. అంటే నాటకంలో ముఖ్యమైన లవ్ సీను!

అ. గో : ఆ సీనుమాత్రం ఇప్పుడు చెయ్యటం కష్టం! అదితప్ప ఇంకే
 దన్నా చేద్దాం.

అ. గో : కష్టంఅనుకుంటే ఎట్లాగండి? వరసగా కానివ్వండి. ఎంత
 సేపు—అతను మీదగగరకు వస్తాడు. మీరూ అతనూ ఆ సంగ
 మలుచుపారు. తర్వాత చూయగా, తీయగా—'డ్యూయెట్'
 పాడుకుంటారు. అన్నట్టు ఆ టేవరికార్డర్ రేడిగావుందా
 రామవాధయ్యగారూ!

క. రా : ఆ-ఆ-ఆ పాటకు రెట్టా పెదవులు ఆడిస్తానో ఒక్క
 సారి చూడాలనివుంది. ఇంతవరకూ ఏమీ చెయ్యలేదు.

అ. గో : పాట కంఠతావచ్చుగా. ధరతా లేదులేండి—చేసేస్తాం.

క. రా : విలే ఇప్పుడు చెయ్యరూ?

అ. రా : ఇప్పుడు చెయ్యటానికి నీలులేదండీ. చెప్పించంతావిని మరీ
 మొదటికొస్తున్నాడు. ఆ రామంతో లవ్ సీను యాక్ట్
 చెయ్యటం చంద్రికకు ఇష్టంలేదు. పోనీ, చేసికా—అతను
 మాత్రం తన ఫోరేజీ మొదలెడతాడు! ఛీ ఛీ—ఈ ప్రాణాల
 మీదికి విలన్ లా తయారయ్యాడు!

[ఎవరూ మాట్లాడక, అట్లా చూస్తూ నింతుంటారు]

అ. గో : ఇంకే సీను మొదలెట్టకుంటారో చెప్పండి!

అ. గో : (నిట్టూర్చి) కానీండి, మీ యిష్టం. ఆ కయిమాన్ నీను
 ఒక్కసారన్నా రిహార్సల్స్ చెయ్యలేదు—అదీవేదాం!

అ. గో : అంటే ఏమిటది?

అ. గో : (అఖరి వేణు రిప్పి వ్రక్షంలో! చూస్తూ) అత—మీరు
 గదిలో వుంటారు—విలన్ వస్తాడు—

అ. గో : ఇండాకే నీనీండగా!

అ. రా : (వస్తూ) అదీవేదా ఇదివేదానమ్మా చంద్రికా! ఇదీవి
 టంటే లాప్స్ సీను. అంటే అఖరిసీనులో, మత్స్య గదిలో
 వుంటావు. పెళ్ళి ఆ రాత్రే నీకు హీరోకు జరగబోతోం
 దన్నమాట! మత్స్య చాలా కులాపాగా (ఏదోవరసక
 పాడుతూ) "కోయి కోయి ఈ రేయి, చెయిగిరిపొడ
 మాయా"—ఏమిటి, అని పాటపాడుకుంటూ అద్దంలోకి
 చూస్తూ సింగారించుకుంటూ వుంటావు. ఏమిటి—ఈ సీను
 యంతో మనవాడు—విలన్ వస్తాడు. ఈ పెళ్ళి తప్పించి,

నిన్న ఎత్తుకుని పారిపోదామని పిడిస్తాడు. ఏమటే—నీకు తెలుసుగా వస్తూవుంటే నువ్వు చూస్తావు—కేలువేస్తావు. అతిసు మీడికి రాజోతాడు. ఆకోపంలో నువ్వు పక్కన ఏమిటుంటే అది తీసి అతనిమీడికి విసిరేస్తావు. అతిసు అన్నీంటిని తప్పించుకుంటూవుంటాడు—నీమీడికి రాజోతూవుంటాడు. నీను కూంధి క్షమాకున్నకి పోతూవుంటుంది.

నీ కేకలూ, అతని నవ్వు, నువ్వు విసరటం ఇదంతా అన్నమాట. ఏమిటే—ఈ వాదావుడిలో మన పీగో పోలిసున్నీ చంటబెట్టుకుని అతాతగా గదిలోకి ప్రవేశిస్తాడు. తిర్వాత విలన్ చేసిన దుర్మార్గాలు బయటపడటం—వాడిని పోలీసులు ఎర్రబుచ్చెయ్యటం, ఇవన్నీ వుంటాయనకో. ఇది నీ క్షయస్సు. కూంధి యాక్టింగ్కి స్కోప్ న్నమాట! ఏమిటే—

చం : వూ—సరే, కానీండి.

ఆ. గో : లేవరిక్కార్లర్ల తీసుకురండి రామనాథయ్యగారూ—
[రామనాథయ్య వెళతాడు]

చం : ఆ చిరకూడా పాటుండవ్వా గగ—ఏమిటో—ఆ పాతేమి చూసుకోలేదు. ఏనా ఇప్పుడు సాంగుతు నటించే మూడోలో లేవరండి!

ఆ. గో : (కోపమునిగినట్టు) రామనాథయ్యగారూ, త్వరగారండి.

చ. రా : (ఆత్రుతగావస్తూ) ఏమిటేమిటి?

ఆ. గో : (కూర్గా) ఆమె, ఆ పాట ఇప్పుడు పాడవంటున్నాను. ఏనా ఆ పాట తీసేద్దారండి. ఎంచాతంటే, నాటకం కయిమాక్స్ సీనుమందు మళ్ళీ పాటా అదీ అంత రక్తికట్టదు. వీరలే ఇంకోవోట పెట్టుకుందాం.

చ. రా : కానీండి, కానీండి. అంతా మీదను.

ఆ. గో : అమ్మా—నువ్వు ఇటూ కూచుని సింగాంతుకుంటూవుంటావు. విలన్ వస్తాడు. మీరంతా అవతలకు వెళ్ళిపోండి [రామనాథయ్య, రామచంద్ర లోపలకుపోతాడు—వెళుంఁ, రామం విధిచేవుపోతాడు. గోపాలం అంతా ఓసారిమాసి, ఓకే అనుకుని, 'గెడీ' అని లోపలకుపోతాడు. చంద్రిక అద్దంలో సింగాంచుకుంటున్నట్టు నటిస్తూవుండగా, పెయ్ మర్లు కాఫీకెటిల్ తో ప్రవేశిం.]

పెయ్ : (వస్తూనే, గట్టిగా) అయ్యగారూ—వైకిల్ రిక్కారాడి మొత్తం రెండుగూపాయిలయింది.

ఆ. గో : (వస్తూ) అబ్బబ్బబ్బ...మూంధివేళ చూసినస్తావురా నువ్వు!

అ. రా : ఒరే, నేను ఏపేరుపెట్టినా వకినే పెట్టినా వుపకయ్య—ఏమిటే—

అ. వై : (వస్తూ) తలనోప్పిచూత్రలు తెచ్చావా? (పెయ్ మాట్లు ఇస్తాడు.)

చ. రా. (వస్తూ) సరే, అందరికీ ఆ కాఫీ ఇచ్చేయ్.

ఆ. గో : కాఫీ ఇవ్వొచ్చునురండి. రిహాల్స్ లు కావటానిం? మీరంతా పదండి.

[పెయ్ మాట్లు, రామనాథయ్య, రామచంద్ర లోపలకుపోతాడు. రామం, వెళుంతం బయటకు పోతాడు. తిర్వాత గోపాలం కూడా లోపలకుపోతాడు. చంద్రిక సింగారించుకున్నట్టు నటించి, అటూఇటూ చూసి కుర్చీలో కూర్చుంటుంది. చవక నుంచి దొంగలాగా వెళుంతం ప్రవేశిస్తాడు. దగ్గరగా వచ్చేసరికి ఆమె లేస్తుంది. దూరంగాపోయి, "నెట్లీప్ నాన్ నెట్లీ"

కొలంబో ప్రతాపిక సంహానంమమును నంబోధిస్తూ అమెరికా ఆధ్వర్యము శ్రీ వివేకహోవరు యిలా స్పష్టికరించారు.

“వృత్తులందు, వ్యాపారమందు, ఆంధ్రసువారి నిపుణుల సహకారముగలిగిన దిట్టమైన నిర్వహణలేనీడే, యెంత సామర్థ్యముతో నిర్మింపబడిన కర్మాగారమైనా, కొలంబోన దుబారావ్యయమునకు పుట్టినిల్లు కాగలదు”.

మా డైరెక్టర్ల గొప్పదనాన్నిబట్టి, మా ఆర్థిక పటిష్టతనుబట్టియు, మా సంస్థ విస్తృతమున బట్టియు, లేక మరే ప్రమాణములబట్టియు, గాక, సామర్థ్యముతో మేము చేయునీవ వలన ఋణావగు మా సంస్థ పరిపాలనా సౌమ్య పరిమాణముల నాధారముగా మా ప్రయోజకత్వమును నిర్ణయించండి.

హిందూస్థాన్ ఐడియల్ ఇన్సూరెన్సు కంపెనీ లిమిటెడ్,

(1935 సం॥ లో స్థాపితము)

రిజిస్టర్డ్ ఆఫీసు:
పోస్టుబాక్సు నెం. 144

4-3-377 సుల్తాన్ బజారు, హైదరాబాద్.

నంట్రల్ ఆఫీసు:
పోస్టుబాక్సు నెం. 1601

ఇండియన్ చేంబర్ బిల్డింగ్స్, ఎస్.ఎస్.నేడ్, మద్రాస్-1

అగ్ని, మోటారు, వ్యక్తి ప్రమాదాలు, నిజాయితీ పూచీ, రవాణాలోనున్న సాము వగైరా భీమావ్యాపారములు నిర్వహించుచున్నది.

ఆఫీసులు:

అహమదాబాద్, బెజవాడ, బెంగళూరు, బాంబాయి, చిత్తూరు, కోయంబత్తూరు, కాకినాడ, ఖమ్మంమెట్టు, మచిలీపట్నం, రాజకోట, సూరత్, విజయనగరం.

ఎస్. రామచంద్ర.
జనరల్ మేనేజర్.

అంటుంది. ఇకపై (హారంగానవి మిదకు పోవోతాడు. అటు అటుఇటు చూసి, నూదిగావున్న చిన్నపిడిగల మువ్వన వక్కనేవుంటే, అదితీసి అతనిమిదకు విసుక్కుంది. ఇకపై తప్పించుకుంటాడు. దువ్వన విధివ్వారంతా! పోతుంది. లోపలనుంచి 'అబ్బా' అని అరుస్తాడు రామం. చంద్రిక ఆక్రంతగా అటుమానుంది. ఇకపై హడా చూస్తాడు.)

తం : (అటు వెళ్ళి) ఎంతరిగిందండీ, ఎంతరిగింది ?

[రామం మడికన్న మూనుకుని, తలవొంచుకుని బాధగా 'అబ్బా' అని మూలుగుతూ లోపలకు వస్తాడు.]

తం : ఏమిటండీ ?

రామం : ఆ దువ్వనమొక, నరిగా.....కంట్లో.....తరిగిందండీ. అబ్బా... (నెమ్మదిగా మర్రిలో ముద్దుంటాడు.)

అ. గో : (వస్తూ) ఏదోఒకటి, ఏదోఒకటి! ఏనా అనుమంలా నించోవాలంటండీ—అబ్బబ్బబ్బ... చెప్ప బాగా తరిగిందా ఏమిటి ?

[రామం తలవంచుకుని, ఆ చెయ్యిపెట్టుకుని అట్లాగే వుంటాడు.]

తం : (మందుకోచ్చి) అయ్యోగాడా, కాఫీకొస్తారా—అక్కడికి తెచ్చుంటారా అండీ ?

అ. గో : ఏదోఒకటి మధ్య తెలిసేస్తున్నాడూ—

[పెరుమాళ్ళు పోతాడు. ఇకపై లోపలకు పోతాడు.]

తం : ఏమండీ ర మంగారూ, (పలకకు) క్షమించండి. చూసుకో లేదు.

రామం : ఏం ఖరవారేదులెండి. అదే తగ్గుతుంది. అబ్బ (తలదించుకునే వుంటాడు.)

తం : చాలా బాధగావుందా ? (దగ్గరగా వెళ్ళిపోయి తక్కువ అనిపోతుంది. వెంటనే ఆమెకు ఇట్లాగే జరిగిన పాతసంఘటన గుర్తుకురాగా, తప్పింది అట్లాగే వుండేపోతుంది)

అ. గో : ఏమిటమ్మా ఏమిటి ?

తం : (నిట్టూరుతూ) ఇదివరకేపాతి ఇట్లాగే రిహార్సల్ లో నాచార చెప్పితిన్నాడు. అదేసంఘటన మర్రి ఇవారే!

అ. రా : (వస్తూ) మీకెవరికీ కాఫీ అక్కరదా ఏమిటి—ఏమండీ—(వినకాలే రామనాధయ్య వస్తాడు)

అ. గో : ఇవ్వు—(బాల్లిద్రూ నెమ్మదిగా వస్తాడు.)

తం : కంట్లో చెయ్యడానికి మండేమయినా వుందా ?

రామం : ఏమందూ అఖరేదులెండి, అదేపోతుంది—కాస్సేవల్లో. ఏనా ఎందుకంత బాధపడతాడు—పొరబాటున తగిలిన చెప్పికి!

(చంద్రిక ఒక్కక్షణం అలోచించి ఏదో నిరారణకు వచ్చి అతనిదగ్గరగావచ్చి కంటి మీదకుంచి చెయ్యిపెట్టుంది. అతను 'అబ్బా' అంటాడు. ఇకపై చేతిలో కాఫీతో ప్రవేశించి, ఈ దృశ్యం చూసి అక్కడినుంచే 'చంద్రికా' అంటాడు)

అ. రై : (దగ్గరగావచ్చి) ఏమిటి చంద్రికా మర్రి ఉపచారాలు మొదలైట్టవ ?—ఇదివరకు జరిగిన సంగతి గుర్తులేదా ?—రా అక్కణ్ణించి. ఇంద కాఫీతాగు.

తం : అక్కడుంచండి—మందులెస్తా. (లోపలకు వెళ్ళిపోతుంది)

అ. రై : అను ! ఏమిటి చంద్రికా—మందు మువ్వతీసుకురావాలా ఏమిటి ? (లోపలకు చూస్తూ) పెరుమాళ్ళు—మందు

తీసుకురా. ఏనా ఇందులో మువ్వ చేసిందేమిటి ? అడు కనే తరిగింది. అంతేగా ! దీనికింత రాక్షాసం—గోలానా? పూర్వ-రిహార్సల్స్ కావవ్వండి. (రామం నెమ్మదిగా లేస్తాడు) ఇదివరకు ఇట్లాగే అడ్డం వచ్చి చెప్పితిన్నావు కదా—నీవు లేదుటయ్య—పోనీ అను మంచిమాట లాడుకోండి. ఇవారే మర్రి చెప్పి చెప్ప—నిన్ను ప్రేమిస్తున్నానని ! ఛీ ఛీ—

[రామం అతనికేసి తలతిప్పిచూసి, మర్రి తిప్పేసుకుని విధి లోకి పోవోతాడు.]

అ. రై : తగినకానీ జరిగిందేలే. లేకపోతే, ప్రేమా అవుతూ—

తం : ఏమండీ రామంగారూ, ఎక్కడికి, ఎక్కడికి బయల్దేరుతున్నాడు ?

రామం : ఎక్కడికి లేదండీ. మీరు రిహార్సల్స్ చేస్తారుగా. బయట మామంటాను.

తం : కంట్లో కాస్త మందుతీసుకుని వెళ్ళండి.

అ. రై : నీకందుకు చంద్రికా మధ్య ? చెబుతూంటే వినిపించుకో ఏమిటి ? రా, రిహార్సల్స్ వేద్దాం.

తం : (అతనికేసి తీక్షణంగాచూసి) పెరుమాళ్ళు—పెరుమాళ్ళు—తం : వచ్చానండమ్మగారు(వస్తూ) ఇదిగోమందు. (సీసా ఇస్తాడు)

తం : (తీసుకుని) రండి మందుచేస్తాను. (రామాన్ని తీసుకోచ్చి మూవోపెట్టి, కంట్లో మందు చెయ్యిపోతుంది)

అ. రై : (ఈపాటికే ఉగ్రుడైపోతాడు) చెబుతూవుంటే కాస్త కూడా వినిపించుకోవేం—వీలేదు, నువు మందు చెయ్యటానికి వీలేదు! (ఆమె చేతిమీదకొట్టి సీసాను తురించి వేస్తాడు. రామంవేపు తిరిగి) ఛీ—(రామం నెమ్మదిగా కంటిమీద చెయ్యిపెట్టుకుని లోపలకు పోతాడు.)

తం : మీకేం మకుందా పోయిందా—అయిన కంటిమీద చెప్పి కొట్టింది నేను. కాకపోయినా, తోడినటుడు బాధపడుతూవుంటే మంగుచెయ్యటం పనికిందలేదా?

అ. రై : నిన్ను అగౌరవం చెస్తున్న ఈ విలన్ గాడికి మందుచేస్తావా?

తం : అతనేం విలన్ కాను—నన్ను ప్రేమించా నన్నా జేగాని—నన్నేమన్నా హింసలుపెట్టాడా—పెళ్ళిచేసుకోమని బలవంతం చేశాడా?

అ. రై : ఏమిటి చంద్రికా—అయ్యో రామనాధయ్యగారూ—మీరు వెంటనే ఈ రామాన్ని తీసి పోలేసి ఇంకో వ్యక్తిని ఆ నేమనికీ నియోగిస్తారా లేక, నన్ను చెల్లి పామ్మంటారా? (పోవోతాడు.)

త. రా : అయ్యో—ఇకపైగాచూ, అయ్యో (నవకాల చెల్లిపోవోతాడు.)

తం : అయ్యో వెళ్ళివ్వండి రామనాధయ్యగారూ—ఎంతహారం వెళ్ళాడో నేనూ చూస్తాను.

అ. రై : (అగి, ఆమెకేసి కోపంగాచూస్తూ) అంటే నే నెక్కడికి వెళ్ళలేనని నీ ఉద్దేశం? చంద్రికా—నిన్ను నేను ప్రేమిస్తున్నాను కాబట్టి మత్స్యంచేసి నా నేను సహిస్తాననుకుంటున్నావు! కానీ నాముందే మర్రి విలన్ గాడిని పట్టుకుని లాల్చిస్తూ మజ్జిస్తూవుంటే కనుమానుకుని మామంటా ననుకున్నావుకోలా! నన్ను ప్రేమిస్తున్నానని, తెల్ల చేసుకుంటానని మామంటామెచ్చి నాటకంలో పటించివట్టు పటించానన్నమాట!

చం : మిమ్మల్ని ప్రేమించటంలేదని, పెరిచేసుకోటంలేదని ఎవరు చెప్పారు? ఎందుకట్లా లేనిపోనిది కల్పించుకుంటారు?

అ.వై : మరేమిటి దీనికంటే? నిజంగా నన్ను ప్రేమిస్తున్నారంటే నేను వద్దంటూ వున్నా ఈ విలకగాడిపై జారిచూపిస్తావా?

చం : చూస్తున్నారంటే మీ భారణి క్రురిమించిపోతోంది. మిమ్మల్ని ప్రేమిస్తున్నారంటూ త్రావ ఇంకోవ్యక్తిపై జారిచూపకూడదన్నమాట!

అ.వై : వీలేదు. ఒక దుర్మార్గుడిపై జారిచూపిస్తున్నాను అని చెబితే నేను నమ్ముతాననుకున్నావా? నిన్ను ప్రేమించి పెళ్ళి చేసుకుని భర్తకాబోతున్న వ్యక్తిమందు, నువ్వు ఇంకోకడితో సయ్యటలాడుతూ—

చం : ఛీ—కనికరం, జాలి, మంచి-చెడ్డా ఏమీలేని వట్టి రారాసుండే! మీ రంతటివారైనా సహృదయులనే మిలాటి మనిషిని నేను పెళ్ళిచేసుకోలేను!

అ.వై : చంద్రికా—ఏం మాట్లాడుతున్నావో అలాంటివే మాట్లాడుతున్నావా?

చం : (వినిపించుకొక) కేవలం నామీద మీకున్న ప్రేమేకాదు నాక్కొవలసింది—మీలోవున్న కరుణకూడా నాక్కొనాలి. ఇటువంటి సమయంలోకూడా స్వార్థం చూపించుకుంటున్న మీరు—నిజమైన దుష్టులు!

అ.వై : చంద్రికా—మాటలు బాగురగారానీ! (వైకిరాబోతాడు).

చం : ఆగండి—ఈ క్షణంనుంచీ నామీద మీకేమీ అధికారం లేదు. మిమ్మల్ని నేను పూర్తిగా వోడులుకుంటున్నాను.

అ.వై : నోరుజారి ఏమేమిటో మాట్లాడుతున్నావు—రెక్కారే విచారిస్తావు చంద్రికా?

చం : విచారించాల్సిన అవసరం నాకేంలేదు. ఏ వ్యక్తి హృదయంలో ఏమిందో తెలుసుకున్నందుకు నిజంగా నేనివ్వకు సంతోషిస్తున్నాను. మీ కంటే రామంగాడు ఎన్ని విధానాల్లో గొప్ప వారు! మీరే అనవసరంగా అతినిపై లేనిపోనివన్నీ కల్పించినన్ను రెచ్చగొట్టారు! ఇహ నాదన అనవసరం! మీరు వళ్ళండి! [గ్రోహలం నిరాంతరపోతాడు, ఇంతవరకూ దూరంగావుండి ఇదంతా చూస్తున్న వాళ్ళంతా, దగ్గరగావస్తారు.]

అ.రా : (చప్పట్లుకొట్టి) ఆహా! కథ! బ్రాహ్మణాండములు బిడ్డలు!

చ.రా : ఎంతమార్పు!

అ.గో : కొద్ది సేకండ్లలో, చిన్న కంఠులతో గొప్పమార్పు!

చం : (సరుకోని) అయ్యో, రిహార్సల్స్లో ఈ గొప్పకంతా తీసుకొచ్చి డిస్టర్బ్ చేశాను. క్షమించండి. ఇక మనసాటకం ఎట్లా జరిగాలో అట్లా సవ్యంగా జరుగుతుంది—ఎవరికి లభించాల్సిన ప్రాప్తిలం వాళ్ళకు లభించాయి!

అ.వై : (నోటదుటరానివాడల్లా) అయితే అంతా నిజమే నా చంద్రికా?

చం : నిజంకాక, నాటకం రిహార్సలు అనుకున్నారా? సరే, అసంగతేం ఇంక ఎంతవద్దు. అయ్యో, నేనివ్వుకు రిహార్సల్స్ చేసే మూడోలోలేను. రామనాథయ్యగారు, లేవంతా రిహార్సల్స్ జరిగా చేసుకొని, నాటకం చక్కగా అడతాం సెలవు—(పోతోతుంది)

అ.వై : ఆహ! ఇటువంటి నిర్ణయాలు చెయ్యటానికి నీ ఇష్టమేం వనికరాదు. ఇకమిదట నీమందు నేను ఏరకమయిన ప్రాత్ర కూడా భరించను. ఇది నా నిర్ణయం! రామనాథయ్య

గారు—దీయవుంచి, ఇంకెన్నోన్నా తీవ్రకోపి నువ్వు—(చరచారాపోతాడు)

అ.గో : కొంపముంచేకాదు రామనాథయ్యగారు!

అ.రా : చచ్చాం!

చ.రా : (తెప్పరిల్లి) వెళ్ళి నివ్వండి. 'అంతయు నువ్వేలా కోరలే' అన్నాడు. ఇటువంటి మనిషితో ఎప్పుడూ మనకు చిక్కు వుండనే వుంటుంది. ఏంభరనాడే—కొన్ని కారణాలన్న నాటకంలేదీ మార్పాల్సినచ్చిందని నోటినులు వంతుతాను రెండుకోలాల్లో ఎప్పున్నా రెయారుచెయ్యకయ్య!

అ.రా : ఛేవ! మీదీ గొప్పనిర్ణయమే. కాని దీనివల్ల నువ్వే నాటకం మాత్రమే దాలో వసలేదు. —చంద్రిక జీవితంతూ నాలో వడింది. ఏమిటి—

చ.రా : అయ్యో కన్నూరీ—ఏమిటో అనుకున్నావో గాది—నీకు నా గొప్ప సున్నితహృదయం నువ్వు!

అ.రా : మొత్తానికి నీతికథలాంటి కథగల కథ నీకథ! ఏమిటి—(నవ్వుతాడు)

అ.గో : ఇంతకు హీరోగారు కనిపించరే?

చ.రా : ఆయన పాపం లోపలకుపోయాడు. రామంగాడు — [రామం లోపల్నుంచినస్తాడు.]

అ.గో : మీ నాయక ప్రాప్తి మిరు కాళ్ళకంటేగా నిలబెట్టుకున్నందుకు మిమ్మల్ని అభినందించకవచ్చదు. (క్షమాపణ చేస్తాడు)

అ.రా., చ.రా. కూడా అతన్ని నవ్వుతూ అభినందిస్తారు). రామం : ఏమిటండీ—నాకేం అర్థంకావలంలేదు. ఎందుకంటే ఇదంతా?

చం : ఈ నాటకంలో మీరు హీరో ప్రాత్ర భరిస్తున్నందుకు — వస్తారా పోవాం!

రామం : (అగమ్యంగా) ఎక్కడికి?—

చం : రండి—(పోతుంది)

రామం : (అర్థంకాక చూస్తాడు)

అ.రా : వెళ్ళండి—ఆమె జీవితనాటకంలోనే హీరో ప్రాత్ర భరించేట్టున్నారూ—

రామం : ఆహ!

అ.గో : వెళ్ళండి—వెళ్ళండి—

రామం : సెలవు—(పోతాడు)

చ.రా : కథ మారాగా కంచికి వెళ్ళింది.

అ.గో : ఇహ మనమూ ఇంటికిపోవోద్య!

పెరు : (వీధిలోంచివస్తూ)అయ్యోగారు—సెలవేరవ్వకాదీ నాకు రూపాయిలయిందంటా—ఇచ్చేస్తే అయ్యగార్ని విరేక్షిస్తే అలా పోతాట్ట!

అ.రా : ఈ కథ మాత్రం కంచికివెళ్ళు దు కాబోలా!

అ.గో : హీరోయిన్ గారు ఇంటికిపోతున్నారా—ఈ కథ కూడా ఇక కంచికి పోతుంది!

పెరు : అయ్యగార్ని దింపేసి రిచ్చావాదీని నుల్ల రమ్మని చెప్పకుంటారటండీ!

చ.రా : ఇంకా ఎందుకురా—ఇంద ఇచ్చేయి (వట్టరికి వడుక్కు) వదిలి—నువ్వూ ఇళ్ళకుపోవాం!

[అంతాపోతూవుంటూ పెరు]

శిల్పకళకు నవజీవమిచ్చిన జైనమతం

శ్రీ ఆమంచర్ల గోపాలరావు

మహాత్ములకేవలము మతముగా పరిగణించును. వర్ధమాను బౌద్ధ మహాత్ముడు. ఆయన కేవలము జైనమతము. జనుడు అనికూడా ఇతని నంటారు. జయించినవాడుకొబట్టి జనుడు. జనునిమతం జైనమతం. భారతదేశమందు వెలసిన ఇతర దేవతలకువలెనే ఇతనికి కూడా పెక్కు పేర్లు కలవు.

క్రీస్తుకు పూర్వం ఆరవశతాబ్దములో ఇతని జీవితము. గౌతమ బుద్ధుడు, మహావీరుడు సమకాలికులే. గౌతమబుద్ధుని మహాపరినిర్వాణమునకు దాదాపు పదునారు సంవత్సరములకు పూర్వమే మహావీరుడు సిద్ధిపొందినది.

మగధదేశమంగు పాటలిపుత్ర నగరమునకు ఇరువదివిక్రమైళ్ల దూరమునఉన్న వైశాలి నగరమునంగు మహావీరుని జన్మ. నాడు వైశాలియందుండినది నాయక సత్తారాజ్యము. (అరిగార్మీకల్ రిపబ్లిక్ అని ఆంగ్లమున అంటారు.) అనగా క్షత్రియనాయకులందఱులసి అదట రాజ్యపాలన చేయుచుండిరి. అట్టి నాయకులందు ఒకనికి ఇతరు కనిష్ఠపుత్రుడు. ముప్పదిఏండ్ల ప్రాయముననే ఇతడు సర్వము త్యజించి, పార్శ్వనాథులను సన్యాసులతోకలసి రెండుసంవత్సరములు సంచారముచేసి, కేవల జ్ఞానమును సమపార్జించి తన మతమును స్థాపించెను. నలువది సంవత్సరములు ధర్మపర్యటన మొనరించి, మగధదేశమందే కొన్ని మఠములనుస్థాపించి, మహావీరుడు తరమువదించెను.

నాటినుంచి జైనమతము దేశమతములలో కొకటయినది. నాటి ఉదయించిన బౌద్ధమతము లోకమతమై, నలుదిక్కుల వ్యాపించి మూలస్థానమైన భారతదేశములోనే మటుమాయమయినది. ఈనాడు సయితము దాదాపు ఇగవదిశతాబ్దముపైగా జైనమతాచలంబు కులు మనదేశమందున్నారు. బౌద్ధమతము, జైనమతము, రెండును దాదాపు ఒకేకాలముననే ఉదయించి, ఒకేరకముగా కన్ను ముగ్గును, బౌద్ధమతము మనదేశమున మటుమాయమయి, జైనమతము మాత్రమే నిలచియుండుట కొంత వింతగా లోయను. కాని ఇందుకు కారణము కలదు. నేదములు పొరుషేయమలే అని, జైనమతమే అదిమతమనీ, అది చెడిపోయి, మిగిలినది బ్రాహ్మణులు, ఇతర హిందువులు అనుసరించు వైదిక మతమనీ, జైనుల సిద్ధాంతము.

హైందవమందు ఉదయించి వర్ధిల్లిన అన్ని ఇతర మతములకు వలెనే, జైనులందు సయితము కాళోపకాళులు చాల కలవు. ఇందు ముఖ్యమయినది రెండుకాళులు, దిగంబరులు, శ్వేతాంబరులని వీరి నందురు. జైనులందు ఈ రెండు కాళులు ఏర్పడిన కాలము సరిగా నిర్ణయించుట సాధ్యముకాదు. అయినప్పటికీ క్రీస్తుకు తర్వాత ప్రథమ శతాబ్దముండే ఈ రెండు కాళు లేర్పడినట్లు భండియ భీమా.

ఈ కాళాద్యయును ఏర్పడిన విషయమును గురించి జైన వాఙ్మయమున ఒక చిత్రమైన కథకలదు.

మహావీరుడు గతించిన తర్వాత, దాదాపు రెండు శతాబ్దములకు చంద్రగుప్త మౌర్యుడు మగధరాజ్య మేలుచుండెను. అనాడు భద్రబాహుశ్శరుడు జైనుల ముఖ్యుడు. నాడు మగధదేశమందు ఒక పెద్ద కరువువచ్చి, ఏకముగా పన్నెండు సంవత్సరములు దేశమును ఖోభ పెట్టినది. భద్రబాహు తన జైనులను రక్షించుకొనుటకు, సపరివారముగా మగధను వీడి దక్షిణమున కర్ణాటకమునకు తరలివచ్చెను. కాలము గడచుకొలది, జైనులు తమ శాస్త్రములను, సిద్ధాంతములను విస్మరింపసాగిరి. అందుచేత దేశమందలి జైనులందరు తమ శాస్త్రముల నన్నింటిని సరిదిద్దుకొనుటకు పాటలిపుత్రునందొక సభ గావించిరి. ఈ సభ క్రీస్తుకు తర్వాత దాదాపు ఎదిది సంవత్సరములకు జరిగినది పండితవాక్యము. ఆ సభకు దక్షిణమునుండి, భద్రబాహు వర్ణమునకు చెందిన జైనులు కూడవచ్చిరి. అప్పటికి ఉత్తరమున నిలిచిపోయిన జైనులందరు దిగంబరరూపమును వదిలి, తెల్లని బట్టలను కట్టుకొనుట కలవాటుపడి యుండిరి. ఇది భద్రబాహు వర్ణమునకు రుచించలేదు. వారు ఈ ధవళవస్త్రములను ధరించు ఆచారమును పూర్తిగా గుండించిరి. అదే జైనులందు ఈ కాళాద్యయాంకురము. దిగంబరులు ఏకస్త్రములను ధరింపరు. శ్వేతాంబరులు ధవళవస్త్రములను ధరింతురు. ముఖ్య సిద్ధాంతములు ఏకమయినప్పటికిని, విడిగా వృద్ధి అయిన ఈ రెండు కాళులందును కొంత సంప్రదాయభేదములు కలిగిన మాట వాస్తవము.

మతభేదమున్నప్పటికీ, జారి ఒకటే అయినందున, అనేక జైన సంప్రదాయములు, వాఙ్మయము, వాస్తువు, శిల్పములు, అన్నియు, చాలవరకు ప్రాచీనమందున్న హైందవపద్ధతులనే ఆధారములు చేసికొని వృద్ధిచెందినవనుటకే సందేహములేదు. జైనవాఙ్మయమంతయు క్రీస్తుకు అయిదు ఆరు శతాబ్దముల తర్వాతకే పరివృద్ధిచెందినదని పండితవాక్యము. జైన మతమునకు సంబంధించిన మహాత్ముల జీవితములు, నియమములు, ఆచారవ్యవహారములు, మొదలగునన్నియు మాత్రమేగాక, నాడు భారతదేశమందరిగిన ఇతిహాస సంపద యంతయు జైన వాఙ్మయమందు చేర్చబడినదని చెప్పవచ్చును. కృష్ణుని జీవితము, రామాయణకథలు, అనేక ఇతర పురాణ కథలు కూడ మనము జైనుల గ్రంథములందు చూడవచ్చును. కాని మతము భేదించుటవలన, మతము ననుసరించు పరిణామములు, నయితము ఈ కథలయందు తెలియకలదు.

ఉదాహరణకు జారి రామాయణకథ రూపమును మనము గను దించవచ్చును. వింధియాద్వీపి రామాయణ కథనుగురించి అనేక

సంజాతములు కలిగను. అప్పుడు బింబిసారుడు గోమయదను ఒక మహాత్ముని వద్ద కరిగను. గోమయడు బింబిసారునికి తెల్పినరీతిగా ఈ గ్రంథము రచన జరిగినది. ఉద్బ్రంథముల నీరీతి రచించుట మనజీవమందలి ప్రాచీన సంప్రదాయమే.

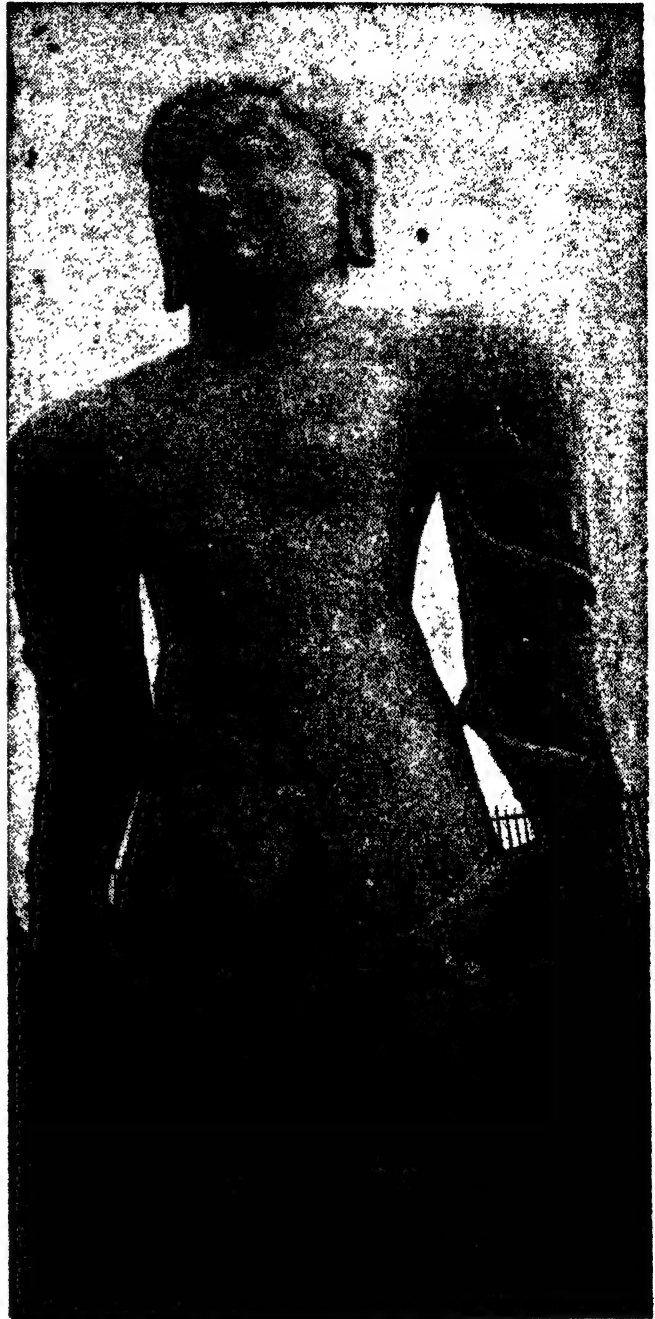
మన పురాణ రచనల ననుసరించి, విశ్వ వర్ణన, అటూతర్వాత ప్రథమ జనుడయిన ఋషభుని వృత్తాంతముతో మొదలు పెట్టి అనేక ఇతరకై న ఉపాఖ్యానములతో ఈ గ్రంథమును కై నులు రచించిరి. దశరథునికి ముగ్గురుభార్యలు: అపరాజిత, సుమిత్ర, కై కేయి నలుగురు కొడుకులు: పద్మి, లక్ష్మణ, భరత, శత్రుఘ్నులు. రామ డిండు పద్మ్యుడయినాడు. కాని పద్మ రామడనికూడ ఇతని పేరు. దశరథుడు సంసారమును త్యజించి సన్యాసి కావలచికొనెను. అప్పుడు పద్మరాముని రాజుగా చేయదలచెను. కాని కై కేయి పద్మరాముడు భరతుడిని రాజుగా కమ్మనికొరిరి. కాని భరతుడు కూడ సన్యాసమును స్వీకరింప దలచియుండెను. తల్లి, పోదరుడు కొరినమీదట, వారిమాట తోసివేయలేక, రామ డరణ్యవాసము నుంచి తిరిగి వచ్చువరకు తాను సింహాసనము వధివ్రంతుననియు: ఆపైన తప్పక సన్యాసము స్వీకరింతుననియు భరతుడు మాటబెచ్చెను. పద్మరాముడు సీతతో సహా అరణ్యమునకేగెను. అటూతర్వాత రావణ సంహారము, లవకుళి జననము మొదలయిన యావత్తుకథ చాచాపు వార్తా: రామాయణమునే అనుకరించును. చివరకు ఈ కథయందు పద్మరాముడు సయితము సంసారమును త్యజించి కై నసన్యాసి అయి కేవలజ్ఞానమును సమపార్జించును.

కై నుల కథయందు రావణునకు పదితల లుండవు. తాను ధరించిన ముత్యాలవారముందు రావణుని ముఖమునకు తొమ్మిది ప్రతి బింబము లగుపడును. అందుచేత రావణునకు దశముఖుడను పేరుకలిగినది. కిష్కింధావాసులు కోతులుకొరు. వారికేతనముపైన కొలిచివ్వుముందును. ఈ రీతినకే, రామాయణమునందు అసంభవము లుగా తోతెడి ఘట్టములన్నీ, ప్రకృతికి విరుద్ధగా లేకుండునట్లు సమన్వయముచేసి వర్ణించిరి.

వాఙ్మయమువలెనే కై న వాడు శిల్పములు సైతము, ప్రాచీన హిందవ సంప్రదాయములనే ఆధారములు చేసికొని పరివృద్ధి నందుకొన్నవి. మత భేదము ననుసరించి, వీరి వాస్తువులకు, శిల్పములకు కూడ కొంత భూవభేదము కలిగినమాట వాస్తవము. బౌద్ధులవలెనే కై నులుకూడ ప్రప్రథమమున స్తూపములను నిర్మించుచుండి యుండవలయును. ఏలనన 1887 వ సంవత్సరమున మధుర ప్రాంతమున జవరత్ కన్నింగు జోయగారు, భూగర్భమునగల కై న స్తూప శిలా ఘటములను, శిల్పములను త్రొవ్వి బయలుపెట్టిరి. ఈ స్తూపము మహానవాళి కాలమునాటిదై యుండవచ్చునని పండితుల ఊహ.

ఈ శిల్పములందు కొన్ని పదునొకంపద శిల్పమునకు మాతా తెండినవియున్నవి. అందుచేత ఈ స్తూపము పదకొంపద శిల్పముల వరకు నిలిచి, పూజ లందుకొనుచుండెడిదని మనమాహింపవచ్చును.

ఇదిగాక, అనేక కై నగుహాలయములు, ప్రాచీన వస్తువులు, శిల్పములు, మన దేశమంతటలా నిలిచియున్నవి. ఎల్లారా నువారెల్లకొన్ని కై నగుహాలు. ఇందుఇంద్రుని చాట ప్రసిద్ధిక్రిగినది.

ఇదిగాక పోటా కై లాసమును గుహాలయ ముంచిత్రిమయినది. ఇది వాచాపు కై లాసగుహాలయమరితినే మలచిన చిన్న గుహాలయము. కాని ఇందలి పనితనము అంత ఉత్తమమయినదికాదు. ఇదిగాక జగన్నాథ సభయను మరొక గుహామహా కై ను లిచటమరిచిరి. బరిస్పాలోను, బాగ్దామివద్ద, బహుళేశవద్ద, పోట్నావద్దను, దక్కను నందు కూడఅనేక కై నగుహాలయములు కలవు. ఇవన్నియు వాచాపు అరవశిల్పము తర్వాత మలచినవే. వీలన్నిటినిమించి మహాత్తరమైన కై నగుహాలయములు గ్వారియర్ ప్రాంతింతోనిది. ఇది మహాేశ్వర

కొత్తబుండు ములచినవని వందితహాశ్యము. ఈ సహాయములందు కై నతీర్థంకరుల శిల్పములు, మహా ఘనమయినవి ఇరువది అడుగులకు పైచి, ఏలదివీడు అడుగులవరకు ఎర్రయి అత్యద్భుతములని చెప్పక తప్పదు. ఇవన్నియు దిగంబరమూర్తి.

ఇదిగాక కై న ప్రాచీనశిల్పములు, కట్టిన ప్రాచీన దేవాలయములు, ఘనమయినవి దేశము దేశకీర్తనలలో కలవు. మైసూరు ప్రాంతముందు బ్రాతగిరేగోకవద్ద ఉన్న గోమతేశ్వరుని రాతి విగ్రహము అతి అద్భుతమయినది. ఏలదియనిమిది అడుగుల ఎర్రన సుందరముగా ములచిన ఏకశిలావిగ్రహము శీటిమానవుని సయితము దిగ్భయానందముల తేల్చిచెను. ఈశ్వరునిమాత ఇంతటి శిలావిగ్రహము లేదని పండితహాశ్యము. దీనిపైనున్న కాననము వదన కొత్తబుండులో చాముండరాని లింగవిగ్రహమును మురిపించెను. దక్షిణదేశమున ఇటువంటి కై నవిగ్రహములు మరి రెండుకలవు. మైసూరు రాష్ట్రములోని కొరకళియందు మరొక విగ్రహమిట్టిది. యొక్కది. దీనిపై నులవదిరెండడుగులు. ఇది పదునెడన కొత్తబుండు ములచినది. మాడవదిమాడ ఆ ప్రాంతములోని ఏనూరువద్ద యొక్కది. ఈ విగ్రహము ముప్పదిఅయిదు అడుగులపై. దీనిని పదు శీటిన కొత్తబుండు ములచిరి. ఈ మాడు విగ్రహములు దిగంబర కై నులన.

కై నుల పురాతన దేవాలయములందు అతిప్రసిద్ధి కెక్కినవి అబూపర్వతముపైన ఉన్నవి. ఇందు లేఖనాల దేవాలయము అత్యద్భుతమైన కట్టడము. ఈ దేవాలయమును చూచుటకు నేయి కండ్లైన చాలకని చెప్పటయందేమి అతికొరకైనది. ఇది తెల్లని చలువరాతి కట్టడము. ఈ దేవాలయముందు గోడలు; స్తంభములు, కప్పు, అన్నీ ప్రతి అంగకము అత్యద్భుత శిల్పములచే అలంకృతమయినవి. వెండి, బంగారు పనులన్నిటిని మురిపించు, ఈ శిల్పములను చెక్కినపుడు చాలిన చలువరాతి పొడిని తూచి, చాచిః ఘనముగా, బంగారును వెండిని ఇచ్చి, లేఖనాలు, పనులందనకు పోదరులు ఈ దేవాలయమును నిర్మించిరని ప్రతీతి. నిజముగా అదేవాలయ మందలి శిల్పములను చూచిన, బంగారు వెండితో వాటి నిలక కట్టుట అసంభవమని తెలియగలదు. ఈ దేవాలయపు నిర్మాణము పదిమాడన కొత్తబుండు.

దీనిచక్కనే, అంతకుముందు రెండు వందలెండ్లకు పూర్వము కట్టిన విసులవాధుని దేవాలయము కలదు. ఈ దేవాలయము సయితము లేఖనాలని దేవాలయమునకు సమానములే చెప్పవలయును. ఇదిగాక అక్కండి, పొలిటానా, గిరినాడు, గ్యాంబియరు, ఖురాహా, చిత్తోడు మొదలయినచోట్ల ప్రాచీన కై నదేవాలయములు, వాస్తువులు అద్భుతములైన విస్తృతకలవు. ఇంతేగాక అహమదాబాదు, ఢిల్లీ మొదలయినచోట్ల, ఈమధ్య నిత్యతములైన దివ్య కై న దేవాలయము లనేకము లున్నవి.

నిజముగా బౌద్ధమతమువలెనే కై నమతము హిందూదేశ చుంతటా ఒకప్పుడు వ్యాపించిన మాట వాస్తవము.

అకోకుడు బౌద్ధమతము వాదించినట్లు, అకోకుని మనుమడు కై నమతము వాదించెను. అట్లే పురువురు రాజులు కై న మత

అంబులందు, కై న మతమును అదరించి ప్రాప్తహిందీ. ఒకప్పుడు ఈ మతము మన ఆంధ్రమునకూడ వ్యాపించి వర్ధిల్లినది. కొంతయి ప్రతాపరుద్రుని కాలమున భాస్కర కలకము, అనగా శీటి అహరాతరి కై నులకముందుండెడిదని వందిత చిలువారి పరభవరావుగారి నిర్వచనము.

కై నుల పూజలందు కొను రూపములందు తీర్థంకరుల విగ్రహములు ముఖ్యమయినవి. తీర్థంకరులని మాడ వీరి నందురు. అది వాధునిమించి, మహావీరునివరకు వీరిరువది నలుగురు. ఈతీర్థంకరులేగాక అనేక ఇతరదేవతా స్వరూపములు కై న దేవతలందగు పడును. హైందవ కళలను, వాస్తువులను, ఇతర సంప్రదాయములను దిద్దికొని తమదిగా చేసికొనవలె, హైందవ దేవతలనుసంతము వీరు తమ వారినిగా చేసికొనిరి. ఇంద్రుడు, ఇంద్రాణి, నవగ్రహములు, హనుమంతుడు, వైరవుడు, దిక్పాలకులు, యోగినిలు ఇతర దేవతలు హిందువులకు వలెనే కై నులకుమాడ చెందునున్నవి.

ఈ దేవతా స్వరూపములన్నిటియందును, సరస్వతీరూప మతి ప్రముఖముగా కనుపించును. ఏలనన కై నులకు విద్యాపాండిత్యము లన్న అతిప్రీతి. సరస్వతిని అనుసరించు విద్యారణతలు పదునాల్గురు వీరిపేరుమాడ శ్రుతదేవి, శోహిణి, ప్రజ్ఞావతి, వజ్రకృంఖల, కౌళి, మహాకౌళి, గౌరి- మానవి మొదలయినవిగా హైందవ దేవతలపేర్ల వలెనే యుండును.

ఈ దేవతా స్వరూపములన్నియు హైందవదేవతలను పోలి యుండును. కాని తీర్థంకరుల మూర్తులుమాత్రము ఒక ప్రత్యేకత కలిగియుండును. కై నతీర్థంకరుల రూపములు కొంచెమించుమించుగా బౌద్ధ మానుష బుద్ధరూపములను పోలియుండునని చెప్పవచ్చును. అయినను ఈ రెండురూపములకు రూపలేదము తప్పక కలదు. కాని ఈ ప్రత్యేకత నెరుగనివారు, కై న తీర్థంకరమూర్తులను, బౌద్ధ మానుష బుద్ధరూపములేయని భ్రమపడవచ్చును.

బౌద్ధమతముందు మానుషబుద్ధులవలెనే కై నులందు తీర్థంకరుల కలరు. వారిరువది నలుగురు, వీరుమాడ ఇరువది నలుగురే. గౌతమునికీ పూర్వమే అనేకమంది బుద్ధు లాడయించి, బౌద్ధమతమును ప్రబోధించిరని, అది మనుజులు విస్మరించగా, గౌతముడు భూలోకమునకు వచ్చి మరల ఆ మతమును చాటెనని బౌద్ధుల నమ్మకము. అదేతీన, యుగములందనేక జనులు, కై నమతమును ప్రబోధించిరని, మరల ఆ మతమునే మహావీరుడు పునశ్చిరగా చేసెనని కై నులందురు. అంతే కాని మహావీరునితోనే కై నమతాంకురముకొనెనని, అది అవాదిభుతమని కై నుల విశ్వాసము. ఈ విశ్వాసము సంపూర్ణముగా నిర్లేకు కనుకొదు. ఏలనన మహావీరుడు ముప్పదవది పౌర్వవాక్య సాగ్రాములలో చేరి, రెండుసంవత్సరముల తర్వాత శేవలక్ష్మనమును పొంది తన మతమును ప్రబోధించెను. ఘనవీరుని సిద్ధాంతములు సయితము పౌర్వవాక్యని సిద్ధాంతములనే అనుసరించినది. ఈ పౌర్వవాక్యము ఇరువది మాధవ తీర్థంకరులు. తర్వాత అఖరు తీర్థంకరులు మహావీరుడు. మహావీరునికీ వాదాపు రెండువందల ఏలది సంవత్సరములకు పూర్వము పౌర్వవాక్యము వదించియుండునచ్చునని పండితుల యిహ. అయినప్పటికిని కై నుల విశ్వాసము నశనదీచి, తక్కిన ఇరువది

ఇద్దరు తీర్థంకరులు యుగాంతములందు జరించి శైవమతమును ప్రబోధించిరనుట చరిత్రకాదు.

ఇరువది నలుగురు తీర్థంకరులందు ముఖ్యముగా విడిగా శిల్ప రూపముల నందికొని పూజలందుకొనువారు అయిదుగురుని చెప్పవచ్చును. వీరు ఆదినాథుడు, లేక ఋషభనాథుడు, వద్మప్రభుడు, వేదినాథుడు, పార్శ్వనాథుడు, మహావీరుడు, వీరుగాక ఋషభనాథుని రెండవ కుమారుడయిన గోమతేశ్వరునికూడ దిగంబరు శైవము కొలుకురు. ఇతడుకూడ, శేవల జ్ఞానముపొంది- తాయోత్సర్గముద్రయందు నిలచి మోక్షమును పొందెను. ఇతనినే శ్వేతాంబరులు బహుబలి యందురు. ఇతడు శ్వేతాంబరులకంత ముఖ్యుడుకాదు.

తీర్థంకరులు, అనేక దేవతలు సామాన్యమే అయినప్పటికినీ, దిగంబరులకు శ్వేతాంబరులకు సంప్రదాయములందు అనేక భేదములున్నవి. దిగంబరులు నిర్వస్తులు; అదేరీతిన వారి తీర్థంకరులు కూడ నిర్వస్తులు. శ్వేతాంబరులు తెల్లనివస్త్రములను ధరింతురు. అట్లే వారి తీర్థంకరులుకూడ కటియందొక చిన్నవస్త్రమును ధరించి కనబడుదురు. ఇతర ఆచార వ్యవహారములందు కూడ ఈ రెండు కాఖలందు సంప్రదాయ భేదములు స్పష్టముగ కన్పడును. దిగంబరులు తమ విగ్రహమును మొదటజలముతో అభిషేకించెదరు. ఆపయినపంచామృతములతో సహా కడిగెదరు. శ్వేతాంబరు లట్లుచేయరు. దిగంబరులు రాత్రులందు దీపములను వెలిగించి, వారిదేవాలయములలో, ప్రార్థనలను, మంత్రములను స్పష్టముగా పఠిస్తేయుదురు. శ్వేతాంబరులు జీవహింసకు జడిసి, రాత్రు లనలే దీపములు వెలిగించరు. ఇంకేగాక క్రింది కీటకములు నోటిలో పోయిన జీవహింసలు కలుగునన్న భయముచేత తెల్లగుడ్డలచే మూతులు కూడ వింగించుకొందురు. దిగంబరులు తక్కిన హిందువులవలె బొట్టుపెట్టుకొందురు. శ్వేతాంబరులు బొట్టు పెట్టుకొనరు.

శైవము సామాన్యముగా తమ విగ్రహములను తెల్లని తలుక రాతియందు మలుకురు. తెలుపు స్వచ్ఛతకు నూచించును. హైందవ సంప్రదాయమందు దేవతావిగ్రహములను చలువరాతియందు మలుచు నలవాటులేదు. విలసన మోగని చలువరాయి నపుంసకశిల. నపుంసక శిలయందు మలచిన దేవతా విగ్రహమునకు కత్తి, మాహాత్మ్యములు కలుగవని, అందుచేత పూజ కనర్హముని హైందవ విశ్వాసము. పుంశిలయైన కృష్ణ శిలయందో, లేక బ్రహ్మశిలయందో మలచిన విగ్రహములే ఉత్తములు కాగలవని మన సంప్రదాయము. ఇట్టి సంప్రదాయము శైవలయందున్నట్లు లేదు. వారి ఉత్తమ విగ్రహములన్నియు తెల్లని పాలరాతియందే కావచ్చును.

నిలిచియున్న తీర్థంకర శిల్పములన్నీ, తాయోత్సర్గ ముద్ర యందుండును. అనగా సమపాదమున నిలిచి, చేతులను వారవిడిచి, అరచేతులు తొడలకొనించి నిలిచి వీరు యోగమున నుండురు. తీర్థంకరులందరూ ఈ ముద్రయందే నిలిచి మోక్షమును పొందిరి. అందుచేతనే, క్రావణతెల్లతో యందున్న గోమతేశ్వరుని విగ్రహమునకు వలె, ఇట్లే మలచిన తీర్థంకరుల విగ్రహములకు, నేల నుంచి లతలు తొడలపైకి ఎగబడుచున్నట్లు చిత్రింతురు. అనగా ఈ ముద్రయందు తీర్థంకరులూ విగ్రహములూ ఒకటే. తాయోత్సర్గ ముద్రతో లతల

నకు పెట్టినట్లు

నలుపు, కాపింగు ఇతర రంగులు
తగలవు

తయారు చేయువారు :

ది మద్రాస్ పెన్సిల్ ఫ్యాక్టరీ,

నెం. 3, స్ప్రింగర్ స్ట్రీట్, మద్రాసు-1.

23 ఎగ్రావలబయోగాక, దీనిని నయితము పుట్టలుకెట్టి వారలకు కప్పివేయగలవు. అయినప్పటికిని, నిశ్చయమై ఈ జనులు కొయ్యార్యముద్రయందే యుండి కైవల్య వదమును చేరుకొందురు.

ఈవిష్ణుడైన తీర్థంకరుడు తనకరములను భాగ్యముద్రయందు నిలుపును. అనగా పద్మాసనా పీఠమైన, అరచేతులను రెంటిని ఒక కానిపై నొకటి నిలబెట్ట ఉంచి, ఒడిలోనుంచుకొని యోగమున నుండును. తీర్థంకరులందరు ఆజానులంది వాచావులు. ఈ విషయము నిలచియున్న తీర్థంకరుల శిల్పములందు స్పష్టముగా తెలియగలదు. ఆజానులంది వాచావులనగా వారి చేతులు మోకాళ్ల నుకాటి క్రిందగానుండును. ముఖ్యముగా తీర్థంకరుడు నిలిచియున్నను ఈత విష్ణుడైయున్నను, త్రిరేఖా ఛత్ర మొకటి అతని శిరస్సుపైన అలంకరించియుండును. త్రిరేఖా ఛత్రమునగా మూడు భాగములుగా నులచిన ఛత్రము. ఇది మూడు భాగములుగా నులచిన కిరీటువలె కైవశిల్పములందు కౌగవచ్చును. అందుచేత పాశ్చాత్య విమర్శకులందరు దీనిని త్రిమకుటనుని (Triple Crown) నిర్వచించిరి.

ప్రతి తీర్థంకరుని వక్షస్థలము మీద శ్రీవత్సనుడు పుట్టు మధ్య స్పష్టముగా కనవచ్చును. విష్ణుమూర్తి సయితము శ్రీవత్సానికి మేదు. శ్రీవత్సము కై నలు నిర్వచించిన మహాపురుష లక్షణములం జూకటి. వాద్యము ముప్పది రెండు మహాపురుష లక్షణములను నిర్వచించిరి. అది రీతిగా కై నలు అప్రమంగళములను, ప్రతిహార్యములను చేర్చిరి.

ఈ అప్రమంగళములన్నియు తీర్థంకరుని దేహముందే కనుపించవచ్చునట్లు. ఒక్కొక్కప్పుడు, మంగళ చిహ్నములు తీర్థంకరుడున్న పీఠముమీదనుండ కనుపించవచ్చును. స్వస్తికము, దర్పణము, కుంభము, పీఠము, హాసయోగము, పుష్పచూల, పుస్తకము, అను ఈ ఎనిమిది చిహ్నములు అప్రమంగళములుగా ఒకచోట వర్ణించిరి. హాసయోగము, పీఠము, శ్రీవత్సము, కైవద్యము, నంద్యోవర్తము, అమృదోపమో పూలచూల, పుస్తకము, కుంభము, తేక భద్రఫలముని మహాచోల యెప్పిరి. ప్రతిహార్యములు మూడ కొన్ని చిహ్నములే. ఈ చిహ్నములు సామాన్యముగా తీర్థంకరుల ప్రభావశీలైన కౌగవచ్చును. కల్పతరుత, నాకపుష్పములు, మృదంగము, సింహాసనము, దివ్యగానము, విజానురలు, త్రిరేఖాఛత్రము, తేజోమయమున అర, మొదలయిన పై ప్రతిహార్యములు. సామాన్యముగా—అప్రమంగళములు, ప్రతిహార్యములు, అన్నియు కైవశీర్థంకరుల విగ్రహములమీద అనువదలకవచ్చును. కాని శ్రీవత్సము, త్రిరేఖాఛత్రములకాత్రము తప్పదు.

కాథనందు మూడుమధ్యమున్నట్లు తీర్థంకరులమీదనే ప్రత్యేక బోధిమణలు కలవు. కాని వాద్యశిల్పములందున్న ప్రాముఖ్యము ఈ బోధిమణములకు కైవల్యములందు అనువదలు.

ప్రతి తీర్థంకరునకు ఒక ప్రత్యేకచిహ్నముండును. దీనిని లాంఛనమనికూడ వారందరు ఇంతేగాక ప్రతి తీర్థంకరునకు ఒక యతుడు, ఒక యక్షిణి కలదు. యతుని ఉపాసకుడని, యక్షిణిని కాసనిదని యనికూడ అనుటగలదు. తీర్థంకరుని మడిపై పున యతుడు, ఎడమపై పున యక్షిణి కౌగవచ్చును. తీర్థంకరుడు నిలిచియున్న, వాడుకూడ నిలిచియుండును. తీర్థంకరుడు మూర్ఖునియును,

వారకూడ మూర్ఖుండును. కాని తీర్థంకరుడు పశ్చాదమున నుండును. వారు లలితాననమున మూర్ఖునియుండును.

లాంఛన భేదములు, ప్రత్యేక యక్షిణియతులనుకప్పి తీర్థంకరులందరు ఒకేరీతిగానే కన్పించును. కాని మహార్యవాగుడు, పార్వత్యాగుడు కొంత యావభేదముతో కనుపించురు. వీరు కేవలములు. అనగా వీరితలమీద నాగుపాముపడగలు కనుపించును. మహార్యవాగుని శిరస్సుమీద అయిదు పడగల నాగువాడు, పార్వత్యాగుని శిరస్సుమీద ఏడుపడగల నాగువాడు కనుపించును.

తీర్థంకరుడు	చిహ్నము	యతుడు	యక్షిణి
1 ఆదివాగుడు, తేక	ముషధవాగుడు	గోముఖుడు	వశ్రేణ్యుని
2 అజితవాగుడు	ఏనుగు	మహాయతుడు	అజితము
3 కేంధవవాగుడు	గుర్రము	త్రిముఖుడు	దురితాని
4 అభినందనవాగుడు	కొరి	యక్షిణివాయకుడు	కాళిక
5 సమతీవాగుడు	క్రాంతపక్షి	కుంబురుడు	మహాకాళి
6 పద్మప్రభుడు	పద్మము	కుసుముడు	కాళము
7 మహార్యవాగుడు	స్వస్తిక	మాతంగుడు	కాంత
8 చంద్రప్రభుడు	అర్ధచంద్రము	విజయుడు	భృగుజీ
9 కువిధివాగుడు	మకరము	అజతుడు	కులకరా
10 కిలీపవాగుడు	శ్రీవత్సము	బ్రహ్మ	అగోక
11 శ్రీయోగీవాగుడు	ఖడ్గముగము	యక్షేరుడు	మానవి
12 వాసుపూజ్యుడు	మహిమము	మహారుడు	చందా
13 విమలవాగుడు	వరాహము	మణ్యుఖుడు	విదితా
14 అనంతవాగుడు	తేగ	పాతాళుడు	అంకుర
15 భర్తవాగుడు	వజ్రము	కిన్నరుడు	కందర్పా
16 కాలివాగుడు	జంక	గరుడుడు	నిర్యాణి
17 కుంభవాగుడు	మొక	గంధర్వుడు	బలా
18 అరవాగుడు	నంద్యోవర్తం	యక్షేరుడు	ధారిణి
19 మలివాగుడు	కుంభము	కుచేరుడు	ధర్మసియో
20 మునిషుదకుడు	మూర్త్యము	వరుణుడు	నరదతా
21 నామవాగుడు	నీలాశ్వము	భృగుజీ	గాంధా
22 నేమివాగుడు	కంభము	గోమేధుడు	అందిక
23 పార్వత్యాగుడు	నర్మము	పార్వత్యుడు	పద్మావతి
24 మహావీరుడు	సింహము	మాతంగుడు	సిద్ధాయక.

తీర్థంకరులమీదనే, యక్షిణియతులనుకూడ వారివారి ప్రత్యేకచిహ్నము లుండును. కాని కొన్ని యక్షిణియతులకేదైవ కృతాంబరలందును, దిగంబరలందును వేరుగా నుండును. పైన ఇచ్చిన పట్టికయందలి యక్షిణియతుల కేర్పన్నియు కృతాంబర కంఠదాయమునకు నుండినవే.

మరికొక పేర్కొని రివి శినియుల కలవాటువడిన మానవలోక మందు, అశింశతో వలమధ్యమున ఈ మతము ఉత్పన్నమవుటయే ఒక విశేషము. నిజముగా రెండుతల సంవత్సరములకుకొకగా ఈ దివ్య మతము మన దేశమునందు వేరించియుండుట వైచిత్ర్యము ఉత్తమ సాహిత్యమున కంతయు తార్కారణమని చెప్పవచ్చును. మనదేశముందు ఇట్టి మతములు, పుట్టి వర్ధిల్లుట నిజముగా మన అదృష్టమే. తక్కిన మతములకువలెనే, ఈ మత కేవలముయితము అనేక ఉద్ధోగములు, మహావాక్యములు, అత్యుత్తమ శిల్పములు, ఇతన్నియు మనదేశముందు కేటికిని వేరించియే యున్నవి. కొంతకాలమునకు మన దేశమునకును మార్పిడియగు మతమునకును

ఇంగ్లీషులకు రాజ్యమిచ్చిన పెనుగొండ

[1930 లో కృష్ణదేవరాయల చతుశ్చక్ర వార్షిక జయంత్యుత్సవం జరిగినప్పుడు పెనుగొండ నగరంలో శ్రీ హరివర్యోక్తమ రావుగారి అధ్యక్షతన జరిగిన వరలో శ్రీ రాళ్లవర్తి గోపాల కృష్ణమదాద్యులుగాడు రచించగా, శ్రీ ఆనంతకృష్ణకర్మగాడుపాడిన గేయమిది.]

తందానా తందానా దై
తందానా తందానా!

కొండ గట్టిన కోట, కోట గట్టిన కొండ
కోట కొండలలోన, గొప్ప మా పెనుగొండ.

కొండ కోనలలోన, కొలువుండి జగమేలు
యోగ నరసింహు పేరొలగము పెనుగొండ.

రసదాడి తోట్లతో, రాజనాల్మళ్ళతో
ముత్యాలిచ్చెరువుతో, మురిసేది పెనుగొండ.

ఏనుగుల ఎలుగుతో, రాతులా రవళితో
మేనాల మెరుపుతో, మెరిసింది పెనుగొండ.

కులికేటి గానాలు, కుణిసేటి ఖడ్గాలు
పలికేటి ఘంటాలు, ప్రబలింది....

ద్రాక్షారసముతోడ, దానిమ్మలను చేర్చి
జంటి తేనియలతో, జుర్రింది....

భల్లారాయని, బాహుదర్పములోన
నేనీ వీడై యుండి, నెగిడింది....

భోజరాయని గడ్డె, భూస్థాపితము చేసి
బుక్కరాయని కిచ్చి, పంపింది....

కట్టాట రాజ్యంపు కడగండ్లు బాపిన
మాధవాచార్యునికి, మందిరము....

పెన్న నీటిని తేచ్చి, పాలుకై నింపిన
ప్రతాప బుక్కయ్య, పట్టింది....

రాజరాజులు మెచ్చ, రాయబాచని ముక్రి
సత్రాలు కట్టి పో, పించింది....

(1) పెనుగొండ కొండపైన యోగవృషింహస్వామి ఆలయ మున్నది. ఈ మూర్తియే నగరమునకు అధిదేవతయట.

"పెనుగొండపురాధీశో యోగానంద స్వకేశరీ"
అని శాసనములలో చూపట్టును.

2. పెనుగొండలో వ్రాయబడిన కావ్యము కనుచరిత్ర. అందుల వర్ణన ఇది.

"చెన్నగు రస దాడినంపులు పురాంతిక సీమల కాలిపాలికా
జగదభివంద్య గానరస సంగతి కన్నులు నీరు గన్గతిక."

పెనుగొండ కొండ కానుకొని చిన్న నెల యెరొకటి కలదు.
దానిలో గవ్వలు పెచ్చు. ఈ ఏటి నీరు ముత్యాల చెగావను తటా
కమును నించుచున్నది. ఈ కొండనే కోలాహల పర్యవముగా,
ఈ ఏటికే కుత్తిమతిగా రామరాజ భూషణుడు వర్ణించి యుండుట.

3. తత్రాస్తి నగరీ రామ్య పెనుగొండేతిదిక్రత,
పురీ ధర్మస్య కసరి, వాణ్యాస్సారి, శ్రీయాంగృహం.
అనియు

పెనుగొండ పురీ గరియనీ త్రిదివాడ పి తదీయకావధానీ.

భువనత్రయసారభూమి దుర్వ్యాః ముకుర త్రివ మా క్రిక :
(చక్రవర్తి)

అనియు శాసనములలో యీ నగరము వర్ణించబడినది.

(4) ద్రాక్షతిగలను, దానిమ్మలను భల్లముూర్తి కనుచరిత్ర
మున వర్ణించినట్లు ఇతరు లెవరు కాని వర్ణించలేదని పాకలోక
మొదలము. కేటికి క్షో అచట తోట్లూ ప్రసిద్ధములు.

(5) హొయ్సల భిల్లాణ రాజుల కాలములో ఓరభిల్లాణుని
భావమరది జగ్గియమదయనందెవాఘును పెనుగొండ శేలవీడు
పాలించుచుండెనని శాసన ప్రమాణము కలదు.

(6) (7) విక్రమార్కుని సింహాసనము భోజరాజు ఆనంతరము
కాలక్రమమున హొయ్సల రాజులకు లభించియుండెననియు, మాలిక్
కొత్తురు దండయాత్ర కాలములో దానిని పెనుగొండ కొండలో
నొక గుహలో అపార ధనముతో సహా దాచి యుంచిననియు, ఈ
రహస్యము తెలిసిన మాధవ విద్యారణ్యుడు హరిహర బుక్కరాయ
లకు దానిని చూపెననియు ప్రతీతి. 'చత్న సింహాసనద చరిత్ర' అను
కన్నడ గ్రంథమును చూడుడు.

(8) ప్రతాప బుక్కరాయలు పెనుగొండదుర్గమును పాలించు
చుండగా గొప్ప ట్టమమువచ్చి నీరు లభించుట కష్టము కాగా, అతని
ఆజ్ఞచే జలనూత్ర సింగరథిట్టు అను ఇంజనీయరు పిశాకిని వదిలి గోరీ
విదనూరువద్ద ఆనకట్టకట్టి కాలువతీసి ఆ నీటిని అనేక తటాకముల
గుండా పెనుగొండకు తెచ్చెనట. ఈ విషయము ఆ ఆనకట్ట పవిత్ర
మందున్న శిలాశాసనములో నున్నది.

(9) కొండవీ డుద్దగిరి పెనుగొండ గుత్తి
పానగర్విజయనగరపట్టణముల
అధులకు నిచ్చు నిత డిష్టారమచుచు,
జగము రాయని భాస్కర ప్రెగడ బొగడ.
అను చాటుధార కలదు.

గజపతుల నోడించి, కటకాని కంఠిక
సాక్ష్య నరసింహయ్య, సాకింది.....

సాళువప్ప¹⁰జీని, నల్లతాలలో పెంచి
బుద్ధిమంతుని చేసి, పంపింది.....

మూరురాయర గంజ, మునలిమానుల మింజ
కృష్ణరాయడు రాజ్య మేలింది.....

మునలిమానుల బట్టి, ముప్పతిప్పలు పెట్టి
మూడుగుటకలు నీళ్లు, తాపింది.....

దానధర్మాలతో, ధరణి కాశ్యతమైన
గొడుగుపాలుని ¹¹కీర్తి కోరింది.....

మూడు ముక్కాల్ గడియ, ముద్రాధికారాన
రాజ్యమేలిన వ్యాస ¹²రాయనింది.....

రుద్రుడైనా పట్టి, ముద్దర్లు కాల్చిన
తిరుమల తాతయ్య తిరుమలిగి.....

పట్టి వాదములోన, బ్రహ్మవైనా గెల్చు
అదైవత మప్పయ్య, ఆడింది.....

భామినీ రాజ్యాల, పట్టి ఊగించిన
అలియ రామప్ప పోరాడింది.....

వీర ప్రతాప తిర్మల దేవ రాయడై
యెరదిమ్మ రాజయ్య ఏలింది.....

బావనయ్యల నడుమ పల్లకీనెక్కింది
భట్టుమూర్తికి కీర్తి తెచ్చింది.....

తిట్లలో తిమ్మయ్య కవిత్వలో బ్రహ్మయ్య
తెన్నాలి ¹³రామయ్య తిరిగింది.....

మహారాజుతో గొప్ప జవాగీరుసాధించి
బాబయ్య ¹⁴పక్కీరు బ్రతికింది.....

చంద్రగిరి దుర్గాన సామ్రాజ్యమేలిన
వీధ వెంకటపతికి విడిదిల్లు.....

శ్రీరంగనట్టణము సింహాసనము నిచ్చి
మైసూరు రాజులను మెచ్చింది.....

రంగమ్మ కుట్రతో ¹⁵బంగారు తిమ్మయ్య
హతమారగా అంగలార్చింది.....

మంచి మంచి దొరలు మాయమైపోవగా
ఇంగ్లీషులకు రాజ్య మిచ్చింది.....

(10) భట్టిమూర్తి చాటుధార.

“గుర్తిక పుల్లెలుగుట్టి, చంద్రగిరిలో జూడైర్తి పెళ్ళిగొండలో,
జూర్తిక సత్రమునన్ భుజించి.....”

ఈ విషయమును నూచించినది.

(11) గొడుగు భూమానాయకుని శేఖరు మెచ్చి మూడు గడి
యలు రాజమండ్రకను రాయలతినికీయగా, ఆ కాలములో అత
డనేకులకు అగ్రహారాదిదానములు చేసినని ప్రతీతికలదు. అట్టి అగ్ర
హార గ్రామముల పాలిమేతలో గొడుగుపాలుని జొమ్మ చెక్కిన కిల
చూపట్టుచున్నది.

(12) కృష్ణరాయల రాజ్యకాలమున రాజాకు నాకనమును
నూచించు కుమారయోగము కాగా, ఆ కాలములో రాజాగా తనండ
రాదని బాధపరీక్షలను మధ్యవశ్యాకీ రాజ్యదానము చేసినందున,
అనుని ఆ మూడు గడియలు రాజ్యాధికారము వహించి తరువాత

రాయలకే అధికారమును ఒప్పగించెనట. అందువలననే బ్యాసరాయ
లని అతనికి పేరు. ఆ మతమునకు చెందిన యతులిప్పటికీ కొన్ని రాజ
రికపు సుర్యాద లనుభవించుచున్నారు.

(13) “పెళ్ళిగొండ నిలుగు తరుచుగ.” అని తెన్నాలి రామ
కృష్ణకవి పాంతురంగమాహాత్మ్యములో ఒకచోట నూచించినాడు.

(14) బాబాసాబు అను మహమ్మదీయ ఖకీరు గొప్ప మహిమ
గలవాడుగా నుండి విజయనగర రాజులతో జోహారుపొందెనట.
బాబయ్య దర్గాకు ఇప్పటికిని ఆ జోహారు లున్నవి. రాత్రు కాసన
ములు ధయితము కలవు.

(15) బోగము కంగాసాని చిత్రాంగిత కుట్రచేసి బంగారు
తిమ్మరాజును రాజపుత్రుని వంశించెనను వివాదగాథ “బంగారు
తిమ్మరాజు కథ.” అను ముద్రాకథగా వాడుకలోనున్నది.

ఆంధ్రచిత్రకారుల ఆపూర్వప్రతిభ

శ్రీ ఎ. వైదిరాజు

బ్రిటిష్ వారు పరిపాలనకు రాక పూర్వము మన దేశీయచిత్ర సర్వకళా వైభవముతో తులతూగినది. మన కళకు ప్రత్యక్షముగాక మరుగుపడియున్న శిల్పచిత్రకళా నిలయములే తార్కాణము. అజంతా, ఎల్లోరా, సాంచి, మధుర, కుజరహో, మహాబలిపురం, భువనేశ్వర్, కోదార్క, సిత్తన్నవాళి, ఎలిఫెంటా, బాగ్, ఆంధ్రలో అమరావతి, నాగార్జునకొండ, గోల్కొండ, రేపాపేట, కర్ణాటకలో హంపి, తరువాత మొగలాయి, పహాడీ, రాజపుత్ర, కాండ్వా—ఇవే శిల్పచిత్రకళా సంప్రదాయాలకు, చిత్రకళకు నిలయమై విలసిల్లుచున్నవి. 2000 ఏండ్లకు మెబడి ఈ సంప్రదాయము వృద్ధిపొందుతూ వచ్చినది.

విదేశీయులు మొట్టమొదట బొంబాయిలో దిగి, బొంబాయి నాక్రమించుకొని, తరువాత కలకత్తానగరమును వశపరచుకొని, అలా నలుమూలలా వ్యాపించి తుదకు ప్రజలు సంస్కృతిని మరచేటట్లు చేసిరి. వారి ప్రభావాన్ని బోధనాలయములలో బోధించేటట్లుచేసి భారతీయులను తమ సాంస్కృతిక రంగాలకు దూరమగుచేసి వారి బ్రతుకే దుర్భరమై పోవునట్లు చేసిరి. తరువాత విదేశాలనుండి 10 మంది చిత్రకారులు మన దేశమునకువచ్చి మొట్టమొదటి సారిగా కలకత్తానగరముచేరి మన దేశమునలుమూలలా వ్యాపించిరి. పాశ్చాత్య చిత్రరచనా ప్రావీణ్యముతో వీరు చిత్రించిన చిత్రాలతో భూస్వాములను, జమీందారులను, ధనవంతులను ఆకర్షింపజేసి, వారి వారి భవనాలలో అలంకరించుకునేటట్లు చేసిరి. వారి ప్రభావము ఇంతవరకు మన దేశముపై బడినదనుటకు శంకలేములేదు. తుదకు పాశ్చాత్య చిత్రకారులు మనదేశమునకు ఏలాగున వచ్చిరి అలాగునో తిరిగిపోయిరి.

మొట్టమొదటి భారతీయ కళాప్రవర్ధకులు హోనర్, డాక్టర్ జేమ్స్ క్లెన్స్, లార్డు జట్లండు, ఆనందకుమారస్వామిగారలు. వీరు భారతీయ కళలను ప్రోత్సహించి ప్రచారములో పెట్టిరి. తరువాత అవనీంద్రనాథతాగూరు పాశ్చాత్య చిత్రకారులైన పామర్ గారివద్ద, ఇంటియన్ చిత్రకారులైన గిలాడ్లవద్ద పాశ్చాత్య చిత్రలేఖనమునకు తగ్గిన పొందిరి. ఇతనికంటే పూర్వము కాళా రవివర్మ చిత్రకారులైన “తియోమతా జాన్సన్”గారి వద్ద తగ్గిదుపొంది కామాయన, భారతగాథలనుంచి పాశ్చాత్య విధానములో చిత్రరచన కొనసాగించిరి. అనేకుహీమాచలము అతని చిత్రరచనాశైలిలో నిమగ్నమై ముఖ్యవిషయమును పూర్తిగా మరుగుపరుచుకున్నది. తనానుభూతి కేవలము మృగ్యమైనది కాక! ఈ విషయము జనశాసనాల్లో అర్థమౌతలేదు.

ఆ నడుమములో మనకళకు పునరుద్ధరణమునకు పంగజేశములో కళాకారులుగా శ్రీ అవనీంద్రనాథతాగూరు హోమయోధుడే ఒక

అపూర్వ శండేశమును దేశము నలుమూలలా చాటిరి. హోనర్ పాశ్చాత్యుడైనప్పటికీ భారతీయ కళాభిమాని. ఆయన కలకత్తా చిత్రకళాశాలలో ప్రధానోపాధ్యాయులుగా పనిచేసిరి. ఆయన పాశ్చాత్య చిత్రాలకు అనుకరణ మానిపించి భారతీయశైలినే చిత్రరచన సాగించేటట్లు చేయవలెనని శ్రీ అవనీంద్రనాథతాగూరుగారి పరిచయము కలసుజేసుకొని, అతనితో కలసి భారతదేశపు కళాభివృద్ధి కొరకు కంకణము కట్టుకొనిరి. ఆ విధముగా కలకత్తానగరము భారతీయ కళాపునరుద్ధరణమునకు తీవ్రచారమునకు కేంద్రముగా రూపొందినది. తరువాత కలకత్తాలో అవనీంద్రుడు కలకత్తా చిత్రకళాశాలలో సహాయోపాధ్యాయుడుగా పనిచేసెను. తరువాత రవీంద్రనాథతాగూరు కలకత్తా ద్వార భోల్పూరులో నిర్మించిన “కాంతి నికేతనము”లో అవనీంద్రునితో కేవలము కళాసాధనకు కళాభవనము ఏర్పరుచుకొనిరి. వీరి ప్రథమ శిష్యుగణము అసమాన ప్రజ్ఞ చూపినది. ఈయన రాజపుత్రశైలిని పదిసంవత్సరాలు కృషిచేసి 1905 లో ‘మాడర్న్ స్కూలును’ స్థాపించిరి. వీరి శిష్యులలో మొట్టమొదట చెప్పకోదగ్గవాడు—సురేంద్రగంగూలి. ఈయన చిన్న వయస్సులోనే పరిమళపదించిరి. తరువాత చెప్పదగినవారు సందలాల్ బోసు, అసిత్ కుమార్ హోల్దా, దేవిప్రసాద్ రాయచౌధురి, వెంకటప్ప, ముకుంద్ జే, షీతీంద్ర మహందారు, కారదాఉక్కిల్, డి. వి. బర్మన్, ప్రమోదికుమార్ తటర్, చుగ్ తాయిగారు.

ప్రమోదకుమార్ చటర్జీ

వీరు బందరు జాతీయకళాశాలలో అధ్యాపకులుగా నుండిరి. వీరు ఆంధ్రలోను—రేలండ్రనాథజే జయపూరు (రాజస్థాను) లోను, ఫులిన్ విహారీద్ హొంబాయిలోను, ఎస్. ఎస్. గుప్త లాహోరులోను, అసిత్ కుమార్ హోల్దారు లక్నోలోను, షీతీన్ మోహన్ మహందారు కలకత్తాలోను, దేవిప్రసాద్ రాయచౌధురి మద్రాసులోను, వెంకటప్ప మైసూరులోను, కారదాఉక్కిల్ ఢిల్లీలోను, ముకుంద్ జే కలకత్తాలోను పంగజేశకళను ప్రచారములో పెట్టిరి. వీరివలె రవివర్మకర్ రాజకూడ గుజరాతులోను ఎక్కువ మంది శిష్యులను తయారుచేసిరి.

బొంబాయిలో వారికిపాశ్చాత్య విధానములు తప్ప పంగీయుల క్రభావము వుండలేదు. బొంబాయి చిత్రకారులు పంగీయుల చిత్రకళను హీనపరచేయుటయే ప్రధానలక్ష్యముగా పెట్టుకొనిరి. తరువాత రాను రాను బొంబాయి పాశ్చాత్య విధానమునతో భాతీయవిధానము మేళవించి ఒక నూతనకల్పన చేసిన అమృత పరిగిలో క్రభావము ఎక్కువగా వడినది. రెంగాలులో జామినీరాణి కలకత్తాకు దగ్గరగావున్న గ్రామాలకువెళ్లి వానపదచిత్రాలు వుట్టి

పాత్రలపై చిత్రించిన కళామూర్తులు తెలుసుకొని ఆధునిక భావాలకు అనుగుణముగా ఒక నూతనమార్గమును త్రొక్కిరి. ఆయన భారతీయ శాస్త్రబద్ధమైన సహిత ఆధునికభావాలను మేళవించి తన జీవితము సార్థకముచేసుకున్న ధన్యుడు. ఆయనమార్గము కొంత మంది వంగీయించును, కొంతమంది సుహృద్భావమును, కొంత మంది ఆంధ్రులకు మార్గదర్శక మైనదనుటకు సంభవములేదు.

అదేసమయములో ఆంధ్రదేశానికి సంస్కృతి కేంద్రమైన రాజమహేంద్రవరములో అర్జునకాలేజీ ప్రధానోపాధ్యాయులుగా పనిచేసిన కూర్మేంద్రగారి చేతివలన, వారి ప్రాత్యాహము తోను బాంబాయికళాశాలలో విద్య సభ్యునించి అసమానప్రజ్ఞ తూపినవారు మన దామెర్ల రామారావుగారు. వీరు 1916 లో బాంబాయి కళాశాలలో ప్రవేశించి 1922 లో రిగినచ్చిరి. వీరు అజంతా, ఎల్లోరా మొదలగు ప్రాంతాలకు వెళ్ళి భారతీయకళను అకళించుకొని, పాశ్చాత్యవిధానాలతో మేళవించి—ఆంధ్ర చిత్ర కళాసంపదకు నూతనత్వాన్ని చేకూర్చాలని అఖండకృషి చేసిరి. 1925 లో చాలా చిన్న వయస్సు - అనగా 29 వ ఏటనే—ఆంధ్ర దేశము ఆయనను కోల్పోయినది. ఆయనపేరనే నిర్మించిన, శ్రీ వరదా వెంకటరత్నంగారి ఆద్యర్యాస నకుపలకుతున్న రామారావు అట్టగేలరి అండ్ స్క్వారీ వారి కృషికి తార్కాణము.

శ్రీ అదివి బాపిరాజు

ఆయనలాగే కీర్తిశేఖరు శ్రీ అదివి బాపిరాజుగారు అటు కవిత్వములోను, ఇటు చిత్రలేఖనములోను పేరుగాంచిన బహుముఖ ప్రతిభాశాలి. ఈయన బందరు జాతీయ కళాశాలలో శ్రీ ప్రహలాదుమూర్ చటర్జీగారి ప్రియశిష్యులలో ఒకడు. శ్రీ కాతా రామమోహనశాస్త్రిగారు, శ్రీ సుర్రం మల్లయ్యగారు కూడా ఇటర్జీగారి శిష్యులే. వీరందరిచిత్రాలు శ్రీ ఇటర్జీగారి ముఖ చిత్రంతో “కారదా” పత్రికలో వెలువడుచుండెడివి. అప్పట్లో ఆంధ్ర చిత్రకళలను ప్రోత్సహించిన పత్రిక అది ఒక్కటే. వీరి వసుదత్తే ప్రఖ్యాత చిత్రకారులు ఆనందమోహన, రామమోహన శాస్త్రి బోధకులు. తరువాత కీర్తిశేఖరు శ్రీ కాళినాథ నాగేశ్వర రావు పంతులుగారు మద్రాసులో “కారతి” పత్రిక ద్వారా కేవలము మనసంస్కృతిని ప్రోత్సహించుట ప్రధానలక్ష్యముగా పెట్టుకొని, రంగచిత్రాలను ప్రకటించుచు చిత్రకారులను ప్రోత్సహించుచు వచ్చినారు.

కాతా రామమోహన శాస్త్రిగారు పాశ్చాత్య కళాశాలలో విశిష్టాధ్యాపకులు చేసి కీర్తి పొందించినారు. వీరిచేరి లిఖింపజేసినదే మన ఆంధ్ర యూనివర్సిటీ అధికౌత్ చిహ్నము.

ఇంకను రామారావు వర్ణమునకు చెంది, ఆంధ్రదేశములో అనూన కళానీతజేసి, ఆంధ్ర యువ చిత్రకారులకు మార్గదర్శకుల యైనవారు శ్రీ వరదా వెంకటరత్నం, శ్రీ దామోదర సత్యనారాయణ, బుచ్చి కృష్ణమయ్య, భగీరథగారు.

శ్రీ వి. వి. భగీరథగారు దృశ్య చిత్రాల చిత్రించుటలో అసమాన ప్రజ్ఞ చూపి సిద్ధహస్తులయినారు. ఏ వర్ణమునకు చెంద మింకా కళాభావం లేనివారు ఎంతోమంది ఉన్నారు. ఇంకొక

స ర్వే జ నాః సు ఖి నో భ వం తు.

పండుగలు - సాంప్రదాయము

ఎల్. జీ ఇంగువ

ఉగాది పండుగ దినమున తెలుగువారందరు నూతనోత్సవముతో, నూతనోత్సాహాలతో కల కల లాడుతుంటారు. ఇతరపండుగ దినములలాగే మంగళస్నానము చేయుట, క్రొత్త వస్త్రాభరణములను ధరించుట, మృష్టాన్నమును భుజించుట మొదలగు సాధారణ ఆచారములు కలిగియుండు టయేడాక, గృహములోని ప్రతిఒక్కరు ప్రౌఢున వేపపువ్వు పచ్చడి తప్పనిసరిగా రుచిచూచుట, మధ్యాహ్నమున పంచాంగ శ్రవణం చేయుట—ఈ రెండు ప్రత్యేకమైన అంశములతో కూడిన సాంప్రదాయము ఉగాది పండుగకు సంవత్సరాల తరబడి యున్నది.

గ్యారంటీగల న్యాయత, చక్కని సువాసన గల ఎల్. జీ ఇంగువ నిత్య వంటకాలలోనే గాక, పండుగ, పబ్బాలకు చేయు పిండి వంటలలో వాడబడుటచే, వాటికి రుచి, వాసనలు పెంపొందించుటయేగాక, గృహములందు సంతృప్తి, ఆరోగ్యభాగ్యమును కలుగ చేయు సాంప్రదాయమును ఎల్. జీ ఇంగువ 60 సంవత్సరాల వైగా కలిగియున్నది.

మీరు ఎల్. జీ ఇంగువనే అడిగి మార్కు, పేరు సరి చూచి వుచ్చుకొనండి.

లాల్ జీ గోధుమ & కో.,

సాహుకారు పేట, మద్రాసు - 1.

హెడ్డాఫీసు: బాంబాయి.

శిల్పన తగ్గవారు—అంకం వెంకటసుబ్బారావుగారు, భాగేశ్వర శర్మగారు, ఎస్. ఎక్. వెంకటరావుగారు మొదలగు వారు; శ్రీ నందలూరి బోసు శిష్యులయిన శ్రీ శేషమూర్తుల కేశవరావుగారు, జి. వి. సుబ్బారావుగారు. వి. ఆర్. చిత్రాగారు మొదలగు వారు.

భారతదేశములోనే కాక పాశ్చాత్య దేశములలో కూడ అంకం వెంకటసుబ్బారావుగారి చిత్రాలు ప్రదర్శింపబడి పేరు గాంచినవి. వి. ఆర్. చిత్రాగారు కాంతినికేతనములో విస్తృత భిత్తి పించినారు. జపానులో కుటీర పరిశ్రమ కళను శీర్షము చేసుకొని మద్రాసు చిత్ర కళాశాలలో అధ్యాపకులుగా నుండి ప్రస్తుతము ఇంటర్ నేషనల్ లేబర్ ఆర్గనైజర్ లో కుడ్య పరిశ్రమ సలహాదారులుగా నున్నారు. 'శిల్పి' పత్రికను ఆంధ్ర, ఆంగ్లములలో నడిపి లలిత కళకు అసమాన సేవ చేసిరి.

గురుపాదులు శ్రీ దేవప్రసాద్ రాయ్ చాధురీగారు వంగదేశీయులు. మద్రాసు చిత్ర కళాశాలలో ప్రిన్సిపాల్ గా పనిచేసి రిటైరు అయినారు. ప్రస్తుతము "అఖిల భారత లలిత కళా ఎకాడమి" కి అధ్యక్షులుగా నున్నారు. వీరు చిత్ర రచనకంటే శిల్పము చేయుటలో నిపుణులు. భారతీయ శైలికంటే పాశ్చాత్య శైలిలో ఎక్కువగా కృషిచేర్చి కృతకృత్యులయినారు. ప్రకృతి ప్రతిబింబాలను స్వకీయ కల్పనతో సృష్టించుట అంత తేలికయిన పని కానప్పటికీ, అది బాహ్యరూప ప్రతిబింబము మాత్రమే అగును. గత కాలములో పాశ్చాత్యులకు, మనకు ముఖ్యమైన వ్యత్యాసమే అది. అయితే రామరామ పాశ్చాత్యులు ఎన్నో విధానాలు కనిపెట్టి ముందంజవేసివారనుటకు సందేహము లేదు. అప్పటిలో వారికి కలిగిన అవకాశాలే దీనికి కారణమయినది.

ఆంధ్రదేశములో నున్న ఆధునిక యువ చిత్రకారులకు చారిచూపిన మహానుభావుడు—చాధురీగారు. ఎవరి స్వకీయ కల్పనలలో వారికి అనుగుణముగా ప్రాకృతిసంచలనము గాక, భారత దేశములోనే కాక పాశ్చాత్య దేశాలలో కూడా విస్తృత స్థానాన్ని అందుకున్నారు. అందువలననే ఆంధ్ర యువ చిత్రకారులు ఎంతోమంది నేడు ప్రపంచ చిత్రకారులలో సరితానుతున్నారు. అ క్రింద శ్రీ చాధురీగారికి దక్కినది.

ప్రస్తుతము వీరి శిష్యులలో అఖండమైన ప్రతిభసంపాదించిన వారిలో ముఖ్యముగా శిల్పనదగ్గవారు శ్రీ దేవప్రసాద్ నారాయణరావు, ఎస్. వి. ఎస్. రామారావు, గోఖలే, డి. జగదీ, మొక్కపాటి కృష్ణమూర్తి, ధనపాల్, శ్రీనివాసులు, హెచ్. వి. రామగోపాల్, నేలూరి కాధాకృష్ణ, దళి కామలింగేశ్వరరావుగార్లు. విజయనగరములో చిత్రకళలకు స్థాపించి కళాసేవచేస్తున్న నేనుకూడ శ్రీ దేవప్రసాద్ రాయచాధురీగారి వద్దనే చిత్రకళ, శిల్పము నేర్చుకున్నాను. వీరిలో కొంతమంది చిత్రాలు భారత దేశములోని వివిధ ప్రాంతములలోను, విదేశములలోను ప్రదర్శించబడినవిగాక ఎన్నో ప్రథమలభావములుకూడ పొందినది.

శ్రీ దేవప్రసాద్ నారాయణరావుగారు: మద్రాసు చిత్ర కళాశాలలో ఉపాధ్యాయులుగా కొంతకాలము పనిచేసిరి. వీరు

శిల్ప, చిత్రలేఖనములో అఖండ కృషిచేసి భారతదేశంలో గొప్పకీర్తి నార్జించినారు. వీరు నాట్యములోకూడ అపారమైన కృషిచేసినారు.

శ్రీ ఎస్. వి. ఎస్. రామారావు, గోఖలేగార్లు: వీరిరువురూ ప్రస్తుతము సినిమారంగములో అద్భుత రక్తరుగా కీర్తి నార్జించి ఆంధ్రలో ఉత్తమ 'సినిమా అద్భుత రక్తరుగా' రాణిస్తున్నారు. వీరిలో ప్రథములుగా గోఖలేగారిని పేర్కొనవచ్చు. వీరు రచయిత కూడాను.

శ్రీ డి. బుద్రిగారు: వీరు ఢిల్లీ కేంద్రములో "ఆర్ ఇండియా రేడియో వైస్ ఆర్ట్స్ అండ్ క్రాఫ్ట్స్ సొసైటీ"లో ఒక ప్రత్యేక స్థాన శూక్రమించి భారతీయ చిత్రకళారంగములో ఎంతో కృషి చేసిరి.

శ్రీ మొక్కపాటి కృష్ణమూర్తిగారు: స్వస్థలములో చిత్రకళలో అఖండ కృషిచేసి తమ చిత్రకళకు—ఆధునికభావాలు మేళవించి—పల్లెప్రజల రూపలక్షణాలను శీర్షముచేసుకొని వాతీయతతో సమకూర్చి ఒక ప్రత్యేకమైన బాణీలో రూపకల్పన చేసినారు.

శ్రీ విఠా లక్ష్మీనరసింహమూర్తిగారు: వీరిది ప్రత్యేకశైలి. అటు దేశతల విగ్రహములు మొదలకొని ఇటు కొంపపల్లి బొమ్మలు, తిరుపతి బొమ్మలు మీదనుంచి సమగ్రదృష్టితో ఈజిప్టు మొదలగు చిత్రాలు పరిశీలించి, వానపద చిత్రశైలిలో ఒక నూతనపథమును త్రొక్కినారు. వీరి చిత్రాలు విశేషకీర్తి నార్జించినవి. సనాతన, ఆధునికభావాలు మేళవించి ఆంధ్రదేశంలో అగ్రగణ్యు లనిపించు కున్న వారిలో వీరికరు. వీరి రేఖలు రంగులు విస్తృతములు గలిగి యుండును.

శ్రీ ధనపాల్ గారు: వీరు ప్రస్తుతము మద్రాసు చిత్ర కళాశాలలో ఉపాధ్యాయులుగా పనిచేయుచున్నారు. వీరు ఆధునిక కళాచితులలో ఎన్నోచిత్రాలు, శిల్పాలు సృష్టించినారు. అంతే కాదు. వీరు నాట్యములోను అఖండకృషి చేసినారు.

శ్రీ శ్రీనివాసులుగారు: వీరు ప్రస్తుతము అడయూరు కళాశాలలో కళాభోధకులుగా నున్నారు. సనాతన ఆధునికభావాలు మేళవించి అటు రేపాక్షి, ఇటు పల్లెజీవనము శీర్షముచేసుకొని గ్రామీణ కళాచితులలో అపారమైన కృషిచేసి సిద్ధహస్తులైనారు. వానపద చిత్రరచనలో అందజేసినచేయి. వీరి రంగులు, రేఖావిశ్వాసములు అతిగంభీరంగా నుండును. ఆంధ్ర చిత్రకారులలో అగ్రగణ్యు లనిపించుకున్నవారిలో ఒకరు వీరు.

శ్రీ హోతా రామగోపాల్ గారు: వీరు మద్రాసు చిత్రకళాశాలలో ఉపాధ్యాయులుగా నున్నారు. వీరు మూర్తిచిత్రాలు నేయుటలో నిపుణులు. రేపాక్షివల్ల మొట్టమొదటిసారిగ ఆ చిత్రాలకు వక్రస్థితికి ఆంధ్రదేశానికి అందజేసిన కీర్తి వీరికేదక్కినది. చిత్ర లేఖనములో, శిల్పములో అఖండకీర్తి నార్జించినారు.

శ్రీ నేలూరి కాధాకృష్ణగారు: వీరు భవనమీలో కళాభోధకులుగా నున్నారు. వీరు చిత్రాలుకూడ ఎన్నోచిత్రించి కీర్తి నార్జించినారు. వీరి కళకు శుభ్రవిశ్వాసాన్ని ప్రాప్తి ఎంతోకళాసేవ చేయుచున్నారు.

శ్రీ దళి రామలింగేశ్వరరావుగారు: మీరు శిల్పము, చిత్ర శిల్పములలో తర్జీమిచ్చింది ఎంతో పేరుగడించి ఆంధ్ర ప్రదేశ్ కళాకారులుగా పనిచేయుచున్నారు. మీరి 1946 లో ఢిల్లీలో జరిగిన 'అంతర్జాతీయ సమకాలిక చిత్రకళా ప్రదర్శనము'లో "A" ప్రైజ్ లభించినది. 'ప్రాగ్మేటిక్ పెయింటింగ్ అసోసియేషన్'లోను ప్రథమమహిమ లభించినది.

ఆంధ్రప్రదేశ్ ఏర్పడిన తరువాత ఆంధ్ర చిత్రకళా సంఘం యొక్క వికారియైనది. తెలంగాణా చిత్రకారుల కృషిచేత యిందులో పేర్కొనక తప్పదు. మీ చిత్రాలు భారత పాశ్చాత్య కళలలో ప్రదర్శింపబడి ఎన్నో ప్రథమ బహుమతులు పొందినవి. కె. రాజయ్య, కొండవల్లి శేషగిరిరావు, వడ్లమాని మధుసూధన రావు, పి.టి. రెడ్డిగార్లు మొదలయినవారు మీరిలో ప్రముఖులు.

శ్రీ కె. రాజయ్యగారు:—గ్రామీణ చిత్రకళలో కర్ణాటక రాణి మేళమించి ఒక నూతనమైన పంథాను తోడ్కొన్నారు. మీ రంగుల కలయిక, శిల్ప చాలా ఆకర్షణీయముగా నుండును.

శ్రీ కొండవల్లి శేషగిరిరావుగారు:—చైతన్య చిత్రకళ, పాశ్చాత్య చిత్రకళ, వంగీయుల చిత్రకళ తీర్థము చేసుకొని స్వకీయ కల్పనలో చిత్రాలు చిత్రించిరి.

శ్రీ వడ్లమాని మధుసూధనరావుగారు:—మీరు వాణిజ్య కళ (Commercial Art) లో ఎక్కువ కృషిచేసారు. తరువాత మీరు చిత్రకళలో పాశ్చాత్య విధానాలు పరీక్షించి యావ కల్పన చేసినారు.

శ్రీ పి. టి. రెడ్డిగారు:—మీరు పాశ్చాత్య రీతులలో ఆధునిక విధానాలతో స్వకీయకల్పన చేసి సిద్ధపెట్టెనారు. మీరు భారత దేశములోనే కాక పాశ్చాత్య దేశములలో అనేక పార్లెడ్ స్వంతముగా ప్రదర్శనములు ఏర్పాటుచేసి గౌరవము పొందిరి.

చిత్రకారిణులు

ఆంధ్రదేశములో చిత్రకారిణులెందరో కృషిచేసి భారత, పాశ్చాత్య కళలలో తమ చిత్రాలను ప్రదర్శించుటకు కాక బహు మానాలు కూడ పొందగల్గుచున్నారు. అందులో ముఖ్యముగా పేర్కొనతగ్గవారు శ్రీమతులు పిలకా విజయలక్ష్మి, పి. సీతాదేవి, శ్యామసుందరీదేవి, వేదల రాజ్యలక్ష్మి, కృపావతి, కరుణారావు, కాగేశ్వరీబాయి, రుక్మిణీబాయి, వై. కె. శ్రీమతి, ఆర్. కమలా బాయి, అద్దేపల్లి కృష్ణబాయి మొదలగువారు.

కళా విమర్శకులు, ప్రోత్సాహకులు

ఇక నవ్యాంధ్ర చిత్రకళాని కృత్తిని ప్రేమించి, విమర్శించి, దోహదంచేసి, ప్రాంతీయ పరిమితు నిర్వాహిన్ని అతండ్రించిన సమకాలికులయిన పెద్దలను, యువకులను పేర్కొనుట కా కర్తవ్యము.

శ్రీ ఎస్. సంతకర్షణ, శ్రీ అచంట బాసకరాజు, పేర్కొనక గన్న కళావిమర్శకులు. శ్రీ కొలనెన్ను రామకృష్ణేశ్వర రావుగారు, శ్రీ జీవీవారా 80 యేళ్ళు అవల్పమైన ప్రచారము చేసిరి.

రాజమహేంద్రవరము నుండి యీ రంగములో అచార్య చామెర్ల వేంకటరావు, అచార్య విస్వా అప్పారావు, శ్రీ మద్దాల నూర్యప్రకాశరావు గారలు ప్రచారము చేసిరి. శ్రీ చాగంటి పోమయ్యగారు విజయనగరము చిత్రకళా కాలకు ప్రోత్సాహ మిచ్చుచు చక్కని వ్యాసాలు వ్రాసి ప్రచారము చేసి కళాపేత చేసిరి.

శ్రీ అమందర్ల గోపాలరావుగారు ఆంగ్లాంధ్రాలలో వ్యాస కర్తలు. రోగంటి అప్పలస్వామిగారు ఆంగ్లములో వ్యాసకర్తలు. శ్రీ జీవనప్రాపు విశ్వేశ్వరరావుగారు ఆంధ్రనుంచి వివాదో అఖిల భారత లలితకళా పరిషత్తు ప్రాంతీయకాఖిల స్థాపనకురించి ప్రచారము చేసిరి. శ్రీ పి. ఆర్. రామచంద్ర రావుగారు చక్కని కళా విమర్శకులు.

యువకులలో చెప్పక తగ్గవారు శ్రీ వేటూరి రాధాకృష్ణ, ఎం. రాజా, వి. కేశవాలుగార్లు. మీరు చక్కని వ్యాసాలు వ్రాసి, కళాపేత చేయుచున్నారు.

శ్రీ ఎ. యస్. రామన్ గారు యిల్లస్ట్రేటెడ్ పిక్చర్ ఆఫ్ ఇండియా (బొంబాయి) లో సహాయ సంపాదకులుగానుండి ఆంధ్ర చిత్రకళా వ్యాప్తికి అపారమైన కృషి చేయుచున్నారు. వారు 'థాట్' అన్న పత్రికలో ఆంధ్రుల చిత్రకళపైని యెన్నో వ్యాసాలు వ్రాసి ప్రచారము చేసిరి.

చిత్రకళా పోషకులు

శ్రీ పాకాల రాజమన్నారు, శ్రీ నూతగిరి రామశేషయ్య, విజయనగరము సీనియరు డిజైను రాణిపాపబా, ఆంధ్రప్రదేశ్ సంపాదకులు శ్రీ శివరెంక కంఠూ ప్రసాద్, శ్రీ ఎం. రంగయ్యప్పారావు, శ్రీ కె. వి. గోపాలస్వామి గారలను, కళా బోధకులుగా పేర్కొనవలసి యున్నది.

ఆధునిక చిత్రకళా రంగములో పెక్కుమంది పెక్కురీతులలో చిత్రశిల్పములు సృష్టించిరి. వారిలో ఎంతోమంది సిద్ధపెట్టెనారు. ఆంధ్రదేశములో నున్న వారందరిని గురించి ప్రత్యేకముగా చెప్పట కష్టపాధ్యమైన పని. స్వాతంత్ర్యము వచ్చి కొద్ది సంవత్సరములే గడచినప్పటికీ చిత్రకారులు పురోగమించిరిని చెప్పటకు సందేహము లేదు. మీరు మన కళాప్రపంచము బోధదలను ఆకళించుకొని భారతీయ కళకు శ్రాత్త మెదుగులుదిద్ది ప్రపంచముతో పాటు పురోగమించ గలరునుటకు సందేహము లేదు. ఇందుకు మన ఆంధ్రదేశములో మొట్టమొదట జరిగిన కృషి అవల్పము; అమాల్పము. ఇకమిడట మన ప్రభుత్వమువారి, ప్రజల ప్రోత్సాహముపైని మన కళా సంస్కృతుల భవిష్యత్తు ఆధారపడి యున్నది. ఏమాత్రం అన్ని ప్రాంతాలలోను, అన్ని రంగాలలోను భారతీయతతో కూడిన అకాడమీలు, గ్యాలరీలు, ప్రదర్శనాలు, చిత్రకళాకాలలు ఏర్పడ గలవో, అవాలి ప్రశ్నమ్రేసి కళాకారులు తయారు కాగలరు; అవాలి లలితకళానికృత్తి మన కళాప్రపంచము కాగలరు.

నిశీధిని శంఖారావం

శ్రీ "కాంకలారి"

గూడ్సుబండి గునుమ్మా నడుస్తోంది.

లోకంచుట్టూ చీకటి నగ్నంగా వ్యర్థం చేస్తోంది. ప్రకృతిలో చుక్కలు ప్రపంచాన్ని క్రమిస్తూ అంధకారాన్ని చూచి, గొంతెత్తి అరుస్తున్నాయి. ఆ అరుపులు అర్థంలేని భయమిని నింపుతోంది అనంతంలో మిగిలినవారున్నాయి.

గూడ్సుబండి కునుకుతూ కూర్చోబోతోంది.

దురంగా పర్యతం లోయలో కొంతరాలైన బాటుకుంటూ ప్రవహించే సెలయేళ్ళ వీడ్పు, చిన్నగా, మరీచిన్నగా అవ్యక్తంగా వివవస్తోంది. ఎందుకో నక్కలు, ఒక్కసారిగా చక్కలో అరుపులు మొదలుపెట్టాయి. గుడ్డగూబలు కేకలుపెట్టాయి. కీచు రాళ్ళు, మర్మరరవం వివవస్తోంది. ప్రకాంత వాతావరణంలో ప్రకృతి వ్యతిరేకమైన ప్రతిపని ధ్వని వివవస్తోంది. ఒక్క నిమిషం నిశ్శబ్దం. పూర్తి నిశ్శబ్దం. భరింపరాని నిశ్శబ్దం. భయంకరమైన నిశ్శబ్దం. ప్రళయమైన నిశ్శబ్దం. ఇంతలో ప్రాణంమీదికి మంచుకొచ్చినట్లు, ప్రపంచంపైన ప్రళయకాల మహావయోధి వచ్చి పడుకున్నట్లు, గొంతువూపిరి ఆడకపోయినా, క్షిప్రంతో ఉపయోగించి, ప్రయత్నించి, చస్తున్న రాక్షసికంబే భయంకరంగా, నిశ్శబ్దానికి భంగకరంగా గోండుపెట్టి అరచింది గూడ్సు బండి.

గూడ్సుబండి కొండ ఎక్కిపోతోంది.

చుట్టూ దట్టంగా పెరిగిన చెట్లనుబాటుకుంటూ సాగిన రైలు కోడ్డువీడ గూడ్సుబండి పైకి పాములాగా మెరికలు తిరుగుతూ ప్రాకుతోంది.

గూడ్సుబండి ఇంజనులో డ్రైవరు సురవయ్య క్రూరంగా కనిపిస్తున్నాడు.

ఇంజను పాయింట్లోంచి, విచిత్రంగా, అశూన్యంగా కంపు వచ్చి, నాసికా రంధ్రాల్ని పగలగొడుతోంది.

సురవయ్యకు ముక్కు మూసుకోవాలని తెలియని కరివీరి. డ్రైవరు ప్రక్కననున్న డ్రైవర్ మన్ రెండుచేతులతో శ్రమిల్పించి ముక్కు మూసుకున్నాడు.

సురవయ్య వంటిండా చెట్ల పట్టింది. బట్టలు ముద్దముద్దగా తడిసిపోయాయి. ఆ చెమట బట్టలపైన బొగ్గ నునీ కాటుక అద్దినట్లు వుంది. బట్టలు మరీ నల్లగా కనిపిస్తున్నాయి. ఆ బట్టలు పడిన నీరుగానీ, వెతురుగానీ గుర్తరావంత వల్లగావున్నాయి.

సురవయ్య పిడికిలి ముడుచుకొని వుంది. పక్క నోటిలో ఒక ఒకానినొకటి నొక్కి పట్టుకున్నాయి. నొసటి మీద చిక్కుచిక్కుగా ముడితలు పడివున్నాయి. నొసటిమీద చెమటబిందువులు తళతళలాడుతున్నాయి. ముఖం లోపల వెలుగునీడలు

వ్యాపిస్తున్నాయి. సురవయ్యకుఖంబిడ సాలెగూడులాగా వెలుగుతు, మందుకున్న పాయింట్లూ కన్నాలలోంచి వచ్చి పడిపోతోంది. ముక్కుపైగా చెమటబిందువులు బారుతున్నాయి. కణి రెప్పలు చెమటతో తడిసిపోయాయి. ఉచ్చాస్య నిశ్వాసలు మందంగా సాగుతున్నాయి. ముక్కుపుటాలు కంపిస్తున్నాయి. కఠినమైన అభరాలు వణుకున్నాయి. ముఖంలోని ప్రతి సంక్రమక పాడు కంవరమై పోతోంది.

గూడ్సు బండి కొండ ఎక్కింది.

సురవయ్య కూర్చో గారి పోతోంది.

గారి విసుకకి ఇంజనుపాయింట్ల చలించింది. పాయింట్లోంచి ప్రకృతికి వర్షం తెలియకపోతే పుట్టిన గారి బైటికివచ్చింది. ఆ గారి చస్తూ బ్రతుకుతూ వాసన మోసి తెచ్చింది.

కంపు! ముక్కులో రక్తనాళాలు పగిలిపోయే కంపు. స్పృహ నంతో మిగిలి కాలిస్తుంటే వచ్చేకంపు.

సురవయ్యకు ముక్కుమూసుకోవాలని తెలిస్తేను. ముక్కు ముక్కుమూసుకున్న డ్రైవర్ మన్ గూడ్సుబండి నడుపుతున్నాడు. ఎర్రని గాజుగోళ్లంటి రక్తం గుడ్డకట్టినకళ్ళలోంచి చూపులు నిర్వాహకంగా ముడుకున్న పాయింట్ల పునాటిగా విసిరాడు.

సురవయ్య ఆలోచనలులాగా పాయింట్లో సుడులుతిరుగుతున్నాయి పొగలు. ఆ పొగల్లో అంతకు ముందు జరిగిపోయిన విషయం గుర్తుకొచ్చింది. పాయింట్లోంచి వచ్చే వాననకు, అంతకు ముందు జరిగిన సంఘటనకు సంబంధం అతని ముఖంలో తేలుతోంది.

అంతకు కొంచెం ముందు.....

గూడ్సుబండి కొండకు రెండు మైళ్ళదూరంలో దట్టమైన అడవిలోంచి నడచింది.

అప్పుడు.....

భూమిమీద చీకటి పెత్తనం మమ్మరంగా వెలాయిస్తోంది. విలుగురుపురుగులు వెలుగునిద్దామని ప్రయత్నించి, ఏప్టి, కిక్కురు మువకుడ వూరుకున్నాయి. చీకటి సింగారించుకొని చిత్రంగా వర్షి నగ్నంగా, భీకరంగా, నల్లమూ వర్తించింది.

అంతలో.....

గుబురుగావున్న కొండ దగ్గర అడవిలో చెట్ల మధ్యగా ఒక అరుపు వివవచ్చింది. మాత్రోతలు వినిపించాయి. దిశదిశలా ప్రతిస్పందించాయి. నాశనమయిన నక్క అరుపు కాదు. నడుత విరిగిన ఏనుగుసీంకారం కాదు. కాలంచూడిన కుక్క అరుపు కాదు. చిక్కిపోయిన సింహగర్జన కాదు. చీకట్లో నిస్సంకో

తలోంచుకుపోయే రైలింజనమోకొకా కాదు. అన్నిటి అతీతం. అర్థంగాని భవని. ఉపింపలేని కబ్బం.

—మనిషి రావబోయేముందు చివరిపారిగా, ఉన్నతమైన క్షయంతో పెట్టే గావుకేక.

అనుకున్నట్లు గూడ్సుబండి మెల్లగా నడిచాడు గురవయ్య. గూడ్సుబండి వెలుగులో రైలురోడ్డు ప్రక్కగా ఫర్లాంగుమారంలో ఎవడో ఏదో ఎత్తుకొని నిలబడ్డాడు. గురవయ్య అందుకున్నాడు. ఇంజను ప్రక్కగా మూడోమెట్టుపొదికి దిగి.

క్రింద నిలబడినవాడు అందించిన బరువు అందుకున్న గురవయ్య వెంటనే ఇంజనుపొయ్యి మూతతీసి, దాంట్లోనెట్టి, బొగ్గువేసి, మూతవేళాడు. బట్టలమీద రక్తం పడింది. ముఖంలో అతృప్తిపోయింది. కిరీరాని! చెమట పట్టటం మొదలు పెట్టింది. అప్పుడు తను రైటికిచూశాడు. అందించిన బాబు గూడ్సు గార్డుపెట్టె చాటకముందే కనిపించకుండా అడవిలో! జల్లి పోయాడు. బాబు వెలిపోవటం తను చూడలేదు.

గూడ్సుబండి కొండదాటి లోయలోకి దిగుతోంది.

భోరున గాలి తోలింది. కంఠ! సహించకాని కంఠ, కంఠలు కాలిన కంఠ. నకాలు మూడిన కంఠ. వెంట్రుకలు పొటమరించే కంఠ.

పొగలు పొరలుకున్న పొయ్యిమూత తీశాడు గురవయ్య. లోన

కవం కాలిపోతోంది. తూర్తిగా కాలిపోలేదు. నర్రవట్టూరికి మాత్రం పీలులేదు. దోచల్లాంటి చేతులు, కట్టెల్లాంటి కాళ్లు, ముకు చుకొనిపోయిన దుంగలాంటి కిరీరం. రాయిలాంటి తల పగిలిపోయింది. అన్నీ మందుతూనే వున్నాయి. ఉమ్మికేశాడు కుత్తుక్కున గురవయ్య.

బొగ్గువైపు చూశాడు. పొయ్యివైపు చూశాడు. బొగ్గు పొయ్యిలో వేశాడు. కవం ఛాయలు కనిపించకుండా వేశాడు. బొగ్గు తూర్తిగా పొయ్యిని క్రమిస్తుంది. పొగలు దట్టంగా వస్తున్నాయి మూతవేశాడు గురవయ్య.

జైవరు దూరంగా నిలబడ్డాడు. ఫైర్ మెన్ ఇంజను నడుపు తున్నారు. గురవయ్యచెమట మెల్లగా చల్లారుతోంది. బట్టలు బొగ్గులో, రక్తంలో, చెమటలో తడిసి నల్లగా తయారయ్యాయి. ముఖం చిక్రితంగా మార్పులు పొందుతోంది. ప్రేపంటిక్రింద క్రింద పెదిమ బొక్కబడింది. కళ్ళు చిన్నవయ్యాయి. ముఖం కుంచిం చుకుపోయింది.

గూడ్సుబండి లోయలో పోతోంది.

ఇంజను పొయ్యిలోంచి పొగలు నుదులు నుదులుగా కంఠ కంఠగా వస్తున్నాయి.

కంఠ!—ఇంజను పొయ్యిలోంచి రావటాని! కరణాలు అతని ఆలోచనల్లో కదలాడుతూవున్నాయి.

Just a pinch does all the trick

అట్టే బాల్

—ఆఫీసర్స్ నవ్వం—

గొప్పయముగా పరిశుద్ధవస్తువు

ఎవో తయారై వది.

శ్రీ అంధాక అంధ కో.

పి. డి. వెం. కె. మ. కాసు-1.

A S 2. ARUNA

విధవ మాదిపోతున్నాడు, అనుకున్నాడు గురవయ్య. మళ్ళీ అనుకున్నాడు, తప్పదు బుద్ధులన్న పాళ్ళు బ్రతిక్కాడదు.

బాబు మంచివాడు. తనమాట విన్నాడు. తను చేయమన్న పని చేశాడు. వాడు తనని ఎప్పుడూ కొదవలేదు. అసలు బాబు అచ్చంగా తన కొడుకు. తండ్రికి తగిన కొడుకు. అందరిలాంటివాడు కాదు.

పొయ్యిపై పు చూశాడు.

కొలుకున్నాడు విధవ. అసలు వాడెవడో తనకు తెలియదు. పెళ్ళాం తన తరపు చుట్టమని చెప్పింది. తన పెళ్ళాన్ని వాడు అక్క అని పిలిచేవాడు.

వాడు—కోటిగాడు—తన కింత ద్రోహం చేస్తాడని తను అనుకోలేదు. ఏదో లేనివాడుకదా అని తను వాడికి స్త్రీషులలో కూర్చో మోసుకునేందుకు లై సెన్సు ఇప్పించాడు. వాడు ఇంత ద్రోహం చేస్తాడా?

వాడు వచ్చి సరిగ్గా సంవత్సరం కూడా కాలేదు. ఇంతలో ఎంతవని చెబాడు. ఎంత ద్రోహం. ఇంతగా ప్రవర్తిస్తాడని తెలిస్తే తాను వాణ్ణి చేరించేవాడనుకదా కాదు.

వాడికి తన బుద్ధి బాగా చెప్పాడు.

బాబు లేకపోతే కోటిగాడికి తన కిత్తు చేయగలిగేవాడుకాదు. బాబు సహాయం చాలా వుంది. బాబుడి ఆరోగ్యమైన శరీరం. కోటి గాడిది కూడా అంతే. ఇద్దరి వయస్సు ఇరవై సంవత్సరాలకు మించదు. ఇద్దరి శరీరాలూ బొద్దుగానే వుంటాయి. ఇద్దరి ముఖ కవళి కలు దగ్గర దగ్గరగా ఒకేలాగ వుంటాయి. జాగ్రత్తగా చూస్తే తప్ప చూస్తుకోలేము.

పాసింజరు బ్రెయిన్ లో షైర్ మన్ గా పగలు ద్యూటీ చేసి వచ్చి పడుకున్నాడు బాబు. వాడి పక్షిలోనే కోటిగాడు కూడా వున్నాడు. రాత్రి పదింటికి తను ద్యూటీకి వస్తూ బాబుని లేపి చేయవలసిన కార్యక్రమమంతా చెప్పి, తను ఇంజనుదగ్గరకు వచ్చాడు. రాత్రి ఒంటిగంటకల్లా కార్యక్రమం సరిచేర్చాడు బాబు. వాణ్ణి చంపి ఇవ్వమని తను బాబుతో చెప్పాడు. అలాగే బాబు చేశాడు. తను ఆ విధవ కోటిగాణ్ణి ఇంజను పొయ్యిలో వేసి బూడిదచేసి వేశాడు.

పొయ్యిలోంచి సన్నగా వాసన వస్తోంది.

మాది పో! బోడి విధవా! ద్రోహంచేస్తావటరా అనుకున్నాడు తను. షైర్ మన్ నడుపుతున్నాడు, ఇంజను.

గూడుబండి కొండప్రాంతంలోనే నడుస్తోంది.

గురవయ్య పొయ్యిపై పు చూశాడు.

కోటిగాడు తనకింత అన్యాయం తలపెడతాడని తెలిస్తే తను వాణ్ణి చేరించేవాడుకాదు. ఎంత అప్రతిష్ఠ, ఎంత అపకీర్తి. తన గౌరవానికి హోదాకి మచ్చతెచ్చేపని చేస్తాడా వాడు. చావరా విధవా అనుకున్నాడు గురవయ్య పొయ్యిపై పు చూస్తూ.

—కృతజ్ఞతలేని ఒక విధవకి ఉద్యోగం చూపించటం తనది తప్పు. తనకి బుద్ధిలేని పని. తను విధవ. పట్టి విధవ. పెత్తి విధవ. వాడికి తను లై సెన్సు కూర్చో ఉద్యోగం ఇప్పించాడు.

ఒకప్పుడు తనుకూడా లై సెన్సు కూర్చోయే. ఇప్పటికి పాతక సంవత్సరాలవాడు తను లై సెన్సు కూర్చో. అప్పుడు తనకి పదిహేను సంవత్సరాలు. తనకి కూర్చో మోయటానికి లై సెన్సు లేదుగాని తను కూర్చో మోసేవాడు అప్పుడు.

తనకు తల్లిదండ్రు లేవరో తెలియనప్పుడు తను స్త్రీషులలో చేరాడు.

ఇంజను పొయ్యిలోంచి వాసన వస్తూ నేవుంది.

షైర్ మన్ బండి నడుపుతూనే వున్నాడు.

గూడుబండి గునుస్తూ నడుస్తూవుంది.

గురవయ్య ఆలోచనలు పొగుతూవున్నాయి.

రైలుస్త్రీషులలో తన జీవితం పది సంవత్సరాలవాడు ప్రారంభమయింది. అంతకుముందు తనెవరో తనకు తెలియదు. లోకాని అంతకంటే తెలియదు. కూర్చో నారీ మోసేవాడు. ప్రయాణికులదగ్గర డబ్బు లడుక్కునేవాడు. ఎవరు ఏం చెబ్తినా తీసుకునేవాడు. ఎక్కడో ఎత్తైన పుల్లకుల్లో మెతుకులు తినేవాడు. ఏ ప్లాటు ఫారంవిడవో, ఏ రైటుక్రిందనో, ఏ షెన్సింగుప్రక్కనో వివిధ బోయేవాడు.

కూర్చో మోసేటప్పుడు చూచిన లై సెన్సుకూర్చోల తిట్లుతిన్నాడు. తన్నులు భరాయంచాడు. ప్లాటుఫారంవిడ బోర్సుల అదమా యింపులకు తట్టుకున్నాడు. అనేక సందర్భాల్లో దొంగని అనుమానించి తన్నేటప్పుడు తమాయించుకున్నాడు. దున్నపోతులాగా వున్నావనే దున్నపోతుల్లాంటి ప్రయాణికుల జెడరింపులకు తట్టుకున్నాడు. ఘరానా మనుష్యుల చేతుల్లో కిక్కురు మనలేదు.

—మారు సంవత్సరాల కష్టాలు తను చిన్నతనంలోనే అనుభవించాడు. కన్ను మూస్తూ తెరుస్తూ లోకంపై పు చూడకుండా జోగుతూ కాలంగడిచే తనకు కనువిప్పు కలిగించింది లోకం. దానితో ఎన్నడూ లేని ప్రారంభం తనలోకూడా పితం వేసుకుంది.

ఒకసారి కూర్చో అడ్డంవచ్చిన ఒకణ్ణి పచ్చడి పచ్చడిగా చిత్ గొట్టాడు. ముఖం పగలగొట్టాడు. నడుం విరగదన్నాడు. రక్తం కళ్ళచూశాడు.

మరొకసారి తను ఏగుకునే పుల్లకుల్లో మెతుకులు లాక్కో బోయిన మరొకణ్ణి చింతకాయ చట్నీ చేశాడు. పళ్ళురాలగొట్టాడు. దవవి పగలగొట్టాడు. కసి తీర్చుకున్నాడు.

తను పాయికాన దొడ్డిదగ్గర, రైటుకి దూరంగా, క్రీనీడన జీవి తంలోని మురికిని టిల్చుకొంటూ, యాతనిని విడుస్తూ నిద్రపోతుంటే తన ప్రక్క కండువా కౌస్తూ ఆ రాత్రి లాక్కుబోయిన వాడిని తెల్లారింతరవాత చావబాది కోపం చల్లార్చుకున్నాడు తను.

ప్రపంచం తనకప్పుడు అందించిన మహాప్రసాదం ప్రారంభం. మూర్ఖంగా ప్రవర్తించటం, పరిస్థితులవిడ బలంగా మరోతోటలో అడ్డదిడ్డంగా, ఆలోచన లేకుండా ఎదుర్కొనేట్టు చేయటం.

ఆ ప్రారంభానికిది పరాకాష్ఠ. చచ్చిపోతున్నాడు విధవ. మూర్ఖంగా మూర్ఖిత్వంవిడ తిధిగబట్టి నిద్రపోతే విధియిస్తా వూరి బోతున్నాడు.

కాత్ర ద్రోహం తలపెట్టెనా ద్రోహి అనుకున్నాడు గురవయ్య. ఇంజను పొయ్యి మండిపోతూనే వుంది.

కొంచెం కొంచెంగా వానన ఇంజన్ కోడులోంది.

గూడుబండి నడుపుతున్న ఫైర్ మన్ తీగ లాగేసరికి ఇంజను కూతవేసింది. దూరంగా మునగదీసుకు పడుకున్న కొంచెం, నల్ల దుప్పట్లో నిశ్చలంగా నిద్రిస్తోయే నికటి ఒక్కసారి ఉలిక్కిపడితేచి ఆపురించి పూరుకున్నది.

కోటిగాడి కిప్పుడు ఇరవై సంవత్సరాలు. తనకప్పుడు పదహారు పదిహేడు సంవత్సరాలు వయస్సు. ఆరోజు తను ఎవరి వద్దో కూర్చో అందుకొని మోసుకొని పోతున్నాడు. అంతలో సెస్సు కూర్చోవచ్చి, కాలిలో వీపువొడ తన్ని, నెత్తిబరువు మార్పు కొని, గుండెలో కొండలబరువు విడిచి, పోతూ పోతూ 'దున్న పోతు! పోయి బొగ్గు మోసుకోరాదు' లైసెన్సుకూర్చి ధర్మతోధచేసి పల్లి పోయాడు.

ఒకనాడు మరొకడికి తనకి కూర్చోపంపకందగ్గర వేచివచ్చి తగాదాపడి తన్నుకుంటుంటే స్టేషనుగార్డు వచ్చి, వీపుచరిచి విడదీసి, నానా చివాట్లుపెట్టి, 'నధవగ్గరా! పనీపాలా లేకుండా తన్నుకోకపోతే పోయి బొగ్గు మోసుకోరదటండ్రా' అని ఒల్లి పోతున్న గార్డువనకు తను పరుగెత్తి 'బాబ్బాయి ఎక్కడి బాబుబొగ్గు మోశేది' అని అడిగి తెలుసుకున్నాడు.

మరునాడు తెల్లవారకముందే మనక చీకట్లోనే, లోకో మెడ్డు దగ్గరకుపోయి, మేస్త్రీని కలుసుకొని, తను బొగ్గు మోస్తానని మనవి చెసుకున్నాడు. మేస్త్రీ తనవైపు దృష్టిసారించి తీక్షణంగా చూశాడు. తను కండువల్పించి నరాలు బిగబట్టి పట్ల పనిచేయగలదనే అభిప్రాయం కలిగెట్టు చేసే ప్రయత్నం కొనసాగిస్తూ విశయంగా నిలబడ్డాడు.

మేస్త్రీ ముఖంలో ఆనందం కనిపించింది. తను తృప్తిగా గాలి పిల్చుకున్నాడు. మేస్త్రీ అడిగాడు 'బొగ్గు మోస్తావా' అని. తను మాట్లాడలేదు బుర్రమాత్రం, గట్టిగా, మాంధి పూవుతో రెండు పార్లు అటూ ఇటూ వూపాడు.

గూడుబండిలో నిలబడి గతం కళ్లెదుటకు తెచ్చుకుని చూచుకుంటూ ఆలోచనలో లీనం అయిపోయిన గురవయ్య వీపుకి బరన్ రాడ్ ఒకటి గట్టిగా పొడుచుకుంది.

వెనక్కి తిరిగి చూశాడు గురవయ్య.

ఫైర్ మన్ ఇంజను పొయ్యిలో బొగ్గువేసి, బొగ్గుని కదిపిస్తున్నాడు. అకడలికతో రాడ్ రెండోభాగం అనుకోకుండా గురవయ్యకు పొడుచుకుంది. ఆలోచనల గొలుసు తెగిపోయింది. కొంచెం వచ్చింది. ఫైర్ మన్ డ్రైవర్ వైపు చూడకుండా కూడ వనిలో నిమగ్నమై పోయాడు. గురవయ్యకొంచెం పోయింది. ఫైర్ మన్ ఇంజనుపొయ్యిలో బొగ్గువేశాడు.

గురవయ్య ఆలోచనలు బొగ్గు వైపు మళ్ళాయి.

తను లోకోమెడ్డులో బొగ్గుమోసేవాడు మొదట్లో, మేస్త్రీ తనతోడూతో మేస్త్రీలో వనిలోచేరినప్పుడు. నా గత లోంచి

దినుమలైన బొగ్గు వేరొకచోట చేర్చటం కొన్నాళ్లు చేశాడు. తరవాత వాగన్లలోంచి బొగ్గుదించటం కొన్నాళ్లు చేశాడు. క్రిందవున్న బొగ్గుని ఇంజన్లో వేయటం మరికొన్నాళ్లు చేశాడు. ఇలా సంవత్సరం గడిచిపోయింది.

విన్ అవసరమైన సందర్భంలో ఇంజను పొయ్యిలో బొగ్గు వేయవలసిందని మేస్త్రీ చెప్పి పంపించాడు. తను అలాగ్గా కొంత కాలం గూడుబండిలో పొయ్యిలో బొగ్గు వేస్తూవుండేవాడు. మరి కొంత కాలానికి తనని ఫైర్ మన్ అన్నారు. అప్పట్నుంచి తనకు వారం జీతంకాదు. నెలజీతం.

అప్పుడు తను ఫైర్ మన్. అప్పుట్లో తను ఫైర్ మన్. అదే మొదలు తనలో తనుకూడా ఒకవర్గం! అని భావం రావటానికి. తనకు వర్గకీర్తనవుంది.

అంతకుముందు తను రిమోవాబుల్ తీసే పీరియట్లో నాలుగు మెతుకులు కలికేవాడు. ఒకర్ బ్రెడ్డివొడ ఎక్కడో నిద్రపోయే వాడు. అయితే పరిస్థితి తారుమారయింది. పగలు నిద్రపోవాలి. రాత్రి దూర్బాకీ పోవాలి. వేళగానితే అన్నంరిసాలి. ఇది పరిస్థితి. ఇచ్చి వివమ పరిస్థితి తనకు. ఒకర్ బ్రెడ్డివొడ పగలు నిద్రపోవటం తచ్చివా రుదరడు. అనుకున్నప్పుడు అన్నం దొరకదు.

మేస్త్రీకి మగపిల్లలు లేరు. ఒక్కతే ఆడపిల్ల. తను మేస్త్రీని అడిగాడు పరిస్థితి వివరించి చెప్పి. మేస్త్రీ తెలుసుకున్నాడు. ముద్దుగా పిలుస్తూ 'నా యింట్లో వుండు బాబు' అన్నాడు. మేస్త్రీ భార్య ఒప్పుకుంది. తను మేస్త్రీ నమస్కరించాడు.

సాగిపోతున్న గూడుబండి పొయ్యిలో వాననలేదు. గురవయ్య పొయ్యివైపు చూశాడు.

పొయ్యివైపుచూస్తూ ఏడికి—కోటిగాడికి తను ఆశ్రయం ఇచ్చాడు. ఏడు తన యింటికి వచ్చి సంవత్సరం కావపోయింది. తను మేస్త్రీ ఇంట్లోచేరి ఇరవైసంవత్సరాలపైగా అవుతుంది.

ఏడు మేస్త్రీ దూరంచుట్టం. లైసెన్సుకూర్చిగా స్టేషనులో చేరాడు. ఉంటానీ ఇల్లు లేకపోవటంతో తన యింట్లో చేరాడు. తను చేరనిచ్చాడు. ద్రోహి అని తెలియదు. తెలిస్తే చేరనిచ్చేవాడు కాదు.

తనకప్పుడు నలభైసంవత్సరాలకు పైచిలుకే వుంటుంది వయస్సు. ఇప్పుడు తనకొక కొడుకు, కూతురూ వున్నారు. కోటిగాడికి ఇరవైసంవత్సరాలు. బాబుకి ఇరవైసంవత్సరాలు. కూతురికి పద్దెనిమిది సంవత్సరాలు. తను మేస్త్రీ ఇంటిలో చేరినప్పుడు మేస్త్రీ కూతురికి పద్దెనిమిది సంవత్సరాలు.

గూడుబండి ఇంజను తెంపులేకుండా కూతలు వేస్తోంది. గురవయ్య ఆలోచనలకు అంతరాధానం కలిగింది.

ఫైర్ మన్ రైటింగ్ చూస్తూ తీగలాగుతూ వున్నాడు. గురవయ్య రైటింగ్ చూశాడు. దూరంగా కొంచెం ఎత్తులో ఎర్రరైటు కనిపిస్తోంది. పిగ్గులు ఇవ్వలేదు. మరి రెండుపార్లు తీగలాగాడు ఫైర్ మన్. దూరంగావున్న ఎర్రరైటు తప్పురైటుగా మారింది. పిగ్గులు కనిపిస్తుంటుంది.

కూతులూని గూర్చుంటే, నిన్ను చాటి వైమనలో! కచ్చింది. వైమన చాలాచిన్నది. ఆగలేదు. చాటిపోయింది.

గురవయ్య గతం జ్ఞాపకాల వినిమూలీలు వర్తమానంలో గురుకు తెచ్చుకొని కూచి ఎదురుగావున్న పొయ్యిలో తగలేస్తున్నాడు.

అప్పుడు తనని మేస్త్రీ భార్య 'బాబూ లేరా' అని రేపేది. స్నానం చేయించేది. బట్టలు ధరింపించేది. అన్నం పెట్టేది. ద్యూటీకి పంపేది. తను ద్యూటీకి పోయేవాడు. తను ఎవరితోనూ ఎక్కువగా మాట్లాడేవాడుకాదు. కాదు—తను అసలు మాట్లాడేవాడేకాదు. ఎవరిఎదుట నిలబడేవాడుకాదు. అసలు అనవరం కలగడేకాదు. పిలిస్తే తలవంచుకొనే పరికివాడు. ఏమైనా అడిగితే తలవంచుకునే సమాధానం చెప్పేవాడు.

ఒకటి కూడా తనభార్య గౌరవంగా చూడేది. ఏలోపం కానీకుండా చేసేది. వాడు ఎప్పుడు ఎక్కడ వుండేవాడో ఎవరికీ తెలియదు. ఒకరోజు వైమనలో పడుకునేవాడు. మరొకరోజు ఇంట్లో పడుకునేవాడు. వాడు ఎప్పుడు కూర్చునేవాడో తెలియదు. డబ్బుమాత్రం ఏదో ఇంత తనభార్యకు వాడు ఇస్తూ వుండేవాడు.

అప్పుడు తనకు ఇరవై సంవత్సరాలు నిండాయి. ఆ ప్రాంతం లోనే క్రొత్తిగా గూర్చుంటే వేళారు. డైవర్సుస్టేట్ తగ్గింది. ముగ్గురు డ్రైవర్లు అవసరమయ్యారు. సర్వీసున్న డ్రైవర్లను డ్రైవర్లుగా ప్రమోషన్ చేసే ఏర్పాటు జరిగింది. తనకు ప్రమోషన్ వచ్చింది. అంతే మరీ ప్రమోషన్ లేదు. కారణం తనకు చదువు లేకపోవటం. అప్పట్నుంచి ఇప్పటిదాకా తను గూర్చుంటే డ్రైవర్లుగానే వుండిపోయాడు.

ఒకటిమీ ప్రమోషన్ లేదు. ఒకేఒక్క ప్రమోషన్, దేవుణ్ణి చూస్తున్నాడు కోటిగాడు.

తను డ్రైవరు అయితరవాత కొంత విక్రంతి దొరకటం మొదలుపెట్టెడిది. తను ఇంటిదగ్గర వుండే అవకాశం ఎక్కువ చిక్కింది. అదే తనకు మేలుచేసింది. జీవితం బాగుపడేట్టు చేసింది.

కోటిగాడు కూడా అమధ్య ఇంటిదగ్గర ఎక్కువకాలం వుండటం. మొదలు పెట్టాడు. తనకప్పుడే భయం కలిగింది. వాడి

కున్న అవిక్రంతి తనకు కష్టం కలిగించింది. వాడికోంత మంచింది. తనకు కోపం తెప్పించింది. దీని తనచేతులతో చంపించింది.

—చెప్పవ స్వర్గంలో రంభతో తరంగాలూ తెరక్కలూ ఆడుతాడులే. మక్క. ఫీ! ఇంజనోంచి ఉమ్మికాడు.

మేస్త్రీకి రోజువిడిది గోజా రాత్రి ద్యూటీవుండేది. మేస్త్రీ భార్య పదిగంటలకే కునుకు తీస్తుంది. తనకు రాత్రి రెండుగంటల దాకా నిద్రపట్టేదికాదు. ఇంటిదగ్గరన్న రోజుల్లో మేస్త్రీ 'ఏంబాబూ ఇంకా నిద్రపపోలేదా' అని అడిగేవాడు. తన ఏ సమాధానమూ చెప్పేవాడుకాదు. 'పిచ్చిబాబు ఏమలోచిస్తున్నాడో' అనుకుంటూ ఇరిపిపోయేవాడు పిచ్చి మేస్త్రీ.

తనకు విక్రంతి ఎక్కువైనా రాత్రిద్యూటీ కూడా వుండేది. కొడుక్కి కూడా ఎక్కువగా నైట్ ద్యూటీలు వస్తుండేవి. తనభార్య పదిగంటలలో పడుకుంటుంది. వాడు ఎప్పుడు ఎక్కడ పడుకునేవాడో ఎవరికీ తెలియదు! ఏరా ఎక్కడున్నానంటే ఏమీ చెప్పేవాడుకాదు.

—చెప్పవ, తనకు తెలియకుండా చేయగలగా! అనభ వింతరా అప్రాచ్యపు పూల్. కాండించి మండే పొయ్యిలో ఉమ్మికాడు డ్రైవరు.

మేస్త్రీకి ఒక కూతురుంది. అప్పుడు దానికి పదేనిమిది సంవత్సరాలు. లోకోవెడ్డు చుట్టూ చిన్నచిన్న బొగ్గురేరి కాఫీహోటళ్లలో అమ్మకూవుండేది. పెట్రోలు, కిరోసిను దిగుముతైవప్పుడు పనికిరాని ప్రతిబాట్లు గుడ్డతో అద్ది, అగుడ్డ డెబ్బాలో పిండుకొని దాన్ని అమ్మి డబ్బు సంపాదించేది. వాగెస్సలోంచి కట్టెలు దిగినప్పుడు దొంగిలించి అమ్మి, డబ్బు కూడబెట్టేది. మేస్త్రీముఖం చూచి, అపిల్ల ను చూచి చూడనట్లు పోనిచ్చేవాడు కాపలాదారు. ఆ పిల్ల నకునుంటే పెద్ద కాపలా జవాను నోరు చప్పరిస్తూ ద్యూటీ మంచి పోయేవాడు.

తనకూ ఒకకూతు రేడిసింది. దానికిప్పుడు పదేనిమిది నిండాయి. అది నిలవలేనిపిల్ల. తను దానికి గౌరవం తెద్దామని గొప్పవాడికిచ్చి పెళ్ళిచేద్దామనీ కలలుకన్నాడు. తను దాన్ని

PHONE: 2002. POST BOX: 1625.
RESL: 61725. GRAMS: NATHALLA.

SAMPATHU CHETTY & SON

DIAMONDS &
GUARANTEED JEWELLERS
No. 177,
N.S.C. BOSE ROAD, MADRAS. I.

నాదెళ్ల సంపత్తు శెట్టి & సన్
ప్రేమకమలములు నాభ్యమైన నగల వర్తకులు
మదరాసు. I.

ఎక్కడను ఎప్పుడూ పోనివ్వకుండా, అన్నీ ఇంట్లో అనుకూలము చేశాడు. చివరకు ఆరంభించినది చేసింది. పెద్ద పోలికగాను దాన్ని చూస్తే ఏవని చేసేవాడుగాను.

మేస్త్రీ కూతురు, మేస్త్రీ డ్రాక్ డ్యూటీకి పోయినప్పుడు ఒంటిగంటా రెండుగంటలుదాకా నిద్రపోయాడని కాదు. తెల్లవారు జాము నాటిగంటికే లేచి, ఆపని, తాపని చేసేది.

తనకూతురు, బాబూ తిను, డ్రాక్ డ్యూటీకి పోయి పగలు నిద్రపోతుంటే అదికూడా ప్రక్కనే చేరి వచ్చుమరచి నిద్రపోయాడు.

కూతురు నలరగా వుంటుందని విచారించిన మేస్త్రీ, దాన్ని ఎక్కడగా పనిచేయనివ్వటంలేదు. కూతురు చురుగ్గా పనిచేయటంలేదు. కానీ, తీర్చిదిద్దిన గుమ్మటంలాగా, బొద్దుగా, కుభ్రంగా కొంచెం చియ్యబట్టి మన్నగా, నిగనిగలాడుతూ అందింగా తయారవుతోంది. ఆతరవాత రెడ్డెల్లకు తెలిసింది మేస్త్రీకి, కూతురికి తెలుసు నిండుకున్నాయని.

రెండురోజుల క్రిందట తనకు తెలిసింది, తనకూతురికి తెలుసు నిండుకున్నాయని.

అప్పుడు మేస్త్రీ గుండె పగిలిపోయింది.

మొన్న తనగుండె మంతే ఇంజను పాయిల్లాగా అయి పోయింది.

మేస్త్రీ అసమగ్ధుడు. బలహీనుడు. పిరికివాడు.

తను ధైర్యం కలిగినవాడు. శక్తిమంతుడు, సామర్థ్యం వున్నవాడు.

ఆరోజు తను మేస్త్రీ ఇంటికి పోయేసరికి, మేస్త్రీ భార్య బొద్దయంలో బొద్దులకుంపటి రాజాకున్నట్లు కూర్చుంది. మేస్త్రీ కూతురు విక్కువిక్కు మంటూ వాకిట్లో ఓ ప్రక్కగా నడిచింది.

మేస్త్రీ చిలపరపేడు తీసుకొని, అప్పుడే అలసిపోయి వచ్చిన తనని దుర్గుడుగ్గా బొద్దురి చిత్తగొట్టినట్లు చితిగొట్టాడు. తను కిక్కురు మునలేదు. నాయంటానించి పో భవవా అన్నాడు మేస్త్రీ. ఆరోజు తను తడవకుతున్న కాళ్ళతో వెనుదిరిగి చూచుకుంటూ వెళ్లిపోయాడు.

ఆ రోజు రాత్రి తన డ్యూటీకి పోలేదు. లోలోపెట్టు చుట్టూ అజేవనిగా తిరిగాడు. పెద్ద ప్రక్కగా బొద్దునట్ట దగ్గరగా మురిగి నుంటూ కాళ్ళపెట్టి బొద్దుని చేత్తో గిట్టతూ, మురికినుంటలోనే తాడులానే కనకను చూస్తూ తన కూర్చున్నాడు.

ఆ రోజే మేస్త్రీ వెనకగా వచ్చి, లేపి తీసుకుపోయి తనని ఇంట్లోనెట్టి ఎక్కడికో వెళ్లిపోయి తెల్లవారిం తరవాత వచ్చాడు. మేస్త్రీ భార్య ఆ రోజు రాత్రి చెట పడుకుంది. ఆకాశంలో దండ్రుడున్నాడు. భూమిమీద వెన్నెల వుంది. తనకు వంటిందిగా వెబ్బులున్నాయి. చూడడం నిండా వెన్నెలయింది.

మేస్త్రీ శక్తిహీనుడు!

తను శక్తిగలవాడు.

తనకు ఏమీ తెలియనీయకుండా ఇంక పనిచేసిన పోలికాద్వీ తన కుమించదలచుకోలేదు. చంపితేయాలి. అందుకే బాబుతో ఆలోచించి, నిర్ణయించుకొని, పిడ్డి గూడుబుండి ఇంజను పాయిల్లాగా కూర్చోవే వసుకున్నాడు డ్రైవరు గురవయ్య.

ఇంజను టాపుమీద ఎవరో కడులుకున్నట్లు శబ్దం నిశ్శబ్దంలో స్పష్టంగా వివచించింది. ఇదేదీ డ్రైవరుకు వినిపించదు. ఫైర్ మన్ ఇదేమీ పట్టించుకోలేదు.

ఇంజను మూడుసార్లు కూతవేసి, ఒక చిన్నపేదను పూట ఛారం చాటి వెలిపోయింది.

ఇంజను పాయిల్లోంచి వాసన వస్తున్న జాడలేమీ లేవు. పూర్తిగా వాసన ఆగిపోయింది. ఏ పరమాణువు దొరక్కండా ఇరవై సంవత్సరాలు పెరిగిన కఠిరం ఒక్కగంటలో కాలిపోయింది.

దురంగావున్న పదిమీద బ్రిడ్జి మినుకు మినుకుమనే దీపాలతో నే నిక్కడున్నాను ముమా అని హెచ్చరిక చేస్తోంది.

పది కాళ్ళు చేతులూ ఆరజాపుకొని గారికి కడులుకున్న చీరను పరిచేకుకొకుండా నీటుగా నిద్రపోతోంది కాబోలు.

ఇంజను టాపుమీద మనిషి జాగ్రత్తగా నడుస్తున్నట్లు శబ్దం వివచిస్తోంది. ఫైర్ మన్ ఏమిటో అనుకున్నాడు. ఇంజను నడుపు కున్నాడు.

చీకటి చీల్చుకుంటూ గూడుబుండి వకుస్తోంది.

గురవయ్య మామూలుస్థితికి వచ్చేప్రయత్నంలో వున్నాడు.

ఫైర్ మన్ గూడుబుండి డ్రైవ్ చేస్తున్నాడు. డ్రైవర్ ఇంజను పాయిల్లో బొద్దువేస్తున్నాడు. ఆ పని అలలు చేయవలసింది ఫైర్ మన్.

క్రిందవున్న బొద్దుతీసి రెండుసార్లు పాయిల్లో వేశాడు. మూడోసారి తీయబోతూ ఆగిపోయాడు. తీక్షణంగా బొద్దు చిదుగుల వైపు చూస్తూ వుండిపోయాడు.

అలా ఎంతోసేపు చూడకుండా గురవయ్య వంగి ఏదో పైకితీసి, ఊడి, పైనున్న చాక్కాతో తుడిచి జాగ్రత్తగా చూశాడు. ఫులిగోరు!

ఆ ఫులిగోరు తను బాబుకి రెండు సంవత్సరాలవాడు చేయించాడు. అది ఇక్కడెందుకు పడింది? బాబు ఇంజనులోకి రాలేదు. క్రింద వుండి అందించాడు. బాబుమెడలోవుంటే ఫులిగోరు ఎలా ఇంజనులోకి వచ్చింది?

హత్య జరిగేటప్పుడు అనుకోకుండా బాబు మెడలోని ఫులిగోరు పోలిగాడి చేతిలోకి వచ్చివుంటుంది.

ఇంజను టాపుమీద అరిగిడి గురవయ్య విన్నాడు.

నిరామాయంగా క్రిందకు వంగి బొద్దు తీస్తున్నాడు.

ఇంజను టాపుమీదంచి ఎవరో గుభిల్లిన దూకారు.

డ్రైవరు తల ఎత్తేసరికి ఇంజను డ్రైవ్ చేస్తున్న ఫైర్ మన్ గుండెల్లో కత్తి గ్రుచ్చుకుపోయింది.

కత్తిపిడిని పట్టుకున్న పిడికిరి, కత్తిని గుండెల్లోంచి తెటికి లాగింది.

గురవయ్య కత్తిని చూశాడు. పిడిని చూశాడు. పిడికిరిని చూశాడు. వచ్చిన వ్యక్తి ముఖాన్ని చూశాడు.

ఆళ్ళర్యపోయాడు. భయపడ్డాడు. నీరుగారిపోయాడు. వాడు తనమీద కొస్తున్నాడు. వాడు పోలిగాడు.

ఒడ్డుల్ని ధీకొంటూ మడించి భూమిలో ప్రవహిస్తున్న వడి వైక బ్రదికిపోయింది గూడుబుండి ఎక్కింది.

శిల్ప సఖి

శ్రీ మోటూరి వేంకటరావు

ప్రానుదినము సాంధ్యవేళ హాహ్వయి కేను

చనగ నొంటిగ నిటఁ బఠాంచల తటాంక
చారు మూర్త పురాశిల్ప శకల మొందు
ప్రీతి వీక్షించి ననుఁ బల్కరించుచుండు.

నంజనీడల ఆ చూపు చల్లదనము
పెల్లి విరిసి, సురాపగా వీచి లోని
యమృతనేచనముగ నా హృదంతరమును
దడిపి వేసి, పరాధీనతను రచించు.

నకియ చందాన — మందహాసము చిందు
వదన బింబముతో, జగి కదలియాడు
సోగ కందోయితో, దివ్యరాగ మూని
ఈ శిథిల శిల్ప సుందరి హేలఁ గ్రాలు.
ఏ మహాశిల్పి తనగుండ నిచటఁ బిండి
ఈ శిలాఖండమున జీవ మెలయఁ జిలుక
రించెనో! ముగ్ధ వైతన్య రేఖ లిందు
మొలచి సుషమా కళాద్యుతు లొలకఁబోసె.

కాల కూలంకష తరంగములఁ జిక్కి
నలిగి జీర్ణిల్లి నానాఁడు నవసి నవసి
నగము మిగిలియుఁ బ్రాతాతి చిగురుఁబోడి
కలఁకఁ బాటని నగపు వెన్నెల వెలార్పు

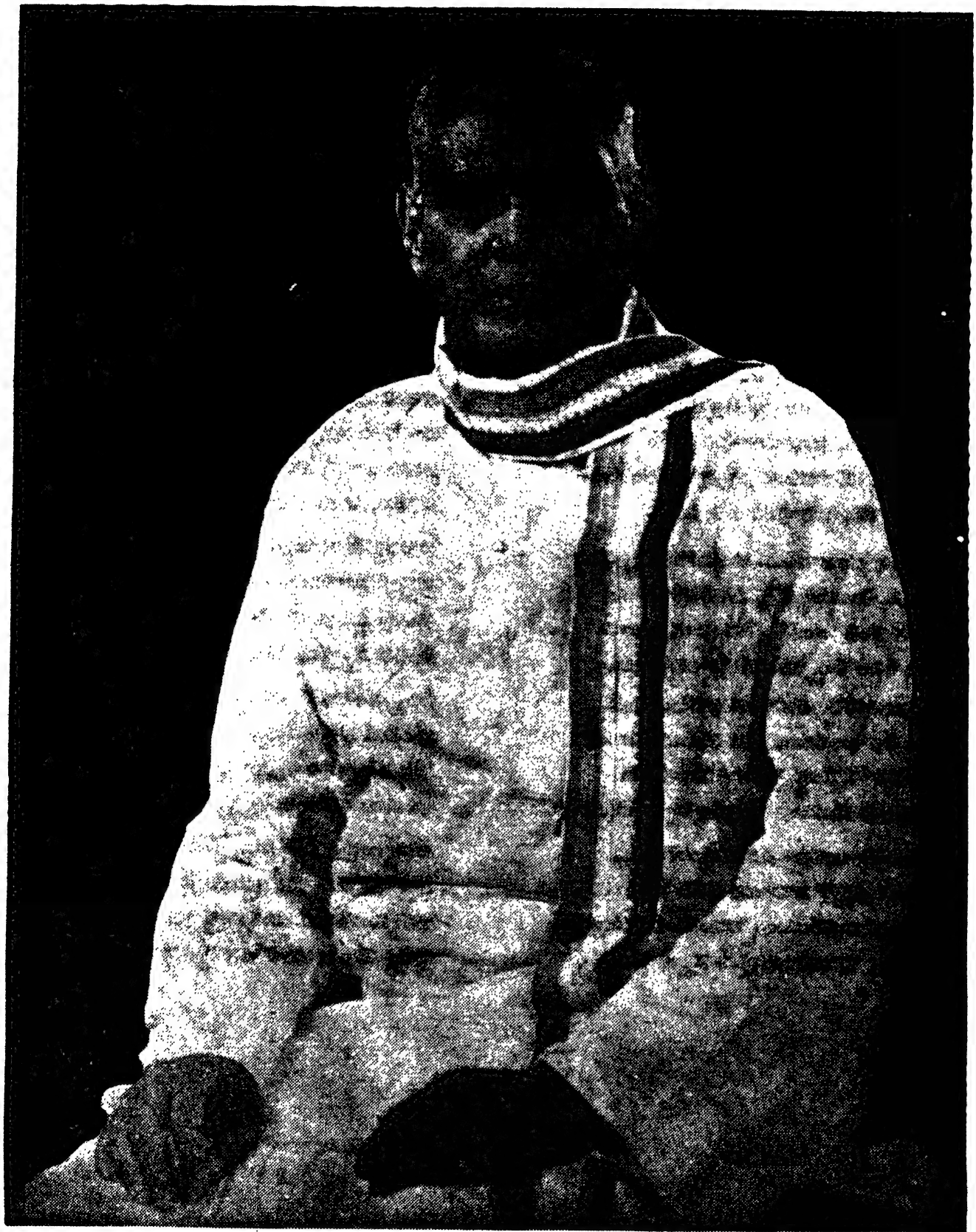
జలదరించు తెడందలోఁ దొలకరింపఁ

కమ్మ పూఁజేసెఁ గ్రోలు భృంగమ్ము లీల
శిల్ప రుచిర ప్రియాధర స్మర మధువు
ప్రతి నిశా ముఖిచ్చాయ నేఁ ద్రావు దిచట.

మధురమూర్తి — శిలాకాంత — మన్మనోజ్ఞ
హృదయ రాజ్ఞి — సుధాకాంతి పాదలు నేత్ర
పదమ లార్ద్ర కళాద్యంత సాంద్రశోభ
లొదవ, నాకు రహస్యాంతి నొసఁగుఁబ్రీతి.

సాంధ్య రాగమ్ములో రాగసరణిఁ బఱపి
అస్మదీయాగమమునకు స్వాగతమ్ము
నెఱపు — మును చీకటుల నేను దొఱఁగునేళ
క్షుభిత దృక్తమ మొల్కి వీడ్కొల్పుఁ జెలియ

ఎన్ని సందెలనో ఈ ప్రసన్న శిల్ప
సుందరికి హృది విప్పి, నా సాదలు చెప్పి,
వేడి కన్నీటి చుక్కలు విడుతు నామె
యడుదు దమ్ముల స్నిగ్ధ చిహ్నములు ప్రమ్మ
అణ్వణువు, నేను శిల్ప ప్రియాంతికమున
రక్త మాంస శరీర ప్రయుక్త మాన
వత్వమును వీడి యశ్మతత్త్వము వహించి
దివ్య రేఖలు నాలోన దిద్దుకొందు.

జననం 27-6-1900]

కీర్తిశేషులు శ్రీ కళా వేల్పురావు

[అస్తవ్యూహం 7-3-59

శ్రీ పర్వ త సీ మ

శ్రీ వేముగంటి వరసింహాచార్యులు

(నాగార్జున కొంభకు దర్శించినప్పుడు కర్తవ్య భావనే నమ్మితే మీ కవన)

బ్రాహ్మణులైన నంజు వ తల్లురాణుల కాళ్ల పారాణి రాగమును గననా !
ఇచట క్రమియైన మొయి శ్రీ తల్లురాజుల అధ్వరముల ధూమ మలమిగొననా ?
ఇచట వీచిన గాలి వ తల్లుబాధుల త్రిశరణ స్వరములగా లేమగలనా ?
ఇచట ప్రాణిని జ్యోత్స్న వ తల్లుశిల్పుల కల్పనావిధవముగా క్రందుకొననా ?

ఇచట పూచిన పూలలో నే తలుంగు
కవుల కవితామరందము గడలుకొననా ?
ఇచటి ప్రత్యక్షులైన వికసించినట్టి
తలుగు భాగ్యము దిక్కుల నలవరించె.

చీకటి కోనలందొదిగి, చిందిలి మందిలియై కృశించు ఇ
త్యైకుల, శారవాహనుల ప్రాధవముల్ గునపమ్ముపోటుతో
వేకువ పెల్లలో నడుగుబెట్టుచు తొల్లిటి యాంధ్రపైభవ
శ్రీ కథలక వదించె గగురించిన లోకము అబ్బురం పడెక.

తలుగువారి కెంతటి కళాదీప్తి గలదో
ఇచటి పాషాణములు కంఠమెత్తి పలుకు;
తలుగు వారల కెంతటి కలిమిగలదో
ఇచటి ధారుణి ఎద విదళించి చూపు

ఈడుక జోడును లేని పద్ధతులతో నేనాడు నిర్మించికో
క్రీడాకరంగము, యజ్ఞవాటిక, సుధాకేళి నివేళంబులుగా,
మేడల్, వాడలు, శిల్పకల్పిత కళా నిర్మాణ జాతంబు లి
చ్చో డెందములు కందళించు నటులగా జూపట్టు చిత్రంబుగక.

ఓ నాగార్జున జోధినత్వ ! కరుణాభూ ! నీవు పెల్లించు వి
జ్ఞాన జ్యోతులు చేతులెత్తి కరదబ్బ స్నిగ్ధ రోచిస్సుతో
చైనా, సింహళ మాదిగా గలుగు దేశాలన్ నవోత్తేజ నం
ధానంబున్ వెలయించి, చేకొనె అనంత స్నేహభావాంజలుల్,

నాడు నీ ప్రజోధములు మానవ విషాద
జీవితములందు అమృతము చిలుకరించె
నేడు నీచేర కృష్ణవేణీమతల్లి
వార్ధియై నిల్చి బంగారు పంటలెత్తు.

నాట్య పుష్పాంజలి - అలరిప్పు

శ్రీ జగన్నాథకర్మ

ఉత్తమ—భక్తి యమరిన నృతము సందర్శనయమయినంతనే
 పాపభావికముగ చిత్తవన్నికర్షణము సంఘటిల్లును. జనసముదాయము
 నెదుట తార్కానికీ క్రింది విజృంభింపజేసినచో నర్తనము నభ్యసించియుండిన
 వారలయ్యుండ గొందఱువెత్తున లేచి “యాడఁ దివురు వహ” యన్నట్లు
 జోతుకర్మమందుదురు. ఆపాలగోపాలము నిలంచుండి తార్కానికమును
 దిలకించుచుండు పట్టున పట్టువహార్—నృతమును ఖండగతికి మరల్చినయెడల
 జానువారి హృదయోల్లాసము—భక్తి పారవశ్యముట్లుగా వెలివిరిసి అందెల రికిని గ్రీవాచాలనము హనణిం
 చును. ఇట్లు గమకనే నృతవిద్య కోభాజనక మనఃశైలి నది. అది
 సర్వాస్పద్య సంహరిణి—మంగళదాయకము. అది ప్రాజ్ఞ పామర విభే
 దముగాని బాల వృద్ధ భేదముగాని పాశ్చాత్యప్రాచ్యాదివిభేదముగాని
 స్త్రీ పురుష భేదముగాని లేకుండ ఎల్ల రికింగూర్చువినోదము అన్నింటిలోను
 మిన్న యనిపించుకొన్నది—నృతము అనందాద్యయస్థిద్ధి నొడఁగూర్చుగలదని భారతీయు లేనాడో అనుభవజ్ఞులు
 కాఁగలిగిరి. ఎల్ల దేశములందును ప్రాచీన జనతానృతవిధమున మతావేపుఁ
 జోకడ లగపడుచుండును. ఇట్లెన్నెన్ని సందర్శముల మీఁదుగా నరసినను
 యావత్ప్రపంచిక భూభాగమున—దేశదేశములందు—ఆరూరా—ఇంటింటా ప్రతిహృదయమందును నృత విధమునకు
 సహజ సన్నివేశ బీజమున్నది. ఈ బీజము కారణముగా ఉచ్చాస్యన
 నిశ్వాస మార్గమునకుఁ గవరవాగతి నందించినంతనే—పూర్వ మార్గ
 ద్రవోదర్కమైన అంకుర మేర్పడి సహజాంగ విశ్వాసము చూపట్టును.
 ఇట్టిస్థితి—జీతము కాఁగా ఆముష్మిక శమన్వయాత్మకములగు
 కరణములు—స్థిరహస్తాద్యంగవోరములు—నృతమునందలి ఆద్యంత
 కళానికలు దైవాంతరములయినవి. గాంధర్వవిద్యకు వెలయించినవారి
 యుద్దేశమేమని?—సాంఖ్యము, యోగము, ఉపాసనావిధులు, గాంధర్వాది సకలవిద్యలు చిత్ర
 కాగ్రతను గలగతయుట కుత్సన్నములయినవి అని.

“సాంఖ్యయోగాదయో ఉపాసనావిధయశ్చ గాంధర్వాదియశ్చ
 విద్యాస్ఫుకలాశ్చిత్రే కాగ్రత ముపపాదకయోత్యహ్నః”

పాఠంజల యోగశాస్త్రము చిత్రవృత్తి నిరోధమే యోగ మన
 నన్న నిశ్చయింపి తెల్పినది. నర్తనాదీకములోఁగూడిన గాంధర్వ
 వ్యాయామము ప్రాణాయామ ప్రత్యాహారాదికాత్మికముగాఁ బ్రత్యక్ష
 యోగవిధానము కాకపోవచ్చును. దినమ ఏతత్ వ్యాయామ విధులన్నియు
 నిరోధముగా యోగబద్ధ నిశ్చయింపవలసిందే! “గాంధర్వ విద్యావరణము—తదను
 విధ బ్రహ్మోపాసనతయా—తాలాది భంగ భయత్—చిత్రవృత్తీకాశ్చిత్ర
 కాగ్రతా ముపపాదకయోత్యహ్నః”

మత్తి పగం నియచ్చతి.”—అని. గాంధర్వవిద్యావేత్త యెవ్వ
 దానితోఁ గూర్చుబడిన బ్రహ్మోపాసన గలవాడయినప్పుడు తాళ
 —రాగ—భావాది భంగ భయమువల్ల చిత్రవృత్తికి ఆత్మయే ముఖ్య
 స్థానముగా సంయమింపఁగల్గును. అట్లు సుకరత్వముం బొంది అల్పపరి
 శ్రమవల్లనే ముక్తిపథ మందఁగల్గును. ఇట్టి సమ్యక్ యేర్పడినందు
 వల్లనే గాంధర్వవిద్య ప్రాచీనకాలముండే ప్రాజ్ఞాలయొక్క యవ
 లంబనకుఁ బాత్రమైనది. జౌపడేశిక మర్మవేత్తలనందగిన ఆచార్య
 పరంపరలు నిర్వచింపబడినవి. భాండాధికమందు నీశ్వనింపి యాడుట
 —ఇట్లే శిరోబాహువుల పయిని గాజు గళాసునయినను పోదా
 బుడ్డి నైనను ధరించి ఆడుటందు జౌపడేశిక మర్మవిధులే శిరగ్రము
 లయి యున్నవి. ఇంతటి పట్టుదలతోనే ఆడుట—(భరతనాట్యము)
 —తంజాపురి కైలిలో చాలారిష్టనందు ముఖ్యావశ్యిక మనవచ్చును.
 అలారింపు—దైవస్తుతిపరమైన నర్తనము.

“కోభాం జనయత్యతో నృతం ప్రవర్తితమ్
 ప్రాయేణ సర్వలోకస్య నృత మిష్టం స్వభావతః
 మాంగళ్యమితి కృత్యావ నృతమేతత్ ప్రకీర్తితం
 వివాహ ప్రసవావాహ ప్రమోదాభ్యుదయాదిభి
 విసోద కారణం చేతి నృతమేతత్ ప్రవర్తితమ్

* * * * *
 దేవేన చాఽపి సంప్రాక్తః తందుస్తాండవ పూర్వకం
 గీతప్రయోగమశ్రిత్య నృతమేతత్ ప్రవర్త్యతామ్
 ప్రాయేణతాండవ విధిః దేవ—స్తుత్యాశ్రియోధవేత్”
 —భరతుఁడు

ఇట్టి దైవస్తుతిపరమకాని నాట్యము నీచనాట్యమని
 భూద్యులు పల్కుచుండిరి. అద్దానినే జహూరాకి యన్నట్లుగా నీచ
 డించుచును వచ్చిరి.

క్రియారంభ సంక్రమాంతకాత్తు హరిగిన్న నృతమును
 పుష్పాంజలినాట్యముగా గుర్తింపవచ్చును. ఇందులకు ఉత్తర సర్వ
 దలు నాడగిన తెలుఁగుప్రాంతమునందు మునుంవివారి ఫక్కిక
 అతి ప్రాచీనముయి యున్నది. “భరతభిధాన దర్పణము” ప్రకారము
 వారికి అనుకూలకాగ్రతము.

1. దైవభావానుమే వరణ సానకమందు
 ప్రాతరేచకరీతి పదము విడుద
 అతి సువాసనగల యల పుష్పకాతుల
 అంజలి ధరియించి యతివ రంగ
 మండపంబున బ్రాహ్మ్యగుండలమున బ్రహ్మ
 పీఠవిధులందుట్లుక రీతిఁ బలికి

రంగపీఠము పెక్కి...రమణి...ప్రహృతంగును

మాంజరి యొనగి.....

రంగపీఠము చీడుచు...దేవ వంద

సార్వణముతో...నటి...

నృత్యమును జేయ నిశాము పరమును జెందు.....

నీ|| ఆది పుష్పంజరి ఆంధ్ర పుష్పంజరి

దేవునికిని...అర్థదేవునికి అర్పించి

అయిత స్థానకమందున నిలుచుండి

కుండపున్నాగాది కుసుమలను

పుష్పంజరిగఁ బట్టి పురుషోత్తమునికయి

విడువంగవలయును...

నాల్గదిక్కులకును దాను నతులుజేసి

మొల్ల గునుములు రాజుపైఁ జల్ల వలయు.

చ|| క్రమముగఁ దాళేమర్దకులు ...

మ్రోయఁగపాత్ర—త ద్ధిమిం

ధిమిధిమి"తాది శబ్దములు

ధీరత నాట్యమునేయుజేరే నా

కుసుములు జల్లి రాజాపయి.....

సభనాథు మెచ్చఁగా

నవరసభావనాట్యములు

నర్తకినీయవలె వృహతోన్నతిగా.

గీ|| పరఁగ నాస్థాన దక్షిణభాగమందు

నటి(యు) నిలుచుండి అచ్చటి నాయకుని

దక్షిణంబయి విలసిల్లు నక్షిచేతఁ

జూచి నాట్యంబు చేయంగ కుభ మెలర్చు.

చ|| కుడియగుపాదపూతమునఁ

గూడును "రెండురెండుతా—రెండురెండుతా"

విడి "తత కుండ" తర్కదము

చీపపు "నాకిణ కిణ్ణ" శబ్దముల్

ఎడమను పాదపూతమున

నేర్పడు "ధింధిమితా"ది శబ్దముల్

తడయక కాస్త్రరీతిగను

తా నటి నాట్యమునేయు నర్తజీవ.

ఏతావత్తు ఉత్తరసర్కారులందుఁ బుష్పంజరివిధము ఈ

పయిరీతిగ ననుశాసించఁబడినదే; ఈ విధమునకుఁ గొంతె మించు

మించుగ కాశ్యపినిగరము వెంకటగిరి మున్నగు అస్థానములం దిది

Telephone: 3519

Telegrams: PRESUNDRY

K. ORR & COMPANY

40, Chinnathambi Street,
MADRAS.1.

Reliable indenting house for—

All kinds Of Paper Including Newsprint in Reels & Sheets
Iron & Steel,
Match Chemicals,
Printing Machines,
Chinese Pigments etc.

Stockists of:-

&
Printing Inks,
German Litho Plates,
German Process Zinc Sheets,
'Butterfly' Gummed Tapes,
'KG' Brand High Quality Zip Fasteners,
'SB' Abrasives - Sand Paper, Emery Paper, Garnet Paper &
Belts, Emery Cloth & Tapes,
G. I. Buckets, G. I. Pipes, Electrical Conduit Pipes,
Cycle Components & Accessories,
Bolts & Nuts, Hex & Square Nuts, etc.

ప్రదర్శితమగుచుండెడిది. “పాత్ర—రంగమధ్యమునకు వచ్చి వత్తాక పాస్తములతో గరుడపక్షి రక్కలవలె చేతులు పక్కలకు జూచి యే ధ్రువాణుముగా నిలిచి సభాసాయకుని నుడికంటజూచి యెడమకూరి మెడిమెకు కుడికూరి పెద్దక్షేల పూని అక్కడినుండి కుడివైపుగా ఆ బొటనవ్రేలును నేలమీద తేలికగా ఆన్ని గజలు అదరులాగున ముందుకు కుడిపాదము రానిచ్చేది. ఈ రీతిగ మూడుమారులు చేసి సరిగా నిల్చి దండముపెట్టుట—యిది పుష్పాంజలి” సభారంజని—దంకటగిరి.

తంజావూరు నట్టవనాద్రి అలరిప్పు అను శేనకః యుష్పాంజలి స్మృతమును నేయించును. పుష్పాంజలి=పుష్ప+అంజలి=పుష్పము లతోఁ గూడిన అంజలి. “పాణిః నికుంజః ప్రస్ఫుతిః = కుంచితః పాణిః ప్రస్ఫుతి రుచ్యతే=పాణిః నికుంజః ప్రస్ఫుతిః = ప్రసార్యతే విరుద్ధలక్షణయూ సంకుచ్యత ఇతి ప్రస్ఫుతిః తాయుతావంతలిః పుష్పాన్=అంజ్యతే వ్యజ్యతే భక్తిరసేనేతి అంజలిః పుష్పము=అలరు అలరు+ఇంపు=పూలసాగు. అలరింపు=ఆనంద ప్రతిపాదనము. అలారింపు=వైచార్దమున్న వైష్ణవపాదప్రక్రియలో పూలను నేకరించి అంజలి పూర్వకముగా నింపునింపు నృత్తక్రియ.

కొండలు నేర్పినవిధములో పుష్పాంజలి పద్ధతులు ముఖ్యముగా గలదు. ౧ పూర్ణపుష్పాంజలి. ౨ లఘు పుష్పాంజలి. ఈ లఘు పుష్పాంజలి తంజావూరునఁ దొంటి లాక్షణికులచే లాస్యపుష్పాంజలి యను పేరున వ్యవహరింపఁ బడినది. ఇయ్యది నాటకరంగ నాందికింజెందిన శుద్ధప్రక్రియగాక మార్గ + జేశి=విమిశ్రిత ప్రక్రియలు గలది—లావుక తిల్లిరీత్యాది వివిధగతులు ఈ లాస్యపుష్పాంజలికి బహిఃప్రాణములు. క్రి|| త|| 1680 నాటినుండి రాజనర్తకి సంప్రదాయమునకుఁ తేరి యిది అనూచానవర్ధిష్ఠత నందినది.

నాటక నాందినాదగు శుద్ధప్రక్రియయే పూర్ణపుష్పాంజలి. పూర్వరంగముని వ్యవహరింపఁబడుచున్నది. ఇది 22 అంగములుగాఁ జూపట్టునప్పుడు పూర్ణపుష్పాంజలి, 12 అంగములుగ నుండునప్పుడు పూర్వరంగము నాదగునని కొందఱనిరి. ఉత్తాపన నాల్గు తెలుగులగు పరికరములు, ఏకభాగములు నాంది. త్రిగతి, ప్రశోచనచారి, మహాచారి మున్నగునవి సప్తనాంధులు. ఈ పన్నెండు ఇట్టివానినెల్ల విస్తరించుట ఇచ్చోట అప్రస్తుతము. ఎందుకల్లనన నిట్టివెల్లను ఆచార్యునివలన శిష్యాదులెఱుంగఁదగినవే. ౧ శోభితోక్తసాదకము. ౨ కాలశాల విభాగము. ౩ తంత్రీభాంప వాద్యమేళన. ౪ పాణివిభాగము. ౫ తంత్రీ

జీవశరణ వాద్యవృత్తి విభాగము. ౬ ఆశోద్ధరంజనము. ౭ ఆలవశ క్రియారంభము. ౮ రంగస్థలి పాత్రసన్నివేశము. ఇట్టి పూర్వరంగ వాద్యతలన్నియు నాటకమందు నూత్రధారునివిగాను; నాట్యమందు నట్టువనాదునివిగాను ఉండును.

అలారింపును గురించి పుష్పాంజలిశేనక అవసరోచిత ప్రస్తావన. దీని నింతకంటే పొడిగింపఁబనిలేదు. మఱియు ఏవంవిగ స్మృతమును పుష్పవరముగాఁ బ్రసంగించుట ప్రాథమికము మాత్రమే! నర్తనమధ్యసించువారిచే ఆచార్యుడు అంప్రి - జంఘా-పాదాగ్ర పార్శ్వభాగముల యొక్క భ్రమగా - కంపన - మట్టునాదిక్రియల నవలీలగా లగాదిరు, అలగాదిరు, చాలాభిగ - అనుభుర్వ రికల్పగాఁ బ్రదర్శించుటే అందలి నిజతత్వము; వాస్తవము. “తాంధితా - ధిగితతా - ధత్తా” - తైత్తతై - తైత్తతై - తైత్తతై - ఇత్యాదిగ ఖండగతి - ఈ మాంభిగతు దేశవాళి మాటయే చాలిప్పు - అలరింపు. ఇట్టిదానియొక్క నిర్వహణోద్దేశమా—ఇది :—

విష్ణునాం నాశనం కర్తం భూతానాం రక్షణాయ చ,
జీవానాం తుష్టయే చాఽపి ప్రేక్షికాణాం విభూతయే.
శ్రేయసే నాయకస్యాఽత్ర పాత్ర సంరక్షణాయ చ,
ఆచార్య శిష్యా సిద్ధిర్ధమ్ పుష్పాంజలి మధాఽరభేత్.

ప్రాచీనకాలమునందు ఈ చాలిప్పును నేర్పుట విద్యార్థిని యొక్క ప్రాథమికావసరముగా నుండెడిది. ఈనాడో చాలిప్పు నాడఁగలయామె అయితే చాలును. విద్యుషీమణిగాఁ బరిగణింపఁ బడుచున్నది. ఇట్లుగల శేమి కారణమునఁగా - వేద - శాస్త్ర - నాటకాదులందఱి, సాహిత్యవిధమందఱి విద్యార్థి కములలోఁ బూర్వీకుల కంటే అర్వాచీనులలోఁ గాలక్రమమునఁ బ్రమాణము తగ్గునుండుట ఇట్లే ప్రాచీనులయట్లుగాక అర్వాచీనులు నాట్యవిద్యయందును బ్రమాణము తగ్గించి పని వడుచున్నారు. ఈ యంశము ఏలబడి సంవత్సరముల క్రిందట అమలునందుండిన విద్యావిధానము నెఱిగిన విద్యాంసులందఱిచే ఏకగ్రీవముగా నంగీకరింపఁబడినదే! నాట్య చాగ్యులుగాని, నర్తకీజనముగాని తొలి జయదేవాష్టపదులు—అమరుకోకములు—పుష్పభాగ విలాసకోకములు—కృష్ణకర్ణామృత కోకములు—ధరతరస్థ ప్రకరణము—అభినయదర్శనము ఈ మున్నగు సంస్కృత పాత్యగ్రంథముల నన్నిటిని కంఠస్థము చేసికొనియుండిత జాగు! అన్యానికి సమగ్రముగా నమవ్యయవిధానము నెఱిగినవాడు! అరీరిపాండిత్యప్రకర్ష ఈనాడు పూర్వత్రికముగానాడు.

శ్రీ వికారి నామ సంవత్సర పూర్ణశాస్త్రీయం (ఆంధ్రపత్రికా) పజ్చాంగమ్
బ్రహ్మశ్రీ శ్రీమత్పడపర్తి చినపూర్ణార్యసిద్ధాంతినస్త్యతీయపుత్రేణకృష్ణమూర్తిశాస్త్రీణాప్రణీతమ్

మంత్రమయ్యాం తంత్రమయ్యాం ప్రకృతిమయ్యాం నామ విశ్వవికృతిమయ్యాం॥

పాద బహుళి అవమీ శు. న
 పుష్కరిణీ వదియంగు సార్థ త్రిశోటి
 త్రిపహిత పుష్కరప్రవేశము కలుగును.

١٠٠

భారతీయభవ్యముచే నిరూపింపబడిన పంచాంగసంస్కరణ సంఘము (కారెండగు రిఫార్మర్స్ అసోసియేషన్) వారి నిర్ణయ ప్రకారము పంచాంగ మంతయు చేయబడినది. పంచాంగ సంస్కరణ సంఘమున రెండు నిర్ణయింపబడిన ఆయనాంకితము, నిరణయ మేమిదియు వేదాంగ శాస్త్రానివాది ప్రమాణసిద్ధిములు, సహితమములు. ఇందు తిథి నక్షత్రములు గ్రహసంచారము మొదలగు గణింపబడుములు లన్నియు నూతనసంస్కారములచే దృఢీకరింపబడినవి. కాని తిథి నక్షత్రములు పూర్వపద్ధతి (వీజసంస్కృత నూర్వసిద్ధాంతపద్ధతి) చేత సాధింపబడినవియన్న వేదగ చూపబడినవి. రాహుకుజ భూభవసంక్రమణములచే పుణ్యదినములు, తిథి నక్షత్రములు, పూర్వపద్ధతి పంచాంగమునందే వ్రాయబడినవి. ఏకాదశ్యాదివిషయములు తిథి నిర్ణయములు రెండుపద్ధతుల పంచాంగములందును గలవు. ముఖ్యవ్రతములందు పద్ధతి భేదముచే భేదములు గలిగినయెడ వాభేదములు చూపబడినవి. కాల భేదముచే గలిగిన ఋతుప్రవృత్తములు నూచింపబడినవి. ధర్మకాస్త్రవిషయములు, వర్తయోగములు, ధరణి, గోచారఫలములు మొదలగు విషయములు బాగుగ వ్రాయబడినవి. పంచాంగమునంతయు చూచి గమింపవలయును. ॐ: ॐ: ॐ:

సంవత్సర ఫలము

మి వృ కు మీ			మి వృ కు మీ		
వ	ల కు	ర దం మి కే	దం కు	కు	ల మి కే
	జగలగ్నము			నిరయనసార వర్షలగ్నము	
రా	గు	కే	రా	గు	కే

జగల్లగ్న చక్రమునందు లగ్నాధిపతిః లగ్నస్థితిః. వాచాశాధిపతిః నిధిపంచమాధిపతిః నిలాధిమున యోగము. గాని భాగ్యరాజ్యాధిపతిః అష్టమస్థితిః త్యయాధిపత్యుష్టిః. త్యయాధిపతిః ధనస్థితిః. తల్లలగ్న చక్రమునందు లగ్నరాజ్యాధిపతిః భాగ్యస్థితిః. వాచాశాధిపతిః లగ్నస్థితిః. పంచమాధిపతిః నిధిభాగ్యాధిపతిః నివాహమునందు యోగము. తాని రాజ్యమున కిని, పుష్కాధిపతిః ధనస్థితిః. ఇత్యాది యోగానయోగములచే దేశమునందు న్యవసాయ సుఖాలభూముల త్యవసాయము అభివృద్ధిచెంది పంటలుతాగుగ పండులుచే జీవనం తియు సుఖితుముగ నుండును. గాని రాజ్యరాజ్యాధిపతుల దుష్టాస్థితిచే పాటకుల పరస్పరవిరోధములు సామంతిరోధములు హెచ్చి పరిపాలనము క్లిష్టముగ నుండును. ఐదికర్మ లభుగంటును. కాస్త్రీయధిర్యము సాధారణముగ నుండును. పాలకులకు గలిగిన అభివృద్ధి ధేయములచే పరిపాలనము తక్కువయిన నడచును. ఎరుదెచ్చికుగ నగుచుండును. మేవసంక్రమణానంతర పూర్తిమ ప్రవేశకాల లగ్నము సింహలగ్నమైనది. తల్లలగ్నము మినమైనది. రెండులగ్నములందును తిదిపతులు ఆయా లగ్నములకు భాగ్యముం నుండిరి. తల్లలగ్నాధిపతిః శుభిదృష్టిగలదు. దానిపట్టి, తల్లము చింతిపండు మొదలగు వృక్షపక్షములు త్యాగ్రహాదిచర్యములు త్రైములు కొంచెము నులభియలగును. వాయవ్య ప్రవేశిల్లుచుండును లగ్నాధిపతిగలదు. రాజ్యముండు శుభుడు పంచమునను శుభుడు ఉండుట శుభిదాయకము. జగల్లగ్న ధర్మకర్మస్థానాధిపతిని, తల్ల లగ్నకర్మస్థానమునకును స్థితిసంబంధములు చెడినవకులుచే పరిపాలన మునకును, ఐదికర్మస్థానము ప్రాంతిభూల్యము గలగుచుండినను యని స్థితి కొంత అనుభూల్యమునగుగలగజేయును. క్రాంతి క్రాంతిచా క్షియజములతో తర్కయోగములకంటె నవాక్పవ్తియోగము లధిక ముగ నుండుటచే నొక్కొక్కో నవాక్పవ్తి యనిపించుచున్నట్లు తోచుచున్నది. ఐదవ కాలములందు ఎండలు గాయచున్నను పర్యంత ప్రాంతిభూములందు అతడదట తక్కుములు గలగుచుండును. శ్రేష్ఠ సాధములందు గానితోగూడిన తర్కములు గలగుచుండును గాని శ్రేష్ఠ, పూర్తిమ ప్రాంతిముందును అపాధమున శుక్లమందును, నవాళి యుండును, క్రాంతిగజవాళిమందును, అష్టమ ప్రాంతిములందును— మంచినమ్ములు గలిగి గోదాతర్కాద్దినదులు తాగుగ ప్రసాదించును. ఆక్షియజవాక్ ప్రాంతిమునండి కార్తికబహుళములో కొంతవరకు గానితోగూడిన తర్కయోగములు గలవు. ఆంధ్రదేశమునందును ఒక్కొక్క ప్రాంతిమున అవాక్పవ్తిపిపి గలగతచ్చును. ఆక్షియజము నుండి సంకల్పరాంతిపర్యంతము గ్రహయోగములు దేశారిష్టప్రద ములుగ గానవచ్చుచుండుటచే యుద్ధిభితి గలగుచుండును. తర్కములు ధరలు దేశారిష్టయోగములను నేరుగ నిమర్శించి వ్రాయబడినది. సము దాయమువారిది సహృద్ధినిచ్చి గలిగి ఆర్థికముగ నభివృద్ధిగలును.

సర్వహం సమస్త శుభాని భవన్తు. ॐ ॐ ॐ

రాజమండ్రినుండి ఆయాపట్టణములకు మేమడిసాయనమాసము
గలగు దేశాంతరవిఘటికలు వైచక్రమునందు గలవు. ఆయా
యవప్రదేశము మొదలు ఆయారాశిసాయనమాసము లగు
నను. వై దేశాంతరవిఘటికలు సాయనమాసారంభమునందగును.
రామమునకు సమీపముందున్న పట్టణమునకు అగ్నివైసాయనమాస
గు దేశాంతర విఘటికలను పంచాంగతిథ్యాదులందు నల్ల ని
వైసున్నవాటిని తీసివేయవలెను. క్రిందనున్నవాటిని కలుప
యను. అటు చేయగా సర్వ రామములకు తిథ్యాదు లగుచున్నవి.

పేనుము	ర-౨౨ గం. 1-45	కుల	౫-౨౪ గం. 2-10
వృషభము	౫- ౧ గం. 2- 0	వృశ్చికము	౫-3౫ గం. 2-14
మిథునము	౫-3౧ గం. 2-12	ధనుస్సు	౫-౧౮ గం. 2- 7
కర్కాటకం	౫-3౧ గం. 2-18	మకరము	ర-3౯ గం. 1-52
సింహము	౫-౧౩ గం. 2- 7	కుంభము	ర- ౮ గం. 1-89
కన్య	౫-౧3 గం. 2- 5	మీనము	ర- ౧ గం. 1-86

వివాహ కేంద్రములు	ర-3౯	కర్కట భవన్ములు	౫-౨౨
వృషభ కుంభములు	ర-౫౯	సింహ వృశ్చికములు	ర-౫౯
మిథున మకరములు	౫-౨౨	కన్యా తులసలు	ర-3౯

ఇవి దళితులగ్నా నయనమున కావశ్యకములు.

అయినాంశములు భా ౨౩ లి ౧౩ విధి ౨౦.౩
అయినాంశ గతి విధి పలు ౫౦.౨౬

ఆ శ్వేత లా య నో పా క ర్మ

శ్రావణ శు కల పా 3౫-౩ శ్రవణం ౫౫-౩౩ సింహసంక్రమణ పుణ్య కాలః పూర్వదిపం ఆదివారమున (సింహాంబి: ౫౫-౩౩)

ఋగ్వేదంబకు శ్రవణశతాత్రిమ ఉపాకర్మకాలము. కాని ఆచార సింహసంక్రమణ పుణ్య కాలమైనది. "ఉపాకర్మ వ కుర్వంతి శ్రమా త్సమర్పణార్హిణః | గ్రహసంక్రాంతి యా శేష మాప్రశ్రేణ పర్వకు||" అను ప్రమాణవచనముచే సంక్రాంతి యగుటచే శ్రవణ ముపాకర్మయోగ్యము గాదు. (సౌరపంచాంగమున పోమవారమే సింహ సంక్రాంతియైంది) ధర్మసింధువులందు "బహ్వృచానా ముపాకర్మణి—శ్రవణం మఖ్యః కాలః తదలాభే పంచమార్హిణః" అని గలగు గావున శ్రావణ శుక్ల పంచమి ఆ. ననే బహ్వృచుల కుపాకర్మయైనది. సామగ్రులకు ఆచారే ఉపాకర్మ.

శ్రీ కృష్ణ జన్మాష్టమి

శ్రావణ బ సప్తమి మౌ ౪౬-౧౨ దినం 3౧-౧౯

బ ఆష్టమి బు ౫౨-౧౩ కృత్తి ౨౪-౫ దినం 3౧-౧౩

ఇంగు మంగళవారమున నిశితకాలము ౪౫-౪౦ నిశితమా ౩౪-౪౦ అగుటచే నిశితములకు ఆష్టమి ప్రవేశించినది గాని బుధనాగము సంపూర్ణముగ ఆష్టమి గలదు. అగ్రరాత్రికి నోహిణి గలన కావున పౌర్ణమిలను మాధ్యులను బుధవారముననే శ్రీ కృష్ణ జయంతి. రామాన జయంతిలకు నోహిణికి కృత్తికాసంబంధము కూడదు గావున గురువారమునాడు శ్రీకృష్ణ జయంతి యగును. (సౌరపంచాంగమున మంగళవారనిశితమునకు ఆష్టమి పూర్తిగలదు. అదిగా రెండో నోహిణిందును నిశితవ్యాప్తి పూర్తిగ గలదు. విషమ పరదినమున జన్మాష్టమి. నోహిణియోగముచే అత్యంతము పరిధిమే గ్రహావ్యయము)

అ నంత వ్రతము

భాద్రపద శు క్రియోదశి మంగళవారం ౨-౨౩ అనంతవ్రతం. శు క్లకుంభి బు ౧-౧౦

ఇంగు బుధవారమున చతుర్థి అల్పముగ నుండుటచే మంగళ వారముననే అనంతచతుర్థి. "దిగ్విమలూర్ధ్వాయానామ పూర్వార్ధం గ్రహాన్" అని ధర్మసింధువు. కొన్ని శోకములందు "ఘటికైకాపి యా భివేత్" అని ఒకభుటికి యున్నను ఆచారే అని గలదు. గాని అట్లు ఘటికకు మహూర్తమునకు త్రిమహూర్తకాలమునకు వచన ములు గలవు గావున ఆ వచనములకు త్రిమహూర్తసుతి తాత్పర్యముని కాన్త్రాయనియును. రెండవతరంగా మహూర్తద్వయవ్యాప్తిగూడ గ్రహింపవచ్చును.

న ర న్య త్యు ద్యా న న ము

అశ్వ బ శనిమి శి ధృష్టాం ఉషా ౨౮-౫౫ దిన ౨౯-౩౨

బ దశమి ఆ 3౨-౧౩ కృత్తి ౨౮-౨౨ దిన ౨౯-౨౯

సరస్వతీక ద్యాపనము శ్రవణాద్యపాదమందు చేయవలెనది. (శ్రవణాదా విసంసం, అని శాస్త్రము) గాని ప్రస్తుతము శివవార మున ఉత్తరాషాఢ నూర్వా ప్రమాపమునకు గలదు. శ్రవణము నూర్వా ప్రమాపకాలమునకు వచ్చినది. విషమ "విసంసంకు శ్రవణ ప్రథమపాదే రాత్రిభాగము కేవల కార్యం. విశేషవచనాత్ తస్య రాత్రిః ప్రథమప్రవారపర్యంతి మేవేతి భాతి." అని ధర్మసింధువు కావున శివవారమునాడే సరస్వత్యుద్యాపనము. (సౌరపంచాంగమున శివవారమున ఉత్తరాషాఢ 3౮-౨౦ ప్రథమయామము నిశితమింజు నుండుటచే ఆ పంచాంగప్రకార మాదివారమున వగును.)

గో వింద ద్యా ద శి

శ్రావణ శు ఏకాదశి బు ౧౫-౫ పుష్య ౬౦-౦ శోభి 3౨-౨౨ భద్ర ౧౫-౫ ఆకాలములకు కుంభిగాళిగా నూర్వాదు.

గమస్సునంగు గురుడు. (సౌరపంచాంగమున ఏకాదశి ౧౨-౨౬ మాత్రమే గలదు.) శ్రావణ శు ద్యాదశినాడు అది, పోమ, బుధవార ములలో నోహారము, పునర్వసుదత్తువరగా పుష్యలలో నోహ నక్షత్రము, శోభనయోగము, బుధరణము, కుంభిని ధనుర్వార ములలో నోహారమునగు గురుడు, మకర కుంభములలో నోహార ముందు శినియు నుండుట ఒకయోగము. శేషబడిన వార నక్షత్ర మోగ కరణములు, కుంభిసూర్యుడు, ధనుస్సులో గురుడుగాని, బుధరణము శినిగాని, యుండుట రెండవయోగము. అందు రెండవ యోగప్రకారము బుధవారము పుష్యనక్షత్రము, శోభనయోగము బుధరణము కుంభిని ధనుర్వారుడు ద్యాదశియందు గలిగినవి. పాతః కాలమున ఏకాదశి గలియుట విక్లిల విశేషము. ఇట్టి తిథి వారం చ్చిత్రాదులు గలియుట గోవిందర్యాదశి యని శిష్టులగును. ఈయోగములందు మహాదధియందు స్నానమైనప్పి ఉపవాసముతో గోవిందస్వరూపు డగు శ్రీహరిని పూజించిన మహాఫలము అని శాస్త్రము. ఈ ఛాన్దస శుక్ల ద్యాదశికి శేషబడిన వార నక్షత్ర తాగులలో కొన్ని కొన్ని గలిసినను తిత్తిత్సంబంధముచే గోవిందతిథి యనియు, పాపనాశిని యనియు, విజయ అనియు, నామాంతరములు ఫలవశేషములు పురాణప్రసిద్ధియులు. అన్నియు గలిసిన గోవింద ద్యాదశి.

శ్రీ వికారి నామ సంవత్సర పంచాంగ పీఠిక

అచింత్యావ్యక్తరూపాయ నిగజాయ గుణాత్మినే! సమస్త జగదాధారమూర్తయే బ్రహ్మణే నమః ||౧|| లంబోదరాంఘ్రిద్వయ మంబుజ శ్రీ సర్వస్వహే ర్యస్వహ మర్చయామః! యదర్చయా బ్రహ్మముఖామరేకా నిరంతరాయం సఫలీకృతార్థాః ||౨|| ప్రాతృ బృహర శ్చేషునిశా భుజంగశియ్యావిహూషే విహగోక్షివాపహా! గోపాల మృత్యుంజయశేవశేవ భజే ప్రియాదర్శిన్యాద్ధర్మశహా ||౩|| వేద మయీం నాదిమయీం చిందుమయీం పరపహేద్వసిందుమయీం! మంత్రమయీం తంత్రమయీం ప్రకృతిమయీం నామ విశ్వవికృతి మయీం ||౪||

గురుస్మతిః || శ్రీ నోరీవంశాద్విహుం నూర్యనారాయణాభింబం! జ్యోతిశ్శాస్త్రే కులరుం ధ్యానామి మనసాఽనిశం ||౫|| యదను గ్రహతః ప్రాప్తం విజ్ఞానం సర్వశాస్త్రజం తం సాహిత్యగురుం వందే దర్శితై రాగిశాస్త్రీణం ||౬|| చిలుకూరిఖ్యాతివంశిమణిం కొంపయ్యశాస్త్రీణం శిబ్దశాస్త్రే సునిష్ఠాతం వందే మచ్చబుడేశికం ||౭|| మాతులం న్యాయసాహిత్యవార్ధ్యం మన్నాన్యవేశికం! భజా మ్యహం వారణాశి వేంకటేశ్వరశాస్త్రీణం ||౮|| యస్య బోధ లవం ప్రాప్య మిహంసాశాస్త్రసాగరం! తీర్థ మయా గురుం వందే శింభూమానందమానిం ||౯|| మహామహాపాధ్యాయం శ్రీ రఘోపాఖ్య మురళీధరం! తం నా మ్యస్మద్గురుం జ్యోతిషాద్విహరం గతో యతః ||౧౦||

స్వీయ వంశక్రమః || శ్రీ కాండీవ్యసగ్రతే విదపర్వతి ఖ్యావ్యయే ప్రసిద్ధితే! త్రిస్కంధశాస్త్ర కృతితో భవన్తి శేషద్వ షోఃకాలాత్ ||౧౧|| చలమాఖ్య వేంకటచలాన్యాఖ్య స్త్రతాభవ ద్విబుధః! యో లుప్తమాసవిషయకవాదే నాగయ దపి చ విశ్వవతిం ||౧౨|| తస్యసుతి ప్రత్యద్భి శ్చేషాల ద్వివత్ప్రేవరః! జజ్ఞాశే తస్య సుతా పూర్వా విద్యాను పరిపూర్ణా ||౧౩|| తియోర్విశ్రీయో ౨ ద్విశ్రీయప్రతిభావా స్పృహోత్తిమః! శ్రీ పూర్ణార్యః పుష్కరాది సంసత్సాప్రాజ్యలద్యతాః ||౧౪|| తదమగ్రహతై విద్యాః పంచమతా స్తస్య శింభువక్త్రీసమాః! శ్రీ కృష్ణమూర్తిశాస్త్రీయ హ్యయ ప్రతియోహ మేషుమయా ||౧౫|| గురువరకరుణావశేతి సిద్ధాంతీ కృత్తి సకలసంసత్సా స్వమతం, తిథాద్య క్రియశే పంచాంగం ధర్మకర్మార్థం ||౧౬||

సంవత్సరాదికృత్యం

అథాహ మిత్రసంయుతో మంగళస్నాన పూర్వకం | అలంకృతో గణాస్యక్షం వాణీం దైవవిదం గ్రహాన్ || గురు నివృప్తాం పంపూజ్య ముదితో బ్రహ్మజన్మతః | సంవత్సర ఫలం శ్చైత్య సుకృతానాం ఫలం లభేత్ || ౧౮ || యద్యదాహ నింబసుమం శర్మరామ పుష్పత్రయతః | భక్షితం పూజయా మేషాన్ తిద్వర్షం సౌఖ్యదాయకం || ౧౯ ||

బ్రహ్మయ్యుః ప్రమాణాదికం

బ్రహ్మణ స్మృతికాలప్రమాణం సారమానేన మా ౫ ది ౨౩ ఘ ౪౬ విఘ ౪౦. లవకాల ప్ర. సం. ౪౯ మా ౪ ది ౧౩ ఘ ౪౬ విఘ ౪౦. నిమేషకాల ప్ర. సం. ౧౪౮౦ మా ౫ ది ౨౩ ఘ ౨౦ సుర్యక్షణాచ్చరణకాల ప్ర. సం. ౪౦,౦౦౦ ప్రాణకాల ప్ర || సం. ౪ లక్షాః. విఘటి ప్ర. సం. ౨౪ ల. ఘటి ప్ర. సం. ౧౪౪౦ ల. దిన ప్ర. సం. ౪౩౨ కోటయః. బ్రహ్మణ స్వప్నమానే నాయుర్వర్షితమేవ | అనేన బ్రహ్మయ్యుః ప్రమాణసారాభ్యాః ౩,౧౧,౦౪,౦౦౦ కోటయః. వర్తమానస్యాస్య బ్రహ్మణః పరాఖ్యస్యాయువార్థం గతం. ద్వితీయ పరాత్ ప్రథమవర్తే ప్రథమవాసరే గతిఘట్యాదయః ఘ ౧౩ విఘ ౪౨ ప్రాణ (౦) సుర్య ౩ నిమే ౧౯ లవ ౧౮ త్పిటయః ౪౬. సంప్రతి సప్తవత్సరం శత్రుమే త్పిటికాతే గతిసారమానాదయః మా ౨ దిన ౨౮ ఘ ౫౩ విఘ ౨౦ బ్రహ్మణ స్సారమానేన వయోగతివత్సరాః ౧౫౫ ౫౨ ౧౯౩ కో ౨౯ ల ౪౯ సమా ౫౯ సం. ఇదానీం తివ శ్వేతివరాహకర్తృ స్వామంభువాద్యా వృద్ధిసం గతాః | సప్తమే దైవస్వతిమవస్యంతిరే సప్తవిశంతి (౨౩) మహాయుగాని గతాని. సప్తదీంద్రమనూనా మపి స్వమానే నాయుర్వర్షితమేవ | తిత్పి మాణ సారాభ్యాః ౩౦ కో ౬౩ ల ౨౦ సమా తిత్సంతత్సర ప్ర || ౩౦ ల ౬౩ సమా ౨౦౦ సం || అహారాత్ర ప్ర || ౮౫౨౦ సం || అహః ప్ర || సం || ౪౨౬౦ ఘటి ప్ర. సం. ౧౪౨ వర్తమానస్యాస్య వైవస్వతి మనో ర్యయోగతివత్సరాః ౧౨ కో ౫ ల ౩౩ సమా. ౬౦ సం || ఏషాభ్యాః ౧౮ కో. ౬౧ ల. ౮౬ సమా. ౯౪౦ సం. త్రిమజ్జగద్గురు త్రిమజ్జగత్కర్తృగతత్వాదపూజ్యతవారాభ్యాః ౨౦౩౧౮ కాలివాహన కికాభ్యాః ౧౮౮౧ ప్రథవాది గతాభ్యాః ౩౨ ఏషాభ్యాః ౨౮.

వ్యవహార మాన నిరూపణం

అస్మిన్ శైలోకవ్యవహారార్థం చాంద్రమానాభ్యో గ్రాహ్యః | రింస్య పోస్తితిరిదశే బార్హస్పత్యమానాభ్యో గ్రాహ్యః | అయ మేవ సర్వత్ర ఫలప్రదర్శనార్థం మానవామ్న గ్రాహ్యః | చాంద్రమాన వకా దయం వికారి నామ సంవత్సరః | బార్హస్పత్యమానవకా దయం పరిధానినామా సంవత్సరః | అయ మేవ శ్వేష్టాబ్దః | యగం భవేద్వత్సర పంచమయగాని తు ద్వాదశే వర్ష చక్రస్యమ్. ఇత్యేనేన పితృదేవ తాకం సప్తమయగం వర్తమానం తిత్రి చంద్రదేవతాక ఇదాంతిర నామా సంవత్సరః | అస్మిన్ వ్యవహారం విశేషతః కర్తవ్యమ్. ఇదాంతిర ఫలం | ప్రభూతి త్ యా కథితా త్పిటియే | ఇతి. కింఽ అత్యుక్త్యః | ప్రమరసలిల వ్యాప్తిత్పిటియః. ఇతి | బార్హస్పత్యమానేన పరిధాని సంవత్సర ఫలం | పరిధాని మన్యజిశాశో నృపహని రల ముల్ప మస్మిన్ శాప | ఇతి ||

తా. ఈదేశమున చాంద్రమానముచే వికారి నామ సంవత్సరము. దినికి ఇదాంతిర మనియును పేరు. ఇందు తప్త్రదానము మహా ఫలము. ఈ సంవత్సరమున వర్షము లభికముగ నురియునుగాని ప్రజలు ఆతి ఖిదిచిత్తుల యుండెదరు. బార్హస్పత్యమానముచే మన్యజిశమున ప్రజావాసం యగుట, పాలకులకు పీఠ, అగ్నిధియము గలుగును.

వికారి సంవత్సర ఫలము

వికార్యతే భిలాలోకా లోకా వాంఛిషిషితాః |

తూర్వస్య ఖంఠస్య లంఠం బహుళం చాపరం ఫలం |

తా || వికారి సంవత్సరమున ప్రజ లందఱును లోకములచేతజ. అశాన్తిపీడితుల పీడిత నందెదరు. తూర్వస్యములు తిక్కుటక పంతును. ఆ తిరస్యములు బాగుగ ఫలించును.

బార్హస్పత్యమాన ఫలం:—అవరామయతో శ్చోధ్య ఖిరి శిశి ర్మిరంతిరం | పరిధానిసమే దైవ భువి వృషిభు మగ్ధును || శ్వేష్టాబ్ద ఫలం:—శ్వేష్టే జాతికలగన్వ శేషే శ్రేష్టా వృషా స్వధర్మజ్ఞాః పీఠ్యంతే ధాన్యాని చ హిత్యా కంకుం శిషా వాతం ||

తా || బార్హస్పత్యమానముచే పరిధాని సంవత్సరము గావున విందు దుర్బుక్తిము, కాలింహ వనీ వ్యాధులు, జులిబాగులు పీడిత ప్రజలు ఎల్లప్పుడును భయము నందెదరు. వృషములు మధ్యకుముగ మంతును. శ్వేష్టాబ్దములచే జాతియందు కులమునంగు నమనందు. వర్షమునకు శ్రేష్టలక్షణము. పాలకులు, ధర్మకాస్త్ర వేత్తలు. ధాన్యములు పీఠించును. నూవులు కోరలు మొదలగు మెట్టపస్య ములలో సన్న ధాన్యములు బాగుగ ఫలించును.

రాజాది నిర్ణయము

రాజా గురు:	గణక శ్చిని:	సరాధిపతి శ్చింద్ర:
మంత్రి కుజ:	గ్రామపాలక శ్చింద్ర:	గ్రామనాయకో గురు:
సేనాధిపతి శ్చింద్ర:	దైవజ్ఞ శ్చింద్ర:	వస్త్రాధిపతి శ్చిని:
సహ్యాధిపతి గురు:	రాష్ట్రాధిపతి	రత్నాధిపతి శ్చింద్ర:
ధాన్యాధిపతి గురు:	గర్భ:	వృక్షాధిపతి గురు:
అర్ధాధిపతి శ్చింద్ర:	సర్వదోషాగ్ని గాధి	జంగమాధిపతి గురు:
మేఘాధిపతి శ్చింద్ర:	పతి: కుజ:	సర్వాధిపతి శ్చిని:
రహాధిపతి శ్చిని:	అశ్వాధిపతి: కుజ:	మృగాధిపతి శ్చింద్ర:
నీరసాధిపతి గురు:	గజాధిపతి శ్చుక్ర:	కుభాధిపతి గురు:
పురోహిత శ్చుక్ర:	పశూనామధిపతి శ్చింద్ర	స్త్రీణా మధిపతి
పరీక్షికో గురు:	దేవాధిపతి గురు:	శ్చింద్ర:

చంద్రుడు:—సేనాధిపతి, అర్ధాధిపతి, మేఘాధిపతియు నయ్యెను. మరియు గ్రామపాలకుడు, దైవజ్ఞుడు, పశ్చిధిపతి, సరాధిపతి, రత్నాధిపతి, మృగాధిపతి, స్త్రీలకధిపతియు నయ్యెను.

కుజుడు:—మంత్రి, మరియు సర్వదోషాగ్ని గాధిపతియు, అశ్వాధిపతియు నయ్యెను.

బుధుడు:—ధాన్యాధిపతి, మరియు, వృక్షాధిపతి యయ్యెను.

గురుడు:—రాజా, సహ్యాధిపతి, నీరసాధిపతియు నయ్యెను. మరియు పరీక్షికుడు, రాష్ట్రాధిపతి, శ్చేష్టాధిపతి, గ్రామనాయకుడు. జంగమాధిపతి, కుభాధిపతియు పశ్చి ధిపతి

శని:—రసాధిపతి, మరియు, వస్త్రాధిపతి, సర్వాధి పతియు నయ్యెను.

శుక్రుడు:—పురోహితుడు, గజాధిపతియు నయ్యెను. నవ నాయకులలో నాయకత్వము లేదు.

నూరుగ్గన కేయాధిపత్యమున్ను లేదు.

రాజా గురు దు - ఫలము

క్షీరిరు తిమసస్యవ త్య శేకద్వపవత్త్యశ్చింద్రోరు గోకులా ధ్య వర్షాధిపే గురా ధూన్యచరస్ఫుజనోత్తి మ్భియుక్తా ||

తా || గుగకు వత్సరాధిపతి యగుచో భూమి కందు సస్యములు బాగుగ ఫలించును. ఏనుగులు అశ్వములు నైసికులు ధనము గొమహిమ దులును వృద్ధి నొందును. కేవలము వింశతి సంవదలు గలిగి ప్రజ లుందురు.

మంత్రికుజాదు - ఫలము
పురగామవనాదిని దవ్యాంశే తన్నీనా భృతిం ।
వృష్టి ర్మధ్యా భవే ద్యుష్టం మంత్రి గ్యవనిశే సతి ॥

త ॥ జాదు మంత్రి యగుఁచే పట్టణములు గ్రామములు అగ్ని బాధలనందును. వర్షములు సామాన్యముగ నుండును. దేశమునందు యాధిములు హేచును.

సేనాధిపతి చంద్రుడు - ఫలము
అతివృష్టి రతీవార్త అశోగా స్సుభినోజనాః ।
బహుక్షీరప్రవా గాణ క్షృంధే సేనాధిపే సతి ॥

త ॥ చంద్రుడు సేనాధిపతి కాగుటచే వర్షము లధికము లగును. ధరలు తగ్గును. జనులు ఆశ గ్యము గలిగి సుఖించెదరు. గోవులు ఊరా భివృద్ధి గలిగి యుండును.

సన్యాసిపతి గురుడు - ఫలము
సన్యసతో దివిజుకా బహువిధసన్యాస్థ సంపత్తిః ।
ఓంకరమాగపదేశే మగ్యమసన్యాస్థ స్సాన్యత్ ॥

త ॥ గురుడు సన్యాసిపతి కాగుటచే అన్ని పన్యములును తాగుగ ఫలించి సుఖీశముగ నుండును. గయాప్రాంత దేశమున వర్షములు పండలు ధరలు మధ్యగముగ నుండును.

ధాన్యాధిపతి బుధుడు - ఫలము
కూక్ష్యధాన్యఫలం స్వల్పం వర్షం స్వాత్తి ంశః క్షీతో ।
మధ్యసన్యాసి జాయంతే బుధే ధాన్యాధిపే సతి ॥

త ॥ బుధుడు ధాన్యాధిపతి కాగుటచే చిన్న ధాన్యములు (శ్రావణ మొదిలగునది) తక్కువగ ఫలించును. భూమియందు ఖంఠంఠము లందు వర్షించి ఖం వృష్టి యనించును. తక్కిన పన్యములు ధాన్యా గులు మధ్యమముగ నుండును.

అర్హాధిపతి చంద్రుడు - ఫలము
కువృష్టి స్ఫుర్వసన్యానా మ్న వృద్ధిః పజాతుశే ।
భూపా ధివేయు స్సుభిన క్షృంధే నీకాకరే ॥

త ॥ చంద్రుడు అర్హాధిపతి కాగుటచే కువృష్టి, స్ఫుర్వసన్యము లును ధరలు గలిగి తాగుగ ఫలించును. ప్రభువులు సుఖముగనుండుదురు.

మేఘాధిపతి చంద్రుడు - ఫలము
కువృష్టి స్ఫుర్వశేష ఫలితా ధాన్యకారయః ।
బహుక్షీరప్రవా గావో మేఘాధిపే నికాకరే ॥

త ॥ మేఘాధిపతి చంద్రుడు అన్ని దేశములందును వర్షములు గలిగి అన్ని ధాన్యములును ఫలించును. గోవులు మంచితల నిచ్చును.

రసాధిపతి శని - ఫలము
లిల మాష కుకుత్తాది కృష్ణధాన్యాని యాని న ।
కృష్ణభూమి స్సుఫలితా మందో యది రసాధిపః ॥

త ॥ నూవులు, మినుములు, ఉలకలు మొదలగు నల్ల ధాన్యములు నల్లభూమియే శని రసాధిపతి కాగుటచే తాగుగ ఫలించును.

నీరసాధిపతి గురుడు - ఫలము
తూగీఫలా న్యభిలరత్న సువర్ణధాన్యై కౌర్వాన చర్మ కుశు మాని చ చందనం చ । వృద్ధిం యాయ స్త్విజగణా
సుభినో భవన్తి భూమా త నీరసపతే సురరాజతాశ్చే ॥

త ॥ గురుడు నీరసాధిపతి కాగుటచే పోకలు రత్నములు కుశు ము ధాన్యములు వృద్ధి దిగ్గములు పుష్పములు (కు. కుమతూపు తగరా) చందనము వృద్ధి నొందును. దేశాలు సుఖించురు.

పురోహితాధ్యధిపతి - ఫలము

క్రూరగ్రహఫలం క్రూరం శుభగ్రహఫలం శుభం ।
పురోహితాధిపత్యేనం భవే దీశసమద్భవం ॥

త ॥ పురోహితాధ్యధిపతి (క్రూరగ్రహము అగుచో శుభ ఫలము. శుభ గ్రహము మంచిఫలము తెలియదగినది. (రవి కుజ శనిలు, పాపయుతి బుధుడు, క్షీణచంద్రుడును (కూరులు).

మేఘాధినిర్ణయము - ఫలము

తమ మను మేఘము - ఓం వృష్టి । పరిమటి దిక్కున మేఘా త్పత్తి । దిక్కులు సముద్రమున వర్షము మేఘము - పరిమటి కానిలు । ప్రవహనము వాయువు - మధ్యవృష్టి । తిట్టిన మేఘము - అల్ప వృష్టి । గర్జనము - అధి వృష్టి । ఉధి కాను సముద్రము సప్తవృద్ధి । కష్టాటకు యు శివుడు భూమిని వంగించును - పర వృష్టి యుద్ధమును శోరదగ్గ. భూమి కాంటలు ధియును హేత్తులను.

సావన వర్షారంభము

(ది 29-5-1956) చైత్ర శుక్ల బాగళ. సావ వర్షారంభము.

సన్యాస్థో ధర్మబహులో గతాదింశో బహూదకః ।

కామిశాం కానదిః కాశం వీతాత్లో నృపశిర్మదః ॥

త ॥ కుక్కురి సంవత్సరమున జలసమృద్ధి, సన్యస్థుడి, ఆశ గ్యము, ధర్మవృద్ధి గలిగి కామిశలకు ప్రభువులకు సుఖము నిచ్చును.

పశుపాలకాది నిర్ణయము - ఫలము

ఈ సంవత్సరమున పశుపాలకుడును, గోష్ఠపరిపాలకుడును శ్రీకృష్ణుడు. గోష్ఠాగారపాలకుడు యును. శ్రీ కృష్ణాధిపత్యముచే గోవులు ఊరవృద్ధి, ఆశగ్యము గలిగియుండును. యమాధి పత్యముచే అధికమగు ధరలు, అల్పవృష్టి, గోవులకు వ్యాధులు, స్వల్పక్షీరము గలుగును.

వర్ష పరిమాణము

నాలుగు అధికము (మించు)లు వర్షము - మధ్యవృష్టి, “అపా బాగా స్సముక్రేష పర్యతేష తిథావః । తిథాగా భువి పరిణ క్తై వ్రవంవృత్తి చ తిథా ॥” సముద్రములం దెనివిడి భాగములును, పర్య తిములందు తొమ్మిదిభాగములును, భూమియందు మూడుభాగములును వర్షించును.

అధికప్రమాణము - “పక్షియోజన విస్తీర్ణం శతయోజన మున్నతం । అధికస్య ప్రమాణంతు దేవమాశేన గగన్యతే ॥”

అధికస్థితిః - వర్షిరాది ప్రతి శ్లోక బంధం పక్షి బ్రాహ్మణ యువకుని హస్తమందును, అటనుండి కొర్ర కుర్ర బుచ్చ బ్రాహ్మణ బాలుని హస్తమందును, అటనుండి గాఢు శిశు కి బు. పక్షి తిగ బ్రాహ్మణయువకుని హస్తమందును, అటనుండి సంవత్సరాంతి పర్యంతం వర్షిబ్రాహ్మణుని హస్తమందును అధిక ముండును. బ్రాహ్మణహస్తముం దుండునపుడు గర్భిణీయు, పశుశాశియు గలుగును. బల్యతకు పృథుచో వర్షములెక్కువ యగును. యావనవయస్సుగవో సువృష్టి, వార్షికవయస్సుగవో సుభిక్షము కలుగును.

వర్ష ధాన్యాది ప్రమాణములు (వింశోపకములు)

వర్షం ౩ ధాన్యం ౧౧ కిలిం ౧౭ త్పిణం ౧౯ ఉష్టం ౧౩ మారుతిః ౩ ప్రజా వృ గృ నా గృ రాజనిష్కరం ౧౧ (౧౯) వ్యాసయః ౨౧ ఉపశిమనం ౯ ఆచారః ౨౧ అనాచారః ౧౧ మరణాని ౧౭ జన్మాని ౯ దేశోపప్తః ౩ దేశస్వాస్థ్యం ౧౫ చోరధియం ౧౯ నా ౧ అగ్నిధియం ౫ నా ౩ మృగోపద్రవి ౧౩ కా ౩ కీలధియం ౩ నా ౧౫ మూషకవృ ౧౫ నా ౩ సర్పవృ ౯ నా ౫ (౨౧) కిలధివృ ౩ నా ౧౧ మరీకవృ ౩ నా ౩ మత్కుణక ౧౧ నా ౩ వృశ్చికవృ ౧౧ నా ౧౧ వ్యాఘ్రవృ ౩ నా ౩ (౧౧) సస్యవృ ౬ నా ౧౯ సుకవృ ౯ నా ౩ పిక వృ ౯ నా ౫ సుక్కుటవృ

వర్షరాది ప్రతివైశాఖ కు ద్వితీయా అతిపూర్వాషాఢ
యందును, అయిదుది మృగశిరకు అష్టమి సో. పశి యాలయందును.
ఆటందుడి, వర్షరాంతము వరకు పూర్వాషాఢయందును, ధనూరాశి
యందు శని సంచరించును. శని ధనుస్సునను దుండుటవలన అల్పకృషి,
ప్రభువులకు కలహములు, ధరలు పెద్దవృక్ష గణాదులు. పాంచాలము

(పంజాబ్) కోశిప్రాంతము, కురుదేశము (ధీర్ఘప్రాంతం), కోసల దేశము, కౌశ్యము, వంగదేశము, కలింగదేశము, హాని నంధును, మాలయంబునందెగా అల్పవృష్టి, యుద్ధభయము, గుర్చిత్తుము, పస్య హాని, ఫలజాతులకు హాని, గలుగును. కోశిప్రాంతము, కోసలదేశము, హంచాలము, యుద్ధభయము, పీడిత నంధును. పూర్వాషాఢజుండుండు లచే అంగ, వంగ, కోసల, గిరివజ, మగధ, పుండ్ర, మిథిల, తామ్ర రి పీడితవాసులు ఉపద్రవము నొందెదరట. రెండునక్షత్రములందే చరించుట ముష్కము.

హర్యచక్రముచే:—బర్హర (అరబ్), పారావత, అవంతి, పూర్వమాళవ, సైంధవ, సురాష్ట్ర, పంచవద, కృంగ, కకాది పశ్చిమ వాయవ్యదేశములకు హాని యగును.

చే శా రి వ్ర యో గ ము లు

1. వత్సరాది మొదలు తుదవరకు ధనుస్సులో కని. ఫలము—ప్రభువులకు యుద్ధములు ప్రజలకు రోగములు, దుర్బిత్తులు, క్రైస్త్ర ధయులు గలుగును.

2. వత్సరాది మొదలెక్కువకు క్రయోదతి య. పరి మిధునవృత్తిక నహారాసులగు కుజగురు శివులు. ఫలము—ప్రభువులకు యుద్ధములు, మరణభయము, రక్తప్రవాహములు, గుర్చిత్తుము, గ్రామవాసులకు అగ్నిభయము, వాయుభయము, రోగిభయము గలుగును.

3. వత్సరాది ప్రతి వైశాఖ కు క్రయోదతి య. పరి కజశని సమ సప్తము. ఫలము—అయోధ్యనుండి దక్షిణదేశమున యుద్ధభయము. దుర్బిత్తులు లుగును.

4. వత్సరాది ప్రతి చైత్ర బిజ్యాదతి హాని పరి గురు కుక్ర పహసప్తము. ఫలము—ప్రజలకు జలభయమో అగ్నిభయమో రోగ భయమో యుద్ధభయమో గంభీరమని భయమో గలుగును.

5. చైత్ర కు అష్టమి గు. ప్రతి భాద్ర కు తృతీయా శ. పం పూర్వాషాఢయండును మాలయండును ధనుస్సునందు కనివక్రము. ఫలము—జననాశము, సైనికులకు హాని, యవనకౌభిపతికి పీడి. (వైశాఖ కు ద్వితీయా అ. ప్రతి మాలయండు వక్రము).

6. శ్రేష్ఠ బ ద్వితీయా హాని. ప్రతి క్రావణ కు చతుర్దశి హాని. పరి గురుకు తృతీయమున కని ఫలము—వింధ్యకు దక్షిణమున జననా శన ముగును.

7. క్రావణ కు సప్తమి మం. ప్రతి కు బిజ్యాదతి శ. పరి బుధ కుక్ర కని గ్రహత్రయవక్రము. ఫలము—అనావృద్ధిభయము. యుద్ధ భయము.

8. క్రావణ బ అష్టమి య. ప్రతి ఆశ్వయుజ కు దశమి అ. పరి క బిజ్యా వృత్తిక ధనుస్సులందు కుజ గురు శివులు. ఫలము—దుర్బిత్తుము యుద్ధములు, మరణభయములు, మొదలగునవి యగును (2 యోమా).

9. క్రావణ బ అష్టమి య. ప్రతి ఆశ్వయుజ కు దశమి అ. పరి కుజ రాహుయోగము ఫలము—అంగ వంగ కలింగ దేశములందు పస్య హాని, యుద్ధభయము గలుగును.

10. క్రావణ బ అష్టమి య. ప్రతి ఆశ్వ కు దశమి అ. పరి గురుస్సునందున్న కని కుజదృష్టి, ఫలము—దుర్బిత్తుము, క్రైస్త్ర ధయులు, రోగములు, చోరభయము గలుగును.

11. కౌర్తిక కు ఏకాదశి య. ప్రతి భాద్ర కు బ ద్వితీయా మం. పరి కౌలసర్వయోగము, ఫలము—ప్రభుత్వమునకు, పస్య యులకు పీడి.

12. మార్గశిర కు అష్టమి హాని. పరి పావ బ నవమి గు. పరి గుర్చి కౌంతిమన గురుసంహారము—ఫలము. దుర్బిత్తుము, భరణ హానియు.

13. పావ కు తృతీయా కు పరి కు క్రయోదతి హాని. పరి కుజ బుధకు. ఫలము—యుద్ధములు, అనావృద్ధి.

14. పావ కు సప్తమి మం. ప్రతి మాఘ బ ద్వితీయా అ. పరి ధనుస్సునందు కుజ కని సంబంధము. ఫలము—(8 యో మా.)

15. పావ బ నవమి గు. ప్రతి మాఘ బ ద్వితీయా అ. పరి ధనుస్సునందు కుజ గురు శివులు ఫలము—(8 యో, 2 యో) మా.

16. పావ బ నవమి కు ప్రతి సంవత్సరాంత పరి ధనుస్సునందు కురు శివులు ఫలము—(8 యో మా.)

17. పావ కు తృతీయా కు. ప్ర. పావ బ అష్టమి గు. పరి కుక్ర గ్రహమున కుజ బుధ గురు శివులు. ఫలము—యుద్ధభయము, భయంకరవాయువులు గలుగును.

18. వత్సరాది ప్ర శ్రేష్ఠ కు అష్టమి అ. పరి కుక్ర గ్రహమున కుజుడు.

19. శ్రేష్ఠ కు అష్టమి అ. ప్రతి క్రావణ కు ప్రతిపత్ య. పరి బుధగ్రహుడు.

20. క్రావణ కు ఏకాదశి కు. పరి బ క్రయోదతి మం. పరి కుక్ర గ్రహుడు.

21. భాద్ర బ ప్రతిపత్ కు ప్రతి బ క్రయోదతి య. పరి బుధ గ్రహుడు.

22. ఆశ్వ బ క్రయోదతి కు. ప్రతి కౌర్తిక బ క్రయోదతి శ. పరి కుక్ర గ్రహుడు.

23. కౌర్తిక బ క్రయోదతి శ. ప్రతి మార్గ బ దశమి గు. పరి బుధగ్రహుడు.

24. మార్గ బ దశమి గు. ప్రతి బ అమా మం. పరి కుక్ర గ్రహుడు.

25. మార్గ బ అమా మం. ప్రతి పావ బ అష్టమి గు. పరి గుర్చి గ్రహుడు.

26. పావ బ నవమి గు. ప్రతి మాఘ కు పంచమి మం. పరి కుక్ర గ్రహుడు.

27. మాఘ కు పంచమి మం. ప్రతి కు దశమి అ. పరి కిన్ద్ర గ్రహుడు.

28. మాఘ కు దశమి అ. ప్రతి బ చతుర్దశి మం. పరి కుక్ర గ్రహుడు.

29. మాఘ బ పంచమి య. ప్రతి వత్సరాంతపర్యంతం కిన్ద్ర గ్రహుడు. ఫలము—కుజుడు బుధగ్రహంబునన్న పస్యహాని. కుక్ర గ్రహంబునన్న అనావృద్ధి, కిన్ద్రగ్రహంబునన్న వ్యాధిలు, గుర్చిగ్రహం బునన్న యుద్ధములుగలుగును.

గ్ర హ కూ ట ము లు

1. భాద్రపద కు పూర్ణిమా గు. ప్రతి ఆశ్వయుజ కు ద్వితీయా అ. పరి కిన్ద్రయందు రవి కుజ బుధ రాహువులు (4)

2. కౌర్తిక బ అష్టమి మం. ప్రతి మార్గశిర కు పూర్ణిమా మం. పరి వృత్తికయందు రవి కుజ బుధ గురులు. (4)

3. మార్గశిర బ బిజ్యాదతి అ. ప్రతి పావ కు ప్రతిపత్ య. పరి వృత్తికయందు కుజ బుధ గురు కుక్రలు (4) మధ్య ఉండు చంద్రుడు. (5)

4. పావ కు సప్తమి మం. ప్రతి బ ప్రతిపత్ గు. పరి ధనుస్సు నందు రవి కుజ బుధ శివులు.

5. పావ బ అష్టమి గు. ప్రతి మాఘ బ ద్వితీయా అ. పరి ధనుస్సునందు కుజ గురు కుక్ర శివులు. (4)

ఫలము—బాలగ్రహము లోకతో గరిసినతో సరిపాదు రాక్షసులతో ఎదిరెగిరి కలహములు గలుగును. బిరుగ్రహములు కరిసినతో ప్రభువులకు హాని. ఈ గ్రహకూటములు కన్యయందగుతో వాయుపీడయ, వృత్తికయందం దుతో యుద్ధములు, ధనుస్సునందం దుతో ఆరోగ్యమున్ను గలుగును.

ముఖ్యమైన వ్రతములు—పంచుగలు

చైత్రమాసము:—శకం 1881 చైత్ర 19 కు ప్రతి ను సంవత్సరాది తైలాధ్యంశం, వింబకుసుమభిక్షణము, ప్రసాదానము, వసంతి నవరాత్రి ప్రారంభం.

చైత్ర 20 కు ద్వితీ కు. ఉమాశివాస్తి పూజ. చైత్ర 21 కు తృతీ కు ఉత్తమ మున్నాది. సాభాగ్యగౌరవం. సాభాగ్యశ్రీమం వరం. మాసగౌరవం. శివదోలాత్సవము—చై 22 కు చతుర్తీ ఆగజేశిపూజ, చై 23 కు పంచమి సోనాగపూజ శ్రేష్ఠరహాశిల్పము. శ్రీ పంచమి—చై 25 కు సప్తమి. నూర్యపూజ—చై 26 కు అష్టమి భిక్షానియాత్రి. అశోక ద్రవ్యపూజ. అశోక కలికాప్రాశనము చై 27 కు నవమి శ్రీరామనవమి. చై 28 కు దశమి శి ధర్మరాజశిల్పము. చై 29 కు ఏకాదశి. శ్రీ కృష్ణదోలాత్సవము, యశోతిపూజ. చై 30 కు ద్వాదశి సోనామనద్యాదశి.

చై 1 కు త్రయోమం. అపంగపూజ శైవదత్తురశి, శైవ దమనపూజ. చై 2 కు చతుర్తీ బు కర్తమ శ్రీని, చై 3 కు రావణ మున్నాది. చిత్రికస్త్రాదానం, ఇంద్రాది సర్వదేవమనకపూజ. చై 7 కు పంచమి సో. మత్స్యజయంతి. చై 14 కు ద్వాదశి కర్తవ్యప్రదేశం చై 15 కు త్రయోమం. వరాహజయంతి. 16 కు చతుర్తీ బు శివసన్నిధి స్నానం. 17 అమా. గు మార్కశిల్పము.

చై 18 కు ప్రతి కు. ధర్మఖటాదికానం. చై 20 కు ద్వితీ ఆ. శ్రేతాయుగాది. బలరామజయంతి. చై 21 కు. తృతీ సో. పెద్దకర్త. ఆక్షయతృతీయ, ఉదకుంభదానం, దగ్ధన్న వ్యజ్ఞవాదిదానం, గౌరీపూజ, లక్ష్మీనారాయణపూజ, త్రిలోచన గూత్ర, సింహాదిలయన దండవీర్యనమ, చై 22 కు చతుర్తీ మం. నాగచతుర్తీ. చై 23 కు పంచమి బు శ్రీ శంకరాచార్యజయంతి చై 25 కు సప్తమి కు గంగోత్పత్తి: శ్రీ విద్యారణ్యజయంతి. చై 26 కు అష్టమి శి. అపరాజితాదేవిపూజ, దండికాదేవిపూజ చై 29 కు ఏకాదశి మం. పరశురామద్వాదశి. చై 31 కు చతుర్తీ కు. శ్రీ నృసింహజయంతి శ్రేష్ఠ 1 కు పూర్ణిమా కు. దగ్ధన్న, వ్యజ్ఞవాది కానం. కృష్ణాజివదానం, ఉదకుంభదానం, సంపదగౌరవం, శ్రేష్ఠ 8 కు ద్వితీ ఆ. పార్థివకల్పము. శ్రేష్ఠ 9 కు నవ శి. దండికాదేవి పూజ.

శ్రేష్ఠమాసము:—శ్రేష్ఠ 18 కు ద్వితీ సో. సోమపదం. శ్రేష్ఠ 19 కు తృతీ మం. రంభావ్రతం. శ్రేష్ఠ 20 కు చతుర్తీ బు ఉమాపూజ. శ్రేష్ఠ 22 కు పక్షి కు. వింధ్యవాసినిదేవిపూజ. శ్రేష్ఠ 24 కు అష్టమి ఆ. సుకాదేవిపూజ. శ్రేష్ఠ 26 కు దశి మం. దశిపాపహరదశిమి. సేతుబంధన రామేశ్వరప్రతిష్ఠ. శ్రేష్ఠ 27 కు ఏకాదశి బు నిర్దలైకాదశి. శ్రేష్ఠ 28 కు ద్వాదశి గు. రామలక్ష్మణద్వాదశి. శ్రీమజ్జగద్గురు శంకరాచార్యకాంక్షలాపగతనం. శ్రేష్ఠ 29 కు త్రయోమం. శ్రీవిద్యారణ్యస్వామినామారాధనం. శ్రేష్ఠ 30 కు పూర్ణి శి. శాశ్వతమున్నాది: శాశ్వతీవ్రతం. తిలహాత్రిదానం. శ్రేష్ఠ 31 కు ప్రతి ఆ. వృషభపూజ, హలహవాహం. ఆషా 7 కు అష్టమి ఆ. త్రిలోచనపూజ. ఆషా 11 కు ద్వాదశి గు. మార్కజయంతి. ఆషా 14 కు చతుర్తీ ఆ. కలసానిత్రీవ్రతం.

ఆషాఢమాసము:—ఆషా 17 కు. ద్వితీ బు. జగత్పాదస్వామి రథోత్సవము. ఆషా 20 కు పంచమి శి. స్కందపంచమి, మహారక్షి. ఆషా 21 కు పక్షి శి. వివస్వత్సప్తమి. ఆషా 22 కు సప్త సో. మహిమగురమరినీ దేవిపూజ. ఆషా 23 కు నవ మం. విందీదేవిపూజ ఆషా 24 కు దశి బు, చాక్షుషమున్నాది, మహాలక్ష్మీవ్రతప్రారంభం. కాకత్రవతారంభం. ఆషా 25 కు ఏకాదశి. శివదోలాదశి. గోపద్యత్రవతారంభం. ఆషా 26 కు ద్వాదశి. వాసుదేవద్వాదశి. ప్రస్థావన మహోత్సవం చాతుర్మాస్యవ్రతారంభం. ఆషా 28 కు చతుర్తీ ఆ. శివసన్నిధి తర్పణం. శివజయనం. శోకలావ్రతం. ఆషా 29 కు పూర్ణి

సో. సుహాషి వ్యాసపూజ. ఆషా 30 కు ప్రతి మం. చాతుర్మాస్య ద్వితీయ వ్రాత 5 కు సప్త సో. సర్వసాధనమున్నాది.

భాద్రమాసము:—భాద్ర 16 కు తృతీ కు. మన్మథవాక్రతం. భాద్ర 17 కు చతుర్తీ శి. నాగచతుర్తీ దూర్వాగ్రహవ్రతం. భాద్ర 18 కు పంచమి ఆ. ఋక్ సామగ ఉపాశర్మ. భాద్ర 19 కు పక్షి సో. నూర్యపూజ. భాద్ర 20 కు సప్త మం. మంగళగౌరీవ్రతప్రారంభం. భాద్ర 21 కు అష్టమి బు. కామరీదేవిపూజ. భాద్ర 22 కు నవ గు. దధివతారంభం, వేదవతారంభం. భాద్ర 23 కు ఏకాదశి. వరలక్ష్మీ వ్రతం. భాద్ర 24 కు ద్వాదశి శి. దామోదరద్వాదశి, విష్ణుపవిత్రాశోపణం. భాద్ర 25 కు చతుర్తీ సో. భీమరథినీ పుష్కరప్రదేశం. భాద్ర 27 కు పూర్ణి మం. హనుగోష్ఠి, నేమిపవిత్రార్చనం యాజ్ఞాసోపాశర్మ. భాద్ర 29 కు ప్రతి బు శిల్పవార్తల ద్వితీయ, అశూన్యశ్రేయనవ్రతం. భాద్ర 30 కు తృతీ కు. సంకష్టచతుర్తీ. భాద్ర 4 కు అష్టమి బు శ్రీకృష్ణమాధ్య శ్రీకృష్ణజయంతి దశివ్రతారంభం, దూర్వాష్టమి. భాద్ర 5 కు నవ గు, శ్రీ వైష్ణవ శ్రీకృష్ణజయంతి, కామరీదేవిపూజ. భాద్ర 11 కు, చతుర్తీ బు, దుర్బాసావ్రతమున్నాది, మత్స్యగూడం, సోలావ్రతం.

భాద్రపదమాసము:—భాద్ర 18 కు ప్రతి కు, కల్పి జయంతి. భాద్ర 14 కు తృతీ శి, తామసమున్నాది, సోమోమావ్రతం, హరి తాలికావ్రతం, మువర్తగౌరీవ్రతం. భాద్ర 15 కు చతుర్తీ ఆ. సిద్ధి వినాయకచతుర్తీ, శివాచతుర్తీ. భాద్ర 16 కు పంచమి సో, ఋషిపంచమి. భాద్ర 17 కు పక్షి మం, నూర్యపక్షి, స్కందవర్చనం, శాస్త్రజయంతి, చంపాపక్షి. భాద్ర 18 కు సప్తమి, అముకృతధరణసప్తమి. భాద్ర 19 కు అష్టమి గు, శ్రేష్ఠావ్రతం నందాదేవిపూజ, మహాలక్ష్మీవ్రతారంభం, భాద్ర 20 కు నవమి కు, శివారవ్రతం. భాద్ర 21 కు దశిమ శి, క్షీరవ్రతారంభం. భాద్ర 22 కు ఏకాదశి, పరివర్తనవికాదశి. కలహానం, వామన జయంతి, విష్ణుశృంగులయోగము, ఉత్తేశావ్రతం. భాద్ర 23 కు ద్వాదశి సో, శ్రీకృష్ణద్వాదశి, శ్రీకృష్ణశోభాపనం, విష్ణుపరివర్తనరక్షణ, కల్పి ౧౨ శి. భాద్ర 24 కు త్రయోమం, అనంతీవ్రతం. భాద్ర 25 కు చతుర్తీ కు, ఉమామహేశ్వరవ్రతం, ఉపాంగ లోతాగౌరీవ్రతం, లోకపాలకపూజ, భాద్ర 26 కు పూర్ణి గు. మహాలయపక్షిప్రారంభం. భాద్ర 27 కు ప్రతి కు, అశూన్యశ్రేయనవ్రతం భాద్ర 28 కు ద్వితీ శి, బృహత్కృమావ్రతం (ఇంద్రాశిల్ప) బహులావ్రతం, విశాలాక్షి యాత్ర. భాద్ర 30 కు చతుర్తీ సో, పత్మిని, మహానిరణి. భాద్ర 31 కు పంచమి మం, చంద్రపక్షి, ఆశ్విన 2 కు సప్త గు, నృసింహ మహాలయం. ఆశ్విన 3 కు అష్టమి, నూర్యపావనమున్నాది, మధ్యాష్టమి, ఆర్ధాష్టమి, ఆశ్విన 4 కు నవ శి. అహినివమి, పిష్పిని, దుర్గాదేవుద్వాసనం. ఆశ్విన 7 కు ద్వాదశి మం, యతిమహాలయం. ఆశ్విన 8 కు త్రయోమం, గజచ్ఛాయ, కలియుగాది. ఆశ్విన 9 కు చతుర్తీ గు, శిస్త్రహరి మహాలయం.

ఆశ్వినమాసము:—ఆశ్విన 11 కు ప్రతి శి, దాహిత్రీవ్రతం భాద్రపదరాత్రప్రారంభం కలశోపాసనం, సువ్యవృద్ధి గౌరీవ్రతం ఆశ్విన 14 కు చతుర్తీ మం, ఉపాంగలలితాగౌరీ వ్రతం, నాగపూజ ఆశ్విన 16 కు సప్త గు, సరస్వతీపూజ, దేవీలికావ్రతం, ఆశ్విన 17 కు అష్టమి, మున్నాష్టమి. ఆశ్విన 18 కు నవమి శి మహానివమి స్వాగోచిమమున్నాది సరస్వత్యుద్వాసనం. ఆశ్విన 19 కు దశి ఆ, సోమపదం, విజయదశిమి, అపరాజితాదేవిపూజ, శిమిపూజ, దుర్గాదేవుద్వాసనం, దశరథగౌరీవ్రతం, ద్విదశీవ్రతం, వాసఘటవ్రతారంభం. ఆశ్విన 21 కు ద్వాదశి మం, గోద్వాదశి, పద్మానాభిద్వాదశి. ఆశ్విన 23 కు చతుర్తీ గు, కామదీపూర్ణిమా, అక్షిణీదేవ: ఆశ్విన 25 కు ద్వితీ ఆ, అశూన్యశ్రేయనవ్రతం. ఆశ్విన 27 కు తృతీ సో, చంద్రాదయోమావ్రతం, లలితాదేవియాత్ర. కార్తికం 8 కు త్రయోమం, కృతీ చతుర్తీ, మామపత్రభిక్షణం, శిస్త్రహరివ్రతాదానం, దీపదానం,

అపరరాత్రిమున నరకచక్రార్థిప్రయుక్త త్రైలోక్యం, బహిష్కరణానం, యుగతర్కం. కార్తిక 11 కు చతుర్థి, దీపావళిమావాస్య, ఉల్లాసప్రదర్శనం, దీపదానం, కాముద్యుత్సవం, లక్ష్మీపూజ, అలక్ష్మీనిష్కరణం, కేశరచరణం.

కార్తికమాసము—కార్తి 10 కు ప్రతి అ, గోక్షీరకం, బలిపూజ, ఆకాశదీపప్రారంభం, అఖండదీపప్రారంభం, మంగలమాలిక. కార్తిక 11 కు ద్వితీయ, యమద్వితీయ, భగినీచంద్రభావనం. కార్తి 12 కు తృతీయ, త్రిలోచనగోక్షీరకం. కార్తి 13 కు చతుర్థి, నాగచతుర్థి, కార్తి 14 కు పంచమి, నాగపంచమి, కార్తి 15 కు షష్ఠి, గోష్ఠాష్టమి. కార్తి 16 కు సప్తమి, కార్తి 17 కు అష్టమి, కర్తయగది, విష్ణుత్రిరాత్రివ్రతం. కార్తి 20 కు ఏకాదశి, బుధ బోధన ఏకాదశి దేవతావ్రతం, భీష్మపంచకత్రవ్రతం, స్వామిభుజమవ్వది, కార్తి 21 కు ద్వాదశి, శ్రీరాధిద్వాదశి, చుల్లద్వాదశి, యోగిద్వాదశి. కార్తి 22 కు త్రియోమ, వైకుంఠ చతుర్థి, పాహణచతుర్థి, కార్తి 23 కు చతుర్థి కార్తికవ్రతోద్వాసనం, శివయం విశ్వేశ్వరప్రతిష్ఠ, కృపాత్సరం, త్రిపురారోహణం, కుమారస్వామిదర్శనం, కేశిబంధనగోక్షీరకం. కార్తి 24 కు పూర్ణిమ, దక్షిణాష్టమివ్యాధి, మహాకార్తిక. ధాత్రీపూజ, తులస్యద్వాసనం. కార్తి 25 కు ద్వితీయ, చాతుర్మాస్య ద్వితీయ, అశ్వానామసంతకం. మార్గ 1 బ సప్తమి, పావిత్రీకల్పం. మార్గ 6 కు ద్వాదశి గోవత్సవాది.

మార్గశిరమాసము—మార్గ 11 కు ద్వితీయ బురంభావ్రతం మార్గ 13 కు పంచమ నాగపూజ, మార్గ 14 కు షష్ఠి శిశుబ్రహ్మణ్య షష్ఠి, మలారీషష్ఠి, మార్గ 15 కు సప్తమి మిత్రసప్తమి, నందనసప్తమి, జయసప్తమి, మార్గ 16 కు అష్టమి కాలభరణాష్టమి. మార్గ 17 కు నవమి ప్రళయకల్పం, నందనదేవీపూజ. మార్గ 20 కు ద్వాదశి మత్స్యద్వాదశి, అఖండద్వాదశి, మార్గ 21 కు త్రియోమ హనుమద్వ్రతం, మార్గ 22 కు చతుర్థి ఆపాహణచతుర్థి, మార్గ 23 కు చతుర్థి సోదరిజయంతి, చంద్రపూజ, సువర్ణలహరిదానం, మార్గ 25 కు ప్రతి బు పరశురామజయంతి, పావ 2 బ అష్టమి (తిసాష్టకం) అష్టకా.

పౌషమాసము—పౌష 19 కు ఏకాదశి వైకృతమవ్వది. వైకుంఠ ఏకాదశి, పౌష 20 కు ద్వాదశి ఆశ్వర్యద్వాదశి, పౌష 24 కు పూర్ణిమ తూలపరీక్ష. మాఘ 1 బ సప్తమి, అష్టక (తిసాష్టకం) మాఘ 2 బ అష్టమి పుష్కరిణీసదీ పుష్కర ప్రారంభం.

మాఘమాసము—మాఘ 10 కు ద్వితీయ గుడలవణదానం, మాఘ 11 కు చతుర్థి ఆ. సోపవనం, కుండచతుర్థి, వరదాచతుర్థి, కాంతిచతుర్థి, మాఘ 12 కు పంచమి మదనపంచమి, శ్రీ పంచమి, వసంతోత్సవారంభం, మా 14 కు సప్తమి వైవస్వతిమవ్వది, రథసప్తమి, సూర్యజయంతి, అభిజిత్వర్కవ్రతం, దానఫలవ్రతోద్వాసనము, సూర్యచంద్రవ్రతారంభోద్వాసనములు. మాఘ 15 కు సప్తమి శిష్యాస్తమి, మాఘ 16 కు అష్టమి నందనదేవీపూజ, మాఘ 19 కు ఏకాదశి భీష్మపంచకత్రవ్రతం భీష్మఏకాదశి భీమివేదాది తిలపద్మవ్రతం, మాఘ 20 కు ద్వాదశి మం భీమద్వాదశి, వరాహద్వాదశి, సోపవనం. మాఘ 21 కు త్రియోమ వరాహకల్పము, మాఘ 28 కు పూర్ణిమ మహానామ తిలపాత్ర కంఠకంబరీడితానం, ఫాల్గుణ 1 బ అష్టమి అష్టకా (తిసాష్టకం) ఫా 4 బ ఏకాదశి తిలద్వాదశి. ఫా 6 బ చతుర్థి మహావరాహి, ఆరంభం చతుర్థి, ఫా 7 అమాకు ద్వాపరయగది. బ్రహ్మపూజ, నవనీరధనదానం.

ఫాల్గుణమాసము—ఫాల్గుణ 11 కు చతుర్థి మం తిలచతుర్థి, పుత్రగణపూజవ్రతం, ఫాల్గుణ 15 కు అష్టమి శిలపూజ, నీలాపూజ, ఫాల్గుణ 20

కు ద్వాదశి కృష్ణిమాద్వాదశి, ఫాల్గుణ 21 కు త్రియోమ కౌముదిమాసం, ఫాల్గుణ 22 కు చతుర్థి శివభాగ్యకామ్యము, ఫాల్గుణ 23 కు పూర్ణిమ బ్రహ్మపావనమవ్వది, ఫాల్గుణ 24 బ ప్రతిపా. వసంతోత్సవం, చాతుర్మాస్య ద్వితీయ: ఫాల్గుణ 25 బ ద్వితీయ బ్రహ్మకల్పం.

శుభము హూర్తములు

వైశాఖమాసము—వైశాఖ 9 కు ప్రతి గు. ఆశ్విని. వనవస్త్రాధికారదాదులకు వృషభము 2-౨౬ గం 8-58, కర్కటకమున్ను ౧౬-౫౪ గం 12-40—వైశాఖ 12 కు చతుర్థి ఆ వివాహహాలకర్కటకు రోహిణికుంభం రాజపం ౨౪-౧౬ రాగం 8-58—వైశాఖ 18 కు పంచమి హాలకర్కటకు రోహిణి మేషం 3-౧౬ రాగం 7-9—వైశాఖ 15 కు సప్తమి నవవస్త్రాధికార హాలకర్కటకు పునర్వసుకుంభం మతం రా ౨3-౫౦ రాగం 8-49—వైశాఖ 16 కు అష్టమి అన్నప్రాశన హాలకర్కటకు పునర్వసు, వృషభం మతం ౬-3౦ గం 8-25—నవవస్త్రాధికార హాలకర్కటకు పునర్వసు, కుంభం ౨3-3౯ రాగం 8-45 చంద్రుడు—వైశాఖ 17 కు నవమి కు వాహిణిపారంభాదులకు ఆశ్లేష, మకరం ౧౮-౨౪ రాగం 1-39—వైశాఖ 19 కు ఏకాదశి, వివాహదులకు మఘ, వృషభము ౬-౪౪ గం 8-18—వివాహ హాలకర్కటకు కర్కటకము మతం ౧౧-౨౬ గం 11-57—వైశాఖ 22 కు చతుర్థి బు వివాహ హాలకర్కటకు చిత్ర, మకరం రోగపం ౧౬-౪౯ రాగం 1-2—కుంభమున్ను రహితిం ౨౨-3౫ రాగం, 8-20—వైశాఖ 23 కు పూర్ణిమ వివాహ హూపారంభి హాలకర్కటకు స్వాతి, మకరం ౧౬-3౮ రాగం 24-58—కుంభం లగ్నము బలిచోర పం ౨౨-౨౫ రాగం 8-17—వైశాఖ 25 బ తృతీయ శి అన్నప్రాశనోపనయ వివాహ హాలకర్కటకు అనూకర్కటకం రాజపం. బలిపం. ౧౪-3౬ గం 11-88—వైశాఖ 26 క్రయవిక్రయాదులకు శ్రేష్ఠ, వృషభము. ౫-౫ గం 7-44—కర్కటకమున్ను ౧౪-౨౭ గం 11-29—వివాహ నవవస్త్రాధికార హాలకర్కటకు మూల మకరం ౧౬-౫ రాగం 24-45 (సగ్రహ చంద్రుడు 12 లో)—వైశాఖ 29 బ సప్తమి బు అన్నప్రాశన వివాహ హాలకర్కటకు ఉషా వృషభం ౪-3౯ గం 7-88—వివాహ హాలకర్కటకు శ్రవణం మకరం ౧౫-3౫ రాగం 24-84 లగ్న చంద్రుడు—వైశాఖ 30 బ అష్టమి శి అన్నప్రాశన హాలకర్కటకు భాదులకు శ్రవణం కర్కటకం ౧3-౫౮ గం 11-15 (చంద్రుడు ౧౨ స్వర్ణ)—వివాహదులకు ధనిష్ఠ మకరం ౧౫-౨౫ గం 24-80—

జ్యేష్ఠమాసము—జ్యేష్ఠ 9 కు ద్వితీయ వివాహదులకు రోహిణి కుంభం ౧౯-3౭ రాగం 2-14—జ్యేష్ఠ 10 కు ద్వితీయ ఆ అన్నప్రాశన ఉపనయన వివాహదులకు రోహిణి కర్కటకం ౧౨-33 గం 10-86 వివాహదులకు మృగశిర కుంభము ౧౯-౨౫ రాగం 2-10, జ్యేష్ఠ 11 కు తృతీయ అన్నప్రాశన, ఉపనయన, వివాహదులకు మృగశిర కర్కటకం మతం ౧౨-౨౫ గం 10-88 (12 లో సగ్రహ చంద్రుడు) జ్యేష్ఠ 18 కు పంచమి నవవస్త్రాధికారదులకు పునర్వసు కుంభము ౧౮-౫౬ రాగం 1-58 చంద్రుడు—జ్యేష్ఠ 15 కు సప్తమి శి వస్త్రాధికారదులకు మఘ కుంభం ౧౮-3౫ రాగం 1-51—వివాహదులకు మేషం రోగపం ౨౬-౨౭ రాగం 8-0—జ్యేష్ఠ 17 కు నవమి ఆ. ఆశ్వినిశోభనయనమునకు పూర్ణిమ కర్కటకము ౧౧-33 గం 10-10—వివాహదులకు ఉషా మేషం ౨౬-౪౪ రాగం 4-52—జ్యేష్ఠ 20 కు త్రియోమ నవవస్త్రాధికారమునకు స్వాతి మేషం ౨౫-3౨ రాగం 4-40—జ్యేష్ఠ 22 కు పూర్ణిమ వివాహదులకు అనూకుంభం ౧2-౧2 రాగం 1-29—జ్యేష్ఠ 27 బ షష్ఠి బు వివాహదులకు ధనిష్ఠ కుంభము ౧౬-౨౨ రాగం 1-2 (12 లో చంద్రుడు)—జ్యేష్ఠ 28 బ సప్తమి శివత, కుంభము రా ౧౬-౧౧ గం 24-87 లగ్న

చంద్రుడు—నవమ్యూర ప్రవేశముకు మేదం ౨౪-౩ రా గం 4-8—
మే 29 బ అష్టమ నవమ్యూరంధ్రప్రవేశముకు కేతా కంధం రా
౧౬-౦ గం 24-88.

శ్రీవృక్షమాసము:—జూన్ 12 కు చక్షి కు వివాహముకు మృషు.
సింహము ౧౫-౧౩ గం 11-85 లగ్న చంద్రుడు—వివాహముకు
మేదము ౨౧-౨౬ రా గం 8-8—జూన్ 16 కు దశమం నవమ్యూ
ర ప్రవేశముకు చిత్ర. మేదం ౨౦-౪౦ రా గం 2-57 నక్షత్రసింధి—
వృషభం రహితం ౨౪-౨౩ రా గం 4-20 వచ్చచంద్రుడు—జూన్
18 కు త్రిమూ కు అన్నప్రాశన వివాహములకు అమా, సింహం మతం
౧౪-౩ గం 11-10—నవమ్యూర ప్రవేశముకు శ్రీవృక్షమాసం ౨౩-౫౧
రా గం 4-8—జూన్ 20 కు పూర్వ క జ్యోతిషానా కర్తవ్యలకు
శ్రీవృక్ష సింహము ౧౩-౫౬ గం 11-8.

అపాదమాసము:—జూలై 12 కు చక్షి ఆ అన్నప్రాశనాదులకు
శి ఫ కర్కటకము ౨-౧౦ గం 6-80—జూలై 15 కు దశమం
అన్నప్రాశనాదులకు శాస్త్ర కర్కటకము బలి వారపం|| ౨-౧౧
గం 6-81—

కాలమాసము:—ఆగ 7 కు తృతీ కు వివాహ గర్భాధానా
దులకు మేదం ఉఫ రా ౧౨-౨౪ గం 28-80—వివాహములకు
వృషభము రా ౧౬-3 గం 24-57—ఆగ 8 కు చతుర్థి క యాత్రా
దులకు తుల ఉఫ రా ౧౬-౨౫ గం 12-20 (12 లో సరాహం
చంద్రుడు)—ఆగ 9 కు పంచమ వివాహములకు చిత్ర మేదం రాజపం
రా ౧౨-౬ గం 28-21 వచ్చచంద్రుడు—ఆగ 15 కు ధ్యా క గర్భా
ధానములకు మేదం పూర్వ మతం ౧౧-౧౫ గం 22-88—
ఆగ 17 కు చతుర సో శ్రవణ మేదం రాజపం ౧౦-౫౯ గం
22-50—ఆగ 20 బ ద్వితీ గు గర్భాధానములకు ఉభా మేదం
౧౦-౩౫ గం 22-89—ఆగ 28 బ పంచమ అన్నప్రాశన సింహం
తాదులకు అశ్విని తుల ౧౩-౫౦ గం 11-21.

భాద్రపదమాసము:—సెప్టెం 6 కు చతుర్థి ఆ అన్నప్రాశనకు
చిత్ర వృక్షము ౧౧-౫౦ గం 11-28 (12 లో చంద్రుడు)—
సెప్టెం 9 కు సప్త బు అన్నప్రాశనకు అనూరాధ తుల రోగ పం||
౧౦-౫౭ గం 10-15—సెప్టెం 16 కు చతుర్థి బు అన్నప్రాశనకు
కేతా తుల ౯-౪౫ గం 9-47.

అశ్వియుజమాసము:—అక్టో 4 కు ద్వితీ ఆ అన్నప్రాశన
వివాహములకు—శాస్త్ర తుల ౬-౪౧ గం 8-85 లగ్న చంద్రుడు—
వివాహ గర్భాధానాదులకు వృషభము ౮-౧౭ గం 21-8 వచ్చ
చంద్రుడు—వివాహముకు కర్కటకము బలి వారపం|| ౧౭-౪౪
గం 24-55 అక్టో 5 కు తృతీ సో గర్భాధానముకు విశాఖ వృషభం
౮-౧౦ గం 21-4—అక్టో 11 కు దశమి ఆ అన్నప్రాశన వివాహ
నవమ్యూర ప్రవేశములకు శ్రవణ వృక్షము ౭-౫౨ గం 9-5—
వివాహములకు నివస సింహం ౨౪-౪౫ రా గం ౪-88 వచ్చచంద్రుడు
అక్టో 12 కు ఏకా సో వివాహములకు ధనిష్ఠ వృక్షము మతం
౭-౪౧ గం 9-0—నవమ్యూర ప్రవేశములకు కేతా వృషభం రాజపం
౭-౧౫ గం 20-౫7—అక్టో 16 కు పూర్వకు నవమ్యూర ప్రవేశములకు
రేవతి వృషభం ౬-౪౨ గం 20-21 రాహుచేద—అక్టో 21 బ చతుర్థి
బు అన్నప్రాశనాదులకు రోహిణి వృక్షము ౬-౮ గం 8-26—
వివాహ గర్భాధానాదులకు మృగశిర వృషభం ౬-౧ గం 20-1 లగ్న
చంద్రుడు—అక్టో 24 బ సప్త క నవమ్యూర ప్రవేశముకు కర్కటకం
పుష్య రా ౧౫-3 గం 28-86 లగ్న చంద్రుడు—అక్టో 25 బ అష్టమ
బు అన్నప్రాశనాదులకు పుష్యవృక్షము ౫-౨౫ గం 8-10.

కార్తీకమాసము:—నవం 2 కు ద్వితీ సో గర్భాధానములకు
అనూరాధ వృషభము బలి ౪-౧౮ గం 19-14—కర్కటకము
రోగపం|| ౧౩-౪౬ గం 28-1—నవం 6 కు చక్షి కు వివాహములకు
సింహము శ్రవణ ౨౦-౨౧ రా గం 1-57 వచ్చచంద్రుడు—నవం 7 కు సప్త

క వివాహములకు శ్రవణవృషభం ౩-౩౫ గం 18-65 తిథిసంధి—కర్కట
కము రహితము ౧౩-౨ గం 22-42 నక్షత్రసింధి (7 లో చంద్రం)—
నవం 12 కు ద్వాదశ అన్నప్రాశనవివాహములకు రేవతి వృక్షము
౨-౧౮ గం 7-2 (రాహుచేద)—వివాహములకు కర్కటకం మతం
౧౨-౧౮ గం 22-22 రాహుచేద—నవం 18 కు త్రిమూ కు వివాహ
దులకు అశ్విని కర్కటకం ౧౨-౧౦ గం 22-1౪—సింహమున్న
౨౦-౪ రా గం 1-29—నవం 18 బ తృతీ బు గర్భాధానములకు
అష్టమ కర్కటకము రోగ పం|| ౧౧-౨౪ గం 22-0.

మార్గశిరమాసము:—డిసెం 4 కు పంచమి కు అన్నప్రాశనా
దులకు శ్రవణ మకరం ౯-౪౮ గం 10-14 డిశం 6 కు సప్త ఆ అన్న
ప్రాశనాదులకు కేతా మకరం మతం ౯-౨౫ గం 10-6—డిశం 14
కు చతుర్థి సో. అన్నప్రాశనాదులకు రోహిణి మకరం రాజ పం||
౭-౫౫ గం 9-85—కుంభం రహితం ౧౩-౪౧ గం 11-58 కజ ద్వితీ
డిశం 25 బ దశమి కు అన్నప్రాశన వివాహములకు కుంభం చిత్ర
౧౧-౪౧ గం 11-11 కుజ ద్వితీ.

పౌషమాసము:—1960 జన 2 కు చతుర్థి క అన్నప్రాశనకు
కుంభం ధనిష్ఠ ౧౦-౧౫ గం 10-40—జన 3 కు పంచమి ఆ అన్న
ప్రాశనకు కేతార మకరం మతం ౪-౧౮ గం 8-1—కుంభం
రహితం ౧౦-౪ గం 10-87 కజ ద్వితీ—జన 6 కు అష్టమి బు. అన్న
ప్రాశనకు రేవతి మకరం రాజ పం|| 3-౪౬ గం 8-5—కుంభము
రహితము ౯-౩౨ గం 10-24 రాహుచేద—జన 7 కు నవమి గు
అన్నప్రాశనకు అశ్విని మకరం 3-౩౫ గం 8-2—జన 10 కు ద్వాదశ
ఆది అన్నప్రాశనకు రోహిణి మకరం 3-౩ గం 7-50—జన 11 కు
త్రిమూ సో. అన్నప్రాశనకు మృగశిర మకరం ౨-౫౨ గం 7-46—
కుంభము మతం ౮-౩౮ గం 10-4

మాఘమాసము:—జన 29 కు ప్రతి కు వివాహ గర్భాధానా
దులకు ధనిష్ఠ, సింహము ౬-౨౩ గం 20-28—వివాహములకు తు:
౧౭-౨౮ గం 24-54—నవమ్యూర ప్రవేశములకు కేతారవృక్షము
౧౯-౫౧ రా గం. 1-51—జన 30 కు ద్వితీ క నవమ్యూర ప్రవేశ
గర్భాధానాదులకు కేతా సింహము ౬-౧౨ గం 20-24—ఫిబ్ర 8 కు
సప్త బు అన్నప్రాశనవివాహములకు అశ్విని కుంభం ౪-౫౭ గం
8-85—ఫిబ్ర 6 కు నవ క వివాహగర్భాధానాదులకు రోహిణి
సింహం మతం ౪-౫౩ గం 19-౯6—ఫిబ్ర 7 కు దశ ఆ అన్నప్రాశ
నోపయోగ వివాహములకు రోహిణి మేదం ౧౨-౧౨ గం 11-28—
ఫిబ్ర 10 కు త్రిమూ బు నవమ్యూర ప్రవేశములకు వృక్షము పుష్య
౧౭-౩౪ రా గం 1-౪—ఫిబ్ర 11 కు త్రిమూ గు నవమ్యూర ప్రవేశము
నకు పుష్య సింహము 3-౫౫ గం 19-85 (12 లో చంద్రుడు)—
ఫిబ్ర 14 బ ద్వితీ ఆ గర్భాధానములకు పూర్వ తుల మతం ౧౪-౨౮
గం 23-౯0—ఫిబ్ర 17 బ పంచ బు వివాహముకు చిత్ర తులమతం
౧౩-౫౬ గం 23-8 కేతుచేద—ఫిబ్ర 22 బ దశమి సో ఆశ్విలా
యనోపయోగనోహిణి తాదులకు మూల, మేదం ౧౦-౧ గం
10-28 సగమాచంద్రుడు.

ఫాల్గుణమాసము:—ఫిబ్ర 28 కు ద్వితీ ఆ అన్నప్రాశన వివా
హములకు ఉభా వృషభము మతం ౧౨-౪౯ గం 11-82—ఫిబ్ర 29
కు తృతీ సో అన్నప్రాశనోపయోగ వివాహములకు ఉత్తరాశాద్ర
మేదం ౯-3 గం 10-1 (12 లో చంద్రుడు నక్షత్రసింధి)—
అన్నప్రాశనవివాహములకు రేవతి వృషభం ౧౨-౪౧ గం 11-28
రాహుచేద—మార్చి 4 కు సప్త బు గర్భాధానములకు రోహిణి
వృక్షము ౧౩-౨౯ గం 28-88—మార్చి 6 కు నవ ఆ అన్నప్రాశ
నోపయోగవివాహములకు మృగశిర మేదం ౮-౧౩ గం 9-86—
వివాహగర్భాధానాదులకు తుల రాజపం|| ౧౦-౪౫ గం 22-27—
మార్చి 7 కు నవ సో గర్భాధానములకు అర్ధ తుల ౧౦-౩౫
గం 22-24—మార్చి 9 కు ఏకా బు నవమ్యూర ప్రవేశములకు పుష్య

కుల గణపం|| రా ౧౦-౧౪ కం 28-16—వృత్తిము రహితం
౧౨-3౬ ౧౦ 2౩-12—మార్చి 10 కు ద్వారా గు ఆశ్వినాక్షిప
వయసమునకు ఆశ్వ మేవం 2-౪౧ ౧౦ 9-21—మార్చి 16 బర్మి
బులన్న ప్రాశస్త్యమునాడులకు సావరి కేవం ౬-౫౧ ౧౦ 8-56—
ఆశ్వ ప్రాశస్త్య వివాహములకు వృద్ధం ౧౦-3౦ కం 1౦-24—
వివాహ గర్భాధానాడులకు కుల ౯-౦ ౧౦ 21-48 లక్ష్మణుండ్రుకు
మార్చి 18 బద్ధి కు కుల రహితం అనూ ౯-3౮ ౧౦ 9-89:

కుజాది గ్రహసంచారములు

వైశ్రమా నము

కుజచార:—ఏప్రిల్ 10 కు ౨ కు ఆర్ధాగ్రా గ కుజ: ౧౯-౪౧—16 కు ౮ కు ఆర్ధాగ్రా ౨ కుజ: ౧౪-౬—22 కు ౧౪
బు ఆర్ధాగ్రా 8 కుజ: ౬-౫—27 బ ౫ సో ఆర్ధాగ్రా ౪ కుజ: ౫౫-౧3
మే 8 కు ౧౧ ఆ పుం గ కుజ: ౪౧-3౯.

బుధచార:—ఏప్రిల్ 11 కు 3 కే బుధ క్రకత్యగ: ౪-3 క్రకత్యగే రాశ్వాది బు: ౧౧-2-౨౦-౪౦—20 కు ౧౨
సో ఆర్ధా 3 బుజాగ్రాధ: 2 ౪౦—24 బ ౧ కు ఆర్ధా ౪ బు: 3౧-3౪—27 బ-౪ సో రేణ గ బు: ౫౮-౧౪—80 బ ౮ కు రేణ
౨ బు: ౫౬-౫౧—మే 8 కు ౧౧ ఆ రేణ 3 బు: 3౮-౨౦—8
బ ౧౪ బు రేణ ౪ బు: ౮-౦

గురుచార:—ఏప్రిల్ 27 బ ౫ సో అనూ గ క్రకత్యగ: ౦-3౯.

శుక్రచార:—ఏప్రిల్ 9 కు ౧ కు కృత్తి ౨ వృద్ధ
కు: ౧౩-౨౬—12 కు ౪ ఆ కృత్తి 3 కు: ౧-౧౯—14 కు ౬
కుం కృత్తి ౪ కు: ౪౯-౪౫—17 కు ౯ కు రోహి గ కు: 3౯-౪౫—20 కు ౧౨ సో రోహి ౨ కు: ౨౮-౨౮—28 కు
౧౫ కు రోహి 3 కు: ౧౮-౪౯—26 బ ౪ ఆ రోహి ౪ కు: ౯-౫౨—29 బ ౩ బు మృగ గ కు: ౧-3౯—మే 1
బ ౯ కు మృగ ౨ కు: ౫౪-౧౦—4 బ ౧౨ సో మృగ 3
మధుకే కు: ౪౩-3౦—7 బ 3౦ కు మృగ ౪ కు: ౪౧-౪౪.

శనిచార:—ఏప్రిల్ 16 కు ౮ కు శని క్రకత్యగ: ౬-౩౮—
క్రకత్యగే రాశ్వాది కని: ౮-౧3—౪౬ 3౨.

రాహు కేతూ:—కృత్తి 3 రాహు: రేణ గ కేతూ.

వైశ్రమా నము

కుజచార:—మే 9 కు ౨ కే కుజ ౨ కుజ: ౨౫-3౫—
18 కు ౩ కు పున 3 కుజ: 2-౨౨—20 కు ౧3 బు పున ౪
రేణుకే నీరే కుజ: ౪2-౧౧—26 బ ౫ కుం పున గ కుజ: ౨౫-౨౨—కాన్ 1 బ ౧౧ సో పున ౨ కుజ: ౧-౪2—8 బ 3౦
కే పున 3 కుజ: 3౬-3౨—

బుధచార:—మే 8 కు ౧ కు ఆశ్వ గ కేతూ కుజా
బు: ౨౮-౧౨—10 కు ౨ ఆ ఆశ్వ ౨ బు: ౪౦-౫౦—
12 కు ౪ కుం ఆశ్వ 3 బు: ౪2-3౬—14 కు ౬ కు
ఆశ్వ ౪ బు: ౪౮-౪3—16 కు ౮ కే కుం గ బు: ౪౫-౨—18
కు ౧౦ సో కుం ౨ బు: 32 ౫—20 కు ౧3 బు కుం 3 బు: ౨౫-౨౧—21 కు ౧౪ కు ప్రాగ్ పునతో బు: ౫౨-౨౬—22 కు
౧౫ కు కుం ౪ బు: ౧౦-౧౦—28 బ ౧ కే కృత్తి గ బు: ౫౨-3౧—25 బ సో 3 కృత్తి ౨ కృత్తి మేరీతో బు: 3౧-౬
27 బ ౬ బు కృత్తి 3 బు: 2-౪౦—28 బ ౩ కు కృత్తి ౪ బు: ౪౨-౪౯—30 బ ౯ కే రోహి గ బు: ౧౫-౫౪—81 బ ౧౦ ఆ
రోహి ౨ బు: ౪2 ౫౫—కాన్ 2 బ ౧౧ కుం రోహి 3 బు:

౧౯-౯—8 బ ౧౨ బు రోహి ౪ బు: ౫౦ ౨—౧ బ ౧౪ కు
బుగ గ బు: ౨౧-౦—8 బ 3౦ కే మృగ ౨ బు: ౫౨-౨౫.

గురుచార:—మే 22 కు ౧౫ కు విశా ౪ క్రకత్యగ: ౪౬-౫౩

శుక్రచార:—మే 10 కు ౨ ఆ ఆర్ధాగ్రా గ కు: 3౬-౫౨—18 కు ౫ బు ఆర్ధాగ్రా ౨ కు: 33-౪—16 కు ౮ కే
ఆర్ధాగ్రా 3 కు: 3౦-౨3—19 కు ౧౧ కుం ఆర్ధాగ్రా ౪ కు: ౨౮-౫౮—22 కు ౧౫ కు పుం గ కు: ౨౮-౫౬—25 బ 3
సో పున ౨ కు: 3౦ ౨౪—28 బ 8 కు పున 3 కు: 33-3౧
—81 బ ౧౦ ఆ పున ౪ కర్కశే కే కుస్థకు: 3౮-3౦—
కాన్ 8 బ ౧౨ బు పున గ కు: ౪౫-౨౧—8 బ 3౦ కే
పున ౨ కు: ౫౪-౧3.

శనిచార:—మే 10 కు ౨ ఆ మూల ౪ క్రకత్యగ: 3౮

రాహు కేతూ:—కాన్ 2 బ ౧౧ కుం కృత్తి ౨ రాహు:

కృత్తి ౪ కే: ౫3-౪౧.

వైశ్రమా నము

కుజచార:—కాన్ 12 కు ౬ కు పున ౪ కుజ: ౯-౪3—17 కు ౧౧ బు ఆశ్వ గ కుజ: ౪౧-3౧—28 బ 3 కుం
ఆశ్వ ౨ కుజ: ౧౧-౫౫—28 బ ౮ ఆశ్వ 3 కుజ: ౪౧-౨—
కాన్ 4 బ ౧౪ కే ఆశ్వ ౪ కుజ: ౮ 32.

బుధచార:—కాన్ 8 కు ౨ సో మృగ 3 మధుకే
పున కే బు: ౨౪-౫౨—9 కు 3 కుం మృగ ౪ బు: ౫౮-3౫—
11 కు ౫ కు ఆర్ధాగ్రా గ బు: 3౪-౧౮—18 కు ౩ కే ఆర్ధాగ్రా
౨ బు: ౧౨-౧౧—14 కు ౮ ఆ ఆర్ధాగ్రా 3 బు: ౫౨-౨౧—
15 కు ౯ సో కృత్తితో బు: ౬-౪౪—18 కు ౧౦ కుం ఆర్ధాగ్రా
౪ బు: 3౬-౪౦—18 కు ౧౨ కు పున గ బు: ౨౪-౧౬—
20 కు ౧౫ కే పున ౨ బు: ౧౫ ౫౨—22 బ ౨ సో పున 3 బు: ౧౨-౨౨—24 బ ౪ బు పున ౪ కర్కశే కే కుస్థకు బు: ౪౪-౨౯—25 బ ౬ కు పున గ బు: ౨3-౧౦—25 బ ౮ కే
పున ౨ బు: 3౯-3౪—కాన్ 1 బ ౧౧ బు పున 3 బు: ౫-3౦—8 బ ౧3 కు పున ౪ బు: ౪౪-౨౫—8 బ 3౦ సో
ఆశ్వ గ బు:

గురుచార:—కాన్ 22 బ ౨ సో విశా 3 కులాక్షం
క్రకత్యగ: ౧2-౧౨.

శుక్రచార:—కాన్ 10 కు ౪ బు పున 3 కు: ౬-౧౧—18 కు ౩ కే పున ౪ కు: ౨౦-3౬—16 కు ౧౦ కుం
ఆశ్వ గ కు: 3౮-3౨—20 కు ౧౫ కే ఆశ్వ ౨ కు: ౧౦-3౬—
28 బ 3 కుం ఆశ్వ 3 కు: ౨2-౨౮—26 బ ౬ కు ఆశ్వ ౪
కు: ౫౯-౫౫—80 బ ౧౦ కుం మధు గ సింహ కే కుస్థకు: 3౯-౨2—కాన్ 4 బ ౧౪ కే మధు ౨ కు: ౨2-3౯.

శనిచార:—కాన్ 2 బ ౧౨ కు మూల 3 క్రకత్యగ: 3౯-౨౫

రాహు కేతూ:—కృత్తి ౨ రాహు: కృత్తి ౪ కేతూ.

ఆ సాధ మా నము

కుజచార:—కాన్ 9 కు 3 కు మధు గ సింహ కే కుస్థకు
కు: 3౪-౫౦—14 కు ౯ కుం మధు ౨ కు: ౫౯-౪౨—20 కు
౧౫ సో మధు 3 కు: ౨3-౧౯—29 బ ౬ కే మధు ౪ కు: ౪౫ 32—81 బ ౧౧ కు పూం గ కు: ౬-౨2

కుజచార:—వంశముగలవ్యాధి కుమ: ౦-౧౫—
 ౩ కు ౯ పా ౬ గా ౧ ము: ౫౦-౪౨—14 కు ౧౪ క ౪ పా ౨ ము: ౩౯-౪౦—19 బ ౪ కు ౪ పా 3 ను: ౨౭-౪—24 బ ౪ ను ౪ పా ౪
 ౪ కు ౪ క ౪ పా ౪ కు ౪: ౧౨ ౪—28 బ ౧౩ క ౪ ను ౪
 ౫: ౫-౨౨

బుధచార:—నవం 8 కు 3 మం అమా 3 బుధ: ౪-3౮
—8 కు ౬ కు అమా ౪ బుధ: ౪3-3౫—18 కు ౧3 కు బుధ
౪౩-౪౦—౫3-౨౨ వృశ్చికాది బుధ: 2-౧౬ 3౫-
౪౪—18 బ 3 బుధ పూర్వద ప్రమితో బుధ: ౫౬-౫౦—20 బ ౫ కు
అమా 3 వృశ్చికాది బుధ: ౧౫-౪౫—28 బ ౮ సో అమా ౨ వృశ్చికాది బుధ: ౨౮—25 బ ౯ బు అమా ౧ వృశ్చికాది బుధ: ౨౯-౪౯—28 బ ౧3 కు
౦౯ ౪ వృశ్చికాది బుధ: ౨౦-౫౦—80 బ 3౦ సో ప్రాణదీప్త బుధ: ౧-౫.

గురుచార:—నవం 7 కు 2 కు అమా ౪ బుధ: 3౬-౨౨
—21 బ ౬ కు పూర్వద ప్రమితో బుధ: ౫౮-౨౧—22 బ 2 కు
శ్రేష్ఠాది బుధ: ౪౫-౫౦.

శుక్రచార:—నవం 2 కు ౨ సో ఉప ౨ కన్యాదాన
నీచపక్షుక్: ౪౫-౧3—8 కు ౬ ఉప 3 కుక్: ౧౬-౪౪—9 కు ౯
సో ఉప ౪ కుక్: ౪౧-3౯—18 కు ౧3 కు వాస్తవ కుక్: ౨౯—18 బ ౧ సో వాస్తవ కుక్: ౧౬-3—19 బ ౪ కు వాస్తవ
3 కుక్: ౨౭-౫—22 బ 2 కు వాస్తవ కుక్: 3౪-౪౯—25 బ
౯ బు చిత్రాది కుక్: 3౯-౪౨—28 బ ౧3 కు చిత్రాది కుక్: ౪౨-౧౨.

శనిచార:—నవం 4 కు ౪ బు మూల ౪ బుశశ్చిని:
౪౯-౧౨.

రాహుకేతూ—ఉప ౪ రాహు, ఉప ౨ కేతు.

మార్గ శిర మా న ము

కుజచార:—దీపం 8 కు ౪ కు అమా ౨ బుధ: ౪౦-౧౫
—8 కు ౯ మం అమా 3 బుధ: ౨౧-౪౭—18 కు ౧౪ కు అమా ౪
బుధ: ౧౫-౪౯—17 బ ౨ కు శ్రేష్ఠాది బుధ: ౪౦-౫౦—22 బ 2
మం శ్రేష్ఠాది బుధ: ౧౮-౧౮—25 బ ౧౧ కు శ్రేష్ఠాది 3 బుధ: ౫౪-౨౫.

బుధచార:—దీపం 3 కు ౪ కు బుధ వృశ్చికాది ౫౪-౫
వృశ్చికాది రాశిది బుధ: 2-౦-౨3-౫౫—10 కు ౧౧ కు అమా
౧ బుశశ్చిని: ౯-౯—18 బ ౧౪ కు అమా ౨ బుధ: 3౪-౪౭—
16 బ ౧౫ కు అమా 3 బుధ: ౨౬-౪౬—19 బ ౪ కు అమా ౪ బుధ: ౬-౧3—21 బ ౬ సో శ్రేష్ఠాది బుధ: 33-౧౦—28 బ ౮ బు
శ్రేష్ఠాది బుధ: ౫౭-౮—25 బ ౧౧ కు శ్రేష్ఠాది 3 బుధ: ౧౭-౯—
28 బ ౧3 సో శ్రేష్ఠాది బుధ: 3౪-౪౭.

గురుచార:—దీపం 7 కు ౮ సో శ్రేష్ఠాది ౨ బుధ:
3౫-౧3—22 బ 2 మం శ్రేష్ఠాది 3 బుధ: ౨౫-౨౮.

శుక్రచార:—దీపం 1 కు ౧ మం చిత్రా 3 కులా
మాం వృశ్చికాది కుక్: ౪౨-౨౫—4 కు ౫ కు చిత్రా ౪ కుక్: ౪౦-౫౨—7 కు ౮ సో వాస్తవ కుక్: 3౭-౪౦—10 కు ౧౧ కు
వాస్తవ కుక్: 33-౦—18 కు ౧౪ కు వాస్తవ 3 కుక్: ౨౭-౨
—16 బ ౧౫ కు వాస్తవ కుక్: ౧౯-౫౦—19 బ ౪ కు విశాది
కుక్: ౧౧-౪౬—22 బ 2 మం విశాది కుక్: ౨-౪౮—24 బ
౯ కు విశాది 3 కుక్: ౫౭-౧౦—27 బ ౧౧ కు విశాది వృశ్చికాది
సమస్తకుక్: ౪౧-౨౮—

శనిచార:—దీపం 7 కు ౮ సో. పూర్వాది ౪ కు:
3౯-3౫—15 కు ౧౫ మం పూర్వద ప్రమితో: ౯-౫.

రాహుకేతూ—దీపం 8 కు ౯ మం ఉప 3 రాహు,
ఉప ౧ కేతు: 3౪-౨౫

పాష మా న ము

కుజచార:—దీపం 81 కు ౨ కు శ్రేష్ఠాది ౪ బుధ:
౨౯-౧౫—1960 జనవరి 8 కు 2 మం మూల ౧ భనుషి మిత్రా:
౫౫ 3-3౭—9 కు ౧౧ కు మూల ౨ బుధ: 3౪-3౮—14 బ ౧
కు మూల 3 బుధ: ౫-౫౪—18 బ ౪ సో మూల ౪ బుధ: 3౬-౧౨
28 బ ౧౧ కు పూర్వాది బుధ: ౫-౧౫—27 బ ౧౪ బు పూర్వాది
౫౫: 3౨-౪3

బుధచార:—దీపం ౩౦ కు ౧ బు మూల ౧ భనుషి
సమస్తా బుధ: ౫౧-3౧—1960 జనవరి 2 కు ౪ కు మూల ౨ బుధ:
3-౧౭ ప్రాగ ప్రమితో బుధ: ౧3-౬—4 కు ౬ సో మూల 3 బుధ:
౧౫-౫౦—8 కు ౮ బు మూల ౪ బుధ: ౨౭-3—8 కు ౧౦ కు
పూర్వాది బుధ: 3౭-౧—10 కు ౧౨ కు పూర్వాది బుధ: ౪౫-౫
12 కు ౧౪ మం పూర్వాది 3 బుధ: ౫3-౧౭—14 బ ౧ కు పూర్వాది
౪ బుధ: ౫౯-౨౮—17 బ 3 కు ఉపాది బుధ: ౪-౫—19 బ
౫ మం ఉపాది ౨ మక రే సమస్తా బుధ: ౮-౫౪—21 బ 2 కు ఉపాది
3 బుధ: ౯-౫౦—28 బ ౧౧ కు ఉపాది ౪ బుధ: ౧౦-౨3—2
బ ౧౨ సో శ్రేష్ఠాది బుధ: ౯-౫౦—27 బ ౧౪ బు శ్రేష్ఠాది బుధ:
2-3౬.

గురుచార:—1960 జనవరి 6 కు ౮ బు శ్రేష్ఠాది ౪ బుధ:
3౫-౧౬—22 బ ౮ కు మూల ౧ భనుషి వృశ్చికాది ౪ బుధ: 3౫-3౦

శుక్రచార:—దీపం 3౦ కు ౧ బు అమా ౧ కుక్:
౨౯-33—1960 జనవరి 2 కు ౪ కు అమా ౨ కుక్: ౧౮ ౪—8
కు 2 మం అమా 3 కుక్: ౫-౨౧—7 కు ౯ కు అమా ౪ కుక్: ౫౨-౬—10 కు ౧౨ కు శ్రేష్ఠాది కుక్: 3౮-౨3—18 కు ౧౫
బు శ్రేష్ఠాది కుక్: ౨౪-౨౦—16 బ ౨ కు శ్రేష్ఠాది 3 కుక్: ౯-3౪—18 బ ౪ సో శ్రేష్ఠాది ౪ కుక్: ౫౧-3౦—21 బ 2 కు
మూల ౧ భనుషి సమస్తకుక్: 3౮-౨3—24 బ ౧౧ కు మూల ౨
కుక్: ౨3-౦—27 బ ౧౪ బు మూల 3 కుక్: 2-౨౨.

శనిచార:—1960 జనవరి 8 కు 2 మం పూర్వాది ౪ కు:
౧౯-౫౦—17 బ 3 కు ప్రాణదీప్త బుధ: ౨౭-౮.

రాహుకేతూ—ఉప 3 రాహు, ఉప ౧ కేతు: ౪౧-౨౫.

మార్గ మా న ము

కుజచార:—దీపం 1 కు ౫ సో పూర్వాది 3 బుధ:
౦-౫3—8 కు ౮ కు పూర్వాది ౪ బుధ: ౨౭-౧౬—9 కు ౧౨ మం
ఉపాది బుధ: ౫౨-౨౬—14 బ ౨ కు ఉపాది ౨ మక రే ఉపాది:
బుధ: ౧౭-౨3—18 బ ౬ కు ఉపాది 3 బుధ: ౪౧-౪—28 బ ౧౧
మం ఉపాది ౪ బుధ: ౪-౧౯.

బుధచార:—జన 29 కు ౧ కు శ్రేష్ఠాది 3 బుధ: ౪-౧—
80 కు ౨ కు శ్రేష్ఠాది ౪ బుధ: ౫౯-౬—1 కు ౫ సో భనుషి
బుధ: ౫3-3౧—8 కు 2 బు భనుషి బుధ: ౪౫-౫౬—8 కు ౮ కు
భనుషి 3 మం భనుషి బుధ: 3౭-౫౫—7 కు ౧౦ కు భనుషి బుధ:
౨౯-౨౪—9 కు ౧౨ మం శ్రేష్ఠాది బుధ: ౨౦-౫3—11 కు ౧౪ కు
శ్రేష్ఠాది బుధ: ౧౨-౫౮—18 బ ౧ కు శ్రేష్ఠాది 3 బుధ: ౬-3౭—14 బ
౨ కు పూర్వాది బుధ: ౧౫-౫౭—15 బ 3 సో శ్రేష్ఠాది బుధ:
3-౦—17 బ ౫ బు పూర్వాది బుధ: ౪-3౯—19 బ 2 బు
పూర్వాది బుధ: ౧౫-౫౬—21 బ ౯ కు పూర్వాది 3 బుధ: ౪3-౧౨
—24 బ ౧3 బు పూర్వాది ౪ మక రే సమస్తా బుధ: ౪౯-3౨.

గురుచార:—దీపం 9 కు ౧౨ మం మూల ౨ బుధ:
౧౨-౯.

శుక్రవారము:—జుల 29 కు గురువారము ౪ కుక్ర:—
 ఫిబ్ర 1 కు గురువారము ౩ కుక్ర: 3౫-౧౨—4 కు గురువారము
 ౨ కుక్ర: ౧౨-౫—7 కు గురువారము ౩ కుక్ర: ౨-౨౪—9
 కు గురువారము ౪ కుక్ర: ౪౫-3—12 కు గురువారము ౧
 కుక్ర: ౨౯-8—15 బ 3 సోమవారము ౨ కుక్ర: ౧౨-౧౦—17
 బ ౫ బుధవారము ౩ కుక్ర: ౫౫-౬—20 బ ౪ శుక్ర
 వారము ౪ కుక్ర: 3౭-౫3—28 బ ౧౧ కు గురువారము ౪ కుక్ర: ౨౦-౪౮—26
 బ ౩౦ కు గురువారము ౨ కుక్ర: 3-౨౯.

శనివారము:—ఫిబ్ర ౮ కు గురువారము ౩ కుక్ర: ౩౪-3౩.

రాహు కేతు:—ఫిబ్ర ౩ కు గురువారము ౨ కుక్ర: ౨౭-౨౯.
 పూర్వా ౪ కేతు: ౨౭-౨౯.

సాల్ప నమానము

కుజవారము:—ఫిబ్ర 27 కు గురువారము ౪ కుక్ర: ౨౬-౪౯
 —శుక్ర 2 కు గురువారము ౪ కుక్ర: ౪౮-౪౫—7 కు గురువారము ౩
 కుక్ర: ౧౦-౧౮—11 కు గురువారము ౪ కుక్ర: ౨౯-౫౧—15
 బ ౨ కు గురువారము ౪ కుక్ర: ౨౦ బ ౪ శుక్రవారము ౧౧-౫౬
 —24 బ ౧౨ కు గురువారము ౩ కుక్ర: ౩౦—౩౫—28
 కు గురువారము ౪ కుక్ర: ౫౧-3౫.

బుధవారము:—శుక్ర 1 కు గురువారము ౪ కుక్ర: ౩౫-౯
 రాహు కేతు: ౧౧-౨-3౪-3౨—౩ కు గురువారము ౪ కుక్ర: ౫౬-౮
 —7 కు గురువారము ౩ కుక్ర: ౩౨-౬—11 కు గురువారము ౪ కుక్ర: ౧౨-౧౯—14
 బ ౧ సోమవారము ౪ కుక్ర: ౪౩-౪౦—17 బ ౪ శుక్రవారము ౪ కుక్ర: ౧౧-౪౭
 —19 బ ౨ శుక్రవారము ౪ కుక్ర: ౨౫-౫౪—24 బ ౧౨ కు గురువారము ౪ కుక్ర: ౧౮-౦
 రాహు కేతు: ౧౦-౧౮-౪౮-౨౧.

గురువారము:—శుక్ర 1 కు గురువారము ౩ కుక్ర: ౧౪-౪౮.

శుక్రవారము:—ఫిబ్ర 28 కు గురువారము ౪ కుక్ర: ౪౬-౧౨—శుక్ర 2 కు గురువారము ౪ కుక్ర: ౨౮-౫౦—5 కు
 గురువారము ౪ కుక్ర: ౧౧-౨౫—7 కు గురువారము ౪ కుక్ర: ౫౩-౫౫—10
 కు గురువారము ౪ కుక్ర: ౩౬-౨౭—18 కు గురువారము ౪ కుక్ర: ౧౮-౫౮—16
 బ 3 బుధవారము ౪ కుక్ర: ౧౨-౨౪—18 బ ౬ కు గురువారము ౪ కుక్ర: ౪౩-౫౩—21
 బ ౯ సోమవారము ౪ కుక్ర: ౨౬-౨౦—24 బ ౧౨ కు గురువారము ౪ కుక్ర: ౮-౫౩—26
 బ ౧౪ కు గురువారము ౪ కుక్ర: ౫౧-౭.

శనివారము:—శుక్ర 11 కు గురువారము ౪ కుక్ర: ౨-౨౦

రాహు కేతు:—శుక్ర ౨ రాహు, పూర్వా ౪ కేతు.

యరేనన్, నెప్ట్యూన్, ప్లూటో గ్రహములు.

యరేనన్ (వరుణ) చారము:—సంవత్సరాదికి, ఆశ్లే ౧ వక్ర: వరుణ:—ఏప్రిల్ 20 వక్ర: కు ద్వాద సో. వరుణ: వక్ర: రాహు:—జూన్ 8 వక్ర: కు తృతీయం. ఆశ్లే ౨ ఋషభ: వరుణ:—ఆగ 9 వక్ర: కు పంచమ. ఆశ్లే 3 వరుణ:—అక్టో 8 ఆశ్లే కు షష్ఠం. ఆశ్లే ౪ వరుణ:—సంవత్సరాదికి 27 కౌరిక బ ద్వాద కు వరుణ: వక్ర: కౌరిక: 1960 జనవరి 17 పూర్వ బ తృతీయ. ఆశ్లే 3 వక్ర: వరుణ:.

నెప్ట్యూన్ (ఇంద్ర) చారము:—సంవత్సరాదికి స్యాది ౨ వక్ర: ఇంద్ర:—జూలై 18 ఆషాఢ కు త్రయో క. ఇంద్ర వక్ర: రాహు:—అక్టో 28 ఆశ్లే బ ఏకాద. స్యాది 3 ఋషభ: రింద్ర:—1960 ఫిబ్రవరి 9 మాఘ కు ద్వాదమం. ఇంద్రవక్ర: కౌరిక:.

ప్లూటో (యమ) చారము:—సంవత్సరాదికి మహా 3 వక్ర: యమ:—మే 18 చైత్ర కు దశ సో. యమ వక్ర: రాహు:—ఆగ 8 వక్ర: కు చతుర్థి కు మహా ౪ యమ:—డిశం 14 మార్గశిర కు చతుర్థి సో. యమ వక్ర: కౌరిక:.

కారములు	రాహు కాలము		గురు కాలము	
	మొదలు	వరకు	మొదలు	వరకు
ఆదివారము	4-30	6	3	4-30
సోమవారము	7-30	9	1-30	8
మంగళవారము	3	4-30	12	1-30
బుధవారము	12	1-30	10-30	12
గురువారము	1-30	3	9	10-30
శుక్రవారము	10-30	12	7-30	9
శనివారము	9	10-30	6	7-30

ఆరోగ్యమే మహాభాగ్యం

తాము ఇంత బలహీనతతో బాధపడనేరా?

సాఖ్యముగా, ఆనందముగా, ఉత్సాహముగా, నుండి, ఆనందమయజీవితమును, పొందదలచినచో, ఫల, పుష్ప, రసములతోను మూలికాసారములతోను, తయారైన “నెర్విటోల్” టబ్లెట్ నీనాను వాడండి. నీనా ఖరీదు రు. 5-75 మాత్రమే.

నూటికి నూరుపాళ్ళు గ్యారంటీ
అని ప్రపంచఖ్యాతి నొంది వున్నది.

ఇండియన్ మెడిసన్ హౌస్,

విజయవాడ - 2.

ఫోన్: 818.

నవగ్రహములు ద్వాదశస్థానములందు నుండునపు డిచ్చెడి గోచారఫలములు

	రవి	చంద్రుడు	కుజుడు	బుధుడు	గురుడు	శుక్రుడు	శని	రాహువు	కేతువు
౧	స్థానచలనం	స్థానస్థం	భేదం	బంధం	గమనం	ఆరోగ్యం	ఆపత్	భయం	భయం
౨	భయం	వ్యయం	వ్యయం	లాభం	స్థనలాభం	భాగ్యం	హాని	కలహం	విరోధం
౩	సంపద	లాభము	లాభము	వ్యయము	ఆపద	సౌఖ్యము	సంపద	సుఖం	సుఖం
౪	మానభంగం	సోగము	శ్రమపీడ	శ్రమభయము	వాశనము	సుఖము	కుక్షిరోగము	మానహాని	మానహాని
౫	భయం	కార్యవాశనం	రేపుభయం	చార్మిద్యం	సంపద	పుత్రలాభం	పీడ	స్థనవ్యయం	స్థనవ్యయం
౬	శ్రమపీడ	స్థనం	స్థనలాభం	భూషణం	క్షేమము	మానహాని	విశ్వగ్ర్యము	సుఖము	సుఖము
౭	జీవపీడ	లాభము	కలహము	వ్యసనము	ఆరోగ్యము	క్షేమము	రాజదండం	భయము	భయము
౮	వ్యాధి	వ్యయము	భయము	సంతోషము	హాని	భయము	దుఃఖము	మృత్యువు	హాని
౯	భయము	వ్యాకులత	వ్యయము	దుఃఖము	స్థనప్రాప్తి	స్థనలాభం	వ్యాధి	సంతోషం	కలహము
౧౦	లాభం	లాభం	చలనం	శుభం	హాని	హాని	జాడ్యం	కలహం	కలహం
౧౧	ఆరోగ్యం	సుఖం	లాభం	సుఖం	సంతోషము	సౌఖ్యము	లాభము	లాభము	స్థనలాభం
౧౨	వ్యయము	దుఃఖము	వ్యాధి	వ్యయము	పీడ	లాభం	క్షేమము	హాని	హాని

ఆనందాది యోగములు

ఆ హ మం బు గు శు శ్రీ
ఆ మృ ఆశ్రే హ అనూ ఉషా శ్రీ
భ ఆ మ చి శ్రే ఆ పూ
కృ పు పు స్వా మా శ్రీ ఉ
శ్మ పు ఉ వి పూ ధ రే
మృ ఆ హ అనూ ఉషా శ్రీ ఆ
ఆ మ చి శ్రే ఆ పూ ధ
పు పు స్వా మా శ్రీ ఉ కృ
పుష్కరి వి పూ ధ రే శో
ఆ హ అనూ ఉషా శ్రీ ఆ మృ ఆశ్రే
మ చి శ్రే ఆ పూ ధ ఆర్ద్ర
పు స్వా మా శ్రీ ఉ కృ పు
ఉ వి పూ ధ రే శో పు
హ అనూ ఉషా శ్రీ ఆ మృ ఆశ్రే
చి శ్రే ఆ పూ ధ ఆ మ
స్వా మా శ్రీ ఉ కృ పు పు
వి పూ ధ రే శో పు ఉ
అనూ ఉషా శ్రీ ఆ మృ ఆ హ
శ్రే ఆ పూ ధ ఆర్ద్ర మ చి
మా శ్రీ ఉ కృ పు పు స్వా
పూషా ధ రే శో పు ఉ వి
ఉషా శ్రీ ఆ మృ ఆశ్రే హ అనూ
ఆ పూ ధ ఆర్ద్ర మ చి శ్రే
శ్రీ ఉ కృ పు పు స్వా మా
౨ రే శో పు ఉ వి పూ
కర ఆ మృ ఆశ్రే హ అనూ ఉషా
పూ ధ ఆర్ద్ర మ చి శ్రే ఆ
ఉ కృ పు పు స్వా మా శ్రీ
రే శో పుష్కరి ఉ వి పూ ధ

ఆనందయోగము ౧౧ దినములలో కార్యసిద్ధి
కాలబంధయో. ౨౩ దినములలో కార్యసిద్ధి అపశేషనం
ధూమయో. ౧౧ ది. వరకు పనికాదు. సౌమ్యవస్తం
భాత్రయో. ౧౧ ది.లో కార్యమును నీలిపండ్లకు నబదును
సౌమ్యయో. ౧౬ ది. లో కార్యమును సర్వసౌఖ్యము
ధ్యాంతయోగము, కార్యహాని. దుఃఖప్రాప్తి
ధ్వజయోగము ౨౩ ది. లో కార్యసిద్ధి వేద్యగమనము
శ్రీవత్సయోగము లాభము
వజ్రయో. కార్యవాశనం చచ్చినవంతువులు కనిపించును
ముద్రయోగము కలహము దుష్కళకునము
భక్తయో. ౨౩ ది. లో స్త్రీలాభము కమలదర్శనము
మిత్రయో. ౨౩ ది.లో తీర్థదర్శనము సన్నిత్రలాభము
మానసయోగము కార్యలాభము
పద్మయోగము ౧౧ దినములలో విశ్వరూపదము
లంబయోగము కార్యవిలంబము అపశేషనము
ఉత్పాతయోగము ద్రవ్యవాశనం అనమానం
మృత్యుయోగము హాని సర్వదర్శనము
కాలయోగము అవమానము వృద్ధబ్రాహ్మణదర్శనము
సిద్ధయో. ౧౩ ది. లో. పని యగును సువాసిని దర్శనము
శుభయోగము ౧౩ దినములలో పని యగును
అమృతయోగము కార్యసిద్ధి వస్త్రలాభము
ముసలయోగము దుఃఖము
గదాయోగము చెరువు కలగును
మారంగయోగము అశ్వలాభము బ్రాహ్మణదర్శనము
రాక్షసయోగము చెడ్డది మిత్రకలహము
చరయోగము దుర్వాక్యక్రమము
స్థిరయోగము శుభాశుభమిత్రము కలి కనిపించును
వర్ధమానయోగము శివాదర్శనము ఉత్తము

వివాహమునకు ముందు

చూడవలసిన పాఠనములు
౧ నాడీకూటము
ఏకనాడీనక్షత్రములు:— శ్రేష్ఠ, మూల, ఉ-ఫ, హస్త, ఆర్ద్ర, పున, కిత్తి, పూభా, అశ్విని.
మధ్యనాడీ నక్షత్రములు— పుష్య, మృగ, చిత్ర, అనూ, భరణి, ధనిష్ఠ, పూఫ, ఉ-భా.
అంత్యనాడీ నక్షత్రములు
స్వాతి, కృత్తిక, ఆశ్రే, ఉషా, విశా, రోహి, మఘ, శ్రవ, రేవతి- ఇందు వధూవరుల నక్షత్రములు రెండును ఒకే నాడియందున్నవో అనిష్టము గలుగును. భిన్ననాడీగతి నక్షత్రము లేనవో శుభప్రదిములు
౨. గణకూటము
దేవగణ నక్షత్రములు:— అనూ, పున, మృగ, శ్రవ, రేవ, స్వాతి, అశ్వి, హస్త, పుష్య.
రాక్షసగణ నక్షత్రములు
మఘ, ఆశ్రే, ధని, శ్రేష్ఠ, మూల, కిత్తి, కృత్తి, చిత్ర, విశాఖ.
మనుష్యగణ నక్షత్రములు
పూ-ఫ, ఉ-ఫ, పూషా, ఉషా పూభా, ఉభా, రోహి, భర, ఆర్ద్ర

శుభకర్మలయందు మహాదోషములు

దుష్టతిథి వార నక్షత్రయోగ కరణములు (విష్కం, అతిగం, కూల, గండ్ల, వ్యా, వ్రజ, వ్యతి, పరి, చైద్య, దుష్టయోగములు. విష్క, కిపని, చితు, వాగ, కింస్తు దుష్టకరణములు.) సంకృంతి, అయనదిగములు, పాపాకృంతి పాపదృష్టలగ్నములు, అష్టమ కుజాదు, కష్టకుమారు, పాపగ్రహకర్తరి, జన్మలగ్న చంద్రలగ్నములకు అష్టమలగ్నము, పక్షాదుద్వాదశముల చంద్రుడు, సగ్రహచంద్రుడు, వేదకృంతిలు. గ్రహణ నక్షత్రము. వర్జ్యదుర్మహారములు, తిథి నక్షత్రలగ్నసంఘటన, మహాపాఠలు— ఇవి విహవదగినవి.

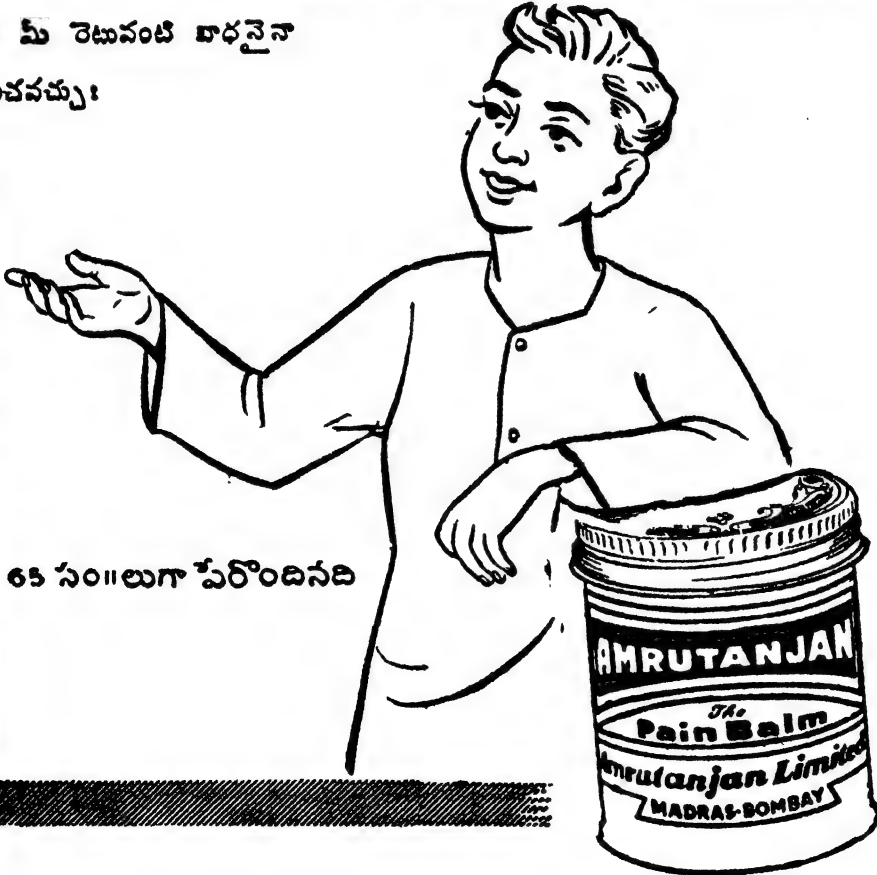
విషయము	తీర్థము	వారములు	నక్షత్రములు	లగ్నములు	విశేషములు
ప్రహరంధం	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౧-౧౩-౧౫	సో-బు-గు	అశ్విన్ శో మృపున ఉ త్రరాత్రయం	మృ.మి.కవ్య. ధ.కుం.	అష్టమశుద్ధి. కర్తవ్యమిగున
ప్రహరతేజం	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౧-౧౩-౧౫	సో-బు-గు	హ చి స్వా అనూ శ్రీ ధ శత శే	మి. (సిం. వృశ్చిక)	గమగ్నాసములు నింద్యములు
నిక్షేపము	౨-౩-౫-౧౦	సో-బు-గు	శో మృ ఉ త్రరాత్రయం చి అనూ ధ శత శే (పుష్య)	మృ. మి. సిం. క. వృ. ధ. కుం. మి.	అష్టమశుద్ధి కలిగి చక్రశుద్ధి (చతుర్థశుద్ధి)
గర్వాధానము	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౩	సో-బు-గు	అశ్విన్ శో మృపున పు ఉ త్రరాత్రయం హ చి స్వా అనూ మూ శ్రీ ధ శత శే	సుభయంతర్దృష్టములు.	సంధ్యాపర్వ ప్రహార ప్రతీతాద్యములు నింద్యములు
పుంసవనం	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౧-౧౩-౧౫	ఆ-సో-బు	అనూ శ్రీ శత్రురాత్రయం హ చి స్వా అనూ మూ శ్రీ ధ శత శే	మే. వృష. మి. కు. ధ. కుం. మి.	సంధ్యాపర్వ ప్రతీతాద్యములు నింద్యములు
సీమంతములు	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౧-౧౩-౧౫	గు-శు	అశ్విన్ శో మృపున పు ఉ త్రరాత్రయం హ చి స్వా అనూ మూ శ్రీ ధ శత శే	సుభలగ్నములు	పుంసవనమునకు ౩ మాసం. సీమంతం ౪, ౬, ౮ మాసములు
జాతకర్మములు	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౧-౧౩-౧౫	ఆ-సో-బు	అశ్విన్ శో మృపున పు ఉ త్రరాత్రయం హ చి స్వా అనూ మూ శ్రీ ధ శత శే	మే. వృష. మి. కు. ధ. కుం. మి.	అష్టమశుద్ధి.
డోలారోహణము	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౧-౧౩-౧౫	ఆ-సో-బు	అశ్విన్ శో మృపున పు ఉ త్రరాత్రయం హ చి స్వా అనూ మూ శ్రీ ధ శత శే	మే. వృష. మి. కు. ధ. కుం. మి.	అష్టమశుద్ధి.
నిష్క్రమణం	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౧-౧౩-౧౫	గు-శు	అశ్విన్ శో మృపున పు ఉ త్రరాత్రయం హ చి స్వా అనూ మూ శ్రీ ధ శత శే	మే. వృష. కర్క. కు. ధ. మి.	౪ మాసం శుభం ౩ మాసమున్ను శుభము
అన్నప్రాశనం	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౧-౧౩-౧౫	ఆ-సో-బు	అశ్విన్ శో మృపున పు ఉ త్రరాత్రయం హ చి స్వా అనూ మూ శ్రీ ధ శత శే	మి. న. మే. వృశ్చి విహ	దశిమశుద్ధి ప్రాగ్వాహం పుగి పులకు సరి సెలలు, త్రీలకు చేసి
కర్తవ్య	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౧-౧౩-౧౫	ఆ-సో-బు	అశ్విన్ శో మృపున పు ఉ త్రరాత్రయం హ చి స్వా అనూ మూ శ్రీ ధ శత శే	మృ. మి. క. క. కు. ధ. మి. (మే. ను)	౬-౭-౮ మాసములు అష్టమశుద్ధి
శేఖండవనం	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౧-౧౩-౧౫	సో-బు-గు	అశ్విన్ శో మృపున పు ఉ త్రరాత్రయం హ చి స్వా అనూ మూ శ్రీ ధ శత శే	సుభలగ్నములు	ఉ త్రరాత్రయం ప్రాగ్వాహం విషమవర్ణములు అష్టమశుద్ధి
అక్షరాభ్యాసము	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౧-౧౩-౧౫	సో-బు-గు	అశ్విన్ శో మృపున పు ఉ త్రరాత్రయం హ చి స్వా అనూ మూ శ్రీ ధ శత శే	మి. క. వ్యా. ధ. మి.	అష్టమశుద్ధి ఉ త్రరాత్రయం
విద్యారంభం	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౧-౧౩-౧౫	బు-గు-శు	అశ్విన్ శో మృపున పు ఉ త్రరాత్రయం హ చి స్వా అనూ మూ శ్రీ ధ శత శే	మే. మి. క. క. కు. ధ. మి. మి.	౫-౬-౭ సంవత్సరము శుభము దివాభాగము
ఉపనయనం	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౧-౧౩-౧౫	సో-బు-గు	అశ్విన్ శో మృపున పు ఉ త్రరాత్రయం హ చి స్వా అనూ మూ శ్రీ ధ శత శే	సుభలగ్నములు	అష్టమశుద్ధి మినఁదైత్రము శుభం
వివాహం	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౧-౧౩-౧౫	బు-గు-శు	అశ్విన్ శో మృపున పు ఉ త్రరాత్రయం హ చి స్వా అనూ మూ శ్రీ ధ శత శే	సుభలగ్నములు.	జామిత్రశుద్ధి. మినఁదైత్రము నింద్యము
నవమహాప్రసాదము	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౧-౧౩-౧౫	సో-బు-గు	అశ్విన్ శో మృపున పు ఉ త్రరాత్రయం హ చి స్వా అనూ మూ శ్రీ ధ శత శే	మే. మి. క. క. కు. ధ. మి. మి.	దాదశశుద్ధి విషమవర్ణ మాసములు
నవమహాప్రసాదము	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౧-౧౩-౧౫	బు-గు-శు	అశ్విన్ శో మృపున పు ఉ త్రరాత్రయం హ చి స్వా అనూ మూ శ్రీ ధ శత శే	మృ. మి. క. క. కు. ధ. మి.	తృతీయశుద్ధి
నాటికాపాడికము	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౧-౧౩-౧౫	సో-బు-గు	అశ్విన్ శో మృపున పు ఉ త్రరాత్రయం హ చి స్వా అనూ మూ శ్రీ ధ శత శే	కర్క. కు. కుం. మి.	అగ్ని, దక్షిణ, నిర్వర్తి, నాయు
వీణావాదనం	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౧-౧౩-౧౫	సో-బు-గు	అశ్విన్ శో మృపున పు ఉ త్రరాత్రయం హ చి స్వా అనూ మూ శ్రీ ధ శత శే	మృ. కర్క. సిం. కు. (కు. మి. కుం)	దివ్యులు గృహమగ్నం కూడవు అష్టమశుద్ధి ౩-౬లలో శుభము కూడదు
వృక్షలతాది సాపనం	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౧-౧౩-౧౫	సో-బు-గు	అశ్విన్ శో మృపున పు ఉ త్రరాత్రయం హ చి స్వా అనూ మూ శ్రీ ధ శత శే	సుభలగ్నములు.	చంద్రమునకు శుభదృష్టి కలయును
దేవతాప్రతిష్ఠ	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౧-౧౩-౧౫	ఆ-సో-బు	అశ్విన్ శో మృపున పు ఉ త్రరాత్రయం హ చి స్వా అనూ మూ శ్రీ ధ శత శే	మృష. వృ. సిం. మి.	సామ్యం వలె కు త్రరాత్రయం ఉ గ్రహ వలె కు దిక్షిణాయనం
యాత్ర	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౧-౧౩-౧౫	బు-గు-శు	అశ్విన్ శో మృపున పు ఉ త్రరాత్రయం హ చి స్వా అనూ మూ శ్రీ ధ శత శే	మే. వృష. కర్క. కు. ధ. మి. మి.	పంచమశుద్ధి సుశుక్లము
హలకర్మ	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౧-౧౩-౧౫	ఆ-కుం-బు	అశ్విన్ శో మృపున పు ఉ త్రరాత్రయం హ చి స్వా అనూ మూ శ్రీ ధ శత శే	మృ. మి. క. వ్యా. వృ. ధ. కర్తవ్య మి.	కర్తవ్య మి.

శుభ మహూర్తములకు మహాదోషములను వివరించుచున్నది. ఆయా శుభకర్మలకు ఇందుచేప్పడినవియు తత్కాలమునకున్న వియు నగు తిథి (పక్షాదిక లెక్కంపఁబడెను) నక్షత్ర, వార, లగ్న సంఖ్యలను గలిపి ౧ చే భాగించు నగు శేషము 1 మృత్యు, 2 అగ్ని, 3 రాజా, 4 వోర, 5 శోగములను చేయును. 1, 2 శేష ములు మిక్కిలి దోషము. 3, 4, 5, 6 శేష ములు శుభము. ౭, ౮, ౯, ౧౦ శేష ములు శుభము. ౧౧, ౧౨ శేష ములు శుభము. ౧౩, ౧౪ శేష ములు శుభము. ౧౫, ౧౬ శేష ములు శుభము. ౧౭, ౧౮ శేష ములు శుభము. ౧౯, ౨౦ శేష ములు శుభము. ౨౧, ౨౨ శేష ములు శుభము. ౨౩, ౨౪ శేష ములు శుభము. ౨౫, ౨౬ శేష ములు శుభము. ౨౭, ౨౮ శేష ములు శుభము. ౨౯, ౩౦ శేష ములు శుభము.

అమృతాంజనము

అన్ని నొప్పులకు దివ్యమృతము

1893 నుంచి లక్షలాది వ్రజలు అమృతాంజనం వాడి, ఎంత అమోఘమైన శక్తికలదో తెలుసుకుంటున్నారు. అమృతాంజనంలో వాడే ఔషధాలన్నీ అతి శీఘ్రంగా వాధను పశమింప చేయుటయేగాక చాలా హాయిని కూడా కలిగిస్తాయి. హాని కలిగించే పదార్థాలేమీ లేవు కూడా. దగ్గు, జలుబు మొదలైనవి కూడా శీఘ్రంగా ఉపశమిస్తవి. అమృతాంజనం దగ్గర ఉంటే మీ రెటువంటి వాధనైనా జయించవచ్చు:

65 సెం||లుగా పేర్కొందినది

శక 1881 సం॥ చైత్రమాసం (సాయంసంవత్సరం) మాసమునామ		19	9	శుక్రవారము 11-19 (గ3-3౨) అశ్వి 28-26 (౪౩-౫౦) బృహ 6-17 బహు 11-19 వృశ్చ 18-57 ల 20-44 కు దిన 3౦-౫౪ తిథి ద్వితీయ సుత్యరాత్రుః కలహవరాత్రీ ప్రారంభము అనంత్యము చంద్రదర్శనం భు 3-౨౨
శక 1881 సం॥ చైత్రమాసం (సాయంసంవత్సరం) మాసమునామ	ర	20	10	ద్వితీ కు 18-50 (౧౯-౫౨) ధర్వ రా 2-30 (౫౧-౩౨) విశ్వా 7-12 కాల 18-50 వృశ్చ 10-15 ల 12-8 కు రేఖ ౪ ర్కః 3౪-3 కూన్యతిథి భు 3-౨౯
		21	11	తృతీ ౪ 16-26 (౨౬-౨౨) పృథ్వి రా 5-85 (౫౯-౧౫) (శీతి 8-13 గౌ 16-26 వృశ్చ 16-2౦ 17-51 కు దిన 3౦-౫౯ తిథి తృతీయ ఉత్తమవ్యాధి గౌర్వతీయ భు 3-3౩
		22	12	చతుర్థి ఆ 18-౪8 (౩౨-౪౫) శోచి పూర్తి (౬౦-౦) ఆయు 9-18 భద్ర 18-58 వృశ్చ రా 28-88 ల 1-21 కు దిన 3౧-౧౧ గణేశ పూజ ప్రదోషభావః భు 3-౪౫
		23	౧౩	పంచమీ 21-17 (3౨-3౫) శోచి 8-82 (౬-౪౨) సూర్య 10-6 కు 8-7 వృశ్చ 14-45 ల 16-82 కు దిన 3౧ ౪ అశ్వి గ కు మే ఉత్తరర్కః ౫౨-౧ శ్వేతవరాహాబ్జం పరదినం మేవసంక్రమణ పుణ్యకాలం భు 3-౫౪
		24	14	షష్ఠి మం 23-18 (౪౩-౨౫) పూర్తి 11-12 (౧౩-౨౨) శోధ 10-45 కాల 10-15 వృశ్చ 2-22 ల 22-7 కు దిన 3౧-౬ అర్ధృ కృత్కం శివ ఉభయప్రదోషః భు ౦-౧౧
		25	15	సప్తమి 24-86 (౪౬-౫౫) అర్ధృ 18-25 (౧౨-౫౭) అతి 11-2 కు 11-54 వృశ్చ రా 2-18 ల 8-6౧ కు దిన 3౧-౨ ర్కః కృత్కం శివ భు ౦-౯
		26	16	అష్టమి రా 1-18 (౪౮-౪౨) పుం 15-2 (౨౩-౨) కుశ 10-52 చిత్తి 12-56 వృశ్చ రా 23-20 ల 24-59 కు దిన
		27	17	నవమి రా 1-15 (౪౮-3౭) పువ్య 15 56 (౨౫-౨౦) స్థితి 10-8 కాల 18-16 వృశ్చ రా 4-49 ల దిన 3౧ ౧౨ అశ్వి, అర్కః ౨౨-౨౨ తిథియ శ్రీరామనవమి శ్రీ వైష్ణవ-శ్రీరామ నామ ని భుం-౨౬
		28	౧౮	దశమి 24-26 (౪౬-3౫) అశ్వి 15-5 (౨౫-౪౨) కాల 8-48 శైతి 12 50 శేవ 6-25 కు వృశ్చ రా 8 47 ల 5 22 కు దిన 3౧-౧౫ వృశ్చ రా 8-81 ల 15-4 కు భు ౦-3౪
		29	19	ఏకా ఆ 22-50 (౪౨-3౭) మధు 15-24 (౨౪ ౧౨) కంఠ 6-51 నృధి రా 4 18 కలీ 11-87 వృశ్చ 28-2 ల 24-88 కు దిన 3౧-౧౭ పూర్ణ గివే వ్యగిం కి భు ౦-౪౩
శక 1881 సం॥ చైత్రమాసం (సాయంసంవత్సరం) మాసమునామ	౧౮	80	20	ద్వాదశి 20 82 (3౬-౫౫) పూర్ణ 14 9 (౨౦-౫౭) గ్రహ రా 1-12 బహు 9 40 వృశ్చ 2౧-49 ల 22-14 కు దిన 3౧-౧౯ అశ్వి 3 ర్కః ౪౭-౧౯ వృషభాయణం ౫౦-౧ పూర్ణ గివే ఉభ శివే పరది సహాపద పులి కాల మౌ ప్రహర ప్రా ౧౧ ౦-౫౧
		1	21	త్రయో మం 17-41 (౨౯-౪౫) ఉభ 12-12 (౧౬-౫) వ్యామా 21-89 కాల 7 6 వృశ్చ 19 45 ల 21-11 కు దిన 3౧-౨౧ ఉభ శివే వాస్తవక్రౌ తిథి త్రయోదశి స్వాధ్యాసం భు ౧ ౦
		2	22	చతుర్థి మ 14 20 (౨౧-౨౭) వాస్త 9-46 (౧౦-౨) వార్ధి 17-45 కలీ 14 20 వృశ్చ 15-51 ల 18-15 కు దిన 3౧-౨౩ వాస్తవక్రౌ తిథివ్యసం అనంత్యం భు ౧-౨
		3	23	పూర్ణి కు 10-48 (౧౨-౨౭) చిత్తి 6-59 (3-౭) స్వాతి రా 4-3 (౫౨-౪౦) వల 18 87 బహు 10-43 వృశ్చ 11-౪4 ల 18-18 కు దిన 3౧-౨౫ యాః ౪౪ ౧౫ వా రావ్యమవ్యాధి భు ౧-౧౭
		4	౨4	బ ప్రతి కు 6 58 (3-౫) ద్వితీ కు 8-14 (౫౦-౪౦) విశా రా 1-7 (౪౮-౨౭) సిద్ధి 9-24 తృతీ రా 5-18 కాల 58 వృశ్చ 8 ౪8 ల 10-22 కు వృశ్చ రా 4-89 ల దిన 3౧-౨౨ అశ్వి ౪ ర్కః ౧౨-3౬ స్వాధ్యాసం భు ౧-౨౫
		5	25	తృతీ ౪ 28 48 (౪౫-౦) అమా 22-2౩ (౪౧-3౭) వరీ రా 1-14 కలీ 18-28 శేవ 6-4 కు వృశ్చ రా 8-25 ల 4-51 కు దిన 3౧-3౦ ప్రదోషాభి వా భు ౧-3౪
		6	26	చతుర్థి ఆ 21-౫8 (3౭-౭ శ్వేత్వ 19-59 (౩౫-౪౨) శో 21-82 బహు 10-7 వృశ్చ రా 8-22 ల 4 50 కు దిన 3౧-3౨
		7	౨7	పంచమీ 17-58 (3౦-౨౭) మూల 18-6 (3౧-౦) శేవ 18-17 కాల 7-12 వృశ్చ 16-౪౪ ల 18-8 కు వృశ్చ రా 8-1౩ ల 4-4౪ కు దిన 3౧-3౪ భరణి రర్కః 3౨-౧౬ పూషామతీ కృత్కం మృగ్విశాఖాద్రి భు ౧-౫౧
		8	28	షష్ఠి మం 15-51 (౨౫-౨౫) పూషా 16-50 (౨౭-౫౨) సిద్ధి 15-3౭ కలీ 15-51 వృశ్చ 24-89 ల రా 2-18 కు దిన 3౧-3౬ పూషా మతీ కృత్కం భు ౧-౫౯
		9	౨9	సప్తమి 14-81 (౨౨-౫) ఉమా 16-11 (౨౬-౧౭) వాశిష్ఠ 18-32 బహు 14-81 వృశ్చ 20-18 ల 21-౪4 కు దిన 3౧-3౮ వైవా 14-40 ల 23 ౪ కు తిథివ్యసం వైవాక్యం ఉభయవ్యాధిః భు ౨-౨౨
శక 1881 సం॥ చైత్రమాసం (సాయంసంవత్సరం) మాసమునామ	౧౯	10	౩0	అష్టమి 18-57 (౨౦-౪౨) శేవ 16-28 (౨౭-౦) శభ 11-48 కాల 18-57 వృశ్చ 20-87 ల 22-17 కు దిన 3౧-౪౦
		11	1	నవమి 14-7 (౨౧-౩) భవి 17 28 (౨౯-౧౭) శుక్ల 11-49 కు 14-7 వృశ్చ రా 1-4 ల 2-46 కు దిన 3౧-౪౨ భరణి రర్కః ౪-౧౨ కూన్యతిథి భు ౨-౨౫
		12	2	దశమి 15 0 (౨౩-౨౨) శేవ 18-58 (3౩-౧౭) బ్రహ్మ 10-24 భద్ర 15-0 వృశ్చ రా 1-57 ల 20-41 కు దిన 3౧-౪౪
		13	3	ఏకా ఆ 16 27 (౨౭-౦) పూర్ణా 21-7 (3౨-౪౦) చంద్ర 10-28 కాల 16-27 వృశ్చం శేవ దిన 3౧-౪౬ ఉభా రావే వ్యగిం కి భు ౨-౪౨
		14	4	ద్వాదశి 18-24 (3౧-౫౨) ఉభా 28-41 (౪౭-౩) బృహ 10-54 శైతి 18-28 వృశ్చ 7-44 ల 9 80 కు భరణి 3౦-౫౦ శేవ కృత్కం మాద శివరాత్రి వర హామణి భు ౨-౫౨
		15	5	త్రయో మం 2-40 (3౭ 3౫) శేవ రా 2-8౩ (౫౨-౧౭) విశ్వా 11 8౪ కు 7-81 వృశ్చ 18 7 రా 14-54 కు దిన 3౧-౫౦ శేవ కృత్కం మాద శివరాత్రి వర హామణి భు ౨-౫౨
		16	6	చతుర్థి మ 28-8 (౪౩-౪౭) అశ్వి రా 5-85 (౫౯-౫౫) (శీతి 18-88 చిత్తి 9-58 వృశ్చ రా 1-5 ల 2-58 కు దిన
		17	7	అమా కు రా 1-41 (౫౦-౧౨) భరణి పూర్తి (౬౦-౦) ఆయు 18-54 బ్రహ్మ 12-24 నృధి 18-27 ల 18-15 కు దిన 3౧-౫౪ భరణి రర్కః ౫౬-౫౬ భరణి కృత్కం విశ్వా మహా అనంత్యం సింహవర్మి కుః కూన్యతిథిః భు 3-౧౫

కు	కు	ర	మ
య	పెద్ద 13 మేషి		
పూ	మే 4 మేషి		
రా	న	న	శి

శ్రీ వికారినామ సం॥ వై శాఖమానః (చాంద్రవంశుః శ్రీవంశః ఉత్తరాయణం) శకః 1881, కలిః 5060, క్రీ. సం 1959

[illegible]

(పూర్వపద్ధతి పంచాంగే) శ్రీ వికారినామ సంవత్సర వైశాఖమాసః శకః 1881, కలిః 5080, క్రీ. సం 1959

<p>18 బ (వరి కు 9-84 (౯-౧౦) అశ్వి 21-28 వర్జ్య 17-4 ల 18-50 కు యాగః అనధ్యాయః</p> <p>20 ద్వితి కు 11-88 (౧౪-౧౦) భర 24-8 కు వర్జ్య 8-6 ల 9-52 కు దిన 3౦-౪౫ తిథి తృతీయ నేదవ్యాస తీ పు </p> <p>21 తృతి కు 18-89 (౧౯-౨౬) కృత్తి రా 2-42 వర్జ్య 18-28 ల 15-9 కు తిథి 3౦-౪౮ శూన్యతిథి</p> <p>22 చతుర్తి ఆ 15-89 (౨౪-౨౭) రోహి రా 5-11 వర్జ్య 20-21 ల 22-7 కు దిన 3౦-౫౦ తిథి చతుర్తి</p> <p>23 పంచమీ 17-25 (౨౮-౫౪) మృగశిరా 8 (౬౦-౦) వర్జ్య 11-17 ల 18-28 కు మేషేరవిః ౫౪-౪౫ పది నేమేషసం పు కా </p> <p>24 షష్ఠి మం 18-52 (౩౨-౩౩) మృగశిరా 7-17 వర్జ్య 18-18 ల 18-1౫ కు సప్తమీ 19-48 (౩౪-౫౬) కర్క 9-2 వర్జ్య 21-41 ల 22-22 కు</p> <p>25 అష్టమీ 20-17 (౩౬-౧౧) పుష్య 10-19 వర్జ్య 18-85 ల 20-15 కు</p> <p>26 నవమీ 20-12 (౩౬-౧) పుష్య 11-7 వర్జ్య 24-5 ల రా 1-42 కు సర్వమత శ్రీరామనవమీ కవంద్ర తీ పు </p> <p>28 దశ కు 19-40 (౩౪-౪౧) ఆశ్లే 11-26 వర్జ్య 28-21 ల 24-50 కు [కు సర్వ గం కి</p> <p>29 ఏకా ఆ 18-87 (౩౨-౬) మఘ 11-15 వర్జ్య 19-4౦ 20-37</p> <p>30 ద్వాద సా 17-11 (౨౮-౩౨) పూర్ణ 10-40 వర్జ్య 17-85 ల 19-7 కు</p> <p>1 శ్రవణ మం 15-27 (౨౪-౧౨-౨౧) ఉఫ 9-44 వర్జ్య 17-42 ల 19-18 కు తిథి ద్వయం లేవపైరుమాకు తీ న సత్యప్రియ తీ పు </p> <p>2 చతుర్ద బు 18-24 (౧౯-౬-౪౫) కా శ 8-80 వర్జ్య 16-1౦ 17-81 కు తిథి పూర్ణిమ అన్యాధానం మఘనరవి యాన్యార్ తీ న వర్జ్య 12-25 ల 18-54 కు యాగః</p> <p>3 తూర్తి కు 11-6 (౧౩-౨౫) చిత్త 7-1 స్వాతి రా 5-28</p>	<p>4 బ (వరి కు 8-48 (౭౨౮) విశా రా 8-44 వర్జ్య 10-88 ల 12-8 కు దిన 3౧-౧౮</p> <p>5 ద్వితి కు 6-16 (౧-౨౩) తృతి రా 8-48 (౫౩-౫౦) అనూ రా 2-8 వర్జ్య 7-27 ల 8-55 వాగీశ తీ పు </p> <p>6 చతుర్తి ఆ రా 1-80 (౪౯-౩౧) శ్రేష్ఠ 24-80 వర్జ్య 7-16 ల 8-46 కు దిన 3౧-౨౨</p> <p>7 పంచ సా 28-22 (౪౪-౪౧) మూల 28-8 వర్జ్య 8-8 ల 9-88 కు వర్జ్య 21-88 ల 28-8 కు [9-49 కు</p> <p>8 షష్ఠి మం 21-88 (౩౯-౪౦) పూషా 22-8 వర్జ్య 8-17 ల సప్తమీ 20-2 (౩౫-౫౨) ఉషా 21-17 వర్జ్య 5-47 ల 7-20 కు వర్జ్య రా 1-18 ల 2-48 కు [2-84 కు</p> <p>10 అష్టమీ 18-56 (౩౩-౧౧) శ్రవ 20-57 వర్జ్య 24-58 ల రా 11 నవ కు 18-17 (౩౧-౩౨) ధని 21-1 వర్జ్య 28-24 ల దిన 3౧-౩౩</p> <p>12 దశ కు 18-7 (౩౧-౧౧) శర 21-87 శేవ 6-2 కు వర్జ్య రా 4-18 ల</p> <p>13 ఏకా ఆ 18-27 (౩౨-౦) పూర్ణా 22-89 శేవ 6-58 కు సర్వ గం కి సత్య విజయ తీ పు </p> <p>14 ద్వాద సా 19-18 (౩౪-౧౧) ఉభా 24-15 వర్జ్య 8-58 ల 10-85 కు దిన 3౧-౩౯</p> <p>15 శ్రవణ మం 20-86 (౩౭-౨౬) శేవ రా 2-12 వర్జ్య 18-14 ల 14-58 కు దిన 3౧-౪౧ మాస శివరాత్రి పెరియ పెరుమాకు తీ న </p> <p>16 చతుర్ద బు 22-19 (౪౧-౪౪) అశ్వి 28-86 వర్జ్య 24-12 ల రా 1-58 కు శైవన కం వసుహనంది తీ న </p> <p>17 అమా కు 24-14 (౪౬-౩౪) భర పూర్తి వర్జ్య 15-12 ల 16-58 కు అన్యాధానం పిండపితృ యజ్ఞః</p>
---	---

(పూర్వపద్ధతి పంచాంగే) శ్రీ వికారినామ సంవత్సర వైశాఖమాసః శకః 1881, కలిః 5060, క్రీ. సం 1959

<p>18 బ (వరి కు రా 2-18 (౫౧-౪౫) భర 7-10 వర్జ్య 20-29 ల 22-16 కు యాగః</p> <p>19 ద్వితి కు రా 4-20 (౫౬-౪౯) కృత్తి 9-48 వర్జ్య రా 8-29 ల 5-15 కు ఉయ్యకొండార్ తీ న </p> <p>20 తృతి ఆ పూర్తి (౬౦-౦) రోహి 12-18 వర్జ్య 18-25 ల 20-11 కు అమృత తృతీయ విద్యాధిరాజ తీ పు </p> <p>21 తృతి సా 6-8 (౧౯-౧) మృగ 14-88 వర్జ్య 28-36 ల రా 1-20 కు నాగ శ కి [ఉషయవర్ తీ </p> <p>22 చతుర్తి మం 7-25 (౪-౩౪) ఆశ్వి 16-25 వర్జ్య రా 5-8 ల</p> <p>23 పంచమీ 8-21 (౬-౫౭) పుష్య 17-50 శే. వర్జ్య 6-49 కు వర్జ్య రా 2-9 ల 8-48 కు కంకరజయ ని. మొదటియాండాన తీ న </p> <p>24 షష్ఠి కు 9-1 (౮-2) పుష్య 18-45 వర్జ్యం లేదు వృషభ ర) ౫౦-౪౪ పశు దుర్వర్జ్యపద్ధతి సం పు కా </p> <p>25 సప్త కు 8-45 (౭-౫౭) ఆశ్లే 19-12 వర్జ్య 7-48 ల 9-26 కు విద్యారణ్య జి [రా 2-57 ల 4-81 కు</p> <p>26 అష్టమీ కు 8-11 (౬-౩౫) మఘ 19-7 వర్జ్య 7-9 ల 8-45 కు వర్జ్య</p> <p>27 నవమీ 7-9 (౩-౫౯) పూర్ణ 18-88 వర్జ్య రా 1-84 ల 8-6 కు దిన 3౨-౩౩</p> <p>28 దశ సా 5-44 (౦-౨౮) ఏకా రా 8-58 (౫౫-౩౪) ఉఫ 17-44 వర్జ్య రా 1-44 ల 8-16 కు స్కార్త గం కి</p> <p>29 ద్వాద మం రా 1-54 (౫౦-౫౫) కా శ 16-84 వర్జ్య 24-6౦ రా 1-86 కు రామానుజ మాధ్వ గం కి [21-52 కు</p> <p>30 శ్రవణ బు 28-84 (౪౫-౫) చిత్త 15-9 వర్జ్య 20-28 ల</p> <p>31 చతుర్ద కు 21-11 (౩౯-౩) స్వాతి 18-85 వర్జ్య 18-48 ల 20-18 కు మత్రత్రయ శ్రీ నృసింహజయ ని</p> <p>1 పూ కు 18-48 (౩౨-౫౯) విశా 11-57 వర్జ్య 15-40 ల 17-9 కు అన్యాధానం. నవమ్యాన్యార్ తిరునామ మొలిపిళ్ళ తీ న </p>	<p>2 బ (వరి కు 16-15 (౨౬-౫౧) అనూ 10-15 వర్జ్య 18-29 ల 16-59 కు యాగః పెరియథట్టర్ శ్రీరామప్పి కోయిల్ కందాడె అల్లాన్ తీ న </p> <p>3 ద్వితి ఆ 18-58 (౨౧-౨) శ్రేష్ఠ 8-42 వర్జ్య 16-15 ల 17-45 కు దిన 3౨-౧౪ తిథి ద్వయం</p> <p>4 తృతి సా 11-50 (౧౫-౪౮) మూల 7-19 వర్జ్య 8-48 ల 7-19 కు వర్జ్య 16-27 ల 18-2 కు దిన 3౨-౧౬ తిథి చతుర్తి</p> <p>5 చతుర్తి మం 9-57 (౧౧-౫) పూషా 6-9 ఉషా రా 5-9 వర్జ్య 18-49 ల 15-21 కు</p> <p>6 పంచమీ 8-25 (౭-౧౫) శ్రవ రా 4-45 వర్జ్య 9-5౦ 10-40 కు</p> <p>7 షష్ఠి కు 7-17 (౪-౨౫) సనిరా 4-41 వర్జ్య 8-44 ల 10-19 కు</p> <p>8 సప్త కు 6-82 (౨-౩౬) శర రా 5-12 వర్జ్య 12-2 ల 18-40 కు దిన 3౨-౨౧ [కు దిన 3౨-౨౨</p> <p>9 అష్టమీ కు 6-18 (౨-౧) పూర్ణా పూర్తి వర్జ్య 11-50 ల 18-80</p> <p>10 నవ ఆ 6-87 (౨-౪౭) పూర్ణా 6-17 వర్జ్య 16-28 ల 18-10 కు</p> <p>11 దశ సా 7-25 (౪-౪౮) ఉభా 7-46 వర్జ్య 20-42 ల 22-26 కు</p> <p>12 ఏకా మం 8-41 (౭-౫౭) శేవ 9-40 వర్జ్యం లేదు సర్వమతగం కి</p> <p>13 ద్వాద బు 10-20 (౧౨-౪) అశ్వి 11-56 వర్జ్య 7-84 ల 9-19 కు వర్జ్య 22-88 ల 24-19 కు</p> <p>14 శ్రవణ కు 12-14 (౧౬-౪౯) భర 14-28 వర్జ్య రా 8-46 ల దిన 3౨-౨౭ తిథి చతుర్తి శైవన కం మాసశివరాత్రి</p> <p>15 చతుర్ద కు 14-14 (౨౧-౫౦) కృత్తి 17-6 శేవ 8-38 కు దిన 3౨-౨౮ శూన్యతిథి</p> <p>16 అమా కు 16-12 (౨౬-౪౫) రోహి 19-88 వర్జ్య 10-47 ల 12-88 కు వర్జ్య రా 1-47 ల 2-88 కు దిన ౩౨-౨౯ తిథి అమాసర్వగం మా. అన్యాధానం పిండపితృ యజ్ఞః తిరుక్కోట్యూర్ నంది తీ న </p>
---	--

శ్రీ వికారి నామ సం॥ శ్రేష్ఠమానః (చాంద్రవంశః వర్ష రుః ఉత్తర-దక్షిణ-అయనే) శకః 1881, కలిః 5060 క్రీ.సం 1959

17	7	శుక్రవారము 19-24 (38-రగ) మృగరాశి-8 (రగ-గ) కూలరాశి-3-౫30ంపుర-14వర్షం లేదు దిన 3-౨-౩౨-౫౫ గుం-౪౩				
18	౮	ద్వితీ సో 21-6 (౩౯-౦) ఆర్ద్రా రాశి-24 (రగ-రగ) గంపరాశి-14 బాలరాశి-15 వర్షం 8-20ల 10-5 కు దిన 3-౨-౩౩ మృగరాశి-౯-౨౦ పునర్వశుశే పోవదం చంద్రవర్షం గుం ౩-౫౨				
19	9	తృతీ సుం 22-27 (౪౨-౨౩) పునరాశి-19 (౫౪-౩౩) వృషాశి-18 తెలిస-43 వర్షం 14-22ల 16-5౮ దిన 3-౨-౩౮ పునర్వశుశే, పుష్యకుక్రం రంభావ్రతం ప్రదోషభావః గుం ౪-౨				
20	10	చతుర్థీ బు 23-24 (౪౪-౪౫) పుష్యరాశి-50 (౫౮-౨౦) ధ్రువరాశి-4వనీ 10-14 వర్షం 11-49ల 18-32కు దిన 3-౨-౩౯ పుష్య కుక్రం గుం ౪-౧౧				
21	౧౧	పంచమ 23-54 (౪౬-౦) ఆశ్లేషా రాశి-౬౦ (౬౦-౦) వ్యాధాశి-23-29 బకరాశి-11-89 వర్షం 18-12ల 19-52కు దిన 3-౨-౩౯ మృగరాశి-౩౮-౨౬ గుం-౨౧				
22	12	షష్ఠీ శు 23-54 (౪౬-౦) ఆశ్లేష-54 (౬౦-౦) మృగరాశి-22-80 కాలరాశి-11-54 వర్షం 18-11ల 19-50కు దిన 3-౨-౪౦ ఉభయప్రదోషః గుం-౩౧				
23	13	సప్తమీ 23-22 (౪౪-౩౮) మృగరాశి-28 (౨౨-౨౩) వృషాశి-11-89 వర్షం 14-29ల 18-5౮కు దిన 3-౨-౪౦ గుం-౪౦				
24	14	అష్టమీ 22-14 (౪౧-౪౨) పూర్వాశి-29 (౨౨-౨౫) సింహరాశి-19-13 వర్షం 10-48 వర్షం 13-81ల 15-4౮కు దిన 3-౨-౪౧ గుం-౫౦				
25	౧౫	నవమీ 20-8 (౩౭-౨౨) ఉభయ-55 (౬౦-౦) మృగరాశి-4-46 (౫౭-౩) వృషాశి-4-51 బాలరాశి-9-22 వర్షం 18-55ల 15-26 కు దిన 3-౨-౪౧ మృగరాశి-3 మిథునవర్షం-౭-౪౪ మృగరాశి-౩౦ శేష మిథున సం॥ పు॥ కృ॥ గుం-౦				
26	16	దశమ 18-18 (౩౧-౪౫) చిత్తరాశి-4 (౫౩-౫౨) వృషాశి-1-1 తెలిస-21 వర్షం 12-12ల 18-41కు దిన 3-౨-౪౧ దశమిపూర్వ దశమి గుం-౯				
27	17	ఏకాదశీ 15-24 (౨౪-౪౨) స్వాతిరాశి-24-58 (౪౮-౫౫) వృషాశి-10-45 ధ్రువరాశి-15-24 వర్షం 8-9ల 9-87కు దిన 3-౨-౪౨ తిథివర్షం పర్వ గుం-౧, నిర్జల గుం-౧ గుం-౨౦.				
28	౧౮	ద్వాదశ 12-12 (౧౬-౪౨) విశాఖరాశి-22-21 (౪౨-౫౨) శివరాశి-7-8 వర్షం 12-12 వర్షం 58-58ల 7-19కు వర్షం ౮-1-58ల 8-18కు దిన 3-౨-౪౨ మృగరాశి-౩౭-౧౭ అమావస్యే సప్త తిథివ్రతాదశి గుం-౩౦				
29	19	త్రయోదశి 8-42 (౭-౫౭) చతుర్దశి-5-5 అమావస్య-19-86 (౩౫-౧౨) సాధ్య 28-12 తెలిస-42 వర్షం 24-84ల ౮-1-58కు దిన 3-౨-౪౨ అమావస్యే సప్త గుం-౪౧				
30	20	పూర్ణిమ ౮-౩౦ (౪౯-౫౫) శ్రేష్ఠ 16-48 (౫౮-౧౦) గుం 19-9 వర్షం 15-18 వర్షం 28-55ల ౮-1-20కు దిన 3-౨-౪౨ అమావస్యే కృ॥ ఆవ్యాధానం శాశ్వతమవ్యాధి. సామిత్రితం గుం-౫౧				
31	21	బ (వారము 22-8 (౪౧-౩౦) కూలరాశి-14-9 (౨౧-౩౨) పూర్వాశి-15-15 బాలరాశి-11-49 వర్షం 12-44ల 14-9 కు వర్షం 22-5ల 24-17కు దిన 3-౨-౪౨ అమావస్యే కృ॥ యగః వ్యవధిపూర్వ, చాలప్రవాహః గుం-౨				
1	౨౨	ద్వితీ సో 19-9 (౩౪-౨౧) పూర్వాశి-11-51 (౫౫-౪౨) బహురాశి-11-87 తెలిస-88 వర్షం 19-15ల 20-43కు దిన 3-౨-౪౨ ఆర్ద్రా గుం-౫౨-౫౪ కర్కటాయనం-౩౦ పూర్వ సప్త తిథి వృషాశి-౧౨				
2	23	తృతీ సుం 18-45 (౨౮-౨౨) ఉభయ-10-2 (౧౧-౧౫) వృషాశి-25 వృషాశి-57 వర్షం 18-51ల 15-22కు దిన 3-౨-౪౨ గుం-౨౩				
3	24	చతుర్థీ బు 15-4 (౨౩-౪౭) శివరాశి-55 (౮-౨౫) వైశాఖరాశి-5-46 విశాఖరాశి-4-5 బాలరాశి-4-4 వర్షం 12-51ల 14-26కు దిన 3-౨-౪౨ పంచ తిథివర్షం గుం-౩౩				
4	౨౫	పంచమ 14-11 (౨౧-౩౫) గుం 8-84 (౭-౩౩) పీఠి రాశి-25 తెలి 14-11 వర్షం 15-55ల 17-38కు దిన 3-౨-౪౨ ఆర్ద్రా అర్క-౩౬-౩౪ గుం ౪-౪౨ పంచ తిథి వృషాశి-౪౪ గుం-౪౪				
5	26	షష్ఠీ శు 14-11 (౨౧-౩౫) శివరాశి-9-5 (౮-౫౦) అయ్యారాశి-46 వృషాశి-14-11 వర్షం 15-50ల 17-81 కు దిన 3-౨-౪౨ తిథి సప్తమి				
6	27	సప్తమీ 15-0 (౨౩-౩౭) పూర్వాశి-10-25 (౧౨-౧౦) పూర్వాశి-౮-1-44 బకరాశి-15-0 వర్షం 20-51ల 22-25కు దిన 3-౨-౪౨ ఉభయ రాత్రీ కృ॥ కూనర్వతి, శ్రవణం, ఉభయనాభాభావః గుం-౫౨				
7	28	అష్టమీ 16-88 (౨౭-౨౭), ఉభయ-12-80 (౧౭-౨౦) శివరాశి-18 కాలరాశి-16-88 వర్షం ౮-1-49ల 8-84కు దిన 3-౨-౪౨ ఉభయ రాత్రీ కృ॥ గుం-౧౬				
8	౨9	నవమీ 18-40 (౩౨-౪౫) శివరాశి-15-8 (౨౩-౫౫) ఆర్ద్రా రాశి-4 తెలి 8-89 వర్షం లేదు దిన 3-౨-౪౨ ఆర్ద్రా 3 రక్క-౬-౧౭				
9	౩0	దశమ 21-6 (౩౮-౫౦) ఆర్ద్రా రాశి-18-7 (౩౧-౨౨) కూలరాశి-7 వృషాశి-7-58 వర్షం 13-87ల 15-25కు వర్షం ౪-4-56ల 15-25కు దిన 3-౨-౪౧ గుం-౩౭				
10	1	ఏకాదశీ 23-88 (౪౫-౧౦) ధర్మరాశి-21-18 (౩౯-౩౨) వృషాశి-5-11 బకరాశి-10-22 శివరాశి-45కు దిన 3-౨-౪౦ పర్వ గుం-౧ గుం-౪౨				
11	౨	ద్వాదశ ౮-2-5 (౫౧-౧౫) కృత్తికరాశి-24-14 (౪౬-౩౭) కూలరాశి-8 కాలరాశి-12-52 వర్షం 10-44ల 12-32కు దిన 3-౨-౪౦ ఆర్ద్రా కర్క-౩౬-౦ మృగరాశి-౧౧, ప్రదోషః గుం-౫౨				
12	౩	త్రయోదశి ౮-15 (౫౬-౪౦) శివరాశి-1 (౫౩-౩౫) కూలరాశి-9 గుం 15-10 వర్షం 18-5ల 19-58కు దిన 3-౨-౪౨ మృగరాశి ముఖం-౫౯-౫౦ గుం-౩౮				
13	4	చతుర్థీ శు ౮-౬౦ (౬౦-౦) మృగరాశి-28 (౫౯-౪౩) గంపరాశి-54 వర్షం 17-9 వర్షం 9-11ల 10-57కు దిన 3-౨-౪౨ శ్రవణం				
14	5	చతుర్థీ ఆ 8-5 (౧౧-౧౨) ఆర్ద్రా రాశి-౬౦ (౬౦-౦) వృషాశి-7-23 వృషాశి-57 వర్షం 14-85ల 16-20కు దిన 3-౨-౪౨ ఆర్ద్రా కృ॥ సర్వ 3౦ మా, అవ్యాధానం గంప-5 మంఠి వృషాశి-౫౮ వృషాశి-౫౮ పు॥ కృ॥ గుం-౨౯				
15	6	అమావస్య 7-80 (౪-౪౫) ఆర్ద్రా రాశి-7-82 (౪-౫౦) ధ్రువరాశి-7-80 వర్షం 20-22ల 22-5కు దిన 3-౨-౪౨ పునర్వశుశే గుం-౫-౩౯ ఆర్ద్రా కృ॥, పునర్వశుశే, పింపిత్తయజ్ఞః యగః సోమవర్షమా గుం-౪౦				

శక 1881 సం॥ శ్రేష్ఠం (సాయనవారం సుచిమాసం)

శక 1881 సం॥ అమావస్య (సాయనవారం సభామాసం)

శక 1881 సం॥ అమావస్య (సాయనవారం సభామాసం)

	ర	బు	శ
కు	బా	క	మ
యు	బ	మ	మ
కు	15	మ	మ
మ	22	మ	మ
మ	24	మ	మ
రా	30	మ	మ

16	7	కు ప్రతి మం 8-81(2-22)పునః-12(౧-౦)వ్యాపక-7-24 బవ 8-8. వర్ష 17-87 ల 19-1౯౩౦ దిన 3౨-3౩ పున రక్తం				
17	8	ద్వితీ మ 9-8(౧-౫౦)పునః-10-28(౧౨-౧౦) వార్ష 6-27౯౦౨-8వర్ష 28-4౯౯౦ రా-2౯౫౦ దిన 3౨-3౩ పునఃపునః				
18	9	తృతీ న 9-22(౧-౨౩)పునః-11-22(౧౪-౨౩)వర్ష 6-11సిద్ధి రా-7౫౦౨-22వర్ష 28-87				
19	10	చతుర్థీ న 9-18(౧-౦)పునః-11-58 (౧౫-౪౦) వర్ష రా-14౪౪-18వర్ష 19-58 ల				
20	11	పంచ మ 8-40(2-3౩)పునః-12-1(౧౬-౦)వర్ష రా-2౯౫౦-40వర్ష 19-5౮-4౯౯౦ దిన				
21	12	షష్ఠీ 7-48(౫-౧౨)పునః-11-4౯(౧౫-౧౨)వర్ష 6-10సిద్ధి రా-7౫౦౨-22వర్ష 28-87				
22	13	సప్త మ 6-22(౧-౫౦)పునః-11-58(౧౫-౩౦) వర్ష 11-౯(౧౩-3౩) ౯వ 21-97 వనీ				
23	14	అష్ట మ 6-2౨(౧-౫౦)పునః-11-58(౧౫-౩౦) వర్ష 11-౯(౧౩-3౩) ౯వ 21-97 వనీ				
24	15	నవ మ 6-2౨(౧-౫౦)పునః-11-58(౧౫-౩౦) వర్ష 11-౯(౧౩-3౩) ౯వ 21-97 వనీ				
25	16	దశ మ 6-2౨(౧-౫౦)పునః-11-58(౧౫-౩౦) వర్ష 11-౯(౧౩-3౩) ౯వ 21-97 వనీ				
26	17	ఏకాదశీ 6-2౨(౧-౫౦)పునః-11-58(౧౫-౩౦) వర్ష 11-౯(౧౩-3౩) ౯వ 21-97 వనీ				
27	18	ద్వితీయ 6-2౨(౧-౫౦)పునః-11-58(౧౫-౩౦) వర్ష 11-౯(౧౩-3౩) ౯వ 21-97 వనీ				
28	19	తృతీయ 6-2౨(౧-౫౦)పునః-11-58(౧౫-౩౦) వర్ష 11-౯(౧౩-3౩) ౯వ 21-97 వనీ				
29	20	చతుర్థీ 6-2౨(౧-౫౦)పునః-11-58(౧౫-౩౦) వర్ష 11-౯(౧౩-3౩) ౯వ 21-97 వనీ				
30	21	పంచమ 6-2౨(౧-౫౦)పునః-11-58(౧౫-౩౦) వర్ష 11-౯(౧౩-3౩) ౯వ 21-97 వనీ				
31	22	షష్ఠీ 6-2౨(౧-౫౦)పునః-11-58(౧౫-౩౦) వర్ష 11-౯(౧౩-3౩) ౯వ 21-97 వనీ				
32	23	సప్తమీ 6-2౨(౧-౫౦)పునః-11-58(౧౫-౩౦) వర్ష 11-౯(౧౩-3౩) ౯వ 21-97 వనీ				
33	24	అష్టమీ 6-2౨(౧-౫౦)పునః-11-58(౧౫-౩౦) వర్ష 11-౯(౧౩-3౩) ౯వ 21-97 వనీ				
34	25	నవమీ 6-2౨(౧-౫౦)పునః-11-58(౧౫-౩౦) వర్ష 11-౯(౧౩-3౩) ౯వ 21-97 వనీ				
35	26	దశమీ 6-2౨(౧-౫౦)పునః-11-58(౧౫-౩౦) వర్ష 11-౯(౧౩-3౩) ౯వ 21-97 వనీ				
36	27	ఏకాదశీ 6-2౨(౧-౫౦)పునః-11-58(౧౫-౩౦) వర్ష 11-౯(౧౩-3౩) ౯వ 21-97 వనీ				
37	28	ద్వితీయ 6-2౨(౧-౫౦)పునః-11-58(౧౫-౩౦) వర్ష 11-౯(౧౩-3౩) ౯వ 21-97 వనీ				
38	29	తృతీయ 6-2౨(౧-౫౦)పునః-11-58(౧౫-౩౦) వర్ష 11-౯(౧౩-3౩) ౯వ 21-97 వనీ				
39	30	చతుర్థీ 6-2౨(౧-౫౦)పునః-11-58(౧౫-౩౦) వర్ష 11-౯(౧౩-3౩) ౯వ 21-97 వనీ				
40	31	పంచమ 6-2౨(౧-౫౦)పునః-11-58(౧౫-౩౦) వర్ష 11-౯(౧౩-3౩) ౯వ 21-97 వనీ				
41	32	షష్ఠీ 6-2౨(౧-౫౦)పునః-11-58(౧౫-౩౦) వర్ష 11-౯(౧౩-3౩) ౯వ 21-97 వనీ				
42	33	సప్తమీ 6-2౨(౧-౫౦)పునః-11-58(౧౫-౩౦) వర్ష 11-౯(౧౩-3౩) ౯వ 21-97 వనీ				
43	34	అష్టమీ 6-2౨(౧-౫౦)పునః-11-58(౧౫-౩౦) వర్ష 11-౯(౧౩-3౩) ౯వ 21-97 వనీ				
44	35	నవమీ 6-2౨(౧-౫౦)పునః-11-58(౧౫-౩౦) వర్ష 11-౯(౧౩-3౩) ౯వ 21-97 వనీ				
45	36	దశమీ 6-2౨(౧-౫౦)పునః-11-58(౧౫-౩౦) వర్ష 11-౯(౧౩-3౩) ౯వ 21-97 వనీ				
46	37	ఏకాదశీ 6-2౨(౧-౫౦)పునః-11-58(౧౫-౩౦) వర్ష 11-౯(౧౩-3౩) ౯వ 21-97 వనీ				
47	38	ద్వితీయ 6-2౨(౧-౫౦)పునః-11-58(౧౫-౩౦) వర్ష 11-౯(౧౩-3౩) ౯వ 21-97 వనీ				
48	39	తృతీయ 6-2౨(౧-౫౦)పునః-11-58(౧౫-౩౦) వర్ష 11-౯(౧౩-3౩) ౯వ 21-97 వనీ				
49	40	చతుర్థీ 6-2౨(౧-౫౦)పునః-11-58(౧౫-౩౦) వర్ష 11-౯(౧౩-3౩) ౯వ 21-97 వనీ				
50	41	పంచమ 6-2౨(౧-౫౦)పునః-11-58(౧౫-౩౦) వర్ష 11-౯(౧౩-3౩) ౯వ 21-97 వనీ				
51	42	షష్ఠీ 6-2౨(౧-౫౦)పునః-11-58(౧౫-౩౦) వర్ష 11-				

(పూర్వపద్ధతి పంచాంగే) శ్రీ వికారి నామ సంవత్సర శ్వేతమాసః శకః 1881, కలి: 5060 క్రీ. సం 1959

<p>17 శు (పరి ఆ 17-58(3౧-౯) మూల 22-0వర్జ్యం లేదు. యాగః</p> <p>18 ద్వితి సో 19-22(౩౪-౩౯) ఆర్ద్రా 28-58 వర్జ్య 7-5౦ 8-49కు సత్యసంధ తీలీ పు </p> <p>19 తృతి మం 20-20 (౩౩-౫) పుష రా 1-82 వర్జ్య 12-44 ల 14-27కు</p> <p>20 చతుర్తీ బు 20-47 (౩౨-౧౨) పుష రా 2-88 వర్జ్య 9-52ల 11-32కు</p> <p>21 పంచ ను 20-45(౩౨-౩) ఆశ్వి రా 8-8వర్జ్య 15-4౦ల 17-18కు దిన 3౨-౩౩</p> <p>22 షష్ఠి శు 20-10(౩౬-౩౯) మఘ రా 8-8వర్జ్య 15-8౦ల 16-44కు</p> <p>23 సప్త శి 19-7(౩౪-౧) పూష రా 2-44వర్జ్య 11-1౦ల 12-35కు</p> <p>24 ఆషా ఆ 17-43(౩౦-౩౦) ఉఫ రా 1-56వర్జ్య 9-42ల 11-15కు</p> <p>25 నవ సో 15-56(౨౬-౨) మాఘ 24-49 వర్జ్య 9-57ల 11-29కు మిథునే రవి: ౧౬-౧౨ తిథి నవమి మిథున సం పు కా </p> <p>26 దశ మం 18-51(౨౦ ౫౩) చిత్ర 28-27 వర్జ్య 8-22ల 9-52కు వర్జ్య రా 4-41ల దిన 3౨-౩౬ తిథి ద్వయం</p> <p>27 ఏకా బు 11-85(౧౫-౯) స్వాతి 21-58 శేష 6-10కు వర్జ్య రా 8-5౦ 4-35కు సర్వగంకి</p> <p>28 ద్వాద సు 9-10(౯-౨) విశా 20-18 వర్జ్య 28-57ల రా 1-20కు దిన ౩౨-౩౬</p> <p>29 శ్రవణా శు 6-41(౨-౫౬) చతుర్ద రా 4-11(౫౩-౪౪) అనూ 18-38వర్జ్య 28-47ల రా 1-17కు సత్యాభినవతి పు </p> <p>30 పూర్ణి ఠి రా 1-52(౫౦-౫౧) శ్వేత 16-58 వర్జ్య 24-29ల రా 2-0కు దిన 3౨-౩౬ అన్యాధానం శివగోష్ఠి రామానుజ జయ్యర్ తీలీ న కిరంగ క్షేత్రే శ్వేతాభిషేకః.</p>	<p>31 బ (పరి ఆ 28-41 (౪౫-౨౨) మూల 15-81 వర్జ్య 14-1౦ 15-31కు వర్జ్య రా 24-38ల 2-10కు దిన 3౨-౩౬ యాగః</p> <p>1 ద్వితి సో 21-47 (౪౦-౩౩) పూష 14-19 వర్జ్య 22-1 ల 23-33కు సత్యపూర్వ తీలీ పు </p> <p>2 తృతి మం 20-18 (౩౬-౪౦) ఉషా 18-14 వర్జ్య 17-19ల 18-52కు దిన 3౨-౩౪ రఘువర్జ్య తీలీ పు </p> <p>3 చతుర్తీ బు 19-1(౩౩-౪౧) శ్రవ 12-52వర్జ్య 16-51ల 18-27 కు దిన 3౨-౩౪ [దిన 3౨-౩౩]</p> <p>4 పంచ ను 18-19(౩౧-౫౪) సని 12-46 వర్జ్య 20-4౦ 21-41కు</p> <p>5 షష్ఠి శు 18-1(౩౧-౧౦) శిశా 13-7వర్జ్య 19-44ల 21-24కు</p> <p>6 సప్త శి 18-17(౩౧-౫౦) పూషా 17-58 వర్జ్య 24-6౦ రా 1-47కు [దిన 3౨-౩౬]</p> <p>7 ఆషా ఆ 19-2 (౩౩-౩౯) ఉభా 15-17 వర్జ్య రా 4-14ల</p> <p>8 నవ సో 20-16(౩౬-౪౪) శేష 17-8 శేష 5-57కు దిన 3౨-౩౬</p> <p>9 దశ మం 21-50(౪౦-౩౯) ఆశ్వి 19-19 వర్జ్య 14-57ల 16-42కు సర్వగంకి [సర్వ గం కి]</p> <p>10 ఏకా బు 28-44(౪౫-౨౬) భర 21-48వర్జ్య 5-54 ల 7-40కు</p> <p>11 ద్వాద సు రా 1-46 (౫౦-౨౨) కృత్తి 24-27 వర్జ్య 11-8 ల 12-59కు ద్వాదశి హరిహారః ౪-౨౨ [19-58కు]</p> <p>12 శ్రవణా శు రా 8-47(౫౫-౨౯) శోషా రా 3-4 వర్జ్య 18-11ల</p> <p>13 చతుర్ద శి రా 5-24(౫౯-౩౩-౧౨) మృగ రా 5-7వర్జ్య 9-18ల 10-59కు కైవస క్షం మాసేశ్వరాత్రి.</p> <p>14 అనూ ఠి ఆ పూర్తి (౬౦-౦) ఆర్ద్రా పూర్తి వర్జ్య 14-87 ల 16-21కు సర్వ 3౦మా అన్యాధానం</p> <p>15 అనూ సో 6-53(౩-౧౩) ఆర్ద్రా 7-27 వర్జ్య 20-16ల 21-58కు పింపిత్పయజ్ఞః యాగః</p>
--	--

(పూర్వపద్ధతి పంచాంగే) శ్రీ వికారి నామ సంవత్సర ఆమాధమాసః శకః 1881, కలి: 5060, క్రీ. సం, 1959

<p>16 శు (పరి మం 7-53(౫-౪౨) పుష 9-6వర్జ్య 17-28ల 19 8కు</p> <p>17 ద్వితి బు 8-21(౬-౫౩) పుష 10-14వర్జ్య 28-22ల రా 1-1కు</p> <p>18 తృతి ను 8-20(౬-౪౨) ఆశ్వి 10-58 వర్జ్య 22-58ల 24-35కు మారనూర్నంతి తీలీ న </p> <p>19 చతుర్తీ శు 7-49(౫-౨౯) మఘ 11-8 వర్జ్య 18-57ల 20-82కు</p> <p>20 పంచ శి 6-50(౩-౩) షష్ఠి రా 5-26 (౫౬-౨౯-౨౫) పూష 10-45వర్జ్య 17-44ల 19-17కు దిన 3౨-౨౯</p> <p>21 సప్త ఆ రా 8-44(౫౫-౧౫) ఉఫ 10-3వర్జ్య 18-8౦ల 19-38కు</p> <p>22 ఆషా సో రా 1-87(౪౯-౫౨) మాఘ 9-1వర్జ్య 16-84ల 18-5కు</p> <p>23 నవ మం 28-21(౪౪-౧౨) చిత్ర 7-41వర్జ్య 12-56ల 14-26కు పెరియార్వార్ వచకు తిరువీధి పీళ్ల తీలీ న సత్యాభి రాజ తీలీ పు </p> <p>24 దశ బు 20-57 (౩౨-౧౪) స్వాతి 6-1౩ విశా రా 4-84వర్జ్య 11-25ల 12-25కు</p> <p>25 ఏకా ను 18-27(౩౧-౫౯) అనూ రా 2-52వర్జ్య 8-17ల 9-46కు కర్క శేర్మి: ౫౫-౬౦ సర్వగంకి కర్కట సం పు కా శ్రీమన్నాథ ముని తీలీ న </p> <p>26 ద్వాద శు 16-2(౨౫-౫౬-౩౧) శ్వేత రా 1-14 వర్జ్య 8-5౦ 9-35కు దిన 3౨-౨౩ తిథి ద్వాదశి</p> <p>27 శ్రవణా శి 18-41(౨౦-౨-౧౨) మూల 28-44 వర్జ్య 8-44ల 10-14కు వర్జ్య 22-14ల 28-44కు దిన 3౨-౨౨ తిథి ద్వయం శని గం కి</p> <p>28 చతుర్ద ఆ 11-27(౧౪-౨౨) పూషా 22-28వర్జ్య 8-5౦ల 10-21 దిన 3౨-౨౧ అన్యాధానం</p> <p>29 పూర్ణి ఠి సో 9-82(౯-౪౦) శిషా 21-29వర్జ్య 6-8౦ల 7-40కు వర్జ్య రా 1-22 ల 2-56కు యాగః, వ్యాసపూజ.</p>	<p>30 బ (పరి మం 7-56 (౫-౩౨) శ్రవ 20-58 వర్జ్య 24-5౦ల రా 2-25 కు</p> <p>31 ద్వితి బు 6-42(౨-౩౨) సని 20-87వర్జ్య రా 8-58ల 5-80కు</p> <p>1 తృతి ను 5-56(౦-౩౨) చతుర్తీ రా 5-87 (౫౯-౯-౧౯) శిశి 20-52వర్జ్య రా 8-27ల 5-6కు</p> <p>2 పంచ శు పూర్తి (౬౦-౦) పూషా 21-87 వర్జ్యం లేదు దిన 3౨-౧౫ జయతీలీ పు </p> <p>3 పంచ శి 5-50(౦-౨౧) ఉభా 22 49వర్జ్య 7-42ల 9-23కు</p> <p>4 షష్ఠి ఆ 6-82(౨-౫) శేష 24-82వర్జ్య 11-42ల 13-28కు</p> <p>5 సప్త సో 7-44(౫-౩) ఆశ్వి రా 2-87వర్జ్య 22-17ల 24-1కు</p> <p>6 ఆషా మం 9-19 (౨-౫౯) భర రా 5-6 వర్జ్య 18-18 ల 14-59కు</p> <p>7 నవ బు 11-12 (౧౩-౪౨) కృత్తి పూర్తి వర్జ్య 18-14 ల 20-0కు</p> <p>8 దశ ను 18-12(౧౨-౪౩) కృత్తి 7-44వర్జ్య రా 1-28ల 8-14కు దిన 3౨-౫ తిథి గం కి</p> <p>9 ఏకా శు 15-12(౨౩-౩౯) శోషా 10-21వర్జ్య 16-81ల 18-17 కు దిన 3౨-౪ కూన్యతిథి సర్వ గం కి</p> <p>10 ద్వాద శి 16-57(౨౨-౨) మృగ 12-46వర్జ్య 21-55ల 28-88కు శని గం కి ప్రహ్లాదః</p> <p>11 శ్రవణా ఆ 18-25 (౩౧-౪౩) ఆర్ద్రా 14-55 వర్జ్య రా 8-46ల 5-29కు మాసేశ్వరాత్రి</p> <p>12 చతుర్ద సో 19-87 (౩౪-౧౪) పుష 16-89వర్జ్య 1-5౦ల 2-46కు</p> <p>13 అనూ ఠి మం 19-41(౩౪-౫౦) పుష 17-57 వర్జ్యం లేదు, సర్వ 3౦మా, అన్యాధానం, పింపిత్పయజ్ఞః. (పరి కాదిభయంకర అర్చన తీలీ న సత్యాభి తీలీ పు </p>
--	--

14	5	కు ప్రతి బు 19-51(3౫-౧౫) అశ్రే 17-48(3౦-౩) వ్యతి 18-46కింసు7-57వర్ష 6-21 ల 7-59కు దిన3౧-౫౯ అశ్రే రక్తం యాగః			
15	6	వ్యతి న 19-14(33-౪౨)మధు17-58(3౦-౨౩)వరి12-30బాల7-82వర్ష 5-52ల7-28కు వర్ష రా1-51ల8-26కు దిన 3౧-౫౭ అశ్రే అర్కః 3౦-౧౨ అమస్తాదయః ౧౫-౦ పూర్వకు క్రొంచంద్రదర్శనం భు3-3౩			
16	7	శృతి న 18-18(3౧-౧౫)పూర్వ17-48(౨౯-౫౨)పరి10-87 తెలి8-45వర్ష 24-46ల రా 2-2(కు దిన3౧-౫౫)పూర్వ కుక్తం భు3-౪౩	ర బు	అశ్ర 16	
17	8	చతుర్తి శ 17-0(౨౮-౫)ఉప17-18(౨౮-3౩)శవ8-89భద్ర17-0వర్ష రా1-30ల2-58కు దిన3౧-౫3 మా ప్ర రాక్తం శేవ నాగరీ భు3-౫౮	యు	పింహర్కః	
18	9	పంచ ఆ 1౯-29(౨౪-౧౩)మా ప్ర16-28(౨౬-౪౦)నీవ 6-27 సాధ్య రా4-8 బాల 1౯-29 వర్ష 24-8లరా1-88కు దిన3౧-౫౭ అశ్రే 3 రక్తం ౫౮-౪౮ మా ప్ర రాక్తం శేవ తిథిదయం బహ్యై క్షామగయో దుపాకర్మ భు౪-౮	కు	17 వృత్తి గుణః	
19	10	షష్ఠి సా 18-48(౧౯-౫3)చితి15-25(౨౪-౮)భద్ర రా 1-27 తెలి18-48వర్ష 20-44 ల22-14కు దిన3౧-౫౦ తిథి స పది భు౪-౧౯	న	26 విశాఖ దినః	
20	11	సప్త మం 11-48(౧౪-౫౦)స్వాతి14-11(౨౧-౦)కుక్త 22-42వరి11-48 వర్ష 19-27ల20-58కు దిన3౧-౪౮ మంగళ గారీ ప్రతపారంభః ఉభయసభాయః భు౪-౨౯	శ్ర	పింహర్కః	
21	12	అష్ట బు 9-38(౯-౨౫)విశా12-47(౧౩-3౦)బహు19-48బహు-88వర్ష 16-81 ల 18-1కు దిన3౧-౪౬ పా 5-54ల			
22	13	నవ న 7-18(3౩-౫)దశిమిరా4-48(౫3-౫౩)అమా11-18వంద్ర18-48బాల7-18వర్ష 16-26 ల 17-55కు దిన3౧-౪౪ అశ్రే రక్తం ౨౩-౮ అమా రవే ప్ర దధివతారంభః భు౪-౫౧			
23	14	ఏకా కు రా2-21(౫౧-౨౫)శ్లేష్ఠ9-84(౯-౨౩)బైధృ18-44వరి15-84వర్ష 17-1ల18-80కు దిన3౧-౪౨ మూల శక్తం స్వార్థ గణి వరలక్ష్మీ వరంభుగ [3౧-౪౦ మూల శక్తం రామానుజమాన్యగిరి శ్రీ ప్రదామః భు౫-౧౨			
24	15	ద్వాద శ 28-58(౪౫-౨౫)మూల7-55(౫-౧౩)విష్ణు 10-41బహు18-4వర్ష 6-26ల7-55కు వర్ష 18-58ల 18-28కు దిన			
25	16	త్రయో ఆ 21-46(3౯-౫౫)పూషి8-21(౧౨-౨౨)ఉప రా 5-0(౫౬-3౩) శ్రీతి 7-48అయ రా4-56బాల10-52వర్ష 18-54ల15-24కు దిన3౧-3౮ మహాగణిం హర్కం ౫౫-౨౩ పరేదుస్సింహ సం పు శ్రీ భు౫-౨౨			
26	17	చతుర్ద సా 19-51(3౫-౩)శ్రవ15-59(౫౫-౨౩)సౌభా రా2-25గర8-48 వర్ష 8-50 ల 10-22కు 3౧-౬ శ్రవ రవే పంచ గణి భు౦-౧			
27	18	పూర్ణి ౦ మం 18-20(3౧-౨౦)ధని15-25(౫౪-3)కోభ24-16వర్ష 7-58ల9-27కు దిన3౧-3౪ అన్యాధానం మాయగ్రీవాత్పత్తి శేవపవిత్రార్చనం యాజుహాపాకర్మ భు౦-౧౧			
28	19	కు ప్రతి బు 17-22(౨౮-౫౫)శర8-24(౫౪-౦)అతి22-88బాల 5-51 వర్ష 10-87 ల 12-18కు దిన3౧-3౩ యాగః			
29	20	వ్యతి న 17-0(౨౩-౫౩)పూర్వ రా4-1(౫౪-3౦)సుక21-21గర17-0వర్ష 9-59ల11-87కు దిన3౧-3౦ మహా అర్కః ౨3-౨౪ ఉభా రావే శక్తం భు౦-3౧			
30	21	శృతి న 17-18(౨౮-౪౨)ఉప రా5-18(౫౮-౪౨)స్థితి20-40 భద్ర 17-18వర్ష 14-8 ల 15-49కు దిన3౧-౨౩ ఉభా రావే శక్తం రేవ కువే సంకష్ట రీతి భు౦-౪౨			
31	22	చతుర్తి శ 18-17(3౧-౧౦)రేవ పూర్తి(౬౦-౦)మూల20-81బాల18-17వర్ష 18-15 ల 19-59కు దిన3౧-౨౫ రేవ కువే			
1	23	పంచ ఆ 19-58(3౫-౧౦)రేవ7-18(3౩-3౦)గంప20-49బాల7-5వర్ష రా5-16 ల దిన3౧-౨3 మహా 3 ర్కః ౫౧-౪ కన్యాదయనం ౫3-3౨ రేవ కువే పరేదుష్టపాతి పుణ్యకాలః సౌరశరదృకు ప్రా శ్రీ భు౧-౨			
2	24	షష్ఠి సా 21-57(౪౦-౨౦)అశ్వి9-40(౯-3౩)వృశ్చి21-8౦గర8-55శేవ7-1కు వర్ష 20-24ల22-11కు దిన3౧-౨౧ వర్షపా 7-54ల15-86కు భర రవే ప్ర ఉభయప్రదామః భు౧-౧౨			
3	25	సప్త మం 24-19(౪౬-౧౨)భర12-80(౧౬-౪౦)ద్రువ22-28వర్ష 11-8వర్ష రా1-58 ల ౩-47కు దిన 3౧-౧౯ భర రవే			
4	26	అష్ట బు రా2-45(౫౨-౧౩)కృతి15-28(౨౪-౫)వ్యాసూ28-20బాల18-32వర్ష ౧౮-2కు దిన3౧-౧౩ శ్రవ క్రం స్తార్త మాధ్య శ్రీ కృష్ణజయ నీ భు౧-3౩			
5	27	నవ న రా5-0(౫౩-౫౫)రోహి18-22(3౧-౨౦)మాఘ 24-10 తెలి15-52వర్ష 9-24ల11-18కు వర్ష 24-84ల రా2-21 కు దిన3౧-౧౪ మహాఅర్కః ౧౮-౨౪ రామానుజ శ్రీ కృష్ణజయంతి భు౧-౪౩			
6	28	దశ కు పూర్తి(౬౦-౦)మృగ20-59(3౩-౫౨)వజ్ర24-44వరి17-58 వర్ష ౧౮-2కు దిన3౧-౧౨ భు౧-౫3			
7	29	దశ శ 6-52(౩౫-౩౫)ఆర్ద్ర28-7(౪౩-౧౨)నీచి 24-55భద్ర 6-52వర్ష 6-8ల7-52కు దిన3౧-౧౦ పునర్వ శేవ భు౩-3			
8	30	ఏకా ఆ 8-11(౫౨-౫౨)పుష24-41(౪౩-౩)వ్యతి 24-88బాల౪-11 వర్ష 11-౭౪ ల 18-88కు దిన 3౧-౮ పూర్వ గర్కః ౪౫-౨౧ పునర్వ శేవ సర్వ గణి పాతార్కయో భు౨-౧౪			
9	31	ద్వాద సా 8-54(౩-౪౦)పుష్య రా1-38(౪౯-3౦)వరి28-81 తెలి8-54వర్ష 9-0ల10-40కు దిన3౧-౬ భు౨-౨౪			
10	1	త్రయో మం 8-59(౩-౫౦)అశ్రే రా1-59(౫౦-౨౦)వరి22-85వరి8-59వర్ష 14-88ల16-18కు దిన3౧-3 శ్రవ క్రం మాసశివరాత్రిః భు౨-3౪			
11	2	చతుర్ద బు 8-28(౬-3౩)మఘ రా1-47(౪౯-౫౦)శివ20-53కు8-28వర్ష 18-58ల15-28కు దిన3౧-౧౫ పూర్వ శక్తం సర్వ 3౦ మా, అన్యాధానం, దాదపావర్తి మన్వాదిపాలవరం భు౨-౪౪			
12	3	అమా న 7-2౯(3౨-౫౫)పూర్వ రా1-7(౪౮-౧౦)నీచి18-45నాగ7-2౯వర్ష 9-84ల11-7కు దిన3౧-౫౯ పూర్వ అర్కః ౧౧-౫౬ పూర్వ శక్తం ఉప కుక్తం పింహర్కయజ్ఞః యాగః భు౨-౫౫			

౧౮౮౧ నామ సంవత్సరం శ్రావణ మాసం.

ఆంధ్ర ప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడమి

13	4	కు ప్రతి శు 5-56(౧-౧౨)ద్వితీ రా4-5(౫౫-౨౨)ఉప24-5(౪౫-౩౫)పాద్యు16-19బవర్-56వర్ష్యు8-0౦ 9-32కు దిన 3౦-౫౨ఉప కుకాం హస్త రాకాం కేవ శక్తిజయ నీ చంద్రవర్షం ధు3-౫				
14	5	శృతి శ రా2-0(౫౦-౨౨)హస్త22-47(౪౨-౨౦)సుధ18-88తైతి15-2వర్ష్యు8-2౨9-88కు దిన3౦-౫౪వ పారా8-29౦				
15	6	హస్త ఆ 23-44(౪౪-౪౨)చిత్ర21-19 (3౮-౪౦)కు 10-48వనీ12-52 వర్ష్యు6-18౦				
16	7	7-48కు వర్ష్యురా2-32౪-2కు దిన3౦-౫౨పూభర్యు: 3౮-౧౨వై పా9-22కు సిద్ధి				
17	8	వివాయక రేఖి "మహా రేఖి" అలభ్యయోగ పులి కా॥ ధు3-౨౫				
18	9	వంచ సా 21-24(3౮-౫౨) హస్త19-45(3౪-౪౫) బ్రహ్మ 7-49చంద్ర రా4-48వన				
19	10	10-84వర్ష్యు24-59లరా2-29కు దిన3౦-౫౦బుష్టి ౫ చా ధు3-3౫				
20	11	షష్ఠి మం 19-2(3౨-౫౫)విశా18-10(3౦-౪౫)వై ధృరా1-48౮౦8-18వర్ష్యు 21-౪4౦				
21	12	28-24కు దిన3౦-౪౩ "చంపాషష్ఠి" అలభ్యయోగ పులి కా॥ ధు3-౪౬				
22	13	సప్త బు 16-44(౨౩-౧౦)అను18-87(౨౬-౫౨)విశ్వా22-50౫౪8-58 వర్ష్యు 21-58౦				
23	14	28-28కు దిన3౦-౪౫ ఉభయవధ్యయోగ: ధు3-౫౬				
24	15	అష్ట శు 14-81(౨౧-౩౨)శ్శృంగ15-11(౨3-౧౩)శ్రీ019-59బవ14-81వర్ష్యు22-45౦24-18కు దిన3౦-౪3పూభర్యు:				
25	16	౪-౮మూల శక్తాం రిఖిద్యయం ధు౪-౬				
26	17	వశ శు 12-28(౧౬-3౦)మూల18-58(౨౨-౨౪)అయో17-15౮౦12-28వర్ష్యు12-22౦18-58కు వర్ష్యు 23-8౦ 24-35కు				
27	18	దిన3౦-౪౦ మూల శక్తాం రిఖి దశమి ధు౪ ౧౬				
28	19	దశ శ 10-87(౧౧-౫3)పూష12-48(౧౩-౨౦)సాభా14-42 ౫౪ 10-87 వర్ష్యు 20-8౦22-4౫ దిన3౦-3౮ శ్రీరవతా				
29	20	ఏకా శ 9-1(౩-౫౨)ఉషా11-58(౧౫-౧౫)కౌభ12-21ధృద్ర9-1 వర్ష్యు15-58౦ 17-27కు దిన3౦-3౬ ఉప గ ర్యు:				
30	21	౨౯-౪౩వర్ష్యుగిరి పరివ ర్షు గిరి వామనజయ నీ విష్ణుశృంగలయోగ: ధు౪-3౩				
31	22	ద్వాద సా 7-44(౪-౪౦)శ్రవీ11-28(౧౪-౦)అశి0-1౮బాల7-44వర్ష్యు15-27౦17-2౫దిన3౦-3౪శక్తగిరిశ్రీధు౪-౪౩				
32	23	త్రయో మం 6-49(౨-౨3)సనీ11-20(౧3-౪౦)కుశ8-80తైతి6-49వర్ష్యు18-88౦20-15కు దిన 3౦-3౧ అనస్తవతం				
33	24	ధు౪-౫౩				
34	25	చతుర్ బు 6-21(౧-౧౦)శిశి11-88(౧౪-౨3)శృతి7-4వనీ8-2వర్ష్యు18-14౦ 19-58కు దిన 3౦-౨౯ ఉప ౨౩వ్యయో				
35	26	మర్క: ౫౫-౪౪లేహ్ని పులి కా॥ అనంతవ్రతం ధు౫-౮				
36	27	పూర్ణి ౦ శు 6-21(౧-౧౦)పూష12-25(౧౬-౨౦)శూల6-1౫౦పారా5-22వనీ6-21వర్ష్యు22-32౦ 24-18కు వ్యాపారా				
37	28	8-20౦ ఉభా కువే రావే శక్తాం యోగ: శుభపూర్తి మా మహాలయపక్ష ప్రారంభ: ధు౦-౧				
38	29	బ ప్రతి శు 6-58(౨-3౦)ఉభా18-48(౧౯-3౫)వృద్ధిరా5-9౮౦8-5౮వర్ష్యురా2-87౪4-21కు దిన30-24వ్యపా9-18కు				
39	30	రేవ రవే. ఉభా కువే రావే శక్తాం. హస్తధ్యయో: ధు౦-౧౦				
40	31	ద్వితీ శ 7-58(౫-౧౨)శేష15-82(౨౪-౩)ధ్రువరా5-19౫౪7-58వర్ష్యు౦లేదు దిన3౦-౨౧ లేవరవే బృహత్పూషావ్రతం				
41	32	(ఉం-౧౯శృతి) ధు౦-౨౧				
42	33	శృతి శ 9-88(౯-౧౦)అశ్వి17-50(౨౯-౫3)వాగ్మసూరా5-80ధృద్ర9-83వర్ష్యు18-27౦ 15-12కు వర్ష్యురా4-80౦ దిన				
43	34	చతుర్ సా 11-84(౧౪-౧౨)ధర్వ20-80(3౬-33)హస్త పూర్తి బాల 11-84 కేవ 6-17కు దిన3౦-౧౩ పంచమి రిఖి.				
44	35	శ్రీతిరిఖి: మహాధరణి ధు౦-౪౨				
45	36	పంచ మం 13-54(౨౦-౨)కృత్తి23-26(౪3-౫౨)హస్త 6-86తైతి18-54వర్ష్యు9-58౦11-45కు దిన 3౦-౧౪ శూన్యరిఖి				
46	37	షష్ఠి బు 16-22(౨౬-౧౨)కౌషారా2-25(౫౧-౨౦)వజ్ర7-81వనీ18-22వర్ష్యు17-25౦ 19-13కు దిన3౦-౧౨ ఉప ర				
47	38	ర్యు: ౪౪-33కులాయనం౪౬-౫౪ రిఖి షష్ఠి ఉభయవధ్యయోగ: పలేహ్ని విభవక్యూగృకాల: ధు౧-౨				
48	39	సప్త శు 18-45(3౨-౧౨)మృగరా5-14(౫౮-౨౨)సిద్ధి8-25వనీ18-46వర్ష్యు 20-40౦ 22-27కు దిన3౦-౧౦ వ్యతి పాఠ				
49	40	మహాలయ: ధు౧-౧3				
50	41	అష్ట శు 20-52(3౩-౨౫)ఆర్ద్రపూర్తి(౬౦-౦)వ్యతి9-10బాల7-49వర్ష్యు14-80౦16-16కు దిన3౦				
51	42	28-24కు దిన3౦-౪౩ "చంపాషష్ఠి" అలభ్యయోగ పులి కా॥ ధు3-౪౬				
52	43	సప్త బు 16-44(౨౩-౧౦)అను18-87(౨౬-౫౨)విశ్వా22-50౫౪8-58 వర్ష్యు 21-58౦				
53	44	28-28కు దిన3౦-౪౫ ఉభయవధ్యయోగ: ధు3-౫౬				
54	45	అష్ట శు 14-81(౨౧-౩౨)శ్శృంగ15-11(౨3-౧౩)శ్రీ019-59బవ14-81వర్ష్యు22-45౦24-18కు దిన3౦-౪3పూభర్యు:				
55	46	౪-౮మూల శక్తాం రిఖిద్యయం ధు౪-౬				
56	47	వశ శు 12-28(౧౬-3౦)మూల18-58(౨౨-౨౪)అయో17-15౮౦12-28వర్ష్యు12-22౦18-58కు వర్ష్యు 23-8౦ 24-35కు				
57	48	దిన3౦-౪౦ మూల శక్తాం రిఖి దశమి ధు౪ ౧౬				
58	49	దశ శ 10-87(౧౧-౫3)పూష12-48(౧౩-౨౦)సాభా14-42 ౫౪ 10-87 వర్ష్యు 20-8౦22-4౫ దిన3౦-3౮ శ్రీరవతా				
59	50	ఏకా శ 9-1(౩-౫౨)ఉషా11-58(౧౫-౧౫)కౌభ12-21ధృద్ర9-1 వర్ష్యు15-58౦ 17-27కు దిన3౦-3౬ ఉప గ ర్యు:				
60	51	౨౯-౪౩వర్ష్యుగిరి పరివ ర్షు గిరి వామనజయ నీ విష్ణుశృంగలయోగ: ధు౪-3౩				
61	52	ద్వాద సా 7-44(౪-౪౦)శ్రవీ11-28(౧౪-౦)అశి0-1౮బాల7-44వర్ష్యు15-27౦17-2౫దిన3౦-3౪శక్తగిరిశ్రీధు౪-౪౩				
62	53	త్రయో మం 6-49(౨-౨3)సనీ11-20(౧3-౪౦)కుశ8-80తైతి6-49వర్ష్యు18-88౦20-15కు దిన 3౦-3౧ అనస్తవతం				
63	54	ధు౪-౫౩				
64	55	చతుర్ బు 6-21(౧-౧౦)శిశి11-88(౧౪-౨3)శృతి7-4వనీ8-2వర్ష్యు18-14౦ 19-58కు దిన 3౦-౨౯ ఉప ౨౩వ్యయో				
65	56	మర్క: ౫౫-౪౪లేహ్ని పులి కా॥ అనంతవ్రతం ధు౫-౮				
66	57	పూర్ణి ౦ శు 6-21(౧-౧౦)పూష12-25(౧౬-౨౦)శూల6-1౫౦పారా5-22వనీ6-21వర్ష్యు22-32౦ 24-18కు వ్యాపారా				
67	58	8-20౦ ఉభా కువే రావే శక్తాం యోగ: శుభపూర్తి మా మహాలయపక్ష ప్రారంభ: ధు౦-౧				
68	59	బ ప్రతి శు 6-58(౨-3౦)ఉభా18-48(౧౯-3౫)వృద్ధిరా5-9౮౦8-5౮వర్ష్యురా2-87౪4-21కు దిన30-24వ్యపా9-18కు				
69	60	రేవ రవే. ఉభా కువే రావే శక్తాం. హస్తధ్యయో: ధు౦-౧౦				
70	61	ద్వితీ శ 7-58(౫-౧౨)శేష15-82(౨౪-౩)ధ్రువరా5-19౫౪7-58వర్ష్యు౦లేదు దిన3౦-౨౧ లేవరవే బృహత్పూషావ్రతం				
71	62	(ఉం-౧౯శృతి) ధు౦-౨౧				
72	63	శృతి శ 9-88(౯-౧౦)అశ్వి17-50(౨౯-౫3)వాగ్మసూరా5-80ధృద్ర9-83వర్ష్యు18-27౦ 15-12కు వర్ష్యురా4-80౦ దిన				
73	64	చతుర్ సా 11-84(౧౪-౧౨)ధర్వ20-80(3౬-33)హస్త పూర్తి బాల 11-84 కేవ 6-17కు దిన3౦-౧౩ పంచమి రిఖి.				
74	65	శ్రీతిరిఖి: మహాధరణి ధు౦-౪౨				
75	66	పంచ మం 13-54(౨౦-౨)కృత్తి23-26(౪3-౫౨)హస్త 6-86తైతి18-54వర్ష్యు9-58౦11-45కు దిన 3౦-౧౪ శూన్యరిఖి				
76	67	షష్ఠి బు 16-22(౨౬-౧౨)కౌషారా2-25(౫౧-౨౦)వజ్ర7-81వనీ18-22వర్ష్యు17-25౦ 19-13కు దిన3౦-౧౨ ఉప ర				
77	68	ర్యు: ౪౪-33కులాయనం౪౬-౫౪ రిఖి షష్ఠి ఉభయవధ్యయోగ: పలేహ్ని విభవక్యూగృకాల: ధు౧-౨				
78	69	సప్త శు 18-45(3౨-౧౨)మృగరా5-14(౫౮-౨౨)సిద్ధి8-25వనీ18-46వర్ష్యు 20-40౦ 22-27కు దిన3౦-౧౦ వ్యతి పాఠ				
79	70	మహాలయ: ధు౧-౧3				
80	71	అష్ట శు 20-52(3౩-౨౫)ఆర్ద్రపూర్తి(౬౦-౦)వ్యతి9-10బాల7-49వర్ష్యు14-80౦16-16కు దిన3౦				
81	72	28-24కు దిన3౦-౪౩ "చంపాషష్ఠి" అలభ్యయోగ పులి కా॥ ధు3-౪౬				
82	73	సప్త బు 16-44(౨౩-౧౦)అను18-87(౨౬-౫౨)విశ్వా22-50౫౪8-58 వర్ష్యు 21-58౦				
83	74	28-28కు దిన3౦-౪౫ ఉభయవధ్యయోగ: ధు3-౫౬				
84	75	అష్ట శు 14-81(౨౧-౩౨)శ్శృంగ15-11(౨3-౧౩)శ్రీ019-59బవ14-81వర్ష్యు22-45౦24-18కు దిన3౦-౪3పూభర్యు:				
85	76	౪-౮మూల శక్తాం రిఖిద్యయం ధు౪-౬				
86	77	వశ శు 12-28(౧౬-3౦)మూల18-58(౨౨-౨౪)అయో17-15౮౦12-28వర్ష్యు12-22౦18-58కు వర్ష్యు 23-8౦ 24-35కు				
87	78	దిన3౦-౪౦ మూల శక్తాం రిఖి దశమి ధు౪ ౧౬				
88	79	దశ శ 10-87(౧౧-౫3)పూష12-48(౧౩-౨౦)సాభా14-42 ౫౪ 10-87 వర్ష్యు 20-8౦22-4౫ దిన3౦-3౮ శ్రీరవతా				
89	80	ఏకా శ 9-1(౩-౫౨)ఉషా11-58(౧౫-౧౫)కౌభ12-21ధృద్ర9-1 వర్ష్యు15-58౦ 17-27కు దిన3౦-3౬ ఉప గ ర్యు:				
90	81	౨౯-౪౩వర్ష్యుగిరి పరివ ర్షు గిరి వామనజయ నీ విష్ణుశృంగలయోగ: ధు౪-3౩				
91	82	ద్వాద సా 7-44(౪-౪౦)శ్రవీ11-28(౧౪-౦)అశి0-1౮బాల7-44వర్ష్యు15-27౦17-2౫దిన3౦-3౪శక్తగిరిశ్రీధు౪-౪౩				
92	83	త్రయో మం 6-49(౨-౨3)సనీ11-20(౧3-౪౦)కుశ8-80తైతి6-49వర్ష్యు18-88౦20-15కు దిన 3౦-3౧ అనస్తవతం				
93	84	ధు౪-౫౩				
94	85	చతుర్ బు 6-21(౧-౧౦)శిశి11-88(౧౪-౨3)శృతి7-4వనీ8-2వర్ష్యు18-14౦ 19-58కు దిన 3౦-౨౯ ఉప ౨౩వ్యయో				
95	86	మర్క: ౫౫-౪౪లేహ్ని పులి కా॥ అనంతవ్రతం ధు౫-౮				
96	87	పూర్ణి ౦ శు 6-21(౧-౧౦)పూష12-25(౧౬-౨౦)శూల6-1౫౦పారా5-22వనీ6-21వర్ష్యు22-32౦ 24-18కు వ్యాపారా				
97	88	8-20౦ ఉభా కువే రావే శక్తాం యోగ: శుభపూర్తి మా మహాలయపక్ష ప్రారంభ: ధు౦-౧				
98	89	బ ప్రతి శు 6-58(౨-3౦)ఉభా18-48(౧౯-3౫)వృద్ధిరా5-9౮౦8-5౮వర్ష్యురా2-87౪4-21కు దిన30-24వ్యపా9-18కు				
99	90	రేవ రవే. ఉభా కువే రావే శక్తాం. హస్తధ్యయో: ధు౦-౧౦				
100	91	ద్వితీ శ 7-58(౫-౧౨)శేష15-82(౨౪-౩)ధ్రువరా5-19౫౪7-58వర్ష్యు౦లేదు దిన3౦-౨౧ లేవరవే బృహత్పూషావ్రతం				
101	92	(ఉం-౧౯శృతి) ధు౦-౨౧				
102	93	శృతి శ 9-88(౯-౧౦)అశ్వి17-50(౨౯-౫3)వాగ్మసూరా5-80ధృద్ర9-83వర్ష్యు18-27౦ 15-12కు వర్ష్యురా4-80౦ దిన				
103	94	చతుర్ సా 11-84(౧౪-౧౨)ధర్వ20-80(3౬-33)హస్త పూర్తి బాల 11-84 కేవ 6-17కు దిన3౦-౧౩ పంచమి రిఖి.				
104	95	శ్రీతిరిఖి: మహాధరణి ధు౦-౪౨				
105	96	పంచ మం 13-54(౨౦-౨)కృత్తి23-26(౪3-౫౨)హస్త 6-86తైతి18-54వర్ష్యు9-58౦11-45కు దిన 3౦-౧౪ శూన్యరిఖి				
106	97	షష్ఠి బు 16-22(౨౬-౧౨)కౌషారా2-25(౫౧-౨౦)వజ్ర7-81వనీ18-22వర్ష్యు17-25౦ 19-13కు దిన3౦-౧౨ ఉప ర				
107	98	ర్యు: ౪౪-33కులాయనం౪౬-౫౪ రిఖి షష్ఠి ఉభయవధ్యయోగ: పలేహ్ని విభవక్యూగృకాల: ధు౧-౨				
108	99	సప్త శు 18-45(3౨-౧౨)మృగరా5-14(౫౮-౨౨)సిద్ధి8-25వనీ18-46వర్ష్యు 20-40౦ 22-27కు దిన3౦-౧౦ వ్యతి పాఠ				
109	100	మహాలయ: ధు౧-౧3				
110	101	అష్ట శు 20-52(3౩-౨౫)ఆర్ద్రపూర్తి(౬౦-౦)వ్యతి9-10బాల7-49వర్ష్యు14-80౦16-16కు దిన3౦				
111	102	28-24కు దిన3౦-౪౩ "చంపాషష్ఠి" అలభ్యయోగ పులి కా॥ ధు3-౪౬				
112	103	సప్త బు 16-44(౨౩-౧౦)అను18-87(౨౬-౫౨)విశ్వా22-50౫౪8-58 వర్ష్యు 21-58౦				
113	104	28-28కు దిన3౦-౪౫ ఉభయవధ్యయోగ: ధు3-౫౬				
114	105	అష్ట శు 14-81(౨౧-౩౨)శ్శృంగ15-11(౨3-౧౩)శ్రీ019-59బవ14-81వర్ష్యు22-45౦24-18కు దిన3౦-౪3పూభర్యు:				
115	106	౪-౮మూల శక్తాం రిఖిద్యయం ధు౪-౬				
116	107	వశ శు 12-28(౧౬-3౦)మూల18-58(౨౨-౨౪)అయో17-15౮౦12-28వర్ష్యు12-22౦18-58కు వర్ష్యు 23-8౦ 24-35కు				
117	108	దిన3౦-౪౦ మూల శక్తాం రిఖి దశమి ధు౪ ౧౬				
118	109	దశ శ 10-87(౧౧-౫3)పూష12-48(౧౩-౨౦)సాభా14-42 ౫౪ 10-87 వర్ష్యు 20-8౦22-4౫ దిన3౦-3౮ శ్రీరవతా				
119	110	ఏకా శ 9-1(౩-౫౨)ఉషా11-58(౧౫-౧౫)కౌభ12-21ధృద్ర9-1 వర్ష్యు15-58౦ 17-27కు దిన3౦-3౬ ఉప గ ర్యు:				
120	111	౨౯-౪౩వర్ష్యుగిరి పరివ ర్షు గిరి వామనజయ నీ విష్ణుశృంగలయోగ: ధు౪-3౩				
121	112	ద్వాద సా 7-44(౪-౪౦)శ్రవీ11-28(౧౪-౦)అశి0-1౮బాల7-44వర్ష్యు15-27౦17-2౫దిన3౦-3౪శక్తగిరిశ్రీధు౪-౪౩				
122	113	త్రయో మం 6-49(౨-౨3)సనీ11-20(౧3-౪౦)కుశ8-80తైతి6-49వర్ష్యు18-88౦20-15కు దిన 3౦-3౧ అనస్తవతం				
123	114	ధు౪-౫౩				
124	115	చతుర్ బు 6-21(౧-౧౦)శిశి11-88(౧౪-౨3)శృతి7-4వనీ8-2వర్ష్యు18-14౦ 19-58కు దిన 3౦-౨౯ ఉప ౨౩వ్యయో				
125	116	మర్క: ౫౫-౪౪లేహ్ని పులి కా॥ అనంతవ్రతం ధు౫-౮				
126	117	పూర్ణి ౦ శు 6-21(౧-౧౦)పూష12-25(౧౬-౨౦)శూల6-1౫౦పారా5-22వనీ6-21వర్ష్యు22-32౦ 24-18కు వ్యాపారా				
127	118	8-20౦ ఉభా కువే రావే శక్తాం యోగ: శుభపూర్తి మా మహాలయపక్ష ప్రారంభ: ధు౦-౧				
128	1					

(పూర్వపద్ధతి పంచాంగే) శ్రీ వికారినామ సంవత్సర శ్రావణమాస: శక: 1881, కలి: 5060, క్రీ. సం 1959

<p>14 బ ప్రతి బు 20-0 (౩౫-౩౮) ఆశ్వి 18-41 వర్ణ 7-8 ల 4-7 కు యాగ: [వర్ణ రా 2-52 ల 4-27 కు దిన 3౧-౫౩ 15 ద్వితీ ను 19-32 (౩౪-౩౬) మఘ 18-57 వర్ణ 6-49 ల 8-26 కు 16 తృతీ కు 18-34 (౩౨-౩౪) పూ 18-44 వర్ణ రా 1-45 ల 2-18 కు అండాశ్వి యదుగిరి నాచ్చియూర్ కండాశ్వి వోడ పుర్ లి న [8-42 కు నాగశర్మ 17 చతుర్థి కి 17-12 (౨౮-౩౫) ఉఫ 18-7 వర్ణ రా 2-10 ల 18 పంచమి 15-26 (౨౪-౩౧) మా 17-7 వర్ణ 24-22 ల రా 2-18 కు దిన 3౧-౪౮ తిథి వ్యయం ఋక్, సామగ, ఉపా కర్మ బహునారాయణ పెళమాకు లి న 19 షష్ఠి సో 18-25 (౧౮-౨౫) చిత్త 15-52 వర్ణ 21-7 ల 22-87 కు దిన 3౧-౪౬ తిథి సప్తమి [21-6 కు సత్యవతి పు 20 సప్తమి 11-11 (౧౩-౩౦) స్వాతి 14-23 వర్ణ 19-37 ల 21 అష్టమి 8-48 (౩-౩౩) విశా 12-46 వర్ణ 1౬-29 ల 17-59 కు దిన 3౧-౪౨ [వర్ణ 16-19 ల 17-48 కు 22 నవమి 6-19 (౧౨-౨౧) దశమి 8-51 (౫౩-౪౯) అనూ 11-6 23 ఏకా కు రా 1-28 (౪౯-౧౩) శ్లేష్మ 9-27 వర్ణ 16-56 ల 18-25 కు దిన 3౧-౩౮ స్వాత్రిగతి వలక్ష్మీవ్రతం 24 ద్వాదశి 23-19 (౪౩-౪౭) మూల 7-56 వర్ణ 6-26 ల 7-56 కు వర్ణ 17-0 ల 18-81 కు రామానుజ మాధ్వగిరి 25 త్రయో ఆ 21-22 (౩౮-౫౫) పూ 6-86 ఉపారా 25 వర్ణ 14-12 ల 15-44 కు శ్రీపుండరీకాక్షిర్. ఆశ్వినదార్ లి న 26 చతుర్థి సో 19-56 (౩౪-౫౬) శ్రవ రా 4-48 వర్ణ 9-18 ల 10-51 కు సింహార్య: ౨౨-౫౭ సింహసం పు కా 27 పూర్ణి ౦ మం 18-81 (౩౧-౪౮) ధనిరా 4-22 వర్ణ 8-40 ల 10-14 కు అన్యధానం సకల యాగామోపాసర్గ.</p>	<p>28 బ ప్రతి బు 16-52 (౨౯-౫౦) శి రా 4-81 వర్ణ 11-86 ల 18-18 కు యాగ: [దిన 3౧-౨౫ రాఘవేంద్ర లి పు 29 ద్వితీ ను 17-25 (౨౯-౦) పూ 4-86 వర్ణ 11-5౮ 12-43 కు 30 తృతీ కు 17-37 (౨౯-౩౧) ఉభా పూర్తి వర్ణ 15-10 ల 16-51 కు దిన 3౧-౨౩ [దిన 3౧-౨౧ 31 చతుర్థి కి 18-19 (౩౧-౧౬) ఉభా 6-18 వర్ణ 19-7 ల 20-50 కు 1 పంచమి 19-27 (౩౪-౬) శవ 7-57 వర్ణ రా 5-38 ల దిన 3౧-౧౯ [22-16 కు 2 షష్ఠి సో 21-3 (౩౮-౬) ఆశ్వి 9-58 శ్రవ 7-22 కు వర్ణ 20 81 ల 3 సప్తమి 22-౯7 (౪౨-౪౭) ధని 12-21 వర్ణ రా 1-86 ల 3-24 కు 4 అష్టమి రా 1-1 (౪౩-౫౭) కృత్తి 14-౯4 వర్ణం లేదు దిన ౩౧-౧౨ స్వాత్రి మాధ్వ శ్రీపుంజయన్తి (జన్మాష్టమి) 5 నవమి రా 3-4 (౫౩-౫) శో 17-౫2 వర్ణ 8-40 ల 10-26 కు వర్ణ రా 23-43 ల 1-29 కు, దిన 3౧-౧౦ రామానుజ శ్రీపుంజయన్తి, పెరియనాచ్చింపిర్ లి న 6 దశమి రా 4-58 (౫౭-౪౦) మృగ 20-1 వర్ణ రా 5-12 ల పర వస్తు పట్టభిరావ జయ్యర్ లి న [దిన 3౧-౫ 7 ఏకా కి పూర్తి (౬౦-౦) ఆర్ద్ర 22-15 శ్రవ 6-57 కు 8 ఏకా ఆ 6-18 (౧౧-౧౦) పున 24-4 వర్ణ 11-10 ల 12-58 కు సర్వగిరి [10-15 కు 9 ద్వాదశి సో 7-21 (౩-౪౮) పుష్య రా 1-80 వర్ణ 8-38 ల 10 త్రయో మం 7-57 (౫-౧౬) ఆశ్వి రా 2-21 వర్ణ 14-46 ల 16-25 కు శ్రవ కం మాసశ్రవారతి 11 చతుర్థి బు 8-1 (౫-౨౫) మఘ రా 2-46 వర్ణ 14-38 ల 16-11 కు 12 అనూ కు 7-36 (౪-౨౨) పూ 2-36 వర్ణ 10-43 ల 12-18 కు పిండపితృయజ్ఞ: యాగ:</p>
---	---

(పూర్వపద్ధతి పంచాంగే) శ్రీ వికారినామ సంవత్సర భాద్రపదమాస: శక: 1881, కలి: 5060 క్రీ. సం. 1959

<p>13 బ ప్రతి బు 6-41 (౨-౬) ద్వితీ రా 5-31 ఉఫ రా 2-5 వర్ణ 9-89 ల 11-18 కు 14 తృతీ కి రా 3-43 (౫౪-౩౯) మా 1-8 వర్ణ 10-9 ల 11-41 కు 15 చతుర్థి ఆ రా 1-20 (౪౮-౪౩) చిత్త 28-55 వర్ణ 8-44 ల 10-15 కు వర్ణ రా 5-11 ల పిద్దివి నాయకర్మ 16 పంచ సో 23 26 (౪౩-౫౮) స్వాతి 22-27 శ్రవ 6-41 కు వర్ణ రా 8-40 ల 5-10 కు ఋషి యా 17 షష్ఠి మం 21-5 (౩౮-౩) విశా 20-52 వర్ణ 24-85 ల రా 2-45 కు 18 సప్తమి 18-38 (౩౧-౫౬) అనూ 19-10 వర్ణ 24-28 ల రా 1-52 కు 19 అష్టమి ను 18 12 (౨౫-౪౯) శ్లేష్మ 17-80 వర్ణ 24-59 ల రా 2-28 కు దిన 3౦-౩౭ తిథి అష్టమి 20 నవమి 13-51 (౧౯-౫౮) మూల 15-56 వర్ణ 14-28 ల 15-56 కు వర్ణ రా 24-59 ల 2-30 కు దిన 3౦-౩౫ తిథి వ్యయం 21 దశ కి 11-42 (౧౪-౩౪) పూ 14-84 వర్ణ 22-11 ల 23-43 కు సశ్లేష్మ కామ లి పు 22 ఏకా ఆ 9-46 (౯-౪౪) ఉపా 18-26 వర్ణ 17-18 ల 18-50 కు సర్వగిరి కి విష్ణుశృంగులయోగం 23 ద్వాదశి సో 8-9 (౫-౪౩) శ్రవ 12-37 వర్ణ 16-42 ల 18-7 కు 24 త్రయో మం 6-54 (౨-౩౫) ధని 12-11 వర్ణ 19-28 ల 29-59 కు అనన్త వ్రతం 25 చతుర్థి బు 6-8 (౦-౩౮) పూర్తి ౦ రా 8-49 (౫౯-౧౧-౫౦) శిరా 12-18 వర్ణ 18-45 ల 20-28 కు దిన 3౦-౨౩ అన్యధానం</p>	<p>26 బ ప్రతి ను పూర్తి (౬౦-౦) పూ 12-44 వర్ణ 22-44 ల 24-24 కు న్యాయమర్క: ౨౩-౩౫ యాగ: క న్యాయ సం పు కా [దిన 3౦-౧౮ 27 ప్రతి కు 6-2 (౦-౨౨) ఉభా 18-43 వర్ణ రా 2-28 ల 4-10 కు 28 ద్వితీ కి 6-45 (౨-౯) శవ 15-18 వర్ణం లేదు బృహస్పతి వ్రతం [రా 8-40 ల 5-25 కు 29 తృతీ ఆ 8-0 (౫-౧౨) ఆశ్వి 17-9 వర్ణ 12-50 ల 14-83 కు వర్ణ 30 చతుర్థి సో 9-38 (౯-౧౦) ధని 19-25 వర్ణం లేదు మహాధరణి 31 పంచమి 11-27 (౧౩-౫౫) కృత్తి 21-57 వర్ణ 8-42 ల 10-28 కు తిథి షష్ఠి [దిన 3౦-౬ కూనతిథి 1 షష్ఠి బు 18-81 (౧౯-౫) శో 24-36 వర్ణ 15-43 ల 17-80 కు 2 సప్తమి 15-85 (౨౪-౧౪) మృగ రా 8-9 వర్ణ 6-48 ల 8-84 కు దిన 3౦-౪ తిథి సప్తమి, కృత్తి పాతమహాయాగ: 3 అష్టమి కు 17-28 (౨౮-౫౫) ఆర్ద్ర రా 5-81 వర్ణ 12-28 ల 14-9 కు మధ్యాష్టమి. 4 నవమి 19-0 (౩౨-౪౬) పున పూర్తి వర్ణ 18-29 ల 20-18 కు 5 దశ ఆ 20-8 (౩౫-౩౪) పున 17-7 వర్ణ 15-47 ల 17-29 కు 6 ఏకా సో 20-44 (౩౭-౬) పుష్య 8-46 వర్ణ 22-7 ల 23-47 కు సర్వగిరి [28-87 కు 7 ద్వాదశి మం 20-58 (౩౭-౨౭) ఆశ్వి 9-45 వర్ణ 21-59 ల 8 త్రయో బు 20-26 (౩౬-౨౧) మఘ 10-14 వర్ణ 18-14 ల 19-50 కు మాసశ్రవారతి 9 చతుర్థి ను 19-34 (౩౪-౧౧) పూ 10-14 వర్ణ 17-18 ల 18 52 కు వాజసనేయ్యుర్ మాస కం 10 అనూ కు 18-17 (౩౦ ౫౫) ఉఫ 9-48 వర్ణ 17-55 ల 19 27 కు అన్యధానం పిండపితృయజ్ఞ: నూనక లి పు </p>
--	--

శ్రీ వికారి నామ సం ఆశ్వయుజమాసః (చాంద్ర: సహ: హేమంత ర్తు: దక్షిణాయనం) శా. 1881, కలి: 5060 క్రీ. సం 1959

శ్రీ 1881 సం ఆశ్వయుజమాసః (చాంద్ర: సహ: హేమంత ర్తు: దక్షిణాయనం)

శ్రీ 1881 సం ఆశ్వయుజమాసః (చాంద్ర: సహ: హేమంత ర్తు: దక్షిణాయనం)

11	ర	8	కు ప్రతి శ 15-20 (౨౩-౩౨) మా స 7-24 (౩-౪౨) చి తి రా 5-20 (౫౪-౫౦) వం ద్ర 9-1౫ 15-20 వర్ష ౧4-4౩ 16-10 కు దిన ౨౯-౪౮ మా స 3౩ ర్క ౫౫-౨౬ మా స ౨౪ కం రా కం కేవే చి తి కు కం తి థి ద్వయం యాగ: జపే నవ రాత్ర ప్రాణి చంద్రదర్శనం భుజియ				
12		4	ద్వితీ ఆ 12-28 (౧౬-౧౭) సావితీ రా 8-7 (౫౩-౦) వై ధృ 15-28 కాల 12-35 వర్ష ౧0-25 ల 11-52 కు దిన ౨౯-౪౬ తిథి తిథి భుజియ				
18		5	తృతీ సా 9-26 (౮-౪౭) విశా 24-53 (౪౭-౨౫) విష్ణు 11-51 కర 9-26 వర్ష ౮8-12 ౨9-89 కు వర్ష రా 4-88 ల దిన ౨౯-౪౩ భుజియ				
14		6	చతుర్థి మం 6-27 (౧౨-౧౦) పంచ రా 8-87 (౫౨-౫౫) అమా 22-48 (౪౨-౭) శ్రీతి 8-17 ఆయు రా 4-51 భద్ర 27 శేవ 59 కు వర్ష రా 3-56 ౮5-24 కు దిన ౨౯-౪౦ సామంత భుజియ				
15	ర	7	పక్షి బు రా 1-8 (౪౭-౫౦) శ్రీష్ట 20-58 (౩౭-౨౫) సాభా రా 1-87 కాల 14-20 వర్ష ౧౮ 4-22 ౮5-52 కు దిన ౨౯-౩౯ మా స ౨౪ కం రా కం మూల శక్తం ప్రహేమభావ: భుజియ				
16		8	సప్త స 22-50 (౪౨-౧౫) మాస 19-21 (౩౩-౩౨) శోభ 22-40 కర 11-57 వర్ష ౧7-51 ల 19-21 కు రా వర్ష ౧4-29 ల దిన ౨౯-౩౬ మాస శక్తం సరస్వతీపూజ: జపిత రాత్ర ప్రాణి భుజియ				
17		9	అష్ట కు 21-1 (౩౭-౪౨) పూస 18-12 (౩౦-౪౦) అతి 20-4౦ వై 9-55 శేవ 6-0౫ వర్ష రా 1-58 ౮ 81 కు దిన ౨౯-౩౪ మహామయ భుజియ				
18	ర	10	నవ శ 19-40 (౩౪-౨౦) ఉషా 17-30 (౨౮-౨౫) నక్ష 17-49 బాల 8-20 వర్ష ౨1-28 ౨3-8౫ దిన ౨౯-౩౨ చి తి రా కం ౪౦-౪౩ మహానవమి సాగోచి మహావై సరస్వతీపూజాసనం భుజియ				
19	సం	11	దశ ఆ 18-48 (౩౨-౧౦) శ్రీ 17-17 (౨౮-౨౨) శ్రీతి 15-58 శ్రీతి 7-14 వర్ష ౨1-19 ల 22-56 కు దిన ౨౯-౨౯ సోపవదం విజయదశమి దేవ్యుద్వాసనం ద్వితీయతారాంభ: భుజియ				
20		12	ఏకా సా 18-25 (౩౧-౧౨) సావితీ 17-31 (౨౮-౫౭) కాల 14-29 వర్ష 8-86 వర్ష ౨4-56 ల రా 2-85 కు దిన ౨౯-౨౭ వ్యపా 23-14 ల రా 5-80 కు వర్ష రా ౧౧ కు భుజియ				
21		18	ద్వాద మం 18-81 (౩౧-౨౫) శ్రీతి 18-14 (౩౦-౪౨) గంధ 18-23 బవ 6-28 వర్ష ౨4-57 ల రా 2-8౫ కు దిన ౨౯-౨౫ పూభా				
22		14	త్రయో బు 19-4 (౩౨-౪౭) పూభా 19-24 (౩౩-౩౭) వృద్ధి 12-88 కాల 6-47 వర్ష రా 5-88 ల దిన ౨౯-౨౨ చి తి రా కం ౨౦-౨౫ పూభా రవే కువే ఉభా శక్తం భుజియ				
23		15	చతుర్థి ను 20-4 (౩౫-౧౭) ఉభా 20-59 (౩౭-౩౫) ధను 12-14 కర 8-84 శేవ 7-20 కు దిన ౨౯-౨౦ ఉభా శక్తం. శేవ రావే అక్షిణా భుజియ				
24		16	పూర్ణి కు 21-28 (౩౮-౪౭) శేవ 22-58 (౪౨-౩౩) వ్యాపా 12-9౦ వై 8-48 వర్ష ౯-59 ల 11-48 కు దిన ౨౯-౧౮ శేవ ల ప్రతి శ 28-16 (౪౩-౧౫) అశ్వి రా 1-18 (౪౮-౨౦) మాస 12-22 బాల 10-22 వర్ష ౨0-55 ౨2-40 కు దిన ౨౯-౧౫ చి తి రా 3 కులా యామర్క: ౨౪-౩౮ యాగ: కులా సం వై కా				
25	ర	17	ద్వితీ ఆ రా 1-28 (౪౮-౩౨) భరణి 8-57 (౫౪-౫౭) కృ 12-51 శ్రీతి 12-19 వర్ష ౧1-58 ౨ 13-44 కు దిన ౨౯-౧౩ భం-౬				
26		18	తృతీ సా రా 8-45 (౫౪-౨౭) కృత్తి పూ ర్తి (౬౦-౦) నీతి 18-88 వర్ష 14-84 వర్ష ౧7-22 ల 19-10 కు దిన ౨౯-౧౧ చంద్రో				
27		19	దయోమావతిం (అల్పతర్క) భం-౧౭ [రే-౦ ఘోమరే భం-౨౮				
28	ర	20	చతుర్థి మం పూ ర్తి (౬౦-౦) కృ ౧6-49 (౨౭-౨౭) వర్ష 14-24 బవ 17-0 వర్ష ౨4-48 ల రా 2-86 కు దిన ౨౯-౨౫ చి తి రా కం ౨౪-౨౫				
29		21	చతుర్థి బు 6-16 (౪౨-౪౨) శోహి 9-49 (౮-౩౫) కరీ 15-19 బాల 6-16 వర్ష ౧6-7౮ 17-55 కు దిన ౨౯-౬ భం-౩౯				
30		22	పంచమి 8-46 (౬౫-౪౭) మృగ 12-48 (౧౭-౨౭) పరీ 16-11 శ్రీతి ౧6-46 వర్ష ౨2-10 ల 23-57 కు దిన ౨౯-౪ భం-౫౦				
1		23	పక్షి కు 11-6 (౧౨-౪౭) అశ్వి 15-84 (౨౩-౫౭) శేవ 16-88 వర్ష 11-6 వర్ష రా 4-45 ల దిన ౨౯-౨౨ వర్ష. శేవ భం-౦				
2	ర	24	సప్త శ 18-4 (౧౭-౪౦) పూ 17-58 (౨౮-౫౫) విష్ణు 17-16 బవ 18-4 శేవ 6-82 కు వర్ష రా 2-84 ల 4-17 కు దిన ౨౯-౫౯ సావితీ ర్క: ౬-౫౮ వృత్తి కావనం ౯-౧౫ సార హేమంత ర్తు ప్రాణి తిథి అష్టమి. శ్రీ వన క్తం ఉభయ నద్యాం:				
3			హరిపద పుణ్యకాల: భం-౧౧				
4	పా	25	అష్ట ఆ 14-29 (౨౦-౧౨) పుష్య 19-48 (౩౪-౩౦) శాఢ్య 17-18 కాల 14-29 వర్ష ౧౮ లేన దిన ౨౮-౫౭ వై పా రా 4-54 ల కూనగతిని పుష్యర్క యాగ: భం-౨౨				
5	పా	26	నవ సా 15-18 (౨౩-౨౨) ఆశ్వి 20 57 (౩౭-౨౨) కృ 16-38 కర 15-18 వర్ష ౧9-18 ల 10-58 కు దిన ౨౯-౫౫ వై పా 12-82 కు				
6	ర	27	దశ మం 15-10 (౨౨-౫౨) మఘ 21-20 (౩౮-౧౭) కుక 15-25 భద్ర 15-10 వర్ష ౧9-9౮ 10-47 కు వర్ష రా 5-11 ల దిన ౨౮-౫౩ సావితీ ర్క: ౨౭-౨౯ తిథి దశమ భం-౪౪				
7		28	ఏకా బు 14-18 (౨౦-౪౨) పూస 20-55 (౩౭-౧౫) బహు 18-85 బాల 14-18 శేవ 6-45 కు వర్ష రా 8-46 ల 5-18 కు దిన ౨౮-౫౦ ఉభా రా కం తిథి ద్వయం సర్వరాగి భం-౫౪				
8		29	ద్వాద ను 12-40 (౧౬-౩౭) ఉభా 19-46 (౩౪-౨౨) వం ద్ర 11-8 శ్రీతి 12-40 వర్ష రా 8-82 ౮5-1౫ కు దిన ౨౯-౪౮ రాత్ర రా కం				
9	ర	30	త్రయో కు 10-21 (౧౦-౪౭) మా స 17-58 (౨౯-౫౦) వై ధృ 8-7 విష్ణు రా 4-38 వర్ష 10-21 వర్ష రా 1-12 ల 2-38 కు దిన ౨౮-౪౬ సావితీ ర్క: ౪౭-౩౭ మా స శేవ శ్రీ వన క్తం మాస శివరాత్రి. శ్రీ ప్రహతా నామ స్మృత: దానం అపర రాత్రే సరక గళి ప్రయత్న తే లాభ్యం: భం-౧౬				
9		31	చతుర్థి శ 7-28 (౩-౩౫) అమా రా 4-11 (౫౧-౪౭) చి తి 15-40 (౨౪-౫) శ్రీతి 24-47 కు 7-28 వర్ష ౨0-29 ౨2-45 కు సావితీ ర్క: ౧౫ కం కు కం సరస్వతీ మా అన్యాధానం పింఛి తిథి: లక్ష్మీపూజ: కామ స్మృత: దానం దీపావతి భం-౨౭				

శ్రీ వికారినామ సం॥ కార్తికమాసః (చాంద్రనవమ్యః పేమంతః దక్షిణాయనం) శక 1881, కలిః 5060, క్రీ.సం 1959

10	1	శ్రీ ప్రతి 24-88(రెడ-30)సామిరి18-88(గె-20)అయి20-48కు14-24వర్ష 17-57ల19-21కు దినా-రంసామిరి రక్తం కుక్తం యాగం బలిపూజా. అకాశిదేవ ప్రారంభం: ధృత-30	దర్శనం. ధృత-30
11	2	దివ్య సా 21-1(32-20)విశా10-11(గె-20)సాభా18-88 బాల 10-50వర్ష 18-48 ల 15-7కు దినా-రం చంద్ర	
12	8	తృతీ మం 17-80(అ-32)అనూ7-21(3-గె) శ్రీమత్ రా4-48(23-20) కోడ 12-26 తెలి7-15వర్ష 12-20ల18-46కు దినా-30 సామిరి రక్తం: 23-23 మూల క్షేత్రం ధృత-20	
18	4	చతుర్ బు 14-15(20-30)యాలరా2-25(20-20)అలి8-81నుకరా4-54 భద్ర14-15 వర్ష 11-57ల18-24కు వర్ష 24-58ల రా 2-25కు దినా-30 మూల క్షేత్రం లిఖి ద్వయం నాగ రత్న ధృత-గె	
14	5	పంచ ను 11-25(గె-20)పూసా24-88(రెడ-20)సామిరి1-41బాల11-25వర్ష 11-19ల 12-48కు దినా-30 లిఖిదామి నాగపంచమ ధృత-20	
15	6	మట్టి కు 9-7(2-32) ఉపా28-25(రెడ-20)కూల22-59తెలి9-7వర్ష 8-14 ల 9-45కు వర్ష 8-19ల4-58కు దినా-30 విశాగిర్మ: 20-22 వర్ష 10-29 ల 20-84కు ధృత-30	
16	7	సప్త 7-28(3-20)అనూ22-58(రెడ-20) గండ 20-48 వనీ 7-28వర్ష రా2-54 ల 4-81కు దినా-30 గంస రనే సప్త కార్యవిగ్రహం ని ధృత-30	
17	8	అష్ట ఆ 6-29(గె-20): సె23-1(రెడ-20)వర్ష 19-10ల6-29 వర్ష 10-15కు దినా-20 గంస రనే సప్త కార్య విగ్రహం ని ధృత-30	
18	9	నవ సా 6-12(0-గె)కారా28-48(రెడ-గె)ధువ18-88(రెడ-గె)వర్ష 6-28ల8-7కు దినా-20 విశాగిర్మ: 20-22 వర్ష 10-29 ల 20-84కు ధృత-30	
19	10	దశ మం 6-35(గె-గె)పూసా1-10(రెడ-20)వర్ష 17-25 గె 6-85 వర్ష 6-84 ల 8-16కు దినా-20 అనూ అర్మ: 20-22 వర్ష 10-29 ల 20-84కు ధృత-30	
20	11	ఏకా బు 7-31(3-30)ఉపా8-1(20-గె)వర్ష 17-12భద్ర7-81వర్ష 11-81ల18-14కు దినా-20 అనూ అర్మ: 20-22 వర్ష 10-29 ల 20-84కు ధృత-30	
21	12	ద్వాద ను 8-57(2-20)రేవ రా5-15(20-20) వర్ష 17-19 బాల 8-57వర్ష 16-8 ల 17-58కు దినా-20 రేవ రానే	
22	18	త్రయో కు 10-46(గె-30)అశ్వ పూ ర్తి(20-0)సిద్ధి17-41 తెలి10-46వర్ష 8-21ల8-7కు దినా-20 విశాగిర్మ: 20-22 వర్ష 10-29 ల 20-84కు ధృత-30	
23	14	చతుర్ క 12-52(గె-20)అశ్వ 7-47(రెడ-20)వర్ష 18-16వనీ12-52 వర్ష 18-29 ల 20-16కు దినా-20 కూలలిఖి	
24	15	పూర్ణి ా 15-11(20-30)భర10-82(గె-20)వనీ18-59, 15-11వర్ష 28-59ల రా 1-47కు దినా-20 గంస రనే	
25	16	బ ప్రతి సా 17-89(అ-రెడ)కృతి18-26(గె-గె)వనీ19-48బాల17-89వర్ష 10-15కు దినా-20 విశాగిర్మ: 20-22 వర్ష 10-29 ల 20-84కు ధృత-30	
26	17	దివ్య మం 20-11(30-20)సామిరి16-24(20-30)గె20-40తెలి6-55వర్ష 7-25ల 9-18కు వర్ష 22-41 ల 24-29 కు దినా-20 గంస రనే	
27	18	తృతీ బు 22-42(రెడ-20)మృగ19-22(33-0)సిద్ధి21-81వనీ9-26వర్ష రా4-46లదినా-20 ప్రహారాపూజ: ధృత-గె	
28	19	చతుర్ ను రా1-6(రెడ-గె)అర్ధి22-14(రెడ-20)సామిరి22-17ల10-54 వర్ష 6-84కు దినా-20 అనూ అర్మ: 20-22 వర్ష 10-29 ల 20-84కు ధృత-30	
29	20	పంచ కు రా8-15(20-20)పుసా24-58(రెడ-20)కుభ22-52బాల14-10వర్ష 11-83ల18-20కు దినా-20 పుసా అర్మ: 20-22 వర్ష 10-29 ల 20-84కు ధృత-30	
30	21	మట్టి క రా5-0(20-20)పువర్ష రా8-9(20-20)కు: 28-11ల16-8 వర్ష 9-39 ల 11-24కు దినా-20 అనూ అర్మ: 20-22 వర్ష 10-29 ల 20-84కు ధృత-30	
1	22	సప్త ఆ 6-12(20-0)అనూ రా4-55(20-20)అనూ28-60సిద్ధి17-86దివి16-54ల18-87కు దినా-20 అనూ అర్మ: 20-22 వర్ష 10-29 ల 20-84కు ధృత-30	
2	23	అష్ట సా పూ ర్తి (20-0)మధు6-1(20-30)వర్ష 22-81బాల18-27వర్ష 17-28 ల 19-9కు దినా-20 గంస రనే	
3	24	అష్ట మం 6-42(గె-గె)పూసా పూ ర్తి(20-0)వైభవ21-21బాల6-42వర్ష 14-8 ల 15-45కు దినా-20 సామిరిఅనూ	
4	25	నవ బు 6-26(0-30)దశమి రా5-22(20-20)పూసా6-22(0-20)ఉపరా5-56(20-20) విష్ణు 19-84 గె 6-26 వర్ష 18-26ల15-0కు దినా-20 ఉప రాక్తం మా ప్రకేత ధృత-30	
5	26	ఏకా గు రా8-29(23-20)మా ప్రరా4-48(20-గె)సిద్ధి17-81వనీ16-27వర్ష 18-58ల15-26కు దినా-20 అనూ అర్మ: 20-22 వర్ష 10-29 ల 20-84కు ధృత-30	
6	27	ద్వాద కు 24-55(రెడ-20)చిత్రరా2-48(20-20)అయి14-58బాల14-12వర్ష 12-58 ల 18-88కు దినా-20 అనూ అర్మ: 20-22 వర్ష 10-29 ల 20-84కు ధృత-30	
7	28	త్రయో క 21-48(30-20)సామిరి24-18(రెడ-20)సాభా10-81 గె 11-19వర్ష 7-49 ల 9-15కు వర్ష 8-18ల దినా-20 అనూ అర్మ: 20-22 వర్ష 10-29 ల 20-84కు ధృత-30	
8	29	చతుర్ ఆ 18-7(20-30)విశా21-24(32-20)కోడ6-81అలిరా2-14సిద్ధి7-82 వర్ష 6-88కు వర్ష 24-58లరా2-16కు దినా-20 అనూ అర్మ: 20-22 వర్ష 10-29 ల 20-84కు ధృత-30	
9	30	అనూ సా 14-16(గె-20)అనూ18-17(30-0)కు: 21-46నాగ14-16వర్ష 28-9 ల 24-82కు దినా-20 అనూ రక్తం కుక్తం లిఖిద్వయం అనూ అర్మ: 20-22 వర్ష 10-29 ల 20-84కు ధృత-30	

(పూర్వపద్ధతి పంచాంగే) శ్రీ వికారి నామ సంవత్సర ఆశ్వయుజమాస: శక: 1881, కలి: 5060, క్రీ. సం 1959

<p>11 బ (పరి శ 16-85(౨౬-౪౦) హ 9-8వర్ష 16-86ల 18-7కు దిన ౨౯-౪౨ యుగ: దేవీనవరాత్ర (హా </p> <p>12 ద్వితీ ఆ 14-17(౨౧-౪౪) చిత్ర 7-49 వర్ష 18-6ల 14-86కు దిన ౨౯-3౯ తిథి ద్వితీయం</p> <p>18 తృతీ సో 12-25(౧౬-౧౫) స్వాతి 6-26 విశాఖ 4-54 వర్ష 11-40ల 18-10కు దిన ౨౯-3౭ తిథి చతుర్థి.</p> <p>14 చతుర్థి మం 10-5 (౧౦-౨౪) అనూ రా 3-11 వర్ష 8-37ల 10-6కు</p> <p>15 పంచ బు 7-87(౪-౨౧) మషి రా 5-18 (౫3-౫౪) శ్రేష్ఠరా 1-29 వర్ష 8-28ల 9-58కు దిన ౩౯-౩౨</p> <p>16 శస్త న రా 2-54 (౫౨-౨౪) మూల 28-58 వర్ష 8-58 ల 10-28కు వర్ష 22-25ల 28-55కు సరస్వతి పూజ, సత్య పరాయణ తీ పు </p> <p>17 అష్ట శు 22-44(౪౬-౪౯) పూష 22-27 వర్ష 8-56ల 10-26కు</p> <p>18 నవ శ 22-51(౪౨-౧౨) ఉషా 21-16 వర్ష 6-4ల 7-85కు వర్ష రా 1-7ల 2-89కు</p> <p>19 దశ ఆ 21-14(3౮-౧౬) శ్రవ 20-22 వర్ష 24-17ల రా 1-51కు విజయ గం మి తిరువేంగడముడయూన్ వేదాంతదేశికర్ తి న [సర్వ గం శీ</p> <p>20 ఏకా సో 20-5(3౫-౨3) ధని 19-52 వర్ష ౪౩-2ల 4-87కు</p> <p>21 ద్వాద మం 19-19 (33-౨౬) శత 19-45 వర్ష ౪౩-2ల 4-87కు 8-54కు దిన ౨౯-౧౭ [దిన ౨౯-౧౪</p> <p>22 త్రయో బు 19-5 (3౨-౫౧) పూభా 20-10 వర్ష ౫౧-10ల 2-8కు</p> <p>23 చతుర్ద ను 19-19(33-౨౪) ఉభా 21-2 వర్ష 6-7 ల 7-46కు</p> <p>24 పూర్ణి ఠ శు 20-8 (3౫-౧౬) శ్రవ 22-25 వర్ష 9-44 ల 11-25కు అవ్యాధానం, ఆగ్రయణం</p>	<p>25 బ (పరి శ 21-18 (3౮-౨౦) అశ్వి 24-15 వర్ష 19-57ల 21-40కు కులాయామర్క: ౪౯-3౫ యుగ: హర ద్యుక్తులా సం పు కా </p> <p>26 ద్వితీ ఆ 22-58(౪౨-౨౯) ధరతా 2-29 వర్ష 10-44ల 12-29కు</p> <p>27 తృతీ సో 24-55(౪౭-౨3) కృత్తి రా 4-58 వర్ష 15-44ల 17-80కు చంద్రాదయూమా వ్రతం</p> <p>28 చతుర్థి మం రా 8-2(౫౨-౪౧) రోహి పూర్తి వర్ష 22-45ల 24-82కు [15-85కు</p> <p>29 పంచ బు రా 5-10 (౫౭-౫౨) రోహి 7-87 వర్ష 18-49ల</p> <p>30 మషి శు పూ ర్తి(౬౦-౦) మృగ 10-11 వర్ష 19-24 ల 21-9కు</p> <p>1 మషి శు 7-1(౨-3౫) ఆర్ద్ర 12-82 వర్ష రా 1-88 ల 8-17కు</p> <p>2 శస్త శ 8-34(౬-౨౬) పున 14-9 వర్ష 28-5ల 24-47కు దిన ౨౮-౫౧ [౨౮-౪౮</p> <p>3 అష్ట ఆ 9-48(౯-౧౨) పుష్య 16-8 వర్ష రా 5-82ల దిన</p> <p>4 నవ సో 10-22(౧౦-౫౫) ఆశ్లే 17-15 శేష వర్ష 7-12కు వర్ష రా 5-82ల</p> <p>5 దశ మం 10-31(౧౧-౧౫) మఘ 17-51 శే.వర్ష 7-11కు వర్ష రా 1-58 ల 8-81కు</p> <p>6 ఏకా బు 10-8(౧౦-౧౭) పూష 17-58 వర్ష రా 1-8ల 2-87కు సర్వగం శీ</p> <p>7 ద్వాద ను 9-17(౮-౧౧) ఉభ 17-86 వర్ష రా 1-44 ల 8-17కు</p> <p>8 త్రయో శు 8-1(౪-౫౭) హ ౨6-52 వర్ష 24-30ల రా 2-2కు అపరరాత్రే నరకచతుర్థి తైలాభ్యంగం</p> <p>9 చతుర్ద శ 6-22(౦-౫౧) అనూ రా 4-29(౫౫-౧౭) చిత్ర 15-46 వర్ష 21-4ల 22-85కు సర్వసామకాలవ్యాధానం పింపిత్తియజ్ఞ: దీపావళి</p>
--	---

(పూర్వపద్ధతి పంచాంగే) శ్రీ వికారి నామ సంవత్సర శాన్తీకమాస: శక: 1881, కలి: 5060, క్రీ. సం 1959

<p>10 బ (పరి ఆ రా 2-19(౫౦-౪3) స్వాతి 14-26 వర్ష 19-40ల 21-10కు యుగ:</p> <p>11 ద్వితీ సో 28-58(౪౪-౫౨) విశా 12-55 వర్ష 16-86ల 18-7కు దిన ౨౯-3౦ [17-56కు</p> <p>12 తృతీ మం 21-84 (3౮-౪౭) అనూ 11-15 వర్ష 16-27ల</p> <p>18 చతుర్థి బు 19-8(3౨-3౭) శ్రేష్ఠ 9-81 వర్ష 17-0ల 18-80కు నాగరత్రి మణివాళి మహామునీ తి న </p> <p>14 పంచ ను 16-54(౩౭-౪) మూల 7-59 వర్ష 6-29ల 7-59కు వర్ష 17-0ల 18-80కు నాగరత్రి</p> <p>15 మషి శు 14-50(౨౧-౫౫-౧౯) పూష 6-30 ఉషా రా 5-10 వర్ష 14-4ల 15-84కు దిన ౨౯-౨౨ తిథి ద్వితీయం</p> <p>16 శస్త శ 12-59(౧౭-౧౫-3౯) శ్రవ 2-8 వర్ష 9-1ల 10-83కు దిన ౨౯-౨౦ తిథి అష్టమి. పాయుఖయూర్వాశ్విర పిశ్య లోకాచార్యగర్ తి న [౨౮-౧౨ పూడత్రాశ్విర తి న </p> <p>17 అష్ట ఆ 11-25(౧3-౧౯) ధని 8-34 వర్ష 8-39ల 9-37కు దిన</p> <p>18 నవ సో 10-17(౧౦-౨౭) శత రా 8-21 వర్ష 10-43ల 18-18కు వేయూర్వాశ్విర తి న </p> <p>19 దశ మం 9-34(౮-౪౦) పూభా రా 8-40 వర్ష 9-50ల 11-27కు</p> <p>20 ఏకా బు 9-28(౮-౯) ఉభా 4-25 వర్ష 18-35ల 15-14కు సర్వగం శీ హాసన గం శీ [వేదనిధి తీ పు </p> <p>21 ద్వాద ను 9-89(౮-౪౯) శ్రవ రా 5-48 వర్ష 17-4ల 18-45కు</p> <p>22 త్రయో శు 10-30(౧౦-౫౫) అశ్వి పూ ర్తి వర్ష రా 8-16ల 4-58కు [దిన ౨౯-౫ తిథి పూర్తి మజ్జిమాత్తావరణం</p> <p>23 చతుర్ద శ 11-47(౧౪-౬) అశ్వి 7-84 వర్ష 18-1ల 19-46కు</p> <p>24 పూర్ణి ఠ ఆ 18-29 (౧౮-౧౯) ధర 9-48 వర్ష 22-56ల 24-42కు దిన ౨౯-3 కూన్యతిథి అవ్యా </p>	<p>25 బ (పరి సో 15-29(౨3-౨౦) కృత్తి 12-9 వర్ష రా 5-58ల వృశ్చికర్క: ౪౨-౪౮ తిథి పరివత్ యుగ: వృశ్చిక సం పు కా </p> <p>26 ద్వితీ మం 17-38(౨౮-౪౦) రోహి 14-45 శేష 7-40కు వర్ష 20-58ల 22-44కు</p> <p>27 తృతీ బు 19-48 (33-౫౯) మృగ 17-21 వర్ష రా 2-86ల 4-22కు [నిధి తీ పు </p> <p>28 చతుర్థి ను 21-40(3౮-౪౮) ఆర్ద్ర 19-47 వర్ష ౧౭-10ల 2-8కు</p> <p>29 పంచ శు 23-17(౪౨-౪౫) పున 21-58 వర్ష 8-50ల 10-85కు</p> <p>30 మషి శ 24-30(౪౫-౪౫) పుష్య 28-38 వర్ష 6-29ల 8-12కు దిన ౨౭-౫3</p> <p>1 శస్త ఆ రా 1-7(౪౭-౧౭) ఆశ్లే 24-50 వర్ష 18-4ల 14-45కు</p> <p>2 అష్ట సో రా 1-18(౪౭-౪3) మఘ రా 1-35 వర్ష 18-18ల 14-52కు</p> <p>3 నవ మం 24-57 (౪౬-౫౦) పూష రా 1-51 వర్ష 9-41ల 11-18కు [దిన ౨౭-౪౬</p> <p>4 దశ బు 24-4(౪౪-3౪) ఉభ 25-84 వర్ష 8-59ల 10-84కు</p> <p>5 ఏకా ను 22-48 (౪౧-౨౨) హ 24-57 వర్ష 9-45ల 11-19కు సర్వగం శీ [వర్ష రా 5-10ల</p> <p>6 ద్వాద శు 21-7(3౭-౯) చిత్ర 28-58 వర్ష 8-35ల 10-7కు</p> <p>7 త్రయో శ 19-9(3౨-౧౬) స్వాతి 22-85 శేష 6-41 వర్ష రా 8-89 ల 5-19కు శనిగి 3 శీ, మాసజరాత్రి</p> <p>8 చతుర్ద ఆ 17-0(౨౬-౫౧) విశా 21-4 వర్ష 24-48ల రా 2-17కు వాజసనేయ్యమా పద్మనాభ తీ పు </p> <p>9 అనూ సో 14-48(౨౧-౫) అనూ 19-28 వర్ష 24-40ల రా 2-9కు తిథి ద్వితీయం అవ్యాధానం పింపిత్తియజ్ఞ:</p>
--	--

జనవరి 1981 నాటి ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వం ప్రకటించిన పాఠశాల పాఠ్యపుస్తకాల పట్టిక

జనవరి 1981 నాటి పాఠ్యపుస్తకాల పట్టిక

10	1	శుక్రవారము 10-21(గం-2)శ్రీకృష్ణ15-8(అ-౨౫) ధృతి 17-22 బుధ 10-21 శుక్రవారము 22-9ల 23-38కు దిన ౨౩-౫౧మూలముల కృత్తికాం యుగము అవధానము: వందదవ్యం భుజ-౪౫					
11	2	దివ్యత 6-84(౦-౪౦)శుక్రవారము 8-7(౫౧-౨౨)మూలము 12-10(౧౪-౪౦) శుభ 18-7 కృత్తికాం 6-84 వర్షము 10-46ల12-10కు వర్షము 20-44ల22-10కు దిన ౨౩-౫౧శ్రీకృష్ణవారము ౫౧-౫౩మూలముల కృత్తికాం భుజ-౫౩					
12	3	చతుర్థి 24-11(౪౪-౪౦)పూర్ణిమా 9-86(౮-౧౨)గం9-10వృద్ధి రా8-41వనీ18-89వర్షము 16-55ల18-28కు దిన ౨౩-౪౮భు3-౮					
13	4	వంశ శుక్ర 21-54(3౮-౫౩)ఉభా7-84(3-౩)శ్రవణ8-14(౫౬-౪౦) శ్రవణరా2-46బుధ 11-8వర్షము 11-21ల12-51కు దిన ౨౩-౪౩ వామనాభ భు3-౧౮					
14	5	మృగశిర 20-28(3౫-౩)ధనిరా8-42(౫౮-౨౫)వాస్తవా24-28కృత్తికాం9-9వర్షము 10-9ల11-48 కు దిన ౨౩-౪౬ కుబ్జవాస్తవ మృగశిరశుభము ప్రదోషము: భు3-౩౧					
15	6	నక్షత్ర 19-48(3౩-౨౩)శ్రవణ8-59(౫౮-౩)వారము 22-50కృత్తికాం8-8 వర్షము 18-0ల14-87కు దిన ౨౩-౪౫శ్రీకృష్ణవారము ౮-౫౦భావము: "జయజయ" అభ్యుదయము: పూర్తి భు3-౪౨					
16	7	అష్టమీ 19-52(3౩-౪౩)పూర్ణిమా ౮-౪౨(౬౦-౦)వనీ21-50మృగశిరశు3-3౩వర్షము 12-40ల 14-30కు దిన ౨౩-౪౫ కృత్తికాం భావము భు3-౫౩					
17	8	వశిష్ట 20-47(3౬-౨)పూర్ణిమా 7-2(౧-౪౦)సిద్ధి21-25బాలి8-20వర్షము 17-20ల19-8కు దిన ౨౩-౪౪ ఉభా కృత్తికాం ప్రదోషము: భు3-౫౩					
18	9	దశమీ 22-20(3౮-౫౫)ఉభా8-47(౬-౨)వృద్ధి21-28తైత్తితి9-38వర్షము 21-55ల 23-40కు దిన ౨౩-౪౩ శ్రీకృష్ణ 3 రుక్మ: ౫౩-౪౩ఉభా కృత్తికాం, ఉభా రాత భు3-౧౬					
19	10	ఏకాదశి 24-22(౪౪-౫౩)ఉభా11-4(౧౧-౪౨)వనీ21-58వనీ11-21వర్షము లేదుదిన ౨౩-౪౨కేవల రాత నును గంగి కేవలము					
20	11	ద్వాదశి 24-48(౫౦-౫౦)అశ్విని18-48(౧౮-౨౦)వనీ22-88బుధ18-82వర్షము 9-17ల11-4కు వర్షము 24-28లరా2-16కు దిన ౨౩-౪౧ భరణి కువల పంచమవర్షము జయంతి, ప్రదోషము: భు3-౩౮					
21	12	త్రయోదశి ౮-౮-14(౫౩-౫౩) భరణి 16-36(౫౩-౩౦) శుక్ర 28-౪౦ కృత్తికాం 15-59వర్షము రా8-4౪ దిన ౨౩-౪౧ శ్రీకృష్ణ వర్షము: ౪౨-౨౨భరణి కువల పంచ కేదారి కేవలము: హనుమద్వర్షము భు3-౫౦					
22	13	చతుర్థి ౮-౮-౪(౬౦-౦)కృత్తికాం 19-84(3౨-౫౨)సిద్ధి24-11కృత్తికాం8-82 శుక్ర 7-58కు దిన ౨౩-౪౦భు3-౧౧					
23	14	చతుర్థి 7-47(3-౫౩)కృత్తికాం 22-82(౪౦-౧౩)సావిత్రీరా1-1వనీ7-47 వర్షము 18-88ల15-21కు వర్షము రా 4-48ల దిన ౨౩-౪౦ దత్తజయ నిభు3-౧౨					
24	15	పూర్ణిమా 10-19(౮-౪౨)మృగశిరశు1-26(౪౩-౩౦)శుభ రా1-48బుధ10-19 శుక్ర 6-87కు దిన ౨౩-౪౩మూలగంధము వర్షము: గంధర్వ శుక్ర వాస్తవము యుగము: పరదినో భవనము క్రమము పూర్తి కా భు3-౨౪					
25	16	శుక్రవారము 12-48(౧౫-౪౨)అశ్వినిరా4-12(౫౪-౨౫)శుభ రా2-28కృత్తికాం12-48వర్షము 10-48ల12-35కు దిన ౨౩-౪౩గంధర్వ శుక్ర పునర్వసు కేవల ద్విత్వము పరమరామజయ నిభావధానము: భు3-౦౦-౧౨					
26	17	దివ్యత 14-59(౨౧-౨౦)పునర్వసురా8-౪౨(౬౦-౦)బ్రహ్మ రా3-0౪కృత్తికాం14-59వర్షము 17-29ల 19-16కు దిన ౨౩-౪౩పున. రాత కూర్మశి భు3-౧౧					
27	18	వృద్ధి 17-1(౨౬-౨౫)పునర్వసు6-47(౦-౫౦)బుధరా8-20వనీ17-1వర్షము 15-88ల17-18కు దిన ౨౩-౪౩ పునర్వసు కేవల ద్విత్వము ఉభయ ప్రదోషము: భు3-౨౨					
28	19	చతుర్థి 18-45(3౦-౪౨)పునర్వసు9-6(౬-౩౫)వైశాఖరా8-25బాలి18-45వర్షము 22-57ల 24-41కు దిన ౨౩-౪౩ మూల ౨					
29	20	పంచమీ 20-5(౩౪-౨)అశ్విని11-5(౧౧-౩౨)విష్ణురా8-10కృత్తికాం7-24వర్షము 23-50లరా1-82కు దిన ౨౩-౪౩భు3-౪౩					
30	21	మృగశిర 20-54(3౬-౨)మృగశిర12-87(౧౫-౨౦) శ్రీరామరా8-81కృత్తికాం80 వర్షము 20-56ల 22-86కు దిన ౨౩-౪౩ ఉభయ ప్రదోషము: భు3-౫౪					
1	22	శుక్రవారము 21-7(3౬-౩౩)పూర్ణిమా 18-86(౧౩-౪౫)అయ్యారా1-22వనీ9-1 వర్షము 20-58ల22-80కు దిన ౨౩-౪౩మూల ౩ రుక్మ: ౩౧-౨౨ముకరావనము ౩౩-౫౩ సారశిరశుక్ర ప్రాచీనభంగి ఉభారాకృత్తికాం పరదినో దత్తరామము పుణ్యకృత్తికాం భు3-౫౫					
2	23	అష్టమీ 20-88(3౫-౨౦)ఉభా13-55(౧౮-౩౨)సావిత్రీరా2-41బాలి8-52 వర్షము 22-10ల23-45కు ఉభారాకృత్తికాం హస్త కేవలము కృత్తికాం భు3-౧౬					
3	24	వశిష్ట 19-25(3౨-౧౫)వాస్తవా18-82(౧౩-౩౨)కృత్తికాం21-25తైత్తితి8-2వర్షము 21-10ల22-42కు హస్త కేవలము భు3-౨౩					
4	25	దశమీ 17-28(౨౩-౨౨)చిత్త 12-27(౧౪-౫౦)అశ్వి					
5	26	ఏకాదశి 14-58(౨౦-౫౫)సావిత్రీరా10-41(౧౦-౫౫)శుభ రా15-18బాలి14-58వర్షము 15-44ల17-11కు ద్విత్వము పరదినో దిన ౨౩-౪౩ శ్రీకృష్ణ కృత్తికాం ద్విత్వము ఉభయ ప్రదోషము: భు3-౨౨					
6	27	ద్వాదశి 11-44(౧౩-౦)విశాఖ8-21(౪-౩౩)అమరావతి8-86(౫౩-౩) ధృతి 11-25 తైత్తితి 11-44 వర్షము 11-54ల13-18కు					
7	28	త్రయోదశి 8-12(౪-౧౦) చతుర్థి ౪-౨7(౫౦-౩౩) శ్రీకృష్ణ రా2-86(౫౦-౧౦)శుభ రా7-17 గంధర్వ రా2-57వనీ8-12 వర్షము 10-30ల11-54కు దిన ౨౩-౪౩ శ్రీకృష్ణ కృత్తికాం మూల రుక్మ: కేవలము హనుమద్వర్షము: భు3-౧౦					
8	29	అమావస్య 24-89(౪౫-౧౫)మూలరా11-88(౪౩-౩౦) వృద్ధి 22-86 చతుర్థి 14-88 వర్షము 9-86ల11-0కు వర్షము 22-9ల23-38కు దిన ౨౩-౪౩పూర్ణిమాగర్భ: ౪-౧౩ మూల రుక్మ: ౫౩-౫౩పూర్ణిమా రుక్మ: కృత్తికాం పరదినో హనుమద్వర్షము: భు3-౨౨					

శ్రీ వికారి నామ సం॥ పాపమానః (చాంద్ర తవన్యః శిశిరః ఉత్తరాయణం) శకః 1881, కలిః 5060, క్రీ.సం 1959-60

శక 1881 సం॥ పాపం నెల (పాయసపారం తపమానం)

శక 1881 సం॥ మాఘం నెల

9	80	కు॥ ప్రతి బు 21-1 (3-౬-౧౦) పూసా 20-89 (౩౫-౧౫) ద్రువ 18-20 కం 10-50 వర్ణ 7-59 ల 9-24 కు వర్ణ రా 8-48 ల 5-14 కు దిన ౨౭-౩౯ పూసా రక్తం శక్తం యాగః ఘృత-౩౧				
10	81	దివ్యతీ ను 17-44 (౨౭-౫౩) ఉపా 18-5 (౨౮-౫౦) వ్యాసా 14-22 బాల 7-22 వర్ణ 9-45 ల 11-13 కు దిన ౨౭-౪౦ చంద్ర దర్శనం ఘృత-౪౨				
11	౧	తృతీ ను 14-59 (౨౧-౨) శ్రవ 16-5 (౨౩-౪౩) వార్ష 10-48 కర 14-59 వర్ణ 19-52 ల 21-22 కు దిన ౨౭-౪౦ పూసా ౨౦-౧౭ తిథి ద్వయం ఘృత-౫౩				
12	2	చతుర్తీ శ 12-56 (౧౫-౫౫) సవి 14-45 (౨౦-౨౭) వజ్ర 7-46 వీధి రా 5-22 భద్ర 12-56 వర్ణ 21-47 ల 28-21 కు దిన ౨౭-౪౦ తిథి పంచమ ఘృత-౪	య	దశం 30 కను మధః		
18	8	పంచ ఆ 11-41 (౧౨-౪౫) శి 14-14 (౧౯-౨౨) వ్యతిరా 8-89 బాల 11-41 వర్ణ 20-48 ల 22-20 కు దిన ౨౭-౪౦ పూసా రక్తం యాగః ఘృత-౧౫	మ	౫ కను మః		
14	౪	షష్ఠి సో 11-20 (౧౧-౫౨) పూసా 14-84 (౧౯-౫౩) వరీరా 2-87 తి 11-20 వర్ణ 24-88 ల రా 2-19 కు దిన ౨౭-౪౨ పూసా ౩౦-౩౬ ఘృత-౨౫	పూ	14 మకరే కవి		
15	5	సప్త మం 11-50 (౧౩-౭) ఉపా 15-44 (౨౨-౫౨) వరీరా 2-12 వనీ 11-50 వర్ణ రా 4-40 ల 6-24 కు దిన ౨౭-౪౩ ఉపా శక్తం శ్రవరాజ ఉభయ సన్ధ్యాయః ఘృత-౩౬	రా	19 మకరే మధః		
16	6	అష్ట మ 18-6 (౧౬-౧౩) శ్రవ 17-88 (౨౩-౩౭) శ్రవరా 2-20 బు 18-6 వర్ణ ౧౭ కు దిన ౨౭-౪౪ శ్రవరా తిథి పంచమ బుధాష్టమీ కం 18-6 వ "సువర్ణ ద్రాష్టమీ" అలభ్యయో॥ పు॥ కా॥ ఘృత-౪౩		21 కను మకరే		
17	7	నవ ను 15-2 (౨౦-౧౫) అశ్వి 20-6 (౩౩-౪౫) వీధి రా 2-51 రా 15-2 వర్ణ 15-42 ల 17-28 కు దిన ౨౭-౪౪ పూసా రక్తం యాగః ఘృత-౫౩		22 కను మకరే		
18	8	దశ ను 17-22 (౨౬-౫౫) భర 22-56 (౪౦-౫౦) పాద్య రా 8-37 కర 17-22 వర్ణ 6-50 ల 8-37 కు దిన ౨౭-౪౫ తిథి దశమ				
19	9	ఏకా శ 19-57 (౩౩-౨౦) శ్రుతి 1-56 (౪౮-౧౭) భర 4-29 వనీ 6-40 వర్ణ 12-26 ల 14-14 కు దిన ౨౭-౪౬ వర్ణ గంభీర వతి మన్వాది, పిమంత గంభీర (ముక్తా) ఘృత-౧౯				
20	10	ద్వాద ఆ 22-88 (౩౯-౫౦) శి 4-57 (౫౫-౫౦) కు రా 5-21 బు 9-15 వర్ణ 19-57 ల 21-45 కు దిన ౨౭-౪౭ వనీ తి ముఖం శ్రా-౫౩ కు రక్తం ఘృత-౩౦				
21	౧౧	త్రయో సో 1-8 (౪౬-౫) మృగ పూ 8 (౬౦-౦) బ్రహ్మరా 6-7 రా 11-48 వర్ణ 11-13 ల 18-0 కు దిన ౨౭-౪౮ ఉపా గంభీర రా-౩ మృగ రవీ ఘృత-౪౧				
22	12	చతుర్ద మం రా 8-20 (౫౧-౪౭) మృగ 7-9 (౩౦-౦) వంద్ర పూ 8 కర 10-11 వర్ణ 17-9 ల 18-55 కు దిన ౨౭-౪౯ ఉపా శ్రవరా తి తిథి శ్రవ ఘృత-౫౨				
23	18	పూర్ణి బు రా 8-20 (౫౬-౪౨) ఆర్ద్ర 10-28 (౯-౩౨) వంద్ర ౬-42 విష్ణు 16-30 వర్ణ 28-89 ల రా 1-25 కు దిన ౨౭-౫౦ ఆర్ద్ర శ్రవ పునర్వ కుత అన్యాధానం తూలపరీక్ష ఘృత-౩				
24	౧౪	బ ప్రతి ను పూ 8 (౬౦-౦) పున 12-52 (౧౫-౩౭) చైత్య 7-6 బాల 18-11 వర్ణ 21-88 ల 23-17 కు దిన ౨౭-౫౨ ఉపా శ్రవరా తి ఘృత-౨౫-౨౪ పునర్వ కుత యాగః కుర సంతి పు॥ కా॥ ఘృత-౧౩				
25	15	బ ప్రతి ను 7-8 (౧౨-౨) పున 14-57 (౨౦-౪౩) విష్ణు 7-15 రా 7-8 వర్ణ రా 4-41 ల 6-25 కు దిన ౨౭-౫౩ శాస్త్రాధ్యాయః				
26	16	దివ్యతీ శ 8-26 (౪౩-౩౦) ఆ శ్ర 16-44 (౨౫-౧౫) వీధి 7-10 కర 8-26 వర్ణ రా 5-26 కు దిన ౨౭-౫౪ ఘృత-౧౫				
27	౧౭	తృతీ ఆ 9-27 (౭-౨) ముఖ 18-9 (౨౮-౪౩) ఆయుర 4-9 సూర్య రా 6-10 భద్ర 9-27 శ్రవ 7-8 కు వర్ణ రా 2-30 ల 4-10 కు దిన ౨౭-౫౫ ఉపా శ్రవరా తి ఘృత-౨౪				
28	18	చతుర్తీ సో 10-5 (౨౩-౩౭) పూసా 19-11 (౩౧-౨౨) శ్రవరా 5-12 బాల 10-5 వర్ణ రా 2-88 ల 4-12 కు దిన ౨౭-౫౬ ఉపా				
29	19	పంచ మం 10-16 (౯-౫) ఉపా 19-46 (౩౨-౫౦) అతిరా 8-51 తి 10-16 వర్ణ రా 4-12 ల 5-48 కు దిన ౨౭-౫౭ ఉపా శ్రవరా తి మకర శ్రవ ఘృత-౪౩				
80	౨౦	షష్ఠి బు 9-58 (౨౦-౨౦) వార్ష 19-52 (౩౩-౫) కు రా 2-5 వనీ 9-58 వర్ణ రా 8-48 ల 5-17 కు దిన ౨౭-౫౮ ఉపా శ్రవరా తి సప్త ను 9-8 (౬-౧౫) చిత్ర 19-25 (౩౧-౫౩) నృతి 28-54 బు 9-8 వర్ణ 24-47 ల రా 2-19 కు దిన ౨౭-౫౯ ఉపా శ్రవరా తి శ్రవ కం, తి (సో) ఘృత-౨౪				
1	21	అష్ట ను 7-44 (౨౮-౪౫) నవరా 8-48 (౫౫-౧౦) వ్యాసా 18-26 (౨౯-౩౦) బాల 21-16 రా 7-44 వర్ణ 28-42 ల రా 1-13 కు దిన ౨౭-౬౦ శాస్త్రాధ్యాయః ఘృత-౧౧				
8	28	దశ శ రా 8-28 (౫౧-౫౨) విరా 16-56 (౨౫-౪౫) కం 18-18 వనీ 16-85 వర్ణ 20-37 ల 22-5 కు దిన ౨౭-౬౧ ఘృత-౧౧				
4	౨౪	ఏకా ఆ 24-81 (౪౪-౪౨) అమా 14-59 (౨౦-౫౨) వీధి 14-49 బు 18-57 వర్ణ 20-2౦ ల 21-29 కు దిన ౨౭-౬౨ ఉపా శ్రవరా తి గంభీర రా-౪ వర్ణ గంభీర ఘృత-౩౧				
5	25	ద్వాద సో 21-28 (౩౬-౫౨) శ్రేష్ఠ 12-40 (౧౫-౫) ద్రువ 11-7 రా 10-57 వర్ణ 19-50 ల 21-16 కు దిన ౨౭-౬౩ ఘృత-౪౦				
6	26	త్రయో మం 18-6 (౨౮-౪౦) మూల 10-10 (౨౦-౫౦) వ్యాసా 7-15 వార్ష రా 8-19 కర 7-44 వర్ణ 8-44 ల 10-10 కు వర్ణ 18-45 ల 20-11 కు దిన ౨౭-౬౪ పూసా కు॥ శక్తం శ్రవరా తి మకర శ్రవరా తి ఘృత-౪౯				
7	౨౭	చతుర్ద బు 14-50 (౨౦-౩౨) పూసా 7-86 (౨౨-౩౭) ఉపా రా 5-11 (౫౩-౫౩) వజ్ర 28-28 కు 14-50 వర్ణ 14-47 ల 16-14 కు దిన ౨౭-౬౫ ఉపా శ్రవరా తి ఘృత-౩౩ పూసా కు॥ శక్తం శ్రవరా తి తిథి ద్వయం సర్వ మామకా అన్యాధానం ఘృత-౫౯				
8	28	అమా ను 11-45 (౧౨-౫౦) శ్రవరా 8-2 (౫౧-౨౨) వీధి 19-49 బాల 11-45 వర్ణ ౦8-49 ల 10-17 కు దిన ౨౭-౬౬ ఉపా శ్రవరా తి తిథి శ్రవరా తి పంచమ వీధి ద్వయం యాగః ఘృత-౨౮				

10 బ్రహ్మ బు 12-22(గృ-౯) శ్వేత 17-47 వర్ష రా-1-14ల 2-44కు దిన ౨౩-౩౮ తిథి ద్వితీయయాగ:	25 బ్రహ్మ బు 11-16(గృ-౯) అశ్విని ౯-9(గృ-౯) వర్ష 9-56ల11-42కు దిన ౨౩-౨౫ ధనుష్యర్క: ౧౧-౫౮ ధనుస్సంక్రమణపులికా.రఘునాథ తీర్థులు
11 ద్వితీ బు 10-0(౯-౧౫)మూల 16-8 వర్ష 14-89ల 16-9 కు వర్ష రా 1-8ల 2-38కు దిన ౨౩-౩౩	26 ద్వితీ కు 18-11(౧౬-౪౯)పునర్వాస-28వర్ష 16-17ల18-1కు దిన ౨౩-౨౪ తిథి తృతీయ
12 తృతీ కు 7-46(౩-౩౩)చతుర్వార-86 పూష 14-88 వర్ష 22-12 ల 28-48కు [18-41కు దిన ౨౩-౩౪	27 తృతీ కు 14-45(౨౦-౪౫)పునర్వాస వర్ష 14-0ల15-44 కూన్యతిథి [దిన ౨౩-౨౪
13 పంచ కు రా 8-45(౫౩-౩౫) శుక్ల 18-19 వర్ష 17-9 ల	28 చతుర్వార 15-84(౨౩-౩౪)పునర్వాస-6వర్ష 20-37ల22-18కు
14 చుక్తి క రా 2-19(౪౯-౫౮)శుక్ల 12-18వర్ష 16-11ల17-44 కు కుబ్జహృద్వర్షి. [జయ ౩ మి"అ.యో.	29 పంచ ఆ 16-82(౨౫-౧౦)అశ్విని-28వర్ష 20-51ల22-80కు అక్షిధ్యతీర్థులు [దిన ౨౩-౨౩
15 సప్త ఆ రా-10(౪౩-౬)ని 11-86 వర్ష 18-48ల 20-18కు	30 చుక్తి సో 16-89(౨౫-౨౪)మూల 9-17 వర్ష 17-28ల 19-1కు
16 అష్ట సో 24-85(౪౫-౩౬)శుక్ల 11-20వర్ష 17-47ల 19-24 కు "కాలానుమి" అయో.	1 సప్త మం 16-16(౨౪-౨౬)పునర్వాస-37వర్ష 18-48ల18-24కు
17 నవ మం 24-24(౪౫-౩)పూర్వా 11-81వర్ష 21-22ల28-1కు దిన ౨౩-౩౧ [దిన ౨౩-౩౦	2 అష్ట బు 15-28 (౨౨-౧౩) శుక్ల 9-84వర్ష 17-44ల19-18కు తిథి అష్టమి తి.సోమకా:
18 దశ బు 24-49(౪౬-౮)శుక్ల 12-10వర్ష 24-44లరా-2-25కు	3 నవ కు 14-7 (౧౮-౫౯) మా ౩-57వర్ష 16-88ల18-11కు తిథి ద్వయం [దిన ౨౩-౨౩
19 ఏకా కు రా-1-40(౪౮-౧౩)శుక్ల 18-20వర్ష ౧౮-౮౮ల౧౮-౧౩కు	4 దశ కు 12-28(౧౪-౫౯) చిత్త 8-1వర్ష 18-20ల14-51 కు
20 ద్వాద కు రా-1 (౫౧-౪౩) అశ్వి 14-59 వర్ష 10-48 ల 12-25కు వర్ష రా-1-24ల8-8కు ద్వాదశిపూర్వాసరా-౫-౩౫	5 ఏకా క 10-81(౧౦-౧)స్వాతి 6-48వర్ష ౧౮-6వర్ష 12-5ల 18-85కు సర్వ గం కి
21 త్రియో క 28-49(౫౬-౩) భర 17-2వర్ష ౧౮-14ల౧౮-౧౩కు ప్రదోష ఆరణ్యకాశిపురుషాశిపురుషాశి తీర్థులు	6 ద్వాద ఆ 8-22(౪-౩౩) త్రియోవార-8(౫౪-౨౨) అనూరా 8-48 వర్ష 9-8ల10-88కు
22 చతుర్వార పూర్తి(౬౦-౦) కృ 19-26వర్ష 8-0కు కృ తీర్థా డివాతీర్థ: సంక్తి తిరుమంగయశ్వాత్ తీర్థం	7 చతుర్వార సో రా-48(౫౬-౫౮) శ్వేత రా 2-5 వర్ష 9-0 ల 10-29కు మాసశకరాత్రి తిరుమంగయశ్వాత్ తీర్థం
23 చతుర్వార సో 6-56(౧౦-౧౩)శుక్ల 22-1వర్ష 18-9ల14-56 కు వర్ష రా 4-14ల6-0 కు అశ్వాధానం తిరుప్పాణియా శ్వాత్ తీర్థం శ్రీవై చక్రపామద్రావిడప్రబంధనిగమనం	8 అనూ మం రా-1-22(౪౩-౩)మూల 24-25వర్ష 9-88ల11-2 కు వర్ష 22-56ల24-25కు సర్వమామన అశ్వాధానం
24 పూర్తి మం 9-8(౬-౪౪)మూల 24-40వర్ష ౧౮-౮౮ల౧౮-౧౩కు	

9 బ్రహ్మ బు 28-9(౪౧-౩౦)పూష 22-88వర్ష 9-24ల10-84 కు వర్ష ౧౮-25ల యాగ:	24 బ్రహ్మ కు రా-82(౫౯-౪౩-౫౮)పునర్వాస-24 వర్ష 21-22ల 28-6కు దిన ౨౩-౩౬ మకరర్క: ౩౦-౫౮ యాగ: పర దుర్గ: మకరసంక్రమణ పులికా
10 ద్వితీ కు 21-5(౩౬-౨౧) శుక్ల 21-29వర్ష 7-55కు వర్ష రా 1-18ల2-50కు దిన ౨౩-౨౪	25 ద్వితీ కు పూర్తి(౬౦-౦)పునర్వాస-4-89వర్ష ౪-14ల5-56కు
11 తృతీ కు 19-21(౩౧-౫౩) శుక్ల 20-24వర్ష 24-16లరా-1-49కు	26 ద్వితీ క 7-40(౨-౩౬)అశ్విని-7వర్ష ౪-85ల6-15కు
12 చతుర్వార 17-58(౨౮-౧౩)ని 19-87 వర్ష రా-2-42ల4-17 కు దిన ౨౩-౨౫	27 తృతీ ఆ 8-16(౪-౬)మూల 17-4వర్ష రా-1-18ల2-51కు తిరు మొడిశియాశ్వాత్ తీర్థం
13 పంచ ఆ 16-58(౨౫-౪౪)శుక్ల 19-17వర్ష రా-1-41ల8-17కు	28 చతుర్వార సో 8-20(౪-౧౫)పూర్వా 17-82వర్ష 24-48లరా-2-18కు
14 చుక్తి సో 16-16(౨౪-౧౩) పూర్వా 19-19వర్ష రా-5-8ల దిన ౨౩-౨౬	29 పంచ మం 7-54(౩-౧౦)శుక్ల 17-28వర్ష రా-1-48ల8-18కు దిన ౨౩-౨౩
15 సప్త మ 16-11(౨౪-౧౩)శుక్ల 19-58వర్ష 6-47కు దిన ౨౩-౨౩	30 చుక్తి బు 6-59(౦-౫౩) సప్త రా 5-47 (౫౩-౦) మా ౩-17-2 వర్ష 24-44లరా-2-17 కు మారతాశ్వాత్ తీర్థం సర్వ కామతీర్థులు సరవారి తీర్థం [కు తి.సోమకా:
16 అష్ట బు 16-85 (౨౫-౦) శుక్ల ౨౦-౫౩వర్ష 8-28ల10-8కు మహాపుణ్యము	1 అష్ట కు రా 4-1(౫౩-౨౮)చిత్త 16-10 వర్ష 21-30ల28-2
17 నవ కు 17-82(౨౩-౨౧) అశ్వి 22-28వర్ష 18-12ల19-54కు	2 నవ కు రా 2-4(౪౮-౩౪)స్వాతి 15-1వర్ష 20-18ల21-48 కు
18 దశ కు 18-56 (౩౦-౪౯) భర 24-24 వర్ష ౧౮-50ల10-84కు దిన ౨౩-౩౦	3 దశ క 28-50 (౪౨-౫౯) ని 18-86వర్ష 17-21ల18-51 కు దిన ౨౩-౪౮ [సర్వగం కి
19 ఏకా క 20-46(౩౫-౨౨)కృ 19-24వర్ష 18-85ల15-21 కు సర్వ గం కి వైకుంఠ(మక్కా) తీర్థం కి శ్రీరంగ శకదర్శనం	4 ఏకా ఆ 21-82(౩౩-౧౫)అనూ-12-8 వర్ష 17-16ల18-45కు
20 ద్వాద ఆ 22-49 (౪౦-౩౧) శుక్ల ౨౨-౧౮వర్ష 20-25 ల 22-18కు చదికితిముఖం ౩౬-౨౩రఘు తిమతీర్థం	5 ద్వా సో 19-10(౩౧-౨౧)శ్వేత 10-24వర్ష 17-50ల19-19కు
21 త్రియో సో రా-1-2(౪౬-౨)మూల 11-82ల18-19 కు దిన ౨౩-౩౩ [19-0కు	6 త్రియో మం 16-49(౨౫-౨౮)మూల 8-44వర్ష 7-14ల8-44 కు వర్ష 17-42ల 19-12కు మాసశకరాత్రి శక వర్షం
22 చతుర్వార మం రా-11 (౫౧-౨౬) మూల 7-57వర్ష 17-14 ల	7 చతుర్వార బు 14-86(౧౯-౫౮)పూష 7-9 శుక్ల రా-5-87వర్ష 14-89ల16-9కు దిన ౨౩-౫౫ తిథి ద్వయం సర్వ 80మా, అశ్వాధానం, విద్యాధిశతీర్థం
23 పూర్తి మం రా-7(౫౬-౧౫)అశ్వి 10-28వర్ష 28-88ల రా 1-21 కు దిన ౨౩-౩౫ అశ్వాధానం	8 అనూ బు 12-85(౧౪-౫౪) శుక్ల రా 4-29 వర్ష 9 25ల 10-57కు తిథి చతుర్వార, చిందిశతీర్థయక్ష యాగ:

శక 1881 సం॥ మాఘమాసం (సాయనపౌర్ణమి తదనంతరం)

శక 1881 సం॥ పౌర్ణమి

9	29	కు (తరి కు 9-2(౬-౨) ధని రా1-28(౪౬-౫౫) వర్జిత 16-81 బక 9-2 వర్జ్య 6-45ల8-15కు దినశా-౧౪ అవధ్యాయః చంద్రదర్శనం భుజ-౧౪				
10	౪ 80	ద్వితీ ౪ 6-49(౦-3౦)కృత్తిరా5-17(౫౬-౧౦) శతా 24-21(౪౪-౨౦) వరి 13-40 కాల 6-49 వర్జ్య 8-16 ల 9-48కు దినశా-౧౬౬ కెవర్జ్య-౪౪-౨౫ భుజ-౨౩				
11	81	చతుర్థి ఆ రా 4-80(౫౪-౪౨)పూర్వా24-2(౪3-3౨)పరి11-28వరి16-58 వర్జ్య 6-40ల 8-15కుదినశా-౧౪ ఉభాశ్రీకాం సోపపదం వరదాశ్రీ భుజ-3౭				
12	1	పంచ సో రా4-82(౫౪-౪౩) ఉభా 24-82౪౪9-48 : క 16-81 వర్జ్య 9-50ల 11-28కు దినశా-౨౦ఉభాశ్రీకాం శేవ రాశే శ్రీమిదా భుజ-౪౬				
13	2	షష్ఠి మం రా5-28(౫౬-౫౭)శేవరా1-48(౪౪-౦) సిద్ధి8-41 కాల 16-57 వర్జ్య 18-10ల 14-51కుదినశా-౨౨శేవ రాశే భుజ-౫౫				
14	౪ 3	సప్త బు పూర్తి(౬౦-౦)అశ్విరా8-46(౫౬-౫౫)సాధ్య 8-15 కర 18-10 వర్జ్య 28-28ల రా1-10కు దినశా-౨౪ శేవ ర.ర్య: ౫-3౧ రథ ౩ బు వైవస్వత మన్వాది నారద్య జయ ని భు 3-౫				
15	4	సప్త సు 6-56(౦-౫౦)ధరరా6-17(౫౪-౧౨)శుభ8-22వరి6-58వర్జ్య 14-22ల16-8కు దినశా-౨౬ భీష్మరా మి ఉభ యానధ్యాయః భు3-౧౪				
16	5	అష్ట కు 9-2(౬-౩)కృత్తి పూర్తి (౬౦-౦)కుక 8-58౬౪9-2వర్జ్య 7-42 ల 9-29కు దినశా-౨౭వైపా రా 1-8ల కృత్తి నవ శి ప11-29(౧౨-౧౫)కృత్తి9-8(౬-౨౨)బ్రహ్మ9-89కాల11-29వర్జ్య ౪౪-8 ల 4-56కు దినశా-౨౯ ధని గర్జ్యః ౨౨-౫౨వైపా14-88కు కృత్తి రవతే సప్త తిథి దశమ భు3-3౩				
17	6	దశ ఆ 14-8(౧౪-౪౦)కోహి12-8(౧౩-౫౨)బృహద్ర10-81కర14-8వర్జ్య 18-25 ల 20-18కు దిన శా-3౧కూన్య తిథి ఏకా సో 16-81(౨౪-౫౨)మృగ15-8(౨౧-౧౨)చైత్య11-20వర్జ్య 16-81 వర్జ్య 24-28ల రా2-10కు దినశా-3౪తర్ద్య కుతే శతే తిథి ఏకాదశి సర్వ గణిః. భీష్మ గణిః భు3-౫౨				
18	7	ద్వాద మం 18-44(3౦-౨౫)ఆర్ద్ర17-48(౨౭-౫౨)విష్ణు 11-58 కాల 18-44 వర్జ్యంలేదు దినశా-3౬ గని ఆర్కః ౪౦-౧౪ఆర్ద్ర కుతే శతే సోపపదం భు౪-౧				
19	8	త్రయో బు 20-84(3౫-౦)పున20-8(3౩-౪౨)క్రితి12-22కాల7-89వర్జ్య 6-58ల8-88వరకు వర్జ్యరా4-41ల 6-35కు దినశా-3౮వరాచాశ్రయః భు౪-౧౧				
20	9	చతుర్థి ను 21-57(3౮-3౦)పుష్య21-58(3౮-3౨) ఆయు12-26 కర 9-15 వర్జ్యంలేదు దినశా-౪౦ఆశ్రీ రవతే పంచ పూర్ణి కు 22-54(౪౦-౫౨)ఆశ్రీ 28-26(౪౨-౧౨)సాధా12-9విష్ణు10-29వర్జ్య ౦11-88ల18-15కు దినశా-౪౨ ధని 3 కుంభేర్జ్యః ౫౪-౯ ఆశ్రీ రవతే పంచ అన్యాధానం మహామాఘ పరేష్వా కుంభి సం॥ పులి కా॥ భు౪-3౦				
21	10	ప (తరి శి 28-24(౪౨-౧౦)మఘ24-29(౪౪-౫౨)కోధి11-88కాల11-8వర్జ్య 11-57ల 18-87కు దినశా-౪౪ యాగః భు౦-౦-౧౬				
22	11	ద్వితీ ఆ 28-28(౪౨-౨౦)పూర్వా1-8(౪౬-3౦)అరి ౫౦10-85 తితి11-26వర్జ్య 8-42 ల 10-21కు దిన శా-౪౬ ఉభ తృతీ సో 28-9(౪౧-3౩)ఉభరా1-28(౪౭-౩)కుక9-20వరి11-18వర్జ్య 8-24ల10-1కు దిన శా-౪౮ ఉభ రాకాం ప్రదోషభావః భు౦-౧౭				
23	12	చతుర్థి మం 22-27(౩౯-౫౦)హస్త రా1-17(౪౬-౫౫)శృంగి7-47కాల రా 5-56బక10-47వర్జ్య 9-44ల11-19కు దిన శా-౫౧గని రర్జ్యః ౧౬-౩ చిత్ర శేవే భామ ర్థి భు౦-౨౫				
24	13	పంచ బు 21-28(3౭-౧౦)చిత్ర24-50(౪౫-౪౩)కంబి రా8-48కాల9-55వర్జ్య 9-8ల10-42కు వర్జ్య రా6-15 ల దిన షష్ఠి ను 19-59(3౩-౪౨)సాధి24-8(౪3-౫౨)కృత్తిరా1-25కర8-40శేవ7-47కు వర్జ్యరా5-28ల దినశా-౫౫ వర్జ్యపా 18-50 ల రా1-57కు విశా రవతే సప్త ప్రదోషః భు౦-౪౨				
25	14	సప్త కు 18-16(౨౯-౨౫)విశా22-57(౪౧-౩)ధ్రువ22-46విష్ణు7-7శేవ6-55కు వర్జ్యరా2-48ల4-14కు దిన శా-౫౭శేవ గర్జ్యః 3౪-౨౪ మి నాయనం3౬-౨౨ సారవసంకర్త (సా॥ విశా రవతే సప్త 3౫వలి శైవన క్రం మచితే పులి కా॥ భు ౦-౫౦				
26	15	అష్ట శి 16-15(౨౪-౨౫)అను21-85(3౩-౪౫)వాగ్ధూ19-54కాల16-15వర్జ్యరా2-49ల4-18కు దినశా-౦ తిథిఅద్భు తిసోష్ణకాః భు౦-౫౮				
27	16	నవ ఆ 18-59(౧౪-౪౩)శ్రేష్ఠ19-58(3౩-౪౫)హస్త 16-50కర18-59వర్జ్య రా8-28ల4-52కు దినశా-౨ తిథిఅద్భు దశ సో 11-82(౧౨-౪౦)మూల18-12(౨౯-౨౦)వజ్ర18-87వర్జ్య 16-48ల18-12కు వర్జ్యరా8-4౪4-88కు దినశా-౪ శేవ ఆర్కః ౫౨-౫౩ పూజా శ్రీకాం తిథి ఏకాదశి శాస్త్ర గణిః భు౧-౧౫				
28	17	ఏకా మం 8-59(౬-౨౦)ద్వాద రా6-25(౫3-3౫)పూర్వా16-21సిద్ధి10-20కాల 8-59 వర్జ్య 28-45 ల రా1-14కు దిన శా-౩ పూజా శ్రీకాం ఉపా కుకాం రామానుజమాధ్య గణిః తిల గ౨౩ భు౧-౨౩				
29	18	త్రయో బు రా8-59(౫3-౫౦)ఉపా14-82(౨౦-౧౨)వర్జిత7-4వరిరా8-5౩కర17-12వర్జ్య 8-15ల19-44కుదినశా-౯ ఉపా కుకాం భు౧-3౨				
30	19	చతుర్థి ను రా1-45(౪౮-౧౩)శ్రవ12-58(౧౬-౩)వరి24-52విష్ణు14-51వర్జ్య 16-89ల18-10కు దినశా-౧౧ శైవన క్రం అమా కు 28-58(౪3-౪౦)ధని11-80(౧౨-౪౨)శేవ22-9వరి12-48వర్జ్య 18-25ల19-57కు దినశా-౧౩శేవర్జ్య ౧౧-౫౨ శతా రక్తాం సర్వమాభూ అన్యాధానం సింహవర్జ్యాయః ద్యావరయగాదిః "సిర్వతి" అలభ్యయాతి పులి కా॥				

యం	పిల్ల 5 కుంభే				
	12 కుంభే శని:				
	14 మకరే శుక్ర:				
పూ	1౮ మిథునం:				
	24 మీనం:				
రా					

శ్రీ విశ్వరూప సంగీత పాఠ్యసూచిక: (చాంద్ర: మాసము: వసంత: ఉత్తరాయణం) శక 1881, కలి: 5060, క్రీ. సం 1960

శకం 1881 సం పాఠ్యసం నెల (సూర్యసం నెల)

శకం 1882 సం పాఠ్యసం నెల

8	27	శుక్రవారము 22-80 (౪౦-౧౨) శుక్రవారము 10-82 (౧౦-౧౨) శుక్రవారము 19-49 కింతు 11-21 వర్షము 16-49 ల 18-28 కు దినము ౧౬-౪౯	శుక్రవారము 22-80 (౪౦-౧౨) శుక్రవారము 10-82 (౧౦-౧౨) శుక్రవారము 19-49 కింతు 11-21 వర్షము 16-49 ల 18-28 కు దినము ౧౬-౪౯
9	28	సోమవారము 21-42 (౩౮-౧౫) శుక్రవారము 10-8 (౧౦-౧౨) శుక్రవారము 17-56 (౨౮-౫౦) శుక్రవారము 16-5 వర్షము 19-46 ల 21-22 కు దినము ౧౮-౪౮	సోమవారము 21-42 (౩౮-౧౫) శుక్రవారము 10-8 (౧౦-౧౨) శుక్రవారము 17-56 (౨౮-౫౦) శుక్రవారము 16-5 వర్షము 19-46 ల 21-22 కు దినము ౧౮-౪౮
10	౨౯	మంగళవారము 21-84 (౩౮-౫౦) శుక్రవారము 10-15 (౧౦-౧౨) శుక్రవారము 16-88 శుక్రవారము 22-40 ల 24-20 కు దినము ౨౦-౪౮	మంగళవారము 21-84 (౩౮-౫౦) శుక్రవారము 10-15 (౧౦-౧౨) శుక్రవారము 16-88 శుక్రవారము 22-40 ల 24-20 కు దినము ౨౦-౪౮
11	1	బుధవారము 22-7 (౩౮-౫౦) శుక్రవారము 11-5 (౧౦-౧౨) శుక్రవారము 15-48 శుక్రవారము 15-50 వర్షము 15-50 వర్షము 15-50 వర్షము 15-50	బుధవారము 22-7 (౩౮-౫౦) శుక్రవారము 11-5 (౧౦-౧౨) శుక్రవారము 15-48 శుక్రవారము 15-50 వర్షము 15-50 వర్షము 15-50 వర్షము 15-50
12	2	గురువారము 28-20 (౪౦-౧౫) శుక్రవారము 12-84 (౧౫-౩౦) శుక్రవారము 15-24 ల 10-48 వర్షము 8-19 ల 10-15 వర్షము 28-0౬ 24-45 కు దినము ౨౫-౪౮	గురువారము 28-20 (౪౦-౧౫) శుక్రవారము 12-84 (౧౫-౩౦) శుక్రవారము 15-24 ల 10-48 వర్షము 8-19 ల 10-15 వర్షము 28-0౬ 24-45 కు దినము ౨౫-౪౮
13	౩	శనివారము ౮-9 (౪౬-౫౨) శుక్రవారము 14-40 (౨౦-౪౫) శుక్రవారము 15-84 శుక్రవారము 11-52 వర్షము ౮-57 ల 5-44 కు దినము ౨౮-౪౮	శనివారము ౮-9 (౪౬-౫౨) శుక్రవారము 14-40 (౨౦-౪౫) శుక్రవారము 15-84 శుక్రవారము 11-52 వర్షము ౮-57 ల 5-44 కు దినము ౨౮-౪౮
14	4	ఆదివారము ౮-28 (౫౨-౩౫) శుక్రవారము 17-14 శుక్రవారము 16-5౪ శుక్రవారము 15-15 వర్షము 15-15 వర్షము 15-15 వర్షము 15-15	ఆదివారము ౮-28 (౫౨-౩౫) శుక్రవారము 17-14 శుక్రవారము 16-5౪ శుక్రవారము 15-15 వర్షము 15-15 వర్షము 15-15 వర్షము 15-15
15	5	సోమవారము ౮-50 (౫౮-౪౫) శుక్రవారము 20-6 (౩౪-౨౫) శుక్రవారము 16-51 శుక్రవారము 16-86 వర్షము 11-8౮ 12-56 కు దినము ౨౨-24 ల 4-12 కు దినము ౩౨-౪౮	సోమవారము ౮-50 (౫౮-౪౫) శుక్రవారము 20-6 (౩౪-౨౫) శుక్రవారము 16-51 శుక్రవారము 16-86 వర్షము 11-8౮ 12-56 కు దినము ౨౨-24 ల 4-12 కు దినము ౩౨-౪౮
16	6	మంగళవారము ౮-౮ (౬౦-౦౦) శుక్రవారము 28-8 (౪౦-౫౦) శుక్రవారము 17-42 శుక్రవారము 19-8 వర్షము 15-50 వర్షము 15-50 వర్షము 15-50	మంగళవారము ౮-౮ (౬౦-౦౦) శుక్రవారము 28-8 (౪౦-౫౦) శుక్రవారము 17-42 శుక్రవారము 19-8 వర్షము 15-50 వర్షము 15-50 వర్షము 15-50
17	7	బుధవారము ౮-17 (౪౫-౫౦) శుక్రవారము ౮-150 (౪౮-౪౨) శుక్రవారము 18-29 శుక్రవారము 8-17 వర్షము 8-25 ల 10-12 కు దినము ౩౨-౪౮	బుధవారము ౮-17 (౪౫-౫౦) శుక్రవారము ౮-150 (౪౮-౪౨) శుక్రవారము 18-29 శుక్రవారము 8-17 వర్షము 8-25 ల 10-12 కు దినము ౩౨-౪౮
18	8	గురువారము 10-80 (౧౦-౩౦) శుక్రవారము 4-18 (౫౫-౦౦) శుక్రవారము 19-2౪ శుక్రవారము 10-80 వర్షము 15-4౮ 16-50 కు దినము ౩౪-౪౮	గురువారము 10-80 (౧౦-౩౦) శుక్రవారము 4-18 (౫౫-౦౦) శుక్రవారము 19-2౪ శుక్రవారము 10-80 వర్షము 15-4౮ 16-50 కు దినము ౩౪-౪౮
19	9	శనివారము 12-19 (౧౫-౫౦) శుక్రవారము ౮-౮ (౬౦-౦౦) శుక్రవారము 19-14 శుక్రవారము 12-19 వర్షము 12-57 ల 14-41 కు దినము ౪౨-౪౮	శనివారము 12-19 (౧౫-౫౦) శుక్రవారము ౮-౮ (౬౦-౦౦) శుక్రవారము 19-14 శుక్రవారము 12-19 వర్షము 12-57 ల 14-41 కు దినము ౪౨-౪౮
20	౧౦	ఆదివారము 18-86 (౧౮-౧౨) శుక్రవారము 18-౮ (౦౦-౦౦) శుక్రవారము ౮-1౨ శుక్రవారము 18-86 వర్షము 19-52 ల 21-84 కు దినము ౪౪-౪౮	ఆదివారము 18-86 (౧౮-౧౨) శుక్రవారము 18-౮ (౦౦-౦౦) శుక్రవారము ౮-1౨ శుక్రవారము 18-86 వర్షము 19-52 ల 21-84 కు దినము ౪౪-౪౮
21	11	సోమవారము 14-18 (౨౦-౫౦) శుక్రవారము 7-44 (౩౮-౪౦) శుక్రవారము 18-22 శుక్రవారము 14-18 వర్షము 20-10 ల 21-50 కు దినము ౪౬-౪౮	సోమవారము 14-18 (౨౦-౫౦) శుక్రవారము 7-44 (౩౮-౪౦) శుక్రవారము 18-22 శుక్రవారము 14-18 వర్షము 20-10 ల 21-50 కు దినము ౪౬-౪౮
22	12	మంగళవారము 14-24 (౨౦-౨౫) శుక్రవారము 8-85 (౫౫-౫౦) శుక్రవారము 17-14 శుక్రవారము 14-24 వర్షము 16-41 ల 18-19 కు దినము ౪౮-౪౮	మంగళవారము 14-24 (౨౦-౨౫) శుక్రవారము 8-85 (౫౫-౫౦) శుక్రవారము 17-14 శుక్రవారము 14-24 వర్షము 16-41 ల 18-19 కు దినము ౪౮-౪౮
23	౧౩	బుధవారము ౮-56 (౧౮-౧౫) శుక్రవారము 8-58 (౬౩-౨౨) శుక్రవారము 15-4౨ శుక్రవారము 18-56 వర్షము 16-1౮ 17-86 కు దినము ౫౦-౪౮	బుధవారము ౮-56 (౧౮-౧౫) శుక్రవారము 8-58 (౬౩-౨౨) శుక్రవారము 15-4౨ శుక్రవారము 18-56 వర్షము 16-1౮ 17-86 కు దినము ౫౦-౪౮
24	14	గురువారము 21-57 (౧౬-౫౦) శుక్రవారము 8-40 (౬౩-౨౨) శుక్రవారము 18-44 శుక్రవారము 12-57 వర్షము 16-51 ల 18-24 కు దినము ౫౨-౪౮	గురువారము 21-57 (౧౬-౫౦) శుక్రవారము 8-40 (౬౩-౨౨) శుక్రవారము 18-44 శుక్రవారము 12-57 వర్షము 16-51 ల 18-24 కు దినము ౫౨-౪౮
25	15	శనివారము 11-84 (౧౩-౨౨) శుక్రవారము 2-2 (౪౩-౨౨) శుక్రవారము 11-27 శుక్రవారము 15-4౨ ల 17-15 కు దినము ౫౬-౪౮	శనివారము 11-84 (౧౩-౨౨) శుక్రవారము 2-2 (౪౩-౨౨) శుక్రవారము 11-27 శుక్రవారము 15-4౨ ల 17-15 కు దినము ౫౬-౪౮
26	16	ఆదివారము 9-51 (౮-౨౨) శుక్రవారము 7-8 (౨౨-౨౨) శుక్రవారము ౮-50 శుక్రవారము 8-55 వర్షము ౮-10 వర్షము 9-51 వర్షము 12-2౨ ల 18-58 కు	ఆదివారము 9-51 (౮-౨౨) శుక్రవారము 7-8 (౨౨-౨౨) శుక్రవారము ౮-50 శుక్రవారము 8-55 వర్షము ౮-10 వర్షము 9-51 వర్షము 12-2౨ ల 18-58 కు
27	౧౭	సోమవారము 7-58 (౪౦-౫౦) శుక్రవారము 5-45 (౫౪-౪౦) శుక్రవారము ౮-27 శుక్రవారము ౮-17 వర్షము 11-5౮ 12-86 కు దినము ౫౮-౪౮	సోమవారము 7-58 (౪౦-౫౦) శుక్రవారము 5-45 (౫౪-౪౦) శుక్రవారము ౮-27 శుక్రవారము ౮-17 వర్షము 11-5౮ 12-86 కు దినము ౫౮-౪౮
28	18	మంగళవారము ౮-82 (౫౩-౫౦) శుక్రవారము ౮-56 (౫౧-౫౫) శుక్రవారము 24-20 శుక్రవారము 16-88 వర్షము 11-౮9 41 కు దినము ౬౦-౪౮	మంగళవారము ౮-82 (౫౩-౫౦) శుక్రవారము ౮-56 (౫౧-౫౫) శుక్రవారము 24-20 శుక్రవారము 16-88 వర్షము 11-౮9 41 కు దినము ౬౦-౪౮
29	19	బుధవారము ౮-17 (౪౩-౪౨) శుక్రవారము ౮-25 (౪౮-౧౦) శుక్రవారము 21-21 వర్షము 14-24 వర్షము 8-11౮9 41 కు దినము ౬౦-౪౮	బుధవారము ౮-17 (౪౩-౪౨) శుక్రవారము ౮-25 (౪౮-౧౦) శుక్రవారము 21-21 వర్షము 14-24 వర్షము 8-11౮9 41 కు దినము ౬౦-౪౮
౩౦	౨౦	గురువారము 28-4 (౪౨-౧౨) శుక్రవారము 28-57 (౪౪-౩౦) శుక్రవారము 18-28 శుక్రవారము 12-1౦ వర్షము 8-56 ల 10-28 కు దినము 22-27 ల 28-57 కు	గురువారము 28-4 (౪౨-౧౨) శుక్రవారము 28-57 (౪౪-౩౦) శుక్రవారము 18-28 శుక్రవారము 12-1౦ వర్షము 8-56 ల 10-28 కు దినము 22-27 ల 28-57 కు
1	21	శనివారము 20-57 (౩౩-౩౩) శుక్రవారము 22-88 (౪౦-౨౨) శుక్రవారము 15-29 శుక్రవారము 10-5 వర్షము 8-55 ల 10-26 కు దినము ౩౦-౪౮	శనివారము 20-57 (౩౩-౩౩) శుక్రవారము 22-88 (౪౦-౨౨) శుక్రవారము 15-29 శుక్రవారము 10-5 వర్షము 8-55 ల 10-26 కు దినము ౩౦-౪౮
2	22	ఆదివారము 18-58 (౩౨-౩౨) శుక్రవారము 21-19 (౩౮-౦౦) శుక్రవారము 12-41 శుక్రవారము 7-57 వర్షము 6-7౮ 7-89 కు దినము ౩౦-౪౮	ఆదివారము 18-58 (౩౨-౩౨) శుక్రవారము 21-19 (౩౮-౦౦) శుక్రవారము 12-41 శుక్రవారము 7-57 వర్షము 6-7౮ 7-89 కు దినము ౩౦-౪౮
౩	౨౩	సోమవారము 17-11 (౨౩-౪౦) శుక్రవారము 20-16 (౩౫-౧౩) శుక్రవారము 10-0 శుక్రవారము 17-11 వర్షము 24-8౮ ల 41 కు దినము ౩౦-౪౮	సోమవారము 17-11 (౨౩-౪౦) శుక్రవారము 20-16 (౩౫-౧౩) శుక్రవారము 10-0 శుక్రవారము 17-11 వర్షము 24-8౮ ల 41 కు దినము ౩౦-౪౮
4	24	మంగళవారము 15-88 (౨౩-౫౦) శుక్రవారము 19-28 (౩౩-౨౫) శుక్రవారము 7-84 శుక్రవారము 21-21 వర్షము 8-11౮9 41 కు దినము ౩౦-౪౮	మంగళవారము 15-88 (౨౩-౫౦) శుక్రవారము 19-28 (౩౩-౨౫) శుక్రవారము 7-84 శుక్రవారము 21-21 వర్షము 8-11౮9 41 కు దినము ౩౦-౪౮
5	25	బుధవారము 14-24 (౨౦-౪౪) శుక్రవారము 18-59 (౩౨-౧౫) శుక్రవారము ౮-28 శుక్రవారము 14-24 వర్షము ౮-21 ల 2-57 కు దినము ౩౦-౪౮	బుధవారము 14-24 (౨౦-౪౪) శుక్రవారము 18-59 (౩౨-౧౫) శుక్రవారము ౮-28 శుక్రవారము 14-24 వర్షము ౮-21 ల 2-57 కు దినము ౩౦-౪౮
6	26	గురువారము 18-88 (౧౮-౪౩) శుక్రవారము 18-58 (౩౨-౩౩) శుక్రవారము 25-46 శుక్రవారము 18-88 వర్షము ౮-8౮ ల 10-28 కు దినము 22-27 ల 28-57 కు	గురువారము 18-88 (౧౮-౪౩) శుక్రవారము 18-58 (౩౨-౩౩) శుక్రవారము 25-46 శుక్రవారము 18-88 వర్షము ౮-8౮ ల 10-28 కు దినము 22-27 ల 28-57 కు
7	౨౭	శనివారము 18-7 (౧౩-౪౦) శుక్రవారము 19-14 (౩౩-౫౦) శుక్రవారము 24-80 శుక్రవారము 18-7 వర్షము 6-12 కు దినము ౩౦-౪౮	శనివారము 18-7 (౧౩-౪౦) శుక్రవారము 19-14 (౩౩-౫౦) శుక్రవారము 24-80 శుక్రవారము 18-7 వర్షము 6-12 కు దినము ౩౦-౪౮

			శుక్రవారము
య	మాస్ 7 కుంభే	ర	
పూ	వశిష్టా	కుంభే	
రా	10 కుంభే	కుంభే	
	13 మేషం	మేషం	
	24 మేషం	మేషం	

శ్రీ విశ్వరూప సంగీత పాఠ్యసూచిక: (చాంద్ర: మాసము: వసంత: ఉత్తరాయణం) శక: 1882, కలి: 5061, క్రీ. సం. 1960

8	28	౨౮	శనివారము 18-11 (౧౩-౫౦) శుక్రవారము 20-8 (౩౫-౦౦) శుక్రవారము 28-88 శుక్రవారము 18-11 వర్షము 7-87 ల 9-18 కు దినము ౩౦-౪౮	శనివారము 18-11 (౧౩-౫౦) శుక్రవారము 20-8 (౩౫-౦౦) శుక్రవారము 28-88 శుక్రవారము 18-11 వర్షము 7-87 ల 9-18 కు దినము ౩౦-౪౮
---	----	----	--	--

(పూర్వపద్ధతి పంచాంగే) శ్రీ వికారి నామ సంవత్సర మాఘమాసః శకః 1881, కలిః 5060, క్రీ. సం. 1960

శక 1881 సం॥ మాఘం నెల (సాయనసారం)	<p>9 కు ప్రతి కు 10-49(గం-3గ)ధనిరా8-84 వర్జ్య 8-19౧9-51 దిన ౨౩-౫౯ [దిన ౨౩-౧౧]</p> <p>10 ద్విత్తి క 9-25(౬-౫౯) శరరా 8-7 వర్జ్య 10-38౧ 12-12కు</p> <p>11 తృత్తి క 8-24(౪-౨౩) పూభారా8-2 వర్జ్య 9-30౧ 11-5కు దిన ౨౩-౨ [దిన ౨౩-౪]</p> <p>12 చతుర్తీ సో 7-49(3-౦)ఉభారా8-80వర్జ్య 12-49౧ 14-27కు</p> <p>18 పంచమీ మం 7-45(౨-౫౨)శరరా4-22 వర్జ్య 15-56౧ 17-85కు దిన ౨౩-౬ [దిన ౨౩-౮]</p> <p>14 షష్ఠి కు 8-12(౪-౦)అశ్వినరా5-51 వర్జ్యరా 1-36౧ 3-18కు</p> <p>15 సప్తమీ కు 9-12(౬-౨౬)భరపూరివర్జ్య 16-10౧ 17-58కు దిన ౨౩-౧౦రథ ౩మి [౨౩-౧౨]</p> <p>16 అష్టమీ కు 10-35(౧౦-౦)భర7-49వర్జ్య 20-56౧ 22-41కు దిన</p> <p>17 నవమీ 12-23(౧౪-3౦)కృత్తి10-3 వర్జ్యరా3-44౧ 5-30కు దిన ౨౩-౧౪తథి దశమి, ఆనందతీర్థి</p> <p>18 దశమీ కు 14-27(౧౯-౪౦)గోహి12-84వర్జ్య 18-47౧ 20-83కు దిన ౨౩-౧౬కూన్యతిథి</p> <p>19 ఏకాదశి సో 16-38(౨౫-౯)మృగ15-11వర్జ్య 24-29౧ 2౨-15కు దిన ౨౩-౧౯తిథిగణి శుద్ధిగణి భిష్యగణి సత్య జ్ఞాన తీర్థి [౨౩-౨౧]</p> <p>20 ద్వాదశి మం 18-48(3౦-౨3)ఆర్ద్ర 17-44 వర్జ్యం లేదు దిన</p> <p>21 త్రియోబు 20-86(3౫-౪)పున20-6 వర్జ్య 6-55౧ 8-40కు వర్జ్యరా4-46౧ 8-80కుదిన ౨౩-౨3పంచా ర్తి నా</p> <p>22 చతుర్దశి 22-5(3౮-౪౯)పుష్య22-5వర్జ్యం లేదుదిన ౨౩-౨౫</p> <p>23 పూర్ణిమ కు 23-8 (౪౧-౨౮) ఆశ్లే 23-41 వర్జ్య 11-44౧ 18-27కు దిన ౨౩-౨౩ కుంభేర్క: ౫౮-౨౪ అస్వా ధానం పరేష్ని కుంభసం॥ పు॥ కా॥</p>	<p>24 బ ప్రతి సో 23-88 (౪౨-౪౬) మఘ 24-44 వర్జ్య 12-12౧ 18-52కు యాగ: [కుదిన ౨౩-3౧]</p> <p>25 ద్విత్తి క 23-40(౪౨-౪౯)పూభారా1-21వర్జ్య 8-56౧ 10-84</p> <p>26 తృత్తి సో 23-8(౪౧-3౦)ఉభ1-28 వర్జ్య 8-31౧ 10-10కు దిన ౨౩-3౪ [11-19కుదిన ౨౩-౩౬]</p> <p>27 చతుర్తీ మం 22-8 (3౯-3) మా 24-59 వర్జ్య 9-38౧</p> <p>28 పంచమీ 20-46(3౫-3౨)చిత్ర24-18 వర్జ్య 8-44౧ 10-17కు వర్జ్యరా5-84౧ [4-25౧ 5-55కు]</p> <p>29 షష్ఠి కు 19-2(3౧-౨౦)స్వాతి 23-8 శేవ 7-5కు వర్జ్యంరా</p> <p>30 సప్తమీ కు 17-1(౨౬-౧౮)విశా21-45 వర్జ్యరా 1-3౦౧ 3-0కు దిన ౨౩-౪3 [దిన ౨౩-౪౫తిథిస్వయంతి(సోష్టికా: 1 అష్టమీ 14-48(౨౦-౪౨)అనూ20-12వర్జ్యరా1 25౧ 2 55కు 2 నవమీ 12-28(౧౫-౦)జ్యేష్ఠ18-82వర్జ్య 13 59౧ 15 28కు దిన ౨౩-౪౩ తిథిదశమి</p> <p>3 దశమీ సో 10-5(౯౨)మూల16 52వర్జ్య 8-23౧ 4-52కు వర్జ్య రా1-50౧ 3-19కు దిన ౨౩ ౫౦స్వాత్తిరగణి</p> <p>4 ఏకాదశి మం 7-48(3౧౧)ద్వాదరా5-25 (౫౪-౧౬)పూషా 15-15 వర్జ్య 22-45౧ 24-16కుదిన ౨౩ ౫౨ రామానుజ మాధ్వగణి [19-6కు దిన ౨౩-౫౫]</p> <p>5 త్రియోబు రా8-23 (౫౨-౨౧)ఉషా18-47 వర్జ్య 17 35౧</p> <p>6 చతుర్దశి కు రా1-86 (౪౩-౫౪) శ్రవ 12-38 వర్జ్య 16-24౧ 17-56కు దిన ౨౩-౫౩మహాశివరాత్రి, విష్ణుచిత్తి రామా నుజస్వామిత్తిరం.</p> <p>7 అమావాస్య కు 24 18 (౪౪-౨౯) ధని 11 36 వర్జ్య 18-38౧ 20-12కు దిన ౨౩-౫౯సర్వసామూ అన్వాధానం పింఛ పిత్తయజ్ఞ:</p>
---------------------------------	--	--

(పూర్వపద్ధతి పంచాంగే) శ్రీ వికారి నామ సం॥ ఫాల్గుణమాసః శకః 1881, కలిః 5060 క్రీ. సం 1960

శక 1881 సం॥ ఫాల్గుణం నెల (సాయనసారం)	<p>8 కు ప్రతిసో 23-11(౪౧-౫౪)శి11-2౧ 17-24౧ 18-59కు యాగ:</p> <p>9 ద్విత్తి క 22-38 (౪౦-3౬) పూభా 10-52 వర్జ్య 20-35౧ 22-18కు [1-15కు దిన ౨౩-౩]</p> <p>10 తృత్తి సో 22-83(౪౦-౨3) ఉభా 11-12 వర్జ్య 23-36౧రా</p> <p>11 చతుర్తీ మం 23-8(౪౧-3౮)శర11-59వర్జ్యం లేదుదిన ౨౩-౯</p> <p>12 పంచమీ మం 23-58(౪౪-౦) అశ్వ 13-17వర్జ్య 9-4౧ 10-45కు వర్జ్య 23-38౧రా1-19కు [దిన ౨౩-౧౪]</p> <p>18 షష్ఠి కు 25-26(౪౩-3౯) భర 15-4 వర్జ్య రా4-9౧ 5-54కు</p> <p>14 సప్తమీ కు రా8-12(౫౨-౮)కృత్తి17-13వర్జ్యలేదుదిన ౨౩-౧౬ సత్యివ్రతి తీర్థి</p> <p>15 అష్టమీ కు 5-17 (౫౩-౨౨) గోహి 19-40 వర్జ్య 10-51౧ 12-37కు వర్జ్య రా1-58౧ 3-40కు దిన ౨౩-౧౯</p> <p>16 నవమీ పూరి(౬౦-౦)మృగ22-17 వర్జ్యంలేదు దిన ౨౩-౨౧ తిథిశ్చివనంద తీర్థి నా [దిన ౨౩-౨౪]</p> <p>17 నవమీ సో 7-25(౨-౪౩) ఆర్ద్ర 24-54 వర్జ్య 7-36౧ 9-22కు</p> <p>18 దశమీ మం 9-28(౩-౫౫) పునరా8-18 వర్జ్య 14-5౧ 15-51కు దిన ౨౩-౨౬ కులశేఖరాశ్వాత్తిర తీర్థి నా</p> <p>19 ఏకాదశి బు 11-15 (౧౨-౨౬) పుష్యరా 5-26 వర్జ్య 12 0౧ 18-45కు దిన ౨౩-౨౯సర్వగణి [దిన ౨౩-3౧]</p> <p>20 ద్వాదశి కు 12-41(౧౬-౧)ఆశ్లే పూరివర్జ్య 19-10౧ 20-58కు</p> <p>21 త్రియోబు కు 18-40 (౧౮-3౦) ఆశ్లే 6-59 వర్జ్య 19-84౧ 21-15కుదిన ౨౩-3౩తిథిచతుర్తి [దిన ౨౩-౩౬తిథిపూర్ణిమ</p> <p>22 చతుర్దశి క 1౪-8(౧౯-౪౨) మఘ 8-9 వర్జ్య 16-28౧ 18-2కు</p> <p>23 పూర్ణిమ కు 14-8(౧౯-3౩)పూభా8-50వర్జ్య 16-5౧ 17-42కు దిన ౨౩-3౮మోసేర్క: ౪౮-3 తిథి ప్రతిపత్ అన్వా ధానం పరేష్ని మిష సం॥ పు॥ కా॥</p>	<p>24 బ ప్రతి సో 13-30(౧౮-౧౨)శాఖ9-1వర్జ్య 17-19౧ 18-54కు దిన ౨౩-౪౧ తిథిద్విత్తి మ యాగ: శత్యపాద తీర్థి</p> <p>25 ద్విత్తి మం 12-29 (౧౫-3౯) మా 2౩ 8-45 వర్జ్య 16-32౧ 18-5కు దిన ౨౩-౪3 [దిన ౨౩-౪౬]</p> <p>26 తృత్తి బు 11-3(౧౨-౩) చిత్ర 8-4 వర్జ్య 18-26౧ 14-58కు</p> <p>27 చతుర్తీ కు 9-17 (౩-౪౫) స్వాతి 7-2 విశా రా 5-47 వర్జ్య 12-21౧ 13-51కు [వర్జ్య 9-31౧ 11-1కు దిన ౨౩-౫౧]</p> <p>28 పంచమీ కు 7-14(౨-౪౦)షష్ఠి 5-8(౫౪-3౩)అనూరా4-17</p> <p>29 సప్తమీ కు రా2-40 (౫౧-౧౪) జ్యేష్ఠ రా 2-38 వర్జ్య 9-29౧ 10-58కుదిన ౨౩-౫3 [వర్జ్య 23-25౧ 24-54కుదిన ౨౩-౫౬]</p> <p>30 అష్టమీ కు 24-12(౪౫-౮)మూల 24-54 వర్జ్య 10-2౧ 11-81కు</p> <p>1 నవమీ సో 21-49(3౯-౧3)పూషా23-16వర్జ్య 9-50౧ 11-20కు దిన ౨౩-౫౮ [వర్జ్యరా1-31౧ 3 2కు దిన 3౦-౧]</p> <p>2 దశమీ మం 19-33(3౩-3౬)ఉషా21-44 వర్జ్య 6-44౧ 8-44కు</p> <p>3 ఏకాదశి బు 17-32 (౨౮-3౨) శ్రవ 20-27 వర్జ్య 24-17౧ రా1-49కు దిన 3౦-3వర్సగణి [దిన 3౦-౬]</p> <p>4 ద్వాదశి కు 15-46(౨౪-౯) ధని 19-26 వర్జ్య రా2-26౧ 4 0కు</p> <p>5 త్రియోబు కు 14-20(౨౦ 3౩)శి18-45వర్జ్యరా1-8౧ 2-41కు దిన 3౦ ౮ తిథిస్వయం మాసశివరాత్రి</p> <p>6 చతుర్దశి క 18-19 పూభా 18-30 వర్జ్య 16-10౧ 17-47కు దిన 3౦-౧౧ తిథి అమా సర్వసామూ</p> <p>7 అమావాస్య కు 12 42 (౧౬-3౮) ఉభా 18-40 వర్జ్యంలేదు దిన 3౦-౧3 అన్వాధానం పింఛపిత్తయజ్ఞ:</p>
-------------------------------------	---	--

శ్రీ వికారి సం॥ శక: 1882 కలి: 5091 క్రీ సం॥ 1960

8 కు ప్రతి సో 12 88(౧౬-౨౮)శర 19 28వర్జ్య 7-1౮౧ 8-40కు
దిన 3౦-౧౬ యాగ:

హా ర దు ర్భు హూ ర్త ము లు

కారణము	దిన మాసం 30 అనునప్పుడు	దిన 3౨-౪౨ అనునప్పుడు	దిన ౨౩-3౮ అనునప్పుడు
అధికారం	౨౬-౦ (ప్ర ౨-౦)	౨౮-౨౦ (ప్ర ౨-౧౧)	౨3-౫౩ (ప్ర ౧-౫౧)
పోషకారం	౧౬-౦ } (ప్ర ౨-౦) ౨౨-౦ }	౧౩-౨౬ } (ప్ర ౨-౧౧) ౨3-౫౮ }	౧౪-౪౪ } (ప్ర ౧-౫౧) ౨౦-౧౬ }
మంగళకారం	ప ౬-౦ } (ప్ర ౨-౦) రా ౧౨-౦ }	ప ౬-౩౫ (ప్ర ౨-౧౧) రా ౧౦-౫౬ (ప్ర ౧-౪౮)	ప ౫-౩౨ (ప్ర ౧-౫౧) రా ౧౨-౫౩ (ప్ర ౨-౮)
బాధకారం	౧౫-౦ (ప్ర ౨-౦)	౧౬-౧౬ (ప్ర ౨-౧౧)	౧౨-౫౪ (ప్ర ౧-౫౧)
నయకారం	౧౦-౦ } (ప్ర ౨-౦) ౨౨-౦ }	౧౦-౫౪ } (ప్ర ౨-౧౧) ౨3-౫౮ }	౮-౧౩ } (ప్ర ౧-౫౧) ౨౦-౫౬ }
కుక్రకారం	౬-౦ } (ప్ర ౨-౦) ౧౬-౦ }	౩-౩౨ } (ప్ర ౨-౧౧) ౧౩-౨౬ }	౫-౩౨ } (ప్ర ౧-౫౧) ౧౪-౪౪ }
శనికారం	౦-౧ (ప్ర ౪-౦)	౦-౧ (ప్ర ౪-౨౨)	౦-౧ (ప్ర 3-౪౧)

కారీపంచాంగం కాలము ౧-1
గడియలు 3½. ఘంట ౧ నిమిషములు 3౦

పద్యముల ముద్రా

పద్యముల ముద్రా

పద్యములు	అది	సోమ	మంగళ	బుధ	గురు	శుక్ర	శని
౧	ఉద్యోగ	అమృత	సోమం	విషం	మృతం	అమృత	విషం
౨	లభం	విషం	ఉద్యోగ	అమృత	సోమం	జ్వరం	ఉద్యోగ
౩	విషం	ఉద్యోగ	జ్వరం	శుభం	కలహం	కలహం	శుభం
౪	అమృత	లభం	లభం	ఉద్యోగ	లభం	లభం	అమృత
౫	శుభం	జ్వరం	అమృత	సోమం	ఉద్యోగ	శుభం	కలహం
౬	ధనం	అమృత	ఉద్యోగ	శుభం	జ్వరం	ధనం	సోమం
౭	అమృత	లభం	విషం	ధనం	లభం	అమృత	అమృత
౮	విషం	ధనం	లభం	అమృత	ఉద్యోగ	విషం	లభం

పద్యములు	అది	సోమ	మంగళ	బుధ	గురు	శుక్ర	శని
౧	శుభం	సోమం	జ్వరం	లభం	ఉద్యోగ	సోమం	విషం
౨	అమృత	లభం	ఉద్యోగ	సోమం	విషం	జ్వరం	అమృత
౩	జ్వరం	ధనం	కలహం	విషం	జ్వరం	అమృత	జ్వరం
౪	సోమం	ఉద్యోగ	లభం	ఉద్యోగ	లభం	కలహం	ఉద్యోగ
౫	కలహం	సోమం	సోమం	శుభం	అమృత	లభం	శుభం
౬	లభం	అమృత	లభం	లభం	విషం	మృతం	లభం
౭	ఉద్యోగ	విషం	ఉద్యోగ	ధనం	కలహం	ధనం	ధనం
౮	సోమం	జ్వరం	ధనం	లభం	జ్వరం	అమృత	లభం

అ మ్మ రా ది యో గ ము లు

[illegible]

అ-అమృతయోగము ని-నిర్దయోగము, అని-అమృతనిర్దయోగము, ఉ-ఉక్తయోగము, ఈ-ఈశ్వరయోగము, ప్రతి-ప్రతిభానయోగము.

TI 16084

ఒక రా: తీర్చబడినది ముచిది, నాకు రాము తీర్చ
నదనము, నాకు రాము తీర్చ రావలసినది, తీర్చబడిన
దానిని కట్టు, తీర్చ బట్టినదానిని కట్టునకు కలుగును. నా
నాని కట్టిన, తీర్చ రావలసినది అనును. నావలననే తీర్చబడి
అనునది కట్టబడినది. నావలననే తీర్చబడి నా
కలుగును. నావలననే గాని అనునది గాని అనునది అనునది

೨೧ ಅಂಶದ ಮೊದಲನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ. ಈ ಅಧ್ಯಾಯದ ಮೊದಲನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ

[illegible]

ఆచార్యులందరి వాచనాదికము, వర్ష వివరము								
శం.1881 లేదీ	చాంద్ర మేస	కార్తి	తక్కాల	పుం త్రి	వాచనము	సాగరచక్ర	గ్రహయోగములంబట్టి వర్షవివరము	
సాయనసంవత్సరం	లిఖి వారములు	నక్షత్రం	నక్షత్రం	విచారం		ముచేవృత్తి		
చైత్రం	28	చైత్ర శుక్ల పంచమి సోమ	ఆశ్విని	మృగశిర	పుం. పుం	వనాహ	అశావృష్టి	అదటచట సాధారణవృష్టి
చైత్రం	7	,, బ పంచమిసోమ	భరణి	మృ.ఆహార	పుం. పుం	గజ	ఖండవృష్టి	అదటచట అల్పవృష్టి
,,	21	చైత్ర శుక్ల తృతీయ సోమ	కృత్తిక	మృగశిర	పుం. పుం	మహిష	అశావృష్టి	అదటచట సాధారణవృష్టి వర్షములు
శ్రేష్ఠం	4	,, బ తృతీయ సోమ	రోహిణి	మృ.ఆహార	పుం. పుం	సింహ	ఖండవృష్టి	అదటచట గాలితో కూడిన అనుకూల
,,	18	శ్రేష్ఠ శుద్ధి తృతీయ సోమ	మృగశిర	ఆర్ద్ర	పుం. త్రి	వరాహ	ఖండవృష్టి	గాలితో కూడిన మంచి వర్షములు
ఆషాఢం	1	,, బ ద్వితీయ సోమ	ఆర్ద్ర	మృ.ఆహార	త్రి. పుం	గర్భ	ఖండవృష్టి	సహ్యమకూల వర్షములు గలగును
,,	15	,, బ అమా సోమ	పునర్వసు	పునర్వసు	త్రి త్రి	కుక్కుట	సువృష్టి	వాయుసహితముగే మంచివర్షములు
,,	29	ఆషాఢ శుక్ల పూర్ణిమ సోమ	పుష్యవి	ఉ. షాఢ	త్రి. పుం	సింహ	సువృష్టి	మంచివర్షములు బాగుగ గలగును
శ్రావణం	12	,, బ చతుర్థి సోమ	ఆశ్లేష	పునర్వసు	త్రి. త్రి	అశ్వి	సువృష్టి	మొదట మంచివర్షములు గలగును
,,	26	శ్రావణ శుక్ల యోగదశి ఆది	మఖ	ఉ. షాఢ	త్రి. పుం	గజ	సువృష్టి	అతివృష్టి యనదగిన వర్షములు
భాద్రపదం	8	,, బ ఏకాదశి ఆది	పూ.వల్లభి	పునర్వసు	త్రి. త్రి	గర్భ	సువృష్టి	సువృష్టి యనదగిన వర్షములు
,,	22	భాద్ర శుక్ల ఏకాదశి ఆది	ఉ. ఫల్గుని	శ్రవణం	త్రి. పుం	సింహ	అతివృష్టి	ఖండవృష్టి ములుగ సువృష్టి
ఆశ్విని	5	,, బ దశమి ఆది	హస్త	పునర్వసు	త్రి. త్రి	మహిష	సువృష్టి	గాలితో కూడిన మంచివర్షములు
,,	18	ఆశ్వి శుక్ల నవమి శని	చిత్ర	శ్రవణం	త్రి. పుం	గర్భ	అతివృష్టి	దేశమంతటను మంచివర్షములు
కార్తికం	2	,, బ సప్తమి శని	స్వాతి	పునర్వసు	త్రి. త్రి	సింహ	సువృష్టి	మృగ్య మృగ్య సువృష్టి గలగును
,,	15	కార్తిక శుక్ల దశమి శుక్ర	విశాఖ	ఉ. షాఢ	త్రి. పుం	గజ	సువృష్టి	గాలితో కూడిన మంచివర్షములు
,,	28	,, బ చతుర్థి గురు	అనూరాధ	పునర్వసు	త్రి. త్రి	వ్యాఘ్ర	సువృష్టి	ఖండవృష్టిగ సామాన్య వర్షములు

[illegible]

వర్ష మూలు—ధరలు

తైత్తిరమాసము:—మాసమంతటను పురస్కృత రతి మధ్యమము (బ 8 బు. పి 1 కేతు వ్యవధానము) కుక్రగ్రహుడును, బ ౧౨ పి. పి 1 గురు కుక్ర సమన ప్రకం (ఇది వర్షయోగమున్న గావచ్చును), కు ౨ కు. ప్ర 1 బ ౧౧ ఆ. పి 1 ఆర్ద్రాంగారకుడు, బ ౧౨ పి. ప్ర 1 కుజకుక్రల కేకరాశియోగము మొదలగు అశావృష్టి యోగములు గలవు—కు ౨ కు. పి 1 మృగశిరాంగారకుడు, కు ౪ ఆ. పి 1 బుధవక్రం, మాసమంతట పురస్కృతము ఇత్యాది వర్షయోగములు గలవు. ఇంట్లో మొదట కొంతవరకు వర్ష భీతి యుండును.

ధరలు:—ధాన్యము వస్త్రములు ధర గరిగి యుండునందున. కొబ్బరి, అరటి పసుపు వగైరా కొంచెము మందముగ నుండును. తెలము కిర్రుర మొదలగు వస్త్రములను మందముగ నే యుండును. పప్పు పదార్థములు చురుకుగ నుండును. ఇండి బంగారములు ధర నిలబాటుగ నుండును.

వైశాఖమాసము:—శ్రేష్ఠ 4 రోహి గర్భ. మాసమంతటను కుక్రగ్రహుడు. బ ౧౨ బు. క. పురస్కృత రతి మధ్యమము. కు. ౧౩ బు. పి 1 కుజకుక్రల కేకరాశి. తిరుగ బ ౮ ఆ. ప్ర 1 కుజకుక్రల కేకరాశి. కు ౨ గు ప్ర 1 రవి గురు సమన ప్రకం బ ౧౨ బు ప్ర 1 పురోబుధుడు ఇత్యాది ద్యూవావృష్టియోగములు గలవు—కు ౨ ఆ ప్ర 1 మాఘలో కేని వక్రం. కు ౧౩ బు కుజకుక్రల కర్కట మాసకు చలనం. బ ౧౨ బు ప్ర 1 బుధాగ్రహుడు ఇత్యాది వర్షయోగములు గలవు. గాఢమైన విందు అమాప్రాంతమున గాలిలో గూడిన వర్షవర్షములు గలగవచ్చును. మధ్యమధ్య మేఘాదం బరము గలగుచుండును. చిన్న ఏళ్ళు ప్రవహించునట్లు వర్షవర్ష ప్రాంతములందు వర్షములు కొంచెము గలగ వచ్చును.

ధరలు:—ధాన్యము వస్త్రములును కుకమున ధర చురుకుగా నుండి బహుళమున నిలబాటుగ నుండును. కొబ్బరి అరటి పసుపు మొదలగునవి బహుళమున ధరగలది యగును. తెలం చింతపండు మొదలగు వస్త్రములను ధర నిలబడియుండును. పప్పుపదార్థములు ధర చురుకుగ నే యుండును. ఇండి పూర్తి మాప్రాంతమునందు యు బహుళమున ధర చురుకును. బంగారమునకు ధర కొంచెమున ధర తావును.

శ్రేష్ఠమాసము:—శ్రేష్ఠ 18 మృగ గర్భ. అమాసం 1 ఆర్ద్రా గర్భ. అమాసం 15 పున గర్భ.

మాస మంతట పురోబుధుడు కు ౮ ఆ పి 1 కుక్రగ్రహుడు తత్పర్యంత బుధాగ్రహుడు. కు ౮ పి 1 రవి గురు సమన ప్రకం. బ ౧౦ మం. పి 1 కుజకుక్రల కేకరాశి. కు ౮ పి 1 ఆర్ద్రాంగారకుడు బుధో దయము. కు ౮ పి 1 ప్ర 1 రవి కేని సమన ప్రకం, కు ౧౧ బు ప్ర 1 ఆశ్లేషాంగారకుడు బ ౧౦ మం. ప్ర 1 పశ్చిమమూడివంశకుక్రకు ఇత్యాది ద్యూవావృష్టియోగములు గలవు—మాసమంతయు మాఘలో కేని వక్రము, కు ౮ ఆ పి 1 బుధాగ్రహుడు, ౧౧ బు ప్ర 1 ఆశ్లేషాంగారకునకు బుధ కుక్ర మధ్యస్థితి. బ ౧౦ మం. పి 1 కుజకుక్రల కర్కట మాస బ ౪ బు ప్ర 1 కుజకుక్రల బుధసంబంధము. బ ౪ బు ప్ర 1 బ ౧౦ మం. పి 1 బుధకుక్రల కేకరాశి. కు ౧౫ కుక్రవర్ణయతి. ఇత్యాది వర్షయోగములు గలవు. శ్రేష్ఠం 17 18 19 20 21 22 నుండి అమాసం 8 వరకును అమా 9 10 13 14 లందును వాడియోగములు గలవు. శ్రేష్ఠం 17 18 19 22 23 24 25 నుండి అమా 10 వరకును అమా 4 5 6 లందును చాంద్రయోగములు గలవు. ఈ మాసమందు గాలిలోగూడిన వర్షములు పూర్తి మాప్రాంతమున విశేషముగ కలిగెను. ఇతరకాలమున సాధారణముగ (అనుభవముగ) నుండును. పై తారీఖులును గమనింపదగినవి.

ధరలు:—ధాన్యము వస్త్రములును కొంచెము ధర మందమును. కొబ్బరి, అరటి పసుపు మొదలగు దుంప పదార్థములును, కుకము కంటె బహుళమున ధర తగి గులభములగును. అమా ప్రాంతమున చురుకు. తెలము చింతపండు మొదలగు వస్త్రములను ధర నిలబాటు. పప్పు పదార్థములును ధర నిలబడియుండును. ఇండి ధర అమాప్రాంతమున కొంచెము చురుకును. బంగారమునకు అమా ప్రాంతమున ధర కొంచెము తగ్గును.

అశాఢమాసము:—అశాఢం 29 పుష్య గర్భ. క్రావణం 12 ఆశ్లే గర్భ.

మాసమంతటను పురోబుధుడు, బుధాగ్రహుడు, పశ్చిమ మూడివంశకు కుక్రకు గలరు. కు 3 గు పి 1 ఆశ్లేషాంగారకుడు, పిమ్మట సింహాంగారకుడు. కు ౧౧ గు పి 1 రవి కేని సమన ప్రకం. కు 3 గు ప్ర 1 కుజకుక్రల కేకరాశి ఇత్యాది ద్యూవావృష్టియోగములు గలవు—మాసమంతయు మాఘలో కేని వక్రము, ఆశ్లేషా సింహములందున్న కుజకుక్రల బుధ కుక్ర మధ్యస్థితి కు 3 గు పి 1 కుజకుక్రల బుధ సంబంధము, పిమ్మట కుక్రసంబంధము, కు ౨ ఆ బుధ వర్ణయతి, కు 3 గు సింహమునకు కుజ చలనం, బ 3 బు ప్ర 1 బుధకుక్రలలో బుధమాత్ర వక్రం, బ ౧౦ గు బుధవర్ణయతి ఇత్యాది వర్షయోగములు గలవు. అమా 16 17 18 20 21 22 24 29 30 31 క్రావ 6 12 18 వాడి యోగములు. అమా 18 19 20 28 లగాయతు క్రావ 7 వరకును క్రావ 10 11 12 లందును చాంద్రయోగములు.

ఇంట్లో పశ్చిమ మూడివంశకు కుక్రకు ప్రతిబంధక మైనను ఇతర యోగములబట్టి గాలిలోగూడిన మంచి వర్షములు గురియును. గోదావరాద్రి వదులు బాగుగ ప్రవహించును. మాస మధ్యకాలమున కొంచెము వర్షములు తక్కువగ నుండును.

ధరలు:—ధాన్యము, వస్త్రములును ధర నిలబాటుగ నుండును. కొబ్బరి, అరటి, పప్పు మొదలగు దుంప పదార్థములును క్రమముగ మందముగ నుండును. తెలము చింతపండు మొదలగు వస్త్రములను కొంచెము ధర చురుకుగ నుండును. పప్పుపదార్థములు ధర గరిగియుండును. మినుములు కొంచెము గులభముగావచ్చును. ఇండి ధర నిలబాటుగ నుండును. బంగారమునకు ధర కొంచెము తగ్గి యుండును.

క్రావణమాసము:—క్రావణం 25 మఘ గర్భ, కౌడ్రం 8 శ్రావణ గర్భ.

బ 3 మం. పి 1 వస్త్రము మూడివంశకుక్రకు, బ ౮ బు. పి 1 సింహాంగారకుడు, కుజకుక్రల కేకరాశి, కు ౧ బు ప్ర 1 కు ౧౧ కు 1 పి 1 పురోంగారకుడు, కు ౧౧ కు ప్ర 1 బ ౧౩ మం. పి 1 పురస్కృత రతి మధ్యమము, కుక్రగ్రహుడు, కు ౧౧ కు. కుజకుక్ర యతి. బ ౧౩ మం. ప్ర 1 పురోంగారకుడు. బ ౮ బు ప్ర 1 కశ్యాపాశ్లో డితరాంగారకుడు. బ ౪ కే శాశ్వాది పట్టాశ్రమిత కుక్రకు, ఇత్యాది ద్యూవావృష్టి యోగములు—మాసమంతయు మాఘలో కేని వక్రము బ ౮ బు పి 1 సింహాంగారకునకు కుజసంబంధము. కు ౨ పి 1 బుధ కుక్రలలో బుధమాత్రవక్రము. కు ౧౧ కు ప్ర 1 బ ౧౩ మం. పి 1 పురస్కృతము. కు ౧౫ కే ప్ర 1 బుధకుక్రలలో కుక్రమాత్రవక్రం. బ ౪ కే కుక్ర ప్రమయం. బ ౧౩ మం. కుక్రగాధానం. బ ౧౦ కు బుధ వర్ణయతి. బ ౧౩ మం. బుధకుక్రల కేకరాశియతి. బ ౧౩ మం. ప్ర 1 ప్రాబుమాది వంశకుక్రకు. ఇత్యాది వర్షయోగములు గలవు. క్రావ 14, 15, 16, 19, 20, 25, 27, 28, కౌడ్రం 2, 8, 10, 11, 12 వాడియోగములు. క్రావణ 14, 15, 16, 21 నుండి 25 వరకు 27, 28, 29, కౌడ్ర 1, 2, 8, 6, 7, 8, 11, 12 లందు చాంద్రయోగములు గలవు.

ఇందును మాపాదియందును మాసాంతముందును నుంచి వర్షములు గలుగును. మాసముద్య పూరి మాప్రాంతమున పర్యత్రప్రాంతములందు విశేషముగ వర్షించి గోదావర్యాది నదులు బాగుగ ప్రవహించును. ఒక్కొక్కచో నేలవృద్ధి గలుగును. అమాప్రాంతమున ఒక్కొక్కచో అతివృద్ధి గలుగును. కొన్ని సస్యములకు హాని గలుగును.

ధరణి:—ధాన్యము, వస్త్రములును ధర నిలబాటుగ నుండును. కొబ్బరి, అరటి, పసపు మొదలగు దుంప పదార్థములు ధర తగ్గి సులభమగును. తెలము, చింతపండు మొదలగు పక్షిసపదార్థములును అమాప్రాంతమునకు క్రమముగ ధర తగ్గి సులభమగును. పశ్యపదార్థములు క్రమముగ ధర హెచ్చును. వెండి ధర నిలబాటు. బంగారమునకు ధర క్రమముగ బహుశమున చురుకు గలుగును.

భాద్రపదమాసము:—భాద్రం 22 ఉపగర్క. ఆశ్వినం ౪ హస్తగర్క.

కు ౧ కు పల్ల ఉత్తరాంగారకుడు, కు ౧౫ గు పల్ల పురోంగారకుడు, (కు ౧౧ ఆ పల్ల రాహువ్యవధానం) బ ౧ కు పల్ల బ ౧౩ బు పల్ల పురోబుధరవి మధ్యమును. బుధాగ్రకుజుడు (బ ౬ బు పల్ల కుజబుధ మధ్య రాహువు. బ ౬ బు పల్ల బ ౧౦ ఆ పల్ల రవి బుధుల మధ్య రాహువు. తత్పర్యంత రవి కుక్రమ మధ్య రాహువు). మాసమంతయు కుజ రాహువుల కేకరాశియొగము. బ ౧౩ బు న కుజబుధయును. దక్షిణమున బుధుడు 10, బ ౧౩ బు పల్ల పురోంగారకుడు. ఇత్యాద్యనావృద్ధియొగములు గలవు. —మాసమంతటను ప్రాజ్యఘాదిపంచక కుక్రమము. కు ౧౫ గు పల్ల బుధకుక్రమ కేకరాశింకీయుతి. కు ౪ ఆ తూర్పున బుధకుక్రమం (కు ౪ ఆ పల్ల బుధాగ్ర కుక్రమము పిమ్మట కుక్రమమును). కు ౩ క కుక్రమము. బ ౧౩ బు పల్ల బుధాగ్రకుడు. బ ౧౪ గు పల్ల చిత్రాంగారకుడు. ఇత్యాది వర్షయొగములు గలవు. భాద్రం 16, 17, 22, 24, 27, 28, 29, ఆశ్వినం 6, 7 నాడియొగములు గలవు. భాద్ర 22 నుండి ఆశ్వినం 4 వరకును ఆశ్విన 7-9 చాందయొగములు. ఇందు సన్యాసుకూలములకు నుంచి వర్షములు వాయుమిశ్రితముగ గలుగుచుండును. ఒక్కొక్క తావునందు అల్పవృద్ధియనియు ననిపించును. పూర్ణి మామావాస్యలకు ఒక్కొక్కచో వాయుపీడ గలుగవచ్చును.

ధరణి:—ధాన్యము వస్త్రములును క్రమముగ ధర గరిగియుండును. కొబ్బరి, అరటి, పసపు ధర మందముగ నుండును. తెలం, చింతపండు మొదలగు పక్షిసపదార్థములు క్రమముగ మందమగును. పశ్యపదార్థములు విరివి ధర చురుకుగలది యగును. వెండికి పూర్ణి మా ప్రాంతమున ధర హెచ్చును. బంగారమునకు బహుశమున ధర హెచ్చును.

ఆశ్వయుజమాసము:—ఆశ్వినం 18, చిత్రా గర్క, కార్తికం ౨ శాశిగర్క.

బ ౧౩ కు పల్ల పురోంగారకుడు. బ ౧౩ కు పల్ల పురోబుధుడు, కుక్రమమును (కుజ కుక్రమ మధ్య రాహువు) కు ౧౦ ఆ పల్ల కుజరాహువుల కేకరాశి, బ ౪ బు పల్ల స్యాత్యంగారకుడు. ఇత్యాద్యనావృద్ధియొగములు. — మాస మంతటను ప్రాజ్యఘాదిపంచక కుక్రమము, బుధాగ్రకుడు, (కుర్వగ కని) బ ౪ బు పల్ల చిత్రాంగారకుడు. బ ౪ ఆ పల్ల గురు బుధుల కేకరాశింకీయుతి బ ౧౩ కు పల్ల కుజుడు పతంగ (రవి) మార్గమునందు. ఇత్యాది వర్షయొగములు గలవు. ఆశ్విన 11, 18, 24, 25, కార్తిక 8, 4, 5, 9 నాడియొగములు. ఆశ్విన 18 నుండి 27 వరకు, ఆశ్విన 30 కార్తిక 1, 2, 4, 5, 6 లందు చాందయొగములు. ఇందున దేశమంతటను నుంచి నుంచి వర్షములు గలుగుచుండును. కొన్ని తావులందు అతివృద్ధి యనవచ్చుచుండును.

మానవుని బాధ....

కుష్ఠరోగము

కుష్ఠము భయంకరమైన వ్యాధియని చాలా కాలముగా ప్రపంచ మెరిగినది. విశేష సంబంధ అనుభవము వల్లనే అంటు వ్యాధి అనవచ్చును. అది మెల్లగా ప్రబలుచున్నది. నుంచి యోజనలో వక్రమి కొడవమువల్ల వాటిని ఖండించవచ్చును.

ఈ వ్యాధియొక్క మొదటి అనవాలు దేశమందు ముఖ్యముగా చెవులపై ఏర్పడును. చిన్న చిన్న కురుపులు లేక పొడలు, ఇవి ముక్కునందును, మోచేతియందును, తొడలలోను యేర్పడును. పిదప దేశమంతయు నల్లుకొనును. కురుపులు పెద్ద పుండుగా మారును. కుష్ఠము నరములనుకూడా పీడించును. అందువల్ల నరములు ఆ వ్యాధిలోనే తన కీర్తిని బోగొట్టుకొనును. పొడుపు బాధ కూడా యేర్పడవచ్చును.

దర్శనసంబంధము:—దేశమపై ఎర్రని వర్ణముగల పొడలు, దద్దులు యేర్పడుట, పొడుపు, బాగు, గజ్జ, మొదలైనవి. నరములసంబంధము—పొడలుగల తొట్టలో తిమురు కలుగట, దుర్గనిరు సర్వ అవయవములందు వ్యాపించి రక్తమునందు కలిసి ముక్కు కలుగజేయుట, నూదితో పొడిచినను కాథ కనబడకుండుట, చేతి వ్రేలు ముడుచుకొనుట, ముక్కు బంధనములు మొదలైనవి. అస్తి సంబంధము—పొడమునందు పల్లపు పుండు యేర్పడుట, కాలి చేతులు వ్రేళ్లు తగ్గుట, చూచువారికి విషుగు జెందునట్లు మరికొన్ని బాధలు యుండును.

కుష్ఠమునకు అనేక జ్వరములు తయారు చేయడమైనది. ఇంకను తయారు చేయుటకు ప్రయోసపడుచున్నాము. పూర్వముననే హిందూదేశమున మాత్రము సిద్ధ ఆయుర్వేద భాగమున కుష్ఠరోగమునకు జ్వరము కనిపెట్టబడి జయుమనోసంగుచు వచ్చుచున్నది. పిట్టలో మా యొక్క “మేల్ మాయిల్ మందు” మిక్కిలి శ్రేష్ఠమైనదనుట ప్రపంచమునకు విశేషమే. ఏలయన, చాలా ఘోరస్థింధిలచేసి పూర్తిగా కుష్ఠరోగ నివారణమునకు చేరిన ప్రధానముగా వాడుచున్నారో అటువంటి శ్రేష్ఠమైన మూలికలు వగైరా లతో సిద్ధ ఆయుర్వేద భాగముననుసరించి మాయొక్క ‘మేల్ మాయిల్ మందు’ తయారుచేయబడుచున్నది. ఈకఠినవ్యాధి వల్ల బాధపడు మానవులు మా ‘మేల్ మాయిల్ మందు’ను నేమిచి బాగుపడి భగవత్ కృపకు పాత్రులగుదురగాక.

కే. టి. కృష్ణమూర్తి ఆచార్యగారి
మేల్ మాయిల్ మందు
ప్రపంచములో ప్రఖ్యాతిగాంచిన మేన, కుష్ఠరోగ వివారిణి.
—వివరములకు వ్రాయండి!—

కే. టి. కృష్ణమూర్తి ఆచార్య అండ్ సన్సు
8/22-మేల్ మాయిల్, (నయా) కాల్కత్తా. (N.A. Dt.)

ధరలు:—ధాన్యములు వస్త్రములు చురుకుగ నీ యందును, కొబ్బరి, అరటి, పసుపు పూర్తి మా ప్రాంతమునండి ధర చురుకుగను. తెల్లం చింతపండు మొదలగు వస్త్రవస్తువులును ధర మందముగ నుండును. పప్పుజాతులును తెల్లములును క్రమముగ చురుకుగ నీ యుండును. పెండికి ధర పూర్తి మా ప్రాంతమున చురుకుగ నుండును. పూర్తి మా ప్రాంతమునండియు బంగారమునకు ధర చురుకుగను.

కార్తీకమాసము:—కార్తీకం 15 విశాఖ ౧౫, 28 అమావ ౧౫.

బంధ ౩ పల్లీ కుక్రొగ్ర కుజాడు (కు ౧౧ బు పల్లీ రాహు వ్యవధానం) కు ౯ సో పల్లీ స్వాస్థ్యంగారకుడు. కు ౬ కు పల్లీ పురో బుధుడు. కు ౬ కు పల్లీ బ ౨ మం పల్లీ పురో గురుడు. అటనుండి బ ౯ మం పల్లీ పురో బుధుడు. అటనుండి పురో గురుడు. బ ౯ మం పల్లీ కుజ గురుల కేకరాళి. బంధ ౩ కుజ బుధ యుతి ఇత్యాద్యనావృద్ధియోగములు గలవు—మాసమంతయు ప్రాజ్యహూదిపంచక కుక్రొడు. బుధ గురుల కేకరాళికియుతి. కు ౬ కు పల్లీ బుధాగ్ర గురుడు. బ ౯ మం పల్లీ కుజాడు పరం (రవి) మార్గము. కు ౬ కు బుధ గురు యుతి కు ౬ కు పల్లీ బ ౨ మం పల్లీ గుర్వగ్రబుధుడు కు ౯ సో పల్లీ బంధ ౩ పల్లీ విశాఖంగారకుడు కు ౧౪ కు పల్లీ బుధ కుక్రొలలో బుధ వక్రము. బ ౨ మం తిరుగ బుధ గురు యుతి బ ౨ మం పల్లీ బ ౯ మం పల్లీ బుధాగ్ర గురుడు. బ ౩ ఆ గుర్వస్తం. బంధ ౩ పల్లీ కుక్రొగ్ర బుధుడు ఇత్యాది వర్షయోగములు గలవు—కార్తీకం 10 11 12 15 17 22 23 24 25 26 80 మార్గ 1 8 9 నాడీయోగములు గలవు. కార్తీకం 17 నుండి 29 వరకును మార్గ 3 ౭ 4 లును చాంద్రయోగములు. ఇందును అపుడపుడు అచటచట మంచి వర్షములు గలుగుచుండును. పూర్తి మా ప్రాంతమున వర్షాధిక్యము గలుగును. దక్షిణ దేశమున మంచి వర్షములు గలుగును. ఇందపుడపుడు వాయు ధీతియు గలుగవచ్చును.

ధరలు:—ఇందు ధాన్యములు వస్త్రములు కొంచెము చురుకుగ నీ యుండును. కొబ్బరి, అరటి, పసుపు అమాప్రాంతమున మంద మగును. తెల్లం చింతపండు మొదలగు వస్త్రవస్తువులు చురుకుగ నీ యుండి మధ్యకాలములో కొంచెము మందమగును. పప్పుజాతులు కొంచెము మందముగ నుండును. పెండిధర కొంచెము మందమగును. బంగారమునకు ధర బహుళమున మందమగును.

మార్గశీరమాసము:—మాసమంతటను కుజ గురుల కేకరాళి. కు ౬ కు పల్లీ పురో గురుడు. గర్వగ్రమున కని. బంధ ౩ కు పల్లీ బుధాగ్ర కుజాడు కు ౬ కు పల్లీ రవ్యగ్రగని కు ౮ సో పల్లీ ప్రాక్వాస్తి త్రియ కుక్రొడు బ ౨ గు పల్లీ క్షేపాంగారకుడు బంధ ౩ కు కుజ బుధ యుద్ధము. బ ౩౦ మం కుజ బుధ యుద్ధము బ ౧౨ ఆ బుధ గురు యుద్ధము. బ ౧౨ ఆ పల్లీ కుజ కుక్రొల కేకరాళి. ఇత్యాద్యనావృద్ధియోగములు—కు ౮ సో పల్లీ ప్రాజ్యహూదిపంచక కుక్రొడు. మాస మంతట బుధ గురుల కేకరాళికియుతి. కు ౪ గు పల్లీ బుధ వక్రము కు ౪ గు గురుగాధాస్తం. బంధ ౩ కు పల్లీ కుక్రొగ్రబుధుడు కు ౧౫ మం కేన్ద్రస్తం. బ ౩ గు గురువాయు బంధ ౩ కు పల్లీ బ ౧౨ ఆ పల్లీ బుధ గురు యుద్ధం. బ ౧౨ ఆ పల్లీ బుధ గురు కుక్రొల కేకరాళి. ఇత్యాది వర్షయోగములుగలవు. ఇందుమాసాదియం దొక్కొక్క వర్ష పీడయుండును. మాసాంతమున అమాప్రాంతమున వాయు ప్రాబల్యముగల వర్షములు గలుగును.

ధరలు:—ఇందును ధాన్యములు వస్త్రములు ధర చురుకుగ నీ యుండును. కొబ్బరి అరటి, పసుపు ధర మందముగ నుండును. పప్పు జాతులు ధర కొంచెము చురుకుగ నుండును. తెల్లం చింతపండు మొదలగు వస్త్రవస్తువులు మందముగ నుండును. కుక్రొముగం

బహుళములో ధర తగ్గి మలభము లగును. పెండి ధర క్రమముగ తగ్గును. బంగారమునకు ధర క్రమముగ కొంచెము హెచ్చును.

పాషమాసము:—కు ౨ గు పల్లీ రవ్యగ్ర కని కు ౩ మం పల్లీ కుజ కుక్రొ గురుల కేకరాళి. క్షేపాంగారకుడు కు ౧౨ ఆ పల్లీ ప్రాక్వాస్తి త్రియ కుక్రొడు కు ౩ కు పల్లీ కు ౧౩ సో పల్లీ కుజ కేనుల మధ్య బుధుడు కు ౩ కు పల్లీ బ ౨ గు పల్లీ అన్ని గ్రహము లును కుక్రొగ్రమందు. కు ౩ మం పల్లీ కుజ కేనుల కేకరాళి. కు ౩ మం పల్లీ బంధ ౩ పల్లీ మూలాంగారకుడు కు ౧౩ సో బుధ కని యుతి. బ ౨ గు పల్లీ కుజ కుక్రొల కేకరాళి బ ౯ కు పల్లీ కుజ గురుల కేకరాళి. ధమారాళిలో గురు కని వీరి. బ ౯ కు పల్లీ కుక్రొగ్ర కుజాడు. బంధ ౩ మం పల్లీ పురో బుధుడు ఇత్యాద్యనావృద్ధియోగములు—బ ౩ గు పల్లీ గురు కుక్రొల కేకరాళికియుతి. మాసాదినుండి బ ౩ గు పల్లీ కుక్రొగ్ర గురుడు. కు ౨ గు కని గాధాస్తం. బ ౩ ఆ కేన్ద్రయం. బ ౩ గు గురు కుక్రొయుతి బ ౯ కు పల్లీ గురు కుక్రొల కేకరాళి ఇత్యాది వర్షయోగములుగలవు—ఇందు మాసాంతమున వర్ష ధీతి గలుగును.

ధరలు:—ఇందు ధాన్యములు వస్త్రములు ధరలు కొంచెము తగ్గుచు మధ్య హెచ్చుచునుండును. కొబ్బరి, అరటి, పసుపు బహుళమున ధర కల వగును. తెల్లం చింతపండు మొదలగు వస్త్రవస్తువులు నిలబాటుగ నుండును. పూర్తి మా ప్రాంతమున బంగారమునకు అమాప్రాంతమున పెండికి కొంచెము ధర చురుకుగను.

మాఘమాసము:—బ ౨ ఆ పల్లీ గురు కుక్రొలకు కుజ కని సంచం ధము. కుజ కేనుల కూడికయున్న. మాసమంతట ధనుస్సువందు గురు కేనులు. కు ౬ మం పల్లీ కుక్రొగ్రకుజాడు. కు ౬ మం కుజ కనియుతి. కు ౬ మం పల్లీ కు ౧౦ ఆ పల్లీ కుక్రొగ్రకని. కు ౧౦ ఆ కుక్రొ కని యుతి. కు ౧౨ మం పల్లీ ఉత్తరాషాఢాంగారకుడు. బ ౪ మం పల్లీ పురో బుధుడు బ ౪ మం కుజ కుక్రొ యుతి. బ ౪ మం పల్లీ పురో బుధ రవి మధ్యమము. ఇత్యాద్యనావృద్ధియోగములు. కు ౩ సో పల్లీ గురు కుక్రొల కేకరాళి. బ ౨ ఆ మకరంలో కుజ చలనం ఇత్యాది వర్షయోగములు గలవు. ఇందు వాయువు విశేషముగ అపుడపుడు వీచుచుండును.

ధరలు:—ధాన్యము వస్త్రములు బహుళమున కొంచెము మందముగ నుండును. కొబ్బరి, అరటి, పసుపు క్రమముగ కొంచెము చురుకుగ నగును. తెల్లం చింతపండు మొదలగు వస్త్రవస్తువులు బహుళమున చురుకుగను. పప్పుజాతులు అమాప్రాంతమున కొంచెము సులభములగును. పెండి ధర నిలబాటుగను బంగారము ధర పూర్తి మా ప్రాంతమున కొంచెము చురుకుగను అగును.

ఛాల్దాస మాసము:—మాసమంతయు ధనుస్సులో గురు కేనులు. కు ౧౨ గు పల్లీ పురో బుధ రవి మధ్యమము, కుజ కుక్రొల కేకరాళి. కు ౧ కు పల్లీ బ ౨ మం పల్లీ క్రవణాంగారకుడు బ ౧౨ గు పల్లీ ఆరత్సరం కుజ కుక్రొల కేకరాళి. ఇత్యాద్యనావృద్ధియోగములు గలవు—కు ౧౨ మం పల్లీ బ ౧౨ గు పల్లీ బుధ వక్రం. కు ౧౨ గు పల్లీ ఆరత్సరం బుధ కుక్రొల కేకరాళికియుతి (బ ౧౪ కు పల్లీ కుక్రొగ్ర బుధుడు. పిమ్మట బుధాగ్ర కుక్రొడు) బ ౧౪ కు, బుధ కుక్రొయుతి. ఇత్యాది వర్షయోగములు గలవు. ఇందు బహుళమున క్రమముగ వర్ష ధీతి హెచ్చుచుండును. తత్సారాంత్య కాలమున ఒక్కొక్క కొంచెము వర్ష పాతము గలుగును.

ధరలు:—ధాన్యము వస్త్రములు కొంచెము ధర గరిగి యుండును. కొబ్బరి అరటి పసుపు బహుళమున కొంతవరకు ధర గరిగియుండును. తెల్లం చింతపండు మొదలగు వస్త్రవస్తువులు

క్రమముగ ధర తగ్గి మాపాంతమున చురుకగును. పవ్వజాతులు బహు శిమన ధరగలవియగును. పెండి ధర మందముగును. బంగారమునకు ధర బహుళములో చురుకగు నుండును.

మొత్త మీ సంవత్సరమంతయు క్రమముగ కాటక మని పించును.

N. B. పై గ్రహయోగములందు పురోగురుకు, పురో బుధుడు, పురోంగారకుకు మొదలగు యోగములందు ముందు వెను కలు రవినిబట్టియని గ్రహింపవలయును.

పురస్కృతదోష విచారము

ఈ పురస్కృతదోషము మూడు విధములుగ నున్నది.

1. శుక్రకు కౌన్తిరోజులందు నూర్వోదయమునకు ముందు తూర్పున నుదయించి ఉదయంవరకు తూర్పున కనుపించును. ఈ రోజులలో తూర్పునకు ప్రయాణముచేయువారలకు పురస్కృతకు, (చుక్కెదురు) అగును.

కౌన్తిరోజులందు పడమటిదిక్కున నూర్యాస్తానంతరము కనుపించును. ఈ రోజులలో పడమటకు ప్రయాణముచేయువారలకు పురస్కృతకు (చుక్కెదురు) అగును. ఏ దిక్కున శుక్రకు కనుపించునో ఆ దిక్కునకు పురస్కృతమగుటచే ప్రయాణము చేయరాదు. ఇతర దిక్కులకు ప్రయాణము దోషముగాదు.

2. శుక్రకు విషవ వృత్తము (ఈశ్వరుడు)నకు ఉత్తరముగ నడచుచుండిన, ఉత్తరగోలము; దక్షిణముగ నడచుచుండిన, దక్షిణ గోలము. ఉత్తరగోలముననుండ ఉత్తరమునకును, దక్షిణగోలమున నుండ దక్షిణమునకును ప్రయాణము చేయగూడదు.

3. కృత్తికాది సప్త (7) నక్షత్రములు తూర్పున, మహాది సప్త (7) నక్షత్రములు దక్షిణమున, అనూరాధాది సప్త (7) నక్షత్రములు పశ్చిమమున, ధనిష్ఠాది సప్త నక్షత్రములు ఉత్తరమునను దిగ్భాగైర నక్షత్రములని చెప్పబడును, శుక్రకు ఏ దిగ్భాగైర నక్షత్రము లందు చరించుచుండిన ఆ దిక్కునకు ప్రయాణము కూడదు. ఆ దిక్కునకు బోయిన పురస్కృతమగును.

మరియు తూర్పున శుక్రకు కన్పించుచుండగా తూర్పునకును ఉత్తరమునకును, పశ్చిమమున కన్పించుచుండ పశ్చిమమునకును దక్షిణమునకును దోషమని శాస్త్రము. ఈ పురస్కృతదోషము కళింప, అత్రి, భృగు, ఆంగిరస, భారద్వాజ, వసిష్ఠ, వాల్మీకిగోత్రముల వారికి దోషముగాదు. పురస్కృతకు పై మూడు విధములుగ చెప్పబడి నను మొదటి విధమే విశేష ప్రచారములో నున్నది. వివాహమునకై ప్రయాణం, నవ వధూప్రవేశము మొదలగు ఆచార్యకార్యము లందు దీనిని తూడవలెకరలేదు.

గోచాత ఫలములు

ఈ ఫలములు జన్మకాలిక నక్షత్రమున కైవరాశి (చంద్ర బగ్గుము) కలనగాని శామనక్షత్రమున కైవరాశివలనగాని తెలియ నలయును. కాని జన్మబగ్గుమునుబట్టి గూడ ఫలములను తూచి తెందిటికి నగు ఫలమును నిర్ణయింపవలయును.

శుభము (అశ్విని, భరణి, కృత్తిక 1 వాదం)

ఈ రాశివారికి ఈ సంవత్సరము సౌఖ్యకరముగ నుండును. ఆశ్వయుజ కార్తికములందు కొంచెము ఆరోగ్యము తగ్గిననూ

మొత్తము కళిత్రసౌఖ్యము కుటుంబాభివృద్ధి గలుగును. ఏ ప్రయత్న మైనను వైత్రము ఆశ్వయుజ కార్తికములు విడచి ఇతర కాలములో చేయుట మంచిది. వ్యవసాయదారుల వర్తకులును లాభము నంద గలరు. ఉద్యానాలకు వేరసాభివృద్ధి, విద్యార్థులకు విద్యాభివృద్ధియు గలుగును.

వృషభము (కృత్తిక 2, 3, 4 వా, రోహిణి, మృగశిర 1, 2 వా)

ఈ రాశివారికి ప్రయాణములు మనోవాగ్ధులకి కుటుంబానా రోగ్యము గలిగి సౌఖ్యము తక్కువగ నుండును, గాని వైత్ర వైశాఖ భాద్రపద ఆశ్వయుజ కార్తిక మార్గశిరములందు కళిత్ర సౌఖ్యము కుటుంబసౌఖ్యము గలిగి అన్నియు చక్కబడును. ఏద ఈ చెప్పబడిన మాసములందీ తమకు కొనసిన కార్యములగూర్చి ప్రయత్నించుట మంచిది. పెద్దెంబరు, అల్లింబరులలో చేసిన ప్రయత్నములు నవంబరు దిశంబరులలో అనుకూలముగ సిద్ధించును.

మిథునము (మృగశిర 3, 4, ఆర్ద్రా, పున 1, 2, 3 వా)

ఈ రాశివారికి ప్రయాణములు ప్రయత్నములు గలిగి సౌఖ్య మల్పముగనుండునుగాని సగటున కుటుంబసౌఖ్యముచే త్రమ గణింప దగినది గావించును. పాపమాసములందు ఆరోగ్యము కొంచెము తగ్గవచ్చును. వైత్ర వైశాఖ భాద్రాశ్వయుజ కార్తికములలో ధనవ్యయము మంచికార్యములకై చేయవలసినవచ్చును. తగ్గిన కాలమంతయు సుఖకరముగ నెయ్యండునుగాని ప్రయాణాదులచే శ్రేణియు గలుగును. ఉద్యానాలకు ఎక్కువ ప్రయాణములు గలుగును. వ్యవసాయదారులకు పంటల రోజులలో శ్రమకరముగ నుండును, విద్యార్థులకు పరీక్షాదినములు మంచికాలము. వర్తకులకు వ్యవసాయ దారులకు విక్రయకాలము రోజులు మంచివి యగును.

కర్కటకము (పున 4 వా, పుష్య, ఆశ్లే)

ఈ రాశివారికి చాల మంచిరోజులు. కృత్యులకు పీడ తనకు జయము గలుగు రోజులు. ప్రయత్నములు సిద్ధించును. కుటుంబవృద్ధి. మాఘ ఛాత్రునములు అంత మంచివిగావు. ధనవ్యయము, కళిత్రము నతో తనతో అవారోగ్యముగలుగు రోజులని. ఉద్యానాలు అభివృద్ధి ప్రయత్నములను సంవత్సర మధ్యకాలములో చేయుట మంచిది. వ్యవసాయదారుల జనవరిలోపుగనే పంటలకు జాగ్రత్తపడుట మంచిది. విద్యార్థులకు మార్చికంపై పెద్దెంబరు అల్లింబరులు మంచివి.

సింహము (మఘ, పూ ష, ఉ ష 1 వా)

ఈ రాశివారికి అంతగా మంచిదిగాదు. ధనవ్యయ, సాన చలన కార్యభంగ బంధువియోగాదులచేత శ్రేణియు గలుగును. కాని పాప మాఘ ఛాత్రునములు అందును క్రమముగా తుదికాలము కొంత సౌఖ్యకరమును. అపాధాది మాసప్రయమున అవారోగ్యముగూడ గలుగవచ్చును. ఏద జాగ్రత్తగా సంచరించినచో వర్తకాంతమున సుఖము నందగలరు. విద్యార్థులకు ఉద్యానాలకు శ్రమకు తగిన ఫలము లభించును. వర్తకులు వ్యవసాయదారులు ముందుముందు ఉపయోగించు ప్రయత్నములను జాగ్రత్తగా చేయుట మంచిది.

కన్య (ఉ ష 2, 3, 4 వా, మాఘ, చిత్ర 1, 2 వా)

ఈ రాశివారికి దేవాక్రమ అధికము. కార్యసిద్ధి అందినటుండును గాని మిత్రద్రోహాలు కార్యభంగమును చేయజాలరు. భాద్రపదాశ్వయుజములలో అవారోగ్యభయము గలదు, గాని పూర్వార్ధకాలమున చాలవరకు కార్యములు సిద్ధించును. ఉద్యానాలకు జూన్, జూలై నెలలు లాభదాయకములు. కుటుంబ సౌఖ్యము, శుభకార్యములు పూర్వార్ధకాలములోనే జరుగును. వర్తకాంత్యకాలమున విద్యార్థులు శ్రమపడిగాని కార్యసిద్ధి నందజాలరు.

తుల (చిత్ర 3, 4 వా, సాధి, విశా 1, 2, 3 వా)

ఈ రాశివారికి చాల మంచిరోజులు. మధ్యకాలము చాల మంచిది. ఆద్యంతములందు స్వల్పకాలమే కొంచెము శ్రమకరముగను.

ఉద్యోగాభివృద్ధిని గోరువారు వర్తకులు ప్రయత్నించి కార్యసిద్ధి నంద గలరు. ఆశ్వయుజ కార్తికములలో అనారోగ్యనూచిన గలరు. గావున జాగ్రత్త అవసరము. కుటుంబసౌఖ్యము శుభకార్యములు చేయుట పీఠిక ప్రయత్నముగ గలుగును. మార్పిక పరీక్షకు వశ్య విద్యార్థులు గ్రహసంచారముపై ఆధారపడరాదు.

వృశ్చికము (విశా 4 పా, అనూరాధ, కేళిప్ర)

పీఠిక శనిపీఠ ఇంకను కలదు. అది ధనవ్యయముగలంగ చేయును. గాని దానికి తగిన ధనలాభమున్ను గలుగుచుండును. వ్యవసాయ దార్లకు వ్యవసాయము బాగుగ లాభించును. వర్తకులకు లాభనష్టములు సరిపడి కొంచెము మిగులును. ఉద్యోగులకు కుదకు లాభించును. విద్యార్థులకు కుదకు మంచికోజాలు. పరీక్ష ఫలితమునకు మంచికాలము వచ్చును.

ధనుస్సు (మూల, పూష, ఉషా 1 పా)

ఈ రాశివారికి శరీరక్రమ యధికము. ఆద్యంతకాలములలో ధనవ్యయము గూడ గలుగును. మొదట లాభప్రతిమైన కోజాలు. మార్గశిర షాషములు దేవనారోగ్యము గూడ గలుగవచ్చును. శుభకార్య సంబంధమైన ధనవ్యయము గలుగుచుండును. వ్యర్థప్రయాణములు గలుగునుగాని దేవతారాధనవలన మేలు కలుగును. ఉద్యోగులు జాగ్రత్తగ నుండుట మంచిది. వర్తకులును వ్యవసాయదార్లను పెద్ద పెట్టుబడులు పెట్టుకుండుట మంచిది. విద్యార్థులకు ప్రయత్నము అవసరము.

మకరము (ఉషా 2 3 4 పా శ్రవణం ధని 1 2 పా)

ఈ రాశివారికి కొంచెము ధనవ్యయము, శ్రమయైనను అది గణింపదగినదిగాదు. మొత్తము లాభకరముగ నే యుండును! అన్ని ప్రయత్నములును సిద్ధించును. తొలుత కొంచె మనారోగ్యభయము గలదు. సంవత్సరాంత్యకాలములో వ్యయాధిక్యము గలుగును. విద్యార్థులకు కుదిరోజాలు శ్రమపడదగినవి. నమ్మదగినవిగావు. వర్తకులకు ఉద్యోగులకు వ్యవసాయదార్లకు మొదటినుండి 10 మాసములును బాగుగ లాభించును.

కుంభము (ధనిష్ఠ 3 4 పా శతతార పూర్వా 1 2 3 పా)

ఈ రాశివారికి ఈ సంవత్సరమంతయు లాభప్రదమైనదేగాని శ్రమ యధికముగ నుండును. ఉద్యోగులకు ఉద్యోగాభివృద్ధి. వ్యవసాయదారులకు మంచి పంటలు, వర్తకులకు మంచి లాభములు గలుగును. విద్యార్థులకు మార్చి ఏప్రిల్ నెలలు మంచిఫలితము నీయగలవు. దేహశ్రమ, ధనవ్యయము అధికముగ నుండును.

మీనము (పూర్వా 4 పా, ఉర్వా, రేవతి)

ఈ రాశివారికి 3-4 మాసములవరకు చేయు ప్రయత్నములు అంతగా అనుకూలంప నేరవు. పిమ్మట జనవరివరకు కార్యములు అన్నియు సిద్ధించును. గాని తనకో కళిత్రమనకో అనారోగ్యము గలుగుచుండును. కుటుంబసౌఖ్య మల్పముగ నుండును. గాని ఉద్యోగులకు మధ్యకాలములో వేతనాభివృద్ధి యగును. వర్తకులకు మంచి లాభము గలుగుకోజాలు. వ్యవసాయదారులకు మంచి ఫలము గలుగును. మధ్యకాలములో కొంచె మనారోగ్యము గలుగవచ్చును. విద్యార్థులు శ్రమకుతగిన ఫలము నందిగలరు.

నామ నక్షత్ర పరిజ్ఞానము

హ, డే, హ, హ	-అశ్వని	హ, రే, రో, తా	-స్వాతి
బి, యా, రే, యా	-ధరణి	తీ, కూ, రే, హ	-విశాఖ
ఆ, ఈ, ఊ, ఏ	-కృత్తిక	నా, నీ, నూ, నే	-అనూరాధ
ఓ, వా, వి, వు	-రోహిణి	నో, యా, యా, యా	-కేళిప్ర
శ, వో, కా, కి	-మృగశిర	యే, యా, బా, వి	-మూల
హ, ఖ, ఙ, ఛ	-ఆర్ద్ర	బూ, భ, భ, భా	-పూ.షాఢ
క, కో, చో, చీ	-పునర్వసు	తే, బో, జా, జీ	-ఉ.షాఢ
హ, హ, హ, హ, హ	-పుష్యమి	జా, జే, జో, ఘా	-అభిజిత్
డీ, డూ, డే, డో	-ఆశ్లేష	ఫీ, ఘూ, ఘ, ఘా	-శ్రవణం
మా, మీ, మూ, మే	-మఖ	గా, గీ, గూ, గే	-ధనిష్ఠ
మ, టా, టి, టు	-పుబ్బ	గో, పా, పీ, సు	-శతభిషం
పే, పో, పా, పి	-ఉత్తర	నీ, పో, దా, ని	-పూ.భాద్ర
పూ, డ, డ, డ	-మాఘ	దూ, క, ఖ, ఛ	-ఉ.భాద్ర
పే, పో, రా, రి	-చిత్త	డీ, దో, చా, చి	-రేవతి

27 నక్షత్రములలోని, యక్షరములనుబట్టి వారివారి పెద్ద శ్రీ నక్షత్రమే పాదమునో తెలుసుకొనవది. (కృష్ణాను వృష్ణాను అను కొన్ని పెద్దకు ప్రత్యేక నక్షత్రము లన్నవి.)

రాత్రియందు ఆ కాశమున నక్షత్రములు దెలిసికొనుట

1. అశ్వని: మూకునక్షత్రములు నుట్టుపు మొగమువలె నుండును
2. ధరణి: మూకు నక్షత్రములు త్రిభుజవలె యుండును.
3. కృత్తిక: ఆరు నక్షత్రములు పైగు కో నెడు కొడలివలె నుండును.
4. రోహిణి: ఐదు నక్షత్రములు సరాసరి బండిరూపముగ యుండును.
5. మృగశిర: ఒక మృగముయొక్క తలవలె నుండును.
6. ఆర్ద్ర: ఒక నక్షత్రము కొద్ది ఎత్తిని రంగుతో ప్రకాశించుచుండును.
7. పునర్వసు: సరాసరి ధనుస్సువలె నుండును.
8. పుష్యమి: ఒకవిధమైన పుష్పమువలె నుండును.
9. ఆశ్లేష: ఆరు నక్షత్రములు సర్పమువలె నుండును.
10. మఖ: ఐదు నక్షత్రములు పల్లవవలె నుండును.
11. పుబ్బ: } నాలుగు నక్షత్రములు
12. ఉత్తర: } మేజాకాళ్ళవలె నుండును.
13. హస్త: 5 నక్షత్రములు అరచేయివలె నుండును.
14. చిత్త: ఒక నక్షత్రము ముత్యమువలె నుండును.
15. స్వాతి: ఒక నక్షత్రము మాణిక్యమువలె నుండును.
16. విశాఖ: 5 నక్షత్రములు కుమ్మరివానిచక్రమువలె నుండును.
17. అనూరాధ: } 6 నక్షత్రములు కావవలె నుండును.
18. కేళిప్ర: } మిగత 3 నక్షత్రములు గొడుగువలె నుండును.
19. మూల: 6 నక్షత్రములు చలుకువలె నుండును.
20. పూర్వాషాఢ: } 4 నక్షత్రములు మేజావలె పైభాగము
21. ఉత్తరాషాఢ: } అవగా చౌకముగా నుండును.
22. శ్రవణము: 8 నక్షత్రములు వేణువువలె నుండును.
23. ధనిష్ఠ: } మద్దెలవలె నుండును.
24. శతభిషము: 100 నక్షత్రములు ఒక పట్టణమువలె నుండును.
25. పూర్వాభాద్ర: } 4 నక్షత్రములు మంచపు కాళ్ళ వలె
26. ఉత్తరాభాద్ర: } నుండును.
27. రేవతి: 82 నక్షత్రములు ఒక పెద్దచేపవలె నుండును.

కృత్తిక, చిత్తర, చిత్తరాపాద-సూర్య దశ సరి 6 భుక్తులు-అంతరములు

Table with 10 columns: భుక్తులు విభజన, చంద్రుడు, కుజుడు, రాహు, శుక్రుడు, బుధుడు, శని, కేతు, మృగశిర, మూలము. Rows include 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100.

రోహిణి, హస్త, శ్రవణం-చంద్ర దశ సరి 10 భుక్తులు-అంతరములు

Table with 10 columns: భుక్తులు విభజన, చంద్రుడు, కుజుడు, రాహు, శుక్రుడు, బుధుడు, శని, కేతు, మృగశిర, మూలము. Rows include 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100.

మృగశిర, చిత్త, దువెప్ప-కుజ దశ సరి 7 భుక్తులు-అంతరములు

Table with 10 columns: భుక్తులు విభజన, చంద్రుడు, కుజుడు, రాహు, శుక్రుడు, బుధుడు, శని, కేతు, మృగశిర, మూలము. Rows include 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100.

భక్తులను వివరించు	రామాయణ		నాగపర్వ		శివ		బాసుడు		కృష్ణ		శుక్రము		మాయాద్వయము		చంద్రము		మూడు	
	సం. వి.	సం. వి.	సం. వి.	సం. వి.	సం. వి.	సం. వి.	సం. వి.	సం. వి.	సం. వి.	సం. వి.	సం. వి.	సం. వి.	సం. వి.	సం. వి.	సం. వి.	సం. వి.	సం. వి.	
శివ దేవ	82	12	రా	4-25-48	నాగ	3-25-12	శివ	5-12-27	బాసు	4-10-8	కృష్ణ	0-22-8	శుక్ర	6-0-0	మాయా	0-16-12	చంద్ర	0-22-8
రామాయణ	82	12	రా	4-9-26	నాగ	4-16-48	శివ	4-25-21	బాసు	1-23-38	కృష్ణ	2-8-0	శుక్ర	1-24-0	మాయా	0-27-0	చంద్ర	1-26-42
నాగపర్వ	82	12	రా	5-8-54	నాగ	4-2-14	శివ	1-29-51	బాసు	5-8-0	కృష్ణ	0-18-54	శుక్ర	3-0-0	మాయా	0-18-54	చంద్ర	1-20-34
శివ దేవ	82	12	రా	4-17-42	నాగ	1-20-34	శివ	5-21-0	బాసు	1-15-54	కృష్ణ	1-1-80	శుక్ర	2-8-0	మాయా	1-18-36	చంద్ర	1-29-51
రామాయణ	82	12	రా	1-26-42	నాగ	4-24-0	శివ	1-21-18	బాసు	2-16-80	కృష్ణ	0-22-8	శుక్ర	5-12-0	మాయా	1-13-12	చంద్ర	1-26-38
నాగపర్వ	82	12	రా	5-12-0	నాగ	1-18-12	శివ	2-25-30	బాసు	1-23-38	కృష్ణ	1-26-42	శుక్ర	4-24-0	మాయా	1-21-18	చంద్ర	0-22-8
శివ దేవ	82	12	రా	1-18-36	నాగ	2-12-0	శివ	1-29-51	బాసు	4-17-42	కృష్ణ	1-20-34	శుక్ర	5-21-0	మాయా	1-15-54	చంద్ర	2-8-0
రామాయణ	82	12	రా	2-21-0	నాగ	1-20-34	శివ	5-8-54	బాసు	4-2-24	కృష్ణ	1-28-51	శుక్ర	5-8-0	మాయా	0-18-54	చంద్ర	0-18-54
నాగపర్వ	82	12	రా	1-26-42	నాగ	4-9-86	శివ	4-16-48	బాసు	4-25-21	కృష్ణ	1-23-38	శుక్ర	2-8-0	మాయా	0-27-0	చంద్ర	1-1-80
శివ దేవ	82	12	రా	28-24-0	నాగ	28-24-0	శివ	28-24-0	బాసు	30-18-0	కృష్ణ	12-18-0	శుక్ర	86-0-0	మాయా	10-24-0	చంద్ర	12-18-0

పునర్వసు, విశాఖ, పూర్వార్ధాద్ర—గురు దశ పం॥ 16 టు క్తులు_అంతరములు

[illegible]

పుష్కరి, అనూరాధ, ఉత్తరాబ్దు—ఇది 19 వ శతాబ్దపు క్షుణ్ణ-అంతరములు

భక్తుల వివరము	శని		బుధుడు		శుక్ర		మంగళుడు		చంద్రుడు		దిశుడు		రాసు		సంవత్సరము
	తెలిపి పు	శని	తెలిపి పు	శుక్ర	తెలిపి పు	మంగళుడు	తెలిపి పు	చంద్రుడు	తెలిపి పు	దిశుడు	రాసు	తెలిపి పు	సంవత్సరము		
26 8	5-21-28	పు	4-17-16	శు	6-10-0	పు	0-17-6	చ	1-17-30	పు	0-23-16	పు	5-8-54	పు	4-1-36
28 9	5-23-25	శు	1-26-31	శు	1-27-0	చ	0-28-30	పు	1-8-15	పు	1-29-51	పు	4-16-48	పు	4-24-34
18 9	2-8-10	శు	5-11-30	పు	3-5-0	పు	0-19-57	పు	2-26-30	పు	1-28-12	పు	5-12-27	పు	4-9-12
28 0	6-0-30	పు	1-18-27	చ	1-8-15	పు	2-5-30	పు	1-21-18	పు	2-3-10	పు	4-25-21	పు	4-23-12
11 12	1-24-9	చ	2-20-45	పు	5-21-0	పు	1-15-26	పు	3-0-15	పు	1-26-31	పు	1-29-51	పు	5-2-0
19 0	3-0-15	పు	1-23-31	పు	5-2-0	పు	1-24-9	పు	2-20-45	పు	0-23-16	పు	5-21-0	పు	1-15-26
18 9	2-8-10	పు	4-25-21	పు	6-0-30	పు	1-18-27	పు	1-8-15	పు	2-6-30	పు	1-21-18	పు	2-16-0
24 6	5-12-27	పు	4-9-12	పు	2-8-10	పు	0-19-57	పు	3-5-0	పు	0-19-57	పు	2-25-30	పు	1-28-12
20 12	4-24-24	పు	5-8-25	పు	1-26-31	పు	1-27-0	పు	0-28-30	పు	1-8-15	పు	1-29-51	పు	4-16-48
19 0 0	36-3-0		32-9-0		38-0-0		11-12-0		19-0-0		13-9-0		34-6-0		30-12-0

భారతీ, పుట్టి, పూర్వాషాఠ—శుక దశ సం॥ 20

అగ్నివి, మఖ, మూల—కేతు దశ స॥ 7 భుక్తులు అంతరములు

తురణి, పుట్టి, పూర్వాషాఢ—శుక దశ సా. 20

[illegible]

100